

SLAVORUM LITTERAE THEOLOGICAE.

CONSPECTUS PERIODICUS.

SEPARATA EDITIO SUPPLEMENTI
PUBLICATIONIS PERIODICAE CLERI BOHEMICI
„ČASOPIS KATOLICKÉHO DUCHOVENSTVA“.

DIRIGENTIBUS

Dr. JOS. TUMPACH, Dr. ANT. PODLAHA, AD. ŠPALDÁK
Pragae.

E. MATZEL
Chyroviae.

Dr. FR. GRIVEC Dr. KAM. DOČKAL
Labaci. Zagrabiae.

ANNUS V.

Nr. 1

La Revue »Slavorum litterae theologicae«
paraît quatre fois par an.

PRAGAE BOHEMORUM 1909.

SUMPTIBUS PROPRIIS. TYPIS AEP. OFFICINAE TYPOGRAPHICAE.
IN COMMISSIONE EIUSDEM TYPOGRAPHIAE PRAGAE I-190.
(ROHLÍČEK & SIEVERS.)

832

SLAVONUM LITTERAE THEOLOGICAE

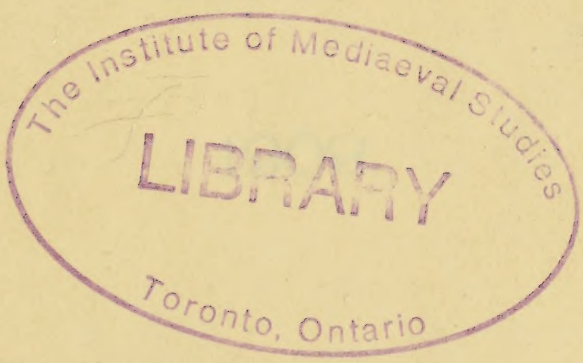
CONSPECTUS PERIODICUS

PERIODICUS

ED. JOH. WAPACK, US. ART. PUBLIKA AD SPALIAM

IN KAROL. UN. FR. CIVIT. DE SAN. DOMINI

ANNUS V.

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Ottawa

SLAVORUM LITTERAE THEOLOGICAE.

CONSPECTUS PERIODICUS.

Inv. 35

—❧—
DIRIGENTIBUS

Dr. JOS. TUMPACH, Dr. ANT. PODLAHA, AD. ŠPALDÁK
Pragae.

E. MATZEL
Chyroviae.

Dr. FR. GRIVEC
Labaci.

Dr. KAM. DOČKAL
Zagrabiae.

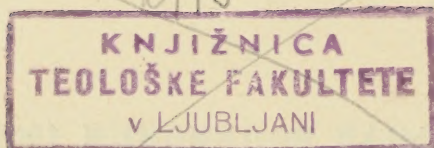
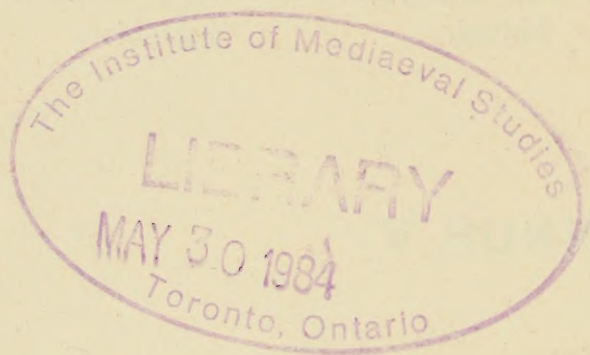
ANNUS V.

6 32

1909.

PRAGAE BOHEMORUM 1909.

SUMPTIBUS PROPRIIS. TYPIS AEP. OFFICINAE TYPOGRAPHICAE.
IN COMMISSIONE EIUDEM TYPOGRAPHIAE PRAGAE I.-190.
(ROHLÍČEK & SIEVERS.)

4049/1964

Epitome.

BOHEMICA.

Dr. <i>Václav Hazuka</i> , Srovnání života a zvyků starých Babyloňanů se životem patriarchů dle současných pramenů (Ref. Dr. Hejčl)	1
<i>Jan Vodňanský</i> , Traktát o početí přechistém a neposkvrněném P. Marie	2
Dr. <i>Rud. Zháněl</i> , Pomocná vojenská duchovní správa (Ref. Prof. Soldát)	65
Prof. Dr. <i>Cam. Henner</i> , Znovuzřízení kurie římské (Ref. prof. Soldát)	66
Th. Dr. <i>Fr. Reyl</i> , Úkoly sociální politiky (Ref. Dr. Jos. Kachník)	129
Dr. <i>Jan Lad. Sýkora</i> , Nový zákon Pána našeho Ježíše Krista (Ref. Fr. Bílek)	130
Dr. <i>Antonín Vřešťál</i> , Katolická mravouka (Ref. prof. V. Müller)	131
Dr. <i>Antonín Podlaha</i> , Politický okres vinohradský (Ref. Stegenšek)	133
<i>Ferd. Menčík</i> , Prof. Dr. Musil. O jeho cestách, spisech a jich významu (Ref. Dr. Hejčl)	134
<i>Adolf Jašek</i> , Výklad idey cyrillo-methodějské (Ref. Jos. Vraštil)	193

POLONICA.

Prof. Dr. <i>Thaddaeus Gromnicki</i> , Świętopietrze w Polsce (Ref. K. K.)	2
Ks. <i>Antoni Szlagowski</i> , Wstęp ogólny historyczno-krytyczny do Pisma Świętego (Ref. Ad. Jašek)	66
P. <i>Martin Czermiński</i> S. I., Na górze Athos wśród mniszej republiki (Ref. E. Matzel S. I.)	68
<i>Alexander Mohl</i> . W pogoni za prawdą (Ref. M.)	69
X. Arcybiskup <i>Symon</i> , Biblia t. j. Księgi święte Starego i Nowego Testamentu (Ref. Ernestus Matzel)	69

IV

X. <i>Józef Kruszyński</i> , Ewangelie i Dzieje Apostolskie (Ref. M.)	70
Ks. Dr. <i>Jan Korzonkiewicz</i> , Ex oriente lux! Ślady Izraela w zabytkach dawnego wschodu (Ref. Ad. Jašek)	70
Libri recentiores Polonici (Ref. M.)	71
Rola	71
Świat Słowiański (Ref. P. Ernestus Matzel S. I.)	134
Przegląd Powszechny 1909 (Ref. C. Konopka S. I.)	136
Recentiores libri Polonici (Ref. M.)	139

RUTHENICA.

Nywa IV. 1907 (Ref. Onuphrius Voljanskij)	3

RUSSICA.

Prof. <i>A. Spasskij</i> , Istorija dogmatičeskijh dviženij v epohu vselenskijh soborov; v svjazi s filosofovskimi učenijami togo vremena (Ref. Dr. Leonini)	6
Pravoslavnyj Sobesėdnik (Ref. Ad. Jašek)	13
<i>Th. I. Miščenko</i> , Rėči svjatago apostola Petra v knjigė dėjanij apostol'skijh (Ref. Dr. Leonini)	18
<i>S. Melgunov</i> , Cerkov' i gosudarstvo v Rossii (Ref. Dr. Leonini)	22
Bogoslovskij Vėstnik 1907	23
<i>P. V. Nikolskij</i> , Pis'ma o russkom bogoslovii (Ref. Dr. Leonini)	27
<i>Th. Proħorenko</i> , Russkaja duħovnaja missija v Japonii i Koreė (Ref. L.)	27
<i>D. I. Ilovajskij</i> , Istorija Rossii (Ref. Dr. L. L.)	27
Episkop <i>Stefan</i> , Pravoslavno-ħristianskoe npravstvennoe uėenie po soėinenijam Innokentija, Arħiepiskopa Ĥersonskago (Ref. Dr. Leonini)	72
<i>Th. Troickij</i> , Poslėdnjaja pašal'naja veėerja Iisusa Ĥrista po sinoptikam i Ioannu	74
Vizantijskij Vėstnik	74
Tvorenija blažennago Theodorita, episkopa Kirskago (Ref. Š.)	75
<i>S. Savinskij</i> , Ĥristologiėeskaja besėda Ĥrista Spasitelja (Ref. Dr. Leonini)	75
<i>L. I. Denisov</i> , Pravoslavnye monastyri Rossijskoj imperii (Ref. F. G.)	76
<i>N. D. Ževahov</i> , Svjatitel' Ioasaf Gorlenko episkop Bėlgorodskij i Obojanskij (Ref. F. G.)	77
<i>P. A. Jungerov</i> , Nekanoniėeskija knigi Sv. Pisanija Vėħago Zavėta (Ref. Ad. Jašek)	77
<i>V. Rozanov</i> , Okolo cerkovnyħ stėn (Ref. M. Hałušėyńskij) . .	79
Bogoslovskij Vremennik 1907	80

Izvěstija oddělenija ruskago jazyka i slovesnosti imper. akad. nauk 1907	81
Trudy Poltavskago cerkovnago istoriko-arheologičeskago komiteta 1908	82
Věra i Cerkov'	82
Prof. <i>I. V. Popov</i> , Ideja oboženija v drevne-vostočnoj cerkvi . .	83
Libri a. 1908 editi	84
Prof. <i>Th. Titov</i> , Russkaja pravoslavnaia cerkov' v pol'sko-litovskom gosudarstvě v XVII—XVIII. vv. (Ref. M. Haľuščyňskij OSBM.)	140
Trudy Kievskoj Duhovnoj Akademii (Ref. Ot. Židek)	143
<i>A. Bulgakov</i> , O zakonnosti dějstvitel'nosti anglikanskoj ierarhii s točki zrěnija Pravoslavnoj Cerkvi (Ref. Dr. Leonini) . . .	158
Strannik 1907	160
Strannik 1908 (Ref. F. G.)	161
<i>T. Myškovskij</i> , Vzgljad sv. Ioanna Zlatoustago na verhovnuju vlast' sv. Ap. Petra (Ref. Dr. Leonini)	161
Bogoslovskij Věstnik 1908 (Ref. M. Haľuščyňskij)	194

BULGARICA.

<i>Hr. Popov</i> , Rěkovodstvo za izučvane proročeskite knigi na vethija zavět (Ref. F. G.)	28
Prěgled	28
Сьркoven Věstnik, 1908	87

SERBICA.

Prof. <i>M. Stanojevič</i> , Netačno praznovanje vaskrsenja v pravoslavnoj cerkvi i reforma kalendara (Ref. dr. Jul. Hadszega)	162
Novi libri	163
Bogoslovski Glasnik 1908	163

CROATICA.

<i>I. S. B. L.</i> , Sveti Dujam biskup i mučenic Solinski (Ref. Dr. K. Dočkal)	29
Dr. <i>Rudolf Vimer</i> , Život sv. Pavla (Ref. Dr. K. Dočkal)	30
<i>Tade Smičiklas</i> , Nacrt života i djelâ biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi	88
Vesperal rimsko-slověnski (Ref. Dr. Dočkal)	200
Hrvatska Straža (Ref. F. Lončar)	200

SLOVENICA.

- Dr. *Jos. Gruden*, Cerkevne razmere med Slovenci v petnajstem stoletju in ustanovitev ljubljanske škofie (Ref. Dr. *Stegenšek*) 164
 Dr. *Avguštin Stegenšek*, Konjiška Dekanija (Ref. *Jos. Vraštil*) . 201

PARS DISSENSIONIBUS INTER ECCLESIAM OCCIDENTALEM ET ORIENTALEM COMPONENTIS DESTINATA.

- De sacramento poenitentiae (A. Špaldák) 31; 89; 203
 Doctrina de Spiritus Sancti ex Filio processione in quibusdam syriacis epiclesis formulis aliisque documentis ipsas illustrantibus (Aug. Salaville) 165

EXTERNA AD NOS PERTINENTIA.

- Fr. *Leo Petrovič* O. F. M., Disquisitio historica in originem usus Slavici idiomatis in liturgia apud Slavos ac praecipue Chroatos (Ref. Fr. *Snopek*) 51
 Katholikus szemle (Ref. Vr.) 54
 Études 1908 54
 Revue d' hist. diplom. 1907 54
 North Americ. Review 1907 54
 Zeitschrift d. histor. Gesellsch. v. Posen 1907 55
 Apologet. Rundschau 1907 55
M. Jugie, Histoire du Canon de l'Ancien Testament dans l'Église Russe (Ref. Ad. *Jašek*) 115
Adrian Fortescue Ph. D., D. D., The orthodox eastern Church, with illustrations by the author (Ref. A. *Palmieri*) 116
Virg. Pop, Chestia unirii bisericilor 120
 Academia orthodoxa (Ref. Dr. *Julius Hadszega*) 120
Ludovicus Wouters, C. SS. R., De minusprobabilismo. (Refer. Sigismundus *Bernhard*) 120
 Dr. *Vasile Suciu*, Teologia dogmatică specială (Ref. Dr. *Julius Hadszega*) 121
Cyrille Charon. Le quinzième centenaire de Saint Jean Chrysostome et ses conséquences pour l'action catholique dans l'Orient gréco-slave 122
L. K. Goetz, Staat und Kirche in Altrussland 122
 Revue Internationale de Theologie 1908 122
 Revue Internationale de Théologie 1907 172
 Échos d'Orient (Ref. S. *Salaville*) 245
 Revue internationale de Theologie. 1908 (Ref. O. *Židek*) . . . 247

MISCELLANEA.

Relatio de conventu Zagrabiensi (Ref. Dr. K. Dočkal) . . .	55; 124
Conventus Velehradensis et Periodicus SSmae Synodi Petro- politanae (P. A. Palmieri)	60
Quomodo unio ab utraque ecclesia iuste appeti possit (Red.)	62
De proximo conventu Velehradensi	64
Libellus II. Conventus Velehradensis a. 31. Iul. — 3. Aug. h. a. habendi	125
Proposita hucusque Conventui Velehradensi II.	128
Relatio de conventu Velehradensi II.	173

Slavorum litterae theologicae.

Conspectus periodicus.

Dirigentibus

Dr. Jos. Tumpach, Dr. Ant. Podlaha. Ad. Špaldák. Pragae
E. Matzel, Chyroviae. Dr. F. Grivec, Labaci. Dr. Kam. Dočkal.
Zagrabiae.

Annus V. (1909)

Pragae Bohemorum.

Nr. I.

BOHEMICA.

Dr. theol. et phil. *Václav Hazuka*: **Srovnání života a zvyků starých Babyloňanů se životem patriarchů dle současných pramenů.** (Comparatio vitae morumque veterum Babyloniorum cum vita patriarcharum iuxta fontes illius aetatis.) Pragae 1907. p. 113.

Assyriologus Bohemicus in praesenti fasciculo suum eruditissimum tractatum separatim edidit, quem iam prius in comment. „Časopis katol. duchovenstva“ ann. XLVII—XLIX publicaverat.

Libellus paginarum numero (113) non amplius, argumento tamen locupletissimus. Margarita vere fulgens in litteratura nostra. Operam dat materiae novae accessu difficillimae, apud nos hucusque parum notae, ita ut sine erroris periculo dici possit, opus dris Hazuka primum esse florem huius generis in litteratura Bohemica.

Novem libri sectiones praecipua capita iuris privati palaeobabylonici (dicimus palaeobabylonici in oppositionem ad ius assyriacum et neobabylonicum) vividissimis coloribus depingunt. Sectio I. (pag. 2—11) in familia, S. II. (11—49) in sponsalibus matrimonioque nec non in nuptiarum sollemnitate (p. 18), S. III. in monogamia et polygamia (49—57), S. IV. (57—60) in divortio, S. V. (60—67) in viduae pupillarumque iuribus, S. VI. (67—74) in liberorum iuribus officiisque versatur. S. VIII. (74—92) adoptionem, S. IX. (92—104) ius hereditarium describit.

Materiam tractatam cl. scriptor illustrat probatque fontibus immediatis: paragraphis codicis iuris palaeobabylonici regis Hammurabi (c. 2200 ante Ch. n.) nec non plurimis iuris documentis scriptura cuneiformi in tabulis argillaceis scriptis et nuperrime detectis. Quas quidem tabulas dr. Hazuka allegat partim iuxta copias, quas ex originalibus hucusque ineditis Berolini ipse sibi comparaverat: alias tabulas, quarum copias alii viri docti publicarunt, cl. auctor ipse legit, transcribit, in linguam Bohemicam vertit: transscriptiones, versiones, expositiones aliorum — in quantum hucusque existunt — critice examinans, corrigens, complens, perficiens.

Nemo non videt, supra ambitum huius spatii esse omnes et singulas res in opere laudato contentas notare. Nihilominus ad extrema tractatus (p. 104—113) lectoris animum advertere volumus, in quibus

auctor ferrei sui laboris fructus vere aureos proponit: miram vitae morumque patriarcharum — plurimis in punctis etiam contra mores Israelitarum temporis posterioris — cum iure palaeobabylonico similitudinem (E. g. cf. Saram, marito sua servam Hagar offerentem, Eliezer donum nuptiale distribuentem, praesertim autem agendi rationem Thamar). Quae similitudo pretiosum argumentum affert historicae veritati biblicarum de Abraha eiusque posteris narrationum.

Dr. Hejčl.

Jan Vodňanský. Traktát o početi přecistém a neposkvrněném P. Marie (Tractatus de purissima et immaculata Deiparae conceptione). Ed. Dr. Ant. Podlaha. Pr. 1908 (36 pag.). Pr. 0.60 K.

I. Vodňanský (* cc. 1460) O. S. F. strenuus catholicismi ab haereticis Bohemiae defensor hoc libello a. 1509 composito ordinis sui doctrinam — de qua cum Dominicanis dimicabatur — exponit ac tuetur, modo ad populi intelligentiam accommodato. Hoc vetustum Bohemicae eruditionis documentum diligenter editum est e duobus codicibus Clementinae bibliothecae Pragensis.

POLONICA.

Prof. Dr. *Thaddaeus Gromnicki: Świętopietrze w Polsce. Denarius sti Petri in Polonia* Kraków 1908. pg. 474. in 8-vo.

Hucusque nullam habuimus monographiam huius institutionis, (si aliquos tractatus, Dr. Ptaśnik in Cracoviensi Ac. Scientiarum excipias) quae tamen per Poloniam per sex centena vigebat, atque toto hoc tempore in omnem nationis Poloniae culturam influxum non mediocre exercebat.

Scimus iam initio saec. XI. a rege Boleslao I. solutum esse denarium sti Petri, licet iam multo antea, a patre praedicti Boleslai, Miecislao (Mestcone) totam Polonorum regionem s. Petro dedicatam fuisse constet, quocum etiam solutio denarii semper coniuncta erat. Hic venit in memoriam illud clarissimum Mestconis documentum. „Dagome (egomet) iudex et Ode senatrix*) . . . “ cuius meminisse forte debuit clarissimus auctor, atque uberius in illud inquirere.

Casimirus, cui Restauratoris nomen datum est solutionem denarii s. Petri innovavit atque hoc modo mutavit, ut abhinc unus denarius (denarius erat id temporis in Polonia valoris usuarii circ. 20 coronarum monetae Austriacae, postea eius valor usuarius multo minor factus est) ex unaquaque domo solveretur, deinde vero, quia nobiles a solvendo denario sese subtrahebant, unaquaeque parochia atque dioecesis annuos census secundum taxationem solvere debebat. Sic res permansit usque ad dimidium saec. XVI., quibus temporibus, propter haeresim, quae etiam in Polonia grassari incipiebat, multi solutionem huius denarii recusarunt, praesertim, cum iam ante initio saeculi XV. S. Pontifex huius desuetudinis initium dedit, denarium in usus reipublicae, et quidem in defensionem r. Poloniae a Turcis et Tartaris destinando.

*) Monumenta R. Pol. Bielowski, Tom. I.

Solutio denarii vario modo fiebat. Initio princeps ipse solvebat debitam summam, deinde Pontifex Romanus putabat, melius fore si in unamquamque regionem collectores apostolici mitterentur, qui adiuvante episcopo et paracho loci debitam summam colligerent. Aliqua pars pecuniae collectae manebat semper apud ipsos collectores, pro sustentatione ipsorum, reliqua argentea conflata Romam vel Avenionem mittebatur. Homines ad id destinati occupabantur transmittendis denariis: pro quo negotio non parvum lucrum capiebant. Ita quidem cives Vratislavienses, qui fere soli saec. XV. in transmittendis Romam pecuniis occupati erant, pro transvehendis 118 marcis argenti (ponderis), 102 marcas postularunt, ita ut tantum 16 marcas camera apostolica reciperet. Exinde patet, non valde magnas fuisse pecuniae summas, quas Roma ex denario s. Petri percipiebat. Si addamus insuper saepe accidisse, ut tota pecuniae summa a latronibus in via raperetur, vel nonnunquam etiam ipsos collectores, non semper optimae fidei homines, aut plus aequo sibi de collecta pecunia sumpsisse, aut ab hominibus plus exegisse, quam taxatione praescriptum fuerat, non est mirum, haec omnia incommoda etiam in maius a nostrae fidei inimicis extolli, atque plerumque etiam odii in sedem apostolicam causam fuisse.

Aliud quoque magnum damnum ab ipsis collectoribus patiebatur Polonia. Nam collectores eorumque adiutores, fere semper alienigenae, tamen saepissime accipiebant in Polonia maxima beneficia ecclesiastica, quae iam exinde in omne tempus ab Apostolica Sede destinabantur, alienigenis utique: hoc igitur modo damna maxima in temporalibus clerus Poloniae, maiora etiam in spiritualibus populus fidelis capiebat. Unicum tantum commodum, quod percipiebant Poloni ex colligendo denario, erat patrocinium Summi Pontificis, atque cum eodem in rebus politicis communicatio eiusque protectio.

Totum hoc opus maximo cum doctrinae apparatu conscriptum, non caret tamen aliquibus defectibus. Habet quidem in additamentis plus quam 250 paginas, ubi in permultis tabulis atque calculis collectorum negotia demonstrantur, — sed tamen non potest dici, hanc monographiam esse completam, quia fere tantum de dioecesibus Cracoviensi, Vratislaviensi atque Culmensi loquitur uberius, de dioecesibus orientalis Poloniae, de dioecesi Posnaniensi, archidioecesi Gnesnensi, et c. silet. Nonne et in iis denarius colligebatur?

Sed res excusari potest difficultate in colligendis documentis ex archivis extraneis atque iis adeundis, in iis praesertim regionibus, in quibus sacerdoti catholico et Polono difficillimus est aditus.

K. K.

RUTHENICA.

Nyva IV. 1907 Nro. 1—24 (praeest Dr. Dem. Jaremko).

V. Herasymowyc, Kil'ka sliv pro domo sua (Verba pauca pro domo sua) p. 5—8, 39—42 *H.* castigat corruptiones ritus Rutheni ab ecclesiasticis ipsis factas.

Ios. Bocian, Liturgija na shodi (de liturgia in Oriente) p. 102—8, 172—6, 264—7, 343—7, 488—495. *B.* in hac erudita commentatione scientiam magnam bibliographicam ostendit.

Andr. Dubickýj, O erejskim molitvoslovi. Refertur de decreto synodi Leopoltanae, III. 5 obligationem officii recitandi in provincia nostra introducente (p. 113—6, 141—3).

Ioan. Šylh, Istoryja cerkovnoi Unii na Bukovyni (historia unionis ecclesiasticae in Bukovyna p. 323—6, 356—363, 427—432, 482—7, 518—526, 551—562, 581—590. Materia instituta porro tractatur.

Dem. Bordon, in Vsjačyna p. 250—251 proponit documentum constitutionis cooperaturae Ruthenicae tanquam illustrationem relationum Ruthenico-Polonicarum temporibus praeteritis.

Ioan. Ios. Mel'nyckyj, Jakoi viry i jakoho obrjadu halycki Rusyny. (Qualis fidei et ritus sint Rutheni Galiciae) p. 242—5. *M.* proponit terminum novum ad significationem ritualement Ruthenorum, quos Romano-catholicos Ruthenici ritus appellari vult; qua occasione exorta est controversia inter *M.* et infrascriptum (*Mel'nyckyj Vidpovid' na dopys' do »Ny vy«*. Responsio ad articulum in re nostrae terminologiae ritualis p. 470—4. *On. Volanskyj*, Do našoi cerkovnoi terminol'ogii (In re nostrae terminologiae ritualis) p. 394—6, Pojasnene na vidpovid' (Explicatio ad responsionem) p. 564—6.

Teod. Kudryk, Pro domo sua. Agitur de defectibus in scientia rituum apud sacerdotes nostros (p. 501—3).

Anon., Plekane religijnosty v gimnazyjal'noi molodižy. Fusa scribitur de educatione religiosa iuventutis nostrae in gymnasiis (p. 331—41, 371—5, 466—70, 527—30, 562—6).

Jar. Levyckyj, Okrasa cerkov ženščynamy. De decoratione ecclesiarum per mulieres (p. 474—7, 503—6, 570—2).

Luc. Zaharjasevič, Deščo pro zabobonnist' i vorožbyetvo v našy h hirsky h okolycah). De errore superstitionis in regionibus montanis terrae nostrae (p. 590—7).

Dan. Tanjačkevč S'vjaščenyča podruha proponit typum idealem coniugis (p. 603—6, 618—24), deinde S'vjaščenyča maty matris sacerdotis Ruthenici: (p. 655—60, 686—9).

Vl. Petrivskyj scribit aliqua characteristica de vita ecclesiastica Ruthenorum Americae (p. 614—7, 711—3, 732—4).

Ios. Bocjan Iz sporiv pro akafyst narrat de controversia circa akathiston (p. 624—628, 749—754).

V. Herasymovič Pist v hramovyj praznyk (De ieiunio die patroni loci) p. 660—4.

Bullja pro novo-osnovane episkopstvo dlja amerykan'sky h Rusyniv. Bulla »Ea semper« edita mense Augusti 1907 pro ritu Ruthenico in America S., quae dolorem apud nos excitavit, tractatur. p. 645—7, 673—8.

Jar. Levyckyj, Rosyjska cerkva v 1906 roci (de statu ecclesiae Russicae anno 1906 p. 183—6, 245—7, 341—3).

Teod. Ležohubskyj, Velygradskyj z'izd (de conventu Velehradensi) p. 498—500, 597—602.

Dem. Jaremko, Z pravoslavnoho Šhodu. *J.* scribit de tendentia cleri Serbici, qui postulat facultatem novi coniugii viduorum sacerdotum Orientalium (p. 716—8).

Onuphrius Volanskyj, Z pohranyča teol'ogii i fil'ozofii. Najnovijšyj naprjam: psihol'ogija teol'ogii. Tractatur forma novissima subiectivismi philosophici (p. 9—10, 43—4).

Myk. Ščepanjuk Čy reestr simoh holovnyh hrihiv povstaviperejšov do moral'noi teol'ogii pid vplyvom astrologii. Ostenditur falsissimam esse sententiam propositam a professore Petropolitano Thad. Zelinskij, (in Süddeutsche Monatshefte, 1905, p. 437—442) de influxu astrologiae in originem catalogi peccatorum capitalium in theologia morali (p. 51—60, 74—83, 108—113, 134—7, 176—9, 217—9, 271—9, 309—310).

On. Volanskyj, Zamítky z teol'ogièno-medyc'noi caryny, Defenditur doctrina catholica de miraculis, de caelibatu cleri ostenditur-que religionem etiam sanitati corporis prodesse (p. 138—141, 163—72).

Ambr. Redkevč, Empiryzm konsekvntno perevedenyj. De consequentiis perniciosissimis empirismi philosophici agitur (p. 196—270).

Anon., Znaèine postu dlja našoho organizmu. Ostenditur valor hygienicus ieiunii ecclesiastici (p. 210—12).

On. Volanskyj, Nauka i žite v oboronikatoryckoi cerkvi. Exemplo Brunetière philosophi et statistica divortiorum et suicidiorum V. ostendit ecclesiam catholicam rationibus et doctrinae et usus vitae defendi (p. 235—7, 267—271).

M. Korytko, Tajna supružestva i ei vorohy. Exponitur doctrina dogmatica de matrimonii christiani indissolubilitate (p. 388—93, 421—7).

On. Volanskyj, Do polovoho pytanja. Exponitur catholica et acatholica doctrina de moralitate actuum sexualium (p. 432—7, 462—6) *Idem* ex historia ostendit fanaticum potius adesse apud ecclesiae hostes maxime apostatas, quam in ecclesia catholica (p. 745—9).

Jar. Levckyj, Z cerkovnoho žytja. Agitur de separatione ecclesiae et status civilis (p. 12—14).

On. Volanskyj numeris ostendit absurditatem fabulae de immensis divitiis ecclesiae catholicae in Austria (p. 44—9).

V. Vančykyj, Materyjalne položene cerkvy v Francyi. De materiali condicione ecclesiae in Gallia (p. 207—10).

Epiph. Rozdol'skyj, Kvestyja socijal'no-polityèna i stanovyšèe duhoven'stva zhljadom nei. De relatione cleri ad quaestionem socialem (p. 225—35).

On. Volanskyj, Borba o narodnu školu v Avstryi. De studiis anticatholicis scholae liberae, quae vocatur (freie Schule), in Austria exponitur et ex historia ius ecclesiae ad scholam demonstratur (p. 291—8).

Il. Čornodolja, Cerkov i deržava. Principia de relatione ecclesiae ad statum civilem exponuntur (p. 298—308).

On. Volanskyj, Protyv teol'ogiènoho vydilu i šèo z nym ešèe lučyť sja. Agitur de actione liberalismi contra facultates theologicas (p. 326—331). *Idem* in Vsjačyna ostendit absurditatem democratiae socialis sub respectu sociali et praecipue philosophico (p. 412—420).

Andr. Dubickýj, Socijalizm a cerkov. De socialismo et ecclesia (p. 458—462).

On. Volanskyj, Pro teol'ogiènyj vydil v Insbruci. Facultas theologica Oenipontana defenditur ab obiectionibus liberalismi Ruthenici occasione causae Schellianae factis atque ostenditur facultatem hanc orthodoxia eius non obstante esse seminarium verae et solidae doctrinae (p. 537—9, 569—570).

Iul. Baranovskyyj, Pravo vlasnosti ieho moral'ne ohraňčene. De iure proprietatis eiusque restrictione morali (p. 530—4).

B. Gockyyj, Zmìna konkurencyjnoi ustavy. Mutationes exponuntur legislationis de concurrentia quae vocatur sc. de aedificatione ecclesiae et domus parochialis in Galicia (p. 452—5).

On. Volanskyj scribit conspectum vitae ecclesiasticae sc. agit de motu anticlericali in Italia, de liga contra indicem librorum prohibitorum in Germania, de causa Schell-Commer et de publicatione syllabi Pii X. (p. 648—654), *Mich. Dorockyyj* de democratia christiana inter iuventutem Galliae (664—6, 689—91, 718—26, 754—9). *Nic. Budka* fuse narrat de VI. conventu catholicorum Austriae Vindobonae mense Novembri habito 1907 (p. 705—11, 737—45, 763—6). P. 543 refertur de Ruthenicis in Slav. litt. theol.

Praeterito anno multum in foliis nostris disputabatur de formatione factionis alicuius christianae Ruthenicae. Liberalismus religiosus impetibus suis contra ecclesiam catholicam, eius doctrinam et disciplinam clerumque cum ecclesia sentientem excitavit repugnandi studia ex parte defensorum rei catholicae, cuius defensionis instrumentum *Nyva* facta est. Quae defensio ecclesiae et cleri ac propagatio rationis sentiendi catholice in omnibus quaestionibus culturae progressae ingrata liberalibus erat. Cum tamen hoc sincere confiteri non auderent, in animo habebant ecclesiasticum *Nyvae* spiritum ut mere politicum clericalismum populo nostro exosum facere, id quod ex parte videntur assecuti esse. Haec liberalismi hypocrisis a *Nyva* semper demonstratur, quae circumstantia ansam dedit originis articulorum multorum polemicorum e. g. »*Nyva* et factio clericalis» Jar. Levyckyj (p. 1—5), »Quousque tendimus» On. Volanskyj (p. 33—9), »Factio an organizatio«, Jar. Levyckyj (p. 97—102), »Ad quaestionem: factio an organizatio On. Volanskyj (p. 260—4), etc.

Praeterea inveniuntur notitiae breves de actione liberalismi, radicalismi et schismophilismi contra ecclesiam catholicam in Galicia, item aliis in terris in unoquoque fere numero *Nyvae* sub finem. Conspectus foliorum periodicorum sub ecclesiastico-politico respectu claudit saepe numeros singulos.

Multa leguntur in *Nyva* documenta positiva de vita religiosa populi et cleri e. g. de exercitiis spiritualibus (p. 237—42), de missionibus pro populo (p. 17—20), de relatione parochorum ad cooperatores (p. 116—8), de conferentiis cleri (p. 118—9), de statutis associationis sacerdotalis (p. 440—2, 690—6, 731—2), de confraternitatibus ecclesiasticis (p. 143—5, 187—8) etc. Sub finem uniuscuiusque numeri publicantur calendaria cum directorio et personalia.

Supplementum cum paginatione propria (1—198) continet orationes 46 ad usum cleri parochialis.

Mense Martio 1908.

Onuphrius Volanskyj.

RUSSICA.

Prof. *A. Spasskij*, „Исторія догматическихъ движеній въ эпоху вселенскихъ соборовъ; въ связи съ философскими ученіями того времени“. (Istorija dogmatičeskijh dviženij v epohu vselenskiĭh soborov.) „**Historia evolutionis dogmatum temporibus conciliorum oecumenicorum exponitur, respectu habito disciplinarum philosophicarum, quae illis temporibus florebant**“. Tomus I. Sergiev Posad, an. 1908, in 8°, pp. 652 pret. 2 rub. 50 kop.

Dubitari non potest, quin inquisitio historica in circumstantias, in quibus christianae fidei dogmata evolvebantur facta magno sit theologiae dogmaticae emolumento. Nam si, ut decet, caute proceditur, ne apparatus criticus in hypercriticum transmutetur, ipsae theologiae scholasticae assertiones et schemata a minus fundatis commentis liberantur et eruditionis copia augetur. Hanc provinciam non sine profectu sibi excolendam theologos Russos quoque sumpsisse constat; ex quibus prof. *A. Spasskij* certe non infimum inter collegas locum tenet: cuius librum lectorum iudicio hic subicimus. In antecessum praemonendum esse censemus Russos septem tantum concilia oecumenica admittere: unde nil mirum scriptorem de dogmatum evolutione „temporibus conciliorum oecumenicorum“ loqui.

Opus in duas dividitur partes. In prima, quae quattuor capita continet, doctrina de SS. Trinitate primis tribus christianae ecclesiae saeculis describitur, in secunda, quae octo capita complectitur, ulterior evolutio huius altissimi dogmatis exhibetur (ab haeresi Ariana usque ad concilium Romanum an. 382).

Pars I. (1—127). — Cap. 1. Apologetae (Tatianus, Iustinus, cet.), qui quaestiones de SS. Trinitate ventilare coeperunt, systemati Philonis nimium adhaerentes huius philosophi ideis et terminis usi sunt et licet quoad se ipsos doctrinam Ecclesiae servaverint tamen in discussione scientifica aperte Verbum Patri inferius declaraverunt. (pp. 1—17). Defectus systematis apologetarum Irenaeus corrigere studet; gnosticos enim debellando acriter Dei immutabilitatem propugnat et loco principii cosmologici apologetarum ontologicum principium evehit. Tamen ab opinionibus apologetarum nondum est immunis, quia sicut illi Verbum tanquam principium aliquod inter Deum et mundum positum considerat et inde Deo inferius facit. Primus evolvit conceptus soteriologicos de Christo tanquam novo Adam, mundi Redemptore et Salvatore, eumque non solum centrum vitae intellectivae verum etiam religiosae ponit (pp. 17—34).

Cap. 2. Insufficiencia doctrinae de Verbo monarchianismi sectam excitat, quae in dynamistas et modalistas dividitur (34—38). Primi peripateticorum sectatores Christum merum hominem esse censebant, qui divinis auxiliis fretus „Christus“ factus est (38—43). Dynamistae erant gens culta, philosophi et scientiarum cultores, contra modalistae piis tantum affectibus movebantur, in communi autem eos plebem ignorantem fuisse constat. Doctrina Ecclesiae de Christo Deo-Homine inconveniens videbatur; quam ob rem in Christo solam agnoscebant divinitatem, existimantes Christum ipsum Deum esse, qui propter generis humani salutem in terram descendit. In conceptibus philosophicis vestigia systematis Heracliti produunt. (43—53). Contra monarchistas arma direxit Hippolytus. Systema apologetarum ad summum fastigium evexit, subordinatianismum praedicat et ad gnosticisum inclinat (pp. 53—57). Ecclesia Romana anceps haeret. Papa Zephyrinus modalistarum placitis benevolum se ostendit, Callixtus vero tum modalistas tum Hippolytum reiecit et veram doctrinam ex bonis theologiae modalisticae elementis colligere et formare studet; tamen defectus scientiae philosophicae et terminologiae antenicaenae insufficientia non parum obfuerunt (pp. 57—63).

Cap. 3. Pariter contra monarchianismum Tertullianus acerrime pugnat. In definitione essentiae divinae sequitur apologetas, sed ideas eorum corrigit et evolvit. Quod vero praecipuum est, Spiritum S. in systemate suo recipit eique locum assignat. Conceptus *προβολῆς* et *οἰκονομίας* introducit. In ontologia stoicos perfecte sequitur et doctrinam eorum de omnium rerum existentium materialitate admittit. Licet a subordinatianismo apologetarum non fuerit immunis, tamen SS. Trinitatis unitatem et personarum pluralitatem determinate stabilivit et ita omnino fere ad formulam concilii Nicaeni accessit. Ecclesia occidentalis paulatim doctrinam Tertulliani expolivit et id, quod sane

doctrinae continet, servavit. Post ipsum evolutio dogmatis SS. Trinitatis in Occidente usque ad saec. IV. penitus non procedit. (pp. 63—85).

Cap. 4. In Oriente vero sub influxu systematis Plotini Origenes suam theoriam de SS. Trinitate evolvit. Omnem distinctionem inter *λόγος ἐνδιάθετος* et *λόγος προορούμεος* de medio tollit et conceptum *ὑποστάσεως* introducit. Licet consubstantialitatem personarum SS. Trinitatis negaverit, extremum profitendo subordinatianismum a Philone mutuatum, tamen Filii generationem actum transcendentalem esse docuit. (pp. 85—114.) Sed quia Origenes in systemate suo parum curavit, ut monarchianismum debellaret, is amplius crescere pergebat et ulteriorem evolutionem in systemate Sabellii habuit. Hic primus docuit ipsam Dei essentiam unam eandemque esse pro tribus SS. Trinitatis personis (*τὸ ὑποκειμένον*). (pp. 114—121.) Contra Sabellium Dionysius Alexandrinus surrexit, qui non obstantibus declarationibus, quas coram papa Dionysio fecit, revera tamen subordinatianismo Origenis laborat (pp. 121—127). Usque ad Conc. Nicaenum systema Origenis et Dionysii in Oriente triumphat.

Pars II. — Cap. 1. Cum Ecclesia Constantino Magno regnante libertatem nacta esset, omnes circumstantiae in quibus exinde disputationes theologicae versarentur, penitus mutatae erant. Ecclesia cum republica foedus init et potestas civilis in ipsas theologicas controversias se immiscere studet (131—137). In ecclesia Alexandrina, quae illo tempore quasi caput erat philosophiae christianae presbyter Arius, cum episcopo suo Alexandro dissidens suum systema theologicum promovere coepit. Magna inde oritur commotio in ecclesia. Quidam partes Alexandri, quidam Arii sequuntur et conatibus imperatoris non obstantibus discordiae in dies crescunt, ita ut medium animos pacificandi non aliud esse videatur nisi concilii oecumenici convocatio. (137—154).

Fons ex quo haeresis Ariana pullulare coepit, fuit Luciani, presbyteri Antiocheni ac martyris doctrina, item Pauli Samosatani episcopi qui anno 268 ab Ecclesia damnatus erat. Paulus tamquam fundamentum systematis sui Aristotelicam de Dei essentia doctrinam habuit et consequenter Christum merum hominem declaravit. Paulo expulso Lucianus, eius sectator, scholam Antiochenam magna cum gloria regebat. In quantum Pauli systema participaverit, nobis plane ignotum est. Duo tantum manent certa: eum ideas de Dei essentia easdem, quas Paulum habuisse et animam Christi negasse. Ita licet arianismum aliquomodo anticipaverit, tamen dici nequit eum „Arium ante Arium“ fuisse (pp. 154—171). Arii systema Pauli opinionibus nixum in eo ab his differt quod generationem Filii *ἐξ οὐκ ὄντων* propugnabat. Hic est cardo et pars praecipua totius systematis Ariani (pp. 171—178).

Athanasius Alexandrinus ut Arii haeresim debellet ideis neoplatonicis et origenianis nixus tamquam thesim fundamentalem statuit absolutam inter Deum et creaturam differentiam, omni conceptu de Verbo — inter Deum et mundum Mediatore — prorsus abiecto. Verbum est transcendentalis et sempiterna revelatio Patris et proinde principium *τοῦ* esse et vitae omnium rerum creatarum (pp. 179—188). In Christo-

logia sequitur Irenaeum eamque amplius evolvit et complet conceptibus a theoria neoplatonicorum mutuatis (pp. 188—197). Itaque impugnando systema Arianum Athanasius in persona Christi ipsam divinitatem, quae in terram descendit, vindicat. (pp. 197—200).

Cap. 2. Iam potestas civilis ipsa ad lites ecclesiasticas componendas in certamen descendit. Constantinus Magnus concilium Nicaenum convocat (describuntur tempus concilii, duratio, numerus episcoporum etc.) (pp. 201—213). In hoc concilio quattuor partes discernere possumus: Arianos, eos qui contra illos Alexandro duce pugnant, eos (et haec erat maxima pars), qui pietate excellabant philosophia vero et doctrina parum eminentes erant „conservatores“, qui tantum fidei depositum conservare studebant, denique eos, qui Eusebio Caesareensi duce extremas opiniones disputantium inter se componere conabantur neque Arianis neque orthodoxis perfecte assentientes. Concilium Arianos condemnavit novumque symbolum composuit, in quod duos illos novos terminos *ὁμοούσιος* et *ἐκ τῆς οὐσίας* introduxit (213—226). Sensus horum vocabulorum perpenditur et explicatur (pp. 226—239). Absoluto concilio brevi temporis intervallo rerum pristinarum studium iterum exardescit. „Conservatores“ licet formulae Nicaenae aequieverint, tamen perfecte eam non intellexerunt et in verbo *ὁμοούσιος* haeresis Sabellianae periculum cernebant. Proinde lucta contra synodum Nicaenam excitata est non ab Arianis, sed ab episcopis catholicis conservatoribus. Indirecte arianismo favet etiam facilitas et claritas systematis Ariani; praeterea praecepta moralia, quae Ariani praedicabant, erant levia, contra philosophia fidei Nicaenae moresque ascetici orthodoxorum pro christianis qui illis temporibus a paganis consuetudinibus nondum erant immunes, nimis abstrusi et difficiles videbantur. Ipse Constantinus videns partem potiolem subditorum versus factionem anti-nicaenam pendere, rerum pristinarum studium sustinere coepit (pp. 239—261). Defensores fidei Nicaenae erant Ecclesia Occidentalis et Alexandrina. Sed illa potius passive conatibus haereticorum obstitit, haec Athanasio duce usque ad exitium haereticorum strenue pugnavit. Pro fide Nicaena etiam erant monachi (pp. 261—274).

Cap. 3. In partibus Orientis, quidam origenismo favebant, alii vero sensum formulae Nicaenae parum intelligentes cum illis defensores fidei Nicaenae sabellianismi accusabant. „Nicaeitae“ (ნიკეიტა) ex parte sua adversarios tritheismi criminabantur (pp. 275—290) Ariani et eorum fautores Nicaeitas aggrediuntur. Primus Eustaphius Antiochenus succumbit, dein Marcellus, Ancyrae episcopus, damnatur, qui in systemate sue theologico omnes haereses coacervavit et revera ad sabellianismum appropinquavit. Dein arma contra Athanasium dirigunt, cum Meletianis se coniungunt et a sede Alexandrina eum expellunt (pp. 290—309). Constantino Magno mortuo Athanasius et alii Nicaeitae sedes suas iterum occupant, adversarii vero eorum concilium Antiochiam convocant, in quo tum prima vice suum „credo“ exposuerunt. Concilii patres neque Ariani, neque Nicaeitae dicendi sunt. *Ὅμοούσιος* et Arii systema respuunt et fidei traditionalis ante-nicaenae defensores se esse proclamant. Frustra ad lites componendas aliud

concilium Sardicae celebratur. „Orientales“ (i. e. fidei Nicaenae adversarii) suam synodum Philippopoli habent et a communione cum Occidentalibus (inter quos et Ecclesia Alexandrina) sese separant (pp. 310—337). Interim Constantius imperio potitus sub influxu episcoporum aulicorum, Acacii, Ursacii et Valentis Nicaeitis inimicum se praebet et post concilia Arelati et Mediolani habita plena super eos victoria triumphat. Nicaeitae victi; ipse papa Liberius Athanasium condemnat et ambas (primam et secundam) Sirmianas formulas subscribit (337—350).

Cap. 4. Victoria de Nicaeitis obtenta factio anti-nicaena dissolvi incipit. Duce Aëtio et Eunomio arianismus reviviscit, quorum sectatores sub anomaeorum nomine noti sunt (pp. 351—367). Pars nobilior factionis antinicaenae videns negationem symboli Nicaeni ad arianismum perduci, totis viribus conatur anomoeos debellare. Duce Basilio Ancyrano et Georgio Laodicensi synodum Ancyram cogunt ibique symbolum conficiunt, in quo Christum Patri *ὁμοιούσιον* esse dicunt unde nomen „omoeusianorum“ nacti sunt. A verbo *ὁμοούσιος* propter sabelianismi haeresis periculum abhorrent sed revera *ὁμοούσιος* paene in Nicaeitarum sensu explicant. Nova phasis in disputationibus de SS. Trinitate incipit. Cum primo anti-nicaeitae super Patris et Filii diversitatem institissent, iam „de unione parentali“ (*γνησιότης*) inter Patrem et Filium quaerunt, ut ita errores anomoeorum facilius vitare possint (pp. 367—386). Per breve tempus omoeusiani favorem Constantii sibi pariunt, sed paulo post ab episcoporum aulicorum factione vincuntur. Ii post concilia Arimini et Seleucia celebrata omnibus episcopis formulam Nice*) subscribendam imponunt, quae formula adeo indeterminatis terminis expressa erat, ut omnes eam subscribere possent. Hoc etiam tempore tertia formula Sirmiensis conficitur, quam denuo papa Liberius subscribit. Omoei, seu factio episcoporum aulicorum, per se nullum systema theologicum sequebantur sed tantum eo tendebant, ut favorem imperatoris sibi conciliarent (pp. 386—414).

Cap. 5. Imperatoris Iuliani ab Ecclesia Christi apostasia id effecit, ut diversarum factionum sectatores propter imminentem paganismi impetum et ipsius imperatoris erga disputationes theologicas indifferentiam (nulli enim factioni prae reliquis auxilium praestabat) ad unionem inter se paratiores evaderent. Omoeusiani Nicaeitis appropinquare desiderant; qua in re pro viribus Hilarius et Athanasius insudant (pp. 414—431). An. 362 synodus Alexandriam cogitur ad symbolum Nicaenum confirmandum; vocabulum *ὁμοούσιος* in sensu „μία ἐπόστασις“ concilium approbat. Insuper doctrina de Spiritu S-to exponitur. Hoc exemplum occidentales et quidam orientales sequuntur. Ioviano regnante unio in dies progreditur, sed sabelianismi periculum orientales etiam tum prohibet, quominus *ὁμοούσιος* in pleno ac perfecto sensu accipiant (pp. 432—454).

Cap. 6. Post Iovianum Valentinianus et Valens regnum adipiscuntur. Ille Nicaenae fidei, hic omoeis favet, omoeusianos persequitur;

*) In Thracia; russice: »нижская формула«.

hi papae Liberii auxilium implorant et ab eo in communionem accepti concilium Trianis convocant (pp. 454—468). Vigor disputationum theologiarum remittit. Omoensiani in duas partes scinduntur, quarum altera nomen „pneumatomachorum“ seu „Macedonianorum“ sortitur. Pariter et omnes paulatim deficient. Solum Nicaenum symbolum latius in dies divulgatur et cum terminis *ὁμοούσιος* et *κατ' οὐσίαν* in liturgiam atque complurium ecclesiarum orientalium symbola ingreditur. Sed veri triarii, quibus fides Nicaena victoriam absolutam debet, fuerunt, Basilius Magnus, Gregorius Theologus, Gregorius Nazianzenus (468—478).

Cap. 7. Describitur vita Basilii. Hic inter tres supradictos doctores facile princeps agnoscendus est. Primo et ipse inter *ὁμοούσιος* et *ὁμοιοούσιος* anceps haeret et ad secundum terminum inclinare videtur. Ideam concipit Orientem cum Occidente uniendi, in eaque re magno cum profectu toto vitae suae tempore insudat (pp. 478—492). Nova factio, quae duce Basilio in Oriente constituta est, apud doctos nomen „neo-nicaenarum“ („ново-никейцы“) obtinuit. Trium Cappadocum (καππαδοκίητες), huius factionis antesignanorum meritum in hoc potissimum est, quod terminologiam theologiam ordinarunt et distincte conceptus *οὐσία* et *ὑπόστασις* determinaverunt. Non tam clare de Dei unitate, licet eam omnino agnoscant, loquuntur, quia contra sabellianismum pugnantes errorem contrarium, i. e. tritheismum, parum respiciebant. Ulteriores progressus in eo faciunt, quod loco *ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς*, ponunt *ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ* et ita essentiam Dei non ad Patrem solum, sed etiam ad Filium et Spiritum S. extendunt (pp. 492—517). Etiam mysterium SS. Trinitatis rationis solius ope conantur vindicare et explanare, qua in re principaliter ideis Plotini utuntur. Hoc modo perfectam scientiae et fidei concordiam ostendunt et christianismum tanquam summum iudaismi et hellenismi complementum considerant (pp. 518—537). Ast in Occidente orientalibus nondum satis fidebant, doctrinam de tribus hypostasibus suspectam habebant et in communionem cum Marcello persistebant. Basilius indesinenter occidentales sibi conciliare studet et tandem aliquando post multos labores veluti pontem inter Occidentem et Orientem facit. (pp. 537—567.)

Cap. 8. Theodosius cum regnum occupasset fidem Nicaenam extollere coepit. Constantinopolim concilium convocat, in quo Macedoniani damnantur (pp. 568—588). Sequitur confutatio theoriae ab Hortio et Harnackio de symbolo Constantinopolitano excogitatae (pp. 588—628). Occidentales concilio Constantinopolitano non contenti, quia Paulino reiecto Flavianus creatus est, Romae celebrant concilium (an. 382) et Theodosium rogant, ut oecumenicum concilium Romam convocaret. Sed is petitionem eorum respuit: ut tamen responsum occidentalibus detur. denuo orientales episcopos Constantinopolim cogit, iique ad Occidentales rescribunt. Haec tamen ad litem Antiochenam componendam — propter quam tota controversia exorta est — nihil profuerunt; papa Damasus epistolam suam ad Paulinum direxit (629—640). Theodosius persequitur haereticos, ita ut ad finem saeculi IV, ne reliquiae quidem diversarum

factionum sentiantur (pp. 641—646) Conclusio. „Libera evolutio dogmatum praebet nobis miram inter philosophiam paganam et christianam doctrinam concinnitatem. Patres et doctores ab omnibus systematibus philosophicis (speciatim a Neoplatonicis) meliora elementa assumunt, fidem tamen intactam servant, qua profitentur Verbum Dei, Patris adaequatam expressionem, certo ac determinato tempore in terram descendisse, Ecclesiam suam instituisse, hominem factum mysteria Regni Dei patefecisse et hominibus viam, qua Deo similes evaderent, aperuisse. (pp. 647—652).

Eruditionis copia, methodi claritas, analysis acuta, qua scriptor vel minimas systematum inter se varietates describit et circumstantias sive temporum sive personarum perpendit, certe sunt huius operis praeclarissimae dotes. Speciatim accurate descripta sunt systemata Origenis, Tertulliani et trium Cappadocum*). Maiore etiam attentione digna est Horti et Harnackii confutatio, qua scriptor inania rationalistarum de symbolo figmenta in nihilum redigit.

Totam arianismi saec. IV. historiam scriptor modo prorsus speciali pertractat. Docet enim pugnam contra symbolum Nicaenum non ab Arianis, sed a conservatoribus excitatam esse. Proinde nomen semiarianorum quod omœusianis applicatur simpliciter stupidum (безамысленнымъ p. 386 nota) esse dicit. Praeter Arium et Aëtium cum Eunomio nemini nomen Ariani neque semiariani convenit. Cardo controversiae in eo erat positus, quod orientales in fide Nicaena novum aliquid et inauditum, quod sabellianismum redolere videbatur, suspicabantur et pro viribus fidem antiquam, quae via traditionis conservabatur, tueri nitebantur. Num ita res se habeat, videant theologi et historiae sacrae indagatores: nobis tamen videtur auctor nimis benigne haereticos tractasse et nimis facile credere eorum conamina, quibus tanquam velamine, ut haeresim suam tegerent, usi sunt, vera atque sincera postulata theologica fuisse. Ita auctor Arium et Eusebium, Nicomediae episcopum, quasi scelerum eorum oblitus simpliciter philosophicarum disciplinarum studiosos declarat. E contra sanctos Patres tanquam meros homines tractare non dubitat, immo aliquando eos haud honorifice carpit (vid. pp. 359, 386, 479—481). Unde generatim totum opus rationalismum quendam redolet, quippe quo pragmatismus theologicus ubique penitus excludatur neque de supernaturali Providentiae influxu vel mentio quaedam occurrat. Ex eo, quod Theodosius imperator fidei Nicaenae sectatores se „catholicos“ vocare iussit, concludit: „Toto saeculo quarto, non obstantibus differentiis dogmaticis factionum, quae inter se disputabant, si rigide methodum historicam sequi velimus, cum certitudine, ubi orthodoxa fides, ubi haeresis fuerit definiri nequit.“ (pp. 642—643). Ipse Theodosius imperator ut homo ingenii mediocris, libertatis oppressor, falso mysticismo imbutus repraesentatur: contra Constantii et Valentis crimina excusantur etc.

*) Licet non possimus cum illis, quae de Dionysio Alexandrino (pp. 123—125) habet, consentire, constans enim et tota traditio hunc s. Patrem ab omni errore Origenis immunem ostendit.

Si haec et similia scriptor fortasse ex nimio desiderio sequendi puram illam methodum criticam, quam vocant, protulit, mirandum sane est. cur, cum de ecclesia catholica tractat, hanc methodum non sequatur? Generatim de ecclesia occidentali et de Romanorum pontificum in res orientales influxu vel parum dicit vel silentio ea praeterit. Fidei firmitatem in Occidente tantummodo defectui capacitatis theologicae (недостатокъ богословскаго развитія) adscribit. Epistolam Concilii Constantinopolitani ad papam Damasum tanquam actum hostilem exhibet (pp. 633—636), in qua concilium „in cunctis incursionem Occidentis propulsavit“ („по вѣсѣмъ пунктамъ отбилъ атаку Запада“)! . . . A pag. 567 nota 1 haec habet: „Mirum cur Golstenius omnes actus (concilii scilicet Antiochiae habiti an. 379) non publicaverit: nonne quaedam, quae maiestati papae minus favebant in illis fuerint inclusa?“ Certe huius generis commenta, nullo solido fundamento superposita. tanto operi haud parum derogant. Dr. *Leonini*.

Православный Собесѣдникъ, издаше Казанской духовной академіи. (Pravoslavnyj Sobesėdnik). Kazan' 1907.

Pokrovskij I., Russkija eparhii v XVIII. vėkė: otkrytie ih, sostav i predėly (De episcopatibus in Russia saec. XVIII. eorumque constitutionibus, compacturis et limitibus) I. 104—119, 274—304, 531—560, 827—858. Ultimus finis regiminis Petri Magni erat politica elatio Russici imperii, cui etiam ecclesiasticae personae nec non earum officia servire debebant. *P.* describit conatus et opera Petri Magni illustrando varias litteras illo ex tempore statum ecclesiasticum attingentes. Ut Petrus M. suum finem politicum consequeretur, condidit sua potestate novos episcopatus. antiquos novis limitibus definivit: praecipue in regionibus, ubi influxum suum ponere vel positum iam confirmare voluit, fecit ita per personas ecclesiasticas sibi addictas. Describuntur origo et territoria episcopatum, qui Russice sunt: eparhija Voronežskaja, Rjazanskaja, Kolomenskaja, Krutickaja, Bėlogorodskaja, Astrahanskaja, Kazanskaja, Vjatskaja, Nižegorodskaja, Novgorodskaja, Pskovskaja, Rostovskaja, Smolenskaja, Suzdal'skaja, Tver-skaja, Vologodskaja, Velikoustjužskaja, Ĥolmogorskaja.

Svjatyj apostol Iasson. (De s. apostolo Iasone) I. 149—172.

In quaestione inter scriptores ecclesiasticos disputata, num Iason cognatus s. ap. Pauli (Ep. ad Rom. 16, 21) idem sit atque Iason, qui Thessalonicae apostolum et fratres eius in domum suam suscepit (Act. Apost. 17, 5—6), pro eadem persona uterque habetur. Labores s. ap. Pauli, status Iudaeorum et Christianorum Thessalonicae, episcopatus s. Iasonis Tarsi, incrementum religionis christianae per eius influxum et miracula in Coreyra insula patrata describuntur. Dein adducuntur additamenta in eius descriptione vitae e monumentis ecclesiae Russicae. quae eius memoriam 4. Ian. in concilio LXX apost. et 28. Apr. praecipue celebrat.

Lanin P., Ekzaršeskaja forma cerkovnago upravlenija (De ecclesiastica forma, qua exarcha provinciam suam administraverit.) I. 251—262. Historica evolutio exarchatus, limites potestatis exarchae et relatio eiusdem ad metropolitam in Oriente et Africa exponuntur.

Pominovenie Svjatėjšago patriarħa Germogena. (De sollemnitate in memoriam s. Hermogenis patriarchae celebrata.) I. 321—328. Datur programma et descriptio sollemnitatis a s. synodo imperatae et archiepiscopo Dimitrio praesidente ab academiis ecclesiasticis, nobilitate, nigro et albo clero, populo Kazanii celebratae in trecentiesimam memoriam de christianis rebus, de tota Russia.

ecclesia orthodoxa, imperatoria domo et patria optime meriti patriarchae Kazaniensis Hermogenis.

Pokrovskij I., Germogen, mitropolit Kazanskij i Astrachanskij i ego zaslugi dlja Kazani s 1579 po 1606 g. (Hermogenes, metropolita Kazaniensis et Astrachaniensis eiusque merita de Kazan ab a. 1579—1606) I. 323—350. Oratio, quam occasione trecentesima sollemnitatis auctor habuit. Incertum est, quando, ubi, ex quibus parentibus Hermogenes natus sit; factus monachus mox nominatus est metropolita. In quo munere adiuvabat propagationem religionis christianae inter Turcas, aedificabat ecclesias et turbulentissimis temporibus in regno Russico ipse pacifice et optime administrabat suam provinciam. Scripsit inventionem reliquiarum et vitam ss. Gurii et Barsonovii. Acriter resistebat voluntati Pseudo-Dimitrii Mariam catholicam in matrimonium ducendi, quapropter privatus dignitate recepit se in monasterium.

Carevskij A., Germogen, Svjatějšij patriarh Vserossijskij, v ego samootveržennom služenii bėdstvujuščemu otečestvu. (Quomodo Hermogenes, sanctus totius Russiae patriarcha, vitam suam patriae dedicaverit) I. 351—400. Altera oratio habita occasione supra dictae sollemnitatis celebratae continet publicos labores H. in favorem populi et totius patriae susceptos nec non relationem eius ad regnantes Mosquae.

Ep. Dimitrij, O zaslugah Imperatorskago Pravoslavnago Palestinskago Obščestva (De meritis Imperialis orthodoxae Societatis Palaestinensis) I. 589—597. 1. Mai a. 1882 condita est in Russia societas ad defendendam et propagandam fidem orthodoxam inter peregrinatores et incolas Russiae in Palaestina degentes. Societas sustentat Russicas scholas (Nazarethi, Hierosolymis, Beyruthi. etc.), hospitia (Nazarethi et alibi), in promptu habet ductores per loca sacra, propagat domi populares libellos continentes vitas antiquorum Russicorum peregrinatorum et descriptionem Palaestinae, editque trimestrem libellum Soobščeniija Palestinskago Obščestva o Sv. Zemlě (S. Peterburg, pretium per annum 3 rubl.), qui non solum de hodierno statu ecclesiae Russicae in Oriente optime refert, sed etiam pro re publica perutilia monumenta in lucem edit.

Ternovskij S., Značenie imeni »Ierusalim« (Quid significet nomen Jerusalem) I. 598—613. T. enumerat varias a scriptoribus datas etymologias »Jerusalem« et accipere videtur a Gesenio inventam: »Jerusalem significat fundamentum pacis«.

Ierusalim v nastojaščee vremja (Jerusalem, quae nunc est.) I. 614—631. Maiora monumenta in singulis partibus urbis secundum articulum in Dictionnaire de la Bible a Vigouroux publicatum populari modo describuntur.

Poljanskij E., Biografija pervago učenago palomnika i izslėdovatelja Palestiny Blažennago Ieronima. (De vita primi docti peregrinatoris et exploratoris Palaestinae, s. Hieronymi) I. 657—685. Delineantur studia et labores praecipue litterales s. Hieronymi Romae, relatio eius ad papam Damasum et varias pias mulieres, dein eius itinera in Oriente. Suavi modo ducit nos P. per Palaestinam, ut erat quo tempore s. Hieronymus eam visitabat, donec pedem figimus cum hoc doctissimo et in operibus Eusebii et Origenis versatissimo viro in specu Bethlehemitico et conspiciamus eum die nocteque laborantem, a rabinis discentem, alios docentem nec non scribentem illustria opera sua.

Poljanskij E., Mnėniija Blažennago Ieronima o palomničestvė v Palestinu (Quid s. Hieronymus de peregrinationibus in Palaestinam putaverit) I. 686—699. Ex duabus epistolis expresse patet, quid s. Hieronymus de peregrinationibus et habitatione locis sacris putaverit: ex epistola ad Marcellinam, ubi maximis laudibus loca sacra extollit eamque in Palaestinam invitat, et ex ep. ad Eustachium et

Paulinum, cui dissuadet, ne Hierosolymis habitet. Erant etiam, qui putarent s. Hieronymum inimicum fuisse peregrinationibus in Palaestinam. Sed immerito. Utrique epistolae opus est interpres. Marcelлинаe, diviti matronae Romanae, periculosior erat Roma Terrâ Sacrâ, in qua permulta monumenta religioni nostrae carissima pietatem et religiositatem cordis eius excitare poterant. Sed Paulinus erat monachus, propterea in urbe multitudine hominum et varietate fidei abundanti eius anima et certe vita monastica detrimentum capere poterant, qua de causa in epistola ad eum missa postponit s. Hieronymus habitationem eius Hierosolymis vitae solitariae locis desertis. Sed multae adnotationes in scriptis et opera nec non vita eius per triginta annos in Palaestina peracta copiosum testimonium reddunt fervori, quo ad Terram Sacram ardescebat.

Poljanskij E., Palestina v IV. věkě. (Palaestina saec. IV. post Chr. n.) II. 105—200. In describenda topographia S. Terrae secundum duodecim tribus Israelitarum procedit historico-critice hauriens documenta praecipue e scriptis s. Hieronymi, sed non negligit etiam Talmud et opera scriptorum ecclesiasticorum usque ad saec. IV. Quod praecipuum habet valorem, sunt copiosae criticae et litterales adnotationes sub linea.

Episkop Aleksij. O neobħodimosti izučeniija v duħovnyh akademijah russkago sektantstva. (De necessitate introducendi in ecclesiasticas academias doctrinam de Russicis sectis) II. 437—445. Multae et variae sectae in sinu Russicae ecclesiae ultimo tempore inopinatum progressum fecerunt, sed viris ecclesiasticis et politicis maxima e parte occultae manserunt. »Sectae dilatatae sunt toto spatioso territorio Russico: invenies communitates sectarum in extensione ab Arħangelsk usque ad Karsum, a Varšavia usque ad Vladivostok, invenies sectarios in paludibus Polësiensibus, in tuberosis tumulis (tundra) Sibiriae, in silvis circa Volgam, in cavernis Caucasi. Inter sectarios videbis Europaeo modo excultum principem, hominem doctum et litteratum, artificem, mercatorem, opificem etc.« (p. 439). Praecipue autem id attendendum est Russicas sectas enormem vitalem energiam ostendere, rationem et voluntatem laborare vehementer, fervide, instanter. Inter eos haberi celebres congressiones et conventus, ubi de rebus fidei, morum, nationalis iuris, publicae vitae etc. refertur. Sectae istae tentant non solum religiosam et moralem vitam populi, sed comprehendunt etiam alias partes nationalis vitae: familiarem, oeconomicam etc. Sunt sectae (štundisti), quarum membra invicem fratres et sorores se appellant: pater filium et vice versa fratrem, mater filiam et viceversa sororem. »Animus haereticus« occupat mentes multitudinis, adipiscitur asseclas in omnibus classibus Russici populi incipiendo a sacerdotibus et comitibus et descendendo ad simplices operarios. Sectae Russicae pendent tamquam minaces nubes supra ecclesiam orthodoxam et intentant ei magnum periculum in futuro. Qua de causa non sunt negligendae a pastoribus animarum, sed magna eis attentio adhibenda est. Sed hucusque doctrina de sectis Russicis in ecclesiasticis academiis non tradebatur, propterea suadet episcopus Aleksij, ut ad reparandam societatem Russicam et salvandam ecclesiam orthodoxam in academias ecclesiasticas quam primum introducantur cathedrae, ex quibus auditores, futuri animarum pastores, de sectis Russicis edoceantur.

Poljanskij E., Teorii kasatel'no Salima, goroda carja Melħisedeka. (De theoriis, quae de situ Salem, oppidi regis Melchisedec, agunt) II. 495—520. Tres praecipue inter doctos vigent theoriae. Prima a Iosepho iam proposita, Salem esse idem oppidum atque Hierosolymas (Ἱερός + שכם), altera saec. IV. a peregrinatrice Silvia proveniens, quae Salem in regione Aennon, loco baptismi Ioannis praecursoris Domini, ad ripam Iordanis sita vel Sichem collocat. Quam opinionem etiam s. Hieronymus aliquando defendit. Sed argu-

menta non habent vim et possunt conciliari cum prima theoria eamque adiuvare. Vero simillimum enim est Abram a Mambre usque Dan per Hierosolymas vel non procul ab eis profectum esse eodemque itinere cum spoliis revertisse, quare facile ei Melchisedec obviam ire potuerit. Gen. 33, 18 שׂם est pro nomine adiectivo habendum et vertendum: incolumis, salvus. Tertia theoria a Kramer in Zeitschrift für die hist. Theologie. Lpzg 1837 p. 90 publicata ponit Salem inter Pentapolim quinque regum (Gen. 14) in parte Transiordanis non procul a Kiriathaim. Sed caret solido fundamento; nam tam amplae transformationes geologicae in valle hodierni Mortui Maris ab auctore suppositae in historia non habent argumentum et propterea reversio Abrahae per Cisiordanem vero simillima esse videtur. Etiam Ps. 75 (76), 2-3 Salem pro Jerusalem ponit, quam theoriam Poljanskij item bene defendit.

Bažanov M., Sv. Ioann Zlatoust i ego pastyrskaja dëjatel'nost v Antiohii. (De s. Ioanne Chrysostomo eiusque pastoratione Antiochenâ.) II, 597—670. Mores fidelium et controversiae in doctrina vergente ad finem saeculo quarto postulabant in Oriente virum omnibus proprietatibus animi et cordis instructum, quibus exornatus fuit s. Ioannes Chrysostomus. *B.* describit religiosum et politicum statum urbis patriae, egregiam, vere christianam educationem puero a pia matre Anthusa in patria domo datam, inanes conatus Libanii, rectoris gentilis scholae, excellenti ingenio praeditum iuvenem gentilismo conciliandi, dein breve Ioannis causidici opus, moralem in eius animum influxum episcopi Miletii et relationem Ioannis ad exegeticam scholam Diodori Tarsensis.

Vi animi et pietate cordis armatus accepit presbyteratum, in quo fungebatur munere contionandi Antiochiae. Plebs nuper e gentilismo et iudaismo ad christianismum conversa corruptos mores, superstitiones, religiosas notiones e vetere in nova religione retinebat. Apostolico fervore accensus in sermonibus omnia zizania extirpare conabatur, theatra, circos, luxuriae aeruginem, servitutem impugnabat, virtutes christianas pauperibus et divitibus commendabat. Homiliae eius sunt tamquam speculum illius corruptae aetatis. *B.* e scriptis s. Ioannis, in primis ex eius sermonibus religiosum et moralem statum christianorum Antiochiae conicit et pastorales eius labores ostendit.

Pisarev L., Sv. Ioann Zlatoust kak učitel' žizni (S. Ioannes Chrysostomus ut magister vitae) II, 804—827. Causa persecutionis s. Ioannis Constantinopoli quaerenda est in ethnica christianis infensissima cultura, cui generationes IV. saeculi, in primis regnantes, magna ex parte adhaerebant. Chrysostomus noverat originem universi mali, quod, nullam rationem ad singulas personas habens, omni vi verbi et proprii exempli impugnabat atque omnes sibi subditos moribus et caritate evangelica inter se coniunctos habere voluit. Unde exoriebantur persecutiones. Sed s. Ioannes, ut monachus, sacerdos, episcopus ne vi quidem a proposito suo deterrebat semperque heroicas virtutes christianas exercebat, qua in re splendidissimum exemplar omnibus fidelibus evasit.

K istorii literatury o sv. Ioannë Zlatoustë. (Ad historiam litteraturae de s. Ioanne Chrysostomo) II, 828—851. De magna s. Ioannis Chrysostomi in Russia aestimatione testatur copiosa litteratura domestica de vita, operibus, doctrina huius sancti. In opere Russkaja i inostrannaja bibliografija k istorii cerkvi v period Vselenskij soborov (Russica et externa bibliographia ad historiam ecclesiae periodo oecumenicorum conciliorum) Kiev 1883 enumerantur hi in originali lingua Russica scripti libri et commentationes:

Lebedev V. I., Podrobnoe opisanie žizni i pastyrskoj dëjatel'nosti sv. I. Zlatousta (Accurata descriptio vitae et pastorationis s. I. Chrysostomi). Moskva 1860. (E Pribavl. XIV—XVI).

Agapit arhimandrit, Žizn' sv. I. Zl. i ego pastyrskaja dějatel'nost' (De vita s. Io. Chr. eiusque pastoratione) S. Peterburg 1874.

Svjatyj Ioann Zlatoust v istorii hristianskago obščestva v IV. i V. vv. (S. I. Chr. in historia christianae societatis IV. et V. saeculi) publ. in Pravosl. Obozrënie 1873. Vita non describitur. Auctor loquitur de publica vita, tumultibus, conditione servorum et plebis, de luxuria et superstitione divitum, vitiis cleri et operibus S. Ioannis.

Sv. Ioann Zlatoust i Evtropij (S. I. Chr. et Eutropius) publ. in Voskresnoe Čtenie. XI.

Razskazy iz istorii hrist. cerkvi: Zlatoust i Evtropij. (Enarrationes e historia christianae ecclesiae: Chrysostomus et Eutropius) publ. in Čtenie Obščestva ljubitelej duh, prosvěšćenija 1871.

Diakonissa Olimpiada in Protokoly Kievskoj akad. 1875—76 p. 437—444.

Barsov T., Processy duhovnago suda v drevnej cerkvi (De ecclesiasticis iudiciis antiquae ecclesiae) publ. in Hristianskoe Čtenie 1871. Agitur etiam de iudicio de s. I. Chr. p. 299—301.

Sv. I. Zl. v izgnanii (S. I. Chr. in exsilio) publ. Voskresnoe Čtenie II.

Poslëdnie gody žizni sv. Joanna Zl. (De ultimis annis vitae s. I. Chr.) publ. in Voskresnoe Čtenie XI.

Perenesenie moščej sv. Io. Zl. (De translatione reliquiarum s. Io. Chr.) publ. in Voskresnoe Čtenie V.

O besëdah sv. I. Zl. na poslanija ap. Payla (De sermonibus s. Io. Chr. de ep. s. Pauli) publ. in Voskresnoe Čtenie I.

Kazanskij P. S., Učenie sv. I. Zl. o tom, čto ne dolžno osuždat' duhovnyh pastyrej—episkopov i svjaščennikov (De doctrina s. Io. Ch. pastores ecclesiae—episcopos et sacerdotes — non esse iudicandos) publ. in Dušepoleznoe Čtenie 1877.

Roždestvenskij, Sv. I. Zl. kak propovëdnik (De s. Io. Chr. ut concionatore) in Protokoly Kiev. akademii 1876 p. 180.

Voskresenskij, O teatrah i zrëliščah po sudu otcev cerkvi (Quid patres ecclesiae de theatris et spectaculis iudicaverint). Liber ms.; solo Io. Chrys. utitur ut fonte.

Majoranov, Sv. Ioann Zl. kak propovëdnik (De s. Io. Chr. ut concionatore) pars publ. in Voskresnoe Čtenie 1881.

Mysli sv. I. Zl. o hristianskom brakë (Quid s. Io. Chr. de christiano matrimonio putaverit) publ. in Dušepoleznoe Čtenie 1861.

Učenie sv. I. Zl. o brakë (Quid s. I. Chr. de matrimonio docuerit) Arhangelsk 1902.

Arhiep. Filaret (Gum.), Sv. I. Zl. o vospitanii dětej (S. Io. Chr. de educatione liberorum) publ. in Černigovskija Eparh. Vëdomosti 1864. Nro 1.

Megorskij Evgraf, Mysli sv. otcev o vospitanii dětej (Quid s. patres de educatione liberorum putaverint) publ. in Duhovnaja Besëda 1871.

Blagotvoritel'nost' i pravo sobstvennosti po učeniju sv. otcev [sv. I. Zl.] (Quid de beneficentia et iure proprietatis s. patres [s. Io. Chr.] docuerint) publ. in Voskresnoe Čtenie XXXIII.

Janovskij Nikod., Nravoučenie sv. I. Zl. (Doctrina moralis s. Io. Chr.) in Protok. Kiev. akad. 1906—1907 p. 532—534.

Trudy sv. I. Zl. po ustrojstvu obščestvennago bogosluženija (Opera s. Io. Chr. de publico cultu iudicata) Hristianskoe Čtenie 1849.

Ramenskij, Očerk bogosluženija po sočinenijam sv. I. Zl. (Lineamentum cultus secundum opera s. Io. Chr.) publ. in Rukovodstvo dlja sel'skih pastyrej 1874.

Liturgija Vasilija Velikago i I. Zl. (De liturgia Basilii Magni et Io. Chr.) publ. in Hristianskoe Čtenie 1848.

Sten'kovskij, Dokazatel'stva podlinnosti liturgii sv. I. Zl. nahodjaščijasja v ego pisanijah (Argumenta de genuinitate liturgiae

s. Io. Chr. ex eius scriptis sumpta) in Protok. Kiev. akad. 1874 - 1875 p. 304.

Ust'vol'skij, Dogmaticeskoe učenie o tainstvah v tvorenijah sv. I. Zl. (Dogmatica doctrina de sacramentis in operibus s. Io. Chr.) in Prot. Peterb. akad. 1881 p. 234.

Levickij, Popečitel'nost sv. I. Zl. o rasprostraneníi evangelija meždu jazyčnikami (Quomodo s. Io. Chr. de propagatione evangelii inter gentiles providerit) publ. in Tvorenija sv. Otcev T. II. 322 333, 471—478.

Popečenie sv. I. Zl. o rasprostraneníi i blagosostojanii hristianskih cerkvej v stranah jazyčeskij Quomodo s. Io. Chr. de propagatione et incremento christianarum ecclesiarum in gentilibus partibus providerit) Voskresnoe Čtenie VII.

Kerenskij V., Amerikanskaja episkopal'naja cerkov' (De episcopali ecclesia in America) I. 33—64, 217—250, 488—524, 769—796, II. 305—336, 755—790. Explicatur doctrina episcopalis ecclesiae in America de ecclesia militante et triumphante, de sacramentis in genere et de septem in specie comparata cum doctrina antiquae et orthodoxae ecclesiae.

Praeter nonnullas alias minores commentationes refert Pravoslavnyj Sobesėdnik constanter de vita variarum societatum (caritativarum, doctarum) et ecclesiasticae academiae Kazanii, cuius est publicus minister. Supplementi instar accedit:

Tverskij paterik (Descriptio vitae sanctorum, qui Tver coluntur) 1—48, 49—80, 81—116. In ecclesia S. Trinitatis Kašinae invenitur imago (ikona) repraesentans quadraginta sex personas, quae in eparchia Tver tamquam sanctae coluntur (Sobor Tverskij Svjatyh), sed non omnes ab ecclesia orthodoxa sunt hucusque canonizati. Describitur vita eorum, qui sequuntur: 1. Blag[ovėrnij] velikij knjaz' Mihail Jaroslavič, Tverskij, 2. Blag[ovėrnaja] velikaja knjaginja Anna Dimitrievna, Kašmiskaja, 3. Blag. knjagina Tverskaja Ksenija, 4. Blag. knjaginja Julianija Novotoržskaja, 5. Sv. Blag. velikij knjaz' Georgij Vsevolodovič, 6. Blag. Vasil'ko (Basilius) Konstantinovič, Rostovskij knjaz', 7. Blag. knjaz' Dimitrij Jur'evič Krasnyj, 8. Blag. Vladimir, Rževskij knjaz', 9. Rževskaja knjaginja Agrippina, supruža (coniunx) Vladimira, 10. Prep[odobnaja] Paraskeva, igumen'ja Rževskaja, 11. Sv. Filipp 2j, metropolit Moskovskij, 12. Prep[odobnyj] Dionisij, Trojce-Sergievoj Lavry arhimandrit, 13. Sv. patriarh Job, 14. Nektarij, Arhiepiskop Tobol'skij i Sibirskij, 15. Prep. Makarij igumen Koljazinskij, 16. Prep. Paisij Ugličskij, 17. Prep. Antonij Krasnoholmskij, 18. Prep. Nektarij Bėžeckij, 19. Prep. Arsenij Novgorodskij, 20. Prep. Kornilij Komel'skij, 21. Prep. Savvatij, osnovatel' Srėtenskago monastyrja, 22. Prep. Efrosim, 23. Prep. Trifon Pečengskij, 24. Sv. Arsenij 1j, Episkop Tverskij, 25. Svjatelj Akakij, Episkop Tverskij, 26. Sv. Barsonofij 2j, Episkop Tverskij, Čudotvorec Kazanskij, 27. Prep. Efrem Novotoržskij, 28. Svjatelj Theodor 2j, Episkop Tverskij, 29. Svjatelj Theoklist, Arhiepiskop Tverskij, 30. Prep. Arkadij učenik pr. Efrema Novotoržskago čudotvorca, 31. Sv. German, arhiepiskop Kazanskij, 32. Sv. Gurij, arhiepiskop Kazarskij.

Ad. Jašek.

Th. I. Miščenko. Рѣчи святаго апостола Петра въ книгѣ дѣяній апостольскихъ. (Rėči svjatago apostola Petra v knjė dėjanij apostol'skij) **Sancti Petri Apostoli qui in Actibus Apostolorum exstant sermones.** Kiev. 1907 an. pp. VIII+354 in 8°; pretium 2 rub. 50 kop.

Cum beati Petri sermones ceteraque dicta hinc inde in Actibus Apostolorum occurrentia speciali quodam caractere insigniti sint integramque seriem locutionum, quae modum loquendi nec non ratiocinandi

huius apostoli praeseferunt, exhibeant, placuit scriptori, ut haec omnia speciale argumentum tractationis constituent ac methodo historica et exegetica exponantur. Inter cetera rationalistarum placita scriptor speciales conatus contra scholam Tubingensem dirigendos proponit (I—VIII).

Prima pars sermonem de apostolo loco Iudae eligendo comprehendit (pp. 1—48). Discutitur diligenter de tempore et loco ubi electio locum habuit, de Petri primatu, de ipso coetu, coram quo apostolus orationem habuit. Dein ipsa oratio exegetice et hermeneutice explicatur (1—41). Preces, quae ante electionem persolutae erant, beato Petro adiudicantur (41—48).

In secunda parte agitur de sermone die Pentecostes habito (pp. 49—141). Tempore et loco discusso auctor specialem attentionem in donum linguarum (*γλωσσολαλία*) eo die apostolis infusum convertit illudque explicare studet non ut quamdam capacitatem pluribus linguis loquendi easque possidendi, sed tanquam statum exstacticum in quem rapti apostoli linguis adstantium eloquebantur (pp. 49—74.) Postea ipse sermo apostoli exponitur (pp. 74—141).

Pars tertia. Sanatio claudi ad ianuas templi Hierosolymitani et sermo hac occasione a Petro institutus (pp. 142—203).

Quarta pars complectitur sermonem apostoli ante synedrion habitum nec non preces fidelium Act. 4, 8—12, 19, 20, 24—30 (pp. 204—238). Etiam hoc loco scriptor beatum Petrum auctorem precum fuisse censet.

Pars quinta. Damnatio Ananiae et Saphirae (pp. 239—253). Exponuntur verba damnationis, quibus b. Petrus illos punivit ipsumque factum illustratur.

Pars sexta. Secunda oratio Petri ante synedrion habita Act. 5, 29—32 (pp. 254—261).

Pars septima continet damnationem Simonis magi (pp. 262—271); strenue veritas facti contra ineptias rationalistarum vindicatur.

Octava parte comprehenduntur ea, quae s. Petrus Aeneae et Tabithae dixit et sermones occasione conversionis Cornelii tum coram hoc tum coram fidelibus instituti (pp. 272—308). Iter b. Petri, visitatio Aeneae et Tabithae eorumque sanatio miraculosa (pp. 272—276) exponitur. Conversio Cornelii, vindicatur veritas historica facti (pp. 277—286); dein sequitur expositio orationis coram Cornelio eiusque cognatis habitae (pp. 287—299). Tandem explicatur oratio, qua apostolus fidelibus Hierosolymitanis de sua cum gentilibus conversatione rationem reddidit et verba ab ipso post liberationem de carcere prolata Act. 12, 3—19 (pp. 299—308).

Pars nona. Oratio b. Petri in concilio Hierosolymitano habita (pp. 309—332). Veritas historica facti vindicatur et sermo apostoli enucleatur. Loco conclusionis auctor de characterere speciali, quem in modo theologicas conclusiones deducendi et genere dicendi sermones b. Petri exhibent, disserit (pp. 333—354). Scriptor ex ipso apostoli ingenio specificas notas eius „theologiae“ depromit. Haec plena est repraesentationibus et imaginibus, caret tere reflexionibus et abstractionibus. Apostolus non multum metaphysica delectatur, sed praefert facta. Non argumentatur.

neque polemicè agit, sed docet. „Ipse est cephas, petra fidei, non apostolus γνώσεως christianae“. (p. 337). Alia nota specifica est stricta conexio cum Vetere Testamento, quae ipsi, utpote circumcisorum apostolo apprime convenit. Cardo demonstrationis et argumentationis b. Petri est Christus Iesus, verus Messias a Deo ad generis humani redemptionem missus, passus ab hominibus, et a Deo Patre gloriose resuscitatus. Ut homines iam veritatis conscii paenitentiam agant, apostolus modo speciali in momentum eschatologicum insistit. His omnibus consideratis *M.* miram esse inter b. Petri epistolas eiusque orationes affinitatem testatur, ex qua apparet tum has tum illas ad unum idemque individuum pertinere. Idem apparet ex genere dicendi, ubi abundant expressiones Aramaicae et ἅπαξ λεγόμενα, quibus epistolae eiusdem apostoli sunt refertae.

Liber omni laude dignus. Cum magna eruditione scriptor sanam criticam et profundam analysim colligit suasque proprias opiniones magna cum temperantia et modestia exhibet. Quod operi specialem valorem tribuit est eius vestis apologetica, qua sermones et verba apostoli contra rationalistarum nugas defenduntur eorumque authenticitas solide et strenue vindicatur. Non enim nuda verba apostoli criticae subiciuntur, sed simul omnes circumstantiae, in quibus prolata sunt, minutatim triturantur et perpenduntur. Licet *M.* in diiudicandis scientiae biblicae argumentis auctores protestantes et Russos sequatur, tamen neque exegetas catholicos prorsus spernit (v. g. citantur Felten et Knabenbauer).

Hic non possumus silentio praeterire quaedam ab hoc. cl. scriptore de primatu b. apostoli Petri dicta. Pag. 17—18 disserens de apostolorum electione s. Petro tantummodo initium operis adiudicat non vero primatum, cuius virtute ipse ceteris novum apostolum eligendum proposuerit. Hoc operis initium (ἡμῶν) nil aliud est nisi naturalis quaedam resultantia indolis b. apostoli, qui erat θεομὸς et semper praeceps ad quodvis opus incipiendum. Hanc suam opinionem auctoritate Chrysostomi fulcire conatur eiusque verba in hom. 3 super Act. Apost. citat: „Vide autem quomodo Petrus omnia ex communi sententia faciat nihilque cum auctoritate et cum imperio (οὐδὲν αὐθεντικῶς οὐδὲ ἀρχικῶς).“ *M.* LX., 34.) Sed pace cl. scriptoris nonne haec ipsa verba primatum Petri clare ostendunt? Cur necesse fuit s. Patri hanc apostoli temperantiam et modestiam indicare si revera hic nulla pollebat in coapostolos potestate? Porro s. Chrysostomus non solum, ut *M.* existimat, in Petro agnoscit primatum propter indolem, aetatem atque obligationem moralem (sic!) fratres suos confirmandi, verum etiam propterea, quod Dominus illi gregem suum commisit. „Καὶ ὡς θεομὸς καὶ ὡς ἐμπιστευθεὶς παρὰ τοῦ χοριστοῦ τὴν ποιμνίην, καὶ ὡς τοῦ χοροῦ προῖτος“ (ibid. *M.* LX., 33). Ergo propter tria: a) quia fervens, b) quia ille, cui grex Christi concreditus est, c) quia primus inter coapostolos. Verba vero: καὶ ὡς ἐμπιστευθεὶς παρὰ τοῦ χοριστοῦ τὴν ποιμνίην non ad illud Lucae 22, 32 de fratrum confirmatione (morali, ut vult *M.*) sed ad illud Ioannis 21, 15—17, ubi Dominus Petro gregem suum committit, referuntur. Mens Chrysostomi etiam clarius e sequentibus apparet: „Quid ergo, an Petro ipsi eligere non licebat? Li-

cebat utique, sed ne videretur ad gratiam facere, abstinet.“ (ibid. M. LX. 35—36; Edit. Russica Бесѣда III, стр. 34) „ita (Petrus) procul erat a vana gloria et ad unum tantum spectabat, quamquam non pari forma apud omnes eius vigeat auctoritas (τὴν καταστάσιν): sed iure haec sic gerebantur ob virtutem viri et quod nunc praefectura non honor esset (ἡ ἐπιστοσία ἦν, οὐ τιμὴ) sed providentia erga subditos.“ Tandem: Primus auctoritatem habet in negotio, ut cui omnes commissi fuissent.“ (ibid. Бесѣды ibid.). Ergo si b. Petrus cum apostolis consilium habuit, hoc minime fuit, quod auctoritatem non haberet, sed propter singularem eius virtutem, ob quam auctoritatem suam vix sentiri volebat. Ita Chrysostomus!

a pag. 78—79 scriptor in interpretandis verbis b. Petri cap. 2, 15 „Non enim sicut vos suspicamini, hi ebrii sunt“ difficultatem experitur, cur apostolus dicat „hi ebrii sunt“ loco „nos ebrii sumus“? Varia adducit protestantium et rationalistarum commenta, tamen omnia tanquam nihil explicantia reicit (de interpretatione catholica nihil dicit). Ipse hoc modo explicare studet: „Naturalior explicatio esse videtur: Petrus apostolus ad dicendum aggreditur, incipit loqui distincte, clare, moderate, voce auctoritativa (сѣ авторитетомъ въ голосѣ) et ita attentionem auditorum sibi parit; hoc iam ab eo sufficienter suspicionem ebrietatis removebat, ipse vero, ut loquens, ab aliis, qui tacebant, eam aufert (Какъ говорящій снимаетъ его и сѣ остальныхъ молчавшихъ p. 79). At nemo non videt hanc quoque interpretationem minime sustineri posse. Haec vera essent in sermonis decursu non autem in eius initio, quando quisvis ebrius adhuc sui compos optime pauca verba clare, distincte et auctoritative proferre potest. Ipsi Petro tunc solummodo persuasum esse potuit, se a populo iam non ebrium existimari, cum effectum suo modo loquendi in populum iam productum esse observavit, quod in orationis initio, quando fors populi risus nondum cessavit, nullo modo accidere potuit. Contra, primatu Petri semel admissio, palmaris sequitur solutio. Loquitur enim tanquam superior subditos suos sibi a Christo commissos defendens.

Non possumus profecto consentire huic scriptori, quod Act. 15, 7—9 contendit nullum vestigium Petri primatus in eo, quod primus in concilio loquatur, inveniri posse (pp. 326—7). Quaestionis pondus non ita innititur facto, quod Petrus prior Iacobo sententiam profert, sed effectum quem eius oratio produxit: „Tacuit omnis multitudo“ ubi non sine fundamento theologi catholici auctoritatem b. Petri apprehendunt. Etiam S. Iacobus, licet postea loquatur (quod secundum auctorem potius praesidi convenit), tamen nihil in doctrina Petri mutat, sed illius sententiae acquiescit. Iam si haec omnia simul sumuntur, evidens fit, cur Petrus primus loquatur.

Interpretando illud apostoli: „quoniam ab antiquis diebus“ vers. 7, scriptor miratur, theologos catholicos non intelligere cur apostolus hoc tantum argumentum proferat, de praedicatione vero sua apud Romanos nihil dicat. „Nonne patet“, inquit M., „apostolum ante concilii convocationem Romae non fuisse!“ (p. 328). Sed aliquid in ista consideratione scriptorem effugit. Felten (Die Apostelgeschichte), quem M.

citat, haec habet: „Es könnte auffallend erscheinen, dass der hl. Petrus sich nicht auf seine eigene Wirksamkeit in der Heidenwelt beruft, da er doch damals bereits zu Rom gepredigt und sich wenigstens auch an die mit der Synagoge in Verbindung stehenden . . . gewendet hat.“ (p. 291) Ergo non solum silentium apostoli de iis quae Romae gesserat, sed quae generatim apud gentiles egerat admirationem Dr. Felten excitat. Ceterum nullam difficultatem adesse per se patet. Apostolus enim: a) loquitur de sua missione apud gentiles tanquam de re omnibus nota: „Vos scitis“, ex quo infertur b) eum velle in memoriam auditorum revocare ipsum praedicationis suae initium, quippe ipso mediante gentes prima vice evangelium audierant. Insuper hoc factum (i. e. Cornelii conversio) unicum erat, quo ante baptismum Spiritus Sanctus super gentiles descendit; ex quo Apostolus recte argumentari potuit: „Et nihil discrevit inter nos et illos, fide purificans corda eorum.“ (v. 9). Nulla igitur post haec necessitas fuit, ut s. Petrus de progressu praedicationis suae apud gentes loqueretur.

Dr. *Leonini*.

S. Melgunóv. Церковь и государство въ Россіи. (Cerkov' i gosudarstvo v Rossii) De ecclesia et regimine politico in Russia. Moscoviae, in 8°, an. 1907 pret. 50 kop.; pag. V+193, cum 16 tabulis pictis in textu.

Sub hoc titulo scriptor diversos articulos ab se annis 1904—06 conscriptos in unum librum collectos publici iuris fecit. Cum quidam ex his articulis iam ante annum 1905 scripti sint, auctor totum librum in tres veluti periodos divisit. Pars prima: Quomodo tempore antiquo potestas civilis adversus ecclesiam se gesserit (pp. 1—77): pars secunda: edictum de conscientiae libertate an. 1905 et effectus ab eo producti describuntur (pp. 77—152); pars tertia: de iis quae sub novo regimine constitutionali in ecclesia Russica mutanda sint (pp. 155—193).

In prima parte sermo est de relationibus quae post Petrum Magnum et ante eum inter ecclesiam Russicam et statum vigeant et de completa ecclesiae servitute, quae inde orta est. Item de legibus quibus gubernium Russicum tum vetero-ritualistas tum alios sectarios persequabatur. In secunda parte auctor ostendit differentiam inter illam libertatis conscientiae proclamationem anno 1905 factam et huius edicti per regimen bureaucraticum executionem vel potius irritationem.

In tertia parte auctor inter quae in ecclesia Russica reformanda sunt et quae ab Russis eruditioribus desiderantur indicat renovationem regiminis ecclesiastici, abolitionem legum, quibus veteroritualistae et sectarii vexantur amnestiam delinquentibus in materia religionis concedendam.

Relictis propriis auctoris sententiis de conscientiae libertate et ipsa religionis substantia, ubi aliquando plus aequo sententiis liberalibus indulgere videtur, reliqua operis pars iis, qui coevam ecclesiae Russicae vitam magis intellegere cupiunt, sat bene inserviet.

Dr. *Leonini*.

Bogoslovskij Věstnik 1907.

S. Bratkov: Učebnaja reforma v seminarijah rimskokatoličeskago duhovenstva (De ordine in Romano-catholicis seminariis mutando) I, 475—512. B. ea, quae in catholicis seminariis explicantur, obsoleta esse et obsoleto modo tradi existimat; eoque laborare seminaria, quod scholasticismum et linguam Latinam colant nec disciplinarum, quae naturae investigatione continentur, ratio habeatur. Praeprimis RP. Pius X., quod seminariorum progressui suis encyclicis impedimenta posuerit, vituperatur.

P. Kremlevskij: Drevnij diaconat i ego vozstanovlenie (Antiquus diaconatus eiusque restitutio) I, 587—594.

Clerus, ut ex suis laboribus spiritualibus fructum capere possit, manum apponere et adlaborare debet, ut populo etiam in temporalibus prospere succedat. Quam ob causam diaconatus, prout principio in ecclesia habebatur, restituendus est. Eo enim tempore diaconi temporalibus praepositi erant et hac ratione fidelibus succurrebant. Quae licet verissima sint et temporibus nostris quam maxime necessaria, tamen in eo K. errat, quod diaconum primitus ad sola temporalia administranda designatum et destinatum fuisse putat, qua in re Patres antiqui ei minime consentiunt.

D. Konocalov: Religioznyj ekstaz v russkom mističeskom sektantstve I, 595—615; II, 649—695; III, 312—351. Materia nondum absoluta est. Mira, quae in religiosa vita apud varias sectas evenire narratur, describit et exponit. Quae discussio ad mysticismum in Russia cognoscendum cum multa opera alleget multum conferre potest.

N. Dobronravov: Horepiskopy v drevnej vostočnoj Cerkvi (Chorepiscopi in antiqua Ecclesia orientali) II, 1—30; III, 411—436. Dobronravov in hac commentatione operi »Das Institut der Chorbischöfe im Orient. Historisch-kanonische Studie von Dr. Franz Gillmann. München 1903« innititur. Chorepiscopi nomine designatur episcopus, qui non in civitate sed in vicis munus pastorale gerebat. D. monet, ut tempus originis chorepiscoporum designari possit, ad duo attendendum esse: a) tempus, quo primo in pagis et vicis christianae fidei lumen propagari coeptum est, debet explorari; b) inquirendum est, quae ratio inter chorepiscopum et civitatis episcopum intercesserit.

Quibus exploratis et instituta historica inquisitione tenendum putat scriptor chorepiscoporum munus ab ipsis apostolis institutum esse numerumque ipsorum tempore procedente auctum esse (cf. p. 13 sqq.). Chorepiscopi tamen, cum nullae rationes pro contraria opinione stent, initio sui iuris erant idque eo magis dicendum, quod primis temporibus communi nomine cum civitatis episcopo appellabantur (p. 14). At tempore procedente episcopi urbani auctoritas et propter politicam urbis dignitatem et propter moralem chorepiscoporum ab urbis episcopo saltem in fide vicorum ab urbis fidelibus suscipienda dependentiam paulatim crescere coepit. Cum vero post Valeriani persecutionem saeculo III. descendente ecclesia pacem assecuta esset et late diffunderetur, pugna haec moralis inter episcopum urbis et chorepiscopum acerrima evasit (p. 15). Quae pugna eo finita est, quod chorepiscopi episcopo urbis obnoxii facti eamque ob rem etiam speciali nomine »chorepiscoporum« appellati sunt. Quam chorepiscoporum dependentiam synodus Neocaesariensis c. 14. decreto conciliari sanxit (p. 16) Saeculo VI° ad finem vergente magnis passibus hoc institutum interitui appropinquare coepit. Cuius rei causam K. in eo videt, quod urbis episcopus suam auctoritatem per chorepiscoporum institutum opprimi putabat. VII. synodus oecumenica legibus suis chorepiscoporum interitum maturavit, ita ut iam saeculo XII° Balsamon, canonum interpres, chorepiscopis quasi necrologum scriberet (p. 22 sq.).

Utrum vero chorepiscopi ordine episcopali insigniti fuerint necne multum in utramque partem disputatum est. *K.* variis ecclesiae antiquae canonibus perlustratis chorepiscopos, cum ordinandi potestatem haberent, pro veris episcopis habitos esse existimat (III, 411 sqq). Ad eorum autem munus haec pertinebant: *a)* inferiores ordines conferre; *b)* in civitate celebrare (—secus atque alii sacerdotes); *c)* clericis sibi subditis litteras pacificas dare (p. 434 sq).

A. Lebedev: Dva pionera cerkovno-istoričeskoj nauki i nemnogija svěděníja, o žrebjah ih preemnikov (De duobus fundatoribus ecclesiastico-historicae disciplinae ac de eorum successoribus) II, 101—107.

A Constantinopolis interitu apud Graecos nullus, qui solidum opus historicum conscriberet, exstitit. Duo tantum opera a Graecis composita nominari solent: *a)* »Historia Ierosolym. patriarcharum« a Dositheo patr. Ierosol. initio saec. XVIII. edita, et *b)* »Historia ecclesiastica« a. 1783 a metr. Atheniensi Meletio typis mandata. Idem rerum status etiam in Russia cernitur. Usque ad saec. XVIII. nullum opus, quod via ac ratione compositum esset, editum est. Cuius rei variae causae adduci possunt. Tandem cum exeunte saec. XVIII° s. synodus decrevisset, ut historia ecclesiastica in ecclesiasticis academiis traderetur, res in melius commutata est. Id enim professoribus, qui historiam ecclesiasticam tradabant, incitamento fuit, ut libros, ex quibus discipuli historiam discerent, conscriberent. Quae historiae ecclesiasticae initia Lebedev hic enarrat. Episcopi Methodius et Innocentius primi libros de historia ecclesiastica tractantes composuerunt. Methodius (Michaël) Smirnov (1761—1815), episcopus Tveriensis, postea Psoviensis, a. 1805 opus Latina lingua conscriptum: »Liber historicus in primitiva sive trium primorum et quarti ineuntis saeculorum ecclesia christiana« Moscoviae edidit. Opus, cum in legente solidam rerum cognitionem requirat, potius magistris quam discipulis adiumento esse potuit. Operis auctor solida eruditione, mente critica excellens in operis compositione liber esse studuit. Similes virtutes etiam alterum historicum, ep. Innocentium exornabant. Innocentius (Harion) Smirnov (1784—1819), prof. historiae in academia Petropolitana, a. 1819 episcopus Penzensis: »Начертаніе церковной исторіи отъ библейскихъ временъ до XVIII. вѣка«, duos tomos a. 1817 Petropoli edidit.

Uterque Methodius et Innocentius, Moscovia oriundi, una cum metr. Platone scholam historicam Moscoviae excitarunt. Ad quam scholam pertinent Philaretus ep. Černigoviensis, rector A. V. Gorskij, acad. E. E. Golubinskij, N. I. Subbotin, A. Lebedev. Qua occasione usus Lebedev condicionem et rationem, quomodo historici, praesertim academiae Moscoviensis professores variis temporibus tractati sint, depingit.

N. Tunickij: Drevnija skazanija o čudesnyh javlenijah Mladenca Hrista v evharistii (Antiquae legendae de viso Iesu infante in eucharistia) II, 201—229. Fides, quam tradit ecclesia de Christo Iesu in ss. Eucharistiae sacram. praesente deque modo, quo Christus in Eucharistia praesens fiat (consecratio), tempore procedente a populo Christiano variis additamentis augebatur. De Christo sub forma infantis in augustissimo Eucharistiae sacramento viso varias legendas praecipue Slavicas percurrens cuiusdam mentionem facit, quae solum in lingua Slavica habetur, quae Graeca lingua composita Gregorio Nazianzeno adscribitur.

B. Grečov: »Zavolžskie starcy« v literaturnom řešenii spornyh voprosov russkoj cerkovno-obščestvennoj žizni konca XV. i XVI, vv.; II, 477—522.

Russi, cum eo tempore a Graecis fidem christianam suscepissent, quo Graecia politice debilitata in rebus religionis praepremis cultum externum amabat atque exhibebat, tempore procedente caerimonias

atque externum cultum inter fidei dogmata reponebant. Quo in errore Constantinopolis interitus atque unio Graecorum in concilio Florentino cum sede Romana Russos confirmarunt atque effecerunt, ut se magis devotos Graecis existimantes pietatem suam in rebus externis collocarent. Eandem viam monachi quoque tenebant, praesertim a saec. XVI°. Hinc mirum esse non potest, si studio contrarii abrepti posteriores etiam dogmata reicere audebant. Quos haereticos cum synodus an. 1503 morti tradere vellet, inter alios Paulus Jaroslavov et Nilus Sorskij (заволжские старцы) restiterunt. Hi duo viri suis laboribus litterariis ad solvendas quaestiones de relationibus ecclesiae ad gubernium deque religiosa tolerantia multum contulerunt. Quorum virorum conamina *G.* describere intendit. Res finita nondum est.

N. Smirnov: Христианско-соціалное движеніе (De christiano-sociali quaestione) II, 523—557.

Saeculum XIX^{um} prae oculis habens, *S.* socialistarum et christianorum in quaestione sociali solvenda conamina considerat. Christianorum labores effectusque laborum nigris coloribus describenti nulla spes affulget rem in melius mutatum iri.

N. Kuznecov: К вопросу о церковном имуществе и отношении государства к церковным недвижимым имениям в России (De beneficiis ecclesiasticis ac de gubernii ad ea relatione in Russia) II, 592—648; III, 61—88; 203—260.

Ecclesia utpote societas visibilis, ut possit esse ac munus suum implere, res ad id opportunas habeat necesse est. Quam ob rem, ut bona temporalia possideat possidendique potestatem habeat, omnino requiritur. Hisce praemissis *K.* quomodo gubernia, nempe Byzantinum et Russicum bona ecclesiastica tractaverint, anquirat atque enarrat. Graeci et Russi bona ecclesiae temporalia semper pro rebus ad ecclesiam pertinentibus ac Deo dicatis atque ideo pro rebus, quae alienari non possent, habebant. Quae bona in Russia primo a Petro M. et Catharina II. profana facta sunt. Quam agendi Russorum imperatorum rationem *K.* ita explicare conatur: α) ecclesia Russiaca haec bona non semper ad finem intentum applicabat, ideo gubernium hac in re ecclesiam iuvare studuit, etsi non raro — quod fateri veritate cogitur — gubernium civile eadem bona ad alios fines reapse applicabat; β) hunc eventum maturavit et regiminis ecclesiastici in Russia exauguratio et opinio ac iudicium de bonis ecclesiasticis, quod in Graecia vigens ad Russos transiit. Gubernium tamen civile, cum in Russia bona ecclesiae sequestraret, solum bono consilio hac in re movebatur; etenim omnibus modis ecclesiae bona tueri ac defendere conabatur et semper bona nominata pro bonis inalienabilibus habebat. Ut vero quaestio de bonis ecclesiasticis bene solvi possit, praecipuis attendendum est, quae regiminis civilis ad ecclesiam relatio sit. Cum gubernium indirecte ac remote eundem finem atque ecclesia prosequatur, i. e. cum per prosperitatem temporalem cives in adipiscendo fine ultimo adiuvari teneatur, sub nullo praetextu ecclesiae bona adimere potest; dein cum se rebus ecclesiasticis immiscet, nihil nisi bonum et commodum ecclesiae quaerere debet. Quem agendi modum et historia ecclesiastica et Russorum indoles requirunt. Iuxta auctorem autem ad rite administranda ecclesiae bona: α) fundi, quos ecclesia in Russia possidet, relinquendi sunt; β) synodale regimen, ad quod etiam laici pertinere debent, in ecclesia Russiaca introducendum est; γ) in posterum quoque, sicut ad praesens tempus fieri solebat, imperatoris licentia expetenda est, quoties bona ecclesiastica maioris momenti alienanda sunt.

Commentatio haec in universum solida est. Mira tantum esse incipit, cum *K.* de laicorum et imperatoris partibus in rebus ecclesiasticis loqui incipit. In fine disquisitionis tria idem postulat: 1. ut ecclesiae bona semper pro sanctis et inalienabilibus habeantur; 2. ec-

clesiae, vel etiam monasteria, quae inopia laborant, simili ratione bonis donentur; 3. nonnullae leges civiles utpote bonorum ecclesiasticorum naturae atque indoli contrariae mutandae sunt. Quae postulata collegium, ad materiam praeparandam de qua synodus ecclesiastica decernat institutum, rata ac iusta habuit.

A. Malein: Latinskij cerkovnyj jazyk (De ecclesiastica lingua Latina) II, 253—320. *M. Latinae linguae et litteraturae christianae fata atque evolutionem a primis aetatis christianae temporibus percurrit. Qua occasione etiam, quomodo lingua Latina in Russicis scholis ecclesiasticis tractata sit, enarrat.*

A. Spasskij: Věra v demonov v drevnej cerkvi i bor'ba s nimi (Sententiae de diaboīs in antiqua ecclesia atque pugna cum illis) II, 357—391.

Th. Titov: Moskovskij mitropolit Makarij Bulgakov, II, 392—400. Die 8. Iunii 1882 mortuus est unus ex celeberrimis historicis ecclesiae Russicae. Ep. Macarius fuit vir laboris amans; ex theologiceis disciplinis praecipue historiae ecclesiasticae vacabat. Eos autem progressus in historia ecclesiastica fecit, ut merito ipse novam epocham incepisse dici possit. Etenim non solum multam materiam ad historiam ecclesiasticam conscribendam congestit, verum etiam opus pulchra atque accurata et critica ratione composuit. Haec professoris Titov verba in episcopi Macarii laudem conscripta sunt.

A. Lebedev: K moej učeno-literaturnoj avtobiografii i materialy dlja charakteristiki bezprincipnoj kritiki, II, 401—425. Lebedev iam a. 1896 promisit se rerum suarum commentarios in XII tomo operum suorum, quae edere coepit, editurum esse. Quare, cum solum tomum decimum edidisset, loco plenae historiae suae vitae synopsis conscripsit, ut sic saltem lectorum suorum desiderio satisfaceret.

A. Preobraženskij: Iz očerkov sovremennago anglikanstva (Quaedam de Anglicanae ecclesiae statu) III, 122—159, 261—281. A. 1906, 2. Iulii constitutum est in Anglia collegium, quod ut dissidia ritualia componeret, sibi ius ac officium demandatum habuit. Cuius collegii labores ac dignitas exponuntur et simul etiam ritualismi qui dicitur eventus ac progressus describitur.

A. Kirëev: De VII. internationali conventu vetero-catholicorum Hagae Comitum (Haag) habito et nostrae ecclesiae officiis, III, 371—396. Vetero-catholicorum conventu descripto *K.* animadvertit in quaestione num vetero-catholici orthodoxis uniri possint, diligenti distinctione opus esse inter fidei dogmata et conclusiones, quas theologi humana ratione e fidei mysteriis deduxerunt. Ad quas theologorum conclusiones Kirëev processionem Spiritus Sancti a Patre et Filio ac panis et vini in ss. Christi corpus et sanguinem transmutationem adnumerat. Qua in re unicuique fidei libertatem permittit. Primam quaestionem (Sp. Si. a Filio processionem) certam non esse ideo existimat, quia Patres hac in re dissenserint. Etiam in secunda quaestione a *K.* libertas doctrinae proponitur, quia Patres, etsi de praesentia, non tamen de transmutatione quidquam testentur, et, quia Philaretus in primis catechismi orthodoxi editionibus et rituale, iuxta quod non-orthodoxi ad fidem orthodoxam adiunguntur, hoc verbum transmutationis prorsus omittunt.

A. Orlov: Proisžoždienie i karakter t. n. fragmentov ex opere historico Ilarija Piktavijskago (De fragmentorum, quae dicunt, ex opere historico Hilarii Pictaviensis origine et indole) III, 352—370, 468—493. *O.* ex Hieronymi et Rufini testimoniis atque ex codicum manuscriptorum, in quibus haec fragmenta conscripta habentur, indole ac natura concludit saltem maiorem fragmentorum partem s. Hilarii opus esse et omnia fragmenta unum librum, in quo Sardicensis concilii historia exponebatur, constituisse (contra Schanz). Res nondum finita est.

P. V. Nikolskij, „Письма о русском богословии“. (Pis'ma o russkom bogoslovii) „Litterae de theologia Russorum“. Petropoli, an. 1907; pp. 109, pret. 45 kop.

Praesentes „litterae“ sunt veluti continuatio illarum decem, quas scriptor anno 1903—1904 in folio periodico „Pravoslavnyj Putevoditel“ (Православный Путеводитель) conscripsit, ubi novos opinionum torrentes inter theologos et philosophos Russos recensuit. Proinde litterae istae, ab eo libro speciali editae, sunt undecimae et duodecimae.

In litteris primis (pp. 1—67) exponitur et criticae subicitur systema philosophicum Nesmělovii academiae ecclesiasticae Kazaniensis professoris, cuius opera partim iam edita sunt (vid. „Slavor. Litt.“ an. 1907, No. 1. p. 56) partim adhuc latent. In litteris secundis (pp. 68—109) criticae subiciuntur opera comitis Trubeckoj: „Doctrina de Verbo et eius historia“ („Учение о слове и его исторія“ — Трубецкой) et eius adversarii Starobělskij (et archiep. Antonii Volynensis). Systema prof. Nesmělov scriptor tanquam systema novum, ingeniose compositum laudibus prosequitur, sed quosdam naevos in eo esse fatetur. Utilem quoque esse librum a Trubeckoj editum iudicat, sed defectum puritatis doctrinae christianae de Verbo in eo improbat et in hac re plane cum Starobělskij et arch. Antonio consentit. Ideas singulares de Verbo Antonii, licet non reiciat, tamen parum fundatas et demonstratas esse dicit.

Dr. *Leonini*.

Th. Prohorenko, Русская духовная миссія въ Японіи и Корей. **Missio ecclesiastica Russorum apud Japonenses et Coreenses.** Harkov, an. 1907, in 8°, pag. 101; pret. 60 kop.

Quaedam de hoc argumento lectoribus nostris iam nota sunt, quia anno III. 1907, No. 1 „Slavor Litt.“ (pp. 37—38) p. Palmieri inter ceteros periodici „Věra i Razum“ (Вѣра и Разумъ) articulos recensuit etiam illud Prohorenko „Missio ecclesiastica Russorum apud Japonenses“. Praesens opus nihil aliud est nisi ampliatio eius materiae, quam articulis supradicti folii periodici scriptor tractavit. Nova est ea pars (pp. 83—101), quae de missione Russica in Corea tractat. Auctor originem missionis orthodoxae eiusque statum praesentem describit. Tria sunt, quae secundum auctorem progressum religionis christianae haud parum impediunt, nempe: status abiectus mulierum, modus concipiendi Coreanorum, quo varias religiones simul veras esse posse autumant, denique missionariorum agendi ratio, qui fors plus aequo rebus politicis se immiscent.

Si quasdam opiniones (ex. gr. de missionariis catholicis) nimis subiectivas excipias, opus omnino attentionem eorum, qui hisce rebus occupantur, meretur.

L.

D. I. Illovajskij, **Исторія Россіи.** (Istorija Rossii) t. I.² (Periody kievskij i vladimirskij). Moskva (Kušnerev) 1906. Pg. XX + 775. Pr. rub. 4.

Alter editio primi voluminis „Historiae Russiae“ professoris Illovajskij non multum differt a prima editione iam ante triginta annos publicata. Opinionem suam de initiis imperii Russici I. non mutavit.

Primam notitiam historicam de gente Russica invenit in narratione Strabonis de bello Mithridatis cum Tauroscythis eorumque sociis Roxolanis (apud *I.* „Rossolanis“) anno 94. a. Chr. (pg. IX). Haec vero opinio falsa est; Roxolani de familia Iranica fuerunt. Item falsa est eius opinio qua Hunnos Slavis adnumerat (pg. XIII).

Alia ex parte *I.* gentem Normanico-germanicam (Varjagi) in vetus imperium Kioviense ullum influxum habuisse negat; indubia vero de hoc influxu testimonia, nomina veterum ducum Kioviensium (Igor-Ingver, Olga-Helga, Hakon, Sveneld, Tudor etc.) cavillationibus etymologicis cum grammatica et historia pugnantibus, enervare studet (1—48).

I. merito „historiographus aulicus“ nominatur; libros enim scholares conscripsit eas secutus ideas, quibus nunc gubernium Russicum dirigitur. Eadem ideae in praesenti quoque opere apparatu ampliore ac scientifico exornatae auctorem dirigebant: „orthodoxia“, absolutismus, nationalismus Russicus. Ex hisce ideis praeconceptis explicandus est loquendi modus papae rebusque catholicis inimicus. Nihilominus opus professoris *I.* non caret valore scientifico, atque auctor illis locis, ubi opinionibus indicatis non impeditur, rem modo obiectivo ac scientifico tractat.

Dr. *L. L.*

BULGARICA.

Ир. Попов. РѢКОВОДСТВО ЗА ИЗУЧВАНЕ ПРОРОЧЕСКИТЕ КНИГИ НА ВѢТХИТА ЗАВѢТЪ (Rukovodstvo za izučvane proročeskite knigi na vetħija zavět) (**Liber manualis de libris Prophetis V. T.**) Ed. s. synodi ecclesiae Bulgaricae. Sophia 1907. Pg. 345. Pr. 2 fr.

P., professor seminarii Bulgarici Constantinopolitani, opus suum de prophetis libris V. T. in usum practicum scholarum composuit. In opere conscribendo solum Russicis litteris exegeticis et introductoriiis usus est: litteratura occidentalis nullibi allegatur. De singulis prophetis tum maioribus tum minoribus ita agit, ut primo loco quaestiones introductoriae breviter absolvantur, deinde argumentum libri uberius evolvatur. Quoad partes deutero-canonicas libri Danielis sequitur opinionem theologorum Russorum, qui libros deutero-canonicos utiles, pios, veraces, non tamen canonicos vel inspiratos esse tenent. Opus praesens usui practico bene et apte compositum est.

F. G.

Prægled annus I. (1907—1908) n. 7. 8.

D. A. Илѣев. Турски документи за Софијската епарѣија (Documenta Turcica dioecesis Sophiensis) 318—325, 388—398.

Publicantur 9 documenta Turcica (in versione Bulgarica) e saeculo XVII.

Numero 8. primus annus huius publicationis absolvitur. Abhinc haec publicatio non amplius apparebit. Unicus igitur remanet »Сърковен Вѣстник«, qui quaestiones theologicas aliquatenus tractat. Signum miseri status litterarum theologiarum apud Bulgaros!

CROATICA.

I. S. B. L., Sveti Dujam biskup i mučenik Solinski (De s. Domnionem episcopo et martyre Salonensi). Dissertatio historico-archaeologica, Spljet 1906. P. 132.

Effossiones archaeologicae, quae Salonae in Dalmatia praeuentibus viris doctissimis systematice instituuntur, quaestionem moverunt, quae ultimis annis multorum opusculorum ansa fuit. Quaestio haec s. Domnionem vel s. Doimum tangit, episcopum et martyrem Salonensem, quem per saecula credebatur fuisse discipulum s. Petri Apostoli, martyrium sub Traiano imperatore a. 107. passum esse, ossa vero eius inde a temporibus archiepiscopi Ioannis Ravennatis (650) Spalati quiescere et hucusque in ecclesia metropolitana Spalatensi pia veneratione coli. Dubium contra piam traditionem iam saec. 17. motum est ab Antonio Matijašević-Caramaneo, contra quem Farlati in „Illyrico Sacro“ scripsit. Nunc ad defendendam antiquam traditionem surrexerunt Milić, Granić, Anonymus A. C. d. Pietro, P. Dr. Marković, anonymus Prosit et Dević, contra traditionem vero pugnant Fr. Bulić, peritissimus effossionum Salonensium, De Sanctis, Zeiller, Delehaye docentes, s. Domnionem vel Doimum episcopum et martyrem Salonae sub Diocletiano passum esse eiusque corpus sub pontificatu Ioannis IV. ab abbate Martino Romam translatum esse ibique hodie quiescere. Media via clarissimus Dr. Jelić profectus est utramque sententiam coniungendo et duos s. Domniones episcopos et martyres Salonenses statuendo, quorum alter Spalati alter Romae reliquias habeat.

Auctor anonymus in dissertatione historico-archaeologica collatis sententiis et argumentis utriusque partis sententiam Francisci Bulić aliorumque archaeologorum propugnat.

In parte I. (p. 1—50) apparatu scientifico probat, s. Domnionem episcopum et martyrem Salonae sub Diocletiano passum esse, et quidem 11. (10.) Aprilis a. 304; S. Domnionis vero, discipuli b. Petri, primam mentionem omnino certam anno 1139 in epistola pontificis Innocentii II. occurrere. Quod „vitam s. Domnii“ ex saec. 11. attinet, ad quam defensores Domnionis, discipuli b. Petri, provocant, anonymus ostendit. vitam, in quantum veritatem historicam continet, s. Domnioni aetatis Diocletiani suffragari, nullo vero modo illi priori Domnioni.

In parte II. (51—77) anonymus argumenta historica adfert, ex quibus patet, ossa s. Domnionis Romae in oratorio Lateranensi s. Venantii inde a tempore Ioannis IV. inveniri. Deinde argumenta contrariae sententiae (sc. de translatione corporis s. Domnionis Spalatum) perquirat eorumque debilitatem illustrat.

In parte III. (78—132) eandem materiam de s. reliquiis tractat, idque polemico contra libellos A. C. di Pietro et clarissimi Dris Marković.

Dissertatio, Francisco Bulić dedicata, magna pollet claritate et argumentorum vi, ita ut veritatem sententiae propugnatae omnino suadeat. Cum dissertatione de re maximopere agitata nec non etiam de

auctoritate archaeologi domini Bulić agatur, totum eius argumentum lingua Italica fuse attulit „Bulletino d' archeologia e storia dalm.“ in Supplemento n. 1—4 a. 1907. (Recensione di alcuni opuscoli risguardanti la questione dei martiri Salonitani).
Dr. *K. Dočkal*.

Dr. *Rudolf Vimer*, **Život sv. Pavla (Vita s. Pauli)**. Na svijet izdalo društvo sv. Jeronima. (In lucem edidit societas s. Hieronymi) Zagrabiae 1907. Pag. 269.

Vita atque doctrina s. Pauli nullo non tempore obiectum praecipuum legendi scribendique constituebat. Recentiore tempore praeunte clarissimo auctore Viennensi Dre. Fr. Poelzl maiore etiam studio vitae doctrinaeque s. Pauli insudatur. Ut populus quoque Croaticus hisce studiis locupletetur, ut magnum gentium Apostolum cognoscat et sectetur, societas s. Hieronymi „Vitam s. Pauli“ conscriptam a Dre. Rudolpho Vimer, professore Novi Testamenti in Universitate Zagrabiansi, in lucem edidit.

Septem sectionibus Vimer totam vitam s. Pauli resque omnes cohaerentes tractat. Sectio I. vitam enarrat s. Pauli a nativitate usque ad conversionem (1—17), II. a conversione usque ad primum iter apostolicum (18—52), III. describit primum iter apostolicum (53—100), IV. secundum (101—141), V. tertium (142—166), VI. considerat s. Pauli captivitatem (167—240), VII. loquitur de ultimis eius vitae diebus (241—269).

Propter scopum practicum tractandi modus popularis est, stilus vero populo optime accommodatus. Ast non obstante modo stiloque populari res omnes ad vitam s. Pauli quomocunque spectantes minutim respiciuntur: urbes regionesque vivide describuntur, consuetudines antiquae clarè iucundeque exponuntur, vitae fata pragmaticè (relate ad Dei providentiam) narrantur, sermones magna cum perspicuitate exponuntur, opiniones non sine argumentis adferuntur, res incertae vel ignotae (s. Pauli morbus, curriculum vitae deficientibus fontibus etc.) nunquam opinionibus improbabilibus vel fabulis fulciuntur.

Optimis libri partibus illae adnumerandae sunt, ubi Tarsus, urbs natalis s. Pauli, ubi status qui nunc est urbis Damasci, vita moralis Antiochensium antiquorum, situs insulae Cypri, topographia, momentum vitaeque moralis et socialis Corinthi, Ephesi et Caesareae describitur. Simili modo Via Appia, incendium Romae nec non loca, ubi conventus primorum christianorum fiebant, praeclare ante oculos ponuntur. Descriptio urbium orientalium eo vividior et pulchrior evadit, quo magis auctor ex propria experientia in peregrinatione orientali collecta loquitur.

Ex sermonibus s. Pauli propter claram et dilucidam expositionem extollendi sunt praecipue: sermo Antiochiae in Pisidia, Athenis in areopago, Ierosolymis coram synedrio et Caesareae coram Felice, Festo et Herode Agrippa habiti. In sermone Antiocheno, qui ad modum paraphraseos declaratur, non semper clare distinguitur, quid sit s. Pauli quid vero exegetae.

Quoad nomen Pauli auctor illi sententiae firmiter adhaeret, quae tenet, Saulum nomen Romanum Pauli inde a nativitate habuisse. Sub

fornicatione in decreto apostolico („ut abstinence vos ab immolatis simulacrorum et sanguine et suffocato et fornicatione.“ Act. 15, 29) intellegit connubium cum muliere gentili, quae sententia probabilior videtur quam contraria.

Liber etsi populo adaptatus, etiam theologiae peritis utilis est.

Dr. K. Dočkal.

PARS DISSENSIONIBUS INTER ECCLESIAM OCCIDENTALEM ET ORIENTALEM COMPO- NENDIS DESTINATA.

Quaestio III. De subiecto (exercendae) potestatis clavium.

Thesis VIII.

Completæ potestatis remittendi peccata mortalia subiectum est solum sacerdos, qui habet iurisdictionem ecclesiae iudicariam in foro interno per concessionem summi pontificis, qui habet immediate a Deo iurisdictionem in omnes fideles.

Declar. 1. De fide est ad actum remittendi peccata in sacramento poenitentiae necessariam esse potestatem ordinis (cf. Trid. Sess. 14 cn. 10) et proximum fidei requiri iurisdictionem. Potestas iurisdictionis, sive quod idem est, iurisdictio, superioritas ecclesiastica, est potestas dirigendi et efficaciter urgendi actiones fidelium in finem supernaturalem. Quare triplex est eius species: legislativa, iudiciaria, coactiva. Potestatis iudiciariae „proprium est circa actiones hominum sententiam ferre, reum damnare, insontem seu dignum solutione absolvere poenasque decernere. In ecclesia vere sicut duplex est forum, ita duplex est potestas iudicialis; potestas nempe in foro externo, in quo iudicium de actionibus fidelium fertur, prout referuntur ad ecclesiasticam societatem et potestas in foro interno, in quo iudicium de iisdem fertur, prout referuntur immediate in Deum, seu ut sunt offensa Dei.“ D. Palmieri, De poen. th. 16, I. Utraque haec potestas inter se et a potestate ordinis separata esse potest. Cf. Lainez, Disp. Trid. Quaest. VI n. 271—285.

Potestas ordinis est relate ad remittenda peccata potestas incompleta, i. e. non est ita completa, ut tantum materia circa quam requiratur ad eam exercendam. Per ordinationem accipit sacerdos solum potestatem gratiam infundendi in remissionem peccatorum. Per iurisdictionem dictam completur haec potestas ita, ut oriatur potestas gratiam remissivam infundendi per modum iudicii.

Cum sit duplex clavis distinguendus, alter ad iudicium pertinens, alter ad absolutionem, sacerdos vi iurisdictionis habet potestatem inquirendi conscientiam, sed completam non habet, nisi vi ordinationis, quatenus illa potestas non conceditur nisi in ordine ad absolutionem; vi ordinationis habet potestatem tollendi peccatum sed non completam nisi iurisdictione, quatenus non potest tollere peccata nisi per modum

iudicii, praecedente cognitione iudiciali. Similiter dicendum est de retentione.

„Quocirca, cum in aliis sacramentis administrandis iurisdictio sit condicio externa actui regatque usum potestatis ordinis, illud praestans, ut sit legitimus, in hoc sacramento est condicio intrinseca actus, qui est essentialiter actus iudicialis, ideoque iurisditionis.“ Palmieri. De poen. th. 16, II, 4°.

2. Ad remittenda peccata non esse opus potestate ordinis sed laicos probos absolvere posse iam a Valdensibus statutum esse testatur Reinerus. — Quos alii haeretici secuti sunt, ut Lutherus (cf. damn. artic. 13). — Morinus, Martene, Rigaltius arbitrantur ecclesiae veteris consuetudinem fuisse, ut in necessitate diaconi quoque absolutionem impertirent.

Per ordinationem ipsam conferri completam potestatem clavium docuit Viclef (De potestate papae c. 11) et alii haeretici, de quibus narrat Pallavicinus l. 12, c. 10. Eundem errorem renovavit auctor operis inscripti: Consultation sur la jurisdiction etc. editi a. 1734. I. Hus, quem iurisditionis necessitatem negasse docet Lenz, (Učeni mistra Jana Husi. Pr. 1875, p. 152), In l. 4. Sent. d. 18 (p. 607) dicit: „Patet, quod omnes sacerdotes habent claves ecclesiae, quamvis non usum clavium, cum aliquibus usus per superiores sit ligatus et aliqui nesciunt uti clavibus [absolventes etiam indignos, quod frustra est] — aliqui non possunt, ut patet de surdis, mutis vel aliter infirmatis«. Sed nec defuerunt „auctores catholici, qui dicerent dari in ipsa ordinatione sacerdotis iurisditionem, qui consequenter insinuant in re non esse distinctam a potestate ordinis nec separabilem ab ipsa. Quam opinionem valde probabilem existimat Durandus, in eam inclinat Almainus, illam defendit Armacanus.“ Suarez. Sed hi cum non negabant absolutionem datam a simplici sacerdote esse nullam, si sacerdos non sit proprius, tum iurisditionem necessariam esse persuasum habebant, ubi tradatur explicantes errabant.

Caietanus statuit in quibusdam casibus sufficere ad exercitium potestatis clavium eam iurisditionem, quae provenit ex voluntaria subiectione poenitentis.

Praeter ecclesiae primatem iure divino regunt ecclesiam episcopi. Episcopi generatim sunt praepositi in ecclesia, qui saltem exigentialiter habent potestatem ordinandi; sacerdotes, qui hanc tantum habent, non sunt proprie dicti episcopi; et ipsa potestas ordinandi iure divino ita coniuncta est cum iurisditione, ut semper saltem aliqui, qui eam habent, debeant etiam iurisditionem habere. Porro iurisditionem episcoporum singulorum esse immediate datam a Christo et ex divino iure censuerunt Maior, Soto, Victoria, Vasquez, Thomassinus, Collet, Bossuet, Neubauer, Schwane (Dogmengesch. III, 549. 573.) etc.: idem de parochis tenent saltem primi duo.

P. I. Potestas clavium non confertur sine potestate consecrandi et sacrificium offerendi.

Dub. 1. Etiam qui sacerdotes non sunt, possunt claves habere; possunt enim excommunicare et excommunicatos in ecclesiam recipere. Sed

supra dictum est (th. II, p. 4.) recipere in ecclesiam esse idem ac reconciliare Deo seu remittere peccata. Ergo non potest esse iurisdictio in foro externo sine iurisditione in foro interno et potestate clavium; sed potest esse sine potestate ordinis.

2. Ex Luc. 24, 33. 36 patet non solis apostolis traditam esse a Domino potestatem clavium, sed et aliis, qui aderant necdum sacerdotes erant. Cf. Mt 18, 17. Et sane clara sunt verba Gregorii Nyss. De precat. or. 5: Ἡ γὰρ ὑπὲρ τοῦ ὁμοφύλου κρίσις, ἣς σὺ κύριος, ἴση γίνεται ψῆφος, οἷα δ' ἂν ἦ. ἃ γὰρ ἐπὶ σεαυτοῦ γνῶς, ταῦτά σοι διὰ τῆς θείας κρίσεως ἐπεκυρώθη. Cf. Ambros. De poen. l. 1, c. 15 n. 80. Similiter ait Anastasius Sin. Interrog. 63: „Τὸ Ἐάν τινων ἀφῆτε, ἀφεθήσεται πρὸς τοὺς ἀγίους κυρίως εἰρηται . . . Ἰπόθου γὰρ μοί τινα μοιχεύσαντα εἰς γυναῖκα τοῦ πλησίον, καὶ ἄφειον παρ' αὐτοῦ λαβόντα, ἄρα λοιπὸν συγκεχώρηται αὐτῷ καὶ ὑπὸ Θεοῦ, ἐάν μὴ μετανοήσῃ; Οὐδαμῶς.“

3. Saltem retineri possunt peccata ab aliquo, qui solam iurisditionem habet; ad hoc enim non requiritur infusio gratiae.

4. In absentia sacerdotis necessarium est confiteri laico; id patet ex bulla Martini V., in qua quid Husitae interrogandi sint docetur. Sed aliunde necessitas haec oriri non potest nisi ex necessitate sacramenti et praecepto utendi clavibus.

5. Iac. 5, 16 dicitur: Ἐξομολογεῖσθε ὁὖν ἀλλήλοις τὰς ἁμαρτίας. Ergo etiam laici confessionem excipere possunt.

6. Docet s. Augustinus(?), De vera et falsa poen. c. 10, n. 25: „Tanta vis est confessionis, ut, si deest sacerdos, confiteatur proximo.“ Cf. Sophronius Hieros., Serm. περὶ ἐξαγγελίων n.1. Hinc b. Albertus M. In l. 4. sent. d. 17 a. 58: „Absolutio quaedam est hic [in confessione laicis facta]; licet non tantum effectum consequatur, sicut si confiteretur sacerdoti, tamen consequitur absolutionem in communi et ad hanc non est necessaria vis clavium [i. e. potestas ordinis], ubi non potest sacerdos haberi . . . Absolutio illa est sacramentalis, ut est baptismus a laico datus, et laicus eo casu est veri ministri i. e. sacerdotis vicarius. Cfr. Bonaventura, Serm. 8. in dieb. rogator. Idem docent Lanfrancus, Gratianus, Petrus Lombardus, Alensis, Raimundus, alii, quos v. apud Morinum l. 8, c. 24 vel Chardon, Hist. d. sacrem. s. 2, ch. 7; ubi inter alia et factum Guidonis de Belino usum ecclesiae testatur, qui aliquando vicinae mortis timore percussus laico adgeniculatus peccata sua confessus est, cui ille „iuxta potestatem suam absolutionem dedit“ („adonc lui donnai telle absolution, dont Dieu m' en donnait le pouvoir“ ipse narrat). Cf. Caesar. (Mon.) dist. 3., c. 21. De excid. urb. Acon. 2, 7. Thom. Cantimpr., De apib. 53, n. 23. Denique Paulus Vin. diaconus, Hom. 92. haec habet: „Solvendi potestas omnibus fidelibus conceditur.“ De monachis cf. etiam Io. Damascen. [Symeon?], Ep. de confessione (M. 95, 283—305): cf. Holl, Enthusiasmus u. Bussgewalt beim griech. Mönchthum. L. 1898. S. Smirnov, in Bog. Věstn. 1906, II, 369—381.

7. Saltem diaconi potuerunt nonnunquam in Vetere Ecclesia absolvere; ergo non requiritur sacerdotium. Usus illum testatur imprimis Cyprianus, Ep. 12.: „Quoniam video facultatem veniendi ad vos nondum esse et iam aetatem coepisse, quod tempus infirmitatibus assiduis et gravibus infestatur, occurrendum puto fratribus nostris, ut qui libellos a martyribus acceperunt et praerogativa eorum apud Deum adiuvari possunt, si incommodo aliquo et infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectata praesentia nostra, apud presbyterum quemcumque praesentem, vel si presbyter repertus non fuerit et urgere exitus coeperit, apud diaconum quoque exomologesin facere delicti sui possint, ut manu eius in poenitentiam imposita veniant ad Dominum cum pace, quam dari martyres litteris ad nos factis desideraverunt.“ Quo loco Cyprianus a) concedit diaconis ob absentiam presbyteri id, quod concedit presbyteris ob absentiam episcopi; atqui Cyprianus sine dubio permisit presbyteris, ut infirmos a peccatis, potissimum vero ab idololatriae reatu sacramentaliter absolverent; ergo et idem permisit diaconis. Quod et diserte indicat particula 'quoque'. Et vero ridiculum est

quattuor verba ex aequo per Cyprianum presbyteris et diaconis applicata, aliud pro presbyteris, aliud pro diaconis significare. b) Vel potestas a Cypriano diaconis concessa in eo est, ut a peccatis absolvant, vel ut a poenis canonicis, vel demum ut a censuris; atqui neutrum ex duobus postremis dici potest. Non primum, tum quia insana fuisset agendi ratio illius, qui ecclesiae ministros eo tantum fine misisset, ut hominem iamiam moriturum eximeret a ieiunio, vigiliis aliisque laboribus, a quibus per ingruentem mortem sat superque erat illico eximendus; tum quia gratis supponitur aliquam in vetere ecclesia fuisse formulam absolvendi a poenis canonicis, cum nec formula haec comparuerit haecenus, nec usquam exstiterit, quandoquidem nec gravior morbus impediret, ne post recuperatam valetudinem poenitentia superstes adimpleretur; tum quia clericorum minimus hanc a poenis canonicis, immo et ab ipsa excommunicatione absolutionem deferre potuisset, adeoque nihil opus fuisset sacerdotem aut diaconum eo fine ad infirmos deputari. Non secundum; collata enim diaconis aegrotantes lapsos a censuris absolvendi potestas pro obiecto habuisset excommunicationem, qua iidem ligati supponuntur; atqui fictitia est excommunicatio illa; haec enim vel fuisset excommunicatio maior vel minor; atqui 1. non erat maior: haec enim non incurrebatur nisi per ecclesiae sententiam, vel per schisma, quatenus qui renuntiabant fidei, semet ipsos ab ecclesiae communione scindebant; atqui infirmi libellatici, de quibus agit Cyprianus neutro ligati erant genere excommunicationis; non per sententiam, cum nulla eius ullibi exstent vestigia; non per schisma; excommunicatio enim sic contracta et vi cuius nec lapsi cum aliis fidelibus nec fideles alii cum lapsis communicare poterant, desinebat simulac constituebantur in ordine poenitentium. Ii porro, de quibus loquitur Cyprianus, iam in eo ordine constituti erant; eos nimirum Cyprianus 'fratres' vocat (cf. ep. 9 'Poenitentes per manus impositionem episcopi et cleri ius fraternitatis acceperunt'). 2. non erat minor; de hac enim Cypriani temporibus nusquam actum fuit. c) De ea loquitur absolutione Cyprianus, quam lapsis impendi optaverant martyres; atqui haec ipsa erat absolutio a peccatis: haec enim sola erat, quae 'ad Dominum' ducit 'cum pace'; non absolutio a censuris, quae damnationem non impedit, quaeque, ut diximus, eo ipso lapsis concessa fuerat, quod poenitentibus annumerari obtinuerant. Et vero ad quid tanta s. praesulis attentio, si de sola a censuris absolutione actum esset? Ut quid expectat ipsum ferme exitum poenitentis, nisi, quia de re maximi momenti agebatur, quaeque non nisi a sacerdotibus ipsoque etiam episcopo extra gravissimae necessitatis casum perficienda erat? d) Lapsi, de quibus sermo est, ex Cypriani decreto tenebantur exomologesim seu confessionem peragere apud diaconos; atqui ad id obligari non potuissent, nisi a delictis suis per diaconos potuissent absolvi; confessio enim ad absolutionem relativa est.

Nec solius Cypriani haec opinio fuit. Id patet ex Conc. Iliberritano, cn. 32, Alcuino(?), De divinis officiis, c. de ieiunio, Lanfranco, De celanda confessione. (M. 150, 629), Conc. Triburiensi cn. 31 (a. 895; cf. Vacandard in Revue du clergé fr. 1905 [Oct.] p. 342—3), Concilio Eboracensi (a. 1195), cn. 4., Concilio Londinensi (a. 1200) cn. 3, Concilio Vigornensi (1240) c. 26, Odone de Soliaco († 1201), Statut. synodal. n. 56 (cf. Concil. Pictaviense a. 1280 cn. 5), Petro Cantore, Summa fol. 205, Stephano Augustodunensi aliisque. Cf. Henry Charles Lea, A history of auricular confession and indulgences, London 1896. Basnage, Praef. ad lect. antiq. t. 1, § 10.

8. Patres testantur sacerdotes habere potestatem clavium; sed inter sacerdotes numerabantur etiam tertio loco diaconi. Cf. Optatus, De schismate Donatist. l. 1, n. 13.

Haec pars thesis probatur 1° ex concilio Tridentino Sess. 14, cn. 10: „Si quis dixerit sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi et solvendi non habere, aut non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus et singulis Christi fidelibus esse

dictum: Quaecumque ligaveritis . . .; anathema sit. Cf. art. 20. inter eos, circa quos ex mandato Martini V. interrogandi erant, qui suspecti erant erroris Vicifiani; Eugenius IV. in Instructione pro Armenis: art. 13. inter errores Lutheri a Leone V. proscriptos.

2° Ex doctrina patrum.

A. In operibus patrum ab initio ecclesiae solis sacerdotibus potestas clavium tribuitur, nunquam aliis. Plerumque enim vocabulo ‚sacerdos‘, ἱερεὺς subiectum eius potestatis designatur. Quodsi nonnumquam haec potestas tribuatur episcopis (velut in Ep. cleri Rom. ad Cypr. n. 3, Ep. 10. Cypriani n. 1 s., Conc. Illiber. c. 32; Conc. Carthag. IV. c. 6, Conc. Ancyra. c. 14., Constit. apost. l. 2, c. 11 s., Ep. 3. Paciani ad Sympron. n. 11) vel presbyteris (velut a Polycarpo, Ep. ad Philipp. n. 6.) certe non tales intelligebantur, qui sacerdotium non habebant, quod certum est ex Hieronymo, In Matth. 16, 19 et probatur etiam ex Canone apostolico 52, cum commune presbyteri et episcopi praecise sacerdotium sit. Ita etiam ‚praepositi Ecclesiae‘ (Leo, Ep. 108) intelligendi sunt. Porro vocabulum sacerdos certe non alium significabat nisi eum qui sacrum facere possit; quod enim s. Cyprianus nonnumquam (ut Ep. 69, n. 8) solos episcopos sacerdotes vocat, cum tamen certe etiam presbyteri sacrificandi potestatem habuerint (cf. Hieron. Ep. 85 ad evang. n. 1; Chrysost. Hom. 11 in 1. Tim. etc.), nihil sane obstare potest.

Sacerdotibus igitur haec potestas tribuitur clare ab Ambrosio, De poenit. l. 2, n. 12. 87; ab Origene, In Levit. hom. 2, 4; a Cypriano, De lapsis n. 29; a Io. Chrysostomo, Hom. 5 in Oziam n. 1.; ab Hieronymo, Ep. 14, n. 8.; Innocentio I, Ep. 1. ad Decentium; Augustino, Ep. 228 (al. 180) n. 8; Caesario, Hom. 41; Petro Chrysologo, serm. 84; Athanasio in fragm. ex libris contra Novatianos; Paciano, Ep. 1 ad Sympron. n. 6. Ioanne Reithuensi, Schol. in s. Ioannis Climaci Scal. parad. in grad. 4. Cf. etiam Theodoretus, In Lev. n. 15; Gregorius M. In 1. Reg. c. 5, n. 13; Gregorius Naz. Or. 2, pag. 25; Anastasius Sinaita, Oratio de s. synaxi p. 890. Denique Basilius M. Regul. brevior. ad interrog. 288 potestatem clavium tribuit iis, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei (τοῖς πεπιστευμένοις τὴν οἰκονομίαν τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ); sane etiam mysterii Eucharistiae; cf. 1 Cor. 4, 1; 12. 28.

Nec sacerdotibus haec potestas tribuitur ratione iurisdictionis ecclesiae, quam tunc per accidens soli sacerdotes habuerint; nam tunc ratio non esset, cur praecise rationem sacerdotii patres adeo constanter cum potestate clavium coniungerent. (De termino ἱερεὺς etc. cf. Ztschrft. f. kath. Theol. XXII (1898), p. 186 s.)

B. Accedit, quod etiam diserte solis sacerdotibus munus remittendi patres tribuunt, velut Ambrosius, De poenit. l. 1, n. 7; Leo M., Ep. 108. ad Theodor. Foroiul.; Radulphus Ardens, Hom. 64 in litan. mai.). Cf. Afrem, Serm. 162 de sacerdotio n. 2 init.

C. Denique expresse dicunt patres apostolos claves regni caelorum per sacerdotium accepisse; velut Afrem Serm. 162, n. 2 v. fin.

3° Ex usu ecclesiae. Quem testantur omnes libri liturgici Latini et euchologia Graeca, ubi sacerdotes iique soli ut ministri veniae exhibentur. Sane clarissima sunt verba exordii antiqui Romani poenitentialis: „Non . . . omnes clerici hanc scripturam usurpare aut legere debent, qui inveniunt eam, nisi soli illi, quibus necesse est, hoc est, presbyteri, quibus claves regni caelorum traditae sunt, sic nec iudicia ista alii usurpare debent. Si autem necessitas evenerit et presbyter non fuerit praesens, suscipiat diaconus poenitentem ad (satisfactionem vel) sanctam communionem“.

4° ex ratione interna. Sacerdos est mediator inter Deum et homines (cf. Gregor. Naz. Or. 2.). Ergo munus homines Deo reconciliandi necessario ad eum pertinet.

Ad 1. Potest aliquis excommunicatus recipi in ecclesiam, quin sit Deo reconciliatus; nec ex contrario sumus argumentati, verum ex eis, quae reapse fiebant.

Ad 2. Concedimus ex solis Christi verbis (per traditionem non explicatis) nihil evinci posse. Cf. archim. Mihail, Preobrazenie Gospoda Iisusa Hrista. Kaz. 1906, p. 350—4. Gregorius Nyssa, quocumque modo est intelligendus, certe non loquitur nisi de peccatis in proximum commissis: Ἀλλὰ βαρύτερά μου τὰ εἰς σὲ πλημμελήματα τῶν εἰς ἐμὲ παρὰ τούτου γεγενημένον. Item Anastasius quaestionem instituit: Ἐάν ἀμαρτήσῃ ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ καὶ . . . λάβῃ συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ, ἄρα συνεχωρήθη καὶ ὑπὸ Θεοῦ;“

Ad 3. Possunt retineri peccata a non sacerdote indirecte, si sacerdotibus auferre potest iurisdictionem in peccatorem; non vero habet completam potestatem directe retinendi peccata; alioquin etiam laicus dici potest retinere peccata, quatenus de facto non absolvit.

Ad 4. „Ibi (in bulla M. V.) proponitur solum interrogatio de eo, quod ad fidem pertinet; aliud vero, quod spectat ad theologiam quaestionem proponendum non fuit, nec propterea aliquid circa id definitur aut insinuatur.“ Suarez, De poen. disp. 24, s. 1, n. 11.

Ad 5. Illud ἀλλήλοις cum grano salis sumendum est de aegrotis aliter ac de sacerdotibus orantibus super eis „hoc est inter vos homines hominibus, oves pastoribus, subiecti praelatis, hi, qui peccata habent, his, qui peccata dimittere potestatem habent“. Wernerus abb., Deflorat. ss. patr. l. 1. domin. 3. Cf. de hoc usu Eph. 5, 21; Rom 15, 7 col. 1; 1 Petr 4, 9. Cf. A. I. Almazov, Tajnaja ispověd' v pravoslavnoj vostočnoj cerkvi T. I. str. 22. Innocentij, Obličitel'noe bogoslovie. Kazan' 1864. t. IV, str. 430. Intelligenda autem esse illa verba revera de confessione sacramentali contendit Morinus, De poen. l. 8, c. 8, § 4; Heinrich, Dogm. Theol. X, p. 57 (§ 564).

Ad 6. Quomodo usus ille, ut fideles in casu necessitatis deficiente sacerdote confiterentur etiam laico, ortus sit, s. Thomas, In l. 4 Sent. dist. 20, a. 1, qu. 2, ad 3 explicat: „Ille, qui laico confitetur, quamvis impleat, quod ex parte sua est de sacramentali confessione, tamen sacramentalem absolutionem non consequitur“ Cf. Supplem. q. 8, a. 2. Similiter Thomas Cantimpratensis, De apib. l. 2, c. 23. Guilelmus Lyndewode in glossa ad Constitutiones Angliae, ad titulum de sacramentis non iterandis, v. poenitentia („Non potest tamen laicus absolvere vel ligare, cum non habeat claves ecclesiae“). Quae Albertus M. et Lanfrancus docent, sunt omnino singularia. (Cf. P. Laurain, L'intervention des laïques . . . p. 59.) S. Bonaventura, Tr. Quia fratres minores praedicent et confessiones audiant, haec profitetur: „Quod enim dicitur, quod in extremis debeat homo laico confiteri, si sacerdotem non habeat, non est de necessitate, cum laicus non habeat auctoritatem aliquam absolvendi, sed est signum tantum contritionis, quo perpenditur, quod sacerdotem desideravit.“

Ad 7. Tota argumentatio ex s. Cypriano ruit sublato supposito peccati remissionem proindeque confessionem sacramentalem fieri consuesse

non initio poenitentiae publicae sed in fine. Cf. Thes. II, p. IV, E); Io. Pighi, De universa poenitentiae ratione (Veronae 1905), propos. VI. (p. 22—26). Tunc ageretur de absolutione vel reconciliatione, qua poenitentes in priorem dignitatem revocabantur, quaque eos plenariam indulgentiam adeptos esse censet Palmieri, eis solum declarationem auctoritativam obtigisse de sufficientia poenitentiae dicit Schmitz; quod vero restabat, supplendum erat ab ecclesia. Et nobis quidem vel ex rationibus a priori ductis persuasum est talem, et non suppositum ab adversario usum viguisse. Tamen arbitramur dato supposito eius dici posse s. Cyprianum illis in angustiis permisisse, ut eo modo diaconi absolverent et peccatores Deo reconciliarent, quo poterant. „Poterant autem eos reconciliare cum ecclesia ex episcopi delegatione . . . Ita reconciliati poterant admitti ad sacram Eucharistiam, cum possent in tanta salutis necessitate supponi contriti et hinc sufficienter dispositi. (Cf. Theodorus in poenitentiali c. 31: Migne t. 99, c. 946)“ Hurter, Comp. theol. dogm. Tr. 9, n. 508. Immo ipsa confessio potuit esse signum (et solum eatenus requisita) contritionis, quo posito diaconus ministrando Eucharistiam pacem cum Deo quoque ipso sive perducere ad perfectionem, sive per accidens simpliciter adducere valeret. — Cf. Collet, De poen. p. 2, c. 8, n. 31—50. P. Laurain, L' intervention . . . p. 109—111. Similiter explicamus canonem 32. concilii Illiberitani.

Canones vero conciliorum Eboracensis, Londinensis et sim. respiciunt abusum ex consuetudine confitendi in casu necessitatis etiam laicis ideoque imprimis diaconis, qui Eucharistiam eis administrare poterant, ortum, quo quidam diaconi sibi vindicabant potestatem clavium, sicut etiam potestatem sacrificandi quidam sibi vindicarunt (cf. Concil. Arelatense cn. 15). Plura de hac quaestione v. apud Paul Laurain, De l' intervention des laïques, des diacres et des abbesses dans l' administration de la pénitence. Paris 1897, p. 98—109; J. N. Seidl, Der Diaconat in d. kath. Kirche, S. 141 ff.; Schmitz, Bussbücher I, S. 78 ff.; Frank, Die Bussdisciplin S. 238 ff.

Ad 8. Trinum illud sacerdotium solus Optatus statuit; nec de voce sed de re litigamus.

P. II. Completam clavium potestatem non habet, qui caret iurisdictione.

Dub. 1. Iurisdictione opus non est ad remittenda peccata per baptismum; ergo nec post baptismum.

2. Si iurisdictione esset necessaria, falso diceretur ordinandis: Accipite Spiritum sanctum; quorum remisistis etc. Nam per ipsam ordinationem non fiunt superiores, ut patet ex conc. Tridentino, Sess. 14, ep. 7; cn. 11. et ex eo, quod alioquin omnes sacerdotes ex sua ordinatione haberent omnes christianos sibi subditos, quo perverteretur ordo hierarchicus, quem Christus in sua ecclesia reliquit, in qua voluit alios esse superiores, alios inferiores.

3. Si absolutio fieret vi iurisdictionis, sacerdos absolvens dicere posset: 'Ego te absolvo a peccatis auctoritate ecclesiae' vel 'summi pontificis', sicut tunc, quando absolvit ab excommunicatione; iurisdictione enim ab ecclesia conceditur. Atqui hoc consequens falsum est, quia sacerdos in hoc actu immediate fungitur auctoritate a Christo data et vicem Christi gerit, sicut quando consecrat vel baptizat; et ideo dicere solet minister: 'Dominus noster Iesus Christus te absolvat; et ego auctoritate ipsius te absolvo'. Ergo a Christo habet potestatem necessariam ad hunc actum.

4. Si iurisdictione requireretur, summus pontifex non posset absolvi; nam nemini potest dare iurisdictionem in se ipsum.

5. Omnibus sacerdotibus potestas est absolvendi fideles in periculo mortis, etsi ab episcopis facultatem excipiendarum confessionum nondum acceperint. Unde s. Thomas (Suppl. q. 20, a. 1 in fine corp.) concedit sacerdotem in tali casu vi ordinis absolvere, „quamvis iurisdictione careat.“

6. Sacerdos sine iurisdictione potest remittere venialia et peccata iam prius dimissa; ita Soto; et sane ad eorum confessionem nemo obli-

gatur nec sacerdos ea retinere potest; ergo ad potestatem clavium non est necessaria.

7. Usque ad tempora Urbani II. omnes sacerdotes habebant potestatem ad absolvendum quoslibet poenitentes, qui vellent ipsis voluntarie subici, donec crescente malitia et urgente necessitate id prohibuit Urbanus. Ita Navarrus. Immo etiam nunc peregrini in itinere a quolibet sacerdote absolvi possunt.

8. Credi non potest Christum permittere, ut fideles per errorem adeo facilem frustrentur clavibus. Quod enim ecclesia supplere dicitur in tali casu iurisdictionem ideoque iurisdictionem adesse, intellegi non potest.

9. Ad potestatem iudicalem pertinet ferre sententiam definitivam, i. e. talem, ut non possit fieri contra, vel omnino non vel non nisi per recursum ad magis superiorem; sed talem potestatem absolvens non habet, cum impedire non possit, ne poenitens actum caritatis eliciat peccatis gravibus ab illo retentis; venialia autem retinere nullo in casu valeat.

10. Potestas in ordinatione tradita vocatur iudiciaria; etsi igitur potestas clavium sit iudicialis, non tamen requiritur iurisdictione ad eam.

Argumenta pro hac parte sumimus 1° ex concilio Tridentino, Sess. 14, ep. 7: „Quoniam natura et ratio iudicii illud exposcit, ut sententia in subditos duntaxat feratur, persuasum semper in ecclesia Dei fuit et verissimum esse synodus haec confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet iurisdictionem“. „In quibus verbis concilium unum supponit, sc. posse aliquos sacerdotes carere omni iurisdictione in hoc foro: et aliud docet, sc. absolutionem ab eis datam nullius momenti esse et consequenter esse per se nullam ex impotentia absolventis: nam si ex hoc capite ac per se posset esse valida circa poenitentem recte dispositum, non posset talis absolutio per se dici nullius momenti“ Suarez. De poen. disp. 24, s. 2, n. 5.

Confessionem superioribus faciendam esse statutum est iam in Concil. Remensi (a. 630) en. 8: Conc. Leodiensi (a. 710) en. 3 („presbyter proprius . . . subditi“); Reg. canonicor. s. Chrodegangi, c. 32: Concil. Regiaticino (a. 850) en. 6: item in Decr. Eugenii IV pro Armenis: Conc. Lateranensi IV ep. 21: Decretal. l. 5, tit. 10, c. 2, 6 (declar. Bonifatii VIII). Cf. etiam propos. 37. synodi Pistoriensis a Pio VI. damnata: conc. Illiberitani en. 32. Denique conferatur traditio in ecclesiis aliis velut in Russ. ap. Mal'cev, Tainstva prav. kath. vost. c., p. 185 (Ašče kto bez povelitelnjja grammaty męšnago Episkopa derznet . . .)

2° ex patribus. Gregorius M. Hom. 26 in evang. n. 5.: „Ligandi atque solvendi auctoritatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur.“ Idem ibid. n. 6. ad potestatem clavium requirit „pastorem“, „praesidentem“ et sacerdotes „per pastorem auctoritatem solvere“ dicit. Similiter Aphraates, Demonstrat. 7. de poenit. eos, „qui habent claves portarum caelorum“ et „dispensatores Christi“ vocat pastores; Cyprianus, Ep. 10 ad mart. n. 1 „praepositos“: Augustinus Serm. 351 n. 10. „antistites“ („per quos illi in ecclesia claves ministrantur“), Enchir. c. 65 „qui ecclesiis praesunt“; Leo M. Ep. 108 ad Theod. Foroiul. „praepositos Ecclesiae“.

3° Ex iudiciali natura clavium. Potestas clavium est iudicialis; id patet a) ex conc. Tridentino Sess. 14 ep. 5. b) Potestas remit-

tendi peccata, quae non esset iudicialis, non esset salutaris post baptismum: esset enim instigatio ad peccata. c) Clavium est remissio directa et in eam primario tendunt; subiectum autem clavium est ens rationale, ideo oportet illud scire, quid remittat. Requiritur igitur actus cognoscendi causam. Sed nec alter actus potestatis iudicialis deest, sc. ferendi sententiam definitivam. Nam supra (thes. 3.) ostendimus fideles cum peccato mortali a Deo ipso moraliter cogi, ut se sistant ministris ecclesiae et sententia horum in antecessum confirmata est a Deo; quodsi venialia clavibus subiciuntur, essentia sacramenti mutari non potest, ideoque etiam pro eis satisfactio imponi potest et debet. (Cf. Suarez, De poen. disp. 24, s. 2, n. 8.) d) „Ea potestas est iudicialis, quae versatur circa peccata, aliter tamen atque aliter pro eorum varietate et gravitate, et qua pro delicti qualitate est imponenda satisfactio. Eiusmodi vero est haec potestas, ut patet ex usu ecclesiae antiquae.“ Hurter, Comp. theol. dogm. t. III., th. 240, n. 443. Hic usus constat ex concilio Laodicensino (a. 343—381) cn. 2; concilio Carthaginiensi III. (a. 397) c. 31 (cf. conc. Turonense III. a. 813; conc. Lemovicense a. 1031); ex Augustino, Enchir. c. 65; Innocentio I., Ep. 25 n. 10; Leone M., Ep. 108, c. 2. 3.; Gregorio M., Hom. 20 in evang. n. 8: eodem (?) In 1 Reg. l. 3, n. 13. Cf. Basilius, Reg. brev. ad interr. 106 quocum comparetur 288. e) Potestatis clavium exercitium a patribus iudicium vocatur. Praeclarum sane testimonium est Gregorii Magni Hom. 26 in evang. n. 4. s. „Ecce non solum de semetipsis securi fiunt [verbis Io. 20, 23], sed etiam alienae obligationis potestatem relaxationis accipiunt, principatumque superni iudicii sortiuntur, ut vice Dei quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent. Ecce, qui districtum Dei iudicium metuunt, animarum iudices fiunt et alios damnant vel liberant, qui semet ipsos damnari metuebant. Horum profecto nunc in ecclesia episcopi locum tenent. Ligandi atque solvendi auctoritatem suscipiunt qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor, sed grave pondus istius est honoris. Durum quippe est, ut qui nescit tenere moderamina vitae suae, iudex vitae fiat alienae“. Similiter Theodoretus, In Lev. interr. 15. „Ὡσπερ τὴν λέπραν ὁ ἱερεὺς διαζώνει, οὕτως χοῖνὴ καὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἀμαρτημάτων αὐτὸν εἶναι χοιρίτην. Ita et Augustinus, De civ. Dei l. 20, c. 9, n. 2: „Et vidi sedes et sedentes super eas et iudicium datum est. Non hoc putandum est de ultimo iudicio dici; sed sedes praepositorum et ipsi praepositi intelligendi sunt, per quos ecclesia nunc gubernatur. Iudicium autem datum nullum melius accipiendum videtur, quam id, quod dictum est: „Quae ligaveritis in terra, ligata erunt et in caelo; et quae solveritis in terra, soluta erunt et in caelo“. Cf. Sermo 171 de poen. n. 2. (ed. Mai). Ita et Constit. apost. l. 2, c. 11: „Καὶ οὕτως ἐν ἐκκλησίᾳ καθέξου, τὸν λόγον ποιούμενος, ὡς ἐξουσίαν ἔχων χοῖνίσαι τοὺς ἁμαρτηγίας· ὅτι ὑμῶν τοῖς ἐπισκόποις εἴρηται· Ὁ εἶν δὴ σήψετε ἐπὶ τῆς γῆς etc.“ Et hic quidem universaliter agitur de iudicio quoad peccata; quodsi ibid. c. 44 dicitur de diacono: ὅσα δύναται, εὐθιγέντω δι' ἑαυτοῦ, λαβὼν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἐξουσίαν. . . τὰ δ' ἐπέρογκα ὁ ἐπίσκοπος χοιρίετω, certe agitur tantum de potestate in foro externo.

Cf. Polycarpus, Ep. ad Philipp. n. 6: Innocentius I. Ep. 25, n. 10: Hieronymus, Ep. 14, n. 8: 16. Chrysostomus, Hom. 5. in Oziam seu de Seraphinis n. 1.; Tertullianus, Apologet. c. 39; Hilarius. In Mat. c. 18, n. 8. Iam vero hic consensus in designanda potestate clavium nequit explicari in hypothesis solius metaphoricus usus vocabuli 'iudicium', praesertim cum Scriptura sacra hac voce usa non sit.

Atqui ex hac ratione iudicii colligitur necessitas iurisdictionis. Nam iudex, qui non est merus arbiter (cuius sententia non obligat propter auctoritatem iudicis, sed propter pactum ligantium, qui promiserunt illam observare) debet habere potestatem obligandi atque adeo debet esse superior eorum, quibus ius dicit, ut possit eos ligare; unde optime infertur non posse proferri sententiam nisi in subditos. De Lugo, De poen. disp. 15, n. 19.

4° Ex absurdis sequelis. Si iurisdictione opus non esset, non posset sacerdotis exercitium clavium irritari, quia iam irrevocabiliter sacerdos est; non possent casus episcopo reservari; quae quam perniciosa essent, nemo non videt.

Ad 1. Baptismus tendit primario in gratiam et secundario in remissionem saltem personalium peccatorum, licet ritus, quo confertur, ablutionem significet; ideo etiam a pagano humano modo administrari potest.

Ad 2. Verba illa „ea intentione tantum ab ecclesia dicuntur [in ipsa ordinatione], ut significetur potestas ordinis, sitque qui ordinatur per characterem sacerdotalem deputatus iure divino ad ministerium sacramenti poenitentiae.“ Palmieri, De poen. th. 16, III.; „unde nisi nova accesserit ab ecclesia [vi ordinationis] delegatio, eo ferme modo se habent ac chiliarchi solo principis diplomate muniti (Colonels à brevet), qui, etsi imperandi vim habent, de facto tamen illam vim exercere non possunt, donec sibi assignatae sint legiones.“ Collet, De poen. p. 2, c. 8, n. 72.

Quare „multi existimant etiam apostolos tantum accepisse a Christo potestatem ordinis immediate vel in corpus Christi verum in nocte Cenae per illa verba 'Hoc facite' vel in corpus Christi mysticum post resurrectionem per illa 'Accipite Spiritum sanctum': iurisdictionem autem non recepisse immediate a Christo; . . soli Petro dictum est Ioan. 21: Pasce oves meas; per quae verba solus Petrus iurisdictionem in universam ecclesiam accepit. Ego vero probabilius censeo omnes apostolos immediate habuisse a Christo potestatem iurisdictionis, non iure ordinario permansuram in ecclesia, quod proprium fuit Petri, nam haec fuit specialis promissio illi facta Matth. 18. et impleta Ioan. 21., sed iure quasi delegationis et apostolatus, quod munus immediate a Christo acceperunt; et ad illud inter alia pertinet haec iurdictio. Unde etiam probabile est hoc factum esse in illo loco Ioan. 20, non quidem ex vi illorum verborum 'Accipite Spiritum s.' etc., ut futura erant forma [?] ritus] sacramenti ordinis ex parte; sed ex peculiari intentione Christi significata etiam illis verbis: 'Sicut misit me vivens Pater, et ego mitto vos'.“ Suarez, De poen. disp. 16, s. 3, n. 30 s.

Ad 3. „Si quis per ea verba solum significaret se absolvere per iurisdictionem acceptam a summo pontifice, non excludendo praecipuam virtutem et potestatem acceptam a Christo, nec falsum diceret, nec multum in eo peccaret, secluso scandalo. Respondetur tamen negando sequelam, quia dum sacerdos profert hanc sententiam, non solum profert illa verba ut declarativa iuris, ut sic dicam, quod commune est aliis sententiis, sed ut efficacia eius effectus, quem significant, quod habent ex potestate ordinis, quatenus est virtus Christi, cuius personam gerit sacerdos, et propterea dicere potius debet se absolvere auctoritate Christi. Et ideo non est simile quod affertur de sententia excommunicationis et aliis huiusmodi. Accedit etiam, quod potestas iurisdictionis, licet per pontificem conferatur, principaliter manat

a Christo, a pontifice autem solum ut a vicario eius et ideo etiam simpliciter in Christi auctoritate fit hoc iudicium." Suarez, De poen. disp. 16, s. 3, n. 32.

Ad 4. „Respondent aliqui confessarium pontificis, quando ab ipso eligitur, accipere iurisdictionem non a pontifice, sed immediate ab ipso Christo, sicut quando cardinales eligunt pontificem, non dant illi iurisdictionem supra ecclesiam, sed nominant et eligunt personam, cui Christus immediate tribuit iurisdictionem universalem; et sicut quando ex concessione praelati aliquis potest eligere confessarium, non dat ei poenitens iurisdictionem, sed posita electione confessarius accipit iurisdictionem a praelato, qui licentiam illam concessit. Ceterum in hoc casu non est opus recurrendo ad Christum, a quo immediate detur talis iurdictio confessario pontificis." De Lugo, De poen. disp. 15, n. 23. Etenim „dicendum nihil repugnare, quominus a pontifice qua tali derivet ad sacerdotem quemlibet iurdictio fori interni super ipsam privatam pontificis personam. Ratio est, quia in foro interno, ubi non iudicatur de actibus humanis per ordinem ad legem humanam canonicam, sed per ordinem ad legem aeternam, pontifex non est originalis fons iurisdictionis, sed merum medium, quo a Christo iurdictio provenit ad ceteros; unde semel accepta potestate omnis sacerdos iudicans in hoc foro immediate subordinatur Deo et non habet in terra superiorem. Quia igitur in foro poenitentiae non valet nisi iurdictio ipsius Dei, non solum hoc sensu, quod a Deo dari debet, sed omnino hoc sensu, quod solius Dei esse potest uti principaliter iudicantis, facile apparet cur sacerdos, quamvis mediante pontifice iurisdictionem fori interni accipiat, nullo tamen modo sit aut esse possit in eodem foro vicarius pontificis; sed cum sit vicarius solius Christi iudicis, nihil obstat, quominus in pontificem, qua hominem et peccatorem sacramentale iudicium exerceat. Nec est simile de foro externo, in quo papa principalis est legislator et iudex; quare impossibile est, ut det alteri facultatem iudicandi vel puniendi se ipsum, nam iste alius ageret in papam ut vicarius papae; sed vicarius est una persona iuridica cum ordinario suo; idem igitur esset ac si papa se ipsum excommunicaret vel iudicaret; quod esset contradictorium." Billot, De eccl. sacram. l. 2, th. 23, § 1.

Ad 5. Ecclesia omnibus sacerdotibus in periculo mortis fidelium concedit in eos iurisdictionem, si a moribundis eligantur vel admittantur. Ita communiter explicatur haec iurdictio (licet Durandus, Capreolus, Paludanus, Canus, Ruwardus censuerint eam manare ex voluntate Dei immediate) cum ipso s. Thoma, qui l. c. ait ad 1. „Quia ecclesia acceptat, ut quilibet sacerdos absolvere possit in articulo mortis, ideo ex hoc ipso quis iurisdictionis habet usum, quamvis iurisdictione careat." „Exclusa ergo acceptance ecclesiae, caret sacerdos iurisdictione; eiusque usum habet in articulo mortis quilibet sacerdos eo, quod id ecclesia acceptat et probat; atque ita usum habet, ut tamen iurisdictione, nempe per modum habitus careat; quia habet eam velut in actu transeunti pro ea vice." Palmieri, De poen. th. 16, VI.

Ad 6. „De venialibus nonnulli (Medina, Navarrus) dubitant [vel negant: ut Bordonus, Phil. Faber, Ludov. a Cruce, Ferraris] an sacerdotes simplices possint [valide] absque alia delegatione ab iis absolvere. Communis tamen theologorum sententia [etiam post Innocentii XI decretum de illicite] id affirmat et communis fidelium usus ita habet. Difficultas autem est in explicando, unde proveniat haec iurdictio vel potestas. Aliqui dicunt ad venialia non requiri iurisdictionem, sed sufficere potestatem ordinis. Ita Sotus, In l. 4. dist. 18, q. 4, a. 2, ad 2. Sed . . . non potest negari, quin requiratur iurdictio ad absolvendum a venialibus, quae licet non possit cogere ad eorum confessionem, potest tamen cogere ad satisfactionem impositam, saltem sub culpa veniali . . . Alii ergo dicunt hanc iurisdictionem conferri sacerdoti a poenitente ipso se illi subicienti; quod videtur significasse Caietanus tom. 1. Opusc. tract. 7 et in Summa verbo Absolutio, 2. Sed hoc, ut sonat, falsum est; quia non potest iurisdictionem conferre, qui illam non habet . . . Alii ergo tertio dicunt hanc

iurisdictionem conferri a Christo omnibus sacerdotibus in ipsa ordinatione. Ita Paludanus, Capreolus, Canus, Ruardus, Ledesma, Vasquez." De Lugo, De poen. disp. 18, n. 41, s. Sed iurisdictione requisita aut est ordinaria (quam habet is, qui ex vi proprii muneris et officii est superior alteri) aut delegata. Cf. Conc. Trid. Sess. 14 cp. 7. Quae partitio est adaequata, cum membra eius immediatam oppositionem seu contradictionem includant. (Cf. Suarez, De poen. disp. 24, s. 2, n. 6.) „Sed in sacerdote simplici non est iurisdictione ordinaria, cum ipse non sit pastor nec praelatus; alioquin omnes essent sibi invicem pastores et subditi; quod perturbaret omnino ordinem debitum in ecclesia. Ergo solum habent iurisdictionem delegatam." Lugo, De poen. disp. 18, n. 44. Quodsi delegata est, ab ecclesia esse debet, quia Christus non reliquit in ecclesia iurisdictionem delegatam perpetuo duraturam, quatenus ab ipso fuit immediate; propterea enim iurisdictione aliorum apostolorum a Petro delegata tantum fuit, quia non erat perpetuo duratura, et e converso, quia tantum fuit data pro personis apostolorum, ideo per modum cuiusdam delegationis fuit concessa; soli autem Petro data est iurisdictione ordinaria, cui perpetuo succederetur, et a qua omnis alia iurisdictione, sive ordinaria sive delegata, semper in ecclesia manaret; ab illa ergo processit iurisdictione haec, de qua agimus, vel ut ordinaria, quatenus includitur in omni pastorali munere sub pontifice summo, vel ut delegata, quatenus est in simplicibus sacerdotibus, quibus ex officio non competebat. Hinc vero intelligere licet hanc concessionem seu delegationem a summis pontificibus manasse et ex eorum tacito consensu durare [non obstante decreto s. congregat. 12. febr. 1679, quo confessio venialium simplici sacerdoti interdicta est; cf. Cardenas, Crisis theol. diss. 2, n. 416 ss.], nam hoc saltem ostendit consuetudo [priorum temporum] et traditio [seu consensus theologorum]. Unde ulterius sequitur per nullum inferiorem praelatum posse hanc delegationem [directe; indirecte sc. excommunicando potest] auferri, quia delegatio facta a superiore non potest derogari ab inferiore; in summo autem pontifice non deest potestas." Suarez, De poen. Disp. 26, s. 5, n. 10. Cf. Coninck, De poen. Disp. 8., dub. 2, n. 17. Ex dictis infertur, quid dicendum sit de potestate, quam iidem sacerdotes simplices habent ad absolvendum a peccatis mortalibus, quae iam iterum poenitens confessus est. Ubi concessio iurisdictionis ad hoc declaranda est ita, ut condicio (si peccata absoluta iam fuerunt) non se teneat ex parte absolutionis proferendae, sed ex parte ipsius concessionis. Cf. De Lugo, De poen. disp. 18, n. 47 ss.

Quod autem retineri non possunt id genus peccata, ex hoc sequitur tantum relate ad ea non haberi perfectam potestatem iudicalem, sed eatenus tantum, quantum per claves remitti non possunt nisi praevia cognitione.

Ad 7. „Urbanus non novum circa hoc ius condidit, sed vel antiquum instauravit ut Dionysius (Ep. 2 ad Severum) fecerat post Calixtum (Ep. 2. decretal.) et ipse novam poenam addidit, quia fortasse aliqui presbyteri antiquum ius non servabant, vel certe Urbanus non loquitur de presbyteris alienis seu non habentibus iurisdictionem, sed de illis, qui circa eundem poenitentem iurisdictionem habent. Nam inter eos voluit Urbanus servari ordinem debitum, ita, ut si alter eorum prius iudicium tulerit et poenitentiam iniunxerit, alius eam non mutet, neque in eo negotio se intromittat; hunc enim sensum videntur indicare illa verba: 'Sine eius consensu, cui prius se commisit'; et illa: 'Nisi pro ignorantia illius, cui poenitens prius confessus est'" Suarez, De poen. disp. 16, s. 3, n. 23.

„Peregrini ex consuetudine a quolibet confessario etiam saeculari absolvuntur, cum episcopus peregrini hanc potestatem cuilibet approbato confessario facite concedat et rationabiliter concedere debeat." Lehmkuhl, Theol. mor. t. II. n. 379. Vagorum, quippe qui neque parochi neque episcopo ulli proprie subiciantur, proprius sacerdos est summus pontifex, ex cuius tacito consensu omnibus confessariis approbatis iurisdictione in eos indirecte delegatur.

Ad 8. Ecclesia cum non contradicat, ut ne cum errore de iurisdictione absoluti censeantur valide absoluti, idque necessario, cum secus ingentia mala sequerentur, non potest non positive approbare hoc et implicite saltem tradere ad hoc iurisdictionem. Eam id facere probant auctores etiam inde quod ecclesia in omnibus sequitur dispositiones iuris Romani, nisi statuat expresse aliquid contra hoc. Sed secundum ius Romanum iurisdictione in talibus casibus suppletur. Etiam facilius res explicatur, si concesseris verbis Accipite Sp. s. etc. in ordinatione tradi iurisdictionem solum decursu temporis eatenus restrictam, quatenus rationi et voluntati Christi consona fuit talis restrictio. Cf. p. III, ad 2. et Cardenas, *Cris. theol. Dissert.* 2, c. 6, a. 4 ss. Qui ab ecclesia Romana separati sunt, certe non habent iurisdictionem a suis episcopis, sed a supplente ecclesia. Hac de re ita iudicat Thom. a Iesu, *De unione schismaticorum cum ecclesia catholica procuranda* c. 2, a. 9: „Si schismaticus sit toleratus, e communi errore populi habitus pro legitimo, non videtur dubium, quin omnes actus iurisdictionem alias requirentes, sint validi, ut infra dicemus de haereticis. Si vero presbyter vel episcopus sit manifestus schismaticus, tunc aliqui dicunt non valere gesta per ipsum, illa inquam, quae requirunt iurisdictionem. Aliis vero placet valere omnia in casu, quo schismaticus non sit nominatim excommunicatus, vel manifestus clerici percussor; sed verior ac securior prima est sententia. Cf. Petrus Arcudius, *De concord.* l. 4, cp. 5; Card. Albicius, *De inconst. in fide* p. I, cp. 20; Verricelli, *De apostolicis missionibus* tit. IX, q. 163; A. J. Binterim, *Die vorzügl. Denkwürdigkeiten der christkath. Kirche* VI. Bd. 3. Teil (Mainz 1831) p. 195—216; Souarn, *Memento de théologie morale* n. 129—138; Slav. litt. th. III, 286. 295.

Ad 9. Etiam si poenitens, cui retinentur peccata, actum caritatis eliquerit, non remittuntur ei peccata omni modo, quo remitti debent. Quoad venialia non exercetur perfecta iudicialis potestas, sed in tantum, in quantum per claves non possunt remitti nisi praevia cognitione, et levi satisfactionis obligatione inita.

Ad 10. Vocatur iudiciaria, quia non potest suum actum exercere nisi per modum iudicii; non vero, quia per se sufficiat ad ferendum iudicium sine potestate iurisdictionis.

P. III. Haec iurisdictione manat a summo pontifice.

Dub. 1. Iurisdictione iudicis in foro interno potest provenire ex voluntaria subiectione fidelium. Nam habere in alium iurisdictionem nihil aliud est quam habere illum sibi subditum. Unde potest potestas ordinis compleri, quatenus requiritur cognitio causae et absolutio per modum iudicii.

2. Potestas, quae in ordinatione datur, vel nulla est vera potestas vel est potestas completa de peccatis iudicandi; nam inter posse et non posse nihil est intermedium. Et sane est completa; nam potestas clavium non magis exprimitur per traditionem clavium quam per verba ap. Io. 20. 23; quodsi his iurisdictione non traditur nunquam certum erit eam traditam esse sive apostolis sive eorum successoribus.

3. Per omnes reliquos ordines (v. g. ostiariatum) vi ipsius ordinationis clericus constituitur supra plebem in aliquo gradu potestatis.

4. Apostoli habuerunt a Christo immediate iurisdictionem (licet id negarint Turrecremata [De Eccl. l. 2, c. 54.] et Iacobatius) et episcopi succedunt apostolis (cf. Clem. Rom. Ep. 1, 1; Anacletus, Ep. 2. et 3.; Cyprianus, Ep. 69; Hieron. Ep. 146 n. 1.; Conc. Trid. Sess. 23 cp. 4); ergo habent immediate iurisdictionem ab ipso Christo; hac enim ratione maxime probatur summum pontificem habere iurisdictionem immediate a Christo, quia succedit Petro, qui immediate a Christo eam habuit. Cf. Regnier, *De Eccl. Chr.* p. 2, s. 1. c. 3. a. 8. fin.

5. Io. 20, 21 Christus dicit: Ego mitto vos; ergo apostoli eorumque successores a Christo mittuntur, nec Mt 18, 18 solum Petro dixit, eum posse apostolis suam auctoritatem communicare.

6. In ecclesiae primis saeculis episcopi vel constituebantur ab apostolis vel quocumque modo electi a vicinis episcopis consecrabantur. In

priore casu non acceperunt iurisdictionem a s. Petro, in posteriore nec a summo pontifice nec ab episcopis consecrantibus (cf. Cyprian., Ad Cornel. ep. 12. n. 5; Rufinus Aquil. Hist. eccl. l. 1. c. 2.), quippe qui in sua tantum dioecesi iurisdictionem haberent; quodsi hoc propter factum Augustini de Leporio (Aug., Ep. 219) vel similia (Pseudo-Ignatius ad Magnesianos, cap. 3) neges, saltem Rom. pontifex eam non semper tradebat.

7. Si episcopi suam iurisdictionem haberent a summo pontifice, non essent nisi vicarii huius. Cf. Gregor. M. Ep. 43 (al. 36): „Si unus patriarcha universalis dicitur, patriarcharum nomen ceteris derogatur.“

8. In consecratione episcopi consecrator dicit: Da ei Domine claves, tribuas ei Domine cathedram episcopalem ad regendum ecclesiam tuam.“ Ergo exauditur a Deo et tradit iurisdictionem; nec obest, quod non accipiat subditos; sic a Ferdinando II. Waldsteinus factus est dux militum, quin milites haberet.

Sententia nostra his probatur: 1° Iurisdictio, quae non maneret a summo pontifice, haberetur aut ex subiectione fidelium aut conferretur immediate a Deo omnibus sacerdotibus aut saltem episcopis vel excellentibus inter hos vel parochis. Atqui A) non habetur ex subiectione fidelium. Nam 1) „in hoc foro non potest iurisdictio ullo modo manere a poenitente, quia hoc iudicium agitur inter Deum et hominem et Deus est principalis iudex peccatorum: ergo nullus potest dare iurisdictionem in tali iudicio, nisi vel Deus, vel qui ad hoc habeat vicem eius, poenitens autem hic non gerit vices Dei: ubi enim est hoc illi concessum?“ Suarez. De poen. disp. 16, s. 3, n. 11.—2) „Alias stando in iure divino et nulla interveniente prohibitione vel determinatione ecclesiae quilibet sacerdos posset valide absolvere quemlibet fidelem a quibuscumque peccatis mortalibus quolibet tempore ex sola voluntate poenitentis, quia tunc esset voluntaria subiectio, et consequenter iurisdictio sufficiens. Consequens autem est falsum, quia alias non potuisset ecclesia hanc Christi institutionem seu concessionem limitare vel annullare.“ ibid. n. 13: „Quod probatur primo a simili de potestate ordinis, quam ideo non potest ecclesia impedire, quominus valide operetur per suam prohibitionem, quia illa sola sufficit ad actum suum. Si enim potestas iurisdictionis coniuncta cum potestate ordinis circa corpus Christi mysticum per se sufficit ex vi solius iuris divini seclusa ecclesiae prohibitione, ergo etiam sufficit ad valorem actus non obstante prohibitione. — Secundo, quia non potest ecclesia irritare actum sacramentalem concurrentibus omnibus, quae ad illud efficiendum necessaria sunt, quantumvis prohibeat exercitium talis actus: sed ex illa hypothese hic omnia concurrunt necessaria; ergo, licet ecclesia prohibeat, erit actus validus.“ Ibid. n. 19.

B) non confertur omnibus immediate a Deo. Nam 1) „Presbyter non habet hanc potestatem iurisdictionis ex eo solum, quod characterem habet sacerdotalem . . . Id sane liquet ex ipso Tridentino. Cum enim Tridentini patres aiunt nullius momenti esse absolutionem, quae profertur a sacerdote in eum, in quem non habet iurisdictionem, manifeste supponunt sacerdotem esse, qui careat iurisdictione. Dices supponi tantum, quod careat sacerdos iurisdictione erga aliquem, h. e. careat iurisdictione universali, quamvis erga aliquos habeat. Verum ea quoque limitata interpretatione admissa id consequitur. Quoad aliquos potestas

ordinis non est ex se connexa cum potestate iurisdictionis; ergo quoad nullos haec connexio adest. Ratio est, quia potestas ordinis immutabilis est eademque quoad omnes, qui sint capaces effectus illius potestatis, ut potestas ordinandi, confirmandi, consecrandi; si ergo quoad aliquos est ex se connexa cum iurisdictione, ergo quoad omnes. Ratio sc., cur habeatur iurisdictio quoad aliquos, vel est vi ordinis tantum, et sic debet esse ad omnes, vel est ex aliqua alia hypothesis, et sic potestas non habetur ex eo tantum, quod habeatur character sacerdotalis.

2) Deinde omnis potestas iurisdictionis in ecclesia adaequate dividitur in ordinariam et delegatam (cf. huius thes. p. II. ad 6.). Atqui sacerdos vi ordinationis non habet potestatem ordinariam, nexam nempe ex iure alicui muneri vel officio; nam potestas huiusmodi ordinaria competit pastoribus, qui sunt episcopi habentes oves, et parochi: sacerdotes vero vi ordinationis nec parochi nec episcopi constituuntur. Neque habent delegatam; non enim episcopi ordinantes intendunt potestatem suam ordinatis delegare“. Palmieri, De poen. th. 16, II. Cf. Sasse, De poen. th. 15.

3) cf. A), 2).

C) non confertur episcopis immediate a Deo. Nam 1) inter omnes convenit Romanum pontificem ex iure divino posse et debere designare vel eligere subiecta potestatis episcopalis. Et ratio est, quia quivis superior (supremus) alicuius societatis habet potestatem constituendi superiores subalternos. Ergo licet quis sit consecratus episcopus, non habet actu iurisdictionem, nisi cum summus pontifex, approbans eum territorium ei et subditos assignet nec diutius, quam subditos ei committat. Nec antea ulli fideles designari possunt, in quos ius habeat vi suae ordinationis vel electionis capituli aut populi vel nominationis principis. Atqui si demum per assignationem summi pontificis accepit subditos, antea nullam habuit iurisdictionem vi episcopatus. „Nam iurisdictio est essentialiter aliquid relativum postulans terminum, nempe subditos. Fieri quidem potest, ut iurisdictio sit tantum in habitu, quemadmodum in rege vi exacto a regno; at in hoc quoque casu ideo iurisdictione manet habitualiter, quia exstant et possunt designari illi, qui per se tenentur ei parere, puta cives illius regni, licet ex accidenti suspendatur haec obligatio; quodsi nusquam illi exstant, qui dici possunt subditi sui, nec ulla est amplius in eo rege expulso iurisdictione.“ Palmieri, De Rom. pontifice th. 14, III. Ergo iurisdictione episcopi manat a summo pontifice

2) „Si Deus immediate conferret episcopis iurisdictionem, omnes episcopi haberent aequalem iurisdictionem, sicut habent aequaliter ordinis potestatem. Deus enim non determinavit unquam episcoporum iurisdictionem; at modo unus episcopus habet unum oppidum, alius multas provincias. Non igitur a Deo, sed ab homine datur eiusmodi iurisdictione.“ Bellarminus, De Rom. pont. l. 4, c. 24. Neque dici potest, Deum immediate concedere episcopo iurisdictionem in populum, qui ipsum elegit. Talis enim electio non est iuris divini. Cf. P. A. Kirsch, Zur Gesch. der kath. Beichte, S. 107.

3) Secundum Ambrosium Ep. 11, n. 4 ex ecclesia Romana, quae est „totius orbis Romani caput“, „in omnes venerandae commu-

nionis iura dimanant.⁶ Leo, S. 3. de assumpt. sua ad pontif.: „Si quid cum eo (R. p.) commune ceteris voluit esse principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quidquid aliis non negavit“. Cf. Serm. 4., c. 2. Ep. 89. Optatus, De schism. Donat. l. 7, n. 3. docet „Petrum solum accepisse claves regni communicandas ceteris.“ Cf. Ephraem. Syr. Serm. 4. De passione n. 1. Gregor. Nyssen., De castig. Cyprianus, De unit. eccl. n. 3 ss. Augustinus, Enarr. in Ps. 108. Innocentius I. Ep. 27. ad conc. Milevitan. (inter Aug. 182 al. 93) n. 2: Ep. 26. ad conc. Carthag. (181 al. 91) n. 1. Caesarius Arel. Ep. ad Symmachum; Zacchaeus, Consultat. l. 2, c. 18.

D) Nec eis, qui inter episcopos excellent, aut parochis immediate a Deo confertur. Nam iurisdictio certe non confertur immediate a Deo eis, quorum munus est tantum ex iure ecclesiastico. Atqui dicta munera sunt tantum iuris ecclesiastici. Nam quod priora attinet, in traditione, quae sola ius divinum referret, episcopi omnes praedicantur successores apostolorum. Atqui apostoli excepto Petro omnes erant aequales. Ergo patriarchae, primates, metropolitani sunt institutum ecclesiae. Parochos certum est in ecclesia primitus non fuisse: primis saeculis fuerunt tantum sacerdotes adiutores episcopi, qui ipse pascerebat. In urbibus usque ad an. 1000 soli episcopi cum coetu presbyterorum omnia gerebant. Neque tempore conc. Tridentini omnia loca a parochis administrabantur. Cf. Suarez, De poen. disp. 25, s. 1., n. 16.

2° „Considerando scripturas inveniemus in evangelio nunquam Dominum contulisse potestatem ceteris apostolis, quin eam etiam Petro cum illis parem contulerit. Ultra omnes locos, quibus par potestas vel concessa vel promissa est singulis apostolis, seorsim soli Petro dicta sunt quaedam, quae, si nullam dabant potestatem praeter eam concessam omnibus, superflua erant et illusoria potius. Ideo aliquid peculiare habebant et hoc imprimis, nempe in Petro et eius successoribus tanquam in fonte collatam esse omnem regendi et docendi potestatem, et ab illo consequenter in alios derivandam; ut. e. g. cum dictum est ei: Tibi dabo claves [*τὰς κλ.*] regni caelorum (Matth. 16, 19) nomine clavium, quae insignia sunt domini, promissa est ei plenitudo potestatis super regnum caelorum; et quia a veritate illi promissa est, fuit collata. Si igitur Petrus habuit plenitudinem potestatis super regnum caelorum, omnes alii, qui partem huius potestatis habituri erant (nam ipsam plenitudinem tantum unus habere debuit, ne statueretur mala principum multitudo), ab illo habere debuerunt. Quod iterum colligitur ex illo: Pascere oves meas (Io. 21, 7). Nam si omnes Christi oves Petro sunt assignatae pascendae et gubernandae, tamquam a Christi vicario, — Christus enim nullas excipit — sequitur, quod, quicumque oves aliquas pascere debet determinatas, per eum debuit eas assumere pascendas; non enim dubium est, quin misisset falcem in messem alienam, qui absque eius auctoritate pasceret oves ipsi commissas.“ Lainez, Disp. Trid. Quaest. 3. n. 72.

Ad 2. Concedimus sacerdotem vi ordinationis solius simpliciter loquendo non posse absolvere a peccatis vel iudicare de eis. Quod autem dicitur ordinandis Accipite Spiritum s.; quorum remisistis etc., concedimus

inprimis haec verba apta esse ad iurisdictionem tradendam; non improbamus eorum opinionem, qui censet his verbis olim iurisdictionem tradi solitam esse ad tradendam expresse iurisdictionem delegatam pro periculo mortis fidelium. Sed certe negamus his verbis conferri potestatem ordinis (cf. Thom. C. gent. l. 4 c. 74) et ex sola aptitudine illorum verborum ad traditionem iurisdictionis colligi posse actuale eorum usum ad hoc, si alia obstant; neque enim rarum est in ceremoniis Ecclesiae, ut multa proferantur, quibus non conferatur, licet significetur, id quod conferendum est. Cf. Gutberlet, Ztschrft. f. kathol. Theol. 1901, p. 632. Ita in ipso ordine saltem bis adhibentur verba apta ad ordinationem conferendam sc. in praefatione post impositionem manuum et in oratione, quae fit dum ordinans extendit manum, quae tamen est aetatis posterioris. Ceterum nihil obstat quin dicatur illis verbis ex opere operantis Ecclesiae confessi gratiam ad administrationem clavium. — Quando apostoli obtinuerint potestatem ordinis ad remittenda peccata, ad nostram quaestionem non refert.

Ad 3. Quotusquisque clericus inferior habet de facto quantulamvis potestatem completam!

Ad 4. „Respondetur, quod non est simile de papa, qui est universalis vicarius Christi in tota universali ecclesia et de aliis praelatis, qui sunt particulares vicarii, quoniam vicarii particulares constitui possunt ab alio quam a principali domino quoniam possunt institui a generali vicario; non sic autem de generali vicario, quoniam pro amplitudine et universalitate potestatis et auctoritatis suae non potest nisi a principali domino immediate constitui, et ideo non est simile.“ Turrecremata, Summa de ecclesia l. 2. c. 61. „Si argumentum est validum, probat episcopos habere iurisdictionem a Christo in universum orbem; quia apostoli eam habuerunt [saltem in eos, quos baptizaturi erant]. Sicut ergo hoc non sequitur, ita neque illud; et id ob eandem rationem. Scilicet apostoli (praeter Petrum) sicut non acceperunt apostolatam ut perpetuo duraturum in ecclesia, neque ut in illa dignitate eis succederetur, ita nec iurisdictionem, quam ex speciali privilegio et ratione illius dignitatis acceperunt, quae in eis non fuit quasi ordinaria, sed ex peculiari Christi commissione, ob necessitatem illius temporis, in quo fundabatur ecclesia . . . Episcopi ergo dicuntur succedere apostolis, sed quatenus fuerunt primi episcopi, tam in potestate ordinis seu consecrationis, quam in speciali et ordinaria iurisdictione aliquarum ecclesiarum, ut Iacobus fuit episcopus Hierosolymis et Ioannes Ephesi; ac denique, quia post pontificem sunt ordinarii principes ecclesiae.“ Suarez, De poen. disp. 25, s. 1, n. 12. Quodsi a Cypriano Ep. 27, Hieron. Ep. 1., Ephraemo, Orat. de laud. Basilii vocantur successores Petri, id aliter nequit intellegi nisi quatenus a proprio eius successore auctoritatem accipiunt.

Ad 5. Christus voluit solum dicere: Collegium vestrum mitto duraturum usque ad finem mundi, non vos immediate et successores vestros immediate. Turrecremata, l. 2, c. 61 insuper dicit: „Missio licet sit collatio potestatis praedicandi, non tamen potestatis alicuius iurisdictionis.“ Nec quicquam obstat, si Christus apud Mt. 18, 18 nihil apostolis contulerit; nam solum per occasionem haec verba protulit; determinavit tamen ibi, cui danda sit iurdictio (eamque ipse dedit), adeo, ut Petro liberum non esset, eam eis negare

Ad 6. „Quod spectat ad episcopos institutos ab apostolis, cum hi, licet tanta freti auctoritate, essent reapse inferiores Petro eiusque subessent iurisdictioni, eorumque extraordinaria auctoritas, cuius erat pars potestas constituendi episcopos ubicumque expedire iudicarent, cum ipsis finire deberet, ideoque non amplius post eorum mortem valitura; primum est cogitare ipsos consentiente Petro episcopos per diversa loca constituisse, h. e. constituisse vi illius auctoritatis, quae ordinaria erat et semper duratura. quae non erat nisi auctoritas ordinaria Petri, ut eorum sc. episcoporum constitutio perpetuam firmitatem haberet; sicut certum est ab apostolis episcopos ita esse constitutos, ut ipsos apostoli subordinaverint cathedrae Petri, cuius supremam auctoritatem in omnes etiam episcopos cum ceteris dogmatis apostoli docuerunt ecclesias.“ Palmieri, De Rom. pontif. th. 14, IV. 5°.

Consensus autem pontificis potest vel explicite conferri vel tacite, cum sc. probat canones synodorum, secundum quos electio episcoporum peragitur. Ceterum prioribus saeculis Rom. pontifex patriarchas confirmabat, acceptis litteris electionem significantibus ad eos rescribens; et per eos mediate confirmabat ceteros ab eis confirmatos sicut hodie quoque per episcopum Salisburgensem. Cf. Lainez, Disput. Trident. t. I. q. 3. n. 178.

Ad 7. „Falsum est esse in nostra sententia episcopos vicarios papae. Nam non iure papae sed Christi sunt episcopi in ecclesia; nec eorum dignitatem aut auctoritatem potest papa abolere; exinde duplex est potestas et tribunal papae et episcopi; quia Christus praeter cathedram Petri voluit esse cathedras episcoporum. Nec sunt episcopi delegati papae, quia iurisdictionem habent ordinariam vi muneris a Christo instituti. Regunt sc. episcopi oves ut suas, quoniam ex Christi institutione pastores esse debent portionis gregis, in quem potestatem ligandi et solvendi exercent. Et licet possit Rom. pontifex valide a singulis et ab omnibus quoque iurisdictionem auferre tenetur tamen alios substituere, ut semper sint episcopi in ecclesia; nequit enim ipse episcopalem auctoritatem abolere.“ Palmieri, De Rom. pont. th. 14, IV, 3°. Cf. Lainez, Disp. Trid. t. I. q. 3. n. 206. Ceterum Turrecremata, De ecclesia l. 2, c. 62 concedit episcopos esse vicarios papae; et addit „Nec obstat, quod sunt ordinarii; quia etiam legatus a latere est ordinarius, et tamen est papae vicarius.“

Ad 8. „Respondetur peti quidem a Deo in consecratione ea, quae iurisdictionis sunt; non tamen ex hoc colligitur, quod vi consecrationis dentur, sed ex iniunctione“ Lainez, Disp. Trid. t. I, q. 3. n. 185. Et opponi potest quod summus pontifex dicit, cum aliquem in episcopum creat vel confirmat. Specialem aptitudinem ad iurisdictionem per ordinationem accipi non negamus. — Waldstein, cum dux esset ab imperatore electus, non habuit potestatem ducis exercitus, sed potestatem conducendi milites et simul ipsi declaratum est eum tunc habiturum esse ducis potestatem, cum milites conduxisset.

P. IV. Summus pontifex habet immediate a Deo iurisdictionem in omnes fideles.

Dub. 1. Si pontifex Rom. in omnes fideles haberet a Deo iurisdictionem, posset etiam se ipsum absolvere; et sane Panormitanus censuit eum non teneri ad confessionem. Sed hoc est absurdum.

2. Cyprianus in Ep. 73. ad Quintum scribit episcopos a solo Deo iudicandos esse; ergo in episcopos Rom. pontifex iurisdictionem non habet.

3. Si Rom. pontifex haberet tantam potestatem, deberentur ei tituli principis sacerdotum, episcopi episcoporum, episcopi universalis. Sed primum ei negat Conc. Africanum; alterum Cyprianus Ep. 73. ad Quintum; tertium Gregor. M. Ep. l. 6., ep. 30; l. 7. ep. 69.

4. Ex conc. Nicaeno, cn. 6. patet et primatum ecclesiae Romanae a consuetudine ortum duxisse et eum certam provinciam non excedere.

5. Deus non confert potestatem, cuius exercitium est impossibile: atqui summus pontifex nequit omnes fideles iudicare. Neque imago petrae, cui non omnes lapides aedificii immediate adhaerent, aliud cogitare permittit.

6. Extiterunt episcopi, qui Romam profecturos piaie peregrinationis causa quosdam dioecesanos iusserint propriis peccata sua confiteri sacerdotibus nec voluerint postulari a sede apostolica criminum absolutionem, quae sane potuisset rite dispositis Romani auctoritate pontificis concedi, immediatam si accepisset a Christo in omnes Christianos iurisdictionem. Ita fecit saec. IX. Haito episcopus Basileensis. Idem sanxit concilium Selingstodense a. 1022.

7. Episcopi omnes inter se pares sunt ac nullum habent inter se superiorem; nam omnes curam universalis ecclesiae sustinere dicuntur. Cf. Eleutherius, Ep. ad episcopos Galliae; Greg. Naz., Or. 24, n. 12 (de Cypriano); eandem curam vere gerebant. Ita episcopus Nolanus (cf. Aug. Ep. 32); ipse Augustinus (Ep. 48; 219).

Id, quod nos tenemus, his rationibus nititur: 1° Conc. Vatic. Sess. 4, c. 3: „Si quis dixerit Romanum pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem iurisdictionis in universam ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent: aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem huius supremae potestatis; aut hanc eius potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas ecclesias sive in omnes et singulos pastores et fideles, a. s.“ Et secundum conc. Tridentinum, Sess. 14, cp. 7 „merito pontifices maximi pro suprema potestate sibi in ecclesia universali tradita causas aliquas criminum graviores suo potuerunt iudicio reservare.“ „Potest nempe Romanus pontifex reservare sibi casus in universa ecclesia: idque non ex concessione episcoporum, sed pro suprema sua potestate, quae ei tradita est utique a Christo. Iam vero nemo sibi absolvenda reservare potest, nisi peccata suorum subditorum; oportet enim, ut ab iis possit ipse absolvere; at nemo ex ipsa Tridentini doctrina cp. eodem, nisi suos subditos potest a peccatis absolvere. Ergo in foro interiore omnes Christi fideles Romano pontifici subiciuntur, ipseque omnes a peccatis absolvere potest.“ Palmieri, De Rom. pont. th. 13, III. Cf. Zaccaria, Antifebronius vindic. t. II, diss. 4, cp. 4, § 2 ss.

Quae potestas summi pontificis, cum primatu contineatur etiam super fideles omnes simul sumptos, non potest aliunde manare nisi immediate a Deo: nec enim potestas petrae, fundamento, conferri potest mediantibus reliquis lapidibus. Et sane ut primis saeculis episcopo Romano a reliquis episcopis traderetur, fieri non potuit.

2° Apud Mt. 16, 18 s. Christus promisit Petro iurisdictionem in ecclesiam totam, ne apostolis quidem exceptis (cf. Sl. I. th. I, 218—9) eamque supremam et plenam intensive (talem, ut actus eius potestatis ratificentur a Deo [„in caelis“], independentem igitur a potestate alia, quae non sit Dei, neque ullis limitibus, nisi quae ex natura rei seu ex fine ecclesiae patent, circumscriptam [„quodcumque“]) et Io. 21, 15—17 eandem potestatem Petro tradidit. Terminus immediatus Petrae exhibetur quidem a Christo aedificium, terminus immediatus clavium regnum seu societas; unde immediate prius fertur potestas Petri in ecclesiam, in regnum, in ovile, quam in singulos. Sed non potest regere omnes simul, nisi regat singulos; debet igitur et singulos regere, quia spectant ad hanc ecclesiam, hoc regnum, hoc ovile. — Atqui Petri potestas transiit in eius successores.

Ad 1. Cf. p. II, ad 4.

Ad 2. „Cypriani dictum accipi cum moderamine debet, ne episcopatum faciat anarchicum et hierarchiam ecclesiasticam evertat. Intelligendus igitur est s. doctor de rebus obscuris ac dubiis; voluitque dumtaxat singulos in concilio episcopos, dum controversia examini subest, ius habere liberum ferendi suffragii, nec a praeside adigi posse ad suas partes, antequam quaestio sit finita; vel intelligendus est de occultis animi et secreta cordis intentione, voluitque cuiuslibet conscientiae a Deo olim iudicandae relinqui, quo animo quibusque rationibus quilibet ducatur ad ferendam de

rebaptismi quaestione sententiam.“ Virceburg., De principiis direct. n. 172. Quod conveniens putavit esse, necessarium habuisse non est dicendus.

Ad 3. Concilium Africanum titulum principis sacerdotum non Rom. pontifici, sed metropolitae Africanis negat. Cf. Natalis Alex. H. E. s. 1, d. 4, § 4, arg. 11. Quod Cyprianum attinet „quaestio primum fieri posset an vere habitum fuerit concilium illud [Carthag. III, de quo in Ep.] et genuina sint verba Cypriani, quae in eo referuntur. Sed nunc admissa historica veritate illius concilii et sermonis ibi habiti a Cypriano negamus eundem Cyprianum iis verbis „neque enim quisquam nostrum episcopum se esse episcoporum constituit ferire voluisse Romanum pontificem Stephanum. Primo quidem, quia loquitur de praesentibus: ‘quisquam nostrum’. Secundo autem, quia ratio, cur credatur Cyprianus iis verbis reprehendere velle Stephanum est decretum huius ad Cyprianum missum de non rebaptizandis haereticis, quod decretum aegre tulisse dicitur Cyprianus. Atqui tenendum est decretum illud nondum cognitum fuisse Cypriano, cum illud concilium haberet. Etenim, si decretum iam Carthaginem latum fuisset, illud profecto in eodem concilio lectum esset; erat enim... id moris constantis in ecclesia... verum harum litterarum nulla fit mentio.“ Palmieri, De Rom. pont. th. 19, ad 6., a. Ceterum cf. August., Contra Cresconium l. 2, c. 32. Denique Gregorius M. ‘Episcopi universalis M. ‘Episcopi universalis nomen, quatenus hoc unum solum faciebat episcopum, exclusis ab hac dignitate reliquis, repudiabat tanquam iniurium; cf. l. 6. ep. 30 ad Maurit.; l. 7, ep. 30 ad Eulog. Ceterum de hoc plura v. Palmieri, De Rom. pont. th. 19, ad 3.

Ad 4. „Canon ille nihil statuit de episcopo Romano, de aliis vero patriarchis aliquid statuit, puta de Alexandrino et Antiocheno ac exhibet episcopum Romanum tamquam formam et exemplum auctoritatis, quam Alexandrinus per Aegyptum, Lybiam et Pentapolim exercere debet. Ad patet tum ex verbis canonis, tum ex Nicolao I. in Ep. ad Michaellem imperatorem. Deinde cur pro compescenda Meletii audacia utuntur patres exemplo episcopi Romani potius, quam Antiocheni? Cur confirmant auctoritatem illorum patriarcharum, non episcopi Romani?“ Tournely, De ecclesia, qu. 5, a. 2. ad obi. 5.

Ad 5. „Adverte primum, quod licet impossibile sit, quod unus Romanus pontifex praestet per se ipsum omnia, quae singulis fidelibus sunt necessaria, id non est tamen impossibile praestare per suos delegatos. Ceterum haec obiectio supponit, quod potestas immediata in omnes fideles eo spectet, ut Rom. pontifex debeat omnes actus regiminis erga singulos per se ipsum exercere, singulos docendo, absolvendo etc. Sed huiusmodi non est potestas, quam Romano pontifici vindicavimus. Est potestas, cui tanquam propriae oves subsunt omnes et singuli fideles, quos immediate pascit et regit doctrina, legibus, sententiis latis, cum oportet; erga quos omnes actus iurisdictionis episcopalis exercere valide potest, si velit, vel per se ipsum vel per suos delegatos: porro per talem potestatem sibi factam episcopus Rom. ad nihil impossibile ordinatur.“ Palmieri, De poen. th. 19, ad 5. — In similitudine petrae ratio adhaerendi singulorum lapidum non est tertium comparationis, sed per fundamentum significatur auctoritas suprema et independens.

Ad 6. „In testimoniis huiusmodi non negatur potuisse Romanum pontificem confugientes ad se peccatores, modo rite poenitentes, absolvere... at hoc unum significatur, cautum fuisse, ne, simulata pietate ad apostolorum limina properarent quorundam criminum rei, ut iniunctam sibi a suis sacerdotibus poenitentiam declinarent; ideo iubentur, ut ei poenitentiae prius satisfaciant, quam iter propositum aggrediantur“ Regnier, De eccl. (Migne, C. th. t. 4, col. 1057).

Ad 7. Aliud est curam rei suscipere ex caritate, aliud vi iurisdictionis.

Schol. 1. Nec potestas ordinis nec potestas iurisdictionis est mera condicio relate ad absolutionem, sed causa quaedam. Sane causa ministerialis sacramenti vi ordinis fit, ergo potestas ordinis est aliqua causa

absolutionis: nam non vi iurisdictionis sed vi sacerdotii homo constituitur minister sacramenti. Sed et iurisdictionis est causa concurrens ad absolutionem. Nam absolutio est essentialiter actus in subditum: sed actus in subditum causa est superior qua talis: ergo superioritas seu iurisdictionis concurrens tamquam causa ad absolutionem.

Schol. 2. A superiore praelato potest iurisdictionis inferiorum ministrorum quoad aliqua peccata subditorum eiusdem praelati superioris restringi seu limitari; quae limitatio vocatur causarum seu casuum reservatio. „Ratio evidens est. Omnis enim iurisdictionis derivatur a summo pontifice in ceteros ordinariam potestatem habentes et ab episcopis in presbyteros: et sine hac communicatione a superiore facta nulla est iurisdictionis inferioris. Est autem haec communicatio libera eademque est divisibilis, ut non opus sit totum concedere, cum aliquid datur. Eo ipso vero, quod nisi a superiore accipiatur iurisdictionis, ea nulla est in inferiore, et ipse nihil facit, si tentet absolvere, sequitur, quod reservatio, quae est negatio ulterioris facultatis, valida sit, h. e. efficiat, ut inferior possit nihil in reservata.“ Palmieri, De poen. th. 17, II. Cf. Conc. Tridentin. Sess. 14, cp. 7; cn. 11; prop. 44. synodi Pistoriensis damn. a Pio VI.

„Diximus autem posse reservari peccata subditorum illius, cui reservantur peccata, sive reservantis; quod evidentissimum est. Qui enim reservat peccata, ipse vindicat sibi exclusis inferioribus potestatem absolventi ab iis peccatis reservatis. Atqui nemo potest absolvere nisi peccata suorum subditorum. Ergo haec sola possunt reservari.“ Palmieri, De poen. th. 17, I.

Schol. 3. Tanquam condicionem, sine qua iurisdictionis recipiendae nemo existat proxime capax, statuta est ab ecclesia (Conc. Trid. Sess. 23, c. 15) pro confessariis saecularibus approbatio, quae est sententia (saltem tacita vel implicita) voluntatis episcopi loci, quo confessio excipitur, ut aliquis idoneus habeatur. Et sane potuit hoc facere ecclesia. Sicut enim iurisdictionem dare vel negare, ita susceptionem eius condicionibus quibuslibet adstringere valet; qua in hypothesis quicumque nondum approbatus accipere videtur iurisdictionem, non absolute, sed sub condicionem approbationis consequendae eam accipit; et impleta demum condicionem illa iurisdictionem obtinet. Excipiuntur tamen illi casus, ubi simplex sacerdos quivis valide absolvere potest, seu ubi ecclesia iurisdictionem supplere dicitur; et ubi quis iam habet iurisdictionem ordinariam in aliquos, quos ubique absolvere potest. Cf. de usu ecclesiae orientalis K. M. Rhalle, *Περί τῶν μυστηρίων τῆς μετανοίας καὶ τοῦ εὐχέλ.* 1905, p. 7—16. *Adolf Špaldák.*

EXTERNA AD NOS PERTINENTIA.

Fr. *Leo Petrović* O. F. M., **Disquisitio historica in originem usus Slavici idiomatis in liturgia apud Slavos ac praecipue Chroatos.** Dissertatio pro gradu doctoratus in facultate theologiae Friburgensi Helvetiorum obtinendo approbata. Mostar 1908. XVI. + 88.

P. ordinis s. Francisci, qui in Bosnae et Heregovinae regionibus de religione catholica maxima sibi merita comparavit, alumnus, originem liturgiae Slavicae in Croatorum terris in Illyrico occidentali indagare ac perscrutari sibi proposuit.

Quoniam liturgia idiomatis Slavici a ss. gentis nostrae apostolis Cyrillo et Methodio derivatur, fontium vitae ipsorum examen praemittendum putavit: 1. legendarum (vitam s. Methodii, quae Pannonica audit, alicui e discipulis ipsius adscribit statimque post eius mortem exaratam esse censet); 2. epistularum pontificum Romanorum. Epistolam Hadriani II. (pag. 4 sequ.) omnibus obiectionibus perpensis dubiam et suspectam esse considerat. Epistolam Ioannis VIII. anni 880 Industriae tuae (pag. 17 sequ.) cum commonitorio solidis argumentis authenticam esse demonstrat. Stephani VI. epistolam Quia te zelo fidei (pag. 29 sequ.) quatenus commonitorio non contradicit, certum indubiumque documentum censet.

Dein quomodo lingua Slavica in sacris Moraviae regni introducta fuerit qualesque vicissitudines perpessa sit, ostendit (pag. 39 sequ.).

In parte vero II. (pag. 51 sequ.) de populi principumque Croatorum cum Romanis pontificibus ex una imperatoribusque Constantinopolitanis regibusque Francorum altera ex parte relationibus agit. Initia religionis christianae atque hierarchiae paullulum collustrat. Etiam Dalmatia Byzantina, quae dicitur, ab imperio Constantinopolitano nomine tantum dependebat. Cum vero Saraceni Italiam meridionalem urbesque Dalmatiae devastarent, Croatis Constantinopoli auxilium quaerentibus Basilius I. non tantum ius suum in hanc provinciam renovavit, sed eam etiam ecclesiasticae patriarchae sui potestati subdere voluit, verum inanis futilisque eius conatus fuit, quoniam ne Sedeslavus quidem princeps omnem cum pontifice Romano communionem rescidit. Branimirus vero, qui ei successit. Ioanni VIII. fidelitatem promisit Theodosiusque electus Honensis ab eodem pontifice episcopus unctus est. Qui vero Marino in archiepiscopatu Spalatensi succedens a Walperto patriarcha Aquilegiensi, qui Photii amicitiam ambierat, institutus est, unde Stephanus VI. papa gravibus eum verbis allocutus ad pallium ab ipso Romano pontifice recipiendum adhortatus est.

Altero vero huius partis articulo etiam Cyrillum cum Methodio fratre per Croatiam Byzantinam in Moraviam proficiscentes Croatis evangelium praedicasse autumat, imprimis vero Theodosium episcopum anno 879 cum Methodio iter aggressum in synodo Romana, in qua orthodoxus declaratus est, sedisse atque librorum Slavicorum revisoris munere functum esse. Demum Methodio e vivis sublato complures eius discipuli iam anno 885 vel certe, Moravia ab Ungaris devastata, una cum populo non tantum apud Bulgaros et Tarcos (Ungaros) sed etiam apud Chrobatos aliasque nationes consedissee ex Constantini Porphyrogeniti de administrando imperio capite 41 notum est.

Ast de idiomatis Slavici in liturgia celebranda usu, quomodo in Croatia invaluisse, nihil lucusque audivimus. De quo

plures Ioannis X. papae (914—928) epistulas habemus⁷ quarum una Ioannem archiepiscopum Salonitanum (Spalatensem) eiusque suffraganeos evangelii doctrinam atque canonum volumina praeceptaque apostolica negligentes ad Methodii doctrinam cofugere dolet. Non de doctrina fidei nec morum, sed de disciplina, qua idioma Slavicum in sacris peragendis introduxit, loquitur, prouti etiam ex eo liquet, quod eosdem, ut auditis Ioanne Anconitano et Leone Praenestino episcopis, vitia corrigant ac secundum mores sanctae Romanae ecclesiae in Sclavinorum terra ministerium sacrificii peragant in Latina scilicet lingua, non autem in extranea. Simili modo Tomislavum regem Croatorum, Michaelem ducem Chulmorum, Ioannem archiepiscopum eius suffraganeos totumque populum Sclavoniae et Dalmatiae, ut tenerrimos pueros a cunabulis Deo offerant neve in barbara seu Sclavonica lingua Deo sacrificium offerant, admonitos esse vult.

Altera vero controversiae causa haec fuit, quod Gregorius episcopus Monensis non tantum suae dioeceseos clericos sed etiam aliunde ad eum advolitantes presbyteros ordinabat, quod canonibus vetatur. Quapropter legati pontificis summi circa annum 924 advenientes in synodo convocata de usu linguae Slavicae deque transgressis a memorato episcopo finibus egerunt. Maximis rixis exinde exortis demum canone 10 idiomatis Slavici in sacris usus prohibitus est, nisi cogente necessitate auctoritas summi pontificis intervenisset. Verum Gregorius episcopus una cum suis ad eundem pontificem appellavit. Qui auditis eius rationibus „quia illic maxima erat impressa murmuratio“, canonem istum suspendit atque Gregorium eundem cum Ioanne Spalatensi litis, quae praesentibus ipsius legatis inter eos exorta est, dirimendae causa, Romam venire iussit.

Si licet ex his, quae praemissa sunt, facere conclusionem, usus linguae Slavicae in sacris verisimile vivente adhuc Methodio, primo in episcopatu Monensi invaluit, verum non tempore Croatici schismatis 876—880 prout cum clarissimo Jagić noster auctor censet, sed anno 880 iuxta bullam Ioannis VIII, Industriae tuae, qua Slavi idiomate suo in sacris uti iussi sunt eodem pontifice consentiente, Methodio opus promovente, cuius insuper iurisdictioni partem Croatiae ad Savum flumen subiectam fuisse constat. Neque enim ad Photii, sed ad Methodii doctrinam (disciplinam) ad Methodii privilegium antiqui Croati provocabant.

Similiter in concilio Spalatensi (1059—1060) statutum est, „ne quis de cetero in lingua Slavonica divina mysteria celebrare praesumeret“. Causam suae prohibitionis hanc adiecerunt episcopi Latini: „Gothicas litteras a quodam Methodio haeretico fuisse repertas, qui multa contra catholicae fidei normam in eadem Slavonica lingua mentiendo conscripsit, quam ob rem divino iudicio repentina dicitur morte fuisse damnatus“. Ergo etiam saeculo undecimo decurrente Methodium litterarum Slavicarum ac liturgiae Slavicae auctorem Croati praedicabant, episcopis Latinis eundem haeticum ab ipso Deo repentina morte per-

cussum mentiendo diffamantibus. Quapropter litterae glagoliticæ seri-
oribus temporibus sancto Hieronymo adscribebantur.

Dissertatio nostri auctoris eo maius habet pondus, quod litteris
pontificum Romanorum, de quorum authenticitate novissime dubitatur, notas
criticas addidit. eas nequaquam suppositas esse demonstraturus, quodque
Stephani VI. epistolam, de qua aliqui scriptores Croati, non valentes
solvere omnes difficultates, prorsus siluerunt, saltem ex parte authenticis
documentis in quantum scilicet non differt a commonitorio, adnumerat.

Quamvis singulis in rebus nostro auctori assentiri non possimus *,
tamen ipsius opusculum omni laude dignum censemus.

Kroměříž, 25. Februarii 1909.

Fr. Snopek.

Katholikus szemle (Conspectus catholicus) 1908, IV.

Brinzen Mikloš (ritus Graeci) referens de libro principis Maxi-
miliani Saxoniensis »Praelectiones de ecclesia orientali«, expositis et
rebus historicis et eis, quae nunc sunt, differentis inter eccl. occiden-
talem et orientalem enumerat has rationes discidium componendi:
1. amorem mutuum ut s. Augustinus dicit, haereticos per fidem,
schismaticos per amorem reducendos esse, 2. seriam inquisitionem
de rebus ad unionem spectantibus, 3. divulgationem studii uni-
onis per omnes classes societatis inter catholicos, 4. ut accurate de-
finiatur, quid ab Orientalibus cum Roma coniungendis sit postulandum,
quomodo relatio Orientalium ad S. Sedem componenda, quid a Summo
Pontifice eis concedi possit; etiam sancti ecclesiae orientalis in occi-
dente servatis servandis coli poterunt; 5. cognitionem historiae ec-
clesiarum orientalium; 6. ut caveatur, ne iuvenes theologi orientales
studiis vacent in universitatibus protestanticis; 7. ut viri auctoritate,
doctrina aliisque virtutibus excellentes ad haec studia perducantur;
8. ut pecunia ad haec necessaria procuretur, novae sodalitates condan-
tur; 9. ut orientalibus liberaliter concedatur, quod concedi potest, cum
hic gloria Dei et animarum salus agatur; 10. ut eodem consilio frequenter
utamur precibus, praecipue formulari missae »ad tollendum schisma«.

Vr.

Études 1908 5./XI. (45e ann. t. 117e)

Yves de la Brière, Saint-Cyprien et la papauté, d'après un ou-
vrage récent. p. 339—356.

Revue d' hist. diplom. 1907. 21.

G. Trubetzkoi, La politique russe en Orient: le schisme bulgare
1871. p. 394—426.

North Americ. Review 1907, April.

aep. *Ireland*, Is the papacy an Obstacle to the Reunion of
Christendom?

Sesostris Sidaroufs, Les patriarchats dans l'empire otto-
man, et spécialement en Égypte. XVI., 535 Paris (Bloud) 1906.

B. Mystakides, Οι εν Ἀθῆναις καὶ οἱ εν Κωνσταντ. λόγοι: ἐργασίαι αὐ-
τῶν, ἐπιστημονικῶς μέρος. γεωγραφία, ἱστορία, ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἐν Ἀθῆναις.
Cp. 1907.

*) Unius saltem rei mentionem facere iuvat. Auctor pag. 83 scribit:
„his temporibus (873 et 879) Ioannes VIII. Moravis eiusdem (linguae Sla-
vicæ) usum bis severissime prohibuerat“. Ioannem VIII. linguam Sla-
vicam anno 873 prohibuisse scimus, sed num prohibitio severissima
fuerit, eo magis dubitandum, quoniam Methodium citra inhibitionem Slavice
celebrare non cessasse certum est. Anno vero 879 Ioannes VIII. prohibitio-
nem datam anno 873 Methodio in memoriam tantum revocat.

Konst. Rhalle. Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Athen 1907 (XXVII + 627).

D. Balanos. Λουκάρως ὁμολογία. Ἀθην. 1907.

G. Gibescu. Istoricul mitropoliei Ungro-Vlahiei (142) Bukurest 1907.

A. Konstantinesku, Monografia sfintei episcopii a Dunârei de Jos. IV + 442. Bukurest 1906.

Zeitschrift d. histor. Gesellsch. v. Posen 1907 (22) 1.

ThDr. *Wotschke,* Stanislaus Ostrorog. E. Schutzherr der gross-poln. ev. Kirche.

Apologet. Rundschau 1907 Nov.

Prinz *Max,* Herzog zu Sachsen, Die griechische Liturgie und die Päpste.

MISCELLANEA.

Relatio de conventu ab amicis studii theol.-scientifici inter Croatas et Slovenos promovendi nec non unionis inter Occidentem et Orientem restituendae celebrato Zagrabiae, die 30. et 31. Aug. 1908.

Semen, a primo pro unione ecclesiarum conventu Velehradensi sparsum, in plagis Slavorum meridionalium iam pullulat. Croatae enim et Sloveni, quibus se Bulgari adiunxerunt, ultimis diebus Augusti 1908. decretum 27. conventus Velehradensis exsecuti sunt et conventum particularem pro unione celebrabant, cuius decursum his describemus.

I. *Praeparatio conventus.*

Ad exsequenda decreta conventus Velehradensis collegium decem virorum constitutum est. *) Quattuor ex iis Slavi meridionales (R. R. D. D. Dr. Grivec, Dr. Kovačić, Dr. Njaradi, Dr. Pazman) curam in se susceperunt anno 1908. conventum Croatarum et Slovenorum praeparandi, qui decreta Velehradensia in eorum plagis ad effectum perduceret, qui desiderium unionis in hisce regionibus iam sopitum denuo excitaret. Hunc in finem amicos quosdam Zagrabiam die 24. Aprilis 1908 convocaverunt collegiumque ad praeparandum conventum constituerunt. Praeses collegii electus est Dr. Pazman, secretarii vero: pro Slovenis Dr. Grivec, pro Croatis Dr. Dočkal.

Iam in primo consessu hoc decemvirum collegium determinavit generatim res in conventu agendas item locum et tempus, ut nempe Zagrabiae sub finem mensis Augusti celebraretur. Cetera omnia posterius constituebantur.

Iam litterae in varias partes (Ljubljana, Maribor, Trst, Gorica, Križevci, Senj, Djakovo, Sarajevo, Travnik, Zadar, Nin, Sofija, Velehrad, Praha) mittebantur. Consilia rogabantur, referentes quaerebantur. Neque sine successu. Multi et docti theologi dissertationes et relationes pro conventu promiserunt, ita ut quaedam relationes omitti debuissent. Durante hac praeparatione cum secretarius Dr. Dočkal morbo correptus esset ei Aemilianus Beluhan, studiorum praefectus in Seminario Zagrabiansi substitutus est; dissertationem vero ab ipso exarandam de »Apostolatu ss. Cyrilli et Methodii« suscepit Dr. Pazman.

Cum res in conventu tractandae accurate determinatae, diesque pro conventu fixa esset, collegium illud litteras misit ad omnes episcopos seu vicariatus capitulares Croaticos et Slovenicos invitando eos ad conventum petendoque simul benedictionem. Ceteri partim per litteras partim per ephemerides invitati sunt. Excellentissimus Dominus Dr. Georgius Posilović archiepiscopus Zagrabiansis rogatus libenter munus protectoris conventus in se suscepit. Si tamen infirmitate corporis impediretur, illustrissimum Dominum Dr. Ioannem Krapac, episcopum titularem et vicarium generalem Zagrabiansem in suum locum delegavit.

*) Acta I. conventus Velehradensis. Pragae Bohemorum 1908. P. 10.

II. *Exordium conventus.*

Die 30. Augusti 1908 conventus amicorum studii theol.-scientifici inter Croatas et Slovenos promovendi nec non unionis inter Occidentem et Orientem restituendae exordium cepit hora 5 post meridiem in aula societatis »Hrv. kat. kasino« Zagrabiae.

Excellentissimi Domini Protectoris vices in conventu illustrissimus Dominus Dr. J. Krapac supplevit. Complures episcopi Croatici et Slovenici ad conventum delegatos miserant vel designarant. Velut Dr. J. Gruden delegatus erat Episcopi-Principis Labacensis; Dr. Fr. Kovačić delegatus Episcopi-Principis Lavantini (Marburg); Dr. Jos. Ujčić delegatus erat Archiepiscopi-Principis Goriciensis et Episcopi Tergestensis (Triest); vicarius Aem. Kocakov et Seminarii director Dr. Dion. Njaradi delegati erant Episcopi Graeco-Cath. Crisiensis; Dr. Sv. Ritig delegatus Episcopi et Vicarii Generalis Diakovarensis; Dr. Jos. Pazman delegatus Episcopi Pharensis (Hvar); Dr. Emer. Marchetti delegatus Episcopi Ragusani (Dubrovnik).

Conventui intererant praeter delegatos hi RR. Dñi: Joan. Barlè, praebendarius (Zagreb); Msgr. Dr. Gustavus Baron, proton. Apost. et canonicus (Zagreb); Dr. An. Bauer, professor univer. (Zagreb); M. Beluhan, studiorum praefectus in seminario AEppli (Zagreb); Ioan. Bešlić, parochus (Oriovac); Steph. Bićanić, praebendarius (Zagreb); p. Ferd. Brixi S. J., superior (Zagreb); Fr. nob. Cvetnić, studiorum praefectus in Orphanotrophio (Zagreb); Dr. Steph. Cukac, professor (Zagreb); Dr. Debevec, professor (Kranj); Ign. Debeljak, parochus (Sv. Ivan Zelina); Steph. Dikanović, parochus (Ciglena); Msgr. Dr. Em. Dovranić, professor (Zagreb); Gr. Fržić, em. parochus (Zagreb); Ioan. Gogolja, em. parochus (Zagreb); p. Gaud. Gorše, guard. PP. Franciscanorum (Zagreb); Msgr. Steph. Gjanic, spiritualis (Zagreb); Dr. Fr. Grivec, professor (Ljubljana); Phil. Hajduković, regens chori (Zagreb); p. Hammerl S. J. (Zagreb); Steph. Hartmann, praebendarius (Zagreb); Dr. Al. Homotarić, parochus (Tuhelj); Msgr. Dr. Car. Horvat, professor (Roma); Vl. Hranilović, canonicus (Križevci); Ludovicus Ivančan, canonicus (Zagreb); Dr. Janežić, professor (Ljubljana); Georg. Jušić, caerem. (Zagreb); Dr. Lucas Jelić, professor (Zadar); p. Hieronymus Jerakoff, ord. Cap. professor (Plovdiv); Dr. J. Kalaj, studiorum praefectus in Sem. Graec.-cath. (Zagreb); Ant. Kotlarski, praebendarius (Zagreb); p. Kulunčić S. J. (Zagreb); Georg. Lahner, catecheta (Zagreb); Dr. Josephus Lang, canon. et Seminarii AEpplis rector (Zagreb); Dr. Jos. Lončarić, professor et redactor ephem. »Hrvatstvo« (Zagreb); fra Stan. Marušić, o. s. Franc. (Dalmatia); Dem. Nagy, studiorum praefectus in Sem. graec.-cath. (Zagreb); Dr. Car. Peček, professor (Zagreb); Dr. J. Pliverić, parochus (Bednja); Msgr. Ioannes Pliverić, canonicus (Zagreb); Dr. Dominicus Premuš, canonicus (Zagreb); Msgr. Dr. Laur. Radičević, praebendarius (Zagreb); Dr. Guido Rant, o. s. Franc. (Kamnik); Mat. Rihtarić, superior milit. (Zagreb); Dr. Fr. baro Salis-Seewis, professor (Zagreb); Dr. An. Sović, studiorum praefectus in orphanotrophio (Zagreb); Ad. Stepinac, parochus (Kravarsko); Theoph. Strižić, professor (Zagreb); Dr. Felix Suk, canonicus (Zagreb); Dr. Daniel Šajatović, canonicus (Križevci); Dr. Al. Ušeničnik, professor (Ljubljana); Dr. Jos. Volović, professor (Zagreb).

Praeter hos, quos enumeravimus, conventui intererant etiam clerici theologi ex dioecesibus Labacensi, Marburgensi, Zagrabiensi.

Conventus initium fecit praeses collegii ad praeparandum conv. univers. professor Dr. Josephus Pazman. In oratione sua finem designavit totius actionis: promovere unionem inter Occidentem et Orientem. Fini huic assequendo saeculis praeteritis multum insudabatur. Tempore recentiore hic labor remittebatur, donec Leo XIII. litteris suis encyclicis »Grande munus« et »Pro unione ecclesiarum« actioni novum incitamentum praebuit. Inter Slavos centrum ideae unionis ecclesiarum Velehradii fixum est. Per »Slavorum litteras theologicas«

aliae quoque nationes praeter Slavicas de actione certiores redduntur et ad agendum incitantur. I. conventus Velehradensis hanc ideam deinde magis promovit et divulgavit. Conventus noster particularis nihil aliud est nisi fructus conventus Velehradensis ad eundem finem assequendum convocatus. Impositus est vero conventui titulus »c. amicorum studii theolog. scientifici inter Croatas et Slovenos promovendi« ideo, quia pro rerum condicione quaestio de unione aliter apud nos solvi nequit nisi studio theologico et scientifico promovendo. Hac via labor noster plurimum proderit, etiamsi unio ipsa nullatenus in effectum deducatur.

Fine conventus prae oculisposito professor Dr. Pazman, praeses collegii ad praep. conv., omnes praesentes salutavit.

Hisce peractis praeses et secretarius conventus electi sunt atque summo omnium consensu Dr. Josephus Pazman praeses, Aemilianus Beluhan secretarius conventus per acclamationem nominati sunt.

Antequam dissertationes ex ordine referrentur, lecta sunt telegrammata et epistulae, quibus episcopi doctique viri conventum salutarerunt eiusque actionem approbaverunt. Miserant autem sive telegrammata sive litteras sequentes RR. Dñi: Dr. Mih. Napotnik, princeps-episcopus Marburgensis; Jul. Drohobucky, episcopus Crisicensis; Dr. Ant. Mahnić, episcopus Vegliensis; Dr. Marčelić, episcopus Ragusanus; Fra Jord. Zaninović, episcopus (Hvar); Dr. A. Voršak, episcopus titul. et vicarius capitularis Diakovarensis; Rob. Menini, O. Cap. archiepiscopus et vicar. Apost. pro Bulgariã; Dr. Ioan. Šarić, episcopus titularis (Sarajevo); Mat. Pišta, vicarius gener. et protototarius Apost. (Ragusa); Hadrović, canonicus (Sarajevo); Simović, consist. assessor (Mostar); Dr. Ioan. Marković, o. s. Franc. (Sinj); Dr. Cukala, praeses sodalitatis cleri slov.-carant. (Celovae); Dr. Cam. Dočkal, studiorum praefectus (Wörishofen); Dr. Ant. Lončarić, professor (Senj); p. Jos. Celinšćak S. J. (Travnik); p. Fr. Slavić S. J. (Sarajevo); p. Steph. Babunović S. J. (Travnik); p. Mich. Werner S. J. (Travnik); Dr. Ant. Stojan, canonicus (Kroměříž).

Conventus ipse duos doctos viros, qui de unione promovenda valde promeriti sunt, salutavit: Dr. Ioannem Marković et Dr. Antonium Stojan. Praeterea S. Patri Pio X. per cardinalem Merry del Val sequens salutatio transmissa est: »Theologi catholici nationis Slovenorum et Croatarum, commercii litterarum inter Orientem et Occidentem studiosi, Zagrabiæ hodie coadunati ad opus congressus Velehradensis in Moravia anno elapso celebrati apud Slavos meridionales continuandum, ad pedes Sanctitatis Suae provoluti benedictionem apostolicam petunt. — Dr. Pazman, praeses congressus«. — Excellentissimus Dñus archiepiscopus Zagrabienensis Roma hanc responcionem accepit: »Theologi catholici nationis Slovenorum et Croatarum commercii litterarum inter Occidentem et Orientem studiosi, isthic coadunati implorant benedictionem apostolicam. Velit Amplitudo Tua eis communicare, Sanctissimum Patrem ipsos libenter benedicere. Card. Merry del Val«.

III. *Dissertationes d. 30. Aug. post meridiem.*

Primus legit Dr. Em. Marchetti, professor historiae eccl. in univer. Zagrabienis, »De causis schismatis orientalis«. Praecipuae schismatis causae a cl. Dno sequentes enumerantur: discrimen indolis naturalis inter Graecos et Romanos, interitus libertatis Graecorum odiumque exinde in Oriente natum, lingua Latina etiam in Oriente publice introducta, amor ratiocinationis apud Graecos haeresesque exinde exortae, damnatio haeresum a conciliis Romanisque plerumque pontificibus facta, »byzantinismus« imperatorum Constantinopolitanorum, superbia et elatio episcoporum Constantinopolitanorum, liberatio Italiae a potestate imperatoris necnon institutio civitatis Pontificiae. Hisce ex causis inprimis Photio, dein Michaeli Cerulario facile successit diram ecclesiarum scissionem facere.

Secundam dissertationem habuit Dr. Franc. Kovačić, professor in Eppli seminario Marburgensi: »Quaestiones quaedam maioris momenti ecclesiam orientalem et unionem spectantes«. Post excellentem introductionem quaestionem praecipuam tetigit, num generatim opportunum esset operi unionis promovendae manum apponere. Quaestionem omnino positive solvit. Studium unionis religiosae in dies magis ac magis crescit, non solum in Britannia sed etiam in Germania. In rebus religiosis Oriens quoque ad Occidentem appropinquat. Si catholici unioni promovendae operam non dederint, orientales protestantibus adiungentur. Tamen hac via, quam ingredimur nec nimius effectus sperandus est nec omnis spes reiicienda. Methodus autem actionis scientifica sit oportet. Inter scientias vero docti catholici praecipue excolant historiam dogmatum, litteraturam palaeoslaviam, liturgiam orientalem, quaestionem de supremo ecclesiae capite, de fastis, canonizatione sanctorum.

Finita dissertatione sequentes resolutiones a Dr. Kovačić propositae et a conventu acceptatae sunt:

1. Folia catholica rogantur, ut hinc inde de quaestione orientali veras relationes praebeant.

2. »Slavorum litterae theologicae« brevem semper referant conspectum evolutionis vitae religiosae cultusque quum in Occidente tum in Oriente.

3. Theologi catholici foliaque theologica studio praecipuo tractent quaestionem de natura ecclesiae relate ad orientales, historiam dogmatum, liturgiam orientalem, quaestionem de fastis et similia.

In discussionibus post dissertationes exortis sermonem praecipue Dr. Lucas Jelić habuit inculcando momenta quaedam historica ad exordium durationemque schismatis melius intelligendum apta, sicut nimium studium, quo Constantinus Magnus in res ecclesiasticas se ingressit, renovationem imperii Romani occidentalis, quartum bellum »crucigerorum«, agendi rationem Venetorum et postea Polonorum, potestatem imperatoris Russorum in rebus ecclesiasticis. In promovenda unione Dr. J. commendat, ut cum schismaticis magna reverentia nec non caritate christiana agatur.

IV. *Dissertationes d. 31. Aug. ante meridiem habitae.*

Die 31. Aug. hora 8. sodales conventus in ecclesia PP. Franciscanorum s. Missae, quam illustrissimus Dnus Dr. J. Krapac celebrabat, adstabant.

Hora 9. dissertationes porro tractabantur incipiente Dr. Francisco Grivec, professore in Seminario Labacensi. In oratione sua: »De magno scientiae theologicae momento« egregie monstravit, progressui scientiae theologicae nullo non tempore progressum ecclesiae vitaeque christianae respondere. Quo magis studium theologiae floret, eo magis floret vita disciplinaque christiana. Quo maior erit progressus studii theologici nostris temporibus, eo maiore auctoritate pollebit ecclesia. Quaestionis orientalis solutio ex scientia theologica quaerenda est. Cum nos Slavi separatis maxime confines et propinqui simus, quaestio orientalis quaestio nostra est; hinc nobis praecipue studio theologiae vacandum est. — Post dissertationem sequentes »resolutiones« approbatae sunt:

1. Cum omnes disciplinae theologiae catholicae magnum (licet indirecte) momentum apologeticum habeant, praeter »apologeticam« stricte dictam aliae quoque disciplinae theologicae diligenter accurateque foveantur, cum bene dicat cardinalis Mercier: nos scientiae theologicae incumbere debere etiam propter ipsam scientiam absque immediato respectu finis apologetici.

2. Theologi Slavici e Slavicis semper fontibus hauriant; in studiis suis orientali, praesertim Russica litteratura theologica utantur. Hocce modo scientia theologica Slavorum propria via incedet animosque Orientis et Occidentis ad se convertet.

3. Specialis attentio Slavorum nec non Orientis sit vinculum et fundamentum communis studii theologici Slavorum.

4. Praeter communem Slavorum omnium in studio scientifico actionem necessaria est arctior in eadem re unio Croatarum et Slovenorum.

5. Ad acquirendum et conservandum nomen aliquod in re theologica quaestiones theologicae a nobis non utcunque et modo compilatorum sed serio et scientificè tractentur.

6. Quo maiorem disciplina theologica in progressum vitae christianae practicae influxum exercere possit, in Seminaria theologica studium sociologiae introducat.

7. Sic dicta »seminaria scientifica« in scholis theologicis (prouti et in associationibus scientificis nec non academicis) auctores sibi procreare studeant pro singulis disciplinis.

8. Associatio theologica Slavorum meridionalium hinc inde praeparet cursus theologicos feriales

Secundo loco relationem habuit Dr. Josephus Gruden, professor in Seminario Labacensi: »De Slovenorum et Croatarum scientifica associatione«. Relatio haec cum fine conventus non directe, sed indirecte tantum cohaeret. Locutus enim est de universali associatione scientifica Croatarum et Slovenorum fundata in mutua cognitione. Post relationem 4 »resolutiones« approbatae sunt:

1. Scientifical Croatarum et Slovenorum associationes propius sibi accedant librorum mutua transmissione nec non divulgatione.

2. Conventus et cursus scientifici instituantur, in quibus relationes in utraque lingua habeantur.

3. Folia scientifica (»Katolički list«, »Hrvatska straža«, »Čas«, »Voditelj«) commentationes et dissertationes in utraque lingua referant.

4. Opera maioris momenti communibus sumptibus edi possunt.

In disceptatione, cuius Dr. Kovačić et Dr. Pazman participes erant, agebatur de quaestione, quaenam optima, quaenam maxime necessaria ad studium theologicum apud nos provehendum essent. Inter alia associatio, quae Leonis nomen gerit, commendata est.

Sed hac de associatione ex ordine et fusius Dr. Svetozar Rittig, professor in Seminario Diakovarensi, disseruit. Studium catholicum scientificum apud nos nullum vel exiguum est. Et tamen necessitas urget. Doctores nostri laici magis magisque a principiis catholicis aberrant et scientiam principiis catholicis vel etiam religiosis destitutam et contrariam colunt: huic scientiae scientia catholica contraponenda est. Singuli id praestare nequeunt, possunt vero uniti. Associationes scientificae ad modum earum, quae Vindobonae et Labaci Leonis nomen gerunt, magnopere proficiunt. Cum eiusmodi associatio nuper etiam apud nos (Segniae) constituta sit, eius institutio salutanda est. Eadem de re haec »resolutio« auctore Dr. Rittig acceptata est:

»Cum praesentibus in conventu Zagrabienensi de necessitate associationis scientificae christianae in Croatia persuasum sit, institutionem associationis huiusmodi Leonis nomen gerentis Segniae approbant, eiusque auctoribus laudem pronuntiant. Ast quia ad maiorem eiusmodi institutionis progressum necessarium est, ut sit in centro nationis, desiderant, quo prius sedes associationis Zagrabiam transferatur; idcirco collegio ad exsequenda decreta conventus instituto potestatem dant, haec de re cum praeside associationis Segniensis agendi«.

Quinto loco Dr. Josephus Pazman, professor universitatis Zagrabienensis, condicionem tulit »De folio periodico Croatico publicationes theologicas scientificas continente et recensente«. Haec de re sequens »resolutio« lata est: »Collegio ad exsequenda decreta in fine conventus eligendo commendetur, ut praeter alia de hoc quoque curet, ut folium periodicum publicationes theologicas scientificas continens et recensens condatur et foveatur. Quo

melius rei consulatur, omnes viri docti in regionibus Croaticis uniantur et inter se laborem distribuunt.

Sextus referens ante meridiem, Dr. Fr. Grivec, locutus est »De seminariis quae vocantur scientificis in institutis theologicis«. Momento et necessitate huiusmodi seminariorum prae oculis posito referens clar. Drem Fonck secutus species eorum enumeravit nec non modum ea gubernandi proposuit. Seminaria huiusmodi optimum medium esse ostendit ad iuvenes melioris ingenii scientiae lucrificandos, ad scriptores eminentes procreandos, ad characteres bonos educandos. In fine hae propositiones acceptatae sunt:

1. In institutis et scholis theologicis seminaria scientifica prae-euntibus professoribus vel seminariorum superioribus erigantur.

2. Praesides seminariorum scientificorum huiusmodi institutiones aliis in locis iam florentes inspiciant.

3. In huiusmodi seminariis disciplinae theologicae iuxta propositiones hodierni conventus alantur.

Hisce ordo diurnus ante meridiem expletus est. In fine Dr. Sv. Rittig unam rem in solutione quaestionis orientalis minime neglegendam inculcavit: gratiam divinam. In solutione quaestionis difficultates tantae sunt, ut speciale auxilium Dei eiusque gratia — prouti iam magnus Leo XIII. dixit — necessaria sit. P. tr.

Conventus Velehradensis et Periodicus SSmae Synodi Petropolitanae.

De congressu Velehradensi, occasione arrepta ex litteris Summi Pontificis Pii X. ad metropolitam Andream Szeptycki (Slav. Litt. Theol., IV., p. 317—318), S. Troickij haec in periodico synodi Petropolitanae (Cerkovnyja Vedomosti) scribit: »quae ad finem harum litterarum leguntur, peculiare merentur studium. Ut compertum est, in comitiis generalibus catholicorum propagandistarum Velehradi habitis, optimum medium ad felicem exitum propagandae visa est extinctio discrepantiarum quae discrimen constituunt catholicam inter atque orthodoxam Ecclesiam. Aurelio Palmieri, unus ex ductoribus Velehradensis conventus, in sua acroasi »De motivis polemicae inter catholicos et orthodoxos«, invenit essentialem tantum discrepantiam inter utramque Ecclesiam haberi unitatem Ecclesiae. Ceteri catholici Propagandistae coeperunt sese habere omnino tamquam orthodoxos, liturgiam celebrare iuxta ritum orthodoxum, edere orthodoxas ephemerides vel sibi polliceri se edituros. Haec agendi ratio sincero animo Romani Pontificis haud placuit, eaque de causa vocem tulit ut eos qui congressui interfuissent admoneret.

Dolemus sane S. Troickij, qui accuratissime narrat quidquid ad Slavicas orthodoxas Ecclesias vel Catholicismum spectat, tot a veritate aliena in perbrevis hac notitia congressisse. Lectoris iudicio, ut rei veritas pateat, sequentes animadversiones submittimus.

1. Falsum est nos prolusionem habuisse in congressu Velehradensi »de motivis polemicae inter catholicos et orthodoxos«. Pro-lusio nostra, quae inserta est Actis I. Conventus Velehradensis Praegae typis editis agit De tendentiis catholicis in theologia Russica (p. 36—44). Eandem fusiore stylo enarratam vulgavimus in The New York Review, 1907, III, n. 1, p. 3—23.

2. Dissertatio »de motivis polemicae inter catholicos et orthodoxos« diu post conventum Velehradensem conscripta est atque inserta Slav. Litt. Theol. Nullas igitur relationes habet cum hocce conventu, vel cum litteris quas Pius X., ad praesidem Conventus misit, non autem ad scriptores ephemeridis Slav. Litt. Theol.

3. Penitus absonum est a veritate affirmare me in hac dissertatiuncula scripsisse unicam discrepantiam essentialem inter catholicos atque orthodoxos esse unitatem Ecclesiae. Conceptis enim verbis docui »discrepantias quae ad dogma pertinent aeneum obstaculum semper constituere«, p. 260. Hoc tantum animadverti, in praesens opus esse, ut polemica cum orthodoxis praecipue in notione Ecclesiae

dilucidanda versetur. Non negavi plures et quidem graves discrepantias haberi inter catholicos atque orthodoxos; illud tamen quod maxime pertractandum nostra aetate videtur inani. Compertum enim est ante concilium Florentinum hancece polemicam praesertim egisse de processione Sp. S. vel de azymis; post vero concilium Florentinum praesertim de Romano Pontifice. Ita etiam nostra aetate videtur mihi ei munus competere dilucidandae notionis Ecclesiae. Etiam Malev tenet Infallibilitatem Romani Pontificis maximum constituere discrimen inter utramque Ecclesiam. Num ex hoc sequitur cl. virum negasse ceteras discrepantias? . . . Asserere quod inter hasce discrepantias unā est potior ceteris, vel quod in argumentis theologiae polemicae unum ceteris est efficacius, hoc sibi non vult ceteras discrepantias vel argumenta flocci facere.

4. Conventus Velehradensis vocatur Conventus Propagandistarum. Conceptis verbis innuimus eundem ex theologis qui studio Ecclesiarum Orientalium vacant constitutum esse. Fere omnes qui ei interfuerunt neque in Russia morantur, neque Russiam peragrarunt. Quī autem potest fieri haec imaginaria propagatio vel propaganda catholicismi in Russia per theologos conventus Velehradensis, qui neque Russiam incolunt, neque studiis operam dantes, huic propagationi queunt attendere? . . . Infeliciter epitheton ad theologos conventus Velehradensis designandos adhiberi non potuerit!

5. Opus susceptum a congressu Velehradensi illud non fuisse, quod Troickij definit, constat ex invitatione quam actores congressus miserunt ad theologos orthodoxos. Finis conventus mere scientificus erat, media scilicet discutere quibus scriptorum orthodoxorum opera in regionibus catholicis innotescerent, ac versa vice scriptorum catholicorum opera in regionibus orthodoxis facilius cognoscerentur. Statutum est in congressu quaedam ex operibus orthodoxis, (Historia russicae Ecclesiae, conscr. a Znamenskij, et Theologia dogmatica orthodoxa ep. Sylvestri) in Bohemicam linguam vertere, in periodicis catholicis recensioni vulgare operum theologorum orthodoxorum, etc. Quid hisce propositionibus habeatur ad propagandam quod attinet, quantumvis cogitem, concipere non valeo.

6. Obici potest propagandae studere, quicumque de controversiis inter duas Ecclesias agat, vel sententiam catholicam contra sententiam orthodoxam tueatur. Sed hoc absonum est a veritate. Sunt etiam in Italia episcopus Vladimir et protoiereus Levickij qui libros vel dissertationes scripserunt de condicione catholicae Ecclesiae in Italia, vel de doctrinis catholicis. Nemo tamen eos dixerit propagandistas fidei orthodoxae Romae vel Florentiae. Maximus est error hancece persuasionem sibi induere, quencunque scriptorem catholicum qui studio theologiae orthodoxae vacat, vel etiam ei refellendae insudat, propagandam agere, et quidem propagandam extra Russiam, pro Russis convertendis ad catholicismum.

7. In congressu Velehradensi egimus quidem de controversiis theologicis inter Orientem atque Occidentem. Egimus tamen historice, theologicè, ut aiunt obiective. Si nostrae falluntur sententiae, respondeatur, et rationes utrinque perpendantur. Propositum nostrum fuit examinare num tales discrepantiae omnem praecludant aditum uniōni Ecclesiarum. Controversia potius fuit speculativa quam practica. Ea tamen inutilis censenda non est. Qui enim vere amat Ecclesiam Christi, tenetur semper inquirere, num possit restaurari scissa unitas orbis christiani, vel saltem cessare odium quod viget indesinenter inter Orientem atque Occidentem. Horum desideriorum manifestationem propagandam appellare ludicrum est.

8. Asseritur membra huiusce congressus liturgiam orthodoxam celebrasse! Mirabilis sane cuique videbitur haec notitia. Fere omnes iuxta ritum Latinum celebravimus. Metropolita tantum Andreas Galiensis iuxta ritum Graeco-Slavicum perfecit sacrificium, non quia hoc petierunt membra congressus, sed quia Excellentissimus Praesul huius

ritus est. Velehradi igitur missam celebravit eodem plane modo quo eam celebrat Romae, Leopoli, et generatim ubicumque ipse moratur. Ritus, quem scriptor "orthodoxum" vocat, aequè "catholicum" esse homini in doctrina Ecclesiae catholicae haud peregrino patet.

9. Asseritur, nos edituros fuisse periodicos orthodoxos. Ubi, quando, quomodo, candide fateor me nescire. Exhibere nos tanquam orthodoxos. Nemo sane hoc dixit, vel cogitavit. Locuti sumus de controversiis quaestionibus inter orientalem atque occidentalem theologiam, ac votum exproptimus ut aliquando hoc bellum intestinum cessaret, et restitueretur unitas Ecclesiae. Quid mali in hisce votis habeatur, intellegere nequeo. Potest quidem obici fallacem spem nos favere, sed in congressu Velehradensi nunquam nobis fuit animus discrimen doctrinale quod Ecclesias separat, aut negare aut celare.

10. Litterae Romani Pontificis continent exhortationem quandam. Haec exhortatio facile intelligitur nostra aetate, qua modernistarum agmina doctrinam catholicam destruere conantur. Ex ea tamen falsum est deducere Romanum Pontificem gratum non habuisse conventum Velehradensem. Pater, qui filium novam viam ingredientem admonet, ne dextrorsum vel sinistrorsum secedat, procul dubio censendus non est filium obiurgare, vel censoria virgula notare.

11. Conventus Velehradensis, Deo favente, nullo modo fuit imago conventus Kioviensis missionariorum orthodoxorum. Quilibet orthodoxus libenter semper in eo accipietur, quia res ad orientales ecclesias pertinentes obiective tractamus. Scriptores qui ei interfuerunt, non parum laborant, ut litteratura Russica ecclesiastica cognoscatur tota Europa. Hoc officium suum habet meritum. Hoc munus libenter adimplemus sed barbarum nomen propagandistarum non avemus. Tuemur quidem sententias catholicas, sicut scriptores Russi tuentur sententias orthodoxas, sed sicut campas diceret qui assereret scriptores Russos propagandistas orthodoxiae esse in Italia aut Gallia quia doctrinam suae Ecclesiae propugnant, ita nugaretur qui affirmaret scriptores catholicos qui Italiam vel Galliam incolunt propagandistas catholicismi in Russia fieri, quia sententias catholicas exponunt ac defendunt in suis scriptis. Quibusnam mediis utimur ad hanc propagandam exercendam? . . . Num telephono? . . . Num aëreis globis? . . .

Satis superque iam diximus. Liceat nobis sperare el. virum Troickij, cuius diligentiam in eventibus religiosis nostrae aetatis enarrandis pluries laudavimus, ea quae de congressu Velehradensi leviter exaravit, emendaturum. Asseclae non sumus cuiusdam occulti Catilinae ad orthodoxas Ecclesias pervadendas. Munus nostrum valde modestum est Insudamus divulgandis in Europa praecipuis scriptis auctorum Russorum vel instituendo commercio litterario inter Orientem atque Occidentem. Hoc munus et ipsi scriptores Russi, quin suspectum habeant, potius gratum habere suoque firmare tenentur auxilio.

P. A. Palmieri.

Quomodo unio ab utraque ecclesia iuste appeti possit.

Eis, quae clarissimus operis nostri socius, P. A. Palmieri, praeclare pro domo sua et nostra exposuit, pauca quaedam generaliora, etiam atque etiam inculcanda, addenda esse censuimus quae ad vulgarem errorem tollendum conferrent.

Sincerissima et sublimissima studia, quae Velehradensem conventum coëgerunt, Dei et generis humani adversario minime placere possunt. Cuius odium coërcendi inepta spe nobis non blandimur. Verum ut eis, qui sincere rem considerare velint, manifestum fiat, consilia nostra et prudentia esse et iusta et digna, quae etiam ab adversariis Romae approbentur, haec animadvertere libet :

Studia nostra improbata sunt, quod desiderium nostrum sit Orientem Romae subiciendi. Summa cogitationum hac de re a S. Troickij in *Cerk. Vědomosti* 1908 (Nr. 8), p. 399 his verbis expressa est: My vpolně sočustvuem katoličeskomu avtoru, kotoryj pišet: ideja edinenija vřodit v samoe opredělenie našej věry. Poetomu probuždienie ĥristianskago čuvstva vseĝda i neobħodimo vyzyvaet probuždienie stremlenija k soedineniju cerkvej. Ĥristianskija cerkvi, kotoryja ne stremjatsja vsěmi silami osuščestvit' eto soedinenie, ipso facto dokazyvajut, čto v niħ oslablo ĥristianskoe čuvstvo.*) — No my inače ponimaem eto edinenie, ponimaem kak svobodnoe edinenie v věřě i ljubvi, a ne kak edinstvo v podčinenii Rimu. — Propterea igitur studia nostra negliguntur et contemnuntur, quod nos unionem diversam appetamus ab ea, quam ipsi exspectant — unione sine primatu Romani pontificis. Et nos igitur unionem volumus, nolentes tamen recedere ab eis, a quibus Orientales dissentiunt, et illi unionem volunt, nolentes tamen recedere ab eis, a quibus Occidentales dissentiunt. Quamobrem nostra studia unionis diversa esse et inter se aliena. Num hoc sequitur? Si studia nostra vera et sincera sunt, non erunt cordi illis, aut illorum seria studia unionis nos non curabimus? Num hoc christianum est? An, ut utrimque sincera sint studia, utrorumque rationes diversae deserendae sunt vel in dubio ponendae, et ea sola retinenda, quae utrisque sunt communia? Haec est sententia E. Michaud, qui ecclesias inter se separatas non putat uniri posse, priusquam cognoverint singulae, se plena veritate carere. Sed haec est imprudens condicio; ita enim, uti Sl. l. th. II, 232 monuimus, ab ipso principio sententia introduci videtur, qua, si in generum universis rationibus ponitur, unionis conciliandae condicio fertur, quam eventuram esse a priori sciri non potest, et quae secum ipsa pugnat, quatenus iis, qui hanc sententiam tuentur, aequae accidere potest, ut errent. Ibidem et quid Russi hac de re sentiant e K. Zaruckij (contra F. Michelis) attulimus. Postulatio, ut persuasionem nostram renuntiemus, priusquam de unione cogitemus, inepta est. Nec nos ab initio postulare possumus, ut s. Synodus papae imperio se subiciat nec Russi ab initio postulare possunt, ut papa primatui renuntiet. Fieri omnino potest et debet, ut concordissime Domini desiderium, ut omnes unum sint, implere studeamus, etiamsi diversa de condicionibus, sub quibus unio desiderata ad effectum perducat, sentiamus. Id unum agitur, ut utrimque serio unioni perficiendae serviamus, nulli labori parcentes, nullam iacturam detrectantes, hoc si praestiterimus, unio fiet sive ea quam nos exspectamus, sive ea quam illi exspectant, sive ab utraque diversa. Qualis futura sit unio, Deo permittimus, at unionem volumus. Etiamsi vel nos ipsam Orientalium ad primatum conversionem vel illi ipsam nostram cessionem a Deo impetrare conemur, summa tamen in

*) I. Calvet, Où en est la question de l'union des églises, in *Revue du Clergé Français* 1907, 1. juil, p. 6.

precibus concordia esse potest. Nec enim aliter cum a Deo debito modo sanitatem vel aliud bonum relativum, quod nobis bonum existimamus, petimus, id potius intendimus, quod nostrum verum bonum est, nec nos paenitet, si Deus nobis melius provideat, quam ipsi, ut nobis provideret, e sententia nostra rogavimus.

Oportet nos ut duo fratres vel amicos gerere, quorum uterque diversam rationem aptam ad idem amborum propositum consequendum ducit. Commune propositum nobis est, ut voluntas Christi impleatur, ut omnes unum simus. Non illud quaerendum et considerandum est, quo separamur, sed illud, quo coniungimur. Si studia nostra seria sunt, — iam reapse in Christo unum esse incipimus.

Red.

De proximo conventu Velehradensi.

Ex decreto primi conventus Velehradensis hoc anno prope finem mensis Iulii vel initio mensis Augusti sub tutela Celsissimi archiepiscopi Olomucensis secundus conventus Velehradii paratur eo consilio, ut quae de mutuo usu atque concordia inter ecclesiam Orientalem et Occidentalem desideramus, altius insidant omniumque animos occupent.

Haec conventui ad disceptandum proponuntur:

1. Quaestiones theologicae et historicae, inter Occidentales et Orientales controversae, quas utriusque ecclesiae theologi clariores reddere conabuntur.

2. Quaestiones ad modum agendi pertinentes: ut opiniones praedjudicatae atque animorum alienatio nunc catholicorum et orthodoxorum concordiam turbantes quantum fieri potest tollantur et commercium amicum, doctrinae fundamentis innixum, inter theologos catholicos et orthodoxos instituantur.

Omnes theologos unionis ecclesiarum cupidos, sive catholicos sive orthodoxos, invitamus, ut desiderio nostro indulgeant et, quantum fieri potest, tranquillarum disceptationum de rationibus, quibus fideles utriusque ecclesiae inter se propius admoveri possint, participes fiant.

Andreas, metropolitanus Galiciensis.

Aurelius Palmieri O. S. A.

Согласно постановленію перваго Велеградскаго конгресса, въ текущемъ году въ концѣ Іюля или въ началѣ Августа мѣсяца подъ покровительствомъ Его Высокопреосвященства архіепископа Ольмуцкаго состоится второй Велеградскій съѣздъ, съ цѣлью поощренія и дальнѣйшаго развитія идеи взаимообщенія Западной и Восточной церкви.

На разсмотрѣніе конгресса будутъ предложены:

1. Вопросы научно-богословскаго и историческаго характера затрагивающіе спорные пункты въ ученіи обѣихъ церквей и ихъ выясненіе богословами той и другой церкви.

2. Вопросы практическаго свойства, какъ то: возможное устраненіе существующихъ недоразумѣній и предразсудковъ между католиками и православными и установленіе дружескихъ сношеній, на чисто научной почвѣ, между католическими и православными богословами.

Мы приглашаемъ всѣхъ сторонниковъ соединенія церквей, какъ католиковъ, такъ и православныхъ, откликнуться на нашъ призывъ и, по мѣрѣ силъ, принять участіе въ мирномъ обсужденіи средствъ для возможно большаго сближенія вѣрующихъ той и другой Церкви.

Андрей, митрополитъ Галицкій.

Аврелій Пальмьери О. С. А.

Slavorum litterae theologicae.

Conspectus periodicus.

6 32

Dirigentibus

Dr. Jos. Tumpach, Dr. Ant. Podlaha, Ad. Špaldák, Pragae
E. Matzel, Chyroviae. Dr. F. Grivec, Labaci. Dr. Kam. Dočkal,
Zagrabiae.

Annus V. (1909)

Pragae Bohemorum.

Nr. II.

BOHEMICA.

Dr. *Rud. Zháněl*, **Pomocná vojenská duchovní správa. Subsidiaria cura animarum militum.** Separata editio articuli prolati in *Časopis kat. duchovenstva*. Pragae 1909, sumptibus auctoris. P. 67.

Species exemptionis, quae iure certa forma caret, est in Austria cura militiae vagae, quae, ab a. 1720 a iurisdictione ordinariorum seiuncta, subest vicario apostolico castrensi, ab imperatore nominato, qui iurisdictionem episcopalem, pro facultatibus, sibi a s. Sede concessis, in personas militiae vagae adscriptas et sacerdotes earum cura occupatos (numero 146), exercet. Non sufficientibus hisce sacerdotibus militaribus, praesertim in stativis minoribus, indigentibus militaris curae animarum succurrunt civiles sacerdotes loci, et horum instructioni inservire debet praesens tractatus pastoralis. Auctor, praemissa notione subsidiariae curae animarum militum (pg. 1.), concinnatis opinionibus probatorum auctorum, instruit clerum civilem, quomodo se in triplici munere magisterii (2—13.), ministerii (14—39.) et regiminis sacri (40—56.) subsidiarie exercendo gerere debeat pro exclusiva condicione personarum militiae adscriptarum, quae hac ex ratione etiam speciali ductu spirituali indigent et consideratis numerosis earum privilegiis. Haec valent praecipue de contione, cuius paradigmata affert, et de administratione sacramentorum (in specie s. paenitentiae et matrimonii), nec non de suicidio, duello et sepultura eorum, qui in duello decedunt. Partes, quae de hac materia agunt, practice maximi sunt momenti, quamvis negari non possit in praxi etiam optima consilia hac in re summis saepe difficultatibus obnoxia esse. Denique in sectione 4. (p. 57—67.) sermo fit de parochialibus libris (matriculis) et tabulis e libris his conficiendis, nec non de remuneratione.

Quamvis libellus nova non afferat, tamen non est sine utilitate illis, quibus militaris cura animarum subsidiaria incumbit, quia omnia principalia, quae ad eam spectant, hic simul inveniuntur et hac de causa imprimis illis est commendandus.

Prof. *Soldát*.

Prof. Dr. *Cam. Henner*, **Znovuzřízení kurie římské. (Reorganizatio curiae Romanae)**. Separata editio commentationis eiusdem nominis, quae in *Sborník věd právních a státních roč. IX.* edita est. Pragae 1909, sumptibus auctoris; paginarum 39.

Tractatus hic adumbratio quaedam est praesentis status curiae Romanae reorganizatae, ad mentem constitutionis „*Sapienti consilio*“ (29./6. 1908) et legis propriae simul editae ac normarum communium, nec non ad mentem normarum peculiarium (29./9. 1908), in quantum nomine curiae R. intelleguntur congregationes, tribunalia et officia. Prout auctor ipse confitetur (p. 31.), tractatus huius non est proponere accuratam, internam organizationem praesentium officiorum curialium, sed inservire informationi in genere et huic scopo abundanter satisficit. Dispositio materiae tractandae data est ipsa constitutione, quam auctor accurate sequitur, adiciens simul ex communibus et peculiaribus normis necessaria, quae singulas partes constitutionis concernunt. Praemisso brevi conspectu organizationis curiae Romanae iuxta „*Gerarchia cattolica*“ ex a. 1908 et opera P. M. Baumgarten et Nicolai Hilling, agit de competentia et organismo singularum 11 respect. 12 congregationum reorganizatarum (p. 2—21.). Porro sermo fit de singulis tribunalibus Romanis, respectu habito propriae legis s. Rom. Rotae et Signaturae apost. (21—24.). Sectio 4. respicit breviter quidem sed conspicue officia secundum novum ordinem (24—28.). Specialibus commissionibus, quarum const. *Sapienti consilio* tantum cursim mentionem facit, tribuitur ab auctore specialis titulus (28—31.); deinde in parte 6. transitus fit ad commentarium normarum communium, quibus hi magistratus in fungendo munere obstringuntur. Afferuntur tantum illae, quas scire plurimos iuvat et quae communis sunt momenti (31—37.). In appendice disserit clar. auctor de vi huius reorganizationis, quae non est dicenda destructio institutionum adhuc stantium, sed potius correctio vel ad summum reaedificatio vetere stylo suscepta, prout hoc postulat studium Ecclesiae conservandi vetera. Ecclesia dissolvit partes obsoletas, modernae vitae incapaces novisque resarcit eas, quae temporibus correspondent.

Omnes, qui putant curiam Romanam aliquo modo ad se pertinere — et qui sunt viri ecclesiastici, qui eam alienam a se putent — invenient in opere prof. Henner sufficientem instructionem, id quod unice auctor prae oculis habuit. Prof. *Soldát.*

POLONICA.

Ks. *Antoni Szlagowski*, **Wstęp ogólny historyczno-krytyczny do Pisma Świętego. (Historico-critica Introductio generalis in Scripturam Sacram)** Warszawa. Tom. I. 1907. p. VII + 232. Tom. II. 1908. p. VIII + 325.

Ad mentem Romani Pontificis Leonis XIII., qui olim in Litteris encyclicis „*Providentissimus Deus*“ ad promovendum studium biblicum apud alumnos, magistris Scripturae Sacrae commendaverat, ut docerent „tractatum de Introductione, ut loquuntur, biblica“ et Sanctissimi Patris

Pii X., qui in Litteris Apostolicis „Quoniam in re biblica“ idem exoptat — cum in Latina et occidentali litteratura complures tum breviores tum ampliores Introductiones a catholicis auctoribus confectae iam existant — novissimo tempore etiam in linguis Slavicis diligenter concinnantur libri, qui vel totam in Scripturam S. Introductionem vel singulas eius partes scientifice pertractant. Ut taceam de hisce publicationibus, quamvis nonnullae certe etiam occidentalem biblicam litteraturam ornare eamque complere possint¹⁾, omni laude sunt digna, hodiernum statum rei biblice diligenter respiciunt, intentionibusque Summorum Pontificum respondent opera exarata: in lingua Croatica a Ios. Volovic²⁾, in l. Bohemica a Jar. Sedláček³⁾, Ioanne Sýkora⁴⁾, in Polonica ab A. Szlagowski. De ultima Polonica Introductione hoc loco paucis agemus. S. tradit copiosiore materiam quam in scholis plerumque pertractatur, expositurus, prout ipse in Prooemio dicit, accurate et convenienter omnes fere sententias et opiniones, quae de singulis quaestionibus vigent, ut lector omnibus sententiis rationibusque cognitum proprium iudicium sibi formare possit. Quod consilium auctoris satis elucet in tractatibus de inspiratione, canone, historia textuum, versionibus Scripturae S., ubi non solum verus sensus catholicus explicatur ac defenditur, sed etiam opiniones minus magisque ab eo diversae eique

¹⁾ E gr. pro critica archaeologia biblica fere necessarium opus E. Ja. Poljanskij, Tvorenija blažennago Ieronima, kak istočnik dlja biblejskoj arheologii [Testimonia pro biblica archaeologia ex operibus s. Hieronymi sumpta]. Kazan' 1907. p. LXXI + 583. Pr. 3 r. Opus a H. B. Swete (An Introduction to the O. T. in Greek), quod philologicam nec non historico-litterariam partem versionis Septuaginta attinet, egregie completur opere ab Ivan Korsunskij edito: Perevod LXX. Ego značenie v istorii grečeskago jazyka i slovesnosti [De versione LXX eiusque momento in historia Graecae linguae et litteraturae] Svjato-Troickaja Sergieva lavra 1897. p. LXII + 644. De publicationibus prof. N. N. Glubokovskij cfr. Slav. Lit. Theol. I. p. 20—24.

²⁾ Historijska i kritička Introdukcija u svete knjige Staroga Zavjeta [Historico-critica Introductio in libros s. V. T.] Zagreb. Ign. Granitza. 1903. p. 300.

³⁾ Úvod do knih Starého Zákona [Introd. in libros V. T.] Praha. V. Kotrba 1904—05. p. 470.

⁴⁾ Úvod do Písma sv. Nového Zákona. [Introd. in libros s. N. T.] Praha. Dědictví sv. Prokopa. T. I.: Intr. generalis. 1904. T. II.: Introd. in historicos N. T. libros. 1907. p. 584. - In sensu protestantico edidit Bohemice Frant. Kozák, Nauka o Písmu sv. a dějiny Božího zjevení ve knihách St. a N. Zákona [Doctrina de S. Scriptura nec non historia Revelationis Divinae in libris V. et N. T.] Čáslav 1901.

Apud Russos in lucem prodierunt: Vigouroux — V. V. Voroncov, Rukovodstvo k čteniju i izučeniju Biblii. [Manuel biblique]. Moskva 1897—1900. A. Olesnickij, Rukovodstvennyja o Svjašč. Pisani Vethago i Novago Zavěta svěděníja iz tvorenij sv. otcov i učitelej Cerkvi. [Introductio in S. S. V. et N. T. e scriptis s. patrum et scriptorum ecclesiae exarata]. S. Peterburg 1894. Pavel Sokolov, Istorija vethozavětnyh Pisani v hristianskoj cerkvi ot načala hristianstva do Origena vključitel'no. [Historia S. S. V. T. in ecclesia christiana a principio usque ad Origenis aetatem - Patristica introductio in V. T.] Moskva 1886. P. Jungerov, Istoriko-kritičeskoe vvedenie v svjaščennyja vethozavětnyja knigi [Hist. crit. Intr. in s. V. T. libros]. Kazan'. T. I. 1902, T. II. et III. 1907. N. Birjukov', Rukovodstvo k izučeniju zakonopoložitel'nyh knig Sv. Pisanija. Tobolsk. 1899. D. Narcizov, Rukovodstvo k izučeniju proročeskij knig V. Zavěta. Poltava. 1904.

contrariae nec non a Russis orthodoxis adaptatae proponuntur et solidis argumentis refutantur.

In canone S. S. tenet *Szl.* theoriam hodie a maxima parte bibliistarum acceptatam: ecclesiam catholicam conservasse primogeniam Iudaeorum fidem, seu distinctionem inter proto- et deuterocanonicos libros apud Iudaeos ab initio non viguisse. Pentateuchum Samaritanum auctor docet ortum esse tempore vel divisionis regni vel primordii populi Samaritani.

Secundus tomus agit de antiquis et novis, catholicis et acatholicis versionibus Scripturae S. earumque historia. Praecipuam attentionem dedit *Szl.* versionibus Polonicis. Fini sec. tomi adiunxit historico-dogmaticum tractatum de lectione S. S. in lingua vernacula.

Optime commendantes laudatum librum confitemur auctorem eius diligenter et accurate explevisse desiderium Sanctissimi Patris concinnando Polonicis theologis scientificam introductionem in Sacram Scripturam.

Ad. Jasek.

P. Martin Czermiński S. I., Na górze Athos wśród mniejszej republiki. (In monte Atho inter monachorum rem publicam.) Cracoviae 1908. str. 278 cum 57 illustrat.

„Mons Sanctus“, quo nomine tum Graeci tum Slavi appellant „Athos“, repraesentat revera imaginem sui generis, et mirum praebet praeteritorum temporum aspectum. Totam paeninsulam incolunt tantummodi monachi graeci, russici, bulgarici, serbici, gruzini, rumanici, quorum numerus ad 10.000 comprehendit. Praeter nonnullos magistratus turcicos omnes incolae sunt ritus orientalis, cum Ecclesia Romana non uniti. Mulieribus nunquam patet accessus ad hanc civitatem monasticam, quam inhabitare debet „gens aeterna, in qua nemo nascitur.“

P. Czermiński, strenuus missionarius et editor „Missionum catholicarum“, quae polonice singulis mensibus prodeunt, anno 1906 occasionem nactus est monasteria montis Athos visitandi, et hoc in libro fructus itineris sui scientifici proponit. Quam perspicax observator hominum et eorum rationis vivendi sit cl. auctor, iam dudum ex eius libris antea editis de Albania, Bosnia, Herzegowina, Graecia, Creta, Patmo, Epheso, Turcia etc. notum est. Lectorum „Slav. Litterarum theol.“ certe maxime intererit cognoscere monachorum vitam et spiritum in ea regione, quae pro orientalibus fere idem valet, ac pro nobis Roma, et pro mahometanis Mekka. Accedit et haec non parvi momenti circumstantia: aditus ad monasteria montis Athos non facile cuilibet patet: opus est enim epistolis commendaticiiis tum patriarchae Constantinopolitani, tum gubernii turcici et russici. Auctor diligenter exponit omnia, quae ad rem publicam monasticam montis Athos spectant. Praemisso conspectu historico, tum iuxta legendas tum secundum fontes historicos composito, totum iter nobiscum quasi peragit, ubique illustrando, docendo, familiariter conversando. Exteriorem et interiorem vitam monachorum scrutatur, constitutiones et disciplinam monasticam enucleat, archiva et bibliothecas aperit, iconographiam byzantino-russicam explicat, vitam spiritualem et ordinem domesticum monachorum delineat.

Duae principales classes monachorum distinguendae sunt: coenobitae, qui vitam agunt communem et paupertatem profitentur, et idiorythmici, apud quos possessio privata non modo licita est, immo principale constituit fundamentum vitae eorum monasticae. Haec ratio vivendi familiares includit respectus, et adoptione innititur, quemadmodum in antiquitate christiana apud eremitas fieri solebat, qui certum numerum discipulorum sibi adoptabant. Gubernatio talium familiarum more paterno exercetur intra ipsos monachorum coetus, ita tamen, ut universa societas idiorythmica uniatur per consilium, quod omnes familiarum praepositi (proistamenoï) efficiunt.

Historia monachorum idiorythmicorum confirmavit dilucide veritatem communiter admissam: paupertatem esse revera matrem et fundamentum cuiusvis societatis religiosae. Vita monastica in monte Atho maxime labefacta est saeculo XVIII., quando omnia fere monasteria idiorythmice erant constituta. Reformatio demum vitae monasticae in melius mutavit statum religiosum monachorum. Ex 20 monasteriis 11 ad observantiam coenobitarum redierunt.

Liber non parum commendatur elegantia sermonis et splendore stili et argumenti, quod auctor legendis a monachis enarratis optime illustravit. Reflexiones de vita ascetica et de scientia monachorum rem clarius et altius attingunt.

Notatu dignum est urbanitatem monachorum russicorum erga hospites suos maxime a P. Czermiński laudari. Saepissime apparet auctorem id secum maxime desiderare, ut omnes unum sint, ut schismate relicto, omnes veram Christi Ecclesiam amplectantur.

E. Matzel S. I.

Alexander Mohl, W pogoni za prawdą. (In aucupio veri). Series III. et IV. Posnaniae, Typographia St. Adalberti. 282 + 300 pag.

Interim prodierunt III. et IV. series harum epistularum apologeticarum, de quibus iam ultima vice retulimus. Ultimi hi tomi apologiam christiano-catholicam non systematice proponunt, sed potius difficultates maxime exagitatas et quaestiones maioris hodie momenti dilucidant, ideoque de Christi divinitate, de Ecclesiae magisterio, potestate, ministris, de cultu externo, de sociali quaestione, de progressu sociali et scientifico, de legibus Ecclesiae eiusque praecipuis sacramentis, de confessione, S. Communione, matrimonio tractant. Etiam in his tomis polonicus editor opuscula P. Gallerani immutavit multum pro rerum, regionumque circumstantiis. Quasdam epistolas originales inseruit. Quemadmodum litteratura apologetica sit apud nos necessaria, apparet ex eo, quod nova editio iam parari debet.

M.

X. Arcybiskup *Symon*, **Biblia t. j. Księgi święte Starego i Nowego Testamentu** w przekładzie polskim X. Jakóba Wujka T. J. z tekstem Łacińskim Wulgaty. Wydanie poprawione i nowym komentarzem opatrzone. Zeszyt I. 4°. str. 144. Mikołów - Warszawa, 1909. Miarka. (**Biblia sacra Veteris et Novi Testamenti.** Versio polonica P. Jacobi Wujek S. I., emendata et novo commentario aucta. Fasc. I.).

Fasciculus primus novae editionis Polonicae SS. librorum initio huius anni prodiit. A multis iam decenniis nova recensio versionis P. Wujek, editae anno 1599, desiderabatur; auctor enim verbotenus Latinam Vulgatam in linguam Polonicam transtulerat, et syntaxin alienam saepissime textui Polonico supposuerat: unde factum est, ut multi loci S. Scripturae a linguae biblicae ignaris intelligi non possent. Alia vero ex parte P. Wujek tam egregie calluit idiomate polonico, ut non facile quis eius dicendi modum plenum unctione et gravitate assequi queat. Optimam ergo Reverendissimus DD. Symon elegit methodum, qua gravitas et unctio versionis P. Wujek conservari et defectus ac menda emendari possent. Usque ad nostra tempora Scripturae Sanctae iuxta P. Wujek polonice editae adiungebatur commentatio Menochii, quae in multis cum hodierna scientia biblica non concordat. Magnum proinde meritum cels. archiepiscopo Symon attribuendum est quod laboriosum onus novae commentationis non obstante provecta aetate suscepit. Primus fasciculus testatur diserte laudem, quam Cels. Archiepiscopus Leopoliensis Bilezewski ex occasione concessae facultatis „Imprimatur“ his verbis protulit: „Intime persuasum habeo neminem potiore iure quam cels. auctorem esse ad hoc opus vocatum, cum de nullo mihi constet, qui tam solida scientia S. Scripturae et linguarum, praesertim linguae patriae, imbutus sit. Oremus, ut Deus vitam Cels. Archiepiscopi Symon protrahere dignetur, ut magnum hoc opus feliciter consummare queat“. Quae vota et nostra sunt. *Ernestus Matzel.*

X. Józef Kruszyński, Ewangelie i Dzieje Apostolskie krótkim komentarzem opatrzył i wydał. (*Evangelia et Actus Apostolorum* simul cum brevi commentatione.) Włocławek 1908.

Pulchra et manualis editio Evangeliorum et Actuum Apostolorum iam dudum a laicis catholicis desiderabatur. Professor theologiae in seminario Vlatislaviensi optime eiusmodi editionem paravit. Textui sacro adduntur tum generalis introductio, tum introductiones speciales, quae singulos libros praecedunt, insuper explanationes difficiliorum locorum, adnotationes biographicae et typographicae, brevis notitia de sectis iudaicis, index et explicatio vocabulorum, quae difficiliter intelliguntur.

Editio revera respondet desideriis plurimorum.

M.

Ks. Dr. *Jan Korzonkiewicz, Ex oriente lux! Ślady Izraela w zabytkach dawnego wschodu.* (Sprawozdanie dyrektora c. k. gimnazjum św. Jacka w Krakowie. 1908. P. 1—47.) (*Vestigia Israelis in documentis archaïcis Orientis*).

K. praebet brevem conspectum de hodierno statu relationis inter Sacram Scripturam et monumenta antiquitatis in Oriente nuper reperta. Explicata connexionione rerum in S. Scriptura gestarum cum historia finitimarum Palaestinae gentium elucidantur speciales quaestiones de Gen. XIV., de Tell-el-Amarna eiusque pro Bibliis significatione, de Ĥabiri nonnullisque aliis rebus „aegypto-biblicis“. Singulis in quaestionibus res, icit auctor diligenter copiosam litteraturam occidentalem ad eas pertinentem atque ostendere conatur, quomodo ex Oriente (ex illis nempe monumentis) nova lux in paginas S. Scripturae proveniat.

Ad. Jašek.

Libri recentiores Polonici.

Ks. *Antoni Szlagowski*, Wstęp ogólny historyczno-krytyczny do Pisma św. (Introductio generalis in Scripturam Sacram.) Tom. III. et IV. Hermeneutyka. 8°. Varsoviae 1908.

Akta i statuta kongregacyi synodalnej XX., odbytej w dniach 25., 26., 27. sierpnia 1908 w Przemyślu. (Acta et statuta synodi dioecessanae XX., Premisliae diebus 25., 26., 27. Augusti habitae.) 8°, pag. 143. Premisliae 1908.

Ks. *Arcybiskup Bilczewski*, Katecheta szkoły średniej jako duszpasterz uczniów. (Catechetae in gymnasio cura pastoralis erga discipulos). 80. pag. 30. Leopoli 1908.

Ks. Dr. *Kaczmarczyk Józef*, Zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa podług I. listu św. Pawła do Koryntyan, De Christo a mortuis reduce sec. 1 Cor. 15, 3—8). Lwów 1909. (28 p.) Przedruk z „Gazety kościelnej“.

Ks. *Kruszyński Józef*, M. T., Harmonja ewangelji. Włocławek 1907 (128 p.)

Ks. *Hozakowski Wład.*, Żywoty Świętych Pańskich. (Vitae Sanctorum) 4°. 1213 pag. Posnaniae 1908.

Ks. Dr. *Żukowski Jan*, Religia wobec pragnień szczęścia. (Religio eiusque relatio ad desiderium beatitudinis.) Leopoli 1909. 8°. pag. 147.

Ks. *Feliś Karol*, T. J. Rozbiór litanii do Najśł. Serca P. Jezusa. (Explicatio litaniarum in honorem SS. Cordis Iesu) 8° (XXVII + 224). Cracoviae 1908.

O. Romuald od Św. Eliasza, Wspomnienie pośmiertne o. ś. p. Rafale Kalinowskim, Karmelicie Bosym, uczestniku powstania z r. 1863, długoletnim sybiraku i wygnańcu. (Memoriale vitae fel. mem. Raphaelis Kalinowski O. Carmel. discalceat., qui multos annos in exilio Sibiriaco fuerat.) Cracoviae 1908. pag. 54.

Ks. *Antoni Rawicz*, Jak to Andrzej Niemojewski objaśnia katechizm. (Quomodo Andreas Niemojewski explicaverit catechismum) Varsoviae 1908. 12°. pag. 79.

Ks. *J. Charszewski*, Wtóra podróż do Ciemnogrodu z powodu zamachu na katechizm. (Altera excursio polemica in castellum obscurantismi ex occasione impetus contra catechismum moti.) Varsoviae 1909. (pag. XXXIII + 316.

Auctor refutat ineptas obiectiones ab Andrea Niemojewski contra catechismi doctrinam motas, multaque colligit argumenta, quibus accomodate ad captum populi veritates fidei exponit. M.

Rola. 1905—1907 (XXIII—XXV). Warszawa.

K. Niedzałkowski, Poganizm, jego istota i skutki, studjum historyczne (De paganismo) 1905, N. 1—15. 17. 19. 22—29; 1906, N. 21—27. 29. 35—40. 43. 44. 45. 52; 1907, 44. 45. 47—50.

Mich. hr. Plater, Konserwatyzm katolicki wobec prądów pseudo-postępowych. 1907, N. 29. 30. 35. 46.

RUSSICA.

Episkop *Stefan*: „Православно-христианское нравственное учение, по сочинениямъ Иннокентія, Архієпископа Херсонскаго.“ *Pravoslavno-christianskoe npravstvennoe učenie, po sočinenijam Innokentija, Arhiep. Chersonskago. (Doctrina orthodoxae christianae Ecclesiae de moribus, hausta ex operibus Innocentii archiepiscopi Chersonensis.* Mogilev, an. 1907. Vol. 2 : XIII—536—XV. et 460 XI. Pretium 2 vol. 3 rub.

Inter primos ecclesiae Russicae oratores, qui saeculo elapso flourerunt, certe eminent Innocentius archiepiscopus Chersonensis († 1857), cuius opera usque ad hodiernum diem non solum a clericis, verum etiam a laicis magni aestimantur. Quidam non dubitant eum ipsi Philareto Moscoviensi praeponere. Magnam doctrinae praesertim asceticae copiam homiliis, sermonibus diversisque scriptis celeberrimi viri disseminatam, nunc ep. Stephanus in unum collegit, secundum materiam distribuit et in systema redegit.

In primo volumine scriptor breviter exponit motiva, quibus ad hoc opus aggrediendum impulsus sit. (I—XIII.)

Pars sequens inscribitur: „Introductio“, et ad fundamenta doctrinae christianae de moribus exponenda destinatur. In duas magnas dividitur partes: 1. — „Regnum peccati“ (pp. 1—85) et 2 — „Regnum gratiae“ („Царство добра“. pp. 85—118.)

In prima parte describitur status naturae humanae peccato sauciatae (pp. 1—28), dein tractatur de peccato ipso, de eius origine et propagatione, de effectibus peccati et eius consequentiis (pp. 28—71), de impossibilitate hominis sese redimendi viribus propriis (pp. 72—78), tandem de reliquiis boni, quod in natura humana post lapsum remansit et de redemptione generis humani per solam virtutem divinam possibili (pp. 78—85).

Pars secunda de regno gratiae (добра) tractat i. e. de genere humano a Salvatore divino redempto. Primo ostenditur, in quo opus salutis generis humani consistat et quomodo peractum sit (pp. 85—93), dein disseritur de necessitate cooperationis ex parte hominis in opere salutis (pp. 93—100), de meritis Christi, quatenus fidelibus applicantur (pp. 100—104), de gratia Sp. Sancti, qua fideles sanctificantur (pp. 105—118).

Introductione absoluta sequitur corpus doctrinae, quod in quattuor dividitur partes: I. — describitur progressus conversionis et vitae asceticae in unoquoque individuo christiano — vol. I. pp. 119—536. II. — media, quibus christianus in statu viae adiuvatur ut ad finem supernaturalem perveniat, vol. II. pp. 1—332; III. effectus vitae christianae moralis — pp. 332—392; IV. mores sociales christianorum (христианская общественная нравственность) — pp. 332—460.

Pars prima (vol. I) complectitur 9 capita, quae ita distribuuntur: 1. — Conversio peccatoris ad Deum (pp. 119—177) et 2. — eius transformatio (pp. 117—192). 3. — Condiciones necessariae ut quis

Christum sequi possit: a) abnegatio sui ipsius (pp. 192—248) et 4. — b) „gestatio propriae crucis“ (взятіе креста своего) i. e. describitur, quomodo Christi assecla crucem sibi a Christo impositam hoc tempore probationis sustinere debeat (pp. 248—297). Dein sequitur expositio ipsius modi, quo fideles Christum efficaciter sequi possint. 5. — a) amor sui ipsius (pp. 297—430); 6. — b) amor proximi (430—470); 7. — c) amor Dei (pp. 470—511); 8. — lucta christiani cum inimicis salutis suae (pp. 511—528); 9. — terminatio status viae (pp. 529—536).

In parte secunda vol. II. *St.* disserit de mediis ad consequendam salutem necessariis. Imprimis de ecclesia (pp. 1—6), de hierarchia et verbo Dei scripto (pp. 6—14); de sacramentis (14—96); de ritibus (pp. 96—101), quae pars in alias 4 subdividitur partes: a) templum et officium divinum (pp. 101—127); b) dies sacri (i. e. festa et ieiunia) (pp. 128—237); c) quomodo se gerere debeat christianus erga mundum invisibilem (i. e. cultum sanctorum, angelorum, defunctorum pp. 238—281); d) actiones symbolicae (purificatio puerperae die 40 post partum et signum crucis pp. 281—287); de mediis naturalibus (i. e. naturae contemplatio) quibus adiuvantur in statu viae ex. gr. contemplatio tempestatum procellarum, hiemis, aestatis etc. (pp. 287—332).

Sequitur pars III. (vol. II). Renovatio asseclae Christi effecta mediis ab eo adhibitis (pp. 332—352). Vita christiani renovati (pp. 352—356). Virtutes et habitus virtutum christiani renovati (pp. 356—372.) De virtutibus in genere et de earum fructibus (pp. 372—382). De unione cum Deo (pp. 282—392). — Pars IV., in qua agitur de moribus publicis seu socialibus christianorum. Caput unicum: Res publica christiana (forma regiminis, rebellio, reformatio, bellum etc. pp. 392—460).

Episcopus Stephanus in hoc opere componendo id sibi videtur proposuisse, ut quantum fieri posset omnia ipsius Innocentii verbis exponeret. Auctoris ipsius verba pro glutine tantum inserviunt, quibus una pars cum aliis coniungitur, ordo et systema stabiliuntur etc. Unde totius libri aspectus est potius oratorius, quam scientificus, eo magis quod haec „doctrina christiana de moribus“ nihil commune, sicuti apud theologos Russos fieri solet, cum theologia morali sensu nostro intellecta habet. Est potius tractatus asceticus, quo de perfectione christiana discutitur et de variis circumstantiis vitae agitur, quibus hanc perfectionem augere vel minuere possumus. Ita iam ex elencho titulorum patet, materiam operis esse uberrimam. Quaedam partes ita dispositae sunt, tanta pietate et, ut ita dicam, fervore mystico abundant, ut optime pro exercitiis spiritualibus inservire possint. Fere ubique plena cum doctrinis catholicis concordia servatur. Aliquando etiam modo speciali usus pios in ecclesia catholica vigentes inculcare videtur: ita loquitur de communionem frequenti (vol. II. pp. 28—30) multumque dolet hanc devotionem in ecclesia Russica admodum raram esse. Commendatur et prolixè describitur praxis examinis conscientiae ante confessionem et quidem modo simpliciter catholico (vol. II. pp. 39 sqq.); idem de ipsa confessione dicendum (ibid. pp. 66—67). Licet expresse ecclesia „docens“ et „discens“ non nominentur, tamen ex modo, quo auctor relationes inter

hierarchiam et fideles describit, apparet eum catholice rem intellexisse (enf. ex. gr. vol. II, p. 8). Item frequens est usus terminologiae scholasticae, sicut in terminis philosophicis ita et in terminis theologiceis, ipsique conceptus ontologici scholasticam doctrinam sapiunt. Principalia, in quibus auctor mordicus doctrinam catholicam reicit, sunt: valor satisfactorius paenitentiarum et bonorum operum (vol. II, pp. 73—74: cf. 196) ubi, more solito, tritas illas protestantium obiectiones in medium profert. Prorsus negat divisionem inter peccata mortalia et venialia (p. 32, vol. I). Admodum obscure loquitur de sorte defunctorum et de valore orationum pro illis oblatarum (vol. II, pp. 261—267); tamen resultat ex iis, quae dixit, orationem vere necessariam esse ad ipsam animae salutem. Doctrinam de *τελωνία* (мытарства) admittit, sed aperte fatetur ecclesiam sensum huius doctrinae fidelibus adhuc non explicasse. In quibusdam aliis locis videtur minus caute loqui (ex. gr. pp. 37—39, 78, 80—81, 134 et vol. II, p. 345), sed nostro iudicio haec potius in sermonis aestu sunt dicta, ubi saepe quaedam ornamenta rhetorica sensui vim inferunt. Pro iis, qui res liturgicas callent, non absque utilitate erit 2. vol. revolvere, in quo a pag. 128—237 et a p. 281—187 plura, quae heortologiam et symbola liturgica ecclesiae Graecae spectant, invenient.

Dr. *Leonini*.

*Th. Troickij, Последняя пасхальная вечеря Иисуса Христа по синоптикамъ и Иоанну. Poslédnjaja pashal'naja večerja Iisusa Hrista po sinoptikam i Ioannu*² (De ultima Christi cena secundum synopticos et Ioannem). Kazan' 1907, p. 28.

Sententia Tr. est haec: Quae narrantur a synopticis non differunt a Ioanne nisi voce, qua idem dies a synopticis appellatur primus dies azymorum a Ioanne dies ante festum (*πρὸ τῆς ἑορτῆς*): qui dies apud evangelistas non potest alius esse quam dies praeparationis et mactationis agni. Feria VI. erat 14. Nisan, V, 13, IV, 12., 15. Nisan autem erat sabbatum, qui erat, „primus dies azymorum“ sensu biblico, sed non evangelistarum. Agnus praeparatus est 13. Nisan, ne quies sabbati turbaretur, et a Domino ipsa cena eodem die habita est, cum tempus suum prope esse cerneret. (Mth. 26, 18).

Византийскій Временникъ. Том. XIV. Выр. 2—3. Spb. 1908.

S. Šestakov, K istorii tekstov žitija sv. Klimenta, papy rimskago, postradavšago v Hersoně. 215—226.

Fridrih Vestberg, O žitii sv. Stefana Surožskago. 227—236
Hanc vitam existimat primum scriptam esse circiter medio saec. IX.; esse fontem fide dignum historiae Russiae antiquae.

I. Kračkovskij, Novozavětnyj apokrif v arabskoj rukopisi 885—886 goda po R. Hr. 246—275. Legenda aliqua Graeca, cuius argumentum haustum est ex Evangelio Nicodemi, conversa in Arabicum hic conservata est. Editur et in Russicum transfertur.

A. Vasil'ev, Zamětki o někotoryh grečeskijh rukopisjah žitij svjatyh na Sinaě. 276—333.

Н. r. Лопарев, Ob uniatstvě imperatora Manuila Komnina 334—357. Dialogus imperatoris cum novo patriarcha Michaelae Anchiali (ὁ Ἀρχιῳλον; † 1177), qui pluris faciebat Muhamedanos quam Latinos, — editur cum introductione.

Творенія блаженнаго Θεодорита, епископа Кирскаго.
Tvorenija blažennago Theodorita, episkopa Kirskago: Pis'ma I. II. (Theodoretī opēra: epistulae). Pērev. prof. N. N. Glubokovskago. S. Po-sad 1907—1908.

Litterae Russicae pulcherrime conversis in Russicum et explicatis ss. Patrum operibus excellent. Iam, cum editus esset a. 1906 Ambrosii tractatus de off. min., in animo nobis erat librum, quantum e relatione aliorum conici potest, egregium, comparare et recensere. Nunc ipsum nomen opus adornantis praestat excellentiam eius. Nec facile invenias parem diligentiam atque eruditionem. Omnia, quae ad Theodoretum pertinent, iam pridem, cum duobus voluminibus huius Patris vitam et opera tractaret, perscrutatus, rem aggressus est, quam vere videtur adamasse. Pauca praefatus (p. VII.—XVIII.) epistulas conversas edit et explicat 1—181 secundum Migne, 182—228 secundum Sakkeliona (Athen. 1885), 229—268 e Synodio adversus tragoediam Irenaei. Addit deinde conspectum argumenti omnium epistularum, indicem nominum eorum, quibus Theodoretus epistulas misit, personarum et locorum, quae in eis commemorantur, locorum s. Scripturae, et similes res utilissimas. S.

S. Savinskij, „Христологическая бесѣда Христа Спасителя.“ (Hristologičeskaja besēda Hrista Spasitelja) **De Christi Redemptoris sermone eschatologico.** Kiev, an. 1906. pp. VIII + 342 + II.

Scopus auctoris est, sermones Christi de fine mundi et iudicio universali, qui in tribus evangeliis continentur (Mth. 24, 1—51; Mrc. 13, 1—37; Lc. 21, 5—36) isagogice simul et exegetice explanare. Unde prima parte libri (pp. 1—172) de Christi circa adventum suum gloriosum doctrina, necnon de authenticitate sermonum, de tempore et loco disseritur et difficultatibus, quae contra illos moventur, fit satis. Pars libri secunda (pp. 173—342) interpretationem exegeticam proprie dictam continet.

Pars prima. In praefatione de momento quaestionis, de methodo nec non de fontibus, quibus auctor ad hunc librum componendum usus est, agitur (I—VIII); sequitur Introductio (1—10) momentum doctrinae Christi de novissimis, terminum ipsum (ἐσχάτα) eiusque definitionem perpendens.

Cap. I. (11—48) Doctrina Christi de παρουσία. — In cap. II. (49—83) auctor praecipue eo tendit, ut explicet, quomodo se habeant ad invicem duo illi eventus principales, quibus sermones eschatologici constant, Hierosolymorum nempe destructio et Christi adventus in fine mundi. — Cap. III. (pp. 84—121) De integritate et authenticitate sermonis eschatologici. — Cap. IV. (pp. 122—144) Perpenduntur relationes, quae inter Christi sermones eschatologicos atque Iudaeorum apocryphos vigent; item de nexu inter sermones eschatologicos et Apocalypsim S. Ioannis. Cap. V. (145—172) De tempore et loco, quo sermo eschatologicus habitus est.

Pars II. Partem operis exegeticam auctor trifariam dividit. Primo (pp. 173—197) de motivo Christi Domini ad sermonem eschatologicum instituendum inquit (Mth. 1—3, Mrc. 1—4; Lc. 5—7). Secundo a) in parte theoretica (198—309) vaticinium Christi de Hierosolymorum eversione et de suo adventu exponit, et b) in parte practica (310—328) applicationem moralem harum vaticinationum (Mth. 42—51; Mrc. 33—37; Luc. 34—36) enucleare studet. Tandem brevi et succincta conclusione (329—342) auctor doctrinam de novissimis comprehendit. In genere signa futuri adventus sunt: nimium mali in mundo augmentum et boni triumphus in societate electorum. Ex signis particularibus, licet a Christo sint praedicta, tamen cum certitudine diem adventus determinare non possumus, unde pro christianis nihil remanet nisi orare et vigilare.

Auctor totus in eo est, ut sermonis eschatologici inspirationem defendat proindeque semper in eo explanando apologetice procedit. In utraque operis parte, maxime vero in parte isagogica, rationalistarum obiectiones ad examen vocantur et diluuntur, qua in re scriptor peritissimum se ostendit. Pars exegetica pari eruditione conscripta tanquam specimen doctae et sobriae interpretationis considerari potest; ubique enim amplissima eruditio cum sana doctrina copulatur. Paucissima sunt, quae a scriptore minus exacte proferuntur. Velut non sat clare de scientia Christi-hominis quoad illud Marci „neque angeli in caelo, neque Filius“, 13, 32 loquitur; videtur enim scriptor naturae humanae Christi eandem scientiam ac naturae divinae tribuere (p. 115). A pag. 133 dicit ab Hebraeis tempore Christi Domini ideam de Messia redemptore et patiente (о Мессии страждущемъ) omnino alienam fuisse, tamen a pag. 139 seipsum aliquo modo corrigit, cum dicit characterem spirituales adventus et regni messianici a Iudaeorum apocryphis si non penitus negatum, tamen notabiliter mutilatum esse. Ex scriptoribus catholicis auctor utitur commentariis in evangelia a Schanz et Knabenbauer (quem, nescio cur, sub nomine „Cornely“ citat) conscriptis et introductione in libros sacros P^{is}. Cornely. Mirandum sane, cur non adhiberit opus Jacquier „Histoire des livres du nouveau testament“ et introductionem in libros Nov. Test. a Io. Belser confectam „Einleitung in das N. T.“

Attento parvo eorum, qui de hoc argumento scripserunt, numero (nuper prodiit opus Cellini „Saggio storico-critico di esegesi biblica sulla interpretazione del sermone eschatologico“), opus hoc exegetis catholicis censemus esse perutile.

Dr. *Leonini*.

L. I. Denisov, Православные монастыри Российской империи (Pravoslavnye monastyri Rossijskoj imperii). **Monasteria orthodoxa imperii Russici**. Moskva (Stupin) 1908. Pg. XII + 984. Pr. rub. 3.50.

In praesenti opere describuntur 1093 monasteria imperii Russici, 4 monasteria Russica in imperio Sinensi, 3 in America septentrionali. De singulis monasteriis omnia scitu digna (tempus foundationis, fundator, brevis historia, descriptio topographica, ecclesiae, reliquiae sanctorum

codices praecipui, monumenta antiquitatis et artis ecclesiasticae, numerus monachorum, similia) breviter ac perspicue traduntur. *D.* hoc in labore praecessorem habuit *V. Zvěřinskij*, (Material dlja istoriko-topografičeskago izslědovanija o pravoslavnyh monastyřaħ v Rossijskoj imperii; 3 tomi. Spb. 1890/7); tamen opus eius originale dici potest, multumque a *Zvěřinskio* differt. *D.* non tam finem scientificum quam practicum prosequitur, copiosam materiam quasi in uno conspectu proponens. Permultos libros hac de materia tractantes accurate allegat et eos solum, quos ipse inspicere potuit. Opus certe magnae molis, magni pretii, ad studium historiae ecclesiae Russicae eiusque status praesentis utilissimum.

F. G.

N. D. Ževalov, **Святитель Іоасафъ Горленко епископъ Бѣлгородскій и Обоянскій.** (Svjatitel' Ioasaf Gorlenko episkop Bělgorodskij i Obojanskij). **S. Ioasaf Gorlenko** (* 1705 † 1754). Materialy dlja biografii. Partes I. II. Pag. IV + 242 + 7. Kiev 1907. Pr. Rub. 150.

Ep. Ioasaf Gorlenko e nobili quadam familia Russiae minoris ortus (* 1705) a Russis tamquam exemplar vitae christianae colitur. Ad eius tumulum multa miracula facta esse narrantur; quapropter a pio populo sanctis est adnumeratus atque hodie quoque multi ad eius sepulchrum (Bělgorod) e longinquis etiam Russiae regionibus peregrinantur. *Ž.* varia documenta ac nonnullas vitae descriptiones, partim iam antea typis editas, collegit. Pars I. de maioribus ac parentibus Ioasafi, pars II. de ipso Ioasaf agit. Reliquae partes sequentur. Opus eleganter adornatum 6 picturis illustratur.

F. G.

P. A. Jungerov, **Неканоническія книги Св. Писанія Ветхаго Завета.** (Nekanoničeskija knigi Sv. Pisanija Vethago Zavěta.) **De non canonicis libris S. Scripturae Veteris Testamenti.** Kazan' 1907. Pr. 50 kop. (Commentatio e Pravoslavnyj Sobesědnik seorsum expressa).

In enumeratione horum librorum discrepat *J.* ab aliis orthodoxis theologis¹⁾, quod ad non canonicas partes assumit Iob 42¹⁷⁾, quae pars in textu Graeco ideoque etiam in bibliis Russicis, non vero in Hebraico neque in Vulgata legitur²⁾. Nonnulli scriptores ecclesiastici commendabant illos libros praecipue catechumenis ad legendum, quia intellectu faciles erant. Sed non subscribimus in tota extensione huic auctoris sententiae: „Facilitas pabuli animi in non canonicis libris traditi ab eo dependet, quod ii non subiacent mysticae, laboriosae, allegoricae explicationi, cui subiacebant canonici inspirati libri continentis altiolem sensum, quem Spiritus Sanctus eorum litteris interpretatus est“; nam praeprimis partes libri Iudith³⁾ annuentibus ss. Patribus⁴⁾ ab exegetis nonnumquam etiam mystice explicantur. De relatione auctoris ad con-

¹⁾ Vide Slavorum litteras theologicas II. p. 288 seq.

²⁾ De origine harum glossarum vide Henry Barclay Swete, An introduction to the Old Testament in Greek. Cambridge 1902²⁾. p. 256—257.

³⁾ Cfr. Card. Passaglia, De immaculato conceptu Deiparae semper Virginis. Romae 1854. I. 2. 47; Herm. Zschokke, Biblische Frauen des A.

cilium Hierosolymitanum a. 1672 celebratum alio loco scribam: explicatio a Jungerov data minime congruit fini et sensui verborum supra dicti concilii, potius ei contradicit neque Russicam doctrinam huius temporis ullo modo adiuvat.

Brevem introductionem generalem sequitur specialis introductio in singulos libros non canonicos. Veteroslavica (edit. Elisabethina) et Russicae versiones libri Tobiae confectae sunt e Graeca recensione codicum A et B. In defendenda historica veritate libri nonnullae difficultates erudite et prudenter solvuntur. E Russica litteratura memoratu digna est monographia prof. N. Drozdov, O proischoždenii knigi Tobita (De origine libri Tobiae) Kiev' 1901. Secundus liber Esdrae (tertius in Vulgata, apocryphus in eccl. catholica) ab orthodoxis numquam, prout nonnulli opinantur, pro primo Esdrae habebatur. Continet historicas et dogmaticas „titubationes (недоумѣнія)“ discrepantes ab historia et doctrina in libris canonicis contenta, sed habet moralem dignitatem et praebet historicum testimonium, quomodo Iudaei Sacram Scripturam intellexerint et comprehenderint. Sapientia Salomonis nimis sapit hellenisticam theologiam et philosophiam. In secundo (2 4-5, 3 25-26, 5 1-3, 10 29-30) et saepius in tertio libro Maccabaeorum admittuntur fabulosae narrationes. Conscriptio Ecclesiastici ponitur ad a. 290., Graeca versio ad a. 230 a. Chr. n. E litteratura Russica citatur: Kniga Premudrosti Iisusa syna Sirahova v rus. perevodě s kratkimi objasnenijami (Liber Sapientiae Iesu filii Sirach in linguam Russicam versus et breviter explicatus). S. Peterburg. 1860. Roždestvenskij, Vnov' otkrytyj evrejskij tekst knigi Iisusa syna Sirahova i ego značenie dlja biblejskoj nauki (Textus Hebraicus nuper repertus libri Iesu, filii Sirach, eiusque momentum pro biblica doctrina). S. Peterburg' 1903. Incertum videtur, utrum Jungerov linguam originalem prophetiae Baruch Alexandrino-graecam an Hebraicam defendat. Usque ad ultimum tempus disputabatur inter theologos Russos de canonicitate huius libri, sed recentiores scriptores adnumerant eum ad libros non canonicos. De lingua originali (Hebraica) et textu libri optime scriptum est. E lit. Rus.: A. Antonin, Kniga proroka Varuħa (Liber prophetae Baruch). S. Peterburg 1902.

Antiquiores editiones bibliorum veteroslavicorum miscebant libros canonicos et deutero-canonicos sine ullo discrimine atque sine ulla annotatione; sed ante librum III. Esdrae, in eccl. catholica apocryphum, apud Russos hodie „non canonicum“ bibliis veteroslavicis insertum ad-

T. Freiburg 1882, § 37. Longam seriem auctorum allegorice librum explicantium adducit N. Drozdov, Историческій характеръ книги Іудеевъ. Kiev 1876. p. 57—89, ipseque ex sequentibus paginis 90—147 summam hisce verbis colligit (p. 147): „Итакъ. вотъ результаты. къ какимъ привело насъ наше изслѣдованіе относительно вопроса объ историческомъ характерѣ книги Іудеевъ: Книга Іудеевъ не есть ни чисто-историческое, ни чисто-поэтическое произведеніе: главныя черты ея заимствованы изъ дѣйствительной жизни, но при изложеніи историческаго матеріала авторомъ были допущены съ особенною цѣлію аллегорическіе приемы, измѣненія собственныхъ именъ и тому подобныя отступленія отъ дѣйствительности.“

⁴⁾ Hieronymus, Praef. in Sophoniam; Hippolytus, Ἀποδείκτικὴ πρὸς Ἰουδαίους IX., X. Migne T. X.

debant (in edit. Ostrogia) partem epistolae s. Hieronymi ad Damianum et Rogatum, in qua liber apocryphus appellatur, bene igitur distinxerunt antiquiores theologi Russici, quinam libri (ergo etiam deutero-canonic) ad canonem S. Scripturae pertinerent et qui quamquam utiles fidelibus ad legendum, tamen extra canonem putandi essent.

Tractatum, cuius criticum laborem nec non notitiam extraneae ac domesticae litteraturae non negamus, hisce verbis *J.* absolvit⁵⁾: „Libri non canonici non habent canonico-inspiratam in omnibus etiam minimis partibus inconcussam auctoritatem, continent particulariter varias dogmaticas et historicas titubationes, sed in omni suo spiritu, natura et narratione et in multis particularibus propositionibus continent veritates excellentes, profunde instructivas, praestanter morales; itaque propter hanc praestantiam iuste ab ecclesia orthodoxa inclusi sunt in ordinem librorum Sacrae Scripturae, qui et in publico cultu ab ecclesia christiana et in privato usu leguntur.“ *Ad. Jašek.*

V. Rozanov: Okolo cerkovnyh stěn. (Okolo cerkovnyh stěn). T. I. С.-Петербургъ 1906.

Permultae quaestiones inveniuntur, quae animum humanum commovent, quaeque quovis tempore, etsi sub diverso forsitan respectu, hominis intellectui obtruduntur. Eiusmodi quaestiones temporum nostrorum adiunctis correspondentes tractat V. Rozanov, qui varios tractatus, quos separatim prius ediderat, in unum librum duobus tomis constantem coniungit. Nemini itaque mirum erit, si singuli articuli logice inter se non connectantur neque unum tomum constituent.

Rozanov, sicut in aliis operibus, ita etiam in hoc opere quaestiones religiosas, prout temporis adiuncta exigunt, proponere atque illustrare studet. — Prae manibus nobis est solus primus tomus.

Totum autem systema religiosum — de singulis articulis separatim tractare opus non est — a Rozanov propositum, quid sibi velit, clare libri titulus atque inscriptio indicat. Eius religio, dogmata fugiens atque spernens, solum ethicam atque mores quaerit; centrum vero huius religionis matrimonii dignitate propaganda ac defendenda continetur (cf. p. 1—23, passim et separatim auctoris librum: Семейный вопросъ въ Россіи. Петербургъ 1903).

Proprietas essentialis, qua Rozanov religionem veram ornatam esse exigit, est gaudium, quod religio tum intendere tum creare tenetur: abnegatio itaque omnis atque mortificatio minime cum vera religione concordant (cf. p. 1—23; 307—324). At religio, quam Rozanov

⁵⁾ »Неканоническія книги не имѣютъ канонически-богодуховеннаго во. всемъ до малѣйшихъ частныхъ, неколебимаго авторитета, содержать разныя догматическія и историческія въ частныхъ »недоумѣнія«, но въ общемъ своемъ духѣ, характерѣ, направленіи и во многихъ частныхъ раскрываемыхъ положеніяхъ заключаютъ возвышенныя, глубоко поучительныя, преимущественно моральныя, истины и за эти свои достоинства справедливо Православною Церковію включены въ разрядъ библейскихъ писаній, читаемыхъ за общественнымъ богослуженіемъ христіанской Церкви и въ домашнемъ употребленіи.«

excogitavit, potius externa sequitur, externam nempe felicitatem atque alia bona sensibilia. Rozanov in ecclesiis orare fugit, extra ecclesiam in naturae universitate devote ad suum Deum orat. At cum eo simul etiam Iudaeus ac paganus precationem peragere potest, ita ut eius religio universalis evadat, quae ad omnes homines, quaecumque credunt, in sinu suo detinendos valet. Eodem tamen tempore Rozanov religioni christianae quocumque modo illa concipitur, adversarius existit. Fundamentum igitur religionis a Rozanov propositae merito physiologia reputanda est. Secundum ipsum religio christiana praeprimis mortem colit, adeo ut „mortis religio“ appellari mereatur. Evangelium vero Rozanov libere explicat atque interpretatur.

Quas ideas (praeprimis religionem gaudii atque religionem familiae) Rozanov in omnibus suis operibus propagare nititur.

Quid autem ei laudi tribui iure potest? Rozanov religioni studet gaudii atque pulchri notionem attribuere et coniungere: qua in re omnis homo religioni verae adhaerens atque cor humanum perspicuens auxilium ei certe praebebit.

Sed quod in libris a Rozanov compositis perniciosum esse videtur, id est, quod ad omne christianae religionis dogma subvertendum occasionem atque viam monstrare satagit. *M. Hataščyňskij.*

БОГОСЛОВСКІЙ ВѢСТНИКЪ. (Bogoslovskij Věstnik) 1907.

M. Tarčev, Zakonničeskoe Judejstvo (De legali Iudaismo) III, 494—550. Auctor fontes, ex quibus Iudaismus legalis exortus sit nec non spiritum atque doctrinam Iudaismi legalis, disquirat atque enarrat.

I. Popov, S. Ioannes Chrysostomus eiusque adversarii, III, 569 - 607, 798—855. Ut omnia instauraret in Christo, s. I. Chrysostomus per totam vitam suam strenue ac diligenter allaboravit. Et haec eius conamina sunt, quibus nominatus doctor a ceteris illustribus Patribus discernatur quaeque ei nomen ac gloriam immarcescibilem contulerint. Universas hominum classes, ut Christum imitando Eius virtutes in se exprimant, admonet atque adhortatur. Nullum iuxta divum oratorem adest vitae genus, quod sanctificari virtutisque adiuventum esse non possit. Verum hic Chrysostomi animus causa fuit, ut homines lucis inimici contra ipsum insurrexerint.

In disquisitione mira sunt, quae auctor de ascési tenet.

D. Roždestvenskij, Satiričeskij element v besèdah sv. Ioanna Zlatousta (Satyricum elementum in orationibus s. I. Chrysostomi) III, 666—697. Satyra, ut homines emendet, eorum vitia risui exponit atque acrius carpit. Quod etiam in prosa apte fieri potest.

Cum vero etiam s. Chrysostomus et ad hominum emendationem strenue allaboraret, et tamen admonitio sola optatum effectum non assequeretur, ideo et sanctus Pater satyra usus est, ut imbecillitatem humanam adiuvaret.

Cuius rei auctor exempla ex variis operibus s. Ioannis congesta in medium profert; deque causis disserit, ex quibus in oratione sacra satyram adhibere licitum sit.

P. Kudrjavcev, Učenie sv. Io. Zlatousta o bogatstvè i ego socialnyj ideal (Doctrina s. Io. Chrysostomi de divitiis eiusque postulata socialia) III, 785—797. Sec. s. Chrysostomum quoniam divitiae, si factum spectamus, nempe consideratae ut in paucorum manibus existentes (moder. verbum — capitalismus) ex iniustitiae fonte profluerint, conandum hominibus est, ut ad priorem conditionem,

in qua nonnisi necessaria homines quaerebant et res temporales ut virtutis adiumentum considerabant, totum humanum genus redeat.

N. Zaozerskij, То́чныйj смьсл и значеніе Апостолскаго 34го правила (De apost. can. 34. sensu ac vi) III, 770—784. Zaozerskij litigat cum Glubokovskij de nominato canone. At in litigatione uterque nonnihil decentiae limites transgreditur. Cf. etiam Bog. Věst. 1907. II, 343—356 et III, 731—751.

Извѣстія отдѣленія русскаго языка и словесности импер. акад. наукъ. (Izvěstija oddělenija russkago jazyka i slovesnosti imper. akad. nauk.) 1907 (XII).

N. Ja. Jančuk, K voprosu ob otryženii apokrifov v narodnom tvorčestvè. I, 126—143.

A. M. Sobolevskij, Dva russkiĭ poučeniĭa s imenem Grigorija. I, 250—262. Textus hos, quorum alter incipit: Pridete vsi mužj v kupè i ženj . . ., alter: Prvago zakona obyčaj imèite . . ., S. scriptos esse existimat ab episcopo Bělgorodensi nomine Gregorio, cognomine «philosopho», cui etiam tribui posse existimat: 1. Slovo sv. Grigorija Bogoslova popom v razmyšlenie; incip.: Slyšite erei, čo o nas sam Gospod' Bog glagolet: žatva . . .; 2. Sv. Grigorija Bogoslova poučenie popom; incip.: Slyšite ubo, vo otečeskiĭ zapovèdeĭ glagolet: ašče imaši razum . . . (ap. Almazov, Tajna ispovèdi III, 267); 3. Slovo sv. otea našego Grigorija Bogoslova; incip.: Ašče bo kupec na vsja dni rasčitaet . . . Alia, quae in codicibus Gregorio tribuuntur, potius iudicat a Slavo meridionali quam a Russo esse scripta: 1. Nakazan'e Grigorija Černorizca (alias: o pol'zè duševněj); incip.: Ne možem ubo lènitisja, brat'e, o svoem spasen'i; 2. Slovo sv. Grigorija o milostyni; incip.: Po vsemu razumèjte, čada, kol', velika milostyni dèla sut' . . .

E. E. Golubinskij, Ĥersonskie svjaščennomučeniki, pamjat' kotoryĭ 7. Marta. I, 263—272. G. negat Chersonenses illos martyres, qui 7. Martii coluntur, fuisse episcopos missionarios, missos in Chersonesum ab episcopo Hierosolymitano: videntur fuisse ex eis quos tempore Diocletiani Gothi orientales ex imperio Byzantino adduxerunt in Tauridem.

P. N. Žukovič, Brestskij sobor 1591 goda (po novootkrytoj gramotè, soderžaščeĭ dèjanija ego) II, 45—71. Litterae de concilio anni 1591 nuper inventae datae sunt 26. Octobris 1591 et subscriptae a Michaele metropolita et quinque episcopis (nunc sunt Imper. Akad. Nauk). Litterae descriptae sunt p. 65—71.

E. E. Golubinskij, Po povodu pèrestroja V. I. Lamanskim istorii dèjatel'nosti Konstantina filosofa, pervoučitelja Slavjanskago. II, 368—380.

Lamanskij in Žurn. Min. Nar. Prosv. 1903—4 negaverat Pannoniam, quae vocatur, vitam Constantini philosophi esse fide dignam. Hac de re G. iam in Historia Eccl. Russicae (I, 2. pol. 2 910 ss.) iudicavit. Nunc cum Lamanskij opiniones suas in relatione de suis litterarum studiis a. 1906 proposuit G. rationes suas fusius explicat.

Lamanskij posuit 1. Slavicam vitam Constantini non posse existimari fontem omnino fide dignum et integrum. Omissis miraculis considerandam esse modo grammaticam quandam Hebraicam octo partibus constantem, quam convertisse tradatur, annum, quo Saracenicam legationem fuisse legatur (851 loco 855—6) et inscriptionem illam in calice. G. respondet a) non esse certum Hebraeos saeculo IX. grammaticam non habuisse, saltem in Chersoneso: neque videtur agi de grammatica Hebraica conversa sed de composita a Constantino secundum Graecam grammaticam quadam adumbratione grammaticae Hebraicae. b) Alteram esse meram Lamanskii opinionem. c) Non esse, cur negetur Constantinopoli talem calicem fuisse: ut enim hic ab aliis non commemoratur, ita nec Salomonis thronus, qui ibidem ostende-

batur, in litteris Europae occidentalis occurrit: verba illa «stvorena dreva inogo» significare rem factam e materia singulari, pretiosa.

Adversario 2. manifestum est ea, quae de Slavicis litteris inventis et de libris liturgicis conversis in Slavicum post Rostislai (862) legationem narrantur, esse ficta idque pessime. G. respondet scriptorem vitae ea de causa facere Constantinum a Moravis rogari, ut ipsis liturgiis patrio sermone indueret, ut culpa Constantini Graecis, qui aequae ac Latini trium linguarum tenaces erant, minor videretur (375). Praeterea scriptori respondendum fuisse ad quaestionem, quae obieciatur, cur Moravi Graecis legatos misissent.

Lamanskij 3. nititur testimonio Hrabrii et Synodici ecclesiae Tyroviensis a. 1211, unde colligit litteras Slavicis compositas et libros liturgicos conversos esse Michaële III. regnante, 842—855. G. auctoritatem Synodici parvi aestimat et dubitat insitne ibi, quod Lamanskij dicit. Deinde cum approbari nequeat opinio Lamanskii, libros conversos esse in Slavicum, ut Slavi Asiae, a Muhamedanis oppressi eis uterentur, temere hunc laborem susceptum esse dicendum esset.

A. I. Nikol'skij, Skazanija o dvuh novgorodskih čudesah iz žitija svjat. Ioanna Predteči i Krestitelja Gospodnja. III, 98—116.

K. Th. Radčenko, Zamětki o rukopisjah, hranjaščihsja v bolgarskoj mitropolii g. Skop'ja, s priloženiem služby Konstantinu Filosofu po sredne-bolgarskomu spisku XIII. vėka. III, 147—162.

A. I. Nikol'skij, Katižizis Arsenija Macėeviča. III, 297—312

P. A. Lavrov, Žitija sv. Nauma Oħridskago i služba emu. IV, 1—51.

M. P. P-ij, Ob odnom poslanii mitropolita Makarije Novgorodskomu arħiep. Pimenu. IV, 141—145.

G. Z. Kunevič, Opis rukopisej Tiħvinskago Uspenskago monastyrja. IV, 346—357.

Trudy Poltavskago cerkovnago istoriko-arħeologičeskago komiteta. Vyp. 2-j. Poltava, 1908 (108) 0'60 r.

Insunt commentationes:

V. A. Parħomenko, Sil'vestr Lebedinskij, pervyj episkop poltavskoj eparħii (s portretom).

V. A. Parħomenko, Patriarħ Konstantinopol'skij Serafim II. (s portretom.)

I. F. Pavlovskij, Ssyl'nye sektanty v poltavskom krestovozdvižen'skom monastyrė v XIX. stolėtii.

V. Romanov, Ikona mučenica.

Вѣра и Церковь (Věra i Cerkov') (God I—IX. (1899—1908).

Cum hoc anno edi desiti sint commentarii apologetici ab I. I. Solov'evio conditi V. i C. nonnullas commentationes, quas attulerunt, nominare libet.

arħiep. Antonij (Hrapovickij), Nravstvennaja ideja dogmata cerkvi. 1901.

Tim. Butkevič, Renan i ego sočinenie Žizn' Iisusa 1904.

Tim. Butkevič, Suždenie Renana ob istočnikah dlja žizneopisanija Gospoda našego Iisusa Hrista. 1904—1905.

A. D. Běljaev, O progressě. 1900.

N. A. Eleonskij, Razbor kritiki vėtozavėtnyh pisanij. 1901. 1903.

M. N. Glubokovskij, Estestvoznanie i materializm. 1904.

D. Th. Golubinskij, Iz istorii estestvo-naučnoj apologetiki v Rossii. 1901.

A. Th. Gusev, Iezuitskija apologii filiokvističeskago učeniija. 1900.

A. P. Lebedev, Novyj vzgljad na proišħoždenie simvola konstantinopol'skago ili čto tože pravoslavnoj cerkvi. 1899.

- V. K. Nedzveckij, O biblejskoj gigenè i makrobiotikě. 1902.
V. K. Nedzveckij, O hristianskom asketizmě i nervnosti. 1903.
I. A. Orfanitskij, Čto takoe čudo. 1901.
A. I. Solonikij, Religiozno-filosofskija vozzrěnija grafa L. N. Tolstogo i ih psihologičeskij genezis. 1901—2.
I. I. Solov'ev, O poklonenii Bogu Duhom i istinoju. 1899.
I. I. Solov'ev, Zakon i Evangelie. 1901.
I. I. Solov'ev, Mysli o smertnoj kazni pri světě otkrovenija. 1906.
A. I. Vvedenskij, Smysl jazyčestva. 1900.

Prof. *I. V. Popov*, **Идея обоженія въ древне-восточной церкви.** (Idea oboženija v drevne-vostočnoj cerkvi) **Quid de deificatione senserit antiqua ecclesia orientalis.** M. (Kušnerev) 1909 (51 p.) 0'30 r.

Liber hic magno gaudio excipiendus est. Magna rei peritia tractatur hic doctrina a theologis Russorum fere neglecta (exc. Světlov, Kurs apologet. bogosl², p. 419), etiam multis theologis catholicis parum cognita, ita ut nonnumquam eruditissimi mirentur, cum audiant nos divinam naturam generatione accipere, iustos esse filios Dei non metaphoricè tantum, sed vere, ideoque necessario divinae naturae physice participes ac propterea vocari posse deos.

P. principio doctrinam Patrum explorat. Doctrina fundamentalis erat, ad salutem hominis necessariam esse eius deificationem. Ideo Dei incarnatio contra Arium et duarum naturarum unio contra Nestorium statuta est, ideo Spiritum s. Deum esse teneri debuit. Adducuntur Athanasius, Basilius, Gregorius Naz. dicentes, si Spiritus s. non sit Deus, ipse deificetur prius, ut nos deos facere possit. Adducuntur Cyrillus Al., Macarius, Amphilocheus Icon. (Fragm. ed. Fischer 1906), alii, qui deificationem hominis eodem modo describunt, quo incarnationem Verbi. Omnes denique docent, Verbum ideo esse hominem factum, ut homo fieret Deus. Quae de mysterio regenerationis et adoptionis docent vix respecta sunt (velut: „In priore quidem generatione nascuntur spiritu animali praediti, qui in homine creatur, nec moritur unquam, sicut scriptum est: ‚Factus est homo in animam viventem‘. At in altera, baptismi sc. in regeneratione, Spiritum s. ex ipsa divinitate recipiunt immortalem“ Aphraates: Dem. 6, n. 14 [ed. Graffin p. 294.] Cf. Macarius, Hom. 30, n. 2 etc.) In his tamen investigandis non dogmatici munus gerit, sed eius est scrutari, quae visa animis Patrum observata sint, cum hoc dogma exponerent, quemadmodum obiter etiam quaerit, qualem sibi unionem Verbi cum natura humana finxerint, non utrum Christus verus Deus et verus homo fuerit necne. Duplicem modum concipiendi deificationem hominis (parallelum duplici modo concipiendi incarnationem) apud Patres occurrere existimat: realisticum — similem commixtioni corporum, quam Stoici docebant — et idealisticum — qui ad intellectum et amorem refertur. „Dlja realističeskago napravlenija učastie v božestvennoj žizni est' slědstvie proniknovenija duši i těla božestvennymi silami Duha Sv., kotoroe mysli-los' po šhemě stoičeskago směšenija těl. Dlja bogoslovov idealističeskago napravlenija točkoj fizičeskago soprikosnovenija čelověčeskoj prirody s Božestvom služit um, kotoryj, buduči obožen obščeniem s Bogom,

peredaet oboženie i tělu, nahodjaščemusja v ego obladanii* (p. 27). Non dubito quin nolit doctrinam de physica unione et deificatione, quam ipse cum priore modo rem concipiendi coniungit, negare sicut nec physicam unionem Verbi cum natura humana. Studium eius non est dogmaticum. Verum sic quoque non videtur verum esse assecutus.

Ipse fatetur utrumque modum concipiendi apud nonnullos Patres simul occurrere; non tamen apud Dionysium Arcop. (p. 22), qui solum alterum modum exhibeat, quem et Gregorius Naz. et Gregorius Nyss. magis amplectantur quam priorem. De Maximo Cont. tacetur (cf. Ambig. M. 91, 1088, C.: τῆς . . . ζωῆς, ἣν οὐκ ἀλλο εἰσπνεόμενος, οὐδ' αἵματος ὀχετοὶ τοῦ ἥπατος ἀπορροέοντες συνιστῶσιν, ἀλλὰ Θεὸς ὅλος ὅλοις μετεχόμενος, καὶ ψυχῆς τροχόν πρὸς σῶμα τῇ ψυχῇ, καὶ διὰ μέσης ψυχῆς πρὸς σῶμα γινόμενος, ὡς οἶδεν αὐτός, ἢ ἡ μὲν ἀτοεφίαν δέξεται, τὸ δὲ ἀθανασίαν, καὶ ὅλος ἄνθρωπος θεωθῆι τῇ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ χάριτι θεοοροούμενος, ὅλος μὲν ἄνθρωπος μένων κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα διὰ τῶν φύσιν, καὶ ὅλος γινόμενος Θεὸς κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν ἐμπροίτσον αὐτοῦ διόλον θεῖαν τῆς μακαρίας δόξης λαμπρότητα . . . Τί γὰρ θεοόσεως τοῖς ἀξίοις ἐρασιμώτερον, καὶ ἦν ὁ Θεὸς θεοῖς γενομένοις ἐροούμενος τὸ πᾶν αὐτοῦ ποιεῖται δι' ἀγαθότητα:). Nec opus est modos illos a philosophicis scholis repetere. Res spirituales aliter nostra cogitatione materiae adhaerenti concipi non possunt, nisi materiae, etsi tenuissimae, speciem induant. Ferrum candens et similia sunt auxilia cogitationis, sunt pro signo imperfecto habenda. Ex alia parte — praeterquam quod iuxta physicam unionem etiam moralis cogitari potest, illâ minime in hanc mutata, nec inter se referri eas necesse est —, videtur (si conari licet altius mente ascendere) elevatio naturae (naturae per se, i. e. secundum primum Dei consilium, naturalis perfectionis apicem iam adeptae, adeo, ut „creatura supernaturalis“ consilio Creatoris repugnet et impossibilis sit) in statum supernaturalem in eo motivum et finem suum habere, ut creatura, quae divino amore amatur, possit divino amore redamare et posito naturaliter loco sui „ego“ Deo, recuperet supernaturaliter suum „ego“ — divinae naturae consors effectum. Certe autem amor et visio sunt actus illius naturae, qua donati filii esse possumus, naturae ab humanam magis distantis quam hominis a bellua. Cf. Slav. litt. theol. III, 106.

Consulti sunt tantum Patres Graeci (ne Syri quidem). Cum certe putandum non sit, orientis theologos in hac quaestione omnino singularia sensisse, sed Patres occidentales, etsi rarius, easdem tamen sententias prompserint quas orientales, vix intellegitur, cur horum tantum doctrina considerata sit.

Dr. Leonini.

Libri a. 1908 editi.

Aleksij, Materialy dlja istorii religiozno-racionalističeskago dviženija na jugě Rossii vo vtoroj polovine XIX. stolëtija. Kazan' 1908 (VI + 690) 5 r. (rec. in Cerkl. Věd. 1909 No 13-14, p. 621-629).

I. D. Andreev, A. P. Lebedev (Nekrolog) Spb. 1908. 0'20 r. T¹).

1) T. in fine tituli adiectum significat librum inveniri in „Katalog“ bibliopolae Tuzov — Spb. a. 1909 edito.

G. Barac, Biblejsko-agadičeskija paralleli k lětopisnym skazanijam o Vladimirě Svjatom. Kiev 1908. 0·75 r. T

V. A. Bědnov, Pravoslavnaja cerkov' v Pol'sšě i Litvě. (Po volumina legum). Ekaterinoslav. 1908. T. (De eccl. orthod. in Pol. et Lit.)

V. Běljaev, A. Viktorov i M. Mansurov, Eparhial'nye s'ězdy. Spravočnoe izdanie 1908 (p. 102) 0·50 r. (C. Věst. 1908 N. 43, 1345). T.

E. Bělickij, Pod pol'skim igom. (Sub iugo Polonico.) Očerki i štrihy iz žizni mogilevskih pravoslavnyh bělorusov v XVIII. věkě. Vil'na 1908 (165) (maxime usus est archio Mogileviensis consistorii) [r. C. Věst. 1908 n. 42, col. 1317—8].

I. Berdnikov, O protestantskom i pravoslavnom prihodě v Finljandii. Spb. 1908. 1 r. T.

D. I. Bogdaševskij, O hristianskoj blagotvoritel'nosti. Kiev 1908. 0·15 r. T. (Trudy 1908 I, 24—37.)

D. I. Bogdaševskij, Svjatyj Ioann Zlatoust po ego pis'mam. Kiev 1908. 0·25 r. T.

V. V. Bolotov, Lekcii po istorii drevnej Cerkvi. I. Vvedenie v Cerkovnuju Istoriju. Spb. 1908 (VIII + IX + 234). 2 25 r. (Introd. in hist. eccl.)

V. Bonč-Bruevič, Materialy k istorii i izučeniju russkago sektantstva i raskola Baptisty, bėguny, duhoborcy, L. Tolstoj o skopčestvė, pavlovcy, pomorcy, staroobrjadcy, skopcy, štundisty. Spb. 1908. 2 r. T. (De sectis Russ.)

S. N. Bulgakov, Intelligencija i religija. Voskresenie Hrista i sovremennoe soznanie. M. 1908 (48 pag.) 0·25 r. (Sklad izd.: M., protiv hrama Hrista Spasitelja, dom Kovriginov, kv. No. 12). [rec. I. Ščerbov in C. Vėd. 1908 No. 41, p. 2023—5]. T.

I. V. Giduljanov, Iz istorii razvitija cerkovno-pravitel'stvennoj vlasti. Vostočnye patriarhi v period četyreħ pervyħ vselenskih soborov. Istoriko-juridičeskoe izslėdovanie. Jaroslav 1908. 4 r. T. (De patriarchis Orient ant.)

N. N. Glubokovskij, Pamjati pokojnago professora Aleksěja Petroviča Lebedeva. Spb. 1908 (31) 0·55 r. [r. A. Bronzov in Cerk. Vėd. 1908 No. 41, p. 2025—6].

A. P. Golubeov, Činovniki Moskovskago Uspenskago sobora i vyhody patriarha Nikona. M. 1908. 3 r. T.

S. Grigorovskij, Sbornik cerkovnyh i graždanskij zakonov o brakě i razvodě⁸. 1908.

Z. E. Hejfec, Samoubijstvo po evrejskomu zakonodatel'stvu. Vil'na 1909 (sic) (p. 23) 0·25.

V. S. Ikonnikov, Opyt russkoj istoriografii t. II, kn. 1 i 2, K., 1908, (p. X + 1955 + XXXII + V + IX + 113 + XXIX + XI.)

Vl. Il'inskij, Obščestvennoe služenie ženščiny v hristianskoj Cerkvi. Spb. 1908 (73) 0·40 r.

Sočinenija Innokentija arhiep. hersonskago i tavrčeskago². Spb. 1908 (Tuzov) 6 r.

V. Jablonskij, Pahomij Serb i ego agiografičeskija pisanija. Spb. 1908. 3·50 r. T.

A. P. Jungerov, Kniga pritčej Salomonovyh v russkom perevodě s grečeskago teksta LXX, s slavjanskim perevodom, vvedenijem i priměčanijami. Kazan' 1908. 1 r. T.

Iona (arhim.), K voprosu o soedinenii cerkvej. Pis'mo iz Konstantinopolja. Spb. 1908. 0·20 r. T. (De unione ecclesiar.)

Vl. A. Kerenskij, Amerikanskaja episkopal'naja cerkov'. Eja proisxoždenie i sostojanie preimuščestvenno v vėroispovėdnom otnošenii. Kazan' 1908. 2·50 r. T. (De eccl. episcopali Amer.)

D. Konovalov, Religioznyj ekstaz v russkom mističeskom sektantstvė. I. pars I. fasc. Fizičeskija javlenija v kartině sektantskago ekstaza. Serg. Pos. 1908. 2·25 r. T. (De extasi in sectis Russ.)

N. Th. Korol'kov, Iz žizni na dal'nem russkom sėverě. Trifono-

Pečengskij monastyř', osnovannyj prepodobnym Trifonom (1533), prosvětitelem loparej, ego razorenje i vozobnovlenie. S 68 risunkami v t. Spb. 1908 g. 0·80.

V. A. Koževnikov, Otnošenje socializma k religii voobščee i k hristianstvu v častnosti. (Izd. relig.-filosofskoj biblioteki. M. 1908 (67) 0·45 rub.

V. Krasnosamarskij, Programma svoda cerkovno-istoričeskij bytovyĭ dannyĭ, na kotoryĭ osnovyvaetsja rešenie voprosa o soderžanii duĥovenstva. Samara 1908.

N. D. Kuznecov, Obščestvennoe značenie monastyrej. Vyšnij Voloček 1908, (47) 0·25 r. (Izdanie rel.-filos. biblioteki) (r. Cerk. Věd. 1908 No. 40 p. 1977; Cerk. Věstn. 1909 No. 5, 149—151.)

Dečanskaja lětopis', s predislovijem i kommentarijami k nej diakona cerkvi Rossijsko-Imperatorskago posol'stva v Konstantinopolě Nikolaja Maĥrova. Spb. 1908. (Sinodal'naja tipografija) (rec.: C. Věd. 1909 No. 6, 309—310.)

V. I. Levickij, Sovremennaja stremlenija papstva. Spb. 1908. VI + 264. 1·25 R. [rec. A. Bronzov in Cerk. Věst. 1909. (No. 2) 43—44.] (De studiis papatus).

N. P. Liĥačev, Inoka Thomy slovo pohvalnoe o blagověrnom knjazě Borisě Aleksandrovičě. Spb. 1908. 1. r. T.

N. O. Losskij, (privat-docent Spb. universiteta), Sbornik elementarnyĭ upražnenij po logikě. Spb. 1908. (VII + 206). 0·70 r.

N. P. Malinovskij, Pravoslavnoe Dogmaticeskoe Bogoslovie III. t. Sergiev Posad 1908, 768 + VI. 3 r. [rec. A. Bronzov in Cerk. Věstn. 1909 No. 7, 210—1 et idem in Cerk. Věd. 1908 No. 41, 2020—1.)

A. Miĥajlov, Kniga Bytija proroka Moiseja v drevne-slavjanskom perevodě. Vyp. I—IV. (6 + 444) Varšava 1900—8 (critica editio Genesis e 26 Slaviciis codicibus mser. 14—16 saec. [C. Věstn. 1908 N. 43, 1342]).

A. Miĥajlov, Drevne-slavjanskij perevod knigi Ruth. Iz istorii perevoda sv. Pisanija na drevne-slav. jazykě. Varš. 1908 (36 pag.) Textum glagoliticum a Vajs editum primam, textum Cyrillicum multo recentiore exhibere versionem. [C. Věstn. 1908, N. 43 sl. 1342—3].

A. I. Milovidov, Opisanie slavjano-ruskiĭ staropečatnyĭ knig Vilenskoj Publichnoj Biblioteki. Vil'na 1908, 160 p. [Strannik 1908. II. 183.]

N. Nikolin, Čto takoe nraivstvennost'. M. 1908 (p. 90.) 0·50 r. [rec. A. Bronzov in C. Věd. 1908 No. 40, 1978—9]. (De moralitate.)

I. Nikolin, Kurs Osnovnago Bogoslovija ili Apologetiki. 2 izd. Serg. Pos. 1908 (p. 270) 1·25 r. [Strannik 1908 II. 478—480].

Prot. S. Petrovskij, Odesskij Preobraženskij, nyně katedral'nyj Sobor. Str. VI + 480 + 83 + XLII. Odessa 1908 g. 5 r. [rec. A. Bronzov in C. Věd. 1909 No. 6. 310]. T.

A. Pokrovskij, Větozavětnyj profetizm, kak osnovnaja, tipičeskaja čerta biblejskoj istorii Izrailja. Serg. Pos. 1908. 0·20 r. T.

A. Pokrovskij, Professor A. P. Lebedev (Nekrolog). Serg. Pos. 1908. 0·30 r. T.

Poslanie vostočnyĭ patriarĥov k episkopam Velikobritanii s izloženiem Věry pravoslavnoj. 1908 (prilož. žurn. Věra i Cerkov').

O rodstvě i svojstvě kak prepjatstvii k zaključeniju brakov, po dějstvujuščim zakonpoloženijam. Izdanie duĥovnago žurnala »Pastyrskij Sobesědnik«. M. 1908. (76) 0·50 r. (De impedimentis matrim.)

N. Rozanov (prot.), O »novom religioznom soznanii« (contra Merežkovskij i Berdjaev) M. 1908. 0·30 r. T. [Strannik 1908 II. 611].

Al. Roždestvenskij, Simvoličeskija i bogoslužebnyja knigi anglikanskoj cerkvi, kak vyraženie eja věrosoznanija. Kiev 1908. (X + 466 + IV.) 3 r. T. (e Trudy).

A. V. Smirnov, Kurs istorii religij. Kazan' 1908. Str. 468 + III + XIX. 2·50 r. (rec. A. Bronzov in C. Věstn. 1909, No. 9, p. 282—3).

S. I. Smirnov, Žitie prepodobnago Daniila, perejaslavskago čudotvorca, pověst' o obrětenii moščeji i čudesu ego. M. 1908 (XXXVIII + 133) 0·75 r. (Sinodal'naja tipogr.) [C. Věstn. 1908 N. 43, 1344].

V. Th. Smirnov, Iz mira staroobrjadčestva. Rjazan' 1908 (18 pag.)

V. Sokolov, Modernizm v rimsko-katoličeskoj i v našej pravoslavno-russkoj Cerkvi. Serg. Pos. 1908. 0·30 r. T. (De modernismo).

V. A. Sokolov, Istiny npravstvennyja ili »hristianskaja etika«. Kostroma, 1908 g. (96+3 p.) 0·50 r. (rec. Bronzov in Cerk. Věd. 1909 No. 12, p. 582—3).

Pis'ma Vl. S. Solov'eva. Tom. I. (ed. E. L. Radlov). Spb. (Tipograph. »Obščestvennaja Pol'za) 1908 (V. + 282). 2 rub. — De unione ecclesiarum in epistolis ad dr. F. Rački et ep. Strossmayer, pg. 164—193.

Vl. Solov'ev, Smysl mirovoj istorii. Vyšnij Voloček 1908 (38) 0·15 r. (Duhovn. osnovy žizni.)

K. Subbotin, Rukovodstvo k izučeniju ustava bogosluženija pravoslavnoj cerkvi. Spb. 1908 (221) 1 r. (Liturg.)

A. A. Šahmatov, Razyskanija o drevnejših russkih lětopisnyh svodah. Spb., 1908, (20 + 687). Iz XX g. Lětopisi arheograf. kommissii.

M. Tarëev, E. Gekkel', Monističeskaja etika. S. Posad. 1908. (35 pag.) 0·30. T. (E. Häckel).

M. M. Tarëev, Hristianskoe mirovozzrënie. Osnovy hristianstva². Tom. I—IV² (III³) Serg. Pos. 1908. [Cerk. Věstn. 1908 N. 13, 405—6; 1909 N. 24, 736—7]. T.

B. V. Titlinov, Duhovnaja škola v Rossii v XIX. stolëtii. Vyp. I. (Vremja kommissii duhovnyh učilišč) Vil'na 1908 (383) 2·25 r. [rec in C. Věstn. 1908 (No. 51—52) st. 1606—8] (De scholis eccles. Russ. s. XIX.)

I. G. Troickij, Grammatika Evrejskago jazyka². Spb. 1908 (VI + 186) [rec. in C. Věd. 1908 No. 22, 1036—7]

Trudy pervago vsereossijskago sězda regentov cerkovnyh horov i dējatelej po cerkovnomu pëniju. 17—21 ijunja 1908 g. M. XV + 82. 1 R. (sklad izd.: M., Karetnyj rjad, Duhovnaja Seminarija).

S. Troickij, Čto takoe modernizm. Enciklika Pija X. Spb. 1908. 0·50 r. T. (De modernismo.)

A. I. Uspenskij, Tainstvo eleosvjaščenija. M. 1908 g. (pečatnja A. I. Snegirevoj), str. 1—101 + I—CXII [rec. S. A. Bělokurov in Izvēstija otd. russk. jaz. i sl. 1908, 366—370]. (De sacram. unct. infirm.)

Graf A. S. Uvarov, Posmertnoe izdanie. — Hristianskaja simbolika. Čast' pervaja. Simvolika drevne-hristianskago perioda. M. 1908.

I. Vinogradov, Osnovy hristianskoj religii i pravoslavnoe vëroučenie. Učebnoe rukovodstvo po Zakonu Božiju. Izd. 2. M. 1908. 1 r. [Dušep. Čt. Sentj. 150—1. Strannik 1908 II. 612.]

A. Višnjakov, Imperator Julian Odstupnik i literaturnaja polemika s nim sv. Kirilla, arhiep. Aleksandrijskago. Simbirsk 1908. 1·50 r. T.

G. A. Voskresenskij, Drevne-slavjanskij Apostol. S. Posad 1908 (XV + 327 + XLV + II) [rec. I. Evsëev in Cerk. Věstn. 1908, No. 50, 1570—1. N. N. G. in Cerk. Věd. 1909 No. 2. p. 98—100.]

Zapiski S. Peterburgskago religiozno-filosofskago Obščestva. 1. fasc. Spb. 1908 (56). 0·60 r.

P. Žukovič, Sejmovaja bor'ba pravoslavnago zapadno-russkago dvorjanstva s cerkovnoj uniej (* 1609 g.). 4. fasc. (1623—1625) Spb. 1908. 1 r. T.

BULGARICA.

Црквен Вѣстник 1908.

M. Radivojev, De diruta ecclesia Trnoviensi s. Demetrii, n. 9. — Auctor nonnulla, quae ad historiam huius ecclesiae pertinent, profert; quae ecclesia a. 1798 diruta erat.

M. Moskov, De excavationibus (razkopki) a. 1906 in ecclesiis Trnoviensibus s. Demetrii et 40 Martyrum factis, n. 5. 6. — Societas archaeologica in hisce ecclesiis multa sepulchra effodit. In ecclesia s. Demetrii sepulchra archiepiscopi Basili et fratrum Ioannis et Petri Asen (qui a. 1186 Bulgaros politice et ecclesiastice a Constantinopolitanis liberos reddiderunt) inventa esse auctor suspicatur.

CROATICA.

Tade Smičiklas, **Nacrt života i djelâ biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi. (Adumbratio vitae gestorumque episcopi I. G. Strossmayer atque scripta eius selecta)**. Edidit academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium. Zagrabiae 1906. Pag. 443.

T. Smičiklas, professor universitatis et praeses academiae Zagradiensis opus supra scriptum composuit, ut celeberrimo Croatarum antistiti Strossmayer, academiae Zagradiensis fundatori et protectori, aliquam saltem hocce libro memoriam grato animo deponeret. Libri argumentum est vita episcopi et scripta eius selecta: sermones, dissertationes, encyclicae.

Vita Iosephi Georgii Strossmayer a Cepelić et Pavić conscripta et litteris ab episcopo et ad episcopum usus *S.* vitae episcopi extrema lineamenta breviter, eleganter, fervide, accurate, omni ex obtutu adumbravit. Episcopum considerat primum qualis fuerit ante consecrationem episcopalem (p. 3—9), dein qualem se praebuerit episcopum (9—40), quam partem habuerit in rebus politicis (40—78), quam vero in cultura litterarum artiumque (78—102), post qualem auctoritatem in orbe habuerit post concilium Vaticanum (102—126).

Ex scriptis in libro celeberrimae orationes continentur hae: 1. Oratio de academia et universitate habita in comitiis die 29. IV. 1861. 2. Oratio de nexu regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae cum regno Hungariae, habita in comitiis die 5. VII. 1861. 3. Oratio in inauguratione academiae Slavorum meridionalium die 28. VII. 1867. 4. Oratio in concilio Vaticano habita die 25. I. 1870. 5. Oratio in aperienda pinacotheca habita die 9. XI. 1884. (p. 129—200).

Praeterea quinque commentationes maximi momenti in libro inveniuntur: de ecclesia cathedrali Diacovarensi (203), eiusque imaginibus (247), tria verba universitati Zagradiensi (304), descriptio itineris (322), praefatio novi Ritualis Diacovarensis (360).

Litterarum encyclicarum duae adsunt: de unitate ecclesiae ex a. 1877. et de s. Cyrillo et Methodio ex a. 1881. (p. 377—443).

Praeter argumentum externa quoque libri adornatio laude digna est, ita ut liber omnibus magni episcopi Croatici cultoribus atque reconciliationi ecclesiarum studentibus magno opere commendandus sit.

PARS DISSENSIONIBUS INTER ECCLESIAM OCCIDENTALEM ET ORIENTALEM COMPO- NENDIS DESTINATA.

De sacramento poenitentiae.

Quaestio IV.^a De requisitis ad absolutionem validam ex parte subiecti.

Thesis IX.

Ad validam clavium administrationem requiritur ex parte ministri (valide consecrati et iurisdictionem habentis) solum 1. praevalens intentio directa et determinata saltem virtualis et implicita iudicialiter absolventi; 2. probabilis saltem cognitio saltem desiderii confitendi a poenitente manifestati, si possibilis est; 3. praesentia, eaque ad certum valorem talis, ut colloqui possit humano modo cum poenitente, ad probabilem talis, ut eum vel videre vel audire posset sanis sensibus sine instrumento extraordinario nisi impedimentum adesset aut de facto videat audiaturve aut videatur vel audiatur quocumque adhibito instrumento; 4. absolutio propria voce prolata.

Decl. 1. Voce iudicialiter intellegimus in positione condicionem non abstrahendi a ponendis a poenitente condicionibus, quas exigit iudicialis character huius sacramenti. Intentio duplici modo spectari potest: a) subiective, considerando modum, quo intentio in subiecto est; b) obiective, considerando modum, quo ad intentum se habet, vel rationem, sub qua intentio obiectum attingit. Intentio subiective spectata iam est a) actualis, si est ipse actus voluntatis, qui physice existit in ministro, dum claves administrat; est β) virtualis, si ante administrationem elicitata est et in se ipsa non iam existit, sed eatenus permanet, quatenus opus vi talis intentionis ponitur; est γ) habitualis, si antea fuit elicitata nec retractata est; sed tamen nullo modo in ipsum opus influit; denique δ) vocatur interpretativa, si in homine nec adest nec adfuit, sed tamen adesset, si obiectum, de quo agitur, mente adverteretur.

Intentio obiective spectata imprimis diversa est pro diversitate eorum, in quae tendit explicite. Absolvens potest intendere explicite ponere ritum, quem simplices fideles habent pro sacro, vel facere id, quod facit ecclesia vel quod Christus instituit vel ponere actum, qui ex ipsius persuasione est remissivus peccatorum etc. Affirmamus igitur sufficere, ut absolvens intendat implicite absolvere, i. e. ut intendat id, quod per obiectivam identitatem est id, quod facit ecclesia in hoc sacramento.

Eadem intentio obiective spectata distinguitur deinde pro diversitate modi, quo tendit in obiectum a) in directam et indirectam, prout intenditur in se vel in alio, quocum necessario connectitur; ita qui in-

tendit sumere lautiorum potum directe, indirecte intendit inebriationem: β) in determinatam et indeterminatam, prout versatur circa materiam certam et definitam vel vagam et incertam. Indeterminatae intentionis exemplum est, si quis tempore pestis ex pluribus moribundis in nosocomio aliquem, non determinans quem, absolvere velit.

Fuerunt, qui censerent neque implicitam intentionem absolvendi requiri, sed sufficere intentionem serio peragendi ritum externum, quamvis in corde non intendat facere quod facit ecclesia hunc ritum ponendo, sed fingere tantum, simulare aut irridere vel exercere praecise actum materialiter. Talis intentio vocatur externa ratione obiecti. Praecipui huius opinionis defensores sunt Ambr. Catharinus, Salmeyron, Aureolus, Silvester Prieras, Contenson, Serry, Farvacques, Duhamel, Juenin, Oswald.

2. Quod cognitionem confessionis requisitam attinet non refertur quemquam illam negasse. Invalidam esse absolutionem, si sacerdos aliqua mortalia ob surditatem vel distractionem non audiverit, statuerunt Sylvius, Navarrus alii. Non sufficere cognitionem solum genericam (peccata poenitentem commisisse) docuerunt Soto, Ledesma, Cano, alii. Idem postulant cognitionem immediatam. In defectu cognitionis illius non posse dari absolutionem censent Suarez, Vasquez, Coninck, Lugo, Diana etc., (etiam Scotistae), contra quos stat praecipue Ballerini.

3. Opinionis negantis condicionem praesentiae defensores praecipui exstiterunt Paludanus, Antoninus (qui refert in concilio Basileensi tractatam esse quaestionem, quid faciat sacerdos, qui sine iurisdictione audivit confessionem et absolvit poenitentem, multosque dixisse posse postea petere iurisdictionem et absolvere illum ubicumque sit), Silvester, Armilla, Tabiena, Raynerius, P. Soto, Dom. Soto, Navarrus, Adrianus, Richardus, Maior, Alexander Alensis, Medina. (Cf. Mart. Perez, De virt. et sacr. poen. disp. 18 s. 9).

Opinio nostra de requisita praesentia ad certum valorem absolutionis communis est; item prior pars assertionis de requisita praesentia ad probabilem absolutionis valorem. Cf. Lehmkühl, Theol. mor. II., 279. Quod posteriorem attinet Bucceroni, Atzberger, Noldin negant probabilitatem absolutionis per telephonium factae; Ciolli, Berardi, Sabetti, alii admittunt.

4. Verba proprie dicta non esse de essentia absolutionis sacramentalis, sed sufficere aliud signum, quo intentio sacerdotis de absolvendo poenitente sufficienter exprimitur, ut potest esse scriptura, posuerunt Paludanus, Medina, Petrus Soto, Navarrus.

Requiri probitatem in ministro poenitentiae varii haeretici docuerunt, velut Viclef, Trialog. 4, 23, cui praecesserunt Donatiani et Valdenses. Smirnov (in Bog. Věstnik 1906, II., 27; cf. Kattanskij, Dogmatič. uč. o semi cerk. tainstvaĭ, 236—251; Holl, Enthusiasmus u. Bussgewalt, 230—4; Suvorov, K voprosu o tajnoj ispovedi p. 17—22) eundem errorem Origeni (De orat. c. 28; sed cf. Katholik 1865 [XLV.] p. 559—564), Nilo Sin. Isidoro Pelus,

Pseudo-Dionysio adscribit. Cf. Fic. Morgott, *Der Spender der h. Sacramente*. Freiburg 1886, p. 44—181.

P. I. Requiritur praevalens intentio directa et determinata, saltem virtualis et implicita iudicialiter absolventi, eademque sufficit.

Dub. 1. „Ut intentio, qua sacramentalis ritus ponitur, dici possit intentio faciendi quod facit ecclesia, necesse est feratur in istum ritum, qua sacrum et religiosum sive ex propria, sive ex aliena persuasione.“ Stenstrup, *De sacr. in gen. th.* 20. Ergo non sufficit ea intentio qua ritus sacer non ut ritus sacer sed tantum implicite in eo, quod per obiectivam identitatem est id quod ecclesia facit, intenditur.

2. Non apparet, quomodo actus exterior, qui nunc fit, procedat physice ab actu interno, qui praeteriit, quia ille, cum iam non sit, nihil potest per se ipsum efficere; nec fingi potest aliqua virtus physica ab eo relicta, per quam influat. Quod si physice non procedit ab illa intentione, ergo nec talis actus exterior denominabitur humanus ab illa intentione nec magis procedet ab illa, quam a habituali; ergo virtualis intentio non sufficit.

3. Si necessaria est ad valorem absolutionis interior ministri intentio, cum haec intus lateat et incognita sit, necesse est nos perpetuis angere et cruciari scrupulis circa veritatem sacramenti. Ea ipsa de causa noluit Christus fidem ac probitatem ministri necessario requiri, ne salus hominis a privata ministri malitia vel probitate penderet. Cf. Thom. S. th. p. III, q. 64, a. 8 ad 2. et In I. 4, dist. 6, qu. 1, a. 2, solut. 1. ad 2.

4. Sicut baptismum per iocum collatum validum est, ita et absolutio valida erit. Baptismus per iocum collatum validum esse patet ex s. Augustino, *De bapt. contra Donat.* I. 7, c. 53.

5. Cum sacramenta sint signa sensibilia, non potest in sacramento poenitentiae ad valorem requiri intentio. Ita Drouin.

6. Hoc ipso, quod vox vel actio externa ad significandum aliquid imponitur, si exterius exhibeatur seu proferatur, erit verum signum sensibile, quacumque intentione fiat; sed sacramentum est signum sensibile impositum a Christo ad significandum tali actione et talibus verbis, et efficit quod significat. Ergo talis actio et verba exterius exhibita habent illam significationem et operationem ex impositione Christi, quidquid minister intendat, imo si etiam ipse nolit. Nam dum adhibet exterius talem caerimoniam, velit nolit facit signum a Christo institutum, sicut qui exhibet seu dispensat hostiam consecratam, velit nolit confert sacramentum et sicut qui furtum libere facit, velit nolit offendit Deum.

7. Sententia iudicis constituti a rege sollemniter prolata valet, etsi ipse interius nolit absolvere; a pari dicendum erit de iudice in foro interno.

8. Intentio habitualis sufficit. Nam si quis v. g. hodie intendat cras offerre sacrificium pro Petro, tametsi intentio illa maneat in habitu, vere tamen offert sacrificium pro Petro; ergo si quis hodie intendat cras absolvere eundem Petrum, tametsi intentio illa maneat tantum in habitu, vere tamen Petrum absolvit.

9. Non requiritur intentio determinata. Alioqui valor sacramenti dependens redderetur a phantasmate absolventis, qui v. g. putat poenitentem nondum abiisse, cum iam secesserit.

10. Ens indeterminatum potest esse causa finalis; ergo potest esse etiam effectus. Praeterea ideo, quod intentio sit indeterminata, non necessario effectus sacramenti debet esse indeterminatus; nam intentio non est causa gratiae, constitutum sacramenti, sed est tantum constitutum actionis sacramentalis.

11. Non requiritur intentio directa. Supponatur enim sacerdos, qui voluntate actuali velit dare valorem verbis, quae in somno vel in hypnosi prolaturus est et postea intendat hoc fine in eum statum perducere, ut verba pronuntiet, quae ex tunc vult esse valida ad absolutionem. Hic certe valide absolvit ex sua parte. Nam illud quod desiderari posset esset vel reflexio vel libertas in ipso actu externo. Sed neutrum in vigilia semper adest, et

plerumque actiones tantum mechanice (motibus reflectoriis) peraguntur. Nec quisquam dicet tales non valere.

12. Ratio, cur non sufficeret intentio indirecta, posita esset aut in natura sacramenti in genere aut in natura poenitentiae. Hoc nullo modo probari potest; illud autem manifesto refellitur per matrimonia per litteras vel procuratorem inita.

Res probatur his: „Sacramenti poenitentiae institutio facta est dando ministris potestatem efficiendi et dispensandi sacramentum: ergo ex vi illius requiritur intentio ministri ad conficiendum sacramentum. Antecedens patet ex illis verbis institutionis sacramenti poenitentiae: 'Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis', ubi potestatem dat ministris et usum eius ponit in eorum iudicio et arbitrio. Consequentia vero probatur: quia haec potestas data est homini, ut homo est; ergo ut utatur illa humano modo operando per actiones morales; ergo talis potestas subicitur voluntati humanae; ergo necessaria est propria intentio et voluntas ipsius hominis, ut per hanc potestatem censeatur operari“. Suarez, De sacr. in gen. disp. 13, s. 2.

Ergo non satis est velle efficere quasi materialiter sensibilem illam actionem; quia illa ex se non est actio huius potestatis, nec per illam voluntatem applicatur haec potestas ad operandum. Praeterea intentio mere externa componi potest cum voluntate non exercendi potestatem ministerialem. Eadem si sufficeret, sequeretur absolutionem non posse dari sub condicione. Cf. Lahousse, De sacr. in gen. n. 192, arg. 2.

Quapropter Conc. Tridentinum ait Sess. 14, cp. 6 illum fore „salutis suae negligentissimum, qui sacerdotem iocose absolventem cognosceret et non alium serio agentem sedulo requireret“ (cf. cn. 9); supponit igitur ut certum absolutionem iocose ac fecte datam esse nullam et irritam; quae nullitas sane non ex ipsa praecise fictionis seu ioci declaratione nascitur, sed ex defectu debitae intentionis. Si quis externe iocose ageret ad fallendos assistentes et interne haberet intentionem absolvendi, revera absolveret. Cf. Tournely, De sacr. in gen. qu. 7. a. 1. concl. 1. In eodem capite concilium requirit animum serio agendi et vere absolvendi; ubi certe verba 'vere absolvendi' non sunt ad idem clarius exprimendum posita, quod verbis 'serio agendi' significatur; nam clara obscuris non declarantur; sed si quis ponat idem eis exprimi, sensus necessario erit: minister debet habere animum serio agendi, i. e. vere absolvendi.

Porro sufficit intentio implicita, i. e. sufficit intendere id, quod per obiectivam identitatem est iudicialis absolutio seu id, quod facit ecclesia in hoc sacramento. Nam etiam sacerdos infidelis, dum intendit facere quod vult ipse poenitens ad suam utilitatem, intellegitur uti velle potestate a Christo sibi tradita; quippe qui licet non explicite, tamen implicite suam voluntatem ad hoc dirigat; dummodo ne sit eius infidelitas tanta, ut in omni casu sequi velit suam infidelitatem ideoque voluntate praevaletante nolit facere quod ecclesia facit, nolit sacramentum administrare. Ita in simili causa De Lugo, De Euchar. disp. 19, s. 8, n. 104 supponens sc. consecrationem utriusque speciei esse de essentia sacrificii eucharistici sic se resolvit: „De facto tamen omnes sacerdotes consec-

rantes sive per errorem, sive ex industria unam speciem sine alia, valide consecrant, quia non excludunt omnino efficaciter intentionem sacrificandi, sed volunt consecrare meliore modo quo possunt, atque ideo volunt saltem implicite per consecrationem hostiae v. g. inchoare sacrificium taliter, ut quantum est ex se, possit compleri per consecrationem calicis, si apponatur; unde iam habent tunc aliquam intentionem offerendi partialiter in consecratione hostiae“.

Nec requiritur nisi intentio virtualis. Nam actualis intentio licet sit optima, non est posita in morali potestate hominis; quapropter difficillima et odiosa evaderet administratio sacramenti. Si igitur Christus reapse instituit sacramentum poenitentiae, non potest ad eius valorem requiri intentio actualis. Et sane nulla ratio est cur requiratur; sufficit enim, ut minister agat nomine Christi, quod praestatur etiam intentione virtuali. Sed hanc requiri patet ex insufficientia intentionis interpretativae et habitualis. Illa non est re vera actus voluntatis, nec fuit, ob eamque rem nullo modo influere potest in actionem sacramentalem, non potest efficere, ut sit actus humanus. Haec vero non sufficit, quia pariter nulla ratione influit in opus, ita ut ponatur humano modo. (Cf. Mih. Arhangel'skij, O tajně sv. eleja. Spb. 1895, p. 107).

Debet autem esse talis intentio directa. Nam etiamsi quis intenderet ante somnum in somno absolvere, non potest actionem in somno ponendam reddere humanam; nec verba, quae profert dormiens „ullo modo sunt apta ad exprimendum, quatenus sit hic et nunc eius propria et genuina voluntas“; quia inter somnum privatus est potentia hic et nunc deliberandi et actus liberos ponendi. Cf. Tournely, De sacr. in gen. qu. 7, a. 1, fin.

Nec quidquam valet intentio indeterminata. Nam absolutio est actus potestatis traditae ecclesiae per verba: Quorum remisistis etc. Porro ad subiectum talis potestatis pertinet, ut ipsum determinet subiectum recipiens eius actum.

Ad 2. respondemus cum Scoto et Suarez: „hanc intentionem virtualem manere in ipsa motione externa, quae non semper pendet in fieri et conservari ab actuali intentione seu voluntate interna; sed postquam per debitam intentionem applicuit minister suas externas potentias ad actionem sacramentalem, quamvis interrumpatur intentio exterior, potentiae ipsae manent applicatae et continuant motus suos et quamdiu motio illa durat ex vi prioris applicationis, dicitur virtualiter manere a priori intentione.“ (Suarez, De sacr. in gen. disp. 13, s. 2) Aliter rem explicare conatus est Lugo (De sacram. disp. 8, s. 5, n. 87).

Ad 3. Respondet ad similem difficultatem Hieronymus Graec., De effectu bapt., cognosci valorem et fructum baptismi certissime ex motibus et quasi saltationibus (ἐν οὕτως εἶπω πηδημάτων) gratiae. Similiter iudicat Anastasius Sin. Interr. 75. Sed cum vereamur ne hoc constare non possit, concedimus in his rebus non haberi certitudinem omnimodam; sed aliqua securitate cognoscitur intentio ministri ex modo administrandi sacramentum. — S. Thomam concedimus non esse satis clare et accurate illis locis locutum sed certe voluit dicere non esse opus expressa intentione ante sacramenta, cum homo rationabiliter agit; sufficere intentionem, quam minister eo ipso habet, quod ut minister Ecclesiae verba sacramenti profert, nisi explicite et expresse intentionem contrariam faciat. Hoc autem supponi non posse, nisi extrinsecus exprimatur; ergo quodcumque minister

serio agens adhibeat ritum ut oportet, suscipientem moraliter certum esse de eius valore.

Ad 4. S. Augustinus docet valere baptismum collatum cum fallacia et simulatione; sed nomine fallaciae non intellegit defectum debitae intentionis, verum defectum fidei in ministro circa ritum, quem usurpat; quae fallacia non impedit, quominus velit facere, quod facit ecclesia.

Ad 5. Certe non omnia quae ad valorem sacramentorum requiruntur, sunt visibilia, veluti potestas ipsa clavium; praeterea intentio est sensibilis mediate.

Ad 6. „Duobus modis potuerunt signa sacramentalia imponi ad significandum. Primo imponendo res ipsas aut verba aut actiones externas, quaecumque ratione fiant seu ponantur in rerum natura; secundo modo potest intelligi haec institutio, ut per se primo dirigatur ad ministros et illis detur potestas efficiendi sacramenta.“ Suarez, De sacr. in gen. disp. 13, s. 2.

Ad 7. „Sententia iudicis solemniter prolata sine intentione absolvendi valet dumtaxat in foro exteriori, non interiori, nisi quando accedente rei publicae consensu firmatur, quod dici non potest de ecclesia respectu sacramenti, quod de se est nullum.“ Billuart, De sacr. in comm. diss. 4, a. 7, § 2.

Ad 8. Vasquez (In III. p. disp. 38, c. 6, n. 47) negat antecedens; Suarez rectius distinguit: Si illa intentio sit de praesenti iam tum applicans fructum sacrificii cras offerendi, concedit antecedens; negat, si intentio sit de futuro decernens tantum cras applicare fructum sacrificii. (Disp. 13, s. 3).

Ad reliqua patet responsum ex argumento.

P. II. Requiritur et sufficit probabilis saltem cognitio saltem desiderii confitendi a poenitente manifestati, si possibilis est; alioqui ne haec quidem requiritur.

Dub. 1. Eiusmodi cognitio requiretur aut, ne sacramentum invito conferatur, aut, ut possit exerceri potestas iudicialis. Sed ad primum non est necessaria, quia in administrandis aliis sacramentis non requiritur; ad secundum vero non sufficeret, quia iudex non potest ferre sententiam, nisi causa distincte cognita. Cf. Conc. Trid. Sess. 14, cp. 5; cn. 7.

2. Omnis absolutio est exercitium potestatis iudicialis. Si igitur propter hanc requiritur cognitio illa, numquam sine ea potest absolutio tribui. Cf. Pesch, Prael. dogm. t. VII, n. 84.

3. Ponamus casu quodam venire ad infirmum nondum plane sensibus destitutum, qui confiteri desiderarat, sacerdotem valde simplicem, qui bona fide, cum domum ingreditur, omnes absolvere solet. Si verum esset requiri et sufficere illam cognitionem, non esset per eum infirmus absolutus; non absolute: patet, cum de infirmi desiderio nesciat; sed neque condionate, cum intentio eius faciendi id quod facit ecclesia non possit efficere, ut detur absolutio condicionata sine iudiciali cognitione, si ad talem absolutionem extra casum impossibilitatis deest ei potestas. Tamen eadem absolutio valeret, si paulo serius venisset, ubi poenitens nulla signa iam edere possit, etiamsi nec antea desiderium manifestasset. Sed ista statuere nonne absolum est?

4. Si alia cognitio non requiretur ad valorem absolutionis, posset sacerdos quemvis uno audito peccato absolvere et vere frustrare cautelas Institutoris.

5. Confessio seu accusatio sui ipsius apud iudicem nulla est, nisi is intellegat. Ergo si non omnia peccata audita sunt, absolutio est invalida. (Ita Navarrus, Silvester).

6. Si peccator solum dicit se esse peccatorem, hoc nullam dat notitiam novam confessario; ergo certe superfluum est. Desiderium vero, hoc ei dicendi, multo minus valebit, et certe, si illa „confessio“ praecepta est, implicite in ipsa attritione continetur.

7. Absolutio sacramentalis debet ad aliquid directe terminari; in casu autem nostro nihil directe remitteretur per illam absolutionem. Nam

id, quod directe remittitur, non debet iterum ex necessitate subici clavibus; talis autem infirmus, si convalescat, debet omnia peccata distincte confiteri.

8. Si quis tantum confessus se multa venialia commisisse, voce destituitur, certe non potest absolute absolvi. Nam impossibile est, ut habeat de iis in genere attritionem, cum ne sancti quidem unquam ab omni affectu veniali liberos se fuisse fateantur. Sed tunc ita, ut in confessione proponuntur, non possunt directe remitti; ergo nec alia indirecte.

9. Cognitio mediata non potest sufficere; nam cum fit per nuntium vel interpretem, poenitens non confitetur nuntio vel interpreti, cum hi non sint iudices, nec nuntius sacerdoti, cum non sit reus. Ergo nulla confessio.

10. Eusebius papa (ap. Burchardum l. 18, 2, 11) loquens de moribundo sensibus destituto, qui saltem desiderium confitendi manifestaverat, solum dicit, ut sacerdos super aegrotum oret, oleo sancto ungat et Eucharistiam praebeat; de absolutione vero ne verbum quidem.

11. Saltem non sufficit testimonium unius testis. Semper enim in decretis requiritur testimonium plurium. Ita Conc. Arausic. I, c. 2. Leo M. Ep. 91. Rit. Rom. t. III, c. 1, n. 24.

Hanc partem ita docemus: Potestas clavium est potestas iudicialis. (Vide thes. 8. p. II. 3°.) Ideo absolutio non potest conferri nisi a iudice. „Iudex autem non potest procedere [absolute], nisi accusator praecedat, qui vel in specie accuset de delicto in particulari vel certe imploret eius officium“. De Lugo, De poen. disp. 17 n. 39. „Neque ulla cognitio aliunde fortasse habita sufficit [vel mere historica peccatorum expositio], sed iudicialis sit oportet; porro iudicalem notitiam in hoc tribunali, ubi libere et voluntarie ipse reus sententiam in se ferendam rogare debet, nemo dare potest, nisi reus ipse sui accusator existit.“ Lehmkuhl, t. II., n. 302. Cf. Conc. Trid. Sess. 14, cp. 5. „Quid solvit sacerdotalis potestas, si vincula non considerat ligati? ... Quomodo sacerdos reconciliat, quem peccare non novit“. Alcuin, Ep. 112. Ergo quandocumque absolutio confertur absolute, praerequitur postulata cognitio.

Quodsi sententia absolutionis feratur hypothetice ‘si es dispositus’, per se i. e. habita tantum ratione eorum, quae ex essentia sententiae iudicialis postulantur, non requiritur ulla notitia causae et dispositionis accepta a poenitente. Nam „sententia iudicialis est actus, qui pro merito alicuius ipsum solvit ab obligatione aliqua, seu ius aliquod confert; atqui actus obligationem inducens vel tollens aut ius conferens vel auferens potest hypothetice poni ‘si debita condicio adsit’, ita ut, vere illa existente, transeat actus quoad valorem suum in absolutum et sic efficax sit: ergo etsi pro absolute ferenda sententia absolutionis requiratur actu notitia causae et dispositionum poenitentis, pro eadem ferenda hypothetice sufficit, quod supponatur condicio huiusmodi“. Palmieri, De poen. th. 33, IV, β). Sed hoc modo potestas clavium valide non exercetur nisi ubi cognitio ad absolutam absolutionem requisita haberi non potest: ubi hoc defectu cognitionis non obstante posse valide absolvi constat ex praxi ecclesiae saltem ut probabile. Sed extra casum huius necessitatis qui adhibendo absolutionem condicionatam abstraheret a condicionibus pro absoluta a poenitente ponendis, nihil efficeret. Ratio est, quia nullo modo potest praesumi Christum Dominum concessisse ecclesiae talem potestatem inutilem ac nocivam.

Porro non requiri distinctam causae cognitionem, sed sufficere etiam manifestati desiderii confessionis cognitionem patet imprimis 1. ex Rituali Romano, tit. III. c. 1. n. 24, quod instruit confessarium his verbis „Si inter confitendum vel etiam antequam incipiat confiteri vox et loquela aegrum deficiat, nutibus et signis conetur sacerdos, quoad eius fieri poterit, peccata poenitentis cognoscere: quibus utcumque vel in genere vel in specie cognitis, vel etiam si confitendi desiderium sive per se sive per alios ostenderit, absolvendus est“. (Cf. Conc. Araus I., [a. 441], c. 12: Carthag. IV. (?), c. 76: Leo M. Ep. 83 al. 91 ad Theod. For. Ad hoc cf. Dicastillo, De sacr. poen. disp. 9, n. 799 ss. Denique cf. s. Thom., Opusc. 65 § de sacr. unctionis). Nec dici potest intellegi hic absolutionem condicionatam; nam alioquin „moniti fuissent sacerdotes, ne in re adeo gravi errarent, prout moniti sunt de apponenda condicione, quando baptizant aliquem, de quo dubitatur, an fuerit antea baptizatus“. De Lugo, De poen. Disp. 17, n. 91. Cf. Ballerini-Palmieri, Opus morale t. V, n. 397.

2. „Confessio peccati in genere potest esse materia necessario clavibus subicienda; ergo et potest esse materia sufficiens. Antecedens constat in eo, qui recordatur se peccasse mortaliter et oblitus est omnino speciei illius peccati; debet enim illud in genere confiteri, prout est in conscientia sua... Probatur consequentia: nihil debemus in confessione confiteri, nisi in ordine ad absolutionem; si ergo debemus confiteri peccatum illud in genere, illud erit capax absolutionis“. De Lugo, De poen. disp. 17, n. 10. Cf. Suarez, De poen. disp. 23, s. 1, n. 8. Porro etiam desiderium confitendi manifestatum est confessio peccati in genere. „Nam qui confessionem petit et id confessario manifestat, iam illi manifestat se peccasse et velle in foro sacramentali sententiam obtinere; quare iam ponitur confessio eo modo, quo potest“. De Lugo, De poen. disp. 17, n. 26.

Denique non requiritur cognitio certa aut immediata ideoque nec audita. Nam talis notitia mediata sufficit etiam ad alios effectus, in quibus maior certitudo requiritur. „Nam si de baptismo alicuius parvuli vel etiam adulti quaeratur, et non adsit qui eum baptizavit, sed alius fide dignus, qui dicat se ab illo audiisse, quod eum baptizaverit, vel etiam per internuntium fide dignum id testatur, habebitur pro baptizato; quanto magis sufficet haec notitia ad absolvendum in eo periculo, in quo absolutio prodesse potest et non nocere? Unde in Rituali Romano [l. c.] non alligatur ad testimonium immediatum, sed generaliter dicitur: Si confitendi desiderium per se vel per alios ostenderit, absolvendus est“. De Lugo, De poen. disp. 17, n. 81.

Ad 3. Hoc etiam in rebus naturalibus evenit, ut omissa occasione adhibendi medium difficilius post aliquod tempus medium facilius ad idem consequendum aptum evadat.

Ad 4. Sacerdos, qui bona fide est, posset quemvis valide absolvere cum sola illa cognitione; sed si alius id vellet efficere, non posset ob defectum debitae intentionis.

Ad 5. Cf. Thes. 10, p. II. ad 11.; sed concedimus ab iis peccatis, quae confessarius non audivit, poenitentem non esse directe absolutum.

Ad 6. „Non est de ratione accusantis, quod det novam notitiam iudici; possumus enim accusare id, quod iam iudex sciebat, et prius non tenebatur providere, nemine postulante, nec accusante, nunc autem tenetur.“ De Lugo, De poen. disp. 17, n. 10.

Ad 7. „In his, quae non solum includunt actionem physicam, sed etiam intentionalem, non est necessarium, quod semper possit designari id, ad quod terminatur actio agentis, prout tendit ex tali intentione directa; quia, cum actio intentionalis terminari possit ad aliquid commune et indeterminatum, potest ex ea parte, quatenus effectus correspondet actioni intentionali, esse aliquid indeterminatum. . . Sic ergo in casu nostro dicimus per remissionem directam v. g. commissi adulterii secundum rationem communem [tantum] peccati mortalis Deum se directe obligare ad non irascendum propter illud peccatum sicut antea; quantum autem debeat indignationis et aversionis remittere, non continetur in illa promissione, qua posset minus et minus et minus remittere, sicut possent esse minora et minora peccata mortalia, quae continentur sub illa ratione communi peccati mortalis. Quidquid autem indignationis gravis Deus remitteret, iam poneret plus, quam debebat, quia minus potuisset. Hinc est Deum remittere indirecte illud peccatum sub ratione adulterii, quia illam gravitatem indignationis potuisset retinere fere totam, remittendo aliquid illius. Unde . . . nullus est gradus determinatus gravitatis vel malitiae in adulterio, quem Deus non remittat indirecte, si quidem potuisset minus indignationis remittere ex vi praecisa remissionis, qua remittit illud sub ratione communi, atque ideo nullus est gradus malitiae determinatae gravis, qui non debeat explicari postea, quia indignationis illi correspondentis remissionem non afferebat directe remissio directa adulterii secundum rationem communem. De facto tamen Deus remittit indirecte et totam gravitatem propriam adulterii et omnia alia peccata mortalia.“ Ita respondet De Lugo, Disp. 17, n. 16, supponens suam sententiam de peccati condonatione externa. Nos respondemus: gratia infunditur sub hoc titulo, quod expellat genus accusatum. Sed eo ipso expellit omne peccatum. Omnia peccata tunc aequaliter in confuso subiciuntur, non autem aequae primo sub omni ratione remittuntur (ut putat Dicastillo disp. 6, n. 319), sed tantum sub ratione generica peccati.

Ad 8. Cf. Thes. 7., p. I. (dub. 2.; ad 6.).

Ad 9. „Neutra pars dilemmatis est necessaria, sed peccator confitetur sacerdoti per interpretem, sicut per vocem vel scripturam.“ Suárez, De poen. Disp. 21, s. 4, n. 2. Nec hoc est contra prohibitionem Clementis VIII., de qua in p. III.; nam in casu ab eo prohibito „confessio ex voluntate confitentis fit absentis et tamquam absentis . . . unde confessio illa nec re ipsa nec ex voluntate et intentione confitentis est confessio vel proxime vel radicaliter aut remote aut inchoative ordinata ad confessarium excepturum praesentis confessionem et collaturum praesenti absolutionem. E contra vero in casu nostrae controversiae) sive redeat cum confessario [is] qui vocavit confessarium sive non redeat, semper dat testimonium, quod aegrotus illum voluerit habere legitime atque adeo praesentem confessarium, . . . et illius praesentiae, qua adest confessarius, causa (saltem inchoative) aegrotus ipse fuit“ etc. Dicastillo, De sacr. poen. disp. 9, n. 807.

Ad 10. Sub ‘oratione sacerdotis’ includitur absolutio; „ita enim interdum loquuntur antiquiores patres, ut patet ex Leone papa, Ep. 91 (al. 89), ubi vocat supplicationem sacerdotis. Hanc vero fuisse mentem Eugenii patet, quia prius dicit, tunc esse concedendum illi homini omne, quod concedi solet poenitentibus.“ Suárez, De poen. disp. 21, s. 4, n. 14.

Ad 11. „Verba decretorum intelligi debent in sensu distributivo, non copulativo. Nam si intelligerentur sensu copulativo, requireretur testimonium omnium circumstantium propter verba illa universalialia: ‘dent testimonium, qui eum audierunt’. Sicut ergo non requiritur omnium eorum testimonium, ita nec plurium, sed cuiuslibet ex pluribus vel ex iis, qui audierant.“ De Lugo, De poen. disp. 17, n. 82.

P. III. Requiritur praesentia eaque ad certum valorem talis, ut colloqui possit humano modo cum poenitente, ad probabilem saltem talis, ut eum videre vel audire possit sanis sensibus, nisi impedimentum mediocre adsit, idque sine instrumento extraordinario, aut de facto videat audiatve aut videatur vel audiatur quocumque adhibito instrumento.

Dub. 1. Requiritur ad certum absolutionis valorem, ut absolvens actu videatur et audiatur. Alioquin enim non esset ratio, cur sacramenta sint signa sensibilia.

2. Requiritur ad certum valorem absolutionis, ut poenitens de facto videatur vel saltem audiatur. Secus enim non potest absolvens dicere: 'Absolvo te', cum haec vox nisi ad eum, qui sensibus percipitur, referri nequeat.

3. Non requiri praesentiam ad valorem absolutionis patet ex usu ecclesiae. Narrat enim Eusebius (Hist. E. l. 6, c. 44), Serapionem quendam, qui idolis sacrificaverat et rogaverat, ut absolveretur, per puerum ad se missum Eucharistiam accepisse (cum presbyter aegrotans ad eum venire non posset), ut hoc modo reconciliatus a Christo posset agnosci.

4. Notum est in usu fuisse, ut per litteras absolutionem acciperent poenitentes. Ita Robertus Cenomanensis episcopus ab episcopis, quorum misericordiam imploraverat, „quatenus potestate caelitus collata vincula piaculorum suorum enodent“; Hildeboldus Suessionensis episcopus ab Hincmaro Remensi archiepiscopo; Lincolnensis episcopus a Gregorio VII. (l. 1, ep. 34; cf. l. 2, ep. 61; l. 6, ep. 14; l. 8, ep. 2); Thomas Cantuariensis ab Alexandro III. Cf. Morinus, De poen. l. 8, c. 25. Iam s. Paulus per litteras absolvisse videtur.

5. Praesentia requireretur aut propter condicionem ab ecclesia appositam aut ex natura sacramenti poenitentiae. Non propter illud; nam prohibita quidem est (a Clemente VIII.) absolutio per litteras vel internuntium, non autem a) ut irrita declarata, nec b) certo ideo praecise, quod fiat ab absente, sed fortasse propter alias rationes velut ut adhibeatur vox. Nec ex natura rei invalida est talis absolutio: „Non ex generali ratione sacramenti novae legis; namque matrimonium verum est novae legis sacramentum, quod tamen inter absentes valide contrahitur. Non ex speciali natura et condicione sacramenti poenitentiae. Unde enim haberet, ut inter absentem ministrum et poenitentem non posset valide perfici? An ex eo, quod sacramentum illud per modum iudicii administraretur? At vero iudicium ferri potest in absentes, ut patet exemplo sententiae excommunicationis, quae in absentes valide pronuntiari potest. An quod non possit sacerdos absentis poenitentis dispositionem sat certo exploratam habere atque periculum esse possit, ne cum absolvit hominem, mutatus subinde fuerit eius affectus, nec amplius idoneus percipiendo sacramento? Verum in hacce causa non maior quam moralis requiritur certitudo . . . Quamquam enim absolute potuerit mutari poenitentis animus, praesumi tamen debet non mutatus; et sacerdos prudenter et absolvit poenitentem et coniungit absentes [in matrimonium]. An denique istud haberet ex ratione speciali verborum, quibus constat forma sacramenti poenitentiae, v. g. quod verbum istud 'absolvo' exigit praesentiam illius, qui absolvitur, praesertim cum adiunctum habet pronomen 'te'? Verum, quam ista levia sint et plane infirma, patet vel ipso sacramenti matrimonii, quod inter absentes celebratur, exemplo; verba enim 'Ego vos coniungo' diriguntur ad absentes“. Tournely, De sacr. poen. qu. 6, art. 5, concl. 1. Et sane cum absolutio sit actus iudicialis, in iis, in quibus non constat Christum voluisse differre iudicium sacramentale et forense, dicendum quod conveniant.

6. Christus Dominus certe potuit ita instituere sacramentum, quo peccata remittantur, ut etiam ab absentibus administrari possit; et ad finem huius sacramenti erat hoc magis consentaneum, quia saepissime accidit, ut poenitens non possit in praesentia convenire sacerdotem vel quia uterque graviter aegrotat vel quia alter eorum in carcere detinetur vel propter

magnam penuriam sacerdotum. Dicendum est igitur ita reapse sacramentum poenitentiae esse institutum.

7. Christus Dominus tradens potestatem clavium apostolis omnino aequaliter locutus est de retentione ac de remissione; sed ad retentionem patet non requiri praesentiam, cum sit mera remissionis negatio; ergo nec ad absolutionem.

8. Sola possibilitas audiendi vel videndi nisi impedimentum obstaret non potest sufficere. Alioqui re vera nulla praesentia requiri dicenda esset. Nam ratio impossibilitatis audiendi vel videndi semper est aliquod impedimentum; maius vero vel minus non mutat speciem.

9. Absentia quaecumque efficit absolutionem invalidam. Nam „si forma verbis consistit ore proferendis et ad essentiam formae spectat vocula ‘te’: patet praesentem solum absolvi posse; nam talia verba in absentem, ore veluti cum eo loquens nemo proferet nisi mente captus“. Ballerini-Palmieri, Opus theol. mor. t. 5, n. 32. „Quamvis enim scriptis absens quoque possit hoc pronomine personali appellari, at voce his verbis absens non compellatur“. Palmieri, De poen. th. 13.

10. Decreto Clementis VIII. interdicitur absolutio homini absentem concedenda quovis modo, i. e. non ea solum, quae per litteras seu internuntium, sed etiam ea, quae verbis ore ministri pronuntiatis fiat. Nam in illo decreto cum agitur de absolutione ab absente obtinenda, quae pars certe etiam per se sumpta est damnata, nulla mentio fit litterarum vel internuntii; nec specialis ille modus damnari potuit ob se ipsum, sed ob absentiam, quoniam confessionem facere scripto vel per interpretem praesenti sacerdoti aliquando saltem licet, v. g. si poenitens sit mutus.

11. Si absolutio data per telephonium valet, valet etiam absolutio per telephonographum et telegraphum; nam ipse in se actus absolvendi in neutro casu sensibiliber percipitur. Nam etiam ab homine per telephonium audiente minime sentitur ipsa vox loquentis, sed effectus quidam solus isque valde mediatas.

12. Sicut in praesentia ministri nihil nocet non percipere verba remissionis, sive propter surditatem atque caecitatem poenitentis sive propter submissionem vocis absolventis, ita in absentia ministri perceptio sensuum quaevis nihil prodest.

13. Si ex se probabiliter valeret remissio per telephonium data, incommodis gravissimis iisque non per accidens connexis, sed ex ipsa natura rei emanantibus aditus esset apertus. Facillimum enim foret aliam personam sive ministri, sive poenitentis simulare, fluidum electricum interceptando aliter deflectere atque etiam inscia persona, quacum commercium per telephonium iniretur, homines quosvis alios ad audiendum colloquium arcessere; unde vehemens periculum sigilli violandi vel certe sacramenti ludibrio habendi oreretur. Atqui talis institutio plane a sapientia Christi abhorrere videtur. Cf. Pesch, t. 7, n. 303.

Demonstrantur quae posuimus: Principio certum est non sufficere praesentiam in mente tantum ad valorem absolutionis. Nam licet ecclesia quam sollicitissima sit de salute animarum, tamen nullo unquam medio utitur quod illam condicionem supponeret. Item ex usu ecclesiae certum est sufficere talem praesentiam, ut absolvens cum poenitente humano modo colloqui possit. Non enim in poenitente requirit auditum vel visum; sed nec sacerdotem caecum ecclesia prohibet audire confessiones nec confessarium iubet aspicere poenitentes; nec ut audiat, semper requirit, quoniam poenitens non semper loqui potest, cum absolvendus est. Verum certum non est voluisse Christum Dominum potestatem clavium tradere ita, ut etiam illa praesentia sufficiat, quae possibilitate sensibilis perceptionis vel actuali perceptione artificiosa continetur. Nam neque ex verbis Christi institutoriis nec ex usu ecclesiae id certo efficitur.

Nec tamen oppositum certum est. Nam imprimis non apparet, cur absolutionem fieri a sacerdote e longinquo in casu necessitatis noluerit, si e. g. videat ruentem e tecto: nec unquam ecclesia hunc usum prohibuit: sed, si ne probabile quidem hoc esset, ecclesia id permittere non posset.

Sed certe alia specificè praesentia haec non est ac si quis per telescopium aliquem videat: ergo et absolutio in tali praesentia data probabiliter valida censenda erit.

Ex altera vero parte cum actu videre vel audire poenitentem per se non sit necessarium ad sufficientem absolventis praesentiam, etiam tunc poterit ille, qui ruit e tecto absolvi, cum aliquod impedimentum sive ex parte subiecti sive, sed nolim dicere quodvis, aliunde adsit, quominus ab absolvente ipso videatur. Idem dic de perceptione auditus. Quod tamen non posse extendi etiam ad solam possibilitatem videndi vel audiendi ope instrumentorum extraordinariorum patet, quia praesentia, quae ita haberetur, non esset nisi mentalis.

Sed etiam actualem perceptionem auditus ope telephonii sufficere ad praesentiam requisitam constituendam probabilissimum fit ex eo, quod in alio non differt a praesentia, quae certo sufficit, quam quod est artificiosa (cf. Čas. kat. duch. 1908, 379); sed non est, cur censeatur Christus Dominus noluisse talem modum administrationis sacramenti poenitentiae, ad quem, ut in rebus terrenis homini prosit, inveniendum ingenium ei dedit. Et sane, si Deus per miraculum sisteret sacerdotem coram moribundo, ita ut colloqui cum eo possit, ille minime dubitaret hunc absolvere.

Superest, ut excludatur sufficientia praesentiae vicariae; hanc exclusam esse patet ex decreto Clementis VIII., qui „hanc propositionem, sc. licere per litteras seu per internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri et ab eodem absente absolutionem obtinere ad minus uti falsam, temerariam et scandalosam damnavit et prohibuit; praecepitque, ne deinceps ista propositio publicis privatisque lectionibus, contionibus et congressibus doceatur, neve unquam tamquam aliquo casu probabilis defendatur, imprimatur aut ad praxim quovis modo deducatur“ (20. iun. 1602: cf. Paulus V. 14. iul. 1605). Ergo invalida est absolutio per internuntium. Nam „si in aliquo casu esset valida talis confessio vel absolutio, non potuisset prohibitione pontificis reddi illicita in universum pro omni casu. Nam sicut leges ecclesiasticae non obligant cum gravissimo damno temporali aut periculo vitae corporalis, sic multo minus obligare possent cum gravissimo detrimento spirituali et periculo damnationis aeternae“. De Lugo, De poen. disp. 17 n. 64. Porro haec declaratio non valet tantum pro tempore futuro ex iure ecclesiastico sed directe ac principaliter est declaratio iuris divini. Quod „probatur 1° ex controversia, quae ante hoc decretum in ecclesia orta est, cuius occasione factum est hoc decretum, sc. an esset licitum necne sacramentum hoc inter absentes celebrare et poenitentem absentem absolvere propter confessionem ab eo missam per litteras vel internuntium. Haec enim quaestio versabatur ante hanc prohibitionem humanam, ergo tractabatur ex vi solius iuris divini; nam antea non

erat de hac re ecclesiasticum ius conditum [licet synodus Nemausensis a. 1284 praeceptum hac de re dederit] 2° hoc constat ex introductione ipsa ad decretum: » proposita quaestione, utrum liceat per litteras seu internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri et ab eodem absente absolutionem obtinere« Ergo intelligitur quaestio per se et absolute ac independenter ab hoc decreto, atque adeo an ex vi antiqui iuris, quod perpetuo fuit in ecclesia, illa propositio ad discutiendum proposita vera semper fuerit vel falsa. 3° ad hoc expenditur verbum illud: 'damnavit'; et declaratur in hunc modum, quia decretum pontificium doctrinale, ut sic dicam, potius quam praeceptivum, declarativum est veritatis doctrinae potius, quam introducens novam prohibitionem vel praeceptum; tale autem est hoc decretum, quatenus damnat hanc propositionem. Maior est evidens, quia quando ecclesia definit aliquid de fide, declarat potius quam iubeat Hoc autem ipsum ob eandem rationem dicendum est de quocumque decreto doctrinali, quod dici potest quasi speculativum potius quam practicum Tale autem esse hoc decretum, declarat evidenter verbum 'damnavit', quod directe cadit in propositionem ipsam, et non est verbum practice praeceptivum aut prohibitivum, sed est iudicativum de falsitate et qualitate talis propositionis. Et haec est primaria et quasi fundamentalis decisio huius decreti; principaliter ergo continet declarationem divini iuris, in quo fundatur talem usum sacramenti non esse licitum⁴. Suarez. Comment. in decret. Clem. VIII., p. I., c. 3, n. 18 ss.

Ad 1. Ratio, cur sacramenta de facto sint signa sensibilia, est voluntas divina; rationes convenientiae quidem statui possunt, sed necessitas non potest ostendi; propterea definiuntur: signa sensibilia etc., quia hoc non est instrumentorum gratiae consecutivum metaphysicum.

Ad 2. Nec verum est requiri omnino sensibilem perceptionem, ut aliquis pronomine secundae personae appelletur, et „in praesentia poenitentis valida est illa forma 'absolvitur vel absolvatur Petrus' etc. sicut et in baptismo valet: 'baptizetur servus Christi' etc., quia tunc non variatur sensus⁴. De Lugo, De poen. disp. 13, n. 155.

Ad 3. Senex ille, si nondum fuerat ab ecclesia a peccatis solutus, potuit supponi iustificatus per contritionem eique mitti Eucharistia, quam ceterum per accidens gratiam primam largiri posse docent.

Ad 4. In factis allatis non agitur de absolutione sacramentali; sed vel de absolutione a censuris, qua poenitentes restituebantur communioni ecclesiae, vel de relaxatione poenarum canonicarum et concessione indulgentiarum, quas summi pontifices largiri solent infirmis in mortis periculo constitutis; vel, si neget voce 'peccata' posse intellegi censuras vel poenas canonicas, de absolutione caerimoniali, qualem episcopi feria V. in hebdomada maiore et parochi die paschae publice impertiunt Christi auctoritate, cuius verba in huiusmodi caerimonia expresse commemorant: 'Quaecumque solveritis etc.'; sicut episcopi illi Robertum absolventes verba illa: 'Quorum remisistis peccata etc.' Explicationi a Morino postulatae obstat, quod confessiones illae, quas absolutio secuta est, fuerunt generales; quapropter Hincmarus Hildeboldum commonuit: „ut praeter istam generalem confessionem specialiter ac singillatim Deo et sacerdoti satagas confiteri⁴. Ceterum absolutiones id genus etiam iis dabantur, qui confessi non erant; ita Gregorius VII. „auctoritate beatorum apostolorum Petri et Pauli“ sibi commissa Alphonsum Hispaniarum regem eiusque fideles „ab omnibus peccatis“ absolvit. — De s. Paulo cf. Thes. 8, p. I., ad 1.

Ad 5. Invaliditatem talis absolutionis repetimus ex voluntate Christi institutoris. Ratio autem movens una potest esse, quam indicat synodus

Nemausensis, sc. ut erubescat confiteri, qui peccare non erubuit; alia, ne abusus oriatur vel vilescat sacramentum. Ita idem Dominus, qui benignissime voluit, ut baptismus infanti a quocumque possit valide conferri, ne pro casu quidem necessitatis extremae laico absolvendi potestatem concessit.

Ad 6. Si non aequarentur haec commoda aliis incommodis, de quibus ad 5., valeret contra nos ratio allata; sed ita probare iuvat licitatem absolutionis ope telephonii.

Ad 7. Etiam si Christus Dominus sententiam illam ulterius non explicaverit, tamen apostoli non potuerunt praesumere, ideo quod valeat retentio in absentia, valere item absolutionem; quia merae negationi veniae repugnat, ut fiat in sola praesentia, non autem absolutioni.

Ad 8. Certe est essenziale discrimen inter impossibilitatem videndi propter defectum (privationem) sensus, qui ad integritatem naturae humanae pertinet, et propter defectum (negationem) sensus, qui naturae humanae repugnat. Et ex parte obiecti aliud sane obstaculum est tenuis murus, aliud mons vel ipsa tellus; sicut aliud est decerpere alicui unum florem ex arbore, aliud totum hortum devastare.

Ad 9. Absentia et praesentia licet concipiantur ad modum notionum absolutarum, sunt tamen notiones relativae, quamdiu absentia non est idem atque aentia existentiae. Praesentiam etiam mentalem sufficere ad compellendum aliquem ut secundam personam suppeditat experientia; quoties enim homines irati secum loquentes adhibent illud 'Quos ego'.

Ad 10. Cum absentiae notio sit relativa, non est supponendum aliam intelligi in altero inciso absentiam atque eam, quae in primo inciso descripta est. Rationem autem, cur ille specialis modus absolutionis damnatus sit, fuisse absentiam certum non est, cum neminem lateat, quantus abusus et quanta incommoda ex illo modo speciali oriri possint, praesertim typis in scriptorum locum succedentibus.

Ad 11. Imprimis non requiritur, ut audiatur vox sacerdotis, dummodo colloqui cum eo sine interprete poenitens possit. Deinde quaeritur, num vox sit qualitas sensibilis obiectiva, et si est, num eisdem numero undulationibus respondeat ea, quam audio et ea, quam loquens producit.

Ad 12. Si quis est praesens alio modo, non nocet praesentem non fieri hoc modo, ut actu sensibus percipiatur; sed cum non est praesens alio modo, fit saltem hoc modo praesens.

Ad 13. Ut res nunc se habet, moralis certitudo non deest, quae illa incommoda aequae vetat timeri ac venenum in publicis hospitibus; et periculum, ne sacramentum ludibrio habeatur non minus est, cum sacerdos in domum vocatur.

P. IV. Requiritur absolutio propria voce prolata: sed voce intelligibili opus non est.

Dub. 1. Sacramentum poenitentiae institutum est per modum iudicii et ideo nihil essentialiter postulat, quod non sit de essentia iudicii; at vero de essentia iudicii non est, ut sententia eius voce proferatur, sed saepe tantum fit scripto et in rigore posset nutibus fieri.

2. Eadem est ratio accusationis atque iudicii quantum ad hoc, quod determinatis signis alligentur; atqui accusatio sacramentalis nulli determinato signo alligatur.

3. Indignum esset Deo, ut statueret tanquam condicionem valoris, ut absolutio ex ore absolventis prodeat; quae enim ratio esse potest, cur (scandalo remoto) nolit v. g. phonographum adhiberi? Sicut enim nemo de valore actus dubitaret, ad quem requisitus esset actus visus, qui tamen poneretur ope perspicilli, ita nedum probabiliter, sed certo valida erit absolutio ope phonographi.

4. Si voce opus est, sane ratione poenitentis absolvendi voce opus est; secum enim voce adhibita loqui necesse non est. Sed poenitenti absolvendo vox inintelligibilis sane tantum prodest, quantum strepitus quicumque.

5. Sententia iudicialis necessario est declaratio; quae sane verbis intelligibilibus fieri debet; quodsi dicas intelligibilem fieri ratione signi crucis, hoc signum erit forma, erit absolutio, non verba.

6. Si creditor remittat debitum debitori, qui eum actu non intellegat, remissio nondum est valida, sed creditor potest exigere suum debitum. Ergo nec ius ad gratiam remissivam tradi potest nisi verbis actu intellectis.

Dicendum est tamen, sententiam iudicialem, qualem esse voluit Christus absolutionem, debere esse actionem sensibilem. Et licet „sententiae iudiciali non absolute repugnet eam scripto ferri“, tamen ritus ille adhibendus est, quem adhiberi Christus voluit. „Atqui voluntatem Christi fuisse, ut absolutio voce humana daretur, constat ex traditione“ (Chr. P esch., Inst. theol. VII. n. 298) uti patet ex libris ritualibus et ex usu ecclesiae atque unanimi theologorum doctrina; unde ceterum etiam constat sacerdotem mutum nec baptizare posse valide nec absolvere in ullo casu. Non autem requiritur ad hoc, ut sententia iudicis sit valida, ut „quando profertur, percipiatur et intelligatur a reo; maxime, si sententia absolutoria est; sed sufficit, quod proferatur in iudicio cum debita sollemnitate, sicut revera profertur absolutio sacramentalis; unde etiamsi poenitens iam dormiat, vel non sit amplius sui compos, adhuc sententia valet, sicut etiam valeret in humano tribunali sententia absolutoria illius, qui iam tempore sententiae rationis usum amisisset“. De Lugo, De poen. Disp. 12, n. 8.

Hinc patet simul solutio difficultatum.

P. V. Nec fide nec probitate nec impositione poenae opus est.

Dub. 1. A malis hominibus claves administrari non possunt, cum et ipse Christus supponat Spiritum sanctum in remissuro peccata (Io. 20, 23) et per se pateat eum qui non habet Spiritum sanctum, hunc communicare alii non posse. Non enim potest arbor mala bonos fructus producere, et ab immundo nemo potest mundari. Nam Deus peccatorem non audit. Repugnat etiam sapientiae, ut dispensatio thesauri committatur inimico.

2. Sine fide nemo potest serio intendere absolutionem. Ergo requiritur etiam fides.

3. Sacramenta soli ecclesiae data sunt; ergo haereticus (licet non sit publice excommunicatus) non potest valide absolvere. Ita Cyprianus, Ep. 73 ad Iubaian., addens Spiritum s. in sola ecclesia dari.

4. Clare docet s. Aug. ministros malos non posse dare remissionem peccatorum. „Tales ipsius Cypriani temporibus baptizabant . . . remissam tamen peccatorum non dabant; quae per orationes sanctorum, i. e. per columbae gemitus datur . . . non enim raptoribus ac foeneratoribus diceret Dominus: si cui dimiseritis peccata, dimittentur illi“.

5. Absolutio instituta est ad remissionem peccatorum integram et perfectam (Conc. Trid. Sess. 14, cp. 3. cn. 4), i. e. ad tollendum quemlibet reatum peccato introductum, non solius culpa, verum etiam poenae. Sicut ergo invalida esset absolutio, si poenitens praevalet intentione nollet sibi remitti poenas temporales, ita erit invalida, si sacerdos imponere nollet satisfactionem. Cf. Cyprianus, Ep. 40.

Haec frustra opponi ita docemus: Valor absolutionis penderet a fide vel probitate ministri clavium aut ex natura potestatis collatae aut ex positiva Christi voluntate. Sed absolvens non operatur ex virtute propria, non infundit gratiam nisi ut minister a Christo constitutus, in nomine et auctoritate Christi; non debet igitur eminenter vel formaliter in se continere effectum gratiae. Nec illa fuit positiva Christi voluntas. Quod imprimis quoad fidem patet ex traditione omnino contraria. Ita

Stephanus damnans errorem contrarium ait: „nihil innovetur [= erga eum de novo fiat], nisi quod traditum est“. (Cyprian. Ep. ad Pompeium n. 1). Item Augustinus appellat ad „consuetudinis robur“, cui se opposuerunt „inducere volentes novitatem“. De bapt. cont. Donat. l. 2, c. 9. Cf. Vincent. Lirin. Common. 1, c. 6. Quodsi in illa controversia non de omnino infidelibus agebatur, sane etiam quoad hos dicendum est nihil ob stare, quominus valide potestatem suam exerceant. Nam qui in uno articulo formalis haereticus est, ne in Deum quidem habet fidem veram, quia ad hanc requiritur, ut propter auctoritatem divinam obiectum fidei accipiatur sine restrictione. A fortiore vero constat de voluntate Christi quoad prohibitatem: fides enim est fundamentum nostrae salutis. Ceterum ut in fontibus revelationis de tali Christi mandato nihil habetur, ita scriptura sacra docet gratias gratis datas, quali; utique est potestas peccata remittendi, posse seiunctas esse a prohibitate (1 Cor. 13). Denique Augustinus, Cont. ep. Parmeniani l. 2, c. 10, n. 22 ait: „Omnia sacramenta, cum obsint indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne suscipientibus“. Cf. Greg. Naz. Orat. 40. de bapt. n. 26: Io. Chrysost. Hom. 8 in Cor. n. 1.

Idem alio modo potest ostendi: „Si haereticus aut peccator privatur potestate valide conficiendi sacramenta, hoc esset vel quia ea fit indignus, vel quia non decet Deum uti homine peccatore aut haeretico ad producendam gratiam, vel quia subiecto sacramenti non expedit a tali ministro accipere sacramentum. Atqui ob nullum ex his motivis dici potest minister haereticus aut peccator privari potestate. Nam a) peccator est indignus fide: haereticus est indignus caractere baptismali aut sacerdotali. Attamen non privantur iisdem. Ergo a fortiori ex eo, quod peccator et haereticus sunt indigni potestate administrandi sacramenta, perperam concluderetur eos hac privari. A fortiori, inquam, siquidem potestas in sacramenta est gratia gratis data ob bonum aliorum, quos decet non puniri ob indignitatem ministri... b) Saepe Deus ad peccatores convertendos utitur sermone sacerdotum letalibus gravatorum, aut aliorum hominum facinosorum. Ergo non potest dici auferri a peccatore aut haeretico potestatem in sacramenta, quia non decet Deum tali instrumento uti. Hoc etiam commendat efficaciam virtutis Dei et sacramentorum, cum indignitas instrumenti conficientis et administrantis sacramenta non impediatur eorum effectum. Ex his nempe apparet non eum esse qui plantat et irrigat, sed Deum esse, qui dat incrementum. c) Constat fidelibus expedire, ut valida sint sacramenta ab haeticis aut peccatoribus collata, nedum contrarium sit tenendum“. La housse, De sacr. in gen. n. 180. (Alioquin enim saepissime dubium esset num peccata per absolutionem vere delerentur).

Denique non requiri impositionem satisfactionis patet a) ex more absolvendi (utique statim efficaciter) ante ipsam satisfactionem. Nec enim impositio eius potest esse ad valorem requisita, quod impositum omitti potest sine defectu valoris.

b) Potest contingere, ut poenitens nullam iam possit implere poenitentiam, quia v. g. rationis usum post confessionem amisit. Sed

evidens est non posse imponi poenitentiam illi, qui eam implere non potest. Cf. De Lugo, De poen. disp. 12, n. 49.

Ad 2. Cf. P. I. —; Thom. S. th. III. q. 64, a. 9, ad 1.

Ad 3. Sacramenta sunt ecclesiae, etiamsi ab haereticis ministrentur. Cf. Aug., De bapt. l. 6, c. 24. Ad rationem additam Cypriani: Spiritus s.; quod in sola catholica ecclesia per manus impositionem dari dicitur, nimirum hoc intelligi maiores nostri voluerunt, quod apostolus ait: Quoniam caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum s., qui datus est nobis (Rom. 5, 5): ipsa est enim caritas, quam non habent, qui ab ecclesiae catholicae communione praecisi sunt.

Ad 4. Haeretici non possunt absolvere nomine sui ideoque non eos, qui eorum haeresi formaliter adhaerent. Addit ibi s. Aug.: „Solvitur qui cum columba fecerit pacem [haeresi relicta] et ligatur, qui cum columba non habet pacem“ [etiamsi ab haereticis absolvatur]. Cf. Turrecremata, Summa de eccl. l. 1, c. 101.

Ad 5. Si forte poenitens graviter peccando invalidat absolutionem, ex eo certe non sequitur nullitas eius ob peccatum absolventis.

Schol. 1. *De forma absolutionis deprecatoria*. Duplici modo proferri potest absolutio, indicativo, seu significando directe actuale exercitium potestatis (velut verbis: Absolvo te a peccatis tuis; Habeo te absolutum [*ἐξω σε συγχεχωρημένον*]); Sis a me absolutus = volo te esse absolutum: Deus te absolvat per ministerium meum; cf. Lugo, De poen. disp. 13, n. 106) et deprecativo seu significando directe voluntatem, ut remissio a Deo concedatur (velut verbis: Domine Iesu, remitte, relaxa peccata; remissionem peccatorum tribuat tibi Deus; absolvat te Deus).

Evidens est absolutionem non posse conferri modo deprecativo nisi simul significetur sententia iudicialis ex auctoritate pronuntiata. Nam mera precatio non est actus iudicialis, nec „Christus dixit: Peccata, pro quorum dimissione oraveritis, dimittentur, sed: Peccata, quae vos remisistis, remissa erunt; aliud autem est petere alicui veniam peccati, aliud vero remittere illi peccatum“. De Lugo, De poen. disp. 13 n. 95. Cf. Thom. Aq., Opusc. 18 (al. 22), c. 1.

At quaeritur imprimis, num considerata sola essentia rei a Domino institutae seu independenter a praecepto ab ecclesia addito, absolutio modo deprecativo prolata valeat ad effectum consequendum. Negant praesertim Alb. Magnus (Comp. th. ver. l. 6, c. 35), Thomas, Scotus, Lugo, Simmonet, Antoine, Munier, De Augustinis; dicunt Alex. Halensis(?), Hervaeus, Dominicus Soto, Vivaldus, Morinus, Duhamel, Gotti, Tournely, Habert, Drouin, Sardagna, Franzelin, Palmieri, Perrone, De San, Hurter, Schanz, Sasse, Frank (Bußdisciplin) etc.; quibus et nos assentimur.

Etenim 1° ne nunc quidem apud Orientales in usu est forma indicativa, sed exceptis Armenis absolutio fit forma deprecativa. Cf. Denzinger, Rit. or., I, de poen. § 2.; K. M. Rhalle, *Περὶ τῶν μυστηρίων τῆς μετ. καὶ τοῦ ἐὺχ.* 1905 p. 44—48. Armeni vero, qui formam indicativam adhibent, non antiquitus traditam sed recenter inductam habent. Cf. Mansi, Supplem. conc. III, 488. Deinde 2° ex antiquis libris ritualibus ecclesiae Graecae et aliis testimoniis constat

Graecos uti consuesse forma deprecatoria: nam licet in illis euchologiis minutissima quaeque explicentur ita ut „nulla suspicio esse possit, quod aliquam rem alicuius momenti multoque minus essentialem omittant” (Palmieri, De poen. th. 12, parerg. III.) et licet in recentioribus euchologiis commemoretur talis modus indicativus (ut in codice Allatiano; at vix vel ne vix quidem ut forma absolutionis), desunt tamen verba indicativa, quibus absolutio conferatur. Ita in poenitentiali Iohannis Ieiunatoris nihil tale invenitur; nec in sermone eidem adscripto „Ad eos, qui peccatorum confessionem patri suo spirituali edituri sunt” exstant, cum oratio, ad quam provocat De Augustinis (De re sacr., De poen. p. II. art. 11 p. 314), inscripta Oratio alia ad solvendum confitentem postquam poenitentiae tempus explevit, adhibeatur ad poenam relaxandam. Item in euchologio Goarii antiquae formulae absolventi sunt deprecatoriae; quae occurrit indicativa (sensu, non verbis), inscribitur ‘Alia oratio’ et dirigitur ad plures ita ut merito ad canonicam absolutionem, non sacramentalem, adhibenda fuisse videatur. Ceterum ipse Arcudius (De concordia eccl. occid. cum or. l. 4, c. 3), qui putabat solum indicativam formam validam esse, quamquam diu tali formae investigandae operam dedit, nullam in probatis euchologiis invenit; quam enim dicit se tandem invenisse *ἔχω σε συγκεχωρημένον*, non ex certis documentis prompsit: nec ad sacramentalem absolutionem pertinebat; nec communis erat, sed in usu paucorum, ut ipse Arcudius fatetur. Cf. Morinus, De sacr. poen. l. 8 c. 12 n. 8 ss. Cf. etiam Schelstrate, Acta Eccl. orient. I, p. 138.

Porro haec consuetudo Graecorum Latinis sane nota fuit: nec tamen unquam, cum de unione ageretur, de mutata forma absolutionis conquesti sunt, valor eius in dubium vocatus est.

Tum 3°. „Clemens VIII. in Instructione super ritibus Graecorum edita a. 1595 [ergo etiam tunc satis vigebat] ait: »In casu necessitatis presbyteri Graeci catholici possunt Latinos absolvere. Utantur forma absolutionis in generali concilio Florentino praescripta, et postea, si voluerint, dicant orationem illam deprecativam, quam pro forma huiusmodi absolutionis dicere tantum consueverunt.« Ergo cum Clemens VIII. non iniunxerit Graecis sacerdotibus, ut forma indicativa utantur, quando Graecos fideles absolvent [sicut de aliis rebus ad Graecos spectantibus eos instruxit], satis innuit se formam deprecatoriam in absolventis Graecis pro valida habere. Reponunt aliqui, in ea instructione Clementis sacerdotibus Graecis praecipit, ut indicativa forma utantur, non tantum quando Latinos, sed etiam cum Graecos absolvent. At [1]) si hoc verum esset nulla foret verisimilis ratio dicendi, quod Latini in Oriente existentes in casu tantum necessitatis possint a presbyteris Graecis catholicis absolvi.“ Sarda gna, Theol. dogm.-pol. t. 8., n. 28. — 2) nostra interpretatio naturalis est et confirmatur ex contextu constitutionis Benedicti XIV. d. 26 maii 1742, § 5 s.

4°. Etiam in ecclesia occidentali antiquitus adhibitam esse communiter formam deprecatoriam saltem probabilissimum est. Licet enim in quibusdam vetustis ritualibus Latinis formulae indicativae reperiantur (ut in 1. codice Turonensi, in cod. Gellonensi, in 10. cod. abbatae

s. Vict., cf. Kirsch, Zur Gesch. d. kath. Beichte p. 144—151), quibus non conferri sed confirmari absolutio data (sive canonica seu a poenis sive sacramentalis seu a peccatis nobis quidem ex contextu videtur, at certe ratio defectus formae talis in reliquis poni non potest in eo „quod in iis codicibus notata non fuerint nisi ea, quae ut caeremoniae acce-
debant formae sacramentali, quam omnes sacerdotes nosse supponebatur“ (Palmieri, De poen. th. 12, parerg., IV.). Quis enim crediderit illis temporibus in libris, quibus omnes sacerdotes uti tenebantur, res maximi momenti fuisse omissas, res minimas diligentissime tractatas? Num in canone missae verbulum omissum est, quo consecrandum erat? Nec dici potest poenitentialia tantum servivisse pro poenitentia sollemni publica: hoc patet „ex testimonio scriptorum saeculi octavi, noni et decimi, v. g. Bedae, Rabani, qui ea applicarunt ad sacramentum poenitentiae administrandum a presbyteris, quibus non licebat administrare poenitentiam sollemnem“. Amort, De sacr. poen. disp. 5., qu. 2, ad ult.

Item Pseudo-Alcuinus, De divinis officiis c. 13. accuratissime describit ritum excipiendi confessiones; et qui in baptismo exponendo formae mentionem facere non putabat esse superfluum (c. 19), absolutionis non commemorat formam nisi deprecativam; nec huic argumento obstare potest illud: dimitte ei peccata in Appendice IV. ad opera b. Alcuini p. 1406 s. (ap. Migne). Cf. etiam ep. Anonymi saec. XI. ap. Migne, Patr. l. t. 156, col. 693.; Radulphi Ardentis († 1100) Hom. LXIV. in Litania Maiori (M. 155, 1900) et s. Augustini Serm. 99, n. 8. Denique testimonia Anonymi in opusc. 18 (al. 22), s. Thomae, collata eius refutatione. Cf. Frank, Bußdisciplin V, 5; H. Ch. Lea, A history of auricular Confession I, ch. 4; Martene, De ant. eccl. rit. l. I, c. 6, a. 5. 7.; Morinus, De sacr. poen. Append. et l. 8, c. 8—12. Du Hamel (l. 1. dissert. 3, c. 2). Juenin (diss. 6, q. 7, c. 2), Tournely (q. 9, a. 1), Schanz, D. Lehre v. d. h. Sac. § 39 (p. 539 s.), A. Vacant in Dict. de Théol. Cathol. (1899).

Contra haec opponunt adversarii (De Augustinis, De re sacr., De poen. p. II, art. 11): a) cum sacramentum hoc institutum sit ad modum iudicii, forma a sacerdote, qui iudex est, ad modum sententiae [cf. Cyprian., Ep. 52, n. 18] ut patet proferri debet. At sententia non profertur nec proferri potest a iudice verbis deprecativis, sed verbis indicativis enuntiarum debet.

Sed concedunt adversarii formulam „Deus te absolvat per ministerium meum“ esse validam; et recte quidem (cf. Suarez, De poen. disp. 19, s. 1., n. 23). „Unde concludendum est posse verba deprecatoria etiam valere, licet non addatur illud ‘per meum ministerium’; nam hunc sensum verba non solum habere possunt eo, quod hoc diserte addatur, sed etiam ex circumstantiis et communi acceptione hominum. Sicut enim per verba: ‘baptizatur’ vel ‘baptizetur servus Christi’ sufficienter exprimitur potestas ministerialis, ita non apparet, cur verbis: ‘absolvatur servus Christi a peccatis’ vel similibus non aequè bene exprimi possit potestas ministerialis. Supposita vero in ministro poenitentiae intentione iudicialiter absolvendi et hac mente formam proferendi, sensus formae maxime ex usu pendet. Itaque si quando ecclesia

publice approbet formam grammaticaliter deprecativam, cum ex altera parte doceat absolutionem esse sententiam iudicalem, omnes fideles formam deprecativam ita intelligent, ut simul credant se sententia sacerdotis absolvi. Itaque vel per auctoritatem, vel per usum vel per circumstantias fieri potest, ut formae materialiter deprecativae indatur sensus indicativus.“ Chr. Pesch, Prael. dogm. t. 7, n. 286.

„Dices, formam talem esse debere, ut quamvis quoad efficaciam efficax non sit nisi ab idoneo ministro prolata, tamen quoad significationem idem significare valeat, a quocumque proferatur; qualis est haec forma: ‘hoc est corpus meum’ pro eucharistia, et haec: ‘indulgeat tibi Deus’ etc. pro extrema unctione. Atqui forma deprecativa eatenus significat, quod significare debet, quatenus a sacerdote profertur; ergo.

Respondent 1. posse simpliciter negari quod assumitur: nam, cum forma sit pars sacramenti et non nisi in sacramento vim suam exercere possit, satis profecto est, quod cum cetera adsunt elementa, ipsa significet. Porro ex doctrina Eugenii IV. in decreto pro Armenis »Sacramenta tribus perficiuntur videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri cum intentione etc.« Satis est ergo, ut, cum haec tria adsunt, verba sint significativa: praesertim cum, quamvis forma sit pars determinans prae materia parte determinabili, tamen et ipsa forma in composito determinetur. Non est autem necesse, ut omnia sacramenta in omnibus sint similia.

Respondent 2. distinguendo idem assumptum: forma debet esse talis, ut ex se, a quocumque proferatur, valeat significare quod in sacramento significandum est, c. vel tr.; id unice significet, nego. Porro nemo negabit formam hanc: ‘Deus te absolvat’ posse significare sententiam iudicis delegati a Deo, et non tantum simplicem deprecationem, eamque proferri a quocumque, licet inefficaciter, ea intentione, ut per ipsum ministerium proferentis ea verba quis a Deo absolvatur. Sic iuxta plurimum sententiam sufficiunt haec verba: ‘Absolvo te’, omissis aliis: ‘a peccatis’, et tamen absolutio potest esse a censura quoque; est ergo locutio per se indeterminata; unde autem determinatur? Ab adiunctis sc., in actu iudicii, in quo de peccatis actum est.

Respondent 3. formam deprecativam non eatenus determinari ad significandum exercitium potestatis, quatenus tantummodo a sacerdote profertur, sed quatenus profertur a sacerdote cognitâ causâ; nam ut videbimus, confessio peccatorum necessaria est; sunt ergo verba prolata in iudicio; et tunc si verba sunt, quae possint sententiam iudicis significare eiusque potestatis exercitium, sponte et naturaliter trahuntur ad id significandum“. Palmieri, De poen. th. 12, par. VII. Cf. De San, De paenit. n. 402 ss.

b) Non dixit Christus: ‘peccata, pro quorum remissione oraveritis, remittentur’, sed ‘quae vos remisistis peccata’, remissa erunt. Ergo. Cf. Opusc. s. Thomae saepius citatum c. 1 („non dicit: ‘Quaecumque petieris esse solvenda’ sed ‘Quaecumque solveris’“).

Sed Matth. 18, 18 simili modo significatur etiam potestas solvendi a censuris; quam solutionem fieri posse modo deprecativo adversarii velint nolint concedunt.

c) Certe nunc valet tantum forma indicativa ut patet ex Conc. Tridentino, Sess. 14, c. 3. Atqui α) Christus Dominus omnium novae legis sacramentorum tum materiam tum formam determinavit: ergo non fuit ecclesiae arbitrio relictum, ut in sacramento aliquo unam prae alia formam eligeret, aut formam prius adhibitam mutaret in aliam, quae non solum secundum materialem sensum verborum, sed secundum sensum esset diversa. Cf. Trid., Sess. 21, c. 2. β) Concilium loco superius citato docet non pro hac recentiore aetate, non pro ecclesia Latina tantum, sed universaliter et absolute formam sacramenti poenitentiae „in illis ministri verbis positam esse: ‘Ego te absolvo’ etc.“ — Ergo haec sola et ubique in ecclesia forma fuit, invariata quoad sensum. γ) Idem concilium Tridentinum declarat formae indicativae „de ecclesiae sanctae more preces quasdam laudabiliter adiungi: ad ipsius tamen formae essentiam nequaquam spectare“. — An declaratio haec concilii vera esset, si precatio sacerdotis, ut contendunt adversarii, aliquando pro tota ecclesia essentialem sacramenti formam constituisset, et etiam nunc apud Graecos illam constituat? δ) Si non ex Christi determinatione, sed auctoritate a Christo concessa ecclesia ipsa determinavit recentiore aetate formam indicativam esse adhibendam, quandomam illud praescripsit? In quo concilio, quo summi pontificis decreto, qua ratione, qua occasione?

Sed ad α) dicendum: „Es muss entschieden angenommen werden, Christus hat wenigstens der Kirche die Wahl zwischen absoluter und precativer Fassung der Absolutionsformel überlassen. Nur das kann in Frage kommen, ob es sich bei kirchlicher Feststellung und Entscheidung für die eine oder andere Fassung um die Giltigkeit des Sacramentes oder nur um eine Vorschrift der Disciplin handelt“. Oswald, Die dogm. Lehre v. d. h. Sacram. V. Th., § 13.

Ad β) Tridentinum non declaravit formam indicativam prout talem esse essentialem, sed declaravit essentialem illam formam prout est expressio actus iudicialis, quem etiam deprecative exprimere potest.

Ad γ) 1° notandum est illas preces, ubi forma remissionis adhibetur indicativa non posse intelligi (vel, si intelligantur, irritari vel saltem quominus intelligantur prohiberi) ut prolata cum intentione absolventi sed tanquam precatio ordinata ad gratiam debitae dispositionis poenitenti impetrandam. Cf. Tournely, De sacr. poen. q. 9, concl. 3.

2° Mos ecclesiae in iis, quae liberae dispositioni eius relicta sunt, non est necessario antiquissimus, cum novas consuetudines possit in huiusmodi rebus ecclesia introducere; potuit ergo synodus Tridentina dicere ‘de ecclesiae more’, etiamsi a saeculo XIII. hic usus vigere coeperit. Nec additum est de ‘perpetuo’ more vel sim., id quod Trid. Sess. 13, cp. 5. non omisit.

Ad δ) „Non tantum concilia aut pontificum decreta leges absolventis peccatoribus praescribere possunt, quarum praevicatio irritam facit absolutionem, sed etiam id posse consuetudinem pontificae non improbane secundum responsa prudentum legitime inductam“. Morinus, De poen. l. 8, c. 8, n. 2. Et reapse „A saeculo decimo ad decimum tertium, quo forma absoluta communi consensione Latinorum est usur-

pata, de hac re nullius concilii canon aut Romanorum pontificum decretum occurrit; quantum itaque iudicare possumus, in scholis nata opinio et magistrorum sensu probata in ecclesiam effluxit tantamque paulatim auctoritatem obtinuit, ut absolutam formam debere retineri deinceps in concilio Florentino et Tridentino decretum sit“. Drouin, De re sacr. l. 6, q. 8, c. 2.

Itaque pro duplici caractere absolutionis, hieratico et iuridico (Oswald) vel ministeriali et iudiciali (Hurter) seu duplici causa remissionis ministeriali et principali duplex forma adhiberi per se potest; indicativa tamen videtur aptior esse.

Quodsi quaeritur num etiam post concilium Tridentinum in ecclesia Latina valere possit forma deprecativa, sunt qui censeant valere, velut Dom. Soto, Drouin. „Nam quae merae disciplinae res est, ad essentiam sacramenti non pertinens, si non observetur, non propterea sacramentum irritum fit Quemadmodum validum foret baptisma, quod contra Latinae ecclesiae usum hodiernum immersione daretur et valida Eucharistia, quam in pane fermentato aliquis consecraret, etc. ita nullum videtur esse dubium, quin validum foret poenitentiae sacramentum, quod forma deprecatoria administraretur“. Drouin, De re sacr. l. 6, q. 8, c. 2. Valorem formae deprecativae post ecclesiae praeceptum adhibitae negant e. g. Gotti, Tournely. Billot hanc affert rationem „quia privatus non potest facere, ut formula, quae ex sese non est nisi possibilis ad certam significationem, eam de facto consequatur“. (De eccl. sacram. l. 2, th. 3, cor. 2.) Dubitant de valore alii, velut Oswald, quia ecclesiae, cum ad eam iurisdictionis hic necessariae concessio pertineat, ius denegari non possit ponendi condicionem valoris, et magis Hurter (Comp. t. III., n. 504, 2) quia „actus iuridicus tunc tantum valeat, quando expressus est ad normam authenticam“ (quod repetit Sasse).

Schol. 2. *De absolutione condicionata.* Condicio absolutioni duplici modo apponi potest. Vel enim absolvens habet intentionem hanc, ut tunc effectus ponatur, cum condicio impleta erit (vel impleta est in praeterito), vel intentionem eam, ut nunc sequatur effectus, si postea (vel ante vel nunc) condicio implebitur (vel impleta est vel impletur), seu aliis verbis, si verum est condicionem vel impletum iri vel impletam esse vel impleri. Patet absolutionem collatam priore intentione non valere, quia effectus eius non potest suspendi vel in praeterito collocari. Tamen difficultates fieri possunt de tali condicione, si est de futuro.

1. Sacerdos non a culpa solum absolvit, sed etiam a parte aliqua temporalis poenae, iuxta modum satisfactionis, quam imponit: atqui tamen ab hac poenae parte condicionate tantum absolvit, nempe si satisfactio in futurum impleatur; ergo quoad istud punctum suspendit effectum absolutionis: ergo et hunc quoad culpae remissionem suspendere potest.
2. Sacramentum matrimonii potest esse validum sub condicione de futuro; cur non etiam sacramentum poenitentiae?

Sed ad 1. negatur consequentia. „Etsi enim remissio poenae ad executionem usque satisfactionis suspendi potest, non tamen culpae remissio: poenae enim condonatio et secundarius est absolutionis effectus,

et ex Christi lege ipsi satisfactionis exercitio alligata est; neutrum vero de culpae remissione dici potest“. Collet, -De poen. p. 2, c. 8, n. 94.

Ad 2. vero aliis responsis examinatis De Lugo (De poen. disp. 13. n. 133) ait: Etiam in matrimonio „quando fit sub aliqua condicione de futuro, non suspenditur effectus, sed ponitur, ubi primum ponitur matrimonium; matrimonium tamen ipsum non ponitur, donec impleatur condicio, qua impleta fit statim matrimonium per consensum et verba virtualiter et moraliter praesentia ex verbis praeteritis non revocatis“. Sed absolutionem prius praestitam sub condicione non potest dici postea adveniente condicione manere moraliter et virtualiter, sicut manent verba matrimonii sub condicione celebrati. Nam in matrimonio (n. 119) „verba non fuerunt prolata absoluta sed condicionalia, quae, licet posita condicione transeant in absoluta, hoc tamen non fit per positionem realem verborum absolutorum, sed per positionem virtuales, quatenus priora verba non secuta revocatione et posita condicione censentur moraliter seu virtualiter manere et proferri absolute absque condicione; hoc autem totum non est aliud nisi prolatio virtualis verborum absolutorum; cum ergo in“ absolutione „non sufficiant verba virtualia, sed requirantur realia [cf. huius thes. p. paenult.], sicut non sufficiunt nutus aut scriptura, consequens est, ut neque sufficiant illa verba absoluta virtualia, quae dantur impleta condicione, sed requirantur verba absoluta realia et formalia“.

Quod intentionem attinet nunc absolvendi attamen dependenter ab aliqua condicione, quae condicio eo ipso non potest vere esse nisi de praesenti, sc. veritas facti vel faciendi seu cognitio Dei de praeterito vel futuro, certum est talem absolutionem validam esse si condicio existit, nisi condicio sit talis ut excludatur per eius positionem intentio faciendi id quod facit ecclesia vel saltem nisi condicio sit veritas rei futurae (velut: si Deus videt te hoc anno moriturum esse). Adversarium praecipuum hac in re habemus *Esparzam*, qui censuit solum tunc valere absolutionem condicionatam, si condicio sit ex natura rei (velut: si es baptizatus), non autem extranea, seu talis, ut sine ea sacramentum conferri possit (velut: si restituisti). Probatur autem sententia nostra hac ratione: Intentio absoluta sufficit ad valorem, ergo etiam condicionata dicto modo. Nam talis condicionata necessario transit in absolutam; cum profertur absolutio vel est verum factum, a quo absolutio dependens redditur vel non est; si est verum, voluntas condicionata transit in absolutam.

Oppones 1. non esse credibile, quod Christus concesserit potestatem exercendam sub condicionibus arbitrariis et tanta re indignis velut sub condicione, quod poenitens tota nocte dormierit.

2. Sententiam iudicalem non posse valide ferri in forma condicionata.

Sed ad 1. dicendum, quod „si haec intentio obstaret valori sacramenti, a fortiori deberet obstare intentio simoniaca, ut si quis baptizet ob lucrum temporale; quod tamen ex Tridentino est falsum. Sicuti autem volens baptizare simoniace operatur nomine Christi, quatenus vult conferre sacramentum, non quatenus intendit pretium, ita qui apponit con-

dicionem disparatam, operatur nomine Christi, quatenus vult sacramentum conficere, non quatenus sacrilege eam condicionem apponit: non nego tamen sic baptizatum esse sub condicione rebaptizandum, quia sub opinione positum est, an hic baptismus sit validus“ Viva, Curs. theol. p. VII., disp. 3, q. 2, a. 3.

Ad 2. „Hoc dictum sic universaliter prolatum verum non est; nam etiam in iudicio saeculari interdum similes sententiae feruntur: 'Nisi haec feceris intra unum mensem, hanc mulctam dabis'. A quibusdam videtur confundi iudicium, ut est actus intellectus componentis vel dividensis ideas, et iudicium, ut est sententia iudicialis. Nam dicunt iudicium confessarii, num poenitens sit dispositus, esse ipsam actionem iudicalem. At hoc non est verum, cum sit merum praerequisitum; et praecise, quia sacerdos nescit, num hoc praerequisitum sufficienter adsit, sententiam condicionate fert. Quia autem est condicio de praesenti, et quia pertinet ad forum internum, in quo Deus ipse sententiam exsequitur secundum ea, quae obiective vera sunt, nihil obstat haec condicio validitati sententiae. Licet igitur in iudicio forensi inepta sit haec sententia: 'Adiudico domum Petro, si ius ad illam habet', quia tunc nemo scit, num domus sit Petri, nequaquam idem valet de sententia: 'Absolve te, si dispositus es', quia Deus, qui hanc sententiam exsequitur, scit quid obiective verum sit“. Chr. Pesch, Prael. dogm. t. VII., n. 282.

Condicione de veritate rei futurae apposita non irritari absolutionem censent De Lugo, Viva, Arriaga, Herinx, La Croix, Van-Roy, Grandin, alii. Alii negant cum Coninck, Dicastillo. Horum rationes saltem nihil evincunt. Dicunt 1. per talis condicionis appositionem suspendi effectum absolutionis; semper enim manere in potestate poenitentis condicionem adimplere vel non adimplere et per consequens facere quod habeat vel non habeat effectum absolutio. 2. „Cum Deus commisisset administrationem sacramentorum cognitioni et voluntati hominum, nequit apponi condicio, quae non possit cadere sub humana cognitione“. Alphonsus Lig. l. 6, tr. 1, n. 26.

Sed ad 1. „Aliud est, quod effectus maneat suspensus, hoc est nondum positus, aliud vero quod effectus iam sit positus, sed dependenter [v. g.] a restitutione postea ponenda et iam praevisa; et hoc non videtur absurdum. Idem enim dici debet de scientia visionis Dei et de revelatione et praedictione facta a propheta et aliis eiusmodi, quae licet pendeant ab obiecto futuro, vere tamen sunt et existunt ante ipsum obiectum... Nec video, quod maius absurdum sit in eo, quod gratia hodie ponatur dependenter a restitutione futura iam praevisa, quam quod ponatur hodie revelatio aut assensus fidei supernaturalis de obiecto libero futuro dependenter etiam a libertate hominis, qui positurus est libere tale obiectum. Imo gratia etiam posita fuit alias non ponenda in patribus antiquis dependenter a meritis Christi liberis, praevisis ut futuris; quare sicut postea erat in potestate Christi ponere vel non ponere illa merita, sic videtur, quod erat in eius potestate impedire, ne fuisset gratia data antiquis patribus; non enim data fuisset, nisi eius merita praeviderentur“. De Lugo, De poen. disp. 13, n. 135.

Ad 2. Utique quod in mentem venire non potest, non influet in absolutionem concedendam. Sed collato responso ad obi. 2. contra condicionatam absolutionem in genere, deberet probari assertum, si intellegitur de vera cognitione obiecti condicionis.

Restat, ut quaeramus, num necesse sit condicionem, cum apponi debet, voce exprimi, quod statuit Caramuel. Sed ratio, propter quam talis necessitas adesset, esset tantum quod talis condicio esset pars ipsius absolutionis, quae nisi integra proferretur, effectum sortiri nequiret. Sed „si ex sola intentione determinantur verba ad sensum sacramentalem potius quam ad historicum vel iocosum, quidni ex eadem intentione ad sensum condicionatum determinantur, praesertim cum circumstantiae sensum hunc patiuntur, aut etiam exigunt“. Collet, De poen. p. II. c. 8 n. 91. Unde Gobat censet ne id quidem opus esse, ut habeatur condicio explicite et formaliter in mente, sed sufficere, si implicite et virtualiter adsit, qualem habet, qui voluit audire confessiones secundum institutionem Christi vel intentionem ecclesiae. Sed falso putat Berlage condicionem addi esse inutile, cum semper tacite includatur. „Nam condicio, quae ex natura rei semper includitur, refertur ad effectum sacramenti: ‘Do tibi gratiam, in quantum possum ex mea parte’. Condicio, quae interdum expresse additur, refertur ad ipsum signum sacramentale: ‘Volo sacramentum conficere, si poenitens capax est recipiendi effectus’“. Pesch, Prael. dogm. t. VII., n. 281.

Schol. 3. *De simultanea complurium absolutione*. Quaeri potest 1° num absolutio conferri possit uni a pluribus et 2° num plures ab uno absolvi queant.

„Imprimis non videtur dubium, quod absolutio utriusque [sacerdotis] esset valida, si uterque simul perficeret prolationem formae et poenitens esset dispositus, quia utraque esset forma prolata a legitimo ministro super materiam debitam, et non esset maior ratio, cur una absolutio haberet effectum, quam altera... Quod autem aliqui opponunt repugnare duplicem causam adaequatam, qualis esset illa duplex absolutio, facile solvitur, tum quia hae non sunt causae physicae, sed morales, tum quia licet singulae causae in actu primo essent sufficientes, de facto in actu secundo attemperaretur concursus unius propter praesentiam alterius, et causalitas seu productio gratiae non esset duplex, sed unica adaequata, procedens ab utraque causa, sicut quando de facto plures sacerdotes consecrant eandem hostiam“. De Lugo, De poen. Disp. 13, n. 160.

Dices, saltem si poenitens v. g. moribundus non petiit duas absolutiones, sed unicam, non potest utraque valide conferri.

„Respondetur utrumque valide absolvere, quia poenitens, licet non petierit pluries absolvi, sed semel, voluit tamen absolvi semel sive ab uno, sive a pluribus semel absolventibus; ipse enim solum proposuit causam et instituit iudicium eo modo, quo potuit; per illam autem petitionem absolutionis singuli sacerdotes acquisierunt ius, ut iudicarent et proferrent sententiam, dummodo non essent ab alio praeventi“ n. 175.

Porro num per multiplicationem (simultaneam) absolutionis augeatur gratia in poenitente dependet ab eo, num iudicium sit multiplex.

„Cum enim hoc sacramentum sit iudicium quoddam, constans ex suis partibus et sit ex sua institutione multiplicabile super eisdem peccatis, non apparet, cur non possit multiplicari in nostro casu, in quo iudex est diversus et sententia diversa. Quod enim posset opponi de unitate confessionis et doloris, quae est materia proxima, non obstat, quia [constat] eundem numero dolorem non retractatum et moraliter perseverantem posse deservire ad plures absolutiones. Confessio autem in nostro casu, licet physice et materialiter videatur esse una, moraliter tamen et virtualiter potest esse duplex: suppono enim poenitentem voluisse confiteri utrique sacerdoti [Confiteor vobis = tibi et etiam tibi] et subici utrique in hoc foro“ n. 164. „Quare sicut absolutiones illae, si non simul, sed successive praestarentur, singulae darent effectum suum, et utraque conferret plus gratiae, quam una sola, sic simul exhibitae dabunt eundem effectum, quem darent successive, quia vere exercentur duo iudicia et proferuntur duae sententiae, quarum quaelibet debet habere effectum diversum“ n. 166 (contra Suarez).

Quando vero poenitens ita confiteatur multis, ut non intendat inchoare plura iudicia, sed unum, terminandum a quolibet illorum iudicium (velut non censetur intendere moribundus petens absolutionem ante adventum sacerdotis vel qui in incendio vel naufragio publice confitetur coram pluribus sacerdotibus volens absolutionem sacramentalem), non maior gratia conferretur, quam si unus solus absolvisset. Cf. n. 173.

Quodsi sacerdos diceret: ‘Ego te absolvo’ cum animo non absolventi nisi partialiter, hoc est, simul cum alio, qui eodem modo absolvit, absolutio invalida esset, quia credibile non est Christum concessisse etiam ad hoc potestatem, utpote inutilem et noxiam. Non posset enim unquam absolutio esse valida, nisi quando uterque simul proferret ultimam syllabam. „Quod certius adhuc periculum esset, et necessitas omnino, si tres, quattuor vel plures simul proferrent illa verba... Esset potestas ad actum omnino impossibilem, quod sc. centum homines simultate mathematica proferrent ultimam syllabam. Hoc autem totum fieret absque ulla necessitate aut causa“ n. 178. Arriaga tamen (d. 50 s. 5) probabiliter putat utramque absolutionem fore validam, si ita se sequantur, ut adhuc censeantur moraliter coëxistere.

Denique quaerendum est, num „valide absolvant duo Petrus et Paulus, qui simul absolvunt cum intentione absolventi, si alter non absolvit. Et quidem, si sensus esset, si alter prius non absolvit, uterque valide absolveret, quia neuter prius absolvit. Si autem sensus sit: si alter tunc non absolvit, neuter valide absolvit. Vel enim deberet uterque vel neuter absolvere, cum non sit maior ratio de uno quam de altero. Uterque autem non potest, quia tunc condicio non poneretur; neuter enim vult absolvere nisi altero non absolvente. Si ergo alter absolvit, alter non vult absolvere. Neuter ergo habet intentionem absolventi; quia voluntas illa non potest transire in absolutam, nisi destruat se ipsam. Non potest enim transire in absolutam, nisi alter non absolvat. Si autem Petrus non absolvit ob imperfectam illam voluntatem, quam habet, eo ipso Paulus non absolvet, cum habeat aequae imperfectam voluntatem, atque adeo Petrus absolvet, qui supponebatur non

absolvere. Neuter itaque absolvat, quia voluntas illa intelligi debet absolvendi modo possibili, si alter non absolvat; ille autem modus esset impossibilis, cum afferret duo contradictoria“ n. 190.

²⁰ Absolutio plurium ab uno sacerdote est non quidem formaliter, attamen virtualiter et aequivalenter multiplex. Eam validam esse omnes concedunt. Cf. K. M. Rhalle, *Περὶ τῶν μυστηρίων τῆς μεταρ. καὶ τοῦ εὐχ.* 1905, p. 46.

EXTERNA AD NOS PERTINENTIA.

M. Jugie, Histoire du Canon de l'Ancien Testament dans l'Eglise Grecque et l'Eglise Russe. Paris. Gabr. Beauchesne. 1909. P. 140. Pr. 1·5 Fr.

Hucusque aut parum aut nihil in Occidente considerata est doctrina ecclesiae orientalis de canone S. Scripturarum, quamquam theologi orientales novissimo tempore eam in discrepantiis dogmaticis utriusque ecclesiae adnumerant. Ut incuriam vel ignorantiam hanc auferret, *J.* historiam canonis V. T. in ecclesia Graeca et Russica concinnavit. Quod ultimam attinet, nonnullis additamentis praecipue historicis supplevit commentationes ab A. Dombrovski in *Revue biblique* t. X. et a nobis in *Slav. litt. theol.* a. II. et III. publicatas.

In prima parte conformitatem doctrinae de canone V. T. ostendit ex conciliis et scriptis canonistarum utriusque ecclesiae inde a conc. Trullano usque ad dimidium saec. XI. Nemo fuit usque ad saec. XVI., qui hac in re alteram utram ecclesiam de violatione fidei in conciliis et decretis Romanorum Pontificum sancitae accusaret. „Et qu'on ne dise pas que ce silence doit être attribué à une entente tacite entre les deux partis. Rien n'est plus faux. Pendant tout le XVIe. siècle l'Eglise gréco-slave garda fidèlement la foi des siècles précédents. Si elle s'insurgea contre certaines décisions du concile de Trente, ce ne fut jamais contre le décret relatif aux livres canoniques“ (p. 35). Demum nonnulli theologi protestantismum sapientes novam doctrinam de auctoritate librorum deuterocanonicorum V. T. ex scholis et scriptis lutheranis in Orientali ecclesia propagaverunt. Sed novae ideae e doctrina pseudoreformatorum sumptae et praecipue a Metrophane Critopulo et Cyrillo Lucari in Oriente divulgatae acerrimos sibi hostes fidelissimosque universalis fidei defensores inter Orientales ipsos excitabant.

Caput tertium dicatum est theologis Russicis saec. XVIII., nominatim ferventissimo propagatori ac tutori idearum protestanticarum in Russia, professori Theophani Prokopovič. *J.* cognovit eius labores ex opere Philareti „Histoire de l'Eglise russe“, sed praecipuum fontem ad cognoscendum istum „protestanticum inter orthodoxos virum“ nec non eius adversarium „catholicum“ Steph. Javorski religiosamque motionem ea aetate exortam continet V. pars operum I. Samarin „Stefan Javorskij i Theofan Prokopovič“, qui affirmat „ecclesiam Russicam indulsisse, sed non approbasse alienas orthodoxae fidei doctrinas Prokopovič.“

Theologi Russici nullum omnino ex antiquitate ecclesiae Russicae possident testimonium ad confirmandam suam doctrinam de auctoritate librorum „non canonicorum“ multaque monumenta litteraria nec non fides nonnullarum sectarum in sinu ecclesiae schismaticae iam prius exortarum testantur antiquam ecclesiam Russicam eandem atque catholicam de canone V. T. fidem tenuisse. Dolendum est, quod ad cognoscendam internam vitam ecclesiae Russicae omnia fere antiquiora (et nova) opera Russica non parvi momenti theologis Occidentalibus ignota sunt; qua de causa non satis acriter et efficaciter aliquas novationes scriptorum orientalium impugnare possunt.

In ecclesia Graeca, apud quam novissimo tempore multum auctoritas Russorum theologorum valet, hucusque doctrina de canone V. T. non est stabilita: sunt, qui negent, sunt, qui affirmant ac defendant inspirationem librorum deuterocononicorum V. T.

J. copiosa materia congesta in nova luce ostendit praecipue praesentem discrepantiam Graecorum theologorum. Desiderandum est, ut non solum Gallica versio, sed etiam propria scriptorum verba (sub linea) citentur utque propria nomina (legendum est p. 80. et 81. Воронков loco Voronkov) non solum secundum pronuntiationem Gallicam, sed etiam in lingua originali transcribantur.

Utinam omnes, ad quos pertinet, hoc libello utantur atque nova materia novum errorem devincant, antiquam et universalem fidem in omnibus ecclesiis defendant.

Ad. Jašek.

Adrian Fortescue Ph. D., D. D., The orthodox eastern Church, with illustrations by the author. London and Edinburgh, 1907. pp. XXVII+451 in 8.

Apud Anglos haud desunt perdocta volumina, quae sive vitam enarrant, sive instituta describunt, sive condiciones hodiernas aperiunt, sive doctrinas enucleant Ecclesiarum orientalium. Quae inter volumina, laude praesertim extollenda Nealy, Stanley, Hore scripta. Haec tamen ab anglicanis exarata sunt, qui omnem movent lapidem ut scriptorum orthodoxorum benevolentiam sibi concilient, quapropter partium studio persaepe praepediti, vel dicitur catholicam obruunt Ecclesiam, vel haud raro historiam genuinasque Ecclesiarum orthodoxarum doctrinas absonos in sensus detorquent. Laetitia igitur maxima afficimur, laboriosum volumen perlegentes scriptoris catholici optima notae, qui anglice suum librum exaravit ut concives suos vitam hodiernam Orientis orthodoxi ad lumen principiorum catholicorum edoceret.

Ne cui mirus videatur titulus huiusce libri, paucis explicat auctor. Epitheton orientalis magnam exhibet latitudinem, haereticos comprehendit simul et catholicos: epitheton schismatici gravem praesertim iniuriam, quo fit ut in operibus, quae irenica sibi proponunt molimina, nequeat adhiberi. Scriptor anglicus, canonicus non est cracoviensis, ut bonus ille Sacramenti qui saeculo XVI opellam typis mandavit De quadraginta atrocibus erroribus atrocissimorum schismaticorum Ruthenorum. Hiscie igitur epithetis praesertim auctor noster communem appellationem orthodoxi, licet et hoc, si etymon spectetur, veritati rei non semper respondeat.

Praecedat volumen elenchus librorum, (pp. XV—XXII) qui prae manibus habendi sunt in pervestiganda historia doctrinaque Ecclesiarum Orientalium. Dolemus, quod russica vel graeca litteratura per pauca tantum hocce in elencho exhibent volumina. Ut iam demonstra-

vimus in opere *La Chiesa russa*, russica praesertim litteratura ditissima est operibus, quae maxime conducunt ad pleniorum cognitionem Ecclesiarum orientalium comparandam, eisque praesertim utendum, ut facies genuina τῆς ὀρθοδοξίας nobis pandatur.

Opus absolvitur 14 capitulis. In primo agit auctor concinna brevitate de quinque maximis in Ecclesia christiana patriarchis eorumque iurisdictione, ac de Ecclesia autonoma insulae Cypri, p. 5—50. Ut praecaveantur obiectiones quae fieri possunt ad romanum patriarchatum quod spectat, optima enucleatur distinctio inter iura quae Romano Pontifici competunt, prout consideratur tanquam Episcopus urbis Romae; Metropoli romanae provinciae; Primas Italiae; Patriarcha Occidentis; Pontifex supremus totius Ecclesiae universalis. Hocce caput brevis est atque accurata delineatio historica mutationum quas Ecclesia christiana in suo regimine iurisdictionali, in sua forma administrativa quinque saeculorum decursu passa est. Uberrimam materiarum segetem colligere potuisset auctor, accuratiusque suo munere defungi, si specimina historica Ecclesiarum alexandrinae atque antiochenae, quam cl. scriptores Pargoire et Simeon Vaillé in *Dictionnaire de théologie catholique* inseruerunt, t. I, 786—801; 1399—1433, quodque ego ipse de Ecclesia cypriaca in eodem opere edidi, t. II, col. 2424—2472, nec non absolutissimum opus τῷ Hackett, *A history of the orthodox Church of Cyprus*, Londini, 1901, adhibuisset.

In capitulo II instituitur sermo de romanis Pontificibus suis in relationibus ad Ecclesias orientales (p. 51—97). Meminit praesertim auctor haud raro per celebres Orientis antistites, ne patriarchis constantinopolitanis quidem exceptis, Romanum Pontificem tanquam supremum iudicem controversiarum, vel defensorem in rebus adversis sibi delegisse, aut invocasse, eique primum locum in conciliis oecumenicis obtulisse. Ex documentis historicis, quorum testimonia congerit auctor, luculenter eruitur in controversiis fidei Romam supremum tribunal gessisse: Rome was the last Court of appeal in questions of faith, p. 57. Octo prioribus a Christo nato saeculis Patres Ecclesiae graecae romanorum Pontificum primatum agnoscunt et venerantur: primatus hic in conciliis oecumenicis aperte proditur. Ambitioni byzantinorum antistitem tribuitur causa lugendi schismatis, quod sub Photio tot mala orbi christiano coepit inferre.

Tertium capitulum, p. 98—134 de fide ritibusque Ecclesiae byzantinae antequam exoriretur schisma pertractat. Ea aetate identitatem fidei Orientem inter atque Occidentem pronum est colligere. Ecclesiae vinculo unitatis devinebantur. Quaedam procul dubio differentiae deprehenduntur in liturgia praesertim apud varios populos, sed ex eis non tollitur, non periclitatur unitas orbis christiani. Omnes liturgiae quae in Oriente atque in Occidente usu venerunt, si primo intuitu extrinsecam diversitatem exhibent, eadem tamen continent elementa essentialia, praecipue in sacrificio eucharistico. De variis orientalibus liturgiis disserit fuse auctor, ac de artis byzantinae ortu et progressu, quae postquam tot praeclara monumenta in Oriente condidit, Europam permeavit, atque in Italia supremum perfectionis attigit fastigium.

Capitula IV et V (p. 135—171; 172—200) historiam peracti schismatis sub Photio et Cerulario perstringunt. Auctor tenet iure meritoque schisma epitheton Photiani mereri. Idipsum enim praecipue crimini vertitur Photio, non secus ac pseudo-reformatio suum nomen a Luthero mutuatur. Photius enim maximus fuit osor privilegiorum sedis romanae. Accusationes, quas ipse in romanam iacit Ecclesiam, diiudicat auctor, imprimis τὸ Filioque, ostenditque, post mortem Photii, renovatum fuisse foedus pacemque inter Ecclesias orientalem atque occidentalem, donec Cerularius, vestigiis Photii insistens, lugendam scissionem absolvit. Quae in hisce capitibus de concertationibus polemicis Graecos inter ac Latinos traduntur, perbelle atque accurate

concinna sunt. Auctorem latuerunt studio et consideratione digna, quae Ivancov-Platonov et Lebedev, circa Photium ediderunt volumina. Lebedev praecipue, cum sine partium studio conatus sit eventus enarrare, qui sub Photio schisma provocarunt, ad finem auctoris nostri plurimum conferre potuisset. Idem dicendum de scriptis Skabalanovič et Suvorov, in quibus res a Cerulario gestae exponuntur, eiusque character moralis adumbratur.

In capitulis VI et VII exhibetur historia tentaminum restituendae unitatis Ecclesiae praesertim in conciliis barensi, lugdunensi et florentino, p. 201—220; 221—228. Prius capitulum fusiore tractatione mea quidem sententia indignisset. Haud parum adiumenti auctori nostro attulisset opus Alexandri Katanskij, *Исторія попытокъ къ соединенію церкви греко-восточной и римско-католической за первые 4 вѣка* (Historia tentaminum iterum stabiliendae coniunctionis Ecclesiarum graecae orientalis et romano-catholicae 4 prioribus saeculis), Petropoli, 1868. Ad concilium florentinum quod attinet, examini subiiciendae erant accusationes, quibus latinos insectantur scriptores graeci Rarieri et Demetracopulos. Generatim enim scriptores orthodoxi hocce concilium invalidum declarant, quia violentia moralis in Graecos adhibita est. Maxima etiam brevitate expeditiones cruce signatorum refert auctor. Neminem latet ex eis vehementiore adhuc in Latinos odio Graecos exarsisse, ac religiosis simultatibus vel politicam adiectam fuisse.

In capitibus VIII. et IX. breviter enucleatur historia Ecclesiae graecae sub tyrannide Turcarum, p. 229—244; 245—272. Prius describitur methodus, quam secuti sunt Turcarum reges ut christianos disiecti imperii byzantini sub suo dominatu tenerent. In altero de theologis graecis pertractatur, qui saeculis XVI—XVIII florere. Hocce maiore accuratatione indignisset, sive in delectu theologorum (citantur verbi gratia Alexander Helladius, et Athanasios Comnenos Hypsilantis, qui nullius auctoritatis sunt in provincia theologica, quamvis in rebus historicis famam sibi comparaverint), sive in notitiarum praecisione, ut in eis quae tradit de Petro Mogila atque Eugenio Bulgari. Maioris momenti sunt quae in eodem capite de relationibus orthodoxarum Ecclesiarum cum lutheranis atque anglicanis enarrantur, praesertim de postremis. Rite censet auctor confessionem fidei Cyrilli Lucareos potius calvinianam dicendam quam orthodoxam. Cum tamen tot habitae sint concertationes quoad huiusce confessionis authenticitatem, eaeque ad nostram usque producantur aetatem, fusiore calamo de hac authenticitate disserendum fuisset. Quaedam minus accurata tradit auctor de confessione Dosithei, praesertim quod maxima potius auctoritate in Ecclesia orthodoxa, cum notum sit eam russicam Ecclesiam, non nisi latinis erroribus purgatam accepisse, Cf. opellam nostram: *Dositeo, Patriarca greco di Gerusalemme, Florentiae, 1909, pp. 22 24.*

In capitulis X. et XI. exponitur regimen hodiernum Ecclesiae orthodoxae in quattuor patriarchatibus Orientis, in insula Cypri, in Russia, in Georgia, in Karlovci, in regno Graeco, in monte Sinai, apud Serbos, Bulgaros et Rumenos, nec non organizatio patriarchatus constantinopolitani, hierarchiae et monachismi. p. 273—337; 338—360. Ex miserrimis conditionibus, quibus premitur const. Patriarcha, praesertim in certamine cum Bulgaris, optime demonstrat auctor quomodo principia byzantinorum theologorum ad romanum primum evertendum maximam perniciem byzantinae Ecclesiae attulerint. In historia georgianae et slavicarum ecclesiarum enucleanda ex optimis fontibus scriptor noster non hausit, praecipue in statisticis concinnandis. In eis quae minus accurate dicta sunt detegendis non immeramur. Opus enim numeris omnibus absolutum conscribere noluit auctor, sed catholicis anglis librum parare, qui vitam Ecclesiarum orientalium exprimeret.

Caput XII. exponit fidem orthodoxam, discrepantias nempe dogmaticas quae Orientem ab Occidente seiungunt, p. 361—395. Loquitur primum auctor de libris symbolicis Ecclesiarum orientalium, asseritque fidem orthodoxam praesertim contineri in symbolis apostolico et nicaeno, p. 362. Hac in re adnotamus symbolum apostolicum, prout habetur in Romana Ecclesia, theologos orthodoxos non agnoscere. Inter libros symbolicos fortasse inserendae erant responsiones ad Protestantes Hieremiae II., ut Mesoloras facit. Haud satis etiam constat Petrum Mogilam auctorem fuisse Confessionis Orthodoxae, quae eius nomine venit, eamque latino idiomate conscripsisse. Perspicue argumenta catholica expromit auctor, quibus romanus primatus, τὸ Filioque, transsubstantiatio, epiclesis, purgatorium, immaculata Conceptio Beatae Mariae Virginis in theologia catholica probantur. Quaedam desiderantur in historia controversiae τὸ Filioque: ex theologis enim russis, qui cum vetero-catholicis commercium habent, variationes quasdam colligere potuisset auctor noster in sensu determinando τὸ Filioque, ex quibus veritas dogmatis latini fulcitur. Cf. Livanskij, Прот. Янышевъ и новый доктринальный кризисъ въ русской церкви (Archipr. Janyšev, et nova κρίσις doctrinalis in Ecclesia russica), Friburgi, 1888. Pulcherrimis verbis characterem theologiae graecae prodit pp. 392—393, ac morbum innuit quo laborat graeca Ecclesia: The radical affliction from which the orthodox Church suffers is arrested development.

In XIII. capite, p. 395—428 instituitur sermo de calendario, quo utuntur orthodoxi, de festis graecorum, de liturgia, de sacramentis quoad caerimonias liturgicas, de vestibis sacris, de musica sacra. In controversia de calendario saltem mentio inicienda fuisset cl. P. Tonadini, qui tot vires mentis et cordis profudit in calendarii gregoriani adoptione orthodoxis praedicanda.

Capitulum XIV. considerationes auctoris exhibet circa unionem Ecclesiarum. Ostenditur principium dissolutionis invectum esse in Ecclesias orthodoxas, quae magis magisque disrumpuntur, suo capite viduatae. Ubinam fas est reperire centrum Ecclesiarum orthodoxarum? . . . Si testimonium audiatur historiae nemini est dubium romanam sedem hoc centrum fuisse: Romanos Pontifices sententias, in controversiis fidei, quae omnem dubitationem excluderent, dedisse. Ad eos igitur redeundum. Praeiudivicatis valedicendum opinionibus ut ramus trunco viridi coniungatur. Perdifficilis quidem est unio, sed ea absolute est necessaria pro conservatione Ecclesiarum orthodoxarum. Breviter enucleatis litteris Leonis XIII et Anthimi VII., auctor vehementer expromit desiderium restitutae Ecclesiarum unitatis, p. 429—439.

Ex hucusque delibatis momentum utilitasque huiusce operis satis clarent. Finem, quem sibi proposuit, cl. auctor plane assequutus est. In volumine, quod gaudio affecti pervolutavimus, ea omnia invenimus elementa, quibus accuratam notitiam vitae religiosae, litterariae, ecclesiasticae, administrativae Ecclesiarum orthodoxarum comparare nobis possumus. Laudandus praecipue auctor quod, a rabida, ut ita dicam, polemica, sese abstinet, quod christianos orthodoxos ut fratres considerat, ac praedulcem hancce vocem cum nebulonibus quibusdam, ut portentum haereticum, obliterandam non autumat. Si corde sincero adlaborare velimus ad parandam animorum concordiam, ad omnes unitatis vinculo devinciendas separatas Ecclesias ab unitatis centro, necesse est ut 1 clare exponamus condiciones et vitam Ecclesiarum orthodoxarum: 2 ut legibus caritatis nostris in disceptationibus semper obtemperemus. Duplici hoc munere cl. Fortescue apprime defunctus est suo in opere, quod nostris lectoribus vehementer commendamus, eique nova citius adiectum iri pro felici exitu causae, quam tuemur, speramus.

A. Palmieri.

Virg. Pop, **Chestia unirii bisericilor.** (Quaestio unionis ecclesiarum). Timisoara. 1908.

P. verbis allocutionis Suae Sanctitatis Papae Pii X., die 12. februarii 1908 habitae ad orientales, impulsus vocat dissidentes (praesertim Rumenos) ad efficiendam unionem ecclesiarum, quam non tantum catholici sed etiam scriptores eximii ecclesiae dissidentis, praesertim Russi, ferventissime optant; argumenta deinde profert, quibus probare conatur, nullum impedimentum dogmaticum iacere in via ad unionem ecclesiarum. Primatum et purgatorium autem leviter tantum tangit probans ex ipsis quoque scriptoribus ecclesiae separatae, primatum papae et purgatorium non esse differentiam inter ecclesiam occidentalem et orientalem. Fusius autem inquit de Filioque et ostendit neque hunc locum posse existimari impedimentum unionis. Tandem postquam probavit nullum momentum dogmaticum posse afferri ut causam ortus schismatis, sed pravitatem tantum humanam, ostendit breviter utilitates varias, quae ex unione cum Roma manare possunt. Libellus finitur novem interrogationibus, quas Solov'ev proposuit archipresbytero Platonov, de »Filioque« et de quaestione unionis.

Academia ortodoxa (1884—1909). (Almanach Iubilar) Cernauti 1909.

Ex occasione 25. anniversarii societatis Academicae in theologica facultate Universitatis Černovicensis editus est hic liber. —

In praefatione describuntur varia conamina ad foundationem huiusmodi sodalitatis directa, finis et administratio interna eius. — Prius fundata est societas: »Arboroasa« (Arbor). Posterius orta est: »Speranta« (Spes), sed statuta eius non erant approbata. Sub metropolitae Silvestru Moraviu 18. Nov. 1883 exiit decretum ad componenda statuta nova. Quibus a potestate civili 20. Nov. 1884 approbata constituta est: »Academia Ortodoxa« societas iuventutis in facultate theologica. — Finis societatis est promovere studia litteraria, rhetorica et musicam ecclesiasticam, seu ut in libro legimus: »Perfectionarea reciproă a membrilor ei pe terenul literar, retoric si musical bisericesc« (Perfectio membrorum reciproca in genere litterario, rhetorico et musico-ecclesiastico). Societas varia publicavit. Ita ex. gr. de anno in annum: »Calendarul român pentru archidieceasa Bucovinei«. Inter socios huius publicationis nomina legimus ut: M. Eminescu, G. Coşbuc, Păcăţianu, C. Moraviu etc. 1893 editum est opus: »Istoricul bisericii ort. diu Bucovina 1775—1893«.

Inter sua membra numerat iuvenes non solum e Bucovina, sed etiam ex Hungaria, Romania. —

Quod attinet contentum libri: exhibet praeter partes belletristicas (narrationes, poëmata, litteratura Rumenica praesentis temporis etc.) aliqua studia theologica. Quod ad nos pertinet, est:

Dr. *Orest de Tarangul*, Doctrina s. Ireneu despre biserică, continuată in scrierea sa »Adversus haereses« (Doctrina s. Irenaei de ecclesia secundum scriptum eius: Adv. h.).

Non potest omitti una observatio sc. non esse hominis litterati, iurisdictionem Romanae Ecclesiae, quam illi s. I. attribuit solum politicae urbis Romae gravitati adscribere. —

Ungvár.

Dr. *Julius Hadzsega*,
profess. theologiae.

Ludovicus Wouters, C. SS. R., **De minusprobabilismo.** Editio altera, Amsterdam, apud *C. L. Van Langenhuyzen*. 1908. Pretium 2.40 cor.

Disputationes de systemate morali saeculo XVII. tam acri calamo institutas victoria tandem probabilismi sedavit, atque adeo, ut diu iam maxima pars theologorum se probabilismi fautores profiterentur. Nec mirum; probabilismus enim unicum systema est, quod ex omnibus, quorum electio ab ecclesia permittitur, logice-sibi constat. Hoc systema solidum ac certum novo exacuato calamo aggreditur Wouters,

idque vel nomine ipso recepto exspoliare intendit. Quae nominis mutatio — ab aliis iam inchoata — imprimis infelix, ne dicam iniuriosa, merito reprehenditur, cum ea probabilismi systema non solum laxismi nota odibile reddat, sed etiam principium fundamentale systematis detorqueat. Sane cum errore notat auctor in praefatione libri, denominationem ‚minusprobabilismi‘ praefendam esse, »quippe quae accurate exprimat tesseram systematis adversariorum eiusque signum characteristicum, quo ab aliis systematibus distinguitur«. Attamen tessera probabilismi nequaquam est, ut minus probabilem sententiam quasi ex consulto eligat atque captet, vel hanc prae ceteris commendet, — quod nomen minusprobabilismi primo menti ingerit, — sed principium fundamentale statuit: quamlibet vere et certo probabilem sententiam licite sequi posse. Quamlibet, inquam, unde corollarii instar fluit, etiam eam, quae minore probabilitate gaudet, modo vere et certo probabilis sit. Recte igitur denominatur nomine probabilismi, quod et genuinum principium huius systematis ingerit, et systema ipsum ab aliis, quae aut solam probabiliorem sententiam, aut nonnisi in casu aequalis probabilitatis liberam sententiarum electionem permittunt, primo intuitu discernit. Si quando auctores licitatem sententiae minus probabilis agitant, id nonnisi contra adversarios inculcant.

Quod ipsa argumenta attinet, operae pretium non est, ut in eis fuse refellendis immoremur, cum Lehmkuhl aliique iam in primae editionis examine directe, in variis solidis operibus, exponendo defendendoque principia probabilismi, indirecte refutaverint. Id unum notare iuvabit, auctorem praeprimis eo laborare, quod legem nondum cognitam iam obligationem inducere posse putet. Lex quidem obiectiva obligat in actu primo (ad obligandum aptitudo), lex, cuius existentia in suspicionem venit, obligat ad sui notitiam quaerendam, quae tamen si obtineri nequit, obligatio propria in actu secundo non oritur. Hoc axioma ex philosophia morali desumptum evertit omne argumentum auctoris ex ratione petitum. Quidnam rationes auctoritatis ex definitionibus aut decretis ecclesiae allatae valeant, cuique patebit, qui libellum egregium P. Lehmkuhl: »Probabilismus vindicatus« revolverit.

Quae dixisse sufficiat.

Sigismundus Bernhard.

Dr. Vasile Suciu, **Teologia dogmatică specială** vol. I. II. Blaj 1908 pretul 7 cor. 30 h.

Sub hoc titulo opus ad studia nostra magnopere pertinens editum est a professore th. dogmaticae in Seminario graeco-catholico rumenico Balázsfalvensi (Blaj hungarice Balázsfalva).

S. valde habili modo tractat controversias inter catholicos et Graeco-orientales. Dogma »Filioque« primo in sua evolutione historica evolvit. — E scriptis patrum ecclesiae Graecae profert argumenta. Nec omittit obiectiones. — Sic comprobatur s. Ioannem Damascenum non negasse processionem etiam a Filio sed solum hoc: Filium esse »προκαταρκτικὴν αἰτίαν« Spiritus Sancti.

Maxime notanda est paragraphus de forma S. Eucharistiae in qua S. fuse tractat epiclesim. — Ostendit primum Nicolaum Cabasila archiepiscopum Thessalonicensem saeculo III. negasse formam Sacramenti Eucharistiae verba Domini esse. — Sed etiam ille necessaria esse putavit verba Domini ad consecrationem, nec asseruit nisi consecrationem de facto verba ea non subsequi. — Habili modo S. respondet ad diversas obiectiones. Inter alia docet post epiclesim in missa Orientalium »panem sanctum« commemorari. Ex hoc igitur, si vera esset opinio Orientalium, necessario sequeretur nec post epiclesim peractam esse consecrationem. Cum dogma Immaculatae Conceptionis B. V. tractat, Mariae theologorum academiae Kioviensis consensus ostendit. Dogma Purgatorii tractans negat Graeco-Orientales

logice procedere, cum et neget purgatorium, et doceant peccata levia etiam post mortem posse remitti.

Sententiae professoris Nicolai Glubokovskij («Strannik» nr. 1. 1904) schisma ex humana discordia ortum esse et ex humano praeconceptu sustineri subscribit. Opus non solum ad usum scholarem sed et ad privatum revera magni momenti est. —

Ungvár.

Dr. *Julius Hadzsega*,
profess. theologiae.

Cyrille Charon (C. P. Karalevsky), **Le quinzième centenaire de Saint Jean Chrysostome et ses conséquences pour l'action catholique dans l'Orient gréco-slave.** XVI + 413, 5 fres.

Agitur de ritibus Romano et Byzantino, de sollemnitate Romana in honorem s. Ioannis Chrysostomi a. 1908 celebrata, de mutata doctrina in ecclesia orientali, de missionibus orthodoxis, de commercio inter orthodoxos et anglicanos, de catholico labore in Oriente.

L. K. Goetz. **Staat und Kirche in Altrussland.** Kiewer Periode 988—1240. Berlin 1908. VIII + 214.

Revue Internationale de Théologie. 1908. No. 59.

Pr. Dr. *Michaud*, La Succession apostolique. P. 421—444.

M. demonstrare nititur, potestatem ordinis non esse causam ministerialem, non vere potestatem, sed tantum condicionem quandam ad legalitatem actus, quam ecclesia orans exercet. Quae condicio licet sit indispensabilis, non est influxus in gratiam conferendam. Sic fuisse ab initio et hierarchiam solum ex negligentia fidelium super ecclesiam elevatam esse. Quo factum est, ut apostolicitas ecclesiae evanesceret, apostolicitas ordinis dominaretur. Condiciones, quibus successio apostolica constat, enumerantur: 1. Ut candidatus regulariter electus sit, de ecclesia regulariter instituta. 2. Ut consecratus sit in ecclesia, quae ipsum elegit, vel in ecclesia episcopi consecrantis, sed in hoc casu cum consensu ecclesiae eligentis. 3. Ut consecratio per impositionem manuum episcopi et preces fidelium fiat. Hinc praeter alia convicia, quae in Rom. Pontif. coniciuntur, ipsum non esse legitime successorem Apostolorum deducitur. Pauca auctor ad probandas hypotheses suas adfert. Quae ex Act. Apost. afferuntur, non probant quidquam. Nam in Act. Apost. inter electionem praevidiam eiusque necessitatem vel valorem et inter missionem, impositionem manuum, collationem potestatis et plura alia insuper distinguas oportet. Solus textus ad minimum saltem dubius est, si sensum auctoris supponis, vel potius contra ipsum auctorem sonat (Cf. Bruders, Verfassung der Kirche, e. g. III. Absch. 2. Kap. p. 116—119).

Pfarrer *Schirmer*, Io. Hus. Ein Gedenkblatt, S. 481 - 493.

Explicatur compendiose 1. Was lehrte Joh. Hus? (Iuxta catechismum Pragensis bibliothecae a. 1469). Certo falsae sunt definitiones ecclesiae, quam solos electos continere asseritur. Valde suspecta est doctrina de praedestinatione (absoluta?), de efficacia s. poenitentiae scil. absolutionem divinam praecedere et humanam (sacerdotalem) sequi. Papam habuit et vocavit magnum antichristum (2 sermones 1413 vel 1414 habiti, Magdeburgi 1554 editi), mendacem, qui semper veritati resistit . . . 2. »Wie lebte Joh. Hus?« 3. »Wie dachte Mit- und Nachwelt über Joh. Hus? — Ipse auctor tandem utique laudando propterea Hus, assentitur iudicio, quod Hefeles enuntiavit: »(daß Joh. Hus) in einer Reihe von dogmatischen und kirchlichen Punkten den Altgläubigsten beigezählt werden kann (Konziliengesch. VII, 1. p. 217).«

S. Boulgakoff, L' Eglise et la culture. P. 494 - 498. (Summa articuli, a N. E. Djačenko translati).

Simile est genus humanum iuveni prodigo, qui reverti ad domum paternam cogitat. Sed quomodo? Quid sit moderno homini, quid ecclesiae agendum, ut inter se convenient, quod summopere exoptandum est, auctor inquit et proponit. Duplex nempe elementum alterum divinum, humanum alterum, in propagando et augendo regno caelesti attendendum est. A tempore humanismi praesertim homines neglecto elemento divino, alterum solum elementum excolebant. Interea ecclesia filio maiori similis, nonnihil animi superbi ac malevoli prae se ferebat. Modo ecclesia, neglecta libera evolutione, et carens cultura quam vocant, homines quos in gremium suum suscipere ipsi incumbit, a se repellit. Sicut medio aevo conservativa, imo retrogressiva et culturae inimica est. Hinc iniuriae et querelae utraque ex parte cessare debent. Quamdiu magna pars culturae »laicae« extra ecclesiam versatur, ultima spirituum lucta nondum advenit. Utinam se humanum genus ad ultimum gradum conscientiae historicae et religiosae elevet! — Quae auctor doctus de ecclesia sua reprehendit, licet forte vera sint de oriente, in ecclesiam vero Romanam non cadunt. Nonne eccl. Rom. doctissimos in omni scientia profana et sacra viros summa ingenia omnis artis, musices, sculpturae, picturae etc. suos vocat filios? Nonne eccl. Rom. inde a Russica eccl. vituperari solet, quod nimis novitates foveat, nimis liberum progressum promoveat?

Casus communicationis in sacris Romam inter et orientales separatos proponitur (p. 521—523).

»Decretum s. Officii de 20. Iulii 1898 hominem orthodoxum absolvere permittit,« ita Lesêtre in folio dicto »Revue du clergé français« die 15. April. 1907 scribit, »qui schisma solum materialiter profitetur, estque in bona fide, sub conditione, quod absolutio sine scandalo dari possit. Scandalum vero esset, si testes male informati sine ulla formalitate hominem ut acatholicum notum a sacerdote catholico absolvi viderent . . . In omni casu, ubi scandalum timendum esset, sacerdos facile illud remove potest, infirmo tribuendo absolutionem sine ullo signo exteriori.« Lesêtre insuper concedit, absolutionem quidem concedi posse sed non extremam unctionem, quia prior necessaria est ad salutem, posterior vero est favor spiritualis, quem ecclesia liberis suis reservat, qui sunt cum capite uniti. Referentem (E. M.) in his ultimis verbis solutionem difficultatis suae, quam (p. 523 in fine) movet, non vidisse, sane miramur. Neque immediate antecedens difficultas subsistit. Nam minister orthodoxus catholicum in extrema necessitate legitime absolvit, quia sacramentum ordinis validum est apud ipsos et iurisdictionem, quae deesset, ecclesia eo ipso supplet, quod absolutionem admittit. Quae auctor non videns, theologos Romanos gratis irridet.

Aus der Literatur der orthodoxen serbischen Nationalkirche (N. V.) p. 524—526.

Complura opera Nicanori Ružičić, episcopi Nišensis adumbrantur: 1. Ecclesiastica historia Serbica (2 vol.): a) Quomodo eccl. Serb. fundata et explicata sit usque ad XIII. scl. b) de ulteriore progressu usque ad erectionem archiepiscopatus (1219—1346). c) de patriarchis Serbicis (1346—1766), d) quomodo patriarcha proprio sublato eccl. Serb. Constantinop. patriarchatui adiecta, dein partim restituta sit. — 2. Quomodo eccl. Serb. ad Const. patriarchatum se habeat. — 3. De Stephano Nemanja — duce. — 4. De s. aedibus eccl. Russicae orthodoxae, quae Weimari et Wiesbaden exstant. — 5. Manuscriptum monasterii Lepavinensis, documentum medii aevi, ab auctore editur et cum aliis monumentis comparatur. — 6. Epistolae pastorales, 2 vol. — 7. Theoria iuris eccl. orientalis. — 8. De impedimentis consanguinitatis et affinitatis in matrimoniis ineundis. 2 opuscula alia de eadem re ab episcopo prius iam edita sunt.

MISCELLANEA.

Relatio de conventu Zagrabiensi. (Absolvitur).

V. Dissertationes die 31. Aug. post meridiem.

Post meridiem tres referentes sermonem habuerunt.

P. Hieronymus Jarakoff, Bulgarus ex ordine Cap., professor in Seminario Ploydivensi, de actione missionum catholicarum in Bulgaria referebat. Populus Bulgariae Slavicus est, licet ab aliis Slavis parum cognitus. Populus hic christianus est, talisque saeculorum cursu mansit non obstante duro patriarcharum Constantinopolitanorum iugo, ast — quod maxime dolendum — dira calamitate ab unitate ecclesiastica seiunctus est. Etsi separati, tamen non sunt Bulgari dura cervice, veritatem agnitam libenter apprehendunt maiorique auctoritati libenter se subdunt. Hinc ab ecclesia catholica non abhorrent. Per quattuor iam saecula missionarii catholici in Bulgaria versantur unionemque propagant, non absque effectu. Primus in Bulgariam missionarius venit episcopus Petrus Solinensis ex Bosnia a Clemente VIII. a. 1610 illuc missus. Missionarii nunc adiumentis materialibus ad opera sua exercenda indigent; nec ephemeridem catholicam habent. Referens in fine exoptat maius reliquorum Slavorum cum Bulgaris commercium. »Viribus unitis« magnae res efficiuntur.

Postea Dr. Dionysius Njaradi, rector Seminarii Graeco-catholici Zagrabiae, referebat »De idea unionis in vulgus propaganda«. Historia tentaminum unionis restituendae, prouti Constantinopoli, Lugduni, Florentiae . . . facta sunt, nobis monstrat unionis restitutionem minime esse opus paucorum annorum, sed necessariam esse actionem permanentem. Agere debent catholici utriusque ritus, prae-euntibus theologi. Professores theologiae in tradendis disciplinis suis schisma et unionem semper prae oculis habeant Animarum vero pastores e scholis egressi ideam unionis in vulgus propagent. In specie unionis curam apud nos habeat dioecesis Crisiensis, quae in medio catholicorum et schismaticorum posita a Providentia divina quasi destinata ad fratres aberrantes reconciliandos videtur. In modo autem agendi probitas magnaue caritas christiana non satis commendari potest.

In fine ferventis huius sermonis Dr. Njaradi res quasdam sed non in forma resolutionis proposuit, prouti sequuntur:

1. Conventus curam habeat, ut in Seminariis et scholis Slovenicis et Croaticis specialis ad quaestionem orientalem et litteraturam orientalem respectus habeatur.

2. Ad promovendum studium quaestionis orientalis quidam mediis pecuniariis adiuventur.

3. Progressum huiusmodi actionis folia et ephemerides notum faciant.

4. Ordinariatus inspiciant, ne ritus orientalis violetur; curent, ut clerus utriusque ritus in concordia et caritate vivat et quaestione factorum in hoc statu manente, invicem se respiciat.

5. S. Sedes certior reddatur, ut, quo unio propagetur, totum orbem catholicum ad condendam basilicam Romae sub protectoratu s. Sedis et sub cura PP. ordinis s. Basilii stantem invocet.

6. Agatur, ut in scholis nostris theologicis cathedra pro ritu orientali fundetur.

7. Conventus noster submisit petat patres »perpetuae adorationis«, ut orationes adorationesque suas ad hanc quoque intentionem offerant.

8. Similiter sorores misericordiae pro eadem re rogandae sunt.

Ultimo loco referebat Dr. I. Pazman »De Apostolatu s. Cyrilli et Methodii«, qua de re sequentes »resolutiones« factae sunt:

1. Agendum est, ut in omnibus dioecesibus Croaticis cum permissione Ordinariatuum Apostolatus ss. Cyrilli et Methodii introducat, sic tamen, ut cum Apostolatu Velehradensi unitus remaneat.

2. Numerus sodalium, ratio pecuniae acceptae et datae quovis anno sive in peculiari libello sive in aliquo folio notificetur.

3. Statuta Apostolatus pro Croatis adaptentur, similiter libelli pro accipiendis membris novis in lingua Croatica praeparentur.

In disceptatione exorta utilia quaedam protulit Dr. Kovačić. In dioecesin Lavantinam Apostolatus ss. Cyrilli et Methodii iam ab episcopo Slomšek introductus est, nunc tantummodo renovandus manet. Apostolatus apud omnes Slavos introducendus est, ast sic, ut sit quasi quaedam confraternitas ecclesiastica ab omni influxu potestatis civilis libera. Membra confraternitatis quotidie unum Pater et Ave cum additamento in honorem ss. Cyrilli et Methodii orent, quotannis vero solvant 24 h. Confraternitati adnexae sint indulgentiae. Pecunia colligi poterit dominica post festum ss. Cyrilli et Methodii. Hoc modo agendum est et quidem cum perseverantia agendum; tunc Deus benedictionem suam non denegabit. Labor noster fructus bonos habebit.

Sessionem finivit Dr. Kovačić optando, ut dissertationes et propositiones in conventu factae ad instar seminis sint in terram Domini-
cam sparsi, ex quo fructus centuplus prodeat.

In fine conventus electum est collegium ad exsequenda decreta, in quo hi RR. DD. inveniuntur: Ferdinandus Brixi S. I., Dr. Camillus Dočkal, Dr. Franciscus Grivec, Dr. Iosephus Gruden, Dr. Lucas Jelić, Aemilianus Kocakov, Dr. Franciscus Kovačić, Dr. Emericus Marchetti, Vicko Medini, Dr. Dionysius Njaradi, Dr. Iosephus Pazman, Dr. Quido Rant, Dr. Svetozar Rittig, Dr. Daniel Šajatović, Dr. Iosephus Ujčić, Dr. Aleš Ušeničnik, Dr. A. Vincetić.

Ne relatio de conventu manca sit, hoc adhuc addendum, tempore conventus sat amplam collectionem librorum et foliorum, quibus quaestio orientalis attingitur, omnium oculis expositam esse.

Dr. K. Dočkal.

Libellus

II. Conventus Velehradensis

a 31. Iul. — 3. Aug. h. a. habendi.

31./VII. vesp. h. 4: Salutatio. Brevis memoria sacrae vetustatis Velehradii (exponet Dr. Nevěřil).

1./VIII. ante merid. h. 7³⁰: Sacrum sollemne; h. 9: Creatio Praesidis. Creati alloquium; h. 9³⁰: Lectio protoier. p. Alexii Mal'cev (Мальцевъ), Berlin: *De vestigiis epicleseos, quae exstant in oratione Missae Romanae* »Iube haec perferri.«
h. 10: Proposita ante ad deliberandum leguntur. Partes conventus deliberaturi constituuntur; h. 10³⁰: Pars Orientalis et pars Occidentalis quaestiones proponunt et tractant.

post merid. h. 3: Lectio P. Aurelii Palmieri O. S. A., Kraków: *De pristinae academiae ecclesiasticae Kioviensis doctrina, B. Mariam V. praemunitam fuisse a peccato originali*; h. 3³⁰: Lectio P. Mart. Jugie O. S. A. ab Assumpt., Constantinople: *De Immaculata Deiparae conceptione apud Byzantinos scriptores post schisma consummatum defensa*; h. 4: Pars rerum cognoscendarum studiosa quaestiones proponit et tractat.

2./VIII. ante merid. h. 9: Lectio Dris Antonii Straub, theol. prof. emer., Kalksburg: *Quaedam de principio essentiali unitatis ecclesiae Christi*: h. 9³⁰: Lectio prof. abbé A. Gratieux, Châlons sur Marne: *De elemento morali in theologia A. S. Homjakov*; h. 10: Lectio Jos. Bocian, sacerdotis Rutheni, Lvov: *Quomodo liturgica studia ad ecclesiarum discidium tollendum pertineant*: h. 10³⁰: Lectio Fr. Snopek, archivarii aëp., Kroměříž: *De discipulorum s. Methodii ad Romam relatione*; h. 11: Lectio Al. Bukowski, prof. theol., Weidenau: *De epitimis*:

post merid. h. 2³⁰: Pars rerum agendarum studiosa quaestiones proponit et tractat; h. 4⁵⁰: Lectio Dris. Svetozar Ritig, prof. theol., Djakovo: *De Vlad. Solov'ev relationibus ad Croatas*; h. 5: Lectio Dris M. Zdziechowski, prof. univ. Jag., Kraków: *Litterata Russia quid Occidentis gentibus in rebus fidei exhibere possit*; h. 5³⁰: Lectio Dris Al. Jacimirskij, prof. univ. Petropolitanae, S. Peterburg; h. 6: Quibus de rebus a singulis partibus deliberatum sit, refertur et de propositis deliberatio habetur.

3./VIII. ante merid. h. 10: Lectio Dris Mat. Končar, prof. theol., Sarajevo: *De impedimentis unionis ecclesiarum Orientalis et Occidentalis deque modis eam maturandi*; h. 10³⁰: Pars Orientalis et Occidentalis proposita sua in formam redigunt et eos, qui proposita exsequantur, commendant; h. 11³⁰: Reliquae duae partes idem perficiunt;

post merid. h. 3: Lectio P. Sévérien Salaville, Aug. ab Assumpt., Constantinople: *De s. Theodori Studitae doctrina de B. Petri Romanique Pontificis primatu*; h. 3³⁰: Proposita et delecti approbantur et actio conventus finitur.

Eodem tempore Velehradii habetur brevis institutionis cursus praeparans ad studia huc pertinentia. Exponent P. T. DD.: A. Palmieri, quaestiones dogmaticas, prof. Dr. F. X. Grivec historicas, Jos. Bocian liturgicas, Ad. Jašek biblicas; dubia solventur et ad interrogata respondebitur. Insti-tuetur 2./VIII. a 2³⁰—4; 3./VIII. a 11—12; 2³⁰—3³⁰.

Ut quam plurimi convenient qui lectionibus et deliberationibus intersint, desideratur.

Conventum praeparantes:

A. Palmieri O. S. A. Dr. A. C. Stojan. Andreas, metropolitanus Galiciae.

Второй богословскій съѣздъ въ Велеградѣ для изысканія средствъ къ сближенію Восточной церкви съ Западной.

Засѣданія конгресса будутъ происходить въ слѣдующемъ
порядкѣ:

31. Юля: 4 часа попол. Открытіе засѣданій конгресса.
Вступительная рѣчь посвященная памяти велеградскихъ
святыхъ (Докт. Невѣрилъ).

1. Августа: 7 ч. 30 м.: утр.: Торжественное богослужение: 9 г.: Выборъ президента. Лекція о. протоіеря Алексія Мальцева (Берлинъ) „О слѣдахъ призванія св. Духа (*ἐπικλησις*) въ молитвѣ римской литургіи: „Iube haec referri“; 10 ч.: чтеніе вопросовъ предложенныхъ на разрѣшеніе конгресса. Выборъ членовъ комисіи для постановленія рѣшеній конгресса. 10 г. 30 м.: Отдѣленія Восточное и Западное предлагаютъ вопросы и обсуждаютъ ихъ.
3 ч. попол. Лекція о. Аврелія Пальмери О. С. А. (Краковъ): „Первоначальное ученіе Кіевской духовной академіи о непричастности первородному грѣху пресвятой дѣвы Маріи“; 3 г. 30 м.: Лекція о. Март. Жужи О. С. А. Успенія Пресв. Бог. (Константинополь) „О непорочномъ зачатіи пресв. Богородицы по твореніямъ византійскихъ писателей въ періодъ времени послѣ церковнаго раскола.“
4 ч.: Теоретическое отдѣленіе предлагаетъ и обсуждаетъ вопросы.
2. Августа: 9 ч. утр.: Лекція проф. богосл. Докт. Антонія Штрауба (Калксбургъ) „О существенномъ принципѣ единства церкви Христовой“; 9 ч. 30 м.: Лекція проф. о. А. Гратъё (Шалонъ на Марнѣ): „О нравственномъ элементѣ въ богословіи А. С. Хомякова“; 10 ч.: Лекція русинскаго свящ. о. Іосифа Боцяна (Вѣна): „Какимъ образомъ изученіе литургіки можетъ содѣйствовать устраненію препятствій къ сближенію церквей.“ 10 ч. 30 м.: Лекція Фр. Снопекъ архивиста ольмюцкой архіепископіи: „Объ отношеніи къ Риму учениковъ св. Меодія.“ 11 г.: Лекція Ал. Буковскаго, проф. бог. (Вейденау): „Объ епитиміяхъ.“
2 ч. 30 м. попол.: Практическое отдѣленіе предлагаетъ и обсуждаетъ вопросы. 4 ч. 30 м.: Лекція проф. богосл. Докт. Свѣтозара Ритига (Дьяково): „Объ отношеніяхъ Владимира Соловьева къ Кроатамъ.“ 5 ч.: Лекція проф. ягеллонскаго университета Докт. М. Здѣховскаго (Краковъ): „Что можетъ дать Западу русская литература въ области вопросовъ вѣры.“ 5 ч. 30 м.: Лекція проф. Петербургскаго универс. Докт. Ал. Яцимирскаго (С. Петербургъ). 6 ч.: Обсужденіе рѣшеній постановленныхъ отдѣленіями.
3. Августа. 10 ч. утр.: Лекція проф. бог. Докт. Мат. Кончара: „О препятствіяхъ къ соединенію Церквей Востока и Запада и о средствахъ къ ея ускоренію.“ 10 ч. 30 м.: Отдѣленія Восточное и Западное точно опредѣляютъ рѣшенія и назначаютъ членовъ исполнительной комисіи. 10 ч. 30 м.: Остальныя отдѣленія дѣлаютъ тоже самое.
3 ч. попол.: Лекція Северина Салавилъ О. С. А. Успенія Пресв. Бог. (Константинополь) „Ученіе св. Θεодора

Студита о главенствѣ св. ап. Петра и Римскаго Перво-священника." 3 ч. 30 м.: Утвержденіе принятыхъ рѣшеній и конецъ съѣзда.

Одновременно съ конгрессомъ въ Велеградѣ будетъ имѣть мѣсто краткій курсъ чтеній по вопросамъ вѣроисповѣднаго характера. О. Пальмьери — богословіе; Докт. Ф. Ёс. Гривецъ — исторія; Ёос. Боцянъ — литургика; Ад. Яшекъ — свещ. Писаніе; разрѣшеніе спорныхъ положеній и отвѣты на недоразумѣнія. 2 Юля отъ 2 ч. 30 м. попол. до 4 ч. 3 Юля отъ 11 ч. утр. до 12 ч. и отъ 2 ч. 30 м. попол. до 3 ч. 30 м.

Устроители конгресса выражаютъ свое желаніе видѣть на немъ какъ можно большее число лицъ, интересующихся вопросомъ о соединеніи церквей.

Proposita hucusque Conventui Velehradensi II.:

1. ut ea, quae ante duos annos decreta sunt (Acta p. 10—11), denuo deliberentur, et quid ab eis, quibus res commissa erat, effectum sit, exponatur.

2. ut conventus *a)* agnoscat utilitatem et desiderium exprimat, ut orientales Slavicae orthodoxae ecclesiae Kalendarium Gregorianum recipiant, sed sine ulla vi et omnino libere;

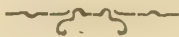
b) improbet consilium introducendi idem Kalendarium in ecclesiis Orientalium unitorum priusquam ab ecclesiis orthodoxis receptum sit;

c) adeat Sedem Apostolicam, cui exponat sibi ad unionem ecclesiarum aliquando restituendam non videri opportunum, ut Kalendarium a particularibus ecclesiis unitis recipiatur, et petat, ut eiusmodi conatus a s. Sede prohibeantur.

3. ut conventus *a)* desiderium exprimat, ne doctrina de Assumptione B. M. V. definiatur ut revelata (aliud esset ut conclusio theologica), quia novum impedimentum foret unionis restituendae, idque difficilius remotu, quam alia, cum argumenta, unde colligatur illam doctrinam revelatam esse, firmissima non videantur;

b) agnoscat respectum ad ecclesiam orientalem non impedire, quominus aliae praerogativae B. M. V. pro debita erga eam pietate definiantur, ut eam ita fuisse a peccato personali alienam, ut non circumstantiarum electione divinitus ab eo praeservari deberet, sed in nullis circumstantiis poni posset, in quibus libere peccaret, vel mortem B. M. V. fuisse super debitum.

4. Fundanda est societas (academia) latino-slavica ad promovenda studia theologica, maxime ea, quae ad ecclesiam orientalem pertinent.

Slavorum litterae theologicae.

Conspectus periodicus.

Dirigentibus

Dr. Jos. Tumpach, Dr. Ant. Podlaha, Ad. Špaldák, Pragae
E. Matzel, Chyroviae. Dr. F. Grivec, Labaci. Dr. Kam. Dočkal,
Zagrabiae.

Annus V. (1909)

Pragae Bohemorum.

Nr. III.

BOHEMICA.

Th. Dr. *Fr. Reyl*, **Úkoly sociální politiky**. V Hradci Králové 1909. Nákladem politického družstva tiskového, str. 320, cena 3 K. (Th. Dr. *Fr. Reyl*, **Problemata politicae socialis**. Reginae-Hradecii 1909. Sumtibus societatis typographicae-politicae, pag. 320, pret. 3 Cor.)

Auctor, qui editione scriptorum popularium in collectione „Časové úvahy“, cuius inde ab anno 1897 moderator existit, inclaruit, in opere hocce summam quaestionis socialis exhibet, quam tum oeconomicam, cum iuridicam, politicam, ethicam et religiosam esse dicit (pag. 5—31), cuiusque causas et radices prooemii instar primum exponit (pag. 31—41), deinde duobus capitibus: de iis, qui ad politicam socialem conferre debeant et de obiecto politicae socialis (pag. 42—305), materiam absolvit; denique programma politicae socialis christianae proponit (pag. 305—320). Officium cooperationis ad conditionem societatis meliorem efficiendam incumbit reipublicae (pag. 44—48), communitati (pag. 48—52), negotiorum dominis (pag. 52—55), ecclesiae (pag. 55—70), classi intellegentium (pag. 70—75), familiae (pag. 75—81), scholae (pag. 81—91), prelo (pag. 91—100), organisationibus (pag. 101—136), sacerdotibus (pag. 136—145). Allegando probatos auctores aphoristice clare et disserte ostenditur, quomodo quaevis harum institutionum sua ope ad instaurationem socialem conferre debeat vel possit. Attentione digna sunt, quae de necessitate et momento foliorum catholicorum dicuntur, quae de sociali efficacitate educationis catholicae ex operibus eximiorum paedagogorum citantur, quaeve de instructione cleri in scientia sociali afferuntur. Punctum saliens instaurationis socialis ponit auctor in eo, ut oppositiones singularum societatis classium dispareant et condicio oeconomica pacifice evolvatur et progrediatur (pag. 145—151). Esto! at radix harum oppositionum sunt falsa principia ethica et religiosa, hinc episcopatus dicionis austriacae (Litt. past. festo s. Lucae 1906) „quaestionem socialem ipsa Ecclesia teste principaliter religiosam et moralem“ esse dicit, quare sine disquisitione et critica principiorum liberalismi et

socialismi quaestionem socialem nec sat intellegi nec politicam socialem recte concipi posse pro mea parte puto. — Prosequendo rationem, sub qua auctor de restauratione sociali agit, speciale obiectum politicae socialis ponit curam pauperum (pag. 151—164), hygienam publicam et pugnam contra alcoholismum (pag. 164—185), protectionem classis laborantium (pag. 185—203), per legislationem civilem (pag. 203—213), per mercedem congruam (pag. 213—228), per promotionem condicionis operariorum in genere (pag. 228—231), per tutelam feminarum (pag. 232—273) et impuberum (pag. 274—305), industrialiter laborantium. Copiosa data statistica explicationes mire illustrant. Ea quae de alcoholismo, de tristi condicione operariorum, de mala sorte impuberum classis miserorum exponuntur, ab amicis socialis restaurationis christianae cum speciali utilitate legi possunt. — Totum opus per se consideratum compactum et integrum systema scientiae socialis christianae quidem non exhibet, attamen materiae socialis tantum copiam continet tamque suavi styli forma eminet, quod certe novos sectatores actioni sociali conciliaturum sit.

Dr. *Jos. Kachník.*

Dr. *Jan Lad. Sýkora, Nový zákon Pána našeho Ježiše Krista. (Novum Testamentum D. N. Iesu Christi.)* Podle vulgaty se stálým ohledem na text původní (řecký) přeložil a úvody i výklady opatřil. Č. I.: Evangelia. Praha 1909. (p. V. + 420). Pr. 1 Cor.

Post amplum commentarium in S. Scr. N. T. a Fr. Sušil editum primus hic scriptor doctissimus novam interpretationem aggressus est. Prior pars operis eius iam edita est. Libro destinato ad usum popularem aptissima forma data est. Inter similes editiones haec magnopere eminet. Diligenter et studiose res explicantur; quae explicatio litteraturae ampla cognitione et sano iudicio nititur et a modernismo abhorret. Non possumus omnia, quae attentione digna sunt, singillatim tangere; tamen saltem aliqua, quae librum percurrenti occurrerunt, adnotare liceat;

P. 16. ad explicandam vocem „primogenitum“ Mt 1, 25 non omnino apte allegatur Hebr. 1, 6, cum ibi Christus vocetur primogenitus Filius Patris respectu nostri, qui ipsi quoque filii Dei Patris sumus, non ut homines, sed ut divinae naturae consortes. — P. 22 quomodo infantes occisi „testimonium“ reddiderint Christo Domino non intellegitur. Non quod testimonium reddiderint, sed quod propter Christum occisi sunt, pro martyribus coluntur, cum certe non possimus suspicari Deum eos, qui propter eum patiuntur, non remunerari. — P. 65 locus Mt 12, 32 de peccatis, quae remittuntur in futuro, explicatur de peccatis venialibus „seu potius de poenis pro eis“. Sed illud remittere in hoc saeculo vel in futuro non ita significat sententiam absolutionis a culpa ferre nunc vel postea, sed potius misericordiae effectum (condonationi similem) producere pro nunc vel pro futuro; sc. qui blasphemat, et in hac vita obduratur a Deo (i. e. recipit gratias congruas) et in futuro a fortiori. Cf. Suarez, De purgat. disp. 45, s. 1, n. 12.) — P. 71 in versione Mt 13, 26 retinetur (sine explicatione) vox „koukol“ quae quidem apta est, ubi significat Lolium, sed saepius

significat *Agrostemma*, quod sensui non convenit in v. 29. — P. 89 ad Mt 17, 26 notari potuit honor dignitatis s. Petro exhibitus, cum pro eo eodem modo ac pro se ipso Christus solverit, miraculo dico, qua re manifesto indicatur Petri primatus in ecclesia. — P. 94 ad Mt 19, 9, locum in Sl. l. th. saepius explicatum (cf. I, 101—104 [Č. k. d. 1905, 413—416]: III, 17—18) notatur tantum verba „excepta causa fornicationis“ in aliquibus mss. deesse; non explicantur, licet ad Mt 5, 31—32 dicatur Christum permittere tantum separationem a mensa et toro — certe non in hoc solo casu. — P. 97 in explicando antiquorum nummorum valore communis indiligentia committitur non distincto pretio quod nunc habet argentum nummorum illorum a valore in rebus emendis omnino ab eo diverso. — P. 98 dicitur praemium aeternum imprimis e gratia divina pendere, qua actiones liberae pretium supernaturale acquirant, maius vel minus pro maiore vel minore mensura gratiae donatae. Permiseri apparet gratiam, quae necessaria sit, ut opera nostra supernaturalia sint ac meritoria cum auxilio necessario, ut bona opera fiant. — P. 238 verba Lc 2, 49 explicantur acsi Christus respondisset: cur me quaerebatis? Quaerendum non erat. Sciebatis enim, si abessem, abesse me ex voluntate Patris mei. Nonne verisimilius est Christum miranti matri, quod praeter consuetudinem aliud egisset atque ipsi voluissent, respondisse, mirari eam non oportere, cum sciret Patrem sibi esse caelestem, nec quaerendum se fuisse apud cognatos, cum nullo alio loco potuisset esse nisi ubi munus Messiae id postulasset? — P. 302 ad Lc 19, 11—27 notatur Christum hac similitudine ostendisse, gratiam sanctificantem operibus bonis augeri; id quod inde demonstrari posse non crediderim. — P. 341 verba Io 2, 4 explicantur acsi Christus solam rem ipsam significaverit: matrem suam urgere se (číní naň nátlak), quod sibi placere; hunc sensum S. dicit habere verba ea in lingua Aramaica. Veri similior videtur esse explicatio Christum matri exspectanti, Filium desiderium significatum pro pietate ipsius erga parentem hucusque semper exhibita, impleturum, respondisse, ne exspectaret a se id statim impletum iri, aut eo, quo ipsa putaret, modo — quippe cum nexus ille familiaris desiisset munere Messiae inchoato.

Utinam quanto amore ac diligentia S. libro huic operam dedit tanti fructus in omnibus, qui eo utentur, oriantur. *Fr. Bílek.*

Dr. *Antonín Vřešťál*, **Katolická mravouka**. Díl I. povšechný. Cena 6 K 50 h. Nákladem sv. Prokopského Dědictví v Praze. (**Theologia moralis catholica**. Exaravit Dr. *Ant. Vřešťál*, professor theol. moralis in universitate bohem. Pragensi. Pars I. generalis: pretium Cor. 6:50. Sumptibus Hereditatis Si Procopii Praegae).

Si recentiorem litteraturam bohemicam theologiam moralem spectantem, quam auctor nominati libri pag. 38, 39 refert perspicimus, facile nobis cognitum erit, omnes fere publicationes istas aut ad usum scholarum pertinere, aut speciales tractatus morales spectare. Unus liber Dr. Stárek ante triginta fere annos per eandem Hereditatem

Sti Procopii editus haud sufficere potest nostris temporibus ad studium disciplinae tam excellentis et ad practicam vitam christianam tam necessariae.

Etiam liber Dr. Vřešťál non excedit limites compendii practici, studiose servat brevitatem compendio necessariam et omnes quidem quaestiones morales attingit, sed eas non per longum et latum pertractat, at succincte, breviter claro modo de iis loquitur et lectorem hoc modo facile de praecipuis quaestionibus informat. Auctor ipse designat nobis in prooemio finem sui libri hisce verbis: „Volui scribere brevem theologiam moralem. Volui sacerdotibus iunioribus facile reddere studium theologiae moralis, et mihi videntur duo esse momenta, quibus studium hoc difficile evenit: libri tractantes theologiam moralem sunt scripti idiomate latino et sunt nimis voluminosi“. Verba haec vera sunt et revera annuimus auctori dicenti, sacerdotem in cura animarum, in schola uti lingua vernacula et proinde ei opus esse terminologia in lingua vernacula, qua concionatur, catechizat etc.

Ad informationem dein de aliqua quaestione sufficit brevis conspectus, qui dilucidat essentiam quaestionis; voluminosa pertractatio quaestionis saepe rem ipsam reddit difficiliorem, obscuram.

Finis ergo operis huius est praxis; liber continet omnia, quibus indiget sacerdos in peragendo sacro suo munere in ecclesia et in schola.

Si librum ipsum percurrimus videmus auctorem in prooemio agere de denominatione theologiae moralis, de eius obiecto et fontibus, de relatione theologiae moralis ad alias disciplinas theologicas, de relatione inter theol. moralem catholicam et acatholicam. Dein tractat auctor dignitatem et profectum theologiae moralis. Etiam de casuistica, de mystica et ascetica, quae cum theol. morali coniunctae sunt breviter nos informat. Brevis conspectus historiae theologiae moralis, conspectus litteraturae moralis, praesertim conspectus litteraturae moralis bohemicae antiquis temporibus exaratae et usque ad recentiora tempora perductae prooemium libri absolvunt.

Materia ipsa (pars generalis) dividitur in quinque libros, quorum primus de moralitate actuum, secundus de lege, tertius de conscientia, quartus de peccato, quintus de virtute et vitio agit.

Liber primus continet fundamentalem quaestionem moralitatis. Tractat enim divisionem actuum humanorum secundum eorum moralitatem, explicat finem hominis, ordinem moralem, bonum et malum et exinde orientem moralitatem. Dein agitur in hoc libro de imputatione actuum, de libero arbitrio, de intentione, de impedimentis imputationis, de ignorantia, de passione, concupiscentia, consuetudine, de metu, violentia. In tertia parte explicantur elementa moralitatis nempe obiectum, circumstantiae, finis, dein motiva moralitatis, actus indifferentes, meritum et intentio.

Liber secundus inscribitur mandatum et tractat de regulis morum et quidem in parte prima de legibus, ubi breviter explicat legem naturalem et eius obligationem, dein legem positivam divinam in utroque eius genere, lege Vetere et Nova, consilia evangelica, quae Dominus mandatis adiunxit. Pars secunda agit de legibus humanis, eorum di-

visione, obiecto, obligatione. Etiam de subditis legis humanae, de eius promulgatione, interpretatione, epikia, de legis cessatione auctor breviter et lucide loquitur.

Liber tertius spectat obiectum formale moralitatis et inscribitur „Conscientia“. Postquam explicata est definitio conscientiae, tamquam iudicii de moralitate actuum nostrorum, tractatur de eius qualitatibus, veritate, certitudine. Hoc loco loquitur auctor de probabilitate, addit historicum conspectum huius quaestionis sed neque aequiprobabilismum neque probabilismum quasi unicum systema verum et acceptabile statuit, sed, quod est memoratu dignum, conatur demonstrare dissensionem inter utramque opinionem non esse tam insignem, ut bona voluntas spatium inter utraque castra hostilia facile non possit amovere. Hac in re annuimus auctori ex intimo corde.

Liber quartus de peccato agit. De eius definitione et divisione, de peccato gravi et levi, de speciebus peccati, de eius numero, de peccato interno et quidem de desiderio pravo, de gaudio peccaminoso, de delectatione morosa. Pars ulterior explicat periculum peccati, tentationem et occasionem in omnibus generibus suis.

Liber quintus et ultimus tractat de habitibus animae, et inde explicat virtutem eiusque dispositionem quasi habitum bonum et dein vitium quasi habitum malum.

Si dein singulas paragraphos perspicimus, facile cognoscimus quantum curam auctor libri clarae dispositioni adhibuerit.

Hac in re praestat liber Dr. Vřešťál omnibus publicationibus ceteris apud nos editis.

Clara dispositio, terminologia in quantum fieri potest fini compendii accommodatissima, explicatio brevis et lucida, iudicium sapiens, nunquam praecipitatum, hae sunt qualitates, quae lectoris favorem acquirunt, nam persaudetur facile, librum hunc praebere non quidem multa sed multum.

Typographice liber splendide est exstructus et etiam hac in re dignus est laude nostra.

Prof. V. Müller.

Dr. *Antonín Podlaha*, **Politický okres vinohradský**. Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do počátku XIX. století. Vydává archeologická kommise při české akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění řízením svého předsedy Josefa Hlávky. XXVIII. V Praze 1908. Nákladem archeologické kommise při české akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Monumenta circuli politici Vinohradu. Gr. 8°. Pagg. 776, imagines in-textu 218.

Consueto modo describit clarissimus auctor, qui, iam in undecimo volumine huius publicationis maximo cum successu laborat, omnia monumenta districtus Vinohradensis explicatque textui insertas ichnographias et photographica arte depictos adspectus. Specialem mentionem merentur altare goticum (p. 37—43) et fontes baptismales ex plumbo

fusi (p. 46, 61, 132 et 173). Insignibus monumentis districtus caret, quamquam multas et dignas ecclesias et maiores arces in suo ambitu includit.

Stegenšek.

Ferdinand Menčík, c. a k. vládní rada. **Prof. Dr. Musil. O jeho cestách, spisech a jich významu.** V Olomouci 1908. Se 16 obrázky a mapkou. Cena 2 K. (**Prof. Dr. Alois Musil. De eius itineribus et scriptis eorumque momento.** Olomucii 1908. Cum 16 imaginibus et tabella geographica. Pretium 2 Cor.)

Auctor libello praesenti forma populari itinera periculosissima depingit, quae vir audacissimus, modo professor universitatis Vindobonensis Dr. Musil per Arabiam Petraeam diversis vicibus animo fortissimo suscepit. Enumeratis studiis litterariis exploratoris per mundum universum spectatissimi (praesertim: „Kusejr ‘Amra“ Vindobonae 1907: Arabia Petraea [I Moab, II, 1 et II, 2 Edom, III Pars ethnologica] Vindobonae 1908) argumentum operum laudatorum lectoribus breviter proponit excerpens diligenter omnia et singula, quae emolumentum speciale praesertim pro re biblica habent, ut omnibus pateat, re vera verificari verba cardinalis Merry del Val, opus Dris Musil „mire prodesse Sanctarum Scripturarum studiis eruditeque in defendenda earum auctoritate incumbere“. (Litterae card. secretarii status d. d. 17. Maii 1907). Quibus omnibus succincta orientalistae clarissimi biographia nec non celeberrimae eius in cathedra professoris biblici V. T. studii in c. r. theologica facultate Olomucensi industriae descriptio adiecta est. In magna laude consilarii Menčík ponendum est, eum aperuisse thesauros scientiae in operibus professoris Musil absconditos iis quoque, quibus accessus ad eosdem difficilis est.

Dr. Hejčl.

POLONICA.

Świat Słowiański. Nr. 56—57. 1909.

Edward Woroniecki. O cerkwi wschodniej i ruchu katolickim na Rusi. (De ecclesia orthodoxa et actione catholica in Russia), pag. 93—107.

Auctor, innixus praesertim documentis orthodoxis, delineat tristem imaginem ecclesiae orthodoxae in Wolhynia, respiciendo imprimis eius influxum in res politicas, sociales, psychologicas, prouti nostra aetate se produnt. Ecclesiam Christi ait — debere esse societatem fidelium, cum Christo spiritualiter coniunctam et charitate veniâque nixam; ecclesiam vero orthodoxam in Russia reapse esse filiam „Associationis nationis russicae“ i. e. maxime reagentis et saevientis factionis, quae dicitur „czarnosecińcy“. Probat deinde suum assertum ex authenticis verbis publicationis „Poczajewskija Izwestija“, quae in politicis autocratiam praedicans res politicas et ecclesiasticas penitus confundit, in oeconomicis extremo nationalismo et antisemitismo indulget, in polemico-religiosis calumniis in Ecclesiam latinam et obiurgationibus innititur.

Interest cognoscere positivum illorum schema actionis ad debellandam Ecclesiam catholicam, prouti in congressu missionariorum elaboratum et a synodo approbatum est. Sedecim puncta illius schematis in quattuor classes redigi possunt :

1. Rerum spiritualium cognitio inter clerum et laicos orthodoxos excolatur ope catecheseos parvulorum et instructionis aetate iam provectorum;

2. Orthodoxi iungantur in religioso-oeconomicas fraternitates ad instar coetuum, qui saec. XVI. exstabant;

3. Introducantur devotiones, cantus populi, processiones et his similes praxes iuxta exemplum Ecclesiae catholicae;

4. Fundentur scholae missionariorum, edantur libri et publicationes, in quibus res religiosae contra catholicam Ecclesiam polemice discutiantur.

Ipsi tamen orthodoxi non magnum confidunt in his conatibus, nisi eis, ut ipsi profitentur, protectio magistratuum politicorum accedat: hinc ab imperatore expetunt, ut ecclesiae orthodoxae tanquam fidei autocratiae ancillae pristinam et exclusivam auctoritatem restituat; immo in petitione sua, qua ecclesiam omnino monarchicae potestati civili tradunt, postulant, ut concilium cleri et laicorum ad res ecclesiasticas ordinandas congregetur.

Incredibilia fere sunt, quae Woroniecki e documentis authenticis de doctrina morali cleri orthodoxi in Wolhynia refert, in quantum de apothēsi autocratiae agitur.

Duas causas tam tristicis status assignat auctor articuli: byzantinismum et despoticum iugum imperii rossiaci.

Occasione huius articuli W. carpit ideam Cyrillo-Methodicam et impugnat conventus Velehradenses. Theologi Velehradenses, ait, ad unionem ecclesiarum in unam Ecclesiam Christi tendunt, eamque ita intelligunt, ut utriusque Ecclesiae ritus et mores intacti maneant, dummodo primatum iurisdictionis Romani Pontificis agnoscant; polemicam vero aggressionem tum quoad doctrinam cum quoad vitam moralem cleri excludunt, immo humanitatem et benevolentiam erga clerum et magistratus imperii rossiaci commendant. Hanc quoque fuisse methodum, qua lesuitae etiam „liberalem“ Catharinam II. sibi conciliarent. Iamvero spectatâ Ecclesiâ orthodoxâ, qualis nunc est et diu adhuc erit, i. e. essentialiter reagens et morum culturae adversa, coniunctio illius cum Ecclesia Romana apparet omnino infausta et Ecclesiae occidentali maxime noxia.

Insuper unio Ecclesiarum utopia dicenda est, quae nunquam verificari poterit. Nam licet semibarbarus et reagens clerus orthodoxus unioni acquiesceret, multitudo tamen rudium fidelium, relictis sacerdotibus, in varias sectas dispiceretur. Attamen utopiâ hac nixi, Velehradenses theologi paratos se ostendunt ad seriem valde realium concessionum; resignant propagandae Ecclesiae Romano-catholicae ritus latini et conversioni singulorum orthodoxorum, quamvis, ut videtur, ob defectum consequentiae, adversentur matrimoniis mixtis. Mira cum indifferentia adnotant apostasiam millenorum Bohemorum in Wolhynia ad ecclesiam orthodoxam, et utopiae suae intenti ignorant hoc factum, acsi exigui sit momenti.

In fine articuli improbat W. redactioni „Velegradskij Věstnik“ tendentiam ad russificandos Slavos, eique adscribit ideas obsoleto panslavismo faventes. Ansam eiusmodi obiectionis praebuerunt ipsi verba, quibus in fasciculo primo causae editionis declarabantur: hoc modo simul acquireremus notitiam linguae, quae sola probabiliter auctoritatem apud omnes Slavos sibi conciliare potest, et occidentalibus Slavis facilius reddet cum magno imperio, omne genus commercii quod nunc cum damno nostro ad imperium germanicum se vertit.

Iam tempus est, concludit auctor, ut intellegamus, quaestionem scissionis ecclesiarum non esse tantum quaestionem religiosorum rituum, sed quaestionem essentialis differentiae inter duas diversas culturas.

Pauca solum apponere placet huic relationi, cum in primo fasciculo currentis anni „Slavorum litterarum theologicarum“ fuse finis conventuum Velehradensium a P. Aur. Palmieri et a redactione „Litterarum“ sit expositus.

Non obstante caractere reagente et culturae morum adverso, qualis apparet apud clerum russicum, Ecclesiae Christi unitatem omnibus conatibus promovere debemus. Non potest respici tantum emolumentum temporale, quod forte unio habere possit, sed unice adlaborandum est, ut fiat

quam citissime id, quod apprecatus est Salvator noster in ultima cena, scilicet „ut omnes unum sit.“ Detrimentum respectu occidentalis culturae timendum non est, cum clarum esse videatur culturam maiorem subiecturam sibi esse minorem, et divinam Ecclesiae Christi vim non privatum iri sua toties comprobata efficiacia ad populorum et cleri mores reformatos. Primum assertum in primo conventu Velehradensi anni 1907 disserte exposuit id, quod W. a theologis Velehradensibus ignorari putat: scilicet voraginem inter utramque Ecclesiam per integra saecula esse effossam, ita ut hodie duae diversae culturae sibi opponantur. Labores et studia Velehradensium theologorum id unice spectant, ut scientifico studio et christiana mutua charitate utraque pars paulatim conferat aliquid ad efficiendam aliquando harmoniam inter utramque Ecclesiae Christi partem, cultura diversam.

Non utopia nituntur Velehradenses, sed apostolico officio erga fratres separatos fungi desiderant, firmiter confidentes in eo, qui humanos et debiles conatus coronabit certissimo, licet non tam cito triumpho secundum illud: Confidite, ego vici mundum.

Quod vero attinet reales concessiones, factas in proprium damnum, notandum est, conventum Velehradensem solum edidisse prospectum propriae actionis apostolicae, quin monopolium aliquod statueret.

Explicationem verborum, quae supra e Velegradskij Věstnik idque non e programme redactionis sed e commendatione editoris citata sunt, eius redactioni relinquo.

P. Ernestus Matzel S. I.

„Przegląd Powszechny“ Kraków 1909.

W sprawie św. Stanisława dyskusya zainicyowana przez redakcyę „Przeglądu Powszechnego“ (De Sto Stanislao episcopo discussio inaugurata per red.) t. CI, p. 7—25: 196—202: 370—383: CII, 37—48: 415—449: CIII, 1—21: 210—236. Seorsum expressum p. 126.

In chronico Galli anonymi — qui tamquam fons ad sti Stanislai, episcopi Cracoviensis, res gestas explorandas unicus est praesto — sanctus ille nomine „traditor“ appellatur. („Neque enim episcopum traditorem excusamus, neque regem vindicantem sic se turpiter commendamus“. Gall. Chron. I. 28. ed. Finkel-Kętrzyński). Nomen illud „traditoris“ occasionem dedit intricatae quaestioni, quae a centum annis inter Poloniae historiarum scriptores agitur, nimirum: cur Stanislao, quem Ecclesia martyrem, a rege Boleslao in odium fidei a. 1079 occisum colit ab aevi sui scriptore, vix 50 annis post mortem elapsis, „traditoris“ nomen impressum sit? Et licet omnes discursus atque historicae inquisitiones nullum aliud documentum, quod contra sanctitatem Stanislai testaretur, invenerint, nonnulli tamen in phrasi a Gallo unico adhibita, innixi, de Stanislai sanctitate dubia movere coeperunt. Quos inter novissime dr. T. Wojciechowski, in universitate Leopoliensi professor et inter nostrates historicos senior, librum, qui inscribitur „Szkie historyczne XI. wieku“, edidit, in quibus maxima cum eruditione inquisitionem in illa verba Galli instituit, atque conclusit Stanislau peccaminosae cuiusdam traditionis reum esse, famam de eius sanctitate atque vero martyrio demum 200 annis post eius mortem, ratione translationis eius corporis exortam esse, et id quidem contra opinionem omnium eorum temporum Poloniae episcoporum, adeoque cultum eiusdem sancti omnino ab Ecclesia esse amovendum, Prof. Wojciechowski

summa auctoritas effecit, ut eius iudicium de sancto Stanislao tantopere sinistrum, plurimi rerum gestarum investigatores suum facerent. Quare a catholicis merito expectabatur quidam orthodoxi historici responderent, atque quomodo sancti Stanislai cultum ab obiectionibus supra effatis defenderent.

Redactio ephemeridis „Przegląd Powszechny“ illico hac de re cum nostris historiae peritissimis viris agere coepit. Et dr. Potkański quidem universitatis Cracoviensis professor, atque in historia saec. XI. et XII. optime versatus studium peculiare hac de re edere parabat, quo asserta Prof. Wojciechowski refutaret. Mors tamen inopinata negotium impedit, ita ut nunc demum temporis discussio suscipi posset a dr. Krotoski (qui iam aliquot libros de eadem re scripsit), dr. W. Kętrzyński direttore instituti Ossolinei (qui ultimam criticam editionem Chronici Galli paravit) a, dr. A. Prochaska (directore archivi s. d. Bernardyńskie Leopoli), dr. Miodoński (prof. philologiae classicae in univ. Cracoviensi), atque a dr. Smolka, professore emerito in Crac. universitate maximae auctoritatis in medii aevi rebus gestis, auctore multorum de his temporibus librorum, cuius discipuli nunc in utraque nostra universitate cathedras historiae maxima cum laude occupant.

Ecce totius quaestionis schema.

Imprimis notandum est bene, deficere genuinum Galli textum. Quem habemus, extat (in bibl. Zamojski) ex. XIV. saeculo, et valde est iam corruptus. Fieri igitur potuit ut textus ille quemadmodum in multis aliis locis, ita et in hoc, in quo vox „traditoris“ occurrit, mutilaretur, ita ut loco vocis traditoris vox potius „contradictoris“ esset ponenda. Etenim paleographice res possibilis apparet, cum littera „c“ cum signo contractionis desuper posito, facillime a saeculi XIV. copista tamquam „t“ cum signo contractionis legi potuerit adeoque „tre“, „tro“, vel „tra“, ex quo errore originem suam vox „traditoris“, duxisse videtur. Attamen licet genuinus etiam textus admittatur, vocem „traditionis“ exhibens, nihilominus traditio ipsa aliam a nostra diversam significationem id temporis habuit. Non enim peccatum morale necessario significabat, sed praeterea illud solum, quod nunc „laesae maiestatis“ dicitur; versabatur itaque in rebus politicis, non vero moralibus offensa, quae traditionis voce fuit insignita.

Haec sunt quae contra professorem Wojciechowski, viri docti observarunt.

Praeter indirecta argumenta ipsam auctoris methodum sunt aggressi.

Prof. Wojciechowski, ut plura ex eodem Gallo testimonia ad suum assertum confirmandum erueret, textu ipso non genuino, sed corrupto uti ausus est. Sic loco „non debuit christianus (rex) in christianos (populum sibi subditum, sed infidelem tempore bellicae excursionis peccatum quodlibet turpiter vindicare“ (Gallus I. 27) legit Wojciechowski „non debuit christianus (rex) in christianum“ (episcopum Stanislauum) peccatum . . . „Utramque vero vocem christiani“ significare idem atque „uncti“, declarat. Uctus rex, unctus quoque pontifex Stanislaus, ergo christianus. Quae quantopere sint contorta, nemo non videt. Ex verbis „pro traditione pontificem

truncationi membrorum adhibuit“ collegit prof. Wojciechowski coniurationis initia in anno 1078 esse collocanda: coniurationem vero ipsam initio a. 1079 demum detectam, mense vero martio causam in iudicio actam, mense aprili Stanislaum in arce Wawel. prope hodiernam ecclesiam cathedralis membrorum mutilatione punitum esse. Quae cl. doctor a magistro Cadlubone — cuius nihilominus auctoritatem parvipendendam esse putat — mutuatus est, qui de morte viri sancti referens, eum „inter infulas“ occisum esse ait. Sed immerito. Cadlubonis enim relatio iuxta genus dicendi scriptorum medii aevi proprium, est aestimanda, qui eo dictionis modo nil aliud significare voluerunt, quam antistitem ecclesiasticum, vestimentis sacerdotalibus indutum, fuisse occisum. Insuper ecclesia cathedralis non in monte Wawel. sed in Rupella, quae dicitur (Skalka) eo tempore fuit extracta.

Simili ratione quod de coniuratione Episcopi cum Bohemis scripsit Wojciechowski, in nullo fundamento innititur, nullumque rei argumentum reapse attulit. E contra, studia, nostris temporibus valde agitata, „de regno Poloniae“ manifeste declarant, illis annis nec regnasse Cracoviae, nec regnare potuisse Bohemos. Quae autem ulterius prof. Wojciechowski affert, quibus suam de Stanislao sententiam corroboret, in nullo critico fundamento innituntur, sed mere eius hypotheses sunt; ut de coniuratione Stanislai cum rege Bohemorum Wratislao et Henrico IV. imperatore, de invidia, quam Ladislaus, Hungariae rex, qui profugum Boleslaum hospitio recepit, erga eum aluit.

En prof. Wojciechowski de sto Stanislao opinio, quae auctoritate viri longe lateque spargi iunioresque etiam rerum gestarum investigatores falli incepit. Nec mirum. Primo enim momento ait dr. Smolka — doctrinae professoris Wojciechowski fama vel maximos in eius argumentatione texit errores. Et licet iam a centum annis disputationes de s. Stanislao in Polonia peragantur, tamen cum fontes deficient, nec nos novam lucem rei afferre valemus.

Ex his, qui habentur, fontibus, ea tantum patent:

1. Certum esse Boleslaum cognomine Audacis, de throno deiectum, et e regno pulsum in Hungariam fugisse.

Incertum esse num ad regem expellendum occisio cum tanta ferocitate peracta quidquam conduxerit, licet certum sit ex posteriore traditione episcopum — Stanislaum fuisse.

3. Regem vindictam de episcopo pro facto quodam sumpsisse, cuius Gallus claram mentionem facere non vult voceque „traditionis“ illud significans, quae vox pro temporum usu violationem officii feudalis dicit, adeoque fere idem ac nunc crimen „laesae maiestatis“ designat.

4. Regis cum episcopo controversiam verisimile est motus quosdam in regno praecessisse, quorum naturam et evolutionem penitus ignoramus. Gallus enim obscure tantum rem exprimit, regem peccasse, quia nimis severe puniebat subditorum suorum peccata.

Ex dictis colligitur, virum doctum, qui posteriorem traditionem, quae partes sti. Stanislai tuetur, respuit, ea, quae diximus, non vero plura ex Gallo ut certa assumere posse, nisi forte nova documenta inveniantur.

C. Konopka S. I.

Recentiores libri Polonici:

- Abraham W.*, Forma zawarcia zaręczyn i małżeństwa w najnowszym ustawodawstwie kościelnem. — Forma celebrationis sponsalium et matrimonii iuxta novissimum ius ecclesiasticum.
- Abraham W.*, Jakób Strepa, arcybiskup halicki, Cracoviae 1908.
Monographia Beati Jakób Strepa, archiepiscopi Galiciae in fine saec. XIV., diligenter composita et documentis historicis innixa, multum confert ad dilucidandam genesin et evolutionem catholismi in s. d. Rubra Russia,
- Bilezewski Józef*, Arcybiskup. Listy pasterskie i mowy okolicznościowe. — Litterae pastorales et sermones 8°. 601. Nicolai-Varsoviae 1908. Miarka.
- Bogdalski Cz.*, O. Fr. M. Wspomnienie z misyi, odprawianych od 1906—1908 r. w królestwie Polskiem, zabranych prowincjach i cesarstwie Rosyjskiem przez zakon Braci Mniejszych św. Franciszka prowincyi galicyjskiej. 8°. str. 388. Kraków 1908. (Memoriale Missionum quae ab anno 1906 ad 1908 in regno Poloniae et imperio Russiaco a Patribus provinciae Galicianae Ord. Fratrum Minorum Sti Francisci tradebantur).
- Chłędowski*, Dwór w Ferrarze, Vita aulica Ferrarensis. Leopoli 1909. Editio II.
- Chotkowski W.* Historia polityczna kościoła w Galicyi za rządów Maryi Teresy. Historia politica Ecclesiae in Galicia imperatrice Maria Theresia. 8°. t. I. XXIII. & 444, t. II. XI. & 532, Cracoviae 1909.
- Kolankowski*, Kościół a Cerkiew w Galicyi wschodniej (z mapą). Ecclesia Romana et Ecclesia orientalis in Galicia. Cracoviae 1909.
- Korzonkiewicz Jan* Ks. Dr., Jehôšua: Studium biblijne o początkach narodu izraelskiego i zdobyciu Palestyny pod Jozuem. — (Studium biblicum de primordiis Israelitarum et expugnatione Palaestinae sub Josua.) Cracoviae 1909. pag. IV. & 219.
- Kurczewski*, Kościół zamkowy czyli katedra wileńska. Ecclesia arcis regiae sive cathedra Vilmensis. Wilno, Zawadzki 1908.
- Kryński Adam & Mirosław*, Zabytki języka staropolskiego. I. Warszawa 1909. Arct. Monumenta linguae palaeopolonicae.
- Kwoczyński*, Psalterz Karpińskiego i jego stosunek do psalterza Kochanowskiego Lublin 1908. De psalterio a Karpinski poeta translato eiusque relatione ad psalterium a Kochanowski polonice redditum.
- Jaskulski Aug.*, Materiały do odczytów w Towarzystwach robotników. Poznań 1908. Materiae collectae spectantes ad praelectiones in associationibus opificum.

- Jeske-Choiński*, *Pozytywizm w nauce i literaturze*. Warszawa, Gebethner. (De positivismo in philosophia et litteratura).
- Ottomówna*, *Podlaskie „Hospody Pomysłuj“*. (1872—1905). 8°. pag. 164 Cracoviae 1908.
- Liber hic chronologicè ordinatam narrationem martyrii unitorum cum Ecclesia Romana Ruthenorum in Podlachia exhibet. In fine adduntur cantilenae melancholicæ unitorum.
- Paciorkiewicz M.*, Bossuet i Fénelon. Studium. Varsoviae 1908. str. 179.
- Pałaski*, *Katechizm Brzeski 1553—1554*. Warszawa. (Catechismus Bresciensis) Wilder 1908.
- Surzyński Stefan*: *Katechizm pierwszych zasad mowy i życia kościelnej*. Tarnów 1909. (Catechismus primorum principiorum musices ecclesiasticae).
- Warmiński*. *Kilka nowych kart z życia Andrzeja Frycza, zwanego Modrzewskim* (Quaedam cartulae e vita Andreae Modrzewski). Posnaniae. Cracoviae 1908.
- Taczak*, *Hypnotyzm i spirytyzm*. Posnaniae. Typogr. St. Adalberti 1909. (De hypnotismo et Spiritismo.)
- Witkiewicz*, *Matejko*. Lwów. Altenberg 1908. 19 Kr.
- Wołyniak*, *Wspomnienia o trinitarzach na Wołyniu Podolu i Ukrainie*. Cracoviae 1909. (De Trinitariis in Wolhynia, Podolia et Ucraina.) M.

RUSSICA.

Prof. *Th. Titov*: **Русская православная церковь въ польско-литовскомъ государствѣ въ XVII.—XVIII. вв.** (Russkaja pravoslavnaja cerkov' v pol'sko-litovskom gosudarstvė v XVII.—XVIII. vv.) **Том. I. Западная Русь въ борьбѣ за вѣру і пародность въ XVII.—XVIII. вв. (De Russiae occidentalis certamine de fide et moribus domesticis.)** Pars altera. Kiev 1907. 2 rub.

Ecclesiae orthodoxae, quae in Polonici regni ditione sita erat, historiam describens, praeprimis, quomodo ipsa persecutionem pertulerit, enarrat idque nigris coloribus depingit. Prae manibus t. I. alteram partem habemus, in qua *T.* varias ecclesiae orthodoxae in regno Poloniae vicissitudines, quibus ipsa ab a. 1725—1761 subiecta erat, describit (cf. Sl. L. Th. 1907. p. 42 sqq.).

Causas, cur orthodoxi variis modis pressi sint, has recenset: *a)* anarchiam, quae apud Polonos grassabatur; *b)* regem, qui in Polonia dignitate imperatoria ornatus erat, non magna fuisse auctoritate; *c)* potentium atque procerum Polonorum crescentem in dies auctoritatem atque tumultum; *d)* catholicorum animum tolerantiae expertem (cf. p. 2 sqq.); *e)* delegatorum Russorum incuriam (p. 148 sqq.); *f)* imperatorum Russorum, qui post Petri M. mortem regnaverunt, non magnam de rebus fidei diligentiam. Russorum imperatores per contractus a. 1680, 1686, 1740 cum Poloniae regibus initos non solum novas acquisi-

verunt possessiones, verum etiam ius protegendi orthodoxos in Polonia ipsis concessum est. Quod ius Russiae imperatores exercentes suos in Poloniam mittebant, qui orthodoxorum iura atque privilegia defenderent atque episcopos orthodoxos, qui Mohileviae cathedram suam fixerant, omnibus viribus protegebant. Tempore, de quo agitur, in Polonia Augustus II. et post eius mortem Augustus III. regni gubernacula tenebant. Mohileviae vero episcopi residebant hi: Silvester Čertvertinskij ab a. 1720—1728; Josephus Volčanskij ab a. 1735—42; Hieronymus Voljanskij ab a. 1742—54; Georgius Konisskij ab an. 1755.

Orthodoxorum vexationem quam fuisse non negamus, *T.* non nihil exasperat atque Russos omni culpaere reatu omnino liberat. Episcoporum Mohilevensium vero atque legatorum Russicorum querelas ad Russiae imperatores delatas nullo adhibito modo comprobatur nominatorumque episcoporum atque legatorum personas atque res gestas summis laudibus extollit nullamque de eorum minus recto agendi modo mentionem facit (cf. p. 14 sqq., 21 sqq., 94 sqq. et passim).

Ut autem a vexationibus incipiam, imprimis animadvertendum est: quae catholici utriusque ritus commisisse dicantur, ea non tam crebra fuisse; id ex legatorum Russorum relationibus atque ex imperatorum scriptis concludi potest. Dein quos supra dixi legati atque imperatores quotienscumque aliquis ad catholicos transierat id pro vexatione atque religioni orthodoxae illata iniuria habebant (cf. legatorum relationes apud Kamienski-Bantysz, *Istoriczeskoje izwiestie o woznikszej u Polskie Unii. Moscoviae 1805. late descriptas*) Eiusmodi vero res sine vexatione evenire posse, cuius liberam hominis voluntatem atque missionis naturam atque indolem consideranti manifestum est. At imperatores Russorum, qui a Petro M. orthodoxorum, qui in Polonia erant, ex rationibus politicis protectores fuerunt, id pro pactorum cum regibus Polonicis initorum violatione habebant. (cf. Kamienski-Bantysz opus cit.; Kojalowicz M. *Litowskaja cerkownaja Unija. Petropoli l. t. 1859—1861*; Kojalowicz M. *Istoriczeskoje izsledowanie o zapadnoj Rossij. Petropoli 1865*; „Aber schon ein solcher Einfluß fand vor Russland keine Gnade, wurde für eine Gewalttat und einen unerträglichen Druck angesehen, weil es dem Czaren in dem politischen Interesse seines Reiches sehr daran gelegen war, daß die Zahl der Schismatiker in Polen sich nicht nur nicht verringere, sondern von Tag zu Tag größer werde und auf diese Weise die Anhänger und Freunde des Czarenreiches sich mehrten. Dieses war der leitende Gedanke des Czaren, als er sich zum Schirmherrn und Protector des Schisma in Polen aufwarf, und diese Idee leitete auch alle seine Nachfolger, welche sich dieses von Peter geerbte Protectorat der polnischen Schismatiker nicht nehmen liessen, bis zum Ende des XVIII. Jahrhunderts“. *Geschichte des allmählichen Verfalls der Unirten Ruthenischen Kirche im XVIII. und XIX. J. unter polnischem und russischem Scepter*, von E. Likowski. übertragen von Apollinaris Hoczyński, I. B. Posen, 1885, p. 40. cf. etiam *Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom* von Dr. Jul. Pelesz, II. B. Wien. 1880, p. 491 sqq).

Quod vero episcoporum nominationem spectat, „alle diese Leute (epp. Czetwertynskij, Berlo et sequentes) wurden von Petersburg aus direct bestellt, und der polnische König, über dessen Unterthanen sie das bischöfliche Amt auszuüben hatten, wurde um seine Einwilligung wenig gefragt (Pelesz, o. c. p. 492). De eorumdem vero episcoporum indole ac rebus per ipsos gestis item de Russorum in Polonia protegendi suos causa degentium agendi modo loquens, *T.* omnia, quae nominati episcopi ac residentes (curatores) minus recte egerant, silentio summo premit, quin etiam eos summis laudibus extollit (cf. Titov o. c. p. 21 sqq., 49 sqq., 105 sqq., 206 sqq., 218 sqq.). Atque ut a Russiae imperatoribus exordiar, imperatores, quomodo orthodoxi in Polonia degentes tractentur, suos curatores constanter interrogant: delata autem ad ipsos cuiuscumque momenti querimonia Poloniae regibus animadversiones faciebant, immo etiam bellum minabantur, quem agendi modum Titov negare non audet, etsi eis qui Petro M. successerunt ignaviam in orthodoxis protegendis obiciat. Cuius autem indolis et ingenii episcopi ac residentes fuerint, authentica documenta testantur. Czetwertynskij „ein überaus leidenschaftlicher, herrschsüchtiger und ehrgeiziger Charakter“ (Likowski o. c. 35) in suis ad Russiae imperium relationibus eventus in maius auget idque quam maxime („entweder übertreibt, oder geradezu die Unwahrheit spricht“, . . . „hat sich nicht einmal Mühe genommen, für irgend eine Gewalttat Beweise anzuführen“ Likowski p. 36). Eius vestigia ii, qui successerunt, sequebantur (cf. Pelesz o. c. p. 492 sqq. et Likowski p. 79 sqq.), querelasque suas non ad regimen Polonicum, sed ad Russiae imperatores deferebant ac fidem veritatis minime servantes continuo a Russico gubernio auxilium expetebant. Summum vero gradum assecuta est audacia, postquam Koniskij episcopus Mohilivensis factus est (a. 1755).

Koniskij, summo odio in catholicismum et Polonos flagrans se suosque dioecesanos pro Russiae subditis habebat, atque in suis actionibus semper Russiae bonum spectabat („Er wirkte offenkundig für die Sache Russlands, indem er sich und seine Diöcesanen vielmehr als Unterthanen Russlands anstatt Polens ansah“, Likowski p. 93). Quanto autem odio adversus catholicos atque Poloniam flagraverit, quam manifestissime opus ab ipso conscriptum, „*Historya Russow*“ (primum Moscoviae 1846 impressum) ostendit; quo in opere etiam mentiri, dummodo id quod conabatur assequatur, minime veretur (cf. opus ipsum et Likowski p. 92 sq.). Etiam Titov licet imperatores Russicos ignaviae et incuriae erga orthodoxos, qui in Polonia degebant, accuset, veritatem fateri cogitur: Russicos imperatores protectionem studiose exercuisse (cf. p. 92 sq.: „Императрица Элизавета Петровна съ необыкновеннымъ вниманіемъ и сочувствіемъ относилась ко всемъ такимъ просьбамъ гонимыхъ западно-руссовъ“ p. 163 et passim).

Verbo Titov non sine ira et studio neque eo consilio, ut rem undique examinaret ad historiam ecclesiae orthodoxae in Polonia scribendam aggressus est: auctoribus Russicis tantum confidit, immo et ex Russicorum auctorum operibus, ea tantum quae orthodoxis faveant, deprompsit.

Quae tamen minime obstant, quominus opus a Titov conscriptum historico res ecclesiae orthodoxae in Polonia quae saec. XVII. et XVIII. evenerunt cognoscere volenti, summopere commendetur.

M. Haľuščyňskyj OSBM.

Труды Киевской Духовной Академии. 1907. (quod restat).

M. F. Jastrebov, O tainstvah (De sacramentis) II. 481–504. III. 26–31.

Jastrebov primo agit de varia vocis sacramenti (μυστήριον) apud Christum D. et apostolos significatione; dein conceptum sacramenti in utraque ecclesia, Romanocatholica et Orthodoxa eundem esse ostendit. Maxime vero tertio loco de efficientia sacramentorum disseritur. *Ja.* ait: »Eo minus haec quaestio omittenda est, cum apud nos (Russos) systemata dogmatica sint, quae hanc quaestionem sive omnino non tangant, sicut dogmatica Filareti, aut non solvant cum claritate debita sicut libri ill. Antonii et Macarii (p. 493).« — Atque Antonius in sua dogmatica de condicionibus causalitatis sacramentorum ita loquitur, ut ex una parte efficientiam eorum extra omnes condiciones cum ministrorum tum suscipientium ponat; ex altera autem parte in ministris fidem, probitatem, reverentiam, in suscipientibus fidem et debitam dispositionem postulet. Illud primum »soveršenie«, alterum hoc »spasitelnoe dějstvie« vocat. Neque Macarius clare loquitur. Nam prius nullas condiciones ex parte suscipientium ad id, ut sacramenta operentur, requirit. Statim vero pergit: »Ab accedentibus ad sumenda sacramenta absque dubio fides et debita institutio iuxta institutionem ecclesiae requiritur, sed non ad id, ut sacramenta conficiantur gratiamque conferant (no ne dlja togo, čtoby tainstva sdělalis' tainstvami (?) i mogli dějstvovat' blagodatiju), sed ut digne suscipiantur, neve indigne sumentibus in iudicium et condemnationem cedant, ut etiam effectus doni suscepti in omnibus fidelibus plene salutiferi et fructuosi sint (ib. p. 495, 496)«. Itaque, *Ja.* recte arbitratur, uterque theologus hic condiciones ad causalitatem sacramentorum necessarias et non necessarias adstruit. *Ja.* difficultatem dirimere conatur. Quare in duobus principiis demonstrandis innititur: Ipsam obscuritatem inde ortum sumpsisse putat, quod uterque solum momentum antecedens sumpcionem sacramenti consideravit; sed attendendum erat momentum sequens, cum sacramento principium aliquod vitae conferatur, quod dein in anima sumentis operari incipiat. Alterum principium hoc est: Immediata conexio inter signum visibile et gratiam sacramento collatam, et testimoniis s. scripturae et doctrina ss. PP. comprobatur. Hinc *Ja.* concludit: »Ita, sicut in sacramento gratia arte coniuncta est cum elemento visibili, manifesta est res, illam simul cum hoc sumentibus sacramentum certo etiam communicari. Ecce sensus, quem catholica theoria »ex opere operato« affirmat, theoria, quae omnino cum mente antiquae ecclesiae concordat, et quae in epistula patriarcharum orientaliū solum aliis verbis expressa est: »Sacramenta in homine gratiam necessario operantur«.

Sed neque *Ja.* in ulteriore explicatione satis clarus videtur esse.

Quaestio tantum in hoc est, ait »quomodo in homine haec Sacramento accepta gratia operetur (p. 503 sq.)? Distinguit inter »acceptam gratiam« et »operationem« eiusdem acceptae iam gratiae. Sicut gratia universim, sic et gratia particularis, scilicet sacramento collata, pergit, in homine non cogendo operatur; neque s. scriptura neque ecclesia gratiam irresistibilem agnoscunt. Superius sermo erat de momento subsequenti susceptionem sacramenti, quod attendendum est et de principio quodam vitae, quod communicatur. Hoc theoriae de reviviscentia Sacramentorum obice posito appropinquare videtur. *Ja.* igitur hic quaestionem illam speculativam de causalitate sacramentorum non

satis ab illa alia quaestione distinguit, quandonam sacramentum conficiatur (valide), quandonam licite conferatur, quandonam reviviscat.

Septem numerantur sacramenta, ex quibus Silvester primo loco sacramentum ordinis ponit, quia per hoc ordo in ecclesia servatur. Sed quo ordine ponantur, dogmatici non multum interest.

De baptismo. Quae fuit ratio baptismi illius a Ioanne B. collati ad baptismum a Christo D. institutum? Marc. I, 4 dicit, ipsum »in remissionem peccatorum« fuisse. *εις ἄφεσιν ἁμαρτημάτων* et non *ἄφεσεως ἁμαρτημάτων* s. Ioannes Chrysostomus loquitur, quasi desiderium remissionis communicans, ac praeparans ad accipiendam remissionem. Similiter ss. PP. Basilius M., Gregorius Mac., Damascenus baptismum Ioannis »εἰσαγωγικόν« Christi D. vero *τελειωτικόν* vocabant (ib. p. 28. Jastrebov in hoc labore locos scriptorum et autorum a se allatos, generatim non assignatis operibus et paginis affert). Dein de forma baptismi quaedam investigantur. »Tolle aquam, non est baptismus, tolle verbum, non est baptismus« est notum illud s. Augustini. Quodsi concilium Carthaginense, aquam non causare, nisi consecrata et signo crucis signata, affirmat, id de ipsa forma baptismi intelligitur. Ab initio baptismus immersione conferebatur.

Sed mox etiam ablutione baptizabatur et hoc modo praesertim aegrotis sacramentum impertiebatur. De cuius valore cum dubitationes excitarentur, s. Cyprianus Charthaginensis ad eum defendendum opusculum composuit. A saeculo IX. ablutio in multis occidentis ecclesiis introducta ac magis magisque diffusa est. Trina vero immersio propter distinctionem trium personarum praesertim contra Eunomianos postulabatur (ita Theodoretus). Clementis Rom., Hermae, Iustini, Irenaei, Origenis loci verbis claris testantur, baptismum etiam infantibus necessarium esse. Ultimus s. Augustinus affertur, qui baptismum parvulorum traditionem esse Apostolicam docet (De Genesi ad litteram I, X. ep. XXIII. n. 39). Explicita testimonia baptismi infantium in s. scriptura non sunt. In hunc sensum explicari potest s. Pauli I. Cor. VIII, 14. — Qui sit effectus baptismi, in s. litteris »nova generatio« (*γεννηθῆναι ἄνωθεν* Ioann. III, 7; *λοῦτρον παλιγγενεσίας*) vocatur. In peccato originali duplex elementum occurrit, primum, iuste hominem irae Dei subiectum esse (Eph. II, 3). De quo fusius dein disseritur.

D. *Bogdaševskij*, Ekzegetičeskija zamětki (Analecta exegetica) II. 196—217:

I. Matth. 4, 1-11: »Tunc Iesus ductus est in desertum a spiritu, ut tentaretur a diabolo.« (Cf. Marc. 1, 12-13; Luc. 4, 1-14.) B. oppugnat Th. Zahn, (Kommentar zum neuen Testament. Bd. I.: Das Evangelium des Matth., Leipzig, 1903. S. 155, 156.) qui tentationem per solum influxum diaboli in sensitivam vitam (imaginationem) explicare vult. — II. Matth. 5, 33-37: »Iterum audistis, quia dictum est antiquis: »Non periurabis etc.« B. scribit — hic contra E. Rietschel, Das Verbot des Eides in der Bergpredigt (Studien und Krit. 1906, H. 3. S. 393—418), qui Christum D. hic non contra iuramentum generatim sed contra promissiones iuramento firmatas loqui affirmat. B. ait Christum sermonem facere de eo, ad quod enitendum sit, ut simplex affirmatio sufficiat. — III. Gal. II, 5: »Quibus neque ad horam cessimus subiectione, ut veritas evangelii permaneat apud vos (*οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ*).« Prof. Th. Zahn in commentario suo ad ep. ad Galatas (Der Brief des Paulus an die Galater, Leipzig, 1905, Kommentar z. N. T., Bd. IX.) loco »οἷς οὐδὲ« legit »οὐδέ« tantum. B. hanc lectionem refellit; negari enim non potest, in omnibus codicibus, excepto D, in qua verba illa posteriore manu inserta sunt, οἷς οὐδέ legi; etiam in omnibus fere minusculis, item in melioribus translationibus ut apud s. Afrem Syr., s. Io. Chrysostomum, b. Theodoretum. Hinc non restat, nisi ut Gal. II, 4 δέ non opponendo sed declarando reddatur. — IV. Gal. IV, 25; τὸ γὰρ Ἄγαρ Σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ. »Sina enim mons

est in Arabia. « Zahn (ib. S. 222) Ἄγαρ ab alexandr. vel Syr. quodam magistro interpositum esse putat. *B.* non plane consentit.

D. Bogdaševskij, Poslanie sv. Apostola Iakova (Epistola s. Iacobi apostoli explicatur) III. 439—463.

S. Iacobus apostolus, quomodo et quae principia theologiam spectantia hac in epistola docuerit, fusius enucleatur. Inprimis ab apostolo sententia propugnatur: ὁ γὰρ θεὸς ἀπειραστός ἐστι κακῶν (1, 13).

Quod vulgata quidem transfert: »Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat«; sed *B.* voci ἀπειραστος hunc sensum subicit: Deum ad malum nullo modo inclinari, ipsum a malo omnino alienum esse, non ab ipso tangi. Deus purissimum »esse« est; ὁ πατὴρ τῶν φώτων (2, 17), luminarium caelestium, in quibus nubes non sunt; et quamvis hae sint mutabiles tamen in Deo ipso non esse transmutationem neque umbram vicissitudinis. Ut esse purissimum Deus dat ἀπλῶς (vulg. ἀπλῶς) scil. simpliciter et sine acceptione personarum. Cp. IV., 5. 6 legitur: πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ i. e. ad aemulationem cupit, amat spiritus — spiritus Dei an noster? Melius sumitur lectio κατοικίζειν pro κατοικεῖν, non qui habitat, sed quam habitare facit (seminavit); porro πνεῦμα non ut subiectum sed ut obiectum accipiendum est, ex contextu vero Deus ut subiectum assumitur; hic sensus hinc eruitur: Deus ad aemulationem spiritum amat, quem in nos seminavit«. — De Christologia pauca admodum in epistola continentur. Directe enim duo tantum loci (I, 1. II, 1) de ipso Domino agunt. In quibusdam locis sub voce »κύριος« non Deus sed Christus intelligitur (1, 7; 4, 15; 5, 10. 11). Reliqua quidem etiam ad Christum feruntur ipsoque ut fundatore novae fidei et domino gloriae (τῆς δόξης) continentur. Ita de Christo indirecte intellegitur I. v. 18 Βουληθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας . . . λόγος intellegitur ἔμφυτος (ἅπαξ λέγ) non innatum verbum. Hoc sensu verbum veritatis est »perfecta lex libertatis (1, 25)«, pout a lege V. T. differt, lex interna, non externa, quae est lex amoris, regni (2, 8). Lex prout est expressio voluntatis unius legislatoris organicam habet unitatem; quare laesio unius praecepti laesio est totius legis (II, 10. 11); hac lege omnes se in actibus dirigere debent (2. 12). Hanc doctrinam de lege a s. Iacobo traditam ex libris rabbinorum doctrinalibus haustam esse volunt, non videntes iam a Christo ipso dictam esse qui dixit: »qui solverit unum de mandatis istis minimis . . (5, 19).« — Vita christiana legi adaequata esse non potest. Quare christiana misericordia in iudicio opus est, ipsaque ab apostolo extollitur (2, 13). — Verbum veritatis, lex perfecta libertatis ex parte nostra ad effectum perduci debet. Quapropter frigidus quidam intellectualismus reicitur (»Estote factores verbi . . « 1, 22). Etiam s. Paulus opera fidei postulat, sed Iudaeis, ad quos scribebat, magis fides in Christum Deum inculcanda erat. Nonnunquam a quibusdam inter »iustificationem iniusti« et »iustificationem iusti« distinguitur. *B.* sententiam tenet, gratiam sanctificantem interne ad statum iusti requiri, qui non solum iudicio externo Divino iustificetur. — Lex perfectae caritatis in viva fide praesertim per opera misericordiae operatur. In capite horum operum apostolus sapientiam (1, 5) ponit, non theoreticam sed practicam, eamque veram sapientiam, non humanam terrenam. Dein apostolus de mansuetudine sapientiae (ἐν πραότητι σοφίας) verba facit, de mansuetudine quae sapientiae innitatur (cf. I, 21). Sapientia dein patientiam (ὕπομνήνην) gignit, quae opus perfectum habet (1, 4). Christina doctrina sapientia munita acceptionem personarum ignorat (2, 2). — Etsi epistola s. Iacobi quaestiones sociales non directe respiciat et pro consilio suo solvat, tamen plura in hunc finem praeclara docet. Eiusmodi sunt paritas servorum et dominorum, puam per se de regno Dei habent, lex perfecta libertatis et amoris, quae in N. T. valet, quod apud Deum acceptio personarum non est aliaque similia. Huc spectant quae apostolus de religione ut radice moralitatis et de fructibus fidei docet.

A. Ja. Roždestvenskij, *Analisis XXXIX členov věry anglickanskoy cerkvi* (Analysis XXXIX. articulorum fidei ecclesiae Anglicanae instituitur) I. 469—490; II. 1—45; 165—196; 505—552.

De Ecclesiae auctoritate.

Habet Ecclesia ritus statuendi ius et in fidei controversiis auctoritatem, quamvis ecclesiae non licet quicquam instituere, quod verbo Dei scripto adversetur, nec unum scripturae locum sic exponere potest, ut alteri contradicat. Quare licet Ecclesia sit divinorum librorum testis et conservatrix, attamen ut adversus eos nihil decernere, ita praeter illos nihil credendum de necessitate salutis debet obtrudere.

In editionibus primis a. 1552—3 art. a verbis coepit: »Ecclesiae non licet quicquam. Praecedens vero pars demum sub Elisabetha a. 1563 addita est, ut individualismus protestantismi in rebus fidei mitigetur. Desumpta est haec pars, quae est prima articuli, ex Conf. Wirtemb., De ecclesia, VI., VII.: »Credimus . . . quod haec Ecclesia habeat ius iudicandi de omnibus doctrinis . . . quod haec Ecclesia habeat ius interpretandae Scripturae«. Corp. et Synt. Confess., p. 133. Hardwick; p. 141, n. 4—144; Browne, p. 469, 470. Altera art. pars (»quamvis ecclesiae non licet . . .) de limitibus huius auctoritatis in explicandis scripturis agit et sicut generatim omnes articuli de Conf. Aug. (P. II. Art. 30, 34, 43) petita est. Tertia demum pars (»Quare licet eccl.«) mutuam relationem ecclesiam inter et scripturam statuit.

Bene R. internam pugnam et falsitatem huius art. declarat. Conceditur plane hoc articulo, ecclesiam esse in veritate asserenda fallibilem. In 2. parte legitur: »ecclesiae non licet quicquam instituere, quod verbo Dei scripto adversetur«, ergo potest hoc fieri, i. e. ecclesia defectibilis est. Iterum in 3. parte habetur: »praeter illos nihil credendum de necessitate salutis debet obtrudere«; cur non debet? Plane ipsam posse in veritate proponenda errare affirmatur.

Quem porro sensum illa verba de 2. parte: »nec unum scripturae locum sic exponere potest, ut alteri contradicat«, relinquunt, nisi eam etiam in hac re deviare posse? Hinc non de physica impossibilitate vel de essentiali nota indefectibilitatis ecclesiae intelleguntur, quin superioribus assertis contradicant. Porro nec logice uniri possunt: »ecclesiae non licet quicquam instituere, quod verbo Dei scripto adversetur, nec unum scripturae locum sic exponere potest, ut alteri contradicat«. Cum ergo in 2. et 3. parte defectibilitas ecclesiae concedatur, quale est illud ius et auctoritas in fidei controversiis, quod prima pars ei attribuit? quam efficax in mentes subditorum? quis erit iudex de ipsa ecclesia, si errat?—

»Art. XXII. De purgatorio«. — »Doctrina Romanensium de purgatorio, de indulgentiis, de veneratione et adoratione tum imaginum tum reliquiarum; nec non de invocatione sanctorum, res est inutilis, inaniter conficta, et nullis scripturarum testimoniis innititur, imo verbo Dei contradicit«.

Articulus est negativus, polemicus et damnat praecipuos iuxta mentem reformatorum errores ecclesiae Romanae, quae causae separationis exstiterint. Quam inutilis sit, quam obiter contextus, per se patet v. g. cum de »adoratione« imaginum loquitur.

»Art. XXIII. Nemo in ecclesia ministret nisi vocatus«. — Non licet cuiquam sumere sibi munus publice praedicandi aut administrandi sacramenta in Ecclesia, nisi prius fuerit ad haec obeunda legitime vocatus et missus. Atque illos legitime vocatos et missos existimare debemus, qui per homines, quibus potestas vocandi ministros atque mittendi in vineam Domini publice concessa est in ecclesia, cooptati fuerint et asciti in hoc opus«. —

Argumentum huius articuli ex confessione August. desumptum, primo inter XIII. art. a. 1538 cooptatum, indeque huc translatum est. Hardwick, p. 270. —

Art. XXIV. Agendum est in ecclesia lingua, quae sit populo nota. — »Lingua populo non intellecta publicas in ecclesia preces peragere, aut sacramenta administrare, verbo Dei et primitivae ecclesiae consuetudini plane repugnat«.

Idem articulus anno 1552—53 ita habuit: »Decentissimum est et verbo Dei maxime congruit, ut nihil in ecclesia publice legatur aut recitetur lingua populo ignota, idque Paulus fieri vetuit, nisi adesset qui interpretaretur«. Anno vero 1571 inscriptus est: »De precibus publicis dicendis in lingua vulgari«. Titulum in forma imperativi expressam esse, ut conclusionem demum de ipso articulo deducendam, quaeque directe in eo non contineatur, facile advertes. Prior illa redactio a 1552—53 apologetica, altera Elisabethi a. 1563—71 polemica est. Prior non tam aliam praxim excludit, quam suam defendit ut decentissimam et maxime cum s. scriptura convenientem; posterior praxim diversam, praesertim eocl. Rom. damnat.

Utraque unice in s. Pauli I. Cor. XIV. innititur. Prior theoretice quaestionem considerat et condicionate, permittendo implicite interpretem, solvit; posterior rem practice considerat, solummodo de lingua precum, non s. scripturae vel symboli etc. neque de lingua liturgica extra ecclesiam verba facit, rem ergo plane et absolute non definit. —

Art. XXV. »De Sacramentis«. — »Sacramenta a Christo instituta non tantum sunt notae professionis christianorum. sed certa quaedam potius testimonia et efficacia signa gratiae atque bonae in nos voluntatis Dei, per quae invisibiliter ipse in nobis operatur, nostramque fidem in se non solum excitat verum etiam confirmat.

Duo a Christo Domino nostro in Evangelio instituta sunt sacramenta, scilicet Baptismum et Coena Domini.

Quinque illa vulgo nominata sacramenta, scilicet, Confirmatio, Poenitentia, Ordo, Matrimonium et Extrema unctio, pro sacramentis evangelicis habenda non sunt, ut quae partim a prava apostolorum imitatione profluxerunt, partim vitae status sunt, in scripturis quidem probati, sed sacramentorum eandem cum baptismo et coena Domini rationem non habentes: Quomodo nec Poenitentia ut quae signum aliquod visibile seu caeremoniam a Deo institutam non habeat.

»Sacramenta non in hoc instituta sunt a Christo, ut spectarentur aut circumferrentur, sed ut rite illis uteremur: et in his dumtaxat qui digne percipiunt, salutarem habent effectum: qui vero indigne percipiunt, damnationem (ut inquit Paulus) sibi ipsis acquirunt«.

Hic articulus tria complectitur: 1. Essentiam Sacramentorum, 2. numerum, 3. significationem, efficientiam, usum ipsorum. Prima pars (Sacramenta — confirmat) ex Conf. August., art. XIII. desumpta est: »De usu Sacramentorum docent, . . .« — Secundae parti locus mutilatus s. Augustini subest: »Sacramentis numero paucissimis, observatione facillimis, significatione praestantissimis, societatem novi populi colligavit, sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio Corporis et Sanguinis Ipsi; et si quid aliud in scripturis canonicis commendatur (Epist. 54, Op. T. II.)«. Similiter habet apologia Conf. August. (Conf. et Expos. fid. chr. cap. XIX.), sed Calv. Inst. l. IV. c. 19 in usum 5 reliquorum Sacramentorum multo vehementius invehitur »quinque false nominata sacramenta«. S. Augustinus immerito invocatur. Eius enim verba: »et si quid aliud in scripturis canonicis commendatur« a reformatoribus ommissa, clare demonstrant, s. doctorem hoc loco numerum sacramentorum definire non intendisse (prout auctor bene notat p. 33). Articulus a. 1552—53 habebat: »duo SS., a Christo Dom. instituta, quibus natura SS. inest«, a. 1563—71 vero: »duo SS. evangelica« i. e. de quibus solis s. scriptura narrat. Ista pars multum a symbolis continentis differt, magisque ad doctrinam Rom. eocl. appropinquat. —

Art. XXVI. »Ministrorum malitia non tollit efficaciam institutionum divinarum. — Quamvis in Ecclesia visibili bonis mali semper

sint admixti, atque interdum ministerio verbi et sacramentorum administrationi praesint, tamen cum non suo sed Christi nomine agant, eiusque mandato et auctoritate ministrent, illorum ministerio uti licet, cum in verbo Dei audiendo, tum in sacramentis percipiendis. Neque per illorum malitiam effectus institutorum Christi tollitur, aut gratia donorum Dei minuitur, quoad eos qui fide et rite sibi oblata percipiunt, quae propter institutionem Christi et promissionem efficacia sunt, licet per malos administrentur. — Ad ecclesiae tamen disciplinam pertinet, ut in malos ministros inquiratur, accusenturque ab his, qui eorum flagitia noevrint, atque tandem iusto convicti iudicio, deponantur. — Articulus duplicem complectitur partem, dogmaticam alteram, alteram canonicam. In priore de valore Sacramenti, independenti a dignitate ministri sacramenti agitur. Illa quaestio de intentione ministri catholicis absolute necessaria ad valorem sacramenti potius silendo quam negando solvitur. — Art. XXVII. »De Baptismo.« — »Baptismus non est tantum professionis signum ac discriminis nota, qua christiani a non christianis discernantur, sed etiam est signum regenerationis, per quod tanquam per instrumentum recte baptismum suscipientes ecclesiae inseruntur, promissiones de remissione peccatorum atque adoptione nostra in filios Dei per Spiritum sanctum visibiliter obsignantur, fides confirmatur et vi invocationis gratia augetur. — Baptismus parvulorum omnino retinendus est, ut qui cum Christi institutione optime congruat.« Articulus duas habet partes: de notione baptismi pars una, de baptizandis parvulis altera agit. Prima pars in articulis a. 1552 iam contenta, iterum in symbolum a. 1553 assumpta est, indeque in hanc formulam fidei transiit. Est vero haec pars nil aliud nisi copia Iae partis art. XXV., iuxta illud Augustini: sacramentum est visibile signum invisibilis gratiae, formata. Hinc eodem quo art. XXV. laborat defectu, scilicet essentia illius connexionis internae gratiae cum externo signo non declaratur, immo si paulo ulterius mentem verborum inspexeris, habituales gratias negari invenies. Effectus vero hi 4 enumerantur: 1. Unio baptizati cum ecclesia quae secundum protestantes in invisibilem et visibilem dividitur, quae divisio tacite etiam ab Anglic. eccl. admittitur (cf. anal. art. XIX. et XXIV), effectus ille primus baptismi seu unio dupliciter intellegi potest: a) ut sit susceptio in communitatem nomen Christi profitentium seu christianorum, b) ut sit adunatio ad invisibile et mysticum corpus ecclesiae seu ad communionem sanctorum. Anno 1552 legebatur: »visibiliter inseruntur«, a. 1553 »inferuntur« quod utrumque facile sensu externo sumi patet (inferre i. e. in numerum seu adnumerare). Hinc illae duae formulae priorem sensum ex supra positis exhibent. Quod a. 1563 loco »inferuntur« »inseruntur« (vel ab inserere = inseminare vel ab inserere = adnumerare) sumpserunt, ambiguitate de industria usi sunt. Similiter condicio huius unionis ambigua relicta est (»recte« quod vel pro »rite« vel pro »rite et digne« sumes). 2. Effectus alter baptismi verbis »promissiones — obsignantur« exprimitur. Quibus elementum negativum (remissio peccatorum) et positivum (adoptio, filiatio) ita exhibetur, ut ipsa unio eorum in gratia infusa omittatur. Immo cum vox »obsignantur« per »visibiliter« determinetur, iustificationem solum externe sumi sequitur. Hinc gratia habitualis (obiectiva) negatur, quod cum doctrina de: »causa obsignatoria institutionis sacramentorum« ut primario fine intento cohaeret. 3. »Fides (in baptizato) confirmatur.« Etiam hoc extrinsecus (subjective) tantum intellegitur, seu baptismus accipitur sub hac ratione causae testimonialis, seu potius causae repraesentativae et declarativae. 4. »Gratia — augetur.« Hoc augmentum de gratia interna habituali non intellegitur iam ex ea ratione, quod »vi divinae invocationis« praemittatur, quae verba non tam formam sacramenti quam generatim orationem, ritum sacramentalem comitantem, designant (ita V. G. Browne, p. 667). — »Art. XXVIII. De coena Domini.« »Coena Domini non est tantum signum

mutuae benevolentiae christianorum inter sese, verum potius est sacramentum nostrae per mortem Christi redemptionis. Atque adeo rite, digne et cum fide sumentibus, panis quem frangimus, est communicatio corporis Christi: similiter poculum benedictionis est communicatio sanguinis Christi. — Panis et vini transsubstantiatio in Eucharistia, ex sacris litteris probari non potest, sed apertis scripturae verbis adversatur, sacramenti naturam evertit et multarum superstitionum dedit occasionem. — Corpus Christi datur, accipitur et manducatur in coena tantum coelesti et spirituali ratione. Medium autem, quo corpus Christi accipitur et manducatur in coena, fides est. — Sacramentum Eucharistiae ex institutione Christi non servabatur, elevabatur, nec adorabatur.« Art. quattuor partes continet: 1. De essentia Eucharistiae eiusque effectibus agitur. 2. Transsubstantiatio negatur. 3. Christus Dominus non nisi spiritualiter datur et manducatur. 4. Usus sacramenti (catholicus) negatur — Quattuor articulos, qui sequuntur, summam referemus. Art. XXIX. De manducatione corporis Christi et impios illud non manducare. Sensus ex praecedenti art. patet. — Art. XXX. De utraque specie. Calix Domini (ex institutione et praecepto Christi) laicis non est negandus. — Art. XXXI. De unica Christi oblatione in Cruce perfecta. »Missarum sacrificia« dicuntur »blasphema figmenta et pernicosae imposturae.« Art. XXXII. De coniugio sacerdotum. Quod etiam episcopis permittitur, »ubi hoc ad pietatem magis facere (quam caelibatum) iudicaverint.« —

Art. XXXIII. Agit de excommunicatis vitandis »arbitrio iudicis competentis«. Cum persona iudicis competentis plane indeterminata sit, factum est, ut omnis iurisdictio ecclesiae Anglicanae ad saecularem potestatem abierit.

Art. XXXIV. »Traditiones Ecclesiasticae«. »Traditiones atque caeremonias easdem non omnino necessarium est esse ubique aut prorsus consimiles etc.« Art. tres habet partes: 1. Traditiones et caeremonias eccl. esse mutabiles. 2. Arguendus est, qui traditiones et caeremonias violaverit. 3. De iure, quod cuilibet ecclesiae particulari competit, caeremonias aut ritus ecclesiasticos instituendi, mutandi aut abrogandi atque de limitibus huius iuris. Hic articulus omnino tacet de traditionibus apostolicis; neque traditiones particulares et locales a caeremoniis institutionis apostolicis vel conciliis oecumenicis sancitis ullo modo distinguit.

Art. XXXV. »De Homiliis. Catalogus Homiliarum« inscriptus est. Argumento huius 2. tomi Homil., — prior enim tomus tempore Edwardi VI. iam editus erat, — praesertim quaestiones controversae »pia et salutaris doctrina et his temporibus necessaria« inserviunt.

Art. XXXVI. »De episcoporum et ministrorum consecratione«. »Libellus de consecratione archiepiscoporum et episcoporum et de ordinatione presbyterorum et diaconorum editus nuper temporibus Edwardi sexti, et auctoritate parlamenti illis ipsis temporibus confirmatus... Itaque quicumque iuxta ritus illius libri consecrati... statuimus esse et fore consecratos et ordinatos«. Libellus hic ab Eduardo VI. editus, Maria succedente simul cum liturgia tota reformatus est. Sed cum Elisabetha regnum occupasset, auctoritate parlamenti rituale denuo mutatum est, qua occasione ritus consecrationis ordinum omnino omissus est. Nunc Bonner, episcopus Londinensis aliique catholici, omnes ordines ab a. 1559 Eduardi regis collatos invalidos esse declaraverunt. Contra quos hic articulus ritus ab Eduardo VI. statutos defendit, emendationesque postea sub Elisabetha factas, solum minoris momenti esse affirmat (Hardwick, p. 128, n. 4.).

Art. XXXVII. de potestate agit, quam civiles potestates, praesertim »Regia Maiestas« in ecclesiam exercere possit. Quibus nimium conceditur, ut de ministris ecclesiae invigilare, disponere, iudicare possint, quod etiam orientalis ecclesia hac amplitudine exercendum negat.

Art. XXXVIII. »Christianorum bona non sunt communia«. Art. XXXIX. (ultimus). »Licet christianis iurare«. Ratificatio horum articulo- rum subditur, quae ipsis in prima (a. 1563) et secunda (1571) editione regnante Elisabetha addita erat.

B. dein differentias undecim graves enumerat, quae inter fidem orthodoxam et hos articulos reperiuntur, quae tamen in ipsis non ita clare et determinate expressae sunt, ut mitigari non possint aut necessario unionem faciendam impediunt. Sed semper aliqua difficultas gravissima restat, quae est in doctrina, qua s. scriptura statuitur unicus fons salutis, cui ecclesia subicitur; quod etiam apud orientales ecclesias haeresis est. — Hi articuli longo tempore »articuli fidei« erant, et hucusque ab auctoritate legitima revocati non sunt, quamvis nostro tempore non ubique agnoscantur. Cum historia autem non concordat, si quis dicat »Anglicani hos articulos nunquam articulos fidei habuerunt« vel hos articulos non explanare nisi »doctrinam in catechismo pro omnibus obligante contentam« (epistula ep. Graftonii, ib. p. 551). Sensus sane is tantum est, his articulis doctrinam anglicanae ecclesiae non absolvi, sed insuper liber inscriptus: »expositio doctrinalis et liturgica« requiritur, sicut in concilio 145. a. 1888 Lambertii habito 36 canone promulgatum est (Janyšev »Verene confessio eccl. Anglo-americanae sit catholica, orthodoxa confessio?« 1891, p. 12).

A. Ja. Roždestvenskij, *Analisis bogoslužebnoj knigi angli- kanskoj cerkvi* (Analysis libri liturgici ecclesiae Anglicanae instituitur) III., 1—26.

Librum liturgicum ecclesiae Anglicanae consideraturi, non omnes 5 editiones, sed solum ultimam ex a. 1662 accuratius inspiciemus. Ad eam explicandam etiam primam Eduardi VI. aliquatenus ex his ratio- nibus pertractare conferet. Nam 1. utpote prima editio a contagione protestantismi nati in »continenti« liberior erat; 2. eadem basis poste- riorum editionum erat, verum auctoritas mutationes factas fidelibus semper minores exhibere studebat; 3. eadem Romanae ecclesiae ma- xime ex omnibus similis, idealis norma erat, quam ad usum dedu- cendam, ecclesia episcopalis Anglicana intendebat, sicut Calviniae con- fessionis puritani appropinquare conabantur. Verum quidem est, a tem- pore quo Maria denuo res mutare coepit, usque ad hanc aetatem liber ille primus Eduardi VI nunquam si substantiae ratio habeatur ad usum plene deductus est; nihilominus etiam subsequentes novae edi- tiones ex illa prima quaedam denuo assumpserant, et praecipue usus ille antiquus primus quibusdam locis adhuc viget. Quare in coetu a. 1882 Derbyi habito, postulatum est, ut illa editio Eduardi prima pro iis locis, ubi magis in usu esset, simul cum modo qui tunc obti- nuisset approbaretur; quod licet ad tempus reiectum sit aliquando fortasse eveniet. — Liber liturgicus considerari potest: 1. dogmaticae, prout veritates fidei exprimit, vel secundum veritatem eius, quod fidei est; 2. prout ritibus et caeremoniis constat, iuxta externam formam, qua fides vestitur. Cum interna pars prae externa excellat, haec ab illa dependeat variaque sit pro condicione locorum et temporum, et ad unionem restituendam sola pertineat, dogmaticam partem tantum tractabimus. Eduardi VI. editio liturgica fere est liturgia Romana con- tracta. Plura ex tribus partibus, breviario, missali, rituali ommissa sunt. Ex breviario v. g. Tertia, Sexta, Nona deletae sunt; ex missa ipsa sub- stantia abiecta est cum non sit sacrificium sed mere ritus communionis evaserit. Sola prima editio Eduardi VI. retinendo psalmos introitus, col- lectam (sed non de proprio sanctorum), epistolae et evangelii lectionem, ritum Romanum imitata est. Ex rituali denique sacramentalia, invocatio- nes, deprecationes pro variis necessitatibus, fere omnia ommissa sunt. Hinc apparet, quae dispositio argumenti libri liturgici sit: ma- tutinum, laudes, prima — vesperae, completorium — ritus communi- onis cum introitu, collecta, lectione epist. et evang. diebus dominicis et festis — sacramenta publici et privati baptismi infantium (adulto-

rum a. 1662 demum additus), confirmationis; visitationis et comunionis infirmorum — ritus introducendi feminam; — sacramentum ordinis in 2. editione Eduardi VI. adiectum; a. 1550 separatim editum erat. — Catechismus appositus est, qui explicationem symboli fidei, Pater Noster, decalogi continebat; insuper ritum funebrem et »comminationis« (praedictionis irae Dei in non poenitentes); postea a. 1604 doctrinam de sacramentis addiderunt. Postea saepius supplementa minoris momenti facta sunt, quaedam mutata; demum editio a. 1662 in gravioribus etiam rebus discrepans evasit. Liber liturgicus 15 partes continet, quae ex supra dictis iam notae sunt; mirum est, librum a. 10—14 incl. simplices ritus v. g. funebrem, comminationis etc. continere; demum loco 15. consecrationem episcoporum, sacramentum ordinis poni. Ex his satis constat, praesertim si articulos 39 fidei supra expositos, etiam libro liturgico ad finem appositos, confers, quae interna dogmatica vis singulis ex 15 partibus insit. Quare in sequentibus articulis, assignatis partibus ibi tractatis ad supra relata delegabimus. — Hoc loco sermo est de introductione quadam libri liturgici, de matutino et vespere, pars liturgiae mutabilis (scil. introitus, collecta, epist. et evangelii lectio) exponitur.

M. Posnov, O sud' baĥ biblejskago Izraila (De sorte Israelis biblici). I. 490—513. Pars. III. (ad Rom. XI., 1—32).

Apostolus in II. parte (Rom. IX., 30, X., 21) internam rectitudinem absolutae voluntatis liberae Dei, qua omnes homines salvare, non vero indurare vult (Tim II., 3—4; Rom. I., 16), demonstravit. In I. v. cp. XI. Deum noluisse populum suum abicere, prosequitur, quod toto hoc capite probat. Auctor singulos versus uberius explicat ope praesertim interpretum Germ. ut sunt: Dalmer, Die Erwählung Israels; Hofmann, Die hl. Schrift; Weiss, Der Brief an die Römer; Cremer, Bibl. theol. Wörterbuch; Meyer, Kommentar etc.

Cum his auctoribus *P.* non sine iudicio sano, quod paucis ostendemus, tenet — XI., 1 λέγω ὄν, non ἀλλά λ. Nam Israel a Deo non esse reiectum apostolus iam superius, de fidelitate Dei eiusque promissionibus sermonem instituens, implicite saltem ostendit. Idem nunc aperte exemplo ex Eriae temporibus sumpto, quo Deus sibi 7000 tantum reliquerat nec tamen propterea populum abiecerat, demonstrat. Sicut eo tempore, sic nunc reliqua pars Israelis in ecclesiam Christi intrat. Simul principium, quod Deus in salvando Israele observat, ab apostolo exponitur: Κατ' ἐκλογὴν χάριτος. Reliquias ergo salvari, non solum non reprobationem gentis adstruit sed e contra conversionem potius et salutem totius populi testatur; v. 7: Ὁ ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ αὐτὴν ἰδίαν δικαιοσύνην αὐτὸν νόμον δικαιοσύνης; alterum *P.* propter contextum (v. 6) praefert. — v. 11: πταίειν sensu peccati, offensionis in lapidem fidei sumitur (cf. Rom IX., 33), πίπτειν sensu iudicii, quod in populum propter hoc malum prolatum est. Eritne hoc iudicium aeternum, incommutabile? Simpliciter negative ab apostolo respondetur et v. 11, 12 demonstratur; v. 12 ἥττημα et πλήρωμα a *P.* non sumitur sensu numerico propter ἀπτῶν (v. 11), quod solum ad delinquentes ex Iudaeis refertur; ἥτ. est damnum, quod Iudaei ex salute excidentibus passi sunt; πλ. impletio gratiae est etiam in iis, qui nunc excaecati sunt. Secundum Hofmann (Die hl. Schrift, S. 476) est diminutio Iudaeorum, quatenus electioni suae ut populi Dei non respondet; πλ. vero ille status, in quo denuo cum idea sua concordat. Praedicatio evangelii inter gentes apostolo non est solum medium ad finem, qui est conversio Iudaeorum, sed praedicatio ut talis (ἐφ' ὅσον) Iudaeos ad aemulandas gentes excitat; — v. 15 versui 12 respondet. Quantum emolumentum Iudaeorum conversio sit gentibus allatura praedicatur: ἀποβολή et πρόσληψις se habent sicut supra ἥτ. et πλ. — ζωή ἐκ νεκρῶν vel de resurrectione corporum vel sensu translato de augmento vitae christianae intellegitur. Contra primum est, quod non bene ζωή sed ἀνάστασις dicitur, dein exceptioni non bene respondet, cum illa post

resurrectionem Christi Domini iam sit debita. Contra alteram vero explicationem est, quod in fine saeculorum non augmentum sed potius defectio a fide erit. *P.* alterum sensum approbat, augmentumque praesertim quoad intensiorem gratiae admittit; illam defectiorem a fide divisionem potius plenam inter bonos et malos existimat. Magnam illam Iudaeorum conversionem fieri posse, v. 16—24 ab apostolo exponitur: ἀπαρχή initium et totum — radix et rami internum nexum inter magnos patriarchas et populum totum ostendunt. Quomodo Iudaei incredulitate de oliva exciderint, quaeritur. Ut quis de oliva sit, tanquam condicio fides postulatur. Populus Israel et communio salutis non sunt idem; v. 20: »Noli altum sapere, sed time« dicit apostolus, ne gentes pro Iudaeis electae in superbiam incidant; v. 25: ἀπὸ μέρους *P.* non numerice sumit, quia sensu numerico μέρος τοῦ Ἰσραήλ dici oporteret. Sensus est quoad tempus, proverbialiter: antea usque huc — opponitur posteriori, sequenti. V. 26: Καὶ οὕτω sicut τότε tunc: etiam aliter. — Πᾶς Ἰσραήλ sensu proprio sumitur propter contextum, in quo de hoc populo est sermo et propter finem, quem apostolus intendit, ne christiani ex gentibus superbiant. — V. 26: Ἦξει ἐκ Σιών ὁ βυόμενος, apostolus magis translationem LXX quam originalem textum sequitur, licet etiam LXX. legat: Καὶ ἔξει ἐνεκεν Σιών; alii primum Christi adventum alii melius secundum intelligunt (Hofmann, Die hl. Schrift, S. 500). — V. 28: Κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον ἐχθροὶ δι' ἡμᾶς supplendum θεῶ; Iudaei secundum evangelium inimici sunt Deo propter gentes scilicet. Deus infidelitatem Iudaeorum punivit, conferendo evangelium gentibus, Κατὰ δὲ τὴν ἐκλογὴν ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας: Iudaei propter electos amici sunt Deo. — V. 30, 31 futuram condicionem Israelis quoad gentes aliqua ex parte explicant: gentiles ab initio increduli, dein misericordiam consecuti propter incredulitatem Iudaeorum; Iudaei nunc increduli postea propter gentes misericordiam consecuturi. V. 32: Συνέκλεισεν γὰρ ὁ θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπειθείαν, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσει: »τοὺς πάντας« Hofmann ad Iudaeos tantum refert (l. c. S. 507); et ratio eius quia apostolus in superioribus versibus principaliter sortem Iudaeorum dilucidat, sane probabilis est. Sed ad omnes, tum Iudaeos tum gentes, pertinere, facile concedes, si memineris, apostolum loqui de conversione plenitudinis gentium (v. 25), parallelismum Iudaeos inter et gentes instituere (v. 30, 31), denique si eius consuetudinem generalizandi respexeris (IX., 16, 18).

In v. 1, cp. XI. apostolus probandum assumpsit, populum Israel a Deo non esse abiectum. Ipsum enim Deum sicut nunc, sic prius iam egisse. Maiorem quidem partem Israelis iusta poena percussit, sed intentionem suam Deus non mutavit. Non enim sunt salute privati, et membra populi electi secundum naturam manent. Intentiones Dei porro eiusmodi sunt, ut per conversionem gentium ad aemulationem Israel excitet et ita omnem populum salvet. Deum non paenitet, Israel a se electum esse. Finis ipsius idem quoad gentes et quoad Israel: omnes in inoboedientia conclusit, ut omnium miseretur. Denique apostolus Deum summis laudibus pro infinita sapientia et ineffabili misericordia effert. Quo capite (XI.) »theodicaea Paulina« ad Romanos concluditur. —

Th. I. Titov, Perepiska Moskovskago mitropolita Makarija Bulgakova (I. 513—531; II. 395—430; III. 121—139, 478—496.)

T. commercium epistularum archiepiscopi edere pergit (cf. Trudy Kiev. duh. Akad., mart., 1907) modo supra adumbrato; epistularum series a numero 51. continuatur. Argumentum epistularum varium est de laboribus litterariis, de personis publicis, de rebus domesticis et similia.

E. Fevralev, Russkij doreforemnyj byt i hristianskie idealy (De Russicarum rerum ante reformationem condicione et ideis christianis, I. 531—548, II. 45—64, 584—617; III. 67—95).

Liberi potissimum lege paterna gravabantur. Saltykov hanc tristem imaginem depinxit in opere suo: »Gospoda Gogolevy«, hl. 1.

»Semejnyj sud«. Filius quidam de peregrinatione redux, cum tremore domum paternam contemplatur. Unus est ex illis, qui matri suae exosi sunt. Infelices pueri bene multi, quorum totum infortunium totaque culpa in eo erat, quod matri suae non placebant. In aliis familiis sat multis pater totam vexavit domum; quod etsi bonam educationem impediret, minus tamen nocuit, quam si ipsa mater crudelis erat, quia tunc saltem mater auxilio consolationive erat. Ubi in familiis illa licentia et libido dominabatur, ibi liberi tacebant et simulabant. Infans, quam primum loqui coepit, didicit, penes quem, patrem an matrem dominium esset; hunc adulabatur et de aliis deferebat. Dein astutias, etiam ii, qui male tractabantur, excogitabant, ut sibi ad tempus saltem consularent. Saltykov bene hoc depingit; lege: »Pošeĥonskaja starina, hl. III.« Eius mendacia utique initio parva erant; ipse furatus est de horto vel mensa, tamen dixit et paene credidit, Stephanum fratrem id fecisse. Sed malignitas cum annis crescebat totamque indolem corripit. Simul incuria et durities adversus alios progrediebatur. Arbitraria libido parentum, lites domesticae, inepti sermones adulatorum coram parvulis habiti moralem vitam liberorum depravabant. Passiones indomitae et dissolutae succrescebant. Mercatorum praesertim filii, vix e potestate patris elapsi, ita se licentiae vivendi dabant, ut in sermonem abiret. Filiabus vero illud valde infaustum erat, quod coniugia libertate destituta erant. Hac de re sunt: »Ostrovskij, in: Groza; Vospitannica, III. kar.« »Melnikov, in: V lésah, č. 1. hl. 13.«; »Saltykov, in: Gubernskie očerki. V ostrogě: Matuška Mavra Kuzmovna«. Feliciore sorte quam apud mercatores filii nobilium gaudebant. Sed etiam hic, non raro patres in liberis non nisi onus videbant (»Saltykov, Gospoda Gogolevy, hl. 1.« »Semejnyj sud«). Generatim autem filiis omnimodam curam impendebant, magistris et gubernatricibus etiam ex Gallia ascitis, domum implebant. Sed cultura illa defectum bonae educationis domesticae supplere non potuit. Sermones de lucro faciendo vel de vitiis aliorum ut plurimum habiti filiis audientibus, tenuem animam amore virtutis non imbuebant. Valde etiam sensum humanum durities obtundebat, quam domini in subditos et domesticos servos exercebant. In domibus apertae lites, in palatiis nobilium fallaciae et doli. Hinc non absque ratione Saltykov condicionem familiae ante reformationem inferno comparavit, Dobroljubov vero obscurum appellavit regnum. — Quamquam libido in familiis tam late dominabatur, tamen pars oppressa, paucis exceptis, se non opponebat. Unde hoc venit? Rationem non in defectu roboris sed in relationibus iuridicis invenies. Pars enim dominans non tantum vi sed iure etiam gloriabatur. Hinc naturae mitioris qui erant, humiliter subiacebant, fortiores et firmiores ad dolos confugiebant (»Ostrovskij, in: Bědnost ne porok, 3., 6.«). Hunc modum agendi durum parentes legibus et aetate sancitum habebant (»Saltykov, in: Pošeĥonskaja starina, hl. III.«). Nam pater hanc auctoritatem ex s. scriptura, praecepto decalogi vindicabat, quod conscientiae maxime perniciosum erat. Hinc rigorismum quendam infantibus imponebant, cum minimum actum liberae dispositionis ut peccatum religionis damnarent. Praesertim ab a. 60 usque 70 saeculi elapsi magna idearum mutatio secuta est, ita ut filii modum cogitandi parentum in multis intellegere nec possent nec vellent. Hinc in multis familiis magnae discordiae oriebantur.

II. Status rerum ante reformationem publicus describitur. Sicut familia, ita et res publica. Liberos mendaces, dolosos, simulantes magna ex parte fuisse, supra vidimus. Facti dein patres familias, omnem curam cum damno etiam rei publicae in bona familiae conservanda et augenda impendebant. Firmiter paterno solio adhaerebant, quod solum tempore illo patriarchali in bonum cedere potuit. Maxime defectus omnis fere caritatis proximi sentiebatur. »Maior pars populi nostri notat Ušinskij (O nraŭstvennom elementě v russkom vospitanii, autor p. 46), praeceptum caritatis ad domesticum ambitum restringens,

nullas obligationes ad proximum sentiebat. Leges tantum domesticae agnoscebantur, cetera omnia non nisi inimica calliditas existimabantur, proximus omni iure destitutus esse videbatur«.

Sane non omnes nobiles dominium quoddam effrenatum exercebant; etiam inter ipsos pauci licet tamen aliquot nobiliores animae numerabantur, quamvis neque hi omni cupiditate aevi sui carerent. Ex iis erat Stephanus Mihajlovič (Aksakov, Semejnaja hronika). Qui luxus praesertim aurea aetate Catharinae florebat inter opulentos nobiles, cum valde pretiosus esset (septem servi unum leporem prosequerentur, unus domi frumentum deterrebat), dum minus ampli et divites agris excolendis aliisque industriis pecuniam faciebant. Ultimo tempore typus horum praevalebat; nam condiciones vitae difficiliore erant et nobiles ex aevo Catharinae cum arcis argento et cupro refertis iam pauci admodum erant. In his praesertim defectus motivi honesti, quo in laboribus et studiis ducerentur, deplorabatur. Sola eis cura de rebus temporalibus, quomodo liberos vestirent, educatricem solverent, festiva veste uterentur et similia. Quo maior familia nutrienda, eo gravius iugum servis imponebatur. Propter nimios labores horum servi ab aliis dignoscebantur, utpote minoris staturae debiliores, magis attriti; apud magnates vero meliore fortuna gaudebant, participantes aliquatenus etiam de ipsis nobilium conviviis. Talis mediocris dominus fortunae primo mane in pagum, ubi servi eius degebant, advenit. Toto die usque ad noctem aderat et servi sub eius oculis et baculo gravibus laboribus defatigabantur. Circa h. 8 breve ientaculum et ante h. 3 cenula erat, ex cibis non coctis sed propter parsimoniam temporis frigidis; eiusmodi vitae ratio, qua festivis diebus tantum coquebatur, sanitati utique non proderat. Servi pro sua familia sustentanda nocte furtim in agris suis laborabant, liberi leviores obibant labores. Altera species servorum, domestici, apud dominos opulentos bene se habebant; eo peius apud minores, quibus semper sub oculis erant. Generatim etiam iuniores domini mitiores erant quoad victum, vestitum, habitaculum, nuptias ineundas aliaque similia. Postea annis procedentibus semper magis et magis meditabantur, quo minus in servos impenderent, quo plus eis uterentur.

II. Evangelium lege amoris ut fundamento innitens, libertatem personalem statuumque inculcat. Quae libertas ad moralem vitam eiusque progressum exigitur. Nihilominus inter dominum et servum esse physicam et moralem differentiam, adhuc a 1858 ut doctrinam catechismi proclamabant. In servis solum mancipia, eorum utilitatem videbant; dignitatem humanae naturae eiusque iura nemo agnoscebat; quasi essentialis differentia paganorum statuebatur (»Starina«, »Nemožno srednih vèkov« gl. 4. et alibi legitur). Ušinskij de nobilibus severe scripsit: »Moralitas non potest inveniri, ubi homo propter utilitatem iuribus suis privatur«.

Finis patriarchalis vitae inter nobiles in Russia in 19. Febr. 1861 incidit Quae antiqua conditio rerum plena populi divisione in maiores et minores continebatur. Nobiles et magistratus utpote omnipotentes dominabantur; ceteri timide subditi erant. Leges erant, sed a magistratibus non observabantur. Omnia ad nudam dominationem in servos reducebantur. Totam Russiam aetate illa coloniam praepotenti alicui subditam existimare licet, in qua hic illis plene subiectis unus dominabatur. Leges quidem, quibus iura subditorum a libidine defendebantur etiam tunc habebantur; sed ut syllaba mortua seu idea abstracta omni vi in vita carebant. Huius rei tristes eventus etiam morales patebant. Nam nobiles, qui populum ad vitam honestam atque exultam manuducere debebant, ad sublime hoc munus idonei non erant. Magistratus vero quaestibus dediti, muneris suo deerant. Hos ut depingamus, diversos gradus describere opus non est. Qui opus a Gogol et »Revizor« inscriptum contulerit cum libro, cui titulus est: »Gubernskija očerki« a Saltykov editum, qui fuerit typus magistratus Russici et quam fixus

fuerit, facile perspiciet. In hac indole publici magistratus semper sibi simili unum quoddam lineamentum fere commune est: munus ipsis fons erat, ex quo subsidia vitae hauriebant; ad resistendum huic tentationi, moralis vis defuit. Quam tristis imago rerum, cum nobiles servos suos impuniti usque ad necem percutiant, cum mercatores creditores decipiant, praedones in arcibus, pagis vagentur! Velut ditissimus quidam, in Volga flumine ex piscatorio artificio quaestum faciens, qui centena millia in piscinis occupabat, subito sine ratione piscatores expulit, qui timidi cum naviculis suis aufugiunt. Librum non magnum, cui titulus »Slovesnaja kroħa hlěba« a Koħanovskaja compositum, perlegat, cogniturus, quam incerta atque ambigua iura singulorum fuerint. Dissensionibus in pago exortis, ecce commissarius publicae securitatis advehitur, fere nihil inquirens ordinem breviter restituit; quomodo? minis hic, illic verberibus. Abit, deductus fletu et lamentationibus. Quo usque timor ille magistratus processit! Indoles Russica semper hospitalitatem fovebat atque operibus misericordiae dedita erat. Sed etiam hac in re vexabantur simplices et magistratus eos suspicabantur (Saltykov »Gubernskie očerki. hl. 7. — V ostrogë: Arinuška). — Ex dictis constat, in illa condicione patriarchali saepe vim pro iure regnasse-

Discissus totus populus in dominos et servos erat. Hi utique, non tamen illi excusantur, si propter duram sortem suam in statu quodam rudiore ac minus exulto remanebant.

B. Gorodskij, Uklonenija i reforma rimsko-katoličeskago kulta na zapadě (Quomodo cultus Romano-catholicae ecclesiae in occidente collabatur et reformetur) str. 64—89.

Quae sit condicio ecclesiae catholicae, dum modernistae pugnam inter clerum altiore atque inferiore, inter clerum et laicos concitare student, primum describitur. Dein placita reformatorum quo ad breviarium emendandum approbantur et exemplis illustrantur. Nonnulla enim prorsus sunt ficta v. g. Constantini baptismus a Silvestro collatus; alia legendaria, ut s. Alexii abscondita vita; alia iterum moderno tempori, ut dicitur, minus apta, v. g. 31. maii, noct. II. lect. I. de rege Ferdinando: »id praestitit in primis haereticos insectando, quos nullibi regnorum suorum consistere passus, propriis ipse manibus ligna comburendis damnatis ad rogam advehebat«. Post breviarium emendandum ad vitam quorundam modernorum sanctorum transitur, ex quibus vita s. Philomenae iuxta opus »Mons. Giuseppe Prof. Cascioli, S. Filomena Vergine e Martire: memorie storico-archeologiche: suo cultu: suoi prodigi con Appendice della Pia opera di S. Filomena e preghiere alla stessa sancta« ad crisin revocatur. —

Sermones habiti referuntur hi: *A. Dmitrievskij*, Ad iubilaeum Societatis Russicae Palaestinensis ante 25 a. fundatae celebrandum; *VI. P. Rybinskij*, necrologus de Bulgakov vita et studiis habitus; *A. Glagolev*, Laudatio funebris de Bulgakov prolata in exequiis. —

D. V. Znamenskij, Iz etjudov o Kantě (Studia de Kantio prosequitur) II. 552—583; III. 41—67.

Znamenskij agit de relatione Kantii ad metaphysicam explicans ut plurimum Paulsen »Kants Verhältnis zur Methaphysik«. Agitur late de duplici illa cognitione Kantii, speculativa, cui respondet mundus intelligibilis tantum, experimentalis altera, cuius obiectum sunt res in se, utique pro nobis ignotum X. Prima difficultas, quae occurrit; est de ideis Dei, animae, quae ex una parte ideae sunt ideoque sine obiectivo valore, ex altera parte autem ipse Kant eis realitatem tribuit. Altera est contradictio etiam maior in systemate Kantii, scilicet principium causalitatis esse de mundo intelligibili et simul in mundo experimentalis ignotum X inniti huic principio. Quae ulterior difficultas ex eo sequitur, quod ne ignotum X quidem statuatur obiectivo valore praeditum, nondum soluta est.

N. S. Grossu, *Osnovoj karakter propovědi sv. Ioanna Zlatousta* (Quae fuerit forma atque indoles sermonum s. Ioannis Chrysostomi III. 463—478).

S. Ioannes Chrysostomus inter mártýres numerat, ad . . . generationem istorum virorum, qui plane atque omnino Christo Domino, exemplari suae vitae eiusque ecclesiae servierunt. Fuit ex illis, qui ecclesiam inter multa certamina ad victoriam perduxerunt. Sed obtenta pace ac tranquillitate ab externo hoste, secundae res et favor imperatorum primorum internam vitam fidelium in ipsa ecclesia debilitaverunt. Ita exeunte saeculo quarto multitudo quaedam in ipsa ecclesia erat, quam s. Chrysostomus »faenum dignum igne« apellabat, christiani sine veris virtutibus, sine operibus fidei, qui contenti, quod essent in sinu ecclesiae, vitam christiano dignam neglegebant. Quibus s. Chrysostomus occurrere debuit. Magnitudo eius non tam in forma sermonis consistit, in qua ceteroquin inter primos oratores excellit; sed in vi oratoria qua maxime peccatores ad paenitentiam excitat, et paenitentibus veniam promittit.

S. P. Novyj Renan na německoj počvě (Novus Renanus in Germania editus) II. 548—573.

De Loosten opus novum edidit: »Iesus Christus iuxta psychiatriam consideratus«. Auctor bene ostendit, quae similitudo magna inter Renan et Loosten deprehendatur. Sicut Renani etiam huius libri argumentum potissimum in eo est, ut Salvatorem psychice hominem non normalem fuisse ostendat. —

Patres potissimum rebus domesticis solum intenti, munera et officia sua publica vel neglegebant vel etiam eis diversimode abutebantur. *F.* exemplis multis ex litteratura Russica depromptis ostendit, quomodo patres vel ob filios in gymnasium mittendos vel propter filias in matrimonio collocandas dolos et fraudes in administrandis officiis publicis adhibebant. Valde tristis est imago, quam auctor de re publica administrata dolis, vi, fraudibus ad corrogandam pecuniam describit. Cuius alia ratio in eo versabatur, quod in educatione liberorum parum amor patriae respiciebatur. Dormitabat quidem ille in indole Russica et interdum etiam leonis instar prorumpebat; sed generatim ad res publicas se non extendebat. Hic defectus educationis et ille egoismus domesticus quandam virorum unionem ad bonum publicum promovendum mirum in modum et in singulis urbibus et in tota re publica impediabant. Hinc ubi primum unius et alterius commoda se tangebant vel magis etiam, si se invicem oppugnabant, loco amoris rei publicae egoismus omni vi prorumpebat et usque ad apertas inimicitias crescebat. Quare fiebat, ut audaces et fortes gauderent, leniores vero et mitiores succumberent. Si legislationem eius aetatis spectabis, eam etiam patriarchalem i. e. simplicem, immediatam, et quae singulorum conscientiae iura aliorum relinquat invenies. Qui certe defectus totius organismi publici novo ordine rerum, quo quisque iura alterius etiam poenis servare docetur, feliciter tollitur. — Si quis statum, qui ante reformationem fuit, nosse vult, formam iuridicam nobilium et subditorum scire debet, qua penes illos nobiles omnis potestas erat. Nobiles illi divitiis abundantes, voluptatibus dediti in suis arcibus vitam iucundam et mollem degebant, duri et crudeles in subditos pagos, in quos omnem potestatem exercebant, adversus superiores principes devoti et adulantes, ita ut in iniusta etiam causa ab eis defenderentur.

S. V. Savinskij, *Rěč pred zaščitoj dissertacij »Eshatologičeskaja bèseda Christa Spasitelja«* (Kiev 1906) II. 445—456. Prologus ad dissertationem de habito sermone in ultima cena Christi Salvatoris.

S. Christum Dominum suam de regno aeterno doctrinam non ex apocryphis iudaicis, sed ex sua vita, quam habet in Patre, hausisse

demonstrat. Nam »regnum Dei« non est in terrenis gaudiis neque fructus est evolutionis generis humani seu eius activitatis, sed felicitatem eam, quae in unione cum summo bono consistit, significat. Ad doctrinam stabiliendam, cura auctoris fuit potissimum in eo, ut ostendat, sermonem in ultima cena prolatum genuinum esse et integrum. Concludit notis verbis: »Feci quod potui, faciant meliora potentes«.

N. I. Petrov, Avtobiografičeskija zapiski preosv. Ireneja Falkovskago. Čast' I. (1762—1783 g.). Adnotationes illust. Irenaei Falkovskij de sua vita. Pars I. (1762—1783 a.) II. 456—480.

Illustr. Irenaeus Falkovskij fuit episcopus Cigirinskius, coadiutor metropolitae Kieviensis. Qui ab a. 1784 partes professoris academiae (universitatis) Kieviensis obibat atque ingenio et doctrina celeberrimus ibi a. 1823 vita defunctus est. Prima haec pars autographi propriae vitae de educatione domestica et studiis in academia Kieviensi extraque Russiam peractis agit.

N. M. Drozdov, Pamjati professora V. I. Modestova (Memoria profes. B. I. Modestov celebratur) II. 217—275.

B. I. Modestov, 13./II. 1907 Romae mortuus, studio antiquitatis (Taciti etc.) celeberrimus. *D.* de eius vita et studiis coram acad. spir. Kioviensi 14. V. 1907 hunc habuit sermonem.

Th. I. Titov, Razjasnitelnye paragrafy po istorii zapadno-russkoj cerkvi. Vynuždennyj otvėt (Analecta, quae historiam ecclesiae Russicae in occidente dilucidant. Defensio). II. 275—312). — A. elapso (1906) fasc. decembr. h. period. professor Golubev eodem de argumento disseruit. *T.* quendam monopolismum scientiae, elationem contra alios et exaggerationes ei exprobrat.

N. A. Špačinskij, Obščij vzgljad na istoriju Kievskoj eparhii v polovine XVIII. stolëtija (Conspectus generalis historiae episcopatus Kioviensis medio saeculo XVII. proponitur). II. 430—445.

Š. hunc sermonem praemisit dissertationi suae: »de Arsenio Mogilensko, metropolita Kieviensi atque de statu huius metropolis sub eius administratione (1757—1770).

V. P. Rodnikov, Duhovenstvo i političeskija partii v drevnem Novgorodě (Clerus et partes politicae, quid in vetere Novgorodio fecerint). II. 333—351.

R. multis fontibus innixus, prospectum quendam historicum antiqui Novgorodii exhibet. Imago, quam describit, discordiis et litibus plena est. Quae potissimum ex magna differentia in rebus temporalibus oriebantur, cum tamen pauperes et divites aequalibus iuribus fruerentur. Ita chronista collectorum Russicorum annalium (P. S. R. L. III, 60): Frater fratri invidet et ex invidia alter alterum comedere paratus est; iuramentum inter nos damus et illud rursus transgredimur. Ex serie perturbationum domesticarum continua audis v. g. ad a. 1209, a Novgorodensibus Dmitrovum quendam nobilem eiusque consanguineos pro rapinis factis punitos esse expugnatis et exspoliatis eorum arcibus. Clerus vero in his litibus partem non habuit, et oppressi in ecclesias saepe se suasque res absconderunt, ut *R.* exemplis allatis demonstrat.

V. Z. Zavitnevič, Čto slěduet ponimat' pod tak nazyvaemym »razryvom« russkago intelligentnago obščestva s narodom (Quomodo illa disiunctio, quae in Russia inter doctos et populum obtinet, intellegenda sit). II. 351—395.

Non est dubium, quin disiunctio quaedam inter superiores classes et vulgus in Russia sit. Quodsi de vero sensu huius rei vel de momento historico quaestionem ponis, varia responsa accipis. Communis sententia haec fere est. Cultum et progressum omnium partium organismi civilis una fieri non posse, historia omnium gentium testatur. Semper ubique quosdam relative paucos extitisse, qui hac in re duces

fuerint, unde paulatim tota multitudo expolita sit. Plebem non esse derelinquendam sed ad illum cultum promovendam. Ad illum laborem praestandum, doctos ius habere, Z. affirmat, sed eatenus tantum, quatenus principia ipsa huius progressus bona esse constat. In illo progressu cultus humani duas partes distinguere licet cultum materiale et spirituale strictiore sensu intellectum; priori inter Russos in dies magis propagando nihil obstat. Sed quod ad posteriorem attinet, sunt quaedam sat gravia, quae in detrimentum praesertim religionis vergunt, quaeque efficiunt, ut non sine limitatione diffundatur.

P. V. Tihomirov, Kuno Fišer († 21. Iunii). II. 617—641.

Kuno Fišer, vita defunctus 21. Iunii 1907, vir celeberrimus, opere inscripto: »Historia novae philosophiae«, quod iam bis in linguam Russicam translatum est. Quae de vita eius indole et doctrina proponuntur, desumpta sunt ex variis fontibus Germanicis.

Ot. Židek.

A. Bulgákov: „О законности и дѣйствительности англиканской іерархіи съ точки зрѣнія Православной Церкви“. Выпускъ I. Кіевъ, 1906 („*Quomodo validitas et legitimitas hierarchiae anglicanae spectata doctrina ecclesiae orthodoxae se habeat.*“) Fasciculus primus. Kiev, an. 1906; pp. IX.—185. pr. 1 rub.

Omnibus noti sunt conatus illi ecclesiae anglicanae, ut unionem cum ecclesia orthodoxa ineat. At haud parvum inter alia hoc erat impedimentum, quod ecclesia anglicana non satis bene de sacro ordine docere videbatur. Unde non parum sudabant et sudant theologi orthodoxi, ut hanc doctrinam anglicanorum benigne interpretari possint. Etiam A. Bulgakov, academiae ecclesiasticae Kioviensis professor huic operi manus admovit et iam prioribus annis hac de re saepius egit*).

Neque praesentis operis propositum aliud est, nisi ut quaestio haec magis clarescat, praesertim cum post bullam Leonis XIII. an. 1896 magna in ecclesia anglicana commotio facta sit. Scriptor censet bullam hanc nimis raptim praecipitatum et magna cum ira et studio scriptam esse, cum causam principalem condemnationis in eo esse positam dicit, quod hierarchia anglicana independentem a Romanae curiae dispositionibus constituta sit (Главною причиною осужденія было то, что англиканская іерархія произошла безъ вѣдома римской куріи“. p. VI.) Cum inter theologos orthodoxos de hac re multae quidem controversiae agitentur (quidam enim valorem ordinationum anglicanorum admittunt, alii negant, alii de illarum validitate saltem dubitant) scriptor hoc libro totam quaestionem ad examen vocare se accingit (pp. I.—IX).

Disquisitio ipsa in duas dispescitur partes: prior evolutionem historicam doctrinae de ordinis sacramento in ecclesia anglicana detegere studet (p. 1—125), posterior — theologica id spectat, ut verus conceptus de ordinis sacramento atque de graduum hierarchiae distinctione stabiliatur. Hanc alteram partem scriptor usque ad S. Ignatium Antiochenum tantum perduxit (pp. 126—185).

*) Къ вопросу объ Англиканской іерархіи. Кіевъ 1898 г., цѣна 40 коп. Стремленія англиканъ къ возстановленію древневселенской церковности въ Англіи въ послѣднія шестьдесятъ лѣтъ. Кіевъ 1894 г., цѣна 25 коп.

Pars I. Prima quaestio, quae tangitur, est validitas ordinationis Parker. Circumstantiis undequaque consideratis *B.* concludit ex ipsa ordinatione nondum quicquam concludi posse, totum nempe in hoc positum esse, utrum illo tempore anglicani ordinem habuerint pro institutione iuris divini an iuris humani, num conservarint fidem de origine divina sacerdotii (1—26). Primum documentum, quod nos in hac quaestione manuducere potest, sunt decem articuli fidei an. 1536 sub Henrico VIII. compositi. Licet doctrina de sacramentis, uti ex disputationibus episcoporum de his articulis apparet, integra remansisse videatur, tamen iam incipit quaedam ratio atque inclinatio (Cranmer eiusque asseclae) pullulare, quae manifesto ad protestantium placita accedit (26—44).

Eduardo VI. et Elisabetha regnantibus haec ratio iam aperte se pandit (42 articuli fidei a Cranmer compositi, *Common Prayer Book*) et formali et publica confessione ecclesiae anglicanae admittitur. (p. 44—62.) At et privatorum hominum et episcoporum theologorumque opiniones minime in hac confessione acquieverunt. Cum puritanorum factio confessionem publicam ut romanismo infectam oppugnaret, Whitegift eam defendit etsi iuridicis potius quam theologicis rationibus innixus, quippe qui et ipse Calvinii placitis esset imbutus. Post illum eodem modo cum puritanis dimicant Guker et Bancroft (pp. 62—76). Dein Bilson defendit apostolicam originem episcopatus eumque sequitur Overall sed contrariam doctrinam propugnat Field (76—86). Andreu sustinet etiam gratiam ad ordinem necessariam, sed archiepiscopus Abbot eam penitus reicit (86—90). Ex dictis apparet saec. XVI. (sub finem) et initio saec. XVII. doctrinam de hierarchia licet penitus habitum protestanticum induerit, tamen non habitam esse obligatoriam. Cum res ita sit, probabiliter dici potest tantummodo illos anglicanos, qui „altae ecclesiae“ (*High church*) adhaerent, doctrinam de ordinis sacramento in spiritu antiquae ecclesiae intellegere (pp. 90—94). Sequitur analysis doctrinae ecclesiae anglicanae, quae in libro A. Lowndes: „*Vindication of Anglican orders*“ New-York an. 1900, continetur; opus hoc pro publica anglicanae ecclesiae protestatione habendum est. Sed neque ex hoc libro quicquam certi colligere possumus. Id tantum clarum esse videtur: ecclesiam anglicanam agnoscere „existentiam oblationis eucharisticae et eorum, qui eam perficiant, quale fuerit eorum prototypon i. e. victima crucis et Summus Pontifex Dominus noster Iesus Christus“ („существование и жертвы и совершители этой жертвы соответственно ихъ первообразу, т. е. жертвъ крестной и Первосвященнику Господу нашему Иисусу Христу.“ p. 112). Ceterum autem opiniones anglicanorum sunt incertae et obscurae (94—125).

Ut ostendatur quomodo ecclesia anglicana a reformationis initio a doctrina antiquae ecclesiae de sacerdotio aberraverit, scriptor quattuor sibi investiganda assumit: *a)* de origine *ιεροουγίας* et *ιεραρχίας*; *b)* de obligationibus sacerdotio impositis; *c)* de relatione sacerdotii ecclesiastici ad „sacerdotium“ omnium membrorum Ecclesiae et *d)* de gradibus hierarchicis (p. 125).

Pars II. Hic *B.* primam propositionem evolvit eamque usque ad S. Ignatium Antiochenum perduxit (126—185). Doctrina S. Scripturarum (p. 126—161), doctrina „*ἰδαχῆ* . . .“ (161—167), S. Clementis Romani (167—173), Hermae „Pastor“ (173—175) et S. Ignatii (175—185).

De hoc opere utpote non absoluto hic iudicium ferre non possumus; quod vero solam huius libri materiam attinet, omnibus in eo contentis diligenter perpensis, nihil esse censemus, quod validitatem ordinationum ecclesiae anglicanae confirmet, immo ea omnino destruitur. Optimae operis proprietates sicut claritas, analysis perfecta fontium atque librorum, quae doctrinam ecclesiae anglicanae (de sacramentis praecipue) tractant, haud parum ad quaestionem solvendam conferunt. Alteram partem simpliciter optimam esse censemus neque quicquam a doctrina ecclesiae catholicae alienum in ea contineri (excepta opinione illa orthodoxorum, locum Ioan. XX., 15—17 de S. Petri „restitutione“ in ordinem apostolorum intellegendum esse p. 154). Sed ex alia parte notabilis libri defectus in eo est, quod de validitate formae sacramenti ordinis, quae in casu nostro plurimi aestimanda est, nullibi modo debito agit. Cum opera anglicanorum tamquam unguis suos digitosque noverit, de catholicorum operibus altum tenet silentium. Ne notissimum quidem p. S. Brandi librum: „Delle ordinazioni anglicane“, Roma, ed. IV, an. 1908 (extant etiam versiones: Gallica et Anglica) cognoscere se ostendit. Unde inaccurata et erronea de rebus catholicis profert (cnf. ex. gr. p. VI., 17—18); et aliquando rem meris coniecturis probare conatur (velut de validitate ordinationis episcopi Barlow pp. 15—16).

Dr. *Leonini*.

Странникъ. Strannik 1907, II. n. 7.—12.

Архим. *Theodor (Pozdëvskij)*, Kazanskaja ikona Božiej Materi (Imago B. M. V. Kazanensis) 7—18.

Imago B. M. V. miraculosa inventa est a. 1579; usque ad a. 1904 servabatur in ecclesia monasterii monialium (Bogorodickij). unde a. 1904 a furibus (Čajkin et sociis) rapta est. In Russia sunt plura exemplaria huius imaginis: ideo nonnulli putabant archetypum adhuc servari Petropoli in ecclesia „Kazanskij sobor“. *Th.* contra una cum J. Pokrovskij sine ulla dubitatione affirmat, exemplum primum sublatum esse. Ipsum hoc imitatum erat exemplar illius imaginis, quae s. Lucae evangelistae adscribebatur.

Prof. *A. J. Almazov*, *Temnyja storony našego duhovenstva* (Quae in clero nostro minus probanda sint) 19—53, 337—51, 482—96.

Ex quaestionibus, quas sacerdotes ad „Cerkovnyj Věstnik“ mittunt, multa deduci possunt, quae sacerdotes minime decent. Permulti sacerdotes omnia sua officia quaestus causa peragunt; lucri studium inter sacerdotes Russicos praevalere videtur. Non minus frequentes sunt contentiones honorum atque „ordinum“ (orden) saecularium (19—53). — Miserabiles sunt relationes sacerdotum et diaconorum inter se (337—51) et ad potentes „mundi huius“ (482—96).

S. Runkevič, *Preosvjaščennyj Georgij Daškov v ego perepiskě s. Petrom Velikim* (Episcopi Georgii Daškov cum Petro M. litterarum commercium) 54—63. — Ex documentis archivi imperialis excerptum.

V. Il'inskij, *Služenie ženščiny v hristianskoj cerkvi* (De ministerio mulierum in ecclesia christiana) 161—177; 313—336; 541—556; 650—665. — Agitur de ministerio mulierum in Ecclesia primaeva (diacouissae), apud protestantes, in ecclesia catholica (ordines et congregationes religiosae mulierum, praesertim „Sorores caritatis“) et Russica (650—665).

Prof. *VI. Nikol'skij*, *Kommunizm vo světě ģristianstva*. 497—524; 666—692.

Prof. *A. Bronzov*, *Bezplodno-li ģristianstvo?* (*Religionem christianam non esse sterilem*) II. 619—649.

Contra socialistas ac rationalistas fructus mirabiles religionis christianaе defendit.

P. S-v., *Sv. Ioann Zlatoust i Konstantinopol'skij dvor* (*De S. Ioannis Chrysostomi cum aula Constantinopolitana necessitudine*), 625—640.

Странникъ. Strannik 1908, I. n. 1—6.

N. E. Gumanizm i ģristianstvo (*De humanismi ad religionem christianam relatione*) 5—30. — *Reformationem quae dicitur saec. XVI. esse fructum humanismi saec. XIV—XVI.*

† *Ep. Germogen*, *Moe prošloe*. 31—46; 153—186; 315—337; 494—518; 653—677; 801—829; II. 3—30; 186—206; 339—361; 481—491. *Historia vitae privatae publicaeque Hermogenis episcopi Pskoviensis (* 1819, † 1893).*

S. Runkevič, *Preosvjaščennyj Nižegorodskij Pitirim v ego perepiskě s Petrom Vel.* (*Pitirim, episcopi Nižnij-Novgorodensis cum Petro M. litterarum commercium*) 231—247. *Ex documentis tabularii imperialis petitum.*

V. Troickij, *Enciklika papy Pija X. ob učenii modernistov*. 187—219; 338—367. *Litterae encyclicae „Pascendi“ in Russicum versae cum brevi praefatione (187—192), in qua T. asserit modernismum esse consecutionem allatam discrepantia inter theologiam scholasticam (quae Aristotelis philosophiam s. Scripturae praeferat!) et traditionem christianam.*

S. Troickij, *Soedinenie cerkvej i modernizm* (*De momento modernismi ad unionem ecclesiarum*) 519—540. *T. in prima parte (p. 523, 531) laudat conatus ac studia sacerdotis Gallici Morel († 1905 in Russia), qui animorum unionem inter Russos et catholicos praepremis necessariam ac fovendam esse affirmabat (cf. Calvet, L' Abbé Morel et la Russie). In parte altera (531—540) affinitatem doctrinarum modernismi et „slavjanophilorum“ demonstrat. Utraque enim doctrina religionem ex interna experientia deducit, sensum rationi praefert ac progressum docet. Progressus infinitus, quem modernistae tenent, falsus est; nec ecclesiae nec dogmatum evolutio admittenda est. Evolutionismus moderatus, quem „slavjanofili“ docent, admitti potest. Modernismus igitur temperandus est. Temperatus ad unionem ecclesiarum multum conferre poterit, quia unionem ecclesiarum modo pro unione in fide et doctrina, non vero pro externa unione sub primatu Romani Pontificis habet. Ita T. sentit, qui modernismi momentum nimis extollit, atque etiam geneticam modernismi cum „slavjanofilstvo“ coniunctionem (533) probabilem esse tenet.*

Dr. F. G.

T. Myškovskij, prof. academiae artium Leopolitanae, „**Взглядъ св. Іоанна Златоустаго на верховную власть св. Ап. Петра**“ *Лвовъ 1908 цѣна 2 кор. („Quam notionem habuerit s. Iohannes Chrysostomus de principatu s. ap. Petri“)* Leopoli 1908; pp. 114; pr. 2 K.

Liber quinque capitibus constat, quorum duo pro discussionis materia inserviunt, tertium ipsam discussionem continet, quartum — conclusionem, quintum appendicem.

Id proprium libri et singulare est, quod scriptor in primo capite (1—54) septem s. Iohannis Chrysostomi de Paulo apostolo sermones tradit eo consilio, ut ex modo loquendi s. patris de hoc apostolo appareat, quomodo apostolum gentium aestimabat et summis laudibus extollebat: notum enim est Chrysostomum s. Paulum sibi constanter

tanquam exemplar et normam proposuisse. At caput secundum (p. 55—70) ostendit, non obstante tanta ac tam profusa pietate erga s. apostolum, solum s. Petrum a s. Ioanne Chrysostomo pro supremo chori apostolici duce et ecclesiae capite habitum esse. Ruit igitur obiectio illa orthodoxorum, quae splendida verba et epitheta, quibus Chrysostomus Petrum ornat, ad solum honorem refert, ita, ut supremam Petri potestatem minime spectent. In hoc capite scriptor vix ac ne vix quidem omnes locos, qui Petri praerogativas tractant, fideliter recenset.

Tertium caput (71—92) bifariam dividitur. In prima parte (71—84) scriptor de natura et vi voculorum et appositorum, quae in capite antecedenti notavit, disputat ostenditque, ea in B. Petri potestatem supremam cadere. In parte secunda (84—92) generatim per summa capita, sed succincte de vi et ratione institutionis primatus in ecclesia catholica agit atque rationes, quae ab orthodoxis contra illam adducuntur, non sufficere demonstrat.

Conclusio (93—102) quaestionem de unione ecclesiae Ruthenicae cum Romana tangit. Scriptor demonstrat in unione Bresciensi duplex elementum divinum et humanum esse distinguendum: prius esse semper sanctum, perenne et vivificans, posterius — fragile, recto fine destitutum et ideo multa mala secum trahens. In appendice (103—114) inveniuntur: epistulae s. Io. Chrysostomi ad papam Innocentium et litterae huius ad illum et clerum populumque Constantinopolitanum.

Censemus hunc librum theologis utriusque ecclesiae quam maxime profuturum. Non continet opus hoc aliquid novi, sed claritas et sagacitas, qua quaestiones controversae tanguntur et imprimis honesta scriptoris sinceritas, quae longe ab est a quocumque humano respectu, omni laude digna sunt.

Dr. *Leonini*.

SERBICA.

Prof. *M. Stanojevič*, **Нетачно празнованье васкресенья в православной церкви и реформа календара**. Београд 1908.

Principio christianismi duplici modo observatum est pascha. (Quartodecimani cum Iudaeis celebraverunt non curantes diem. — (Asia proconsularis) In Occidente prima dominica post 14. Nisan. — Saeculo tertio incipit etiam momentum astronomicum considerari.

Conc. Nic. unitatem vult in observatione Paschatis solum relate ad diem dominicam. Saltem Socrates non loquitur de eo utrum Concilium computationem Alexandrinam, an Romanam acceptaverit. Sed nonnulli patres ut Cyrillus Alex. mandavit ecclesiae Alexandrinae quotannis tempus paschatis publicari. — A tempore Caroli Magni totus mundus Christianus secundum tabulas Dionysii Exigui pascha celebravit. — Tempore Concilii Nicaeni recte dies 21. Martii sumptus ad pro die aequinoctii vernalis. — Eccl. Orientalis cogitat semper istum diem esse diem aequinoctii. — Erroneus est etiam cyclus 19. is. — Exinde oritur quod ecclesia Orientalis intra annos 1882—1907 solum octies recte etiam ecclesiastice pascha celebravit. — Ex. gr. a. 1880 pascha 20. Apr. celebratum est. — Aequinoctium vernale fuit 8. Mart. plenilunium

primum 14. feria sexta. Pascha debuit 16. Mart. celebrari. — Tamen cur sit celebratum, serius? Ideo, quia 21. M. sumitur pro aequinoctio. — S. enumerat varia conamina ad corrigendum kalendarium in Russia facta. — Iam anno 1830 fuit propositio facta ad correctionem sed ab imperatore reiecta

Praesenti tempore in Russia propositionem erroneam Maedleri dicit esse receptam. Ipse annum tropicum cum 365 d., 5 h., 48', 45" determinat.

Hanc computationem asserit acceptabilem. —

Ungvár.

Dr. *Julius Hadzsega*, prof. theologiae.

Novi libri.

Dionisije Miković, iguman, Српско-православно божо-
кото́рско владичанство. (rec. Popović in Istočnik 1908, 141).

Leontije Ninković, jeromonaḥ, Монографија манастира
Добричева са подружним црквама. (rec. Popović in Istočnik
1908, 142).

Pija Ivačković, Из савремене богословије (rec. Marki-
čević in Istočnik 1908, 312---314.)

Bogoslovski Glasnik. 1908 (XIII. XIV.).

J. Čirić, Knjiga proroka Amosa (De libro Amos prophetae).
XIII. 150—163; 281—311; XIV. 3—25, 129—55, 257—69.

Č. in exegesi bene instructus cum de prophetae persona, tem-
pore, circumstantiis, in quibus vixerit, tum de exegesi ipsa et inter-
pretatione agit.

J. Čirić, Pesma o caru i nevesti (Explicatio psalmi 44) XIII.
129—136.

Hoc carmen primo aspectu profanum quidem argumentum prae-
se ferre, C. asserit, tamen iam antiquitus in usum liturgicum assumptum
esse tamquam psalmum messianicum. Explicationem pure allegoricam,
quam cum aliis tuetur Niglutsch, omnino reiecit, cum explicationem
historico-typicam certe optimam esse, affirmet. Sensu typico-praefigu-
rativo regem Messiam eiusque connubium cum ecclesia decantari,
incertum tamen esse, ait Č., ad quem psalmus sensu historico-litterali
referatur.

Dr. *Dim. Stefanović*, Pastirske poslanie sv. apostola
Pavla (De epistolis pastoralibus s. apostoli Pauli). XIII. 137—50;
339—344.

Authentia harum trium epistolarum argumentis maximè ex tradi-
tione desumptis munita et confirmata obiectiones a Schleiermachers
et sociis prolatas optime positive et negative S. evertit.

Rad. M. Grujić, Književna pisma mitropolita St. Strati-
mirovića (Epistolae St. Stratimirović metropolitae ad litteraturam
pertinentes). XIII. 204—19, 311—24.

In archivo Karloviciensis metropolitae asservantur permultae
epistolae huius metropolitae, quae nondum sunt editae. Nonnullas,
quae pro literatura Serbica sunt maximi momenti, G. ad verbum refert.

«Glasnik» orthodoxae ecclesiae in Dalmatia 1908 nr. 3. aegre
tulit, quod «Bog. Glasnik» versione Serbica (1908, XIII. 111) crisis
operis Milaš de secundis sacerdotum nuptiis ex «Slav. lith. th.» de-
sumptam typis tradiderit, quodque propositum «Slav. lit. theol.»
laudabile esse dixerit. Quod primum attinet, id factum esse V. Maksi-
mović respondet, ut audiretur et altera pars. Propositum «Slav. lit.

theol.« laudabile dictum esse quatenus refertur ad id ut dissensio inter orientem exorta modo pacifico dirimatur, non autem laudatum est, si commentarii hic adhibeantur ad propagandam ecclesiam Romanam in inter Slavos orthodoxos (XIII. 269—273).

Rad. M. Grujić, Gdje je osnov našim Narodno-Crkevnim Saborima? Quonam fundamento ecclesiastico-nationales congressus in Serbia innitantur.) XIV. 26—53.

Adversus Dr. Radić (Die Verfassung der orthodox-katholischen Kirche bei den Serben in Oest Ungarn, Werschetz 1877) argumentis historicis ab anno 877. incipientibus in medium prolatis probat hos conventus sub imperio Austr. Hung. ab anno 1690 nihil novi esse in Serbis sed omnium hominum memoriam transcendere. Concedendum tamen esse officium et formam eorum limitatam et variatam esse ab imperio.

Hrvatsko-slovenački sastanak za sjedinjenje istočne crkve sa zapadom (De congressu Zagrabiae habito diebus 30. et 31. aug. 1908 pro unione ecclesiarum). XIV. 120—1.

Secundum »Kat. list« enumeratis iis, qui huic »parvo« congressui intererant, omnium quae lecta sunt tituli tantum indicantur, »cum ad nos ipsa non pertineant«, praeter ea, quae dr. D. Njaradi exposuerat. »Nos autem addimus«, dicitur in fine, »haec quoque non nisi pia desideria permansura, antequam gravissimum impedimentum unionis occidentis cum oriente corruerit, quod est superbum Romani papismi aedificium«.

SLOVENICA.

Dr. *Jos. Gruden*, profesor bogoslovja: **Cerkvene razmere med Slovenci v petnajstem stoletju in ustanovitev ljubljanske škofije.** V Ljubljani 1908. Založila Leonova družba. Natisnila Katoliška tiskarna. (De statu ecclesiae inter Slovenos saeculo XV. et de fundatione dioecesis Labacensis), 8° p. 146. 5 cor.

Patriarchatus Aquileiensis a temporibus Caroli Magni usque ad flumen Dravum se extendebat. Versus finem mediae aetatis patriarcha his remotioribus provinciis (Styriae meridionali, Carinthiae inferiori, Carnioliae et Comitatu Goritiensi), ubi Sloveni degebant et Austriaca sub dicione erant, minus providebat. Quod peius factum est, cum dominium temporale patriarchae in provincia Foroiuliensi (Friaul) a republica Venetorum occupatum esset et propter discidium inter Venetiam et Austriam suos fideles in austriacis partibus patriarcha nec visitare posset. Propterea maximi momenti fuit, quod imperator Fridericus III. episcopatum Labaci fundavit. Labacensis antistes in posterum non solum suas parochias, per Carnioliam, Carinthiam, Styriam et Istriam dispersas, gubernavit sed etiam munus visitationis nomine patriarchae in regionibus patriarchatui subiectis obiit. De hac re doctissimus Dr. Gruden, professor s. Theologiae Labaci, disserit cum fundationem Labacensis episcopatus exponens tum statum ecclesiae catholicae vitaeque religiosae in slovenicis regionibus saeculo XV. tractans. Strenuus archivorum investigator quaedam nova maioris momenti publicare potuit, ut acta synodi a. 1449 Labaci habiti, protocolla visitationum a. 1493 et 1494 conscripta. Primus item monographice egit de episcopo Martino Petinensi et de Sigismundo de Lamberg, episcopo Labacensi. Quae

in secunda parte sui libri de disciplina cleri et populi saeculo XV. in finem vergente, agit, suspicionem nobis ingerunt, nostrates illius tempores meliores fuisse quoad mores quam incolas aliarum regionum imperii Germanici. Et ideo liber cl. Dr^{is} Gruden non solum localis valoris est, sed etiam ad historiam ecclesiasticam universalem spectat.

Dr. *Stegenšek*.

PARS DISSENSIONIBUS INTER ECCLESIAM OCCIDENTALEM ET ORIENTALEM COMPO- NENDIS DESTINATA.

Doctrina de Spiritus Sancti ex Filio processione in quibus- dam syriacis epicleseos formulis aliisque documentis ipsas illustrantibus.

Inter omnes ritualium librorum orationes quae liturgicam, ut ita dicam, de Spiritu Sancto theologiam exprimunt, praecipuum locum tenet illa sollemnis invocatio quae in anaphora post Coenae commemorationem recitatur proprioque epicleseos nomine designari solet. In hodiernis quidem byzantinis liturgiis, quae, ut notum est, vetustiorum fuerunt abbreviationes, invocatur Paracletus quin ipsius attributa vel manifestationes enumerentur. In antiquis vero anaphoris cum ex Aegypto tum ex Syria oriundis Sancti Spiritus nomini apponitur epithetorum plus minusve longa series quae totam de tertia sanctissimae Trinitatis persona doctrinam quasi in compendio tradunt.

Litterarium hunc epicleseos stilum, qui postea fere communis evasis, iam inchoavere Apostolicae Constitutiones, Spiritum Sanctum invocando, „τὸν μάρτυρα τῶν παθημάτων τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, testem passionum Domini Iesu“¹⁾. Multo autem explicitius legitur in sancti Iacobi liturgia:

Demitte Spiritum tuum sanctissimum, dominum, vivificum, una tecum Deo Patre et unigenito Filio tuo assidentem, simul regnantem, consubstantialem et coaeternum, qui locutus est in lege et prophetis et in novo tuo testamento, qui descendit in specie columbae super Dominum nostrum Iesum Christum in Jordane fluvio et mansit super eum, qui descendit super apostolos in specie ignearum linguarum . . .²⁾.

Eodem fere modo divinum Spiritum praedicat in sua epiclesi sancti Marci liturgia. Cum autem hic primum in epiclesi memoretur eiusdem Spiritus Sancti processio, non ex Filio quidem, sed ex Patre, operae pretium erit illam quoque exscribere formulam, quae huic nostro speciali proposito viam optime faciet.

¹⁾ *Brightman*, *Eastern Liturgies*, Oxonii, 1896, p. 21, lin. 6—7.

²⁾ *Liturgiae sive Missae sanctorum Patrum*, Parisiis, 1560, p. 19. Cf. *Brightman*, *Op. cit.*, p. 53, lin. 21 seq., ubi graecum textum reperies.

Emitte Paracletum Spiritum veritatis Sanctum, dominum, vivificum, qui in lege et prophetis et apostolis locutus est, qui ubique adest et omnia replet, et operatur propria virtute — non ministerialiter — in quibus vult sanctificationem pro beneplacito tuo, simplicem natura, efficientia multiplicem, divinorum charismatum fontem, tibi consubstantialem, *ex te procedentem*, in throno regni tui tecum sedentem et cum unigenito Filio tuo Domino et Deo et Salvatore nostro Iesu Christo . . .³⁾

Quod si iam codicem aperiemus in quo collectae exstant syriacae liturgiae, eandem in omnibus observabimus orationis structuram, nonnullae autem oculis occurrent in quibus post expressam Spiritus Sancti ex Patre processionem insinuatur, quin immo directe asseritur, eundem etiam ex Filio procedere.

Una quidem, liturgia scilicet sancti Clementis Romani nomine cognita, hanc ipsam locutionem usurpat quae Orientalibus Patribus frequentior est: Filius a Patre per Filium procedit, quaeque, ut notum est, non re significata sed modo tantum rem eandem significandi ab altera differt Occidentalibus Patribus sollemniori sententia: Filius ex Patre Filioque procedit. Sic latine sonat ista syriaca epiclesis:

Obsecramus te, sanctissime Deus, mitte ad nos ex habitaculo regni tui aeterni et ex regione praesentiae tuae excelsae Spiritum tuum Sanctum, consubstantialem tibi et operatione aequalem, *qui a te absque initio procedit per unigenitum Filium tuum* et qui quocumque tempore datur iis qui tibi accepti sunt, eosque qui te vident et intelligunt perficit et consummat: ut illabens . . .⁴⁾

Cui loquendi modo non aliam quam catholicam respondere doctrinam iamdudum a theologis contra Photianos probatum est. Quin etiam, secundo ante Photium saeculo, sanctus Maximus homologueta, in sua ad Marinum Cypri presbyterum epistula, clare agnoscebat idem Latinos formula ex Filio intelligere ac formula per Filium Graecos. „Unam quippe, ait, Filii ac Spiritus causam Patrem noverunt (Latini): alterius quidem generationis modo: alterius vero, processionis: sed ut eum prodire significarent (*ἀλλ' ἵνα τὸ δι' αὐτοῦ προίέναι δηλώσωσι*)

³⁾ Ἐξαπόστειλον . . . τὸν Παράκλητον, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας τὸ ἄγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐν νόμῳ καὶ προφηταῖς καὶ ἀποστόλοις λαλήσαν, τὸ πανταχοῦ παρὸν καὶ τὰ πάντα πληροῦν, ἐνεργοῦν τε αὐτεξουσίως οὐ διακονικῶς ἐφ' οὓς βούλεται τὸν ἁγιασμένον εὐδοκίᾳ τῇ σῆ, τὸ ἀπλοῦν τὴν φύσιν, τὸ πολυμερές τὴν ἐνέργειαν, τὴν τῶν θεῶν χαρισμάτων πηγὴν, τὸ σοὶ ἁμοούσιον, τὸ ἐκ σοῦ ἐκπορευόμενον, τὸ σύνθρονον τῆς βασιλείας σου καὶ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ . . . *Brightman*, Op. cit., p. 134, lin. 1—9. Cf. *Renaudot*, *Liturgiarum orientalium collectio*, ed. 2a, Francofurti ad Moenum, 1847, t. I, p. 141.

⁴⁾ *Renaudot*, Op. cit., t. II, p. 191.

eaque ratione coniunctionem substantiae nullaque e variatione similitudinem demonstrarent⁵⁾.

Hanc ipsam de sententiae utriusque identitate demonstrationem confirmant aliae quaedam syriacae epicleses, quae istud insuper singulare habent quod clarissime de processione Spiritus Sancti ex Filio interpretantur illa Christi verba (Ioann., XVI, 14): „Ille (Spiritus) . . . de meo accipiet“, sicque ad confutandam Photii de his verbis cavillationem catholicis theologis novum adiumentum praestant.

Ut de minus explicitis ad explicitiora procedamus, epiclesim praemitto ex anaphora sancti Marutae desumptam, quae evangelicam locutionem absque ullo additamento recitat:

Miserere mei Deus, et mitte super me et super oblationem istam Spiritum Sanctum, Spiritum qui a te procedit *et a Filio tuo accipit*, perficitque essentialiter omnia mysteriae Ecclesiae⁶⁾ . . .

Modus ipse hanc sententiam simpliciter enuntiandi iam perspicue, ni fallor, ostendit in scriptoris mente sermonem esse hoc loco non tantum de operatione in tempore et ad extra, sed de processione immanente et aeterna. Quod autem hic innuitur plures aliae epicleses expressis verbis asserunt, missis scilicet ambagibus dicendo Spiritum a Filio accipere quae substantiae sunt, accipere essentialiter, substantialiter. Ita enim legitur in tribus liturgiis quae sancti Xysti Papae Romani, Mathaei Pastoris et Ignatii patriarchae Antiocheni nomine insignitae asservantur. Sancti Xysti anaphora sic orat:

Propitius esto mihi, Domine, universoque gregi tuo et haereditati tuae, placitasque habe et sanctifica oblationes istas per illapsum Spiritus tui Sancti qui a te procedit ab aeterno *et a Filio accipit substantialiter*⁷⁾ . . .

Similiter Matthaei Pastoris liturgia:

Mitte Paraclitum Spiritum veritatis qui perpetuo a te procedit *et a Filio quae substantiae sunt accipit*⁸⁾ . . .

⁵⁾ *Migne*. P. G., t. XCI, col. 135. Cf. *Bessarion*, De Processione Spiritus Sancti, P. G., t. CLXI, col. 395 seq., ubi, antequam eandem ponat explicationem quam supra Maximus, ita lectorem interpellat: „Audi quam plana, expedita et iusta, quaeque omnibus persuadere sufficiant, Latini Latinorumque propugnatores atque huius opinionis defensores respondere possunt.“ Ἀκουσον ὡς ἀπλᾶ τε καὶ δίκαια, καὶ πάντα ἱκανὰ πείσαι, Λατῖνοι καὶ τῆς λατινικῆς οἱ προϊστάμενοι δόξης ἀποκρίνασθαι ἔχουσιν,“ Ceterum, argumenta de convenientia utriusque formulae per Filium et ex Filio mira perspicuitate collecta reperies in opere cui titulus *Etudes de théologie positive sur la sainte Trinité*, auctore *Th. de Régnon*, S. J., t. IV, p. 189, 199 seq., 240. — Neque vero dicant non tanti valere huius liturgiae testimonium, ob eam causam quod haud authentica sit. Nam, ut verbis utar doctissimi certe liturgicarumque rerum peritissimi *Renaudotii*, „qualiscumque tandem sit ista liturgia, ab interpolatoribus nihil passam illam esse certissimum est.“ (*Renaudot*, Op. cit., t. II, p. 200.)

⁶⁾ *Renaudot*, Op. cit., t. II, p. 263.

⁷⁾ *Ibid.*, p. 136.

⁸⁾ *Ibid.*, p. 348.

Epiclesis denique Ignatii patriarchae Antiocheni, quae quidem praecedentibus longiorem formam praebet atque hac ipsa sua amplitudine ad liturgiam sancti Jacobi vel sancti Marci mentem revocat, eandem et ipsa assertionem profert:

Deus Pater, oramus per abundantiam misericordiae tuae substantialis et naturalis, mitte directorem illum Spiritum tuum Sanctum qui a te procedit et *accipit a Filio tuo essentialiter et ab aeterno*, qui supervenit in Virginem et purificavit eam atque in ea formatum est corpus sanctum unigeniti Filii tui, qui fecit nos tibi filios per gratiam tuam, quo perficiente divini et deificati fiunt, ut altaria quoque et templa, ad gloriam ministerii tui, ille ipse nunc veniat⁹⁾ . . .

Spiritus Sanctus in istis epiclesibus dicitur a Patre procedere et a Filio quae substantiae sunt, ipsa sua essentialia, τὰ οὐσιώδη, ut aiunt Graeci, accipere. Quibus verbis, inquit clarissimus Renaudot, orthodoxa doctrina de processione Spiritus Sancti ab utroque clare continetur: et haec locutio . . . in liturgiis occurrit et codicibus quos latinas manus nunquam tetigisse certissimum est¹⁰⁾. Cum legem credendi lex statuat supplicandi, liturgicae illae orationes insigne profecto sunt orientalis traditionis monumentum auctoritate quidem quodvis aliud particulare testimonium hoc ipso longe superans quod non unius alteriusve scriptoris doctrinam pandat, sed ipsam totius syriacae Ecclesiae fidem aperte profiteatur.

* * *

Ut ostendatur tamen quam altas catholica doctrina in antiquitatis solo radices figat, liturgiamque nihil aliud esse nisi quandam magis sacram magisque sollemnem traditionis vocem, haud abs re erit aliquot alios eiusdem traditionis testes producere, quorum depositio ad illustrandas liturgicas epicleses haud parum conferet.

Ut primum documentum citabantur ante hos ultimos annos Acta celebris illius concilii anno 410 ab Isaac et Maruta — illo eodem sancto Maruta cuius nomine insignitam unam ex supra citatis liturgiis notavimus — eo consilio habiti ut nicaena edicta ad usum Orientis renovarentur. Cuius synodi auctoritatem, iam a Renaudotio agniti, a Muratorio inter suas Antiquitates italicas et deinde a Dominico Mansi in Conciliorum Collectione inserti, nemini critico in dubium revocare licet post eruditae praeclari Lovaniensis doctoris J.-B. Lamy necnon eminentissimi Cardinalis J.-B. Pitra investigationes qui syriacum textum diversis in bibliothecis invenerunt.¹¹⁾

⁹⁾ Renaudot, Op. cit., t. II, p. 529.

¹⁰⁾ Ibid., p. 540.

¹¹⁾ De hac Seleucia-Ctesiphontis synodo anno 410 habita, quae maximi plane momenti fuit pro rebus Ecclesiae in Perside degentis, consuli possunt: T. J. Lamy, Concilium Seleucia et Ctesiphontis habitum anno 410, Lovanii, 1868; J. B. Pitra, Iuris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta, Romae, 1864, t. I,

Porro, iuxta codicem ms. 62, Bibliothecae Nationalis Parisiensis editum a T. J. Lamy, in symbolo fidei quod concilii initio professi sunt Patres, ita declaratur fides in Spiritum Sanctum:

Et confitemur Spiritum vivum sanctumque Paraclitum vivum *qui ex Patre et Filio*, in una Trinitate . . .

Metaphrasim usurpo quam in suo opere Iuris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta, t. I, p. XLVI, iuxta syriacum textum posuit eminentissimus Pitra qui haec notabat nunc minus recta: „In his verbis quae V^o saeculo concepta dicuntur, scripta vero fortasse VIII° saeculo, certe ante Photium, certius in Oriente et procul ab Ecclesia latina, appendicula illa famigerata Filioque sine ulla ambage collocatur¹²⁾“.

Sed codices nestoriani nuper a J. B. Chabot editi, in quibus Acta eiusdem concilii leguntur et quorum redactionem Chabot ac Guidi ultimis VIIIⁱ annis tribuunt, continent tantum hoc loco symbolum nicaenum sine additione Filioque. Non ideo tamen amittit omnino suum va-

p. XLIV—XLVI; *J. Labourt*, Le christianisme dans l'empire perse sous la dynastie sassanide (224—632), Parisiis, 1904, p. 92—99. Acta vero ex syriaca lingua in latinam translata invenies apud *Mansi*, *Amplissima Conciliorum Collectio*, Florentiae, 1759, t. III, col. 1165 seq.; *J. B. Chabot*, *Synodicon orientale ou Recueil de Synodes nestoriens* publié, traduit et annoté d'après le ms. syriaque 332 de la Bibliothèque Nationale et le ms. K VI, du musée Borgia, à Rome, in *Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque Nationale et autres bibliothèques*, publiés par l'Académie des inscriptions et belles lettres, t. XXXVII, Parisiis, 1902, p. 253 seq.

¹²⁾ Expressioribus etiam verbis eruditus Lovaniensis doctor *T. J. Lamy* illius formulae auctoritatem vindicat. „Est-il (ce symbole) l'oeuvre d'un faussaire? On l'a prétendu. Dans ce cas le faussaire serait un Nestorien ou un Jacobite. Car les manuscrits viennent de ces deux sources. Comme ces deux sectes ont fini par se ranger à l'erreur des Grecs sur la procession du Saint-Esprit a Filio, ce symbole resterait, quand même, un monument de l'ancienne foi syrienne. Mais rien n'autorise à rejeter ce symbole fort remarquable . . . Il est facile de se convaincre que les paroles: Nous confessons l'Esprit vivant et saint, Paraclit vivant qui est du Père et du Fils, ne sauraient être une interpolation latine. Car les manuscrits qui nous ont transmis ce symbole sont non seulement très anciens et de provenance diverse; mais ils viennent de l'Orient; ils sont écrits dans une langue tout à fait étrangère aux Latins; ils viennent de sectes séparées de l'Eglise romaine qui n'ont eu en ce temps-là aucune relation avec elle . . . Les mots syriaques qui signifient ex Patre et Filio sont de la même main que le reste du manuscrit; ils font partie intégrante du texte et il est manifeste que le mot ex Filio n'est pas une addition postérieure. Il n'est pas non plus une addition du scribe. Car ce scribe reproduit aussi le symbole de Constantinople. C'était la place pour l'addition du Filioque. Or il ne se trouve pas, preuve évidente que le scribe n'a pas ajouté ce terme lui-même.“ *T. Lamy*, Le concile tenu à Séleucie-Ctésiphon en 410, in opere cui titulus *Compte rendu du troisième Congrès scientifique international des catholiques*, IIe Section, Sciences religieuses, Bruxellis. 1895, p. 268—269.

lorem codex a Lamy editus. Licet enim tempus non sit certum quo scriptus est ille codex 62, scriptura tamen nonum vel saltem decimum saeculum denotat, et pro fide Syrorum huius temporis argumentum praestat. Cf. *Chabot*, *Synodicon orientale*, p. 262, n. 5.

In eodem codice 62 Bibliothecae nationalis Parisiensis, post praedictam fidei professionem sequitur: „Quae est professio nostra et fides nostra haec quam a patribus nostris sanctis accepimus“¹³⁾. Revera testantur viri syriacarum litterarum periti haud pauca vel V^o saeculo priora exstare documenta quae eandem de Spiritu Sancti a Filio processionem doctrinam tenent.

Iam enim in *Doctrina Addaei*, quod opus est non IV° saeculo posterius, Spiritus Sanctus vocatur Spiritus divinitatis Christi¹⁴⁾, quae locutio etiam in Actis sancti Barsamiae, qui imperante Trajano martyrium passus est, occurrit. In Actis vero sancti Sarbelii, Trajani item tempore passi, Barsamias episcopus Sarbelium hortatur ut Christum Dei Filium adoret Spiritumque vivum qui ex eo¹⁵⁾. Similiter in Actis sancti Sallitae Spiritus Sanctus dicitur vis vel virtus procedens quae procedit ex Patre et Filio¹⁶⁾. Sanctus Ephraem, inter syros doctores facile princeps, in quodam hymno de Trinitate quem authenticum esse T.-J. Lamy demonstravit, processionem ex Patre et Filio expressis verbis profitetur¹⁷⁾. Jacobus Sarugensis, VIⁱ saeculi scriptor monophysitarum haeresi imbutus alique plures evangelica verba Spiritus de meo accipiet eodem sensu quo supra citatae epicleses frequentius usurpant.

Ut huic nostrae dissertationi finem imponamus, insigne aliud universae syriacae traditionis documentum proferre liceat. Illud sumam ex syriaca versione graecae cuiusdam homiliae de Christi baptismo, quae est inter homilias sancti Gregorii Thaumaturgi quarta (*Migne*, P. G., t. X, col. 1177—1190). En primo latinis vocibus quid habeat textus graecus:

In cuius te nomine baptizabo? An in nomine Patris? At totum habes Patrem in teipso et totus in Patre es. An in nomine Filii? At non est praeter te alius natura Filius Dei. An in nomine Spiritus Sancti? At semper una tecum est ut consubstantialis tibi et eiusdem voluntatis atque sententiae, aequalis potestatis ac paris honoris, tecumque ab omnibus adorationem suscipit¹⁸⁾.

¹³⁾ *J. B. Pitra*, Op. et loc. cit.; *T. J. Lamy*, Op. cit., p. 268; *Mansi*, Concil. III., col. 1168, ubi professio fidei de Spiritu Sancto ita legitur: Et confitemur in Spiritum vivum et Sanctum Paracletum de Patre et Filio . . .

¹⁴⁾ *W. Cureton*, *Ancient syriac documents*, Londini, 1864, p. 12 seq.; cf. p. 67.

¹⁵⁾ *Cureton*, Op. cit., p. 43.

¹⁶⁾ *P. Bedjan*, *Acta martyrum et sanctorum*, Lipsiae, 1890, t. I, p. 430.

¹⁷⁾ *T. J. Lamy*, *S. Ephraem Syri hymni et sermones*, Mechliniae, 1882, 1889, t. II, p. 354; t. III, p. 242.

¹⁸⁾ *Migne*, P. G., t. X, col. 1184. Ultimae propositionis graecum textum hic transcribam, ut illum lector cum syriaca interpretatione facilius conferre possit. Ἄλλ' εἰς τὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Ἄλλὰ σύνεστί σοι διὰ

Nunc vero syrum interpretem audiamus :

Te baptizans, in cuius nomine te sanctificabo? Baptizabo te in nomine Patris? Sed aequalis es Patri substantia. (Baptizabo te) in nomine Filii? Sed te esse Filium Dei citra controversiam est. Baptizabo te in nomine Spiritus Sancti? *Sed ex te procedit* et tecum est aequalis aeternitate et maiestate ¹⁹).

Loco istorum verborum: Spiritus una tecum est ut consubstantialis tibi et eiusdem voluntatis atque sententiae, syras interpres simpliciter ait: qui a te procedit, „paucis multa quae sunt in graeco colligens in unum“, ut verbis utar J.-P. Martini qui hanc edidit versionem ²⁰). Evidens hic specimen habes in quo familiarem Syris de Spiritu Sancto scribendi rationem facile deprehendas. »Insignem hic locum habemus, ut recte notat idem J.-P. Martinus, de Processione Spiritus Sancti a Filio, cuius nullum vestigium in graeco ... Testimonium sane in favorem processionis Spiritus Sancti a Filio fortius fuisset si haberemus id etiam in graeco, ex una parte; attamen, ex altera, validius est etiam solum istud testimonium quam si graeca lectio ei consonaret. Ex hoc enim transferendi modo clare sequitur adeo tritum fuisse apud Syros Spiritum Sanctum procedere a Filio, ut scriba, hac locutione theologica utens, crederet a se recte exponi quae in graeco textu plurimis verbis continentur.“ ²¹).

* * *

Quid igitur mirum catholicam de processione Spiritus Sancti a Filio doctrinam a Syrorum Ecclesia fuisse in liturgia insertam, cum adeo perspicua constansque pateat eiusdem Ecclesiae vetus traditio? Révera non modo in epicleseos formulis, sed et in pluribus aliis liturgicis documentis eadem fidei professio invenitur. Sic, ut uno tantum exemplo utar, in officio matutino quod legunt Syri dominica Annuntiationis, quae est ante Christi Nativitatem quarta, post Patris Filiique commemorationem commemoratur etiam Spiritus Sanctus „qui ex iis procedit ²²).

Rem in universum aestimanti manifeste apparet antiquam Syrorum traditionem catholicae de Spiritus Sancti a Filio processione doctrinae favere proindeque contra Photii cavillationes fortiter stare. Duo praecipua biblicis ex fontibus hausta catholicorum argumenta, ex textu scilicet Joannis XVI, 14 „De meo accipiet“ necnon ex Apostoli testi-

παντός ὡς ὁμοούσιόν σοι καὶ ὁμόβουλον καὶ ὁμόγνωμον καὶ ὁμοδύναμον καὶ ὁμότιμον καὶ σὺν σοὶ δέχεται τὴν παρὰ πάντων προσκύνησιν.

¹⁹) J. B. Pitra. *Analecta sacra*, t. IV, Parisiis, 1883, p. 384; syriacum textum in eodem opere invenies, p. 130.

²⁰) In eodem opere *Analecta sacra*, t. IV, p. 130, n. 5.

²¹) *Ibid.*

²²) Apud J. S. *Assemani*, *Bibliotheca orientalis*, part. II, p. 235; quem citat T. J. *Lamy*, *Le Concile tenu à Séleucie-Ctésiphon*, p. 272. Cf. *Badger*, *The Nestorians and their Rituals*. Londini, 1852, t. II, p. 79, ubi aliud simile testimonium reperies.

monio: „Misit Deus Spiritum Filii sui“ (Gal., IV, 6), miro utique modo confirmantur patristicis liturgicisque Syrorum documentis. Quin immo, illa tam famigerata additio Filioque, quae causa fuit cur Occidentalis Ecclesia adeo vehementer a dissidentibus Orientalibus increparetur et nunc etiam increpetur, nonne aliquando admissa fuit a Syris in ipso symbolo, ut testatur codex supracitatus IXⁱ vel Xⁱ saeculi?

Id ergo mihi optare liceat, ut theologi Photii discipuli sacra traditionis monumenta aliquando aequa lance expendere valeant easque quae nos invicem dividunt quaestiones iusto calculo aestinare. Die qua hoc sincere fiet — quam quidem Deus proximam esse velit! — omnes una voce de doctrina Spiritus Sancti a Filio procedentis haec verba dicere poterunt quae scriptor Syriaci codicis ponebat quasi obsignationem Selenciani symboli: „Quae est professio nostra et fides nostra haec quam a patribus nostris sanctis accepimus.“ Accepimus nempe a patribus nostris sanctis, non latinis tantum, sed et graecis qui cum Epiphania et Cyrillo Spiritum Sanctum ab utroque ἐξ ἀμφοῶν seu παρ' ἀμφοτέρων esse affirmant aut cum Damasceno aliisque procedere Spiritum Sanctum ex Patre per Filium dicere malunt, quae plane eadem est aliis expressa verbis sententia; accepimus et a syris, quorum formulas comperimus adeo disertas. Filii sanctorum sumus qui Orientales Occidentalesque regiones illustrarunt: illorum fides nostra fides sit, ut omnes unum simus sicut et ipsi unum fuere.

Scribebam Constantinopoli.

S. Salaville
Aug. ab Ass.

EXTERNA AD NOS PERTINENTIA.

Revue internationale de Théologie. 1907, n. 60.

Prof. E. Michaud. Erreurs et aveux de Vladimir Soloviev (p. 622—640). (Vl. Solov'ev, quae docuerit et in quibus erraverit.)

Solov'evii subtile ingenium et copiosa eruditio omnibus, qui vel obiter eius egregia volumina perlegerunt, ita cognita sunt, ut solidis argumentis non futilibus assertis vinci se patiantur. Eius vero opus »De Russia et ecclesia universali« inscriptum, excellit claritate, methodo, ingenio; cuius argumentum a Mar. Zdziechowski his exprimitur sententiis: »Unitas fidei in auctoritate legali unius capitis residere debet«; »haec potestas centralis ad hereditatem s. Petri pertinet«; heredem vero s. Petri episcopum Romanum esse, sine difficultate conficitur. »Venenum sub cauda«, quomodo iure retorquentur, facile probatur. »Soloviev était essentiellement un pseudo-mystique« (p. 622) il en est d'autres qui trahissent une complète ignorance des notions les plus élémentaires de la philosophie et de l'histoire, des règles les plus essentielles de la critique et de l'exagèse, et même un véritable déséquilibre des facultés mentales; . . .« (ib.) Eiusmodi verbis inanibus, quibus M. abundat (v. g. p. 623, 624 et alibi) optime probatur illud M.: »venenum sub cauda.« Argumenta peto non verba. Neque ullo modo veritati servitur, si sententiae nonnullae ex contextu solutae ad arbitrium quomodocumque explicentur. Primis paginis (usque ad p. 626) nihil omnino contra S. nisi inanis verborum sonitus habetur. Dein argumenta quaeruntur, quibus S. s. Athanasium, Chrysostomum aliosque catholicos esse probet. Testes huius rei manifesti opera eorum sunt, in quibus nihil nisi quod catholicum est, invenies. Porro S. clero Russico quandam superbiam exprobrat, qua factum est, ut contra Romam sint, cum centrum apud se habere vel potius

ipsi esse velint, nec extra fines suos caput agnoscere animum inducant. Etiam hoc historia ecclesiastica demonstrat. Ecclesiam sine centro universalem esse non posse, *S.* exponit. Pares enim essent sine unione ideoque sine vita. Neque Christus vices centri huius supplet, quia est «in mundo invisibili.» Quae *M.* opponit, vim argumenti non infringunt. Nam non id agitur, quomodo res abstracte concipi possit, sed quomodo Christus re vera ecclesiam suam instituerit. Dein de infallibilitate verba faciens, *S.* dicit: ecclesia infallibilis eo est sensu, quod errare non potest, si hanc vel illam veritatem religiosam vel moralem definit, cuius cognitio explicita ipsi facta est necessaria (*Sol. op. cit. p. 38; Q. p. 630*). *M.* Solov'evium non intellexit, cum hic non de nova revelatione sed de explicita cognitione veritatis revelatae loquatur. Haec, quae speciminis instar attulimus, multis omissis, veram mentem *M.* satis innuunt. Utinam Russia plures *S.* proferat, ita enim unioni via patebit.

O. Židek.

Relatio de conventu.

De praeparatione adhibita.

In praeparando secundo conventu Velehradensi et tempus incertum et desiderium nonnullorum, ut quidam conventus domestici eodem tempore Velehradii haberentur, moram aliquam imposuerunt. Tamen, rebus inter RR. DD. Palmieri, Grivec, Špaldák transactis, iam medio mense Martio codicilli Latini et Russici, quibus, quantum fieri posset, singuli nomine excellentissimi metropolitae Leopolitani invitarentur, traditae sunt R. D. Drⁱ. Grivec, ut dimitterentur, et ei, qui in Russiam perferendi erant, a rei vehicularis custodibus in tabulas referrentur. Conquesti tamen sunt nonnulli, quod non essent suo tempore invitati, velut prof. Kerenskij in praeclara epistula R. D. Palmieri missa. Lectores Slavorum litterarum theologiarum in primo fasciculo paene simul edito invitati sunt. Cum dies inchoandi conventus mutata esset et lectiones promissae earumque themata indicata essent, conventus futuri imago adumbrata Latine et Russice in Slavorum litteris et seorsum eis, quorum id interesse videbatur, missa est. Res etiam in variis ephemeridibus vulgata est (*Katholische Kirchenzeitung, Vaterland, Našinec, Voditelj etc.*). Ex eis, qui conventui interesse voluerant, prof. Dr. Al. Jacimirskij *) solus impeditus videtur esse, quominus consilium suum exsequeretur. Ex aliis, quorum adventus honorificus sperabatur, *Msg. Marini*, cum iam proficisci pararet, subito Romae retentus, se excusavit. Excusatione impedimentorum usi sunt etiam prof. Kerenskij, RR. DD. Pl. de Meester, Pierling, Krus, Sinthern, Haľuščyńskij. — Interim etiam Celsissimus Princeps Archiepiscopus Olomucensis Fr. Sal. Bauer tutelam secundi conventus suscepit approbata et

*) Haec enim scripserat: Vyražaja iskrennjuju blagodarnost' za priglašenje na Vtoroj Velegradskij Sězd, polučennoe iz Ljubljany, spēšu uvědomit', čto počtu svoim dolgom prinjat' učastie v počtennom Sězdě, esli tol'ko obstojatel'stva pozvoljat mně byt' nyněšnim lětom zagranicej. Vo vsjakom slučae privětsvuju Sězd i želaju ego rabotam preuspějanija. S.-Peterburg, Nevskij 139, kv. 10. — 19. apr. 1909 goda.

consilio et loco ac tempore (N. 526 [9 VI.] ad RR. D. Msg. Dr. A. Stojan). Simul atque innotuit, orthodoxos conventui Velehradensi non defuturos magna spe prosperi eventus omnes repleti sunt. Nec spes vana evasit.

Initium conventus (31./VII.).

Cum iam vespere circiter 130 viri convenissent, RR. D. Msg. Dr. Stojan, praepositus capituli Kroměřížiensis, congregatos, postquam Spiritum s. invocaverunt, salutavit, mutatum denuo, propterea quod conventus Apostolatus ss. Cyrilli et Methodii eodem tempore habebatur, ordinem annuntiavit, et creandos Praesidem et actuarios proposuit. Qui summo consensu approbati sunt: Praeses: Excell. D. Andreas, metropolita Galic.; actuarii RR. D. Msg. Dr. Stojan, R. D. Ad. Jašek, R. D. Ad. Špaldák. Quo facto Celsissimus Protector s. Methodii sedem episcopalem tenens oculis lacrimantibus et tremebunda voce salutavit omnes, quotquot ex diversissimis regionibus spretis itineris difficultatibus atque expensis convenerant, operis sanctissimi et opportunissimi studiosi, ut Velehradum resplenderet et arx magna a maioribus nostris exstructa, restitueretur firmior et clarior, quam fuisset. Velehradum non solum ss. Cyrilli et Methodii vestigiis est consecratum, sed etiam s. Clementis papae reliquiis, quibus Romam allatis firmissimo vinculo ss. Apostoli nos cum s. Clementis successoribus coniunxerunt. Eiusdem s. Clementis nomen, Moravis ex illis temporibus carum, hoc anno eidem populo carius evasit beato Clemente Moravo in sanctorum numerum relato. Romae per ss. Cyrillum et Methodium alligati, vestigiis eorum insistentes veteres discordiae inter Romam et Orientem ut evanescant omnibus viribus enititur, ut fiat unum ovile et unus pastor. »Quae dedit princeps, dabit ipsa semper Roma salutem: unitatem, eandem fidem, eandem caritatem, dabit semper, ut unum ovile sit et eidem uni pastori subiectum.«

Post Celsissimum D. Protectorem Excellentissimus Praeses ita verba fecit: »Electionem, quâ me augere dignata est selectissima doctorum corona, libentissime accipio, intimasque gratias vobis omnibus ago, quas benevolo velim suscipiatis animo. Benignitas quippe haec eo magis est mihi grata, quia iam iterata vice mihi obtigit. Praetermitto hodie ea, quae in ipso conventu de eius fine dicenda videntur, convocantium nomine hospites, hospitum vero illos salutaturus quorum hospitio utimur benevolo omnium autem nomine et convenientium et convocantium, imprimis gratias ago celsissimo Principi, qui iterata iam vice valetudinis immemor conventui nostro interesse et partem laborum ferre dignatus est.

Conventum hodiernum eum quem in eadem sacra civitate habuimus ante duos annos numero sociorum longe superasse iam hodie asserere liceat.

Liceat hospites ex longinquis regionibus salutare; amicos salutare, quos diu cognoscere desiderabamus, hodie primum licet. Salutamus amicos, qui Roma venerunt, qui Constantinopoli, Petro- poli, e longinquis regionibus Galliae, ex omnibus fere locis conve- nerunt. Maximo cum gaudio salutare hodie licet virum doctis- simum, quem doctrinae et auctoritatis fama praecesserat. Dominus Mal'cev et eius socius dominus Goeken eo maius gaudium nobis afferunt, quod illi primi ex orthodoxis porrectam a nobis amicam manum non repudiarunt, sed pacem ecclesiae super omnia re- putantes, labores nobiscum ferre non dubitaverunt; salvos eos igitur ex toto corde esse iubemus. Quodsi unusquisque nostrum in conventu invenit amicos, quos raro videre licet, non parum iucunditatis inde haurimus; nec hoc repugnat fini conventus; non venimus disputationes instituturi, quaerimus amicas relationes et viam quandam ad unionem, quae ex caritate nascitur.«

Mox sectiones, quae vocantur, constitutae sunt, in quibus proponerentur et deliberarentur res ad conventum pertinentes, et quae pleno conventui proponenda essent, decernerentur.

I. sectio occidentalis, ubi tractaretur, quomodo separatim inter occidentales studium ecclesias reconciliandi promoveri possit; delecti sunt RR. DD. Palmieri, Gratieux, Franco, qui sibi alios cooptarent.

II. sectio orientalis, ubi tractaretur, quid orientales separ- atim conferre possint ad discordiam illam inveteratam leniendam et tollendam. Delecti sunt RR. D. protoiereus Alexius Mal'cev et R. D. Goeken parochus Berolinensis, cum iure cooptandi alios.

III. sectio communis theoretica, ubi ageretur de rebus, quae utrimque ratione doctrinarum propria tractandae sunt, de subsidiis eiusmodi studiorum acquirendis, de commercio inter theologos Occidentales et Orientales promovendo. Delecti sunt RR. DD. Palmieri, Goeken, Jugie, qui sibi alios cooptarent.

IV. sectio communis practica, ubi ageretur de eo, quid utrimque populariter faciendum sit, quae impedimenta remo- vanda, quomodo conventus instituendi. Delecti cum iure coopta- tionis sunt RR. D. Mal'cev, Msg. Dr. Stojan, R. D. Dr. Grivec.

Postea pauca illa, quae ante conventum proposita erant, indicata sunt (cf. Slav. litt. theol. V, 128).

Quibus rebus absolutis primus exposuit Pl. R., Praenob. et Exim. D. Ioannes (Decoll.) Vychodil (Cholina) »De Velehradii momento historico.« Alter A. R. et Doct. D. Ioannes Nevěřil (Hunohradecio) »De archaeologica Velehradii cognitione.«

Ab adhibendis interpretibus, qui Latina summatim in Russi- cum, Russica in Latinum converterent abstinere temporis de- fectus coëgit.

Hoc fuit conventus initium.

Nomina eorum, qui in aula conventus nomina ad signifi- candam praesentiam suam in album rettulerunt (omissis paucis

nominiibus eorum, qui ex Russia aderant, item Moravorum studiosorum theologiae):

- Bakšys Joseph., sac., Innsbruck, theol. Konvikt.
Bocian Josephus Dr., sacerdos, Busk, Galicia.
Bogár Martin, cooper., Buchlovice.
Brinžeu Nicol., Dr., Sac., corr. ephemeridis „Unirea“, Petrosény, Hungaria.
Bukowski Aloysius, S. I., Prof. theol. dogm., Widnawia, Silesia Austr.
Čehelskyj Ignat., Doktorand Theol., Innsbruck, Sillgasse 6.
Czerwinski Teodor K. S. T., Kan. Kiel. i. Prob. Sosnowicki.
Čeloud Felix, kaplan, Nová Ves, Morava.
Čermák Frant., coop. Tršice.
Červík Jos., catech. Mor. Třebová.
Číhal Ant., koop., Horní Ruda.
Dawydiak Basilius, Parochus apud ecel. Assumptionis Mariae (gr. cath.)
Leopoli. nec non deputatus comitorum.
Demczuk Paulus, Ord. S. Basil. M. Romae.
Deutsch Bohumír, catech., Kelč.
Dočkal Kamilo, Dr., stud. praef. in Aep. Semin., Zagreb, Croatia.
Dokoupil Ant., kooperátor, Kvasice.
Donarowycz Stefan, parochus rit. gr. cath., Borynicze.
Dorožynskij D., Dr. catech. rit. gr. Leopoli.
Dufalik Stan., kooperátor, Plesná, Rak. Slezsko.
Dujmušić Ioan., Dr., relig. prof., Sarajevo, Bosnia.
Ehrmann Franc., Dr., Metropolit. Ecclesiae Canonicus capitul., Olomucii.
Falkowski Ceslaus, auditor s. theol., Innsbruck, Convictus.
Fau František, praefekt k. a. konviktu, Příbram.
Florian Julius Dr., sacerdos milit. Wien (sacer. rum. gr. cat., Transylvania).
Franco Nicolaus Sac. Rit. Gr., Assistens Bibl. Vatic., Roma, Via Tritone 61.
Gája Frant., koop., Rázová.
Géduš Franciscus, paroch. Lipovec.
Goeken Bas., Pfarrer, Kaiser Alexander-Heim Reinickendorf West bei Berlin.
Gratieux A., prof., Châlons-sur-Marne (France).
Gregárek Fab., farář, St. Bělá.
Grivec F., Dr., docens theol., Ljubljana.
Grygera Ludovicus, paroch., Vracov.
Hadzsega Julius Dr., Prof. stud. bibl., Ungvár, Hungaria.
Harna Ferdinand, parochus, Chvalkovice, p. Olomouc.
Hartman Josef, kaplan, Beroun. (Boh.)
Hendl Boh., probošt, Sv. Kopeček.
Hladík Josef, stud. theol., Hradec Král.
Hlobil Jaroslav, koop., Přerov.
Hornykevč Miron, Doktorand Theol., Innsbruck, Sillgasse 6.
Hošek Ignác, prof., Kroměříž.
Hrabinský Jak., coop. Zborovice, Mor.
Hrachovský Fr., Dr., katecheta, Český Brod.
Hudec Thom., Dr., prof. theol., Brunae (Alumnat).
Hudek Jan, catech., Šárka apud Pragam, Bohemia.
Izák Jar. coop. Citov.

- Jadrníček Albert, cap. Kyjovice.
Jakšík Jarosl., coop., Unčov.
Jančík Jan, farář, Veselí n. Mor.
Janda Ant., Dr., prof., Kroměříž.
Janota Václ., katecheta, Kostelec n. Čern. Lesy. (Boh.)
Jašek Adolf, coop., Tatenic, Mor.
Jemelka Franc., sacerd., Val. Meziříčí.
Jež Cyril, S. J. Praha II.
Ježka Karel, koop., Halenkov.
Jugie Martinus, prof. theol. Assomption (Constantinople).
Kacz Fr., catech.
Kadlíček Josef, parochus, Wachtl.
Kachník Jos., Dr., prof. theol. fak., Olomouc.
Kaláb Stan., koop., Domaželice.
Kalyš Anast., monachus Basil., Žolkiew, Galicia.
Kaminski Stanisl., stud. theolog. Friburgi Helvetiorum.
Kandiuk Pancr., Ord. S. Basil. M., Lawriw, Galicia.
Končar Matthaeus, prof. theol., Sarajevo, Bosnia.
Kořínek Jan, říd. uč., Častkov při Uh. Brodě.
Král Kašpar, farář, Lovčice.
Krátký Josef, paroch., Ptinii.
Křikava Gilbertus Cyrillus, C. R. Praem., parochus, Mladé Bříště (dioec. Reginae-Hradec) p. Humpolec.
Křížan Frant., farář, Lešná u Hranic. (p. 1.)
Kubíček Franc., S. I., Praha.
Kubíček Jan Dr., prof. bohosl., Olomouc.
Kupka Jos., Dr., prof. theol., Brunae.
Kuřík Alois., stud. theol. Hrad. Král.
Kyselka Josef, kanovník, Praha-Vyšehrad.
Laba Basilius, stud. theol., Oeniponte.
Lasinský Vinc., farář, Křenovice.
Lehejček Jan, děkan, Tvrdonice.
Lév Franciscus, Cooperator, Místek.
Lička Petrus, cooperator, Bladensdorf (ad M. Schönberg).
Lisowski Adam, München, Königinstr. 61^a.
Lužný Florian, parochus, Kateřinky apud Opaviam.
Lysko Volodymyr, stud. theol., Lapajiwka p. Kamionka Str. Galicia.
Lysý Carolus, parochus, Buchlovicci.
Magiera Jan, prof., Krakow.
Maltzew Alexios, Propst, Berlin, Kaiserl. Russ. Botschaft.
Markeyvč Josaphat Jo., sacerd. ord. s. Bas. M. Oeniponte.
Marušić Josephus, Dr., relig. prof., Gospić, Dioec. Segniensis in Croatia.
Mašciu Basil., Dr., prof. iuris can. in gr. cath. Semin. Premislae.
Matzel Ernestus, S. I., catech. gymn., Chyrów, Galicia, Zakład.
Mereňkow Basilius, sacerd. milit., Stanislaw, Galicia.
Mezirka Jiří, ředitel měšť. školy, Příbor.
Mléčka Fr., katecheta, Napajedla.
Mottl Jan, kaplan, Sušice (Bohemia).
Mrázek Florian, farář, Lipník.

- Myszkowski Titus, Dr., prof. univers., Leopoli.
Nekula Ant., stud. theol. Pragae.
Nevěčil Jan Dr., c. k. prof. náb., Uh. Hradiště.
Njaradi Dionysius Dr., rector graecocath. seminarii, Zagreb.
Olšina Josef, vikář, Kroměříž.
Páleník Josephus, cooperator, Velká u Strážnice.
Palmieri Aurelio, O. S. Aug., Kraków, Klasztor. Augustianów
Patryło Petrus, catech. scholae urb. gr. cath., Tarnopolis (Galicia).
Pavliček Franc., parochus, Cerhovice, Boh.
Pazman Josephus, Dr., prof. theol. moral. in Univ., Zagreb, Croatia.
Pazourek Frant., kaplan, Mikulčice.
Pecháček Vincentius, parochus, Oujezd.
Perné Fr., Dr., prof. relig. in gymn., Kranj, Kranjsko.
Pírek Adolf, koop., Kašava.
Pirngruber Alfonsus, S. I., Lector theol. fundam. Valkenburg, Lb. Holland.
h. t. München, Blütenstr. 14.
Podivinský Frant., catech. Hulín, Morava.
Podiwinzky Franc., Abbas, parochus Solna.
Pokorný Karel, T. I., Velehrad, Morava.
Pospíšil Ant., farář, Fryčovice (Ostrava).
Pospíšil Franciscus, spiritual., Olomucium a. e. Semin. Cler.
Pospíšil Joh. Dr., canonicus metrop. Olomucii.
Přichystal Jan, farář, Bohdalice u Vyškova.
Resl Josef, stud. theol. Pragae.
Reydon Germain, Congr. Aug. Assomp. rit. slavici. Sliven, Bulgarie.
Ritig Svetozar Dr., prof. theol., Diakovo, Croatia.
Rostworowski Jan, S. I., Prof. theol. dogm., Kraków, Kopernika 26.
Rudowicz Joannes, catech., Leopoli
Rudowicz Vladimír, Leopoli.
Salaville Sévérien, Assumptionista, Séminaire Saint-Léon, Assomption, Con-
stantinople.
Schmid Joseph, S. I., Kalksburg b. Wien.
Schneider Joann. Dr., decan. capitul., Cremsirii, Mor.
Schubert Ferdinand, farář, Pruchna (Rak. Slezsko).
Seget Josephus, parochus, Veselá.
Sipiagin Alexander, stud. Theol., Roma, Via S. Nicolo da Tolentino, N. 67.
Collegio Lazzaristi.
Skácel Jindřich, koop. Podštát.
Slepička Frant., koop. Březolupy.
Smrčka Max, kaplan, Potěhy, (diec. Král. Hradec).
Snoj Andrej, st. theolog., Ljubljana, Kranjsko.
Snopek Franciscus, Archiepisc. archivarius, Kroměříž.
Stele F., phil., Wien.
Stojan Ant. Cyr., Dr., probošt, Kroměříž.
Straub Anton S. I., prof. theol. in univers. Oenip., Kalksburg b. Wien.
Strommer Th., kooper., Těšňovice.
Stryhal Josef, S. I., Král. Hradec.
Suba Georgius Dr., prof. theol., Ungvár, Hungaria.

- Suciu Basilius Dr., prof. theol., Balázsfalva, Hungaria.
Světlik Frant., redaktor, Olomouc.
Šajatović Daniel, Dr., Canonicus capit. Crisiensis Crisium (Křiževci) eparch.
gr. r. cathol.
Šebela Aloysius, vicarius, Cremsirii.
Šidlák Joan., parochus, Polehradicii.
Šíma Jos. Vlad., stud. theol. Praha.
Škrabal Josef, Dr., c. k. professor theol., Olomouc.
Špaček Rich., Dr., prof. theol. facult., Olomouc.
Špaldák Ad. S. I., Praha II., Ječná 2.
Špička Frant., děkan, Mor. Ostrava.
Šup Procopius O. S. B., Rajhrad ad Brunam, Moravia.
Šústek Bernard Dr., O. S. Aug., Brno.
Talmáček Frant., farář, Loukov.
Tomanek Rudolphus, prof. relig., Tessinii, Silesia austr.
Tumpach Josef, Dr., metropol. kanovník, Praha-Hradčany.
Úlehla František, katecheta, Zlín.
Vaněk Vincenc, kaplan, Uherský Brod.
Vašica Josef, prefekt semin., Kroměříž.
Vlach Frant., bohoslovec, Stříbrnice u Polešovic.
Voljanskyj Ioan., paroch. et dec., Ostrowec p. Trembowla, Galicia.
Vychodil Jan, assessor, Cholina na Moravě.
Wériginus Sergius, Protopresbyterus, Roma, Archidioec. Zeopolin.
Wirsig Wenceslaus S. I., Velehrad, Mor.
Zatloukal Jaroslav, kooper. Bilovice.
Zdziechowski Marian, prof. univ., Krakow.
Zimmerhackel Franc. Xav. S. I., superior, Hradec Král.
Zlámal Oldřich, farář, Youngstown Ohio, Sp. Státy.
Zosel Felix, S. I., emer. prof. theol., Czernovitz, Bukowina, Jesuitenkloster.
Židek Ottoc., Spiritualis, Velehradii.
Žůrek Josef, Dr., katecheta, Vyškov.
Žváček Jan, farář, Domaželice.

De rebus in conventu ipso gestis.

Sectio occidentalis.

Sectionibus constitutis, quae in deliberando modestiam sibi imposuerunt, postero die (1./VIII.) ante meridiem sectio occidentalis in aulam convenit. Actum est ibi 1. de modo tractandi quaestiones controversas; 2. de ritu orientali recte aestimando. Sententiae erant hae :

Errores condemnamus, non homines; iis, qui in diversa doctrina educati sunt, ne inferamus iniurias. Benignitate affectos nos esse oportet erga eos.

Amor inventor est modorum, quibus persuadeatur aliis de vero. Non permittit aliter res tractare nisi eo modo, quem ad persuadendum aptum esse certo cognovit. Non debent esse theo-

logi contenti, si refellant adversarios argumentis obiective sufficientibus, sed etiam subiectiva, psychologica ratio respicienda est. Origo erroris praecipue quaeratur, nam nemo bonus ideo errat, quia errare vult.

Praeterea sinceritas studiorum nostrorum commendatur. Ne difficultates celentur, argumentorum infirmitas arte rhetorica ne veletur. Spiritus enim mundi procul esse debet.

Non minus commendatur magnanimitas. Ea sola videtur vis esse, qua superare possimus omnes difficultates. Cogit enim adversarium, ut nos magni aestimet. Zelus verus semper cum magnanimitate coniunctus est.

Aliter agendum est cum »philohenoticis«, aliter cum »misenhenoticis« salva utique semper caritate. Theologis nobis adversantibus denegandum est ius repraesentandi ecclesiam orthodoxam (Franco).

Fundamentum argumentationis nostrae debet esse doctrina communis ecclesiarum, praecipue, quae in libris liturgicis exprimitur. Et semper in hoc insistendum est, quod doctrina theologorum orthodoxorum, quatenus reicit nostra dogmata, semper adversatur doctrinae ecclesiae septem conciliorum. Haec argumentatio efficacissima est.

Item magni momenti est dissensio inter ipsos theologos catholicam doctrinam oppugnantes (Jugie).

Distinguendum probe inter dogmata et opiniones theologicas. Illa defendenda sunt, hae in medio relinquendae (Suciū).

Item distinguendum inter varium modum concipiendi eandem rem et inter sententias inter se omnino excludentes. Pars veritatis, quae in adversarii sententia continetur, quaerenda et agnoscenda est (Gratieux).

Ne sistant theologi occidentales in opere Macarii; non est perfectus doctrinae orthodoxae interpres.

Haec communi proposito comprehensa sunt: *In tractandis quaestionibus controversis certet cum doctrina caritas.*

Singula, prout praesto sunt, percurramus. R. D. Palmieri haec fere dixit: Mihi desiderium est, et credo cunctis esse idem, ut in omnibus seminariis, praesertim Slavicis, theologia polemica de discrepantiis inter catholicos et orthodoxos speciali modo tractetur. Sed quaedam regulae servandae sunt, ut possit bonos fructus producere. Theologia polemica existit; bellum est malum; sed necesse est existat. Sed potius quam polemica, rogo, ut sit irenica, ut potius pacem sibi proponat, quam bellum. Polemica, ut suum finem attingat, renovetur necesse est. Non optime scitur in occidente, esse apud Russos maximam copiam litterarum theologiarum. Apud nos solus Macarius adhiberi solet. Sed is antiquitati potius relinquendus est. Consulantur Sil'estr, Malinovskij, Gorodcov et alii plurimi, de quorum copia testatur „Nomenclator“ a me collectus. — Quaestiones controversas tractari oportet modo irenico, sine iniuriis. Non possum interdum legere scriptores catholicos, quin inveniam ignorantiam et terminos valde iniuriosos relate ad illos.

quos refellere volunt. Theologia pro me est scientia divina; si divina est, debet suum finem obtinere mediis pacificis et christianis; iniuriae numquam contulerunt sive ad adversarios conciliandos sive ad augendam vim argumentorum. Quaedam res sunt nobis valde perviae, patent nobis, cum iam ab infantia eis assueti simus. Considerandum est orthodoxos ab infantia in alia conditione fuisse; quae clara sunt nobis, non eadem facilitate ab eis percipiuntur. Quapropter rogo, ut scriptores catholici, qui de his rebus scribunt, maxima benignitate affecti sint erga adversarios.

R. D. Špaldák haec proponebat: Liceat mihi primum animadvertere, in omnibus, quae ad Orientales pertinent, etiam in controversiis tractandis ducem et actorem esse debere amorem. Omitto amorem semper esse patientem, non niti, ut adversarium subito ad sententiam suam pertrahat ereptis eis, in quibus maxime dissentimus; id enim ne prudentis quidem est, ut arborem velit extrahere, antequam radices praecidat, antequam opiniones illas removeat, quae impedimento sunt, quominus verum cognoscatur et sincerum studium, quod ad verum cognoscendum ducit, excitetur. Aliud quoque amor praestat. Amor inventor est, amor sincerus tamdiu quaerit, donec inveniat modum persuadendi erranti de vero, nec aliter res tractari permittit nisi eo modo, quem ad persuadendum aptum esse certo cognovit. Non enim illos, qui controversias ita tractant, ut adversarios ad contradicendum provocent, de ignorantia modi idonei accusaverim, sed potius amorem eorum, quem erga adversarios habent, nondum amorem veritatis adaequasse suspicor. Qui enim vult alii aliquid persuadere, quia bonum eius vult, quaerit modum aptissimum. Multi theologi contenti esse solent erroribus expositis et modo obiective sufficienti refutatis; sed subiectivam, psychologiam rationem neglegunt. Error omnis causam aliquam habet, nemo bonus ideo errat, quia errare vult. Quaerenda igitur est causa eius erroris. Ut rem in Slavorum litteris theologorum quondam notatam afferam instar exempli, sententiae de iteranda confirmatione origo detegenda est, qua cognita etiam adversarius concedet sententiam eam esse falsam, si res theoretice ei proponitur, non ita, acsi pertineat ad persuasionem ab ipso tenendam ut orthodoxiam suam servet. Hac ratione perspecta non id considerandum est, theologos orientales fere omnes hunc errorem tenuisse et doctrinae ecclesiae Latinae opposuisse, eumque ideo ad controversias inter Occidentales et Orientales pertinere (quo modo nuper quidam theologus iudicandum et procedendum esse contra primi conventus de hac re sententiam statuit), sed sententiam hanc, sive singularis mansit, sive pererebuit apud orientales, ortam esse falsa cuiusdam rei explicatione. Itaque ne inchoetur a discrepantia opinionum, sed ab ipso fonte erroris: „eis, qui timore vel ignorantia lapsi sunt, in Euchologio magno praescribitur ritus, qui speciem habet renovatae confirmationis. Reapse nonnulli theologi ecclesiae Graeco-Russicae ita rem explicare videntur, agi de vera huius sacramenti iteratione. Quin etiam in confessionem Petri Mogilae haec sententia irrepsit. Haec tamen explicatio orta est, cum ritus illius vera vis iam obliterata esset.“

Hoc modo facile oriri posse errorem omnes concedunt, et si in aliqua re errant, hoc modo se errare non aegre fatentur: id enim humanum est: sed ut fateantur se errare modo, qui psychologicae impossibilis est, vel ut fateantur se errare, ubi non vident, nihil turpe in suo errore esse, hoc a natura humana alienum est. Ut ad exemplum redeam, restat tantum, ut firmis argumentis probetur, explicationem illam falsam esse. Quod egregie contigit: „Ille enim confirmationis ritus eodem modo repetitur, quo ritus baptismi: lavacrum octavo die praescriptum: utroque symbolo monetur lapsus sacramenti olim recepti: id quod etiam precatione quadam satis clare exprimitur. Ceterum primitus deerant verba sacramentalia: nec ritus hic ipse antiquus est. Insuper semper ab orientalibus tenebatur, sacramentum confirmationis iterari non posse.“ Apparet igitur clare, explicationem illam falsam esse. Hoc modo veritati defendendae non solum satisfit, sed etiam efficacius quam alias.

Veritas igitur amanda est, sed amanda sancte et prudenter, ut vincere possit.

Deinde mihi in animo est monere de altera conditione, sine qua universim conatus et studia nostra ad effectum perducere non videntur: sinceritatem dico studiorum nostrorum. Nam abscondere difficultates, argumentorum infirmitatem arte rhetorica velare, celare nostram persuasionem, argumentum hoc vel illud non sufficere ad rem demonstrandam ac, nisi eam credere velimus, ad persuadendum, hanc rationem non puto esse idoneam ad victoriam obtinendam; est eorum, qui sunt ex hoc mundo, non filiorum Dei.

Si quid tertio loco addendum est, nomino magnanimitatem. Hac sane magis opus est in rebus agendis, sed etiam ad modum tractandi controversias non nihil pertinere videtur. Magnanimitas virtus est sublimior, si ita dicere liceat, aristocratica, rara admodum etiam in ingeniis praestantioribus. Eam autem illam puto esse, qua superare possimus omnes difficultates. Sane si adversarii vident ubique magnanimitatem nostram, quid humani animi natura magis cogit, quam ut nos magni aestiment, ament, sequantur? Non est via tutior ad vincendum quam haec. Et sine magnanimitate quid efficiemus? Res Christi agitur, res sanctissima. Si sincera sunt studia nostra, prius nostram quaeramus oportet sanctitatem, quam aliorum. Sed zelus noster verus non esset, si ignoscere nesciremus, si iniuriis magnanimitate non occurreremus. Sed si sancte sanctam rem peragemus, dubitare non possumus, quin Deus sincera desideria nostra sit impleturus.

Excellentissimus Praeses haec animadvertit: Distinguendum est, nisi fallor, inter theologiam pastorem et dogmaticam. In dogmate, si agitur de theologia polemica, semper adversarius ut adversarius oppugnandus est, semper finis totius disputationis theologicae est argumenta eius destruere. In theologia polemica semper bellum instituendum est; ut hoc bellum ordine instituatur, operae pretium est haec advertere, quae pro theologo orthodoxo debilem quandam partem constituunt. Debilis haec pars est, quod ipsius doctrina, in quantum est falsa, semper adversatur primitivae doctrinae ecclesiae septem

conciliorum. Si igitur in dogmaticis discussionibus possumus id ita ostendere, ut ipsi adversario manifestum fiat, ipsum contradicere doctrinae ecclesiae suae, prostratus est. Proinde in illis omnibus disputationibus prae oculis habenda est haec distinctio, et si nomine orientalis ecclesiae oppugnabimus eos, qui nobis et ecclesiae suae sunt adversarii, tunc victoriam obtinebimus; ex parte enim nostra stat ecclesia, quam ipsi ut suam considerant secundum principia, quibus ipsi volunt suas theses defendere. Haec si prae oculis habentur, etiam disputatio acerima semper habebit characterem irenicum. Oppugnabuntur, ubi opus est, etiam ut haeretici, non nomine ecclesiae Latinae, sed nomine ecclesiae universalis et ecclesia ut amica habebitur. Hoc pacto etsi requirantur necessario expressiones forte etiam gravissimae, tamen disputatio characterem suum irenicum non perdet, quia semper maximam caritatem erga ecclesiam orthodoxam servabit et semper quaestio posita erit hoc modo, quo in documentis ecclesiasticis ponitur. Ab antiquissimis temporibus numquam ecclesia catholica locuta est de conversione sed de unione ecclesiae orientalis; sunt convertendi haeretici, sed hi sunt non solum secundum principia nostra, sed etiam secundum principia ecclesiae orthodoxae, ecclesiam septem conciliorum, haeretici: et sic loquimur de unione ecclesiarum et de conversione peccatorum et haeticorum. Pariter hoc est considerandum, quod labor hic latissimum campum aperit disputationibus theologicis. Redeundum est nobis ad IX.—X. saeculum et sic disputandum est acsi theologia nullum progressum fecisset; non sunt adhibendi theologi, qui post X. saeculum scripserunt. Ille, qui poterit in disputationibus sic loqui, ut theologus X. saeculi, ille, qui poterit ex fontibus primitivis omnia dogmata probare, semper victorias reportabit. Labor certe ingens est, quem hucusque perpauci theologi fecerunt. Huc pertinet tota theologia patristica a V.—X. saec. praesertim orientalis, quae hucusque desiderat theologos, qui nomina sua dare velint his rebus.

De ritu orientali recte aestimando multi verba fecerunt re postero die porro tractata. Omnes (imprimis RR. DD. Palmieri, Dorożynskij, Verigin, P. Germanus, qui quae ipsi experti erant attulerunt) conquesti sunt de crassa ignorantia multorum sacerdotum Latinorum (nedum laicorum ab eis instruendorum), qui e. g. hospitibus ritus orientalis non permittunt celebrare ritu suo in ecclesiis Latinis, qui vel barbatum sacerdotem Latinum a sacro faciendo arcent sine iusta ratione, qui rebaptizandos vel saltem reordinandos censent orientales eos, qui cum ecclesia catholica coniunguntur.

Deinde conquesti sunt plurimi de iniuriis, quae inferuntur ritui orientali a multis Latinis. Ecclesia catholica quidem firmissimis legibus ritum orientalem munivit, sed sunt etiam tales, qui in fraudem legis copiam transitus ex ritu orientali in Latinum variis modis — negata etiam fide christiana a transituro, ut sine episcopi ritus orientalis facultate ad ritum Latinum transire possit — facere conantur. Hinc fit, ut existat discrimen inter iheoriam et praxim, quod, cum nobis obicitur, negare non possu-

mus, cum maximo rei nostrae damno. Huc etiam abusus pertinet educandi liberos ritus orientalis in ritu Latino, ut in scholis monialium, ubi contra legem ecclesiae sine facultate proprii episcopi instituuntur a catecheta alterius ritus.

Quare propositum est: *Conventus exprimit desiderium, ut omnes leges, quae diversitatem rituum spectant, semper et ubique sanctissime observentur, in seminariis ediscantur, atque in ephemeridibus catholicis divulgentur.*

R. D. Palmieri: Dantur ecclesiae catholicae, in quibus si praesentatur orientalis, torvis oculis inspicitur, quin etiam Latinus barbatus consideratur ut initiator schismatis: interdum dantur presbyteri, qui rei insolentiam excusant. Sed haec non est tam gravis causa, ut possint ob eam sacerdotem ab ecclesiis catholicis arcere. Error populi provenit inde, quod non datur idea clara differentiae fundamentalis et eius, quae non habet tantam vim. Propterea oportet, ut detur vera et sana notio ecclesiae catholicae quoad ritum. Ecclesia catholica est Latina, sed non tantum Latina. Character eius est universalis: omnes populos complectatur oportet; sicut character eius est, ut non detur differentia inter nobiles et plebeios ita apud nos nec quoad auctoritatem inter ritum Graecum et Latinum. Quod tantum influxum exercet in orthodoxos, est propter amorem universalem. Interdum non tribuitur haec paritas auctoritatis ritibus. Ritus Latinus aristocraticus, orientalis democraticus habetur nonnumquam. Tale discrimen Christus numquam instituit. Eandem ecclesiam repraesentat sacerdos ritus Latini, quam sacerdos ritus orientalis, qui non est tractandus sine respectu tamquam pertineat ad populum inferiorem. Si datur haec notis ecclesiae catholicae, si consideratur ecclesia catholica ut omnes ritus eodem loco habet, si non solum verbis, sed etiam factis omnes amamus, maxima, credo, difficultas sublata est.

R. D. prof. Dr. D. Dorożynskij (rit. gr. cath.): Ut pons unionis Ecclesiarum, de qua nobis vi verborum Christi: „ut sit unum ovile et unus pastor“ — dubitandum non est, aliquando exstruatur, curandum est membris huius Congressus praeprimis, ut omnia impedimenta huius desideratae unionis amoveantur.

Inter praecipua huiusmodi impedimenta adnumerari debet quaedam rerum, quae diversae quidem sunt a rebus alterius partis, non tamen in se multo meliores, nimia existimatio et amor, cum defectu amoris rerum diversarum a suis coniunctus. Fons huius rei sit ignorantia, sit imbecillitas mentis, sint pectoris angustiae, tollenda certe est, cum et ratio ipsa et summa ecclesiae Christi auctoritas eam vitiosam esse doceant. Permulta argumenta ad existentiam talis defectus amoris demonstrandam adferre possumus apud Latinos. Nolo autem renovare vulnera: historia unionis Ecclesiae Ruthenae inde ab ipso initio i. e. ab anno 1595 usque ad hunc diem sat clare et perspicue docet de huiusmodi tristi rei condicione.

Nolo porro adferre perplura argumenta ex nostris regionibus Ecclesiae orientalis, ubi sane talis amor quam maxime desiderandus est, — nolo mentionem facere de illis, qui in America septentrionali adducti

sunt, ut ab ecclesia catholica deficerent, — sed adduco unum tantum maximi momenti argumentum, nimirum: saepe fit, ut sacerdoti catholico ritus Graeci non permittatur Missam celebrare in ecclesia catholica ritus Latini. Mihi ipsi contigit hoc in Saxonia, Gorizia et praeterito anno in dioecesi Labacensi, ubi parochus expresse dixit, se non agnoscere alium ritum catholicum esse, nisi Latinum, et ideo Missam secundum ritum Graecum scandalum fore pro populo. Quanta ignorantia! Maximo cum dolore cordis debui ego, sacerdos catholicus, relinquere ecclesiam catholicam, in qua non permissum mihi erat celebrare Missam die dominica ex hac sola causa, quod volui et debui celebrare secundum ritum s. Cyrilli et Methodii!

Veniet, utique veniet tempus, quando orientales dicent: volumus agnoscere Ecclesiam Romano-catholicam, quia illa vera Ecclesia Christi est, — sed volumus iura ritus nostri intacta habere, volumus nostros Cardinales in s. Collegio, volumus invicem Summos Pontifices electos habere . . . et quid tunc?

Quam ob rem videtur nunc superfluum non esse invenire modos, qui possint huiusmodi impedimenta futurae unionis amovere et explicare eis, quibus id opus est et erit: Ecclesiam Christi esse arborem, qui unum stipitem, sed plures ramos habeat.

Certe Conventus noster promovet opus unionis non tantum verbis, theoretice, sed et practice, cuius argumentum et testimonium pulcherrimum sollemnis Missa secundum ritum s. Cyrilli et Methodii, quae heri celebrata est, — sed optandum est, ut omnes catholici, quorum interest, ut opus unionis evolvatur, persuasum habeant, quod dixit pia memoriae Summus Pontifex: „volumus, non ut omnes Latini, sed catholici fiant“.

Praeterea etiam de proprietate ritus orientalis servanda actum est. Sunt nonnulla, quae ad pietatem populi augendam conferunt, vel ob aliam causam bona sunt, quae tamen non videntur convenire ritui orientali; velut cultus ss. Cordis Iesu, cultus Eucharistiae, caelibatus etc. Sunt et semper erunt, quorum sua quisque optima esse ratus, alia quoque bona et apta esse posse non intellegit. Sunt tamen etiam, qui ea, quae meliora esse vident, ex aliis causis negligenda esse censeant. Quae hic sunt vel ritus orientalis immutabilis constantia, excludens omnem progressum, vel ratio scandali aliorum, sive scandali pusillorum sive pharisaici. Nec obliviscendum est, defectum pietatis illum, qui talibus remediis tolli possit, sane etiam scandalum esse. Progressum admittunt etiam orthodoxi. Et certe horror eius ab ecclesia Christi alienus est.

Decretum igitur est: *Ritus strictissime in omnibus dioecesibus orientalibus servandus est, spiritus autem universalis ecclesiae est omnino accipiendus.*

Non datur oppositio inter novas pietatis catholicae manifestationes et ritum orientalem, dummodo hae manifestationes formae orientali adaptentur.

Inter ea, quae his de rebus disputata sunt, eminent, quae R. D. Dr. Bocian protulit, qui haec fere dixit: Nonnullis videtur non expedire, ut a nostro conventu haec quaestio tractetur — ob defectum auctoritatis. Nostra opinione auctoritas conventus est auctoritas doctorum, sive singularis, sive collective sumpta. Conventus votum proponere potest, quod eo magis respiciendum est, quod undique congregatis viris doctissimis quaestiones profundius tractari possunt. Non praesumimus alios obligare ad consentiendum nobis, est opinio, votum: auctoritas nostra est auctoritas concilii doctorum. — Res, de qua disputatur, est practica, quae ab asseclis ritus orientalis magni habetur: et praeiudicia contra novos ritus et eorum acceptatio fundatur in theoria. Ideo tractari a nobis debet. Generalem propositionem, quae est, nobis hic de rebus talibus agendum non esse, quia non spectent ad unionem, non possumus acceptare, quia haec theoretica elucidatio est magni momenti ad id, ut praeiudicia quaedam orientalium contra occidentales tollantur.

In theoretica quaestione nostra prae oculis habendus est conceptus ritus. Ritus idea est anima, quam externe forma exprimit. Contra formam non potest esse idea, sed forma. Si agatur nunc de quaestione, utrum aliquid ex usu ecclesiae Romanae accipiendum sit necne, potest esse quaestio, num aliqua idea, quae est in forma Romana, possit induere formam Graecam. Ritus est complexus formarum, quibus externe exprimitur cultus Dei et sanctificatio animarum. Multas nobis ideas ecclesia tradidit; sed quoniam fecunditate gaudet, novas ideas prioribus adiungit. Si accedit nova idea, quaerit suam expressionem in hac forma, quae iam exstat. Nova idea cultus ss. Cordis orta est in occidente; assumpsit sibi primum formam ritus Latini; non tamen possumus dicere, cultum ss. Cordis esse solum secundum ritum Romanum, et ideam et formam esse Latinam. Idea et stilus sunt res diversae.

Oratio Excellentissimi Praesidis.

Postmeridie coram frequenti conventu Excellentissimus Praeses haec de conventus studiis et momento exposuit:

»Celsissime Princeps, auditores clarissimi! Heri praetermissa supplere liceat. Ea enim animadvertere quae totum respiciunt conventum praesidis esse officium duco. Slavis omnibus sacratissimo hoc in loco secunda ecce vice Deo favente congregati sumus. Opus tam arduum, tantisque obnoxium difficultatibus duobus ante annis coeptum non inchoatum solum sed continuatum auctum hodie vidimus. Qua de causa Christo Domino ac Salvatore nostro gratias referamus oportet summas. Plantavimus enim, sed Deus incrementum dedit (1 Cor. 3, 6).

Semina in primo congressu nostro sparsa non perierunt, omnipotentis Dei gratia radices egerunt et fructus, non copiosos forte, bonos tamen tulerunt. Primo quidem primus ille Velehradensis conventus omnium bonorum plausu susceptus, et a Pontifice Summo initio et fine benedictus haud mediocrem inter doctos praesertim motum excitasse videtur. In periodicis et diurnis foliis

theologorum disputationes in lucem prodierunt, in quibus quaestiones hic motae vivide tractabantur.

Neque frustratum est illud votum congressus, ut scil. unionis ecclesiarum promovendae studiosi similes coetus saepius instituerent, illosque inter Slavos propagare studerent. Mense augusto superioris anni Croati et Sloveni, cum quibus et Bulgari sese consociaverunt, Zagrabiae convenere unionis promovendae gratia. Praegae Bohemorum, quod etiam votis nostris respondit, periodicum folium lingua Russica conscriptum, signis vero Latinis cusum »Velehradskij Věstnik« dictum in lucem edi coepit, ut Slavi occidentales ad cognitionem rerum Russicarum magis allicerentur.

Quaedam minoris momenti brevitatis causa omitto, attamen silentio minime licet praeterire litteras illas paternae benevolentiae plenas a Summo Pontifice ad me datas, in quibus Beatissimus Pater ipsi gratam acceptamque esse actionem nostram testatur, nosque incitat, propositum ut teneamus opusque susceptum urgeamus constanter, dummodo sinceritatem doctrinae catholicae, quae nostris temporibus tam saepe pro dolor vitiatur, illaesam intactam servemus.

Quae omnia conatus nostros non fuisse irritos sane demonstrant. Praeterea, quod etiam animadvertendum est inter theologos orthodoxos fiducia erga nos crevisse videtur. Non solum sicuti ante primum conventum libros suos redactoribus periodici Litterae Slavorum theologicae recensendos mittere non cessant sed etiam partem activam in illo periodico sumere non dubitant. Alii conventui hodie intersunt labores nobiscum ferentes, alii venire desiderabant impediti sunt. Utinam eiusmodi relationes inter orientem et occidentem in dies crescant et augeantur! Quibus omnibus ostenditur viam, quam sequimur, esse ad desideratissimam unionem Ecclesiarum Orientis et Occidentis peropportunam. Hac in re nisi fallor actionis cuiuslibet, quae ad unionem Ecclesiarum promovendam dirigitur, vis praecipua est posita, ut utrimque caritate Christi muniti non ea quae nos separant quaeramus sed ea quibus unimur.

A strepitu politico prorsus alieni hunc solum hunc unicum finem prosequimur, ut invicem nos melius cognoscamus, intellegamus melius. Optime novimus unionem Ecclesiarum non esse nullo assequendam negotio aut brevi obtinendam tempore; quod sane non impedit, quominus sit verissimum operi huic oportere nos adlaborare — viam autem, utique viam perlongam, unicam tamen eam esse quam sequimur. Dolendum sane est quosdam theologos orthodoxos finem, quem nobis assequendum proponimus, non satis intellexisse, opinatos esse conventum nostrum quandam esse missionariorum congregationem, quae ad religionem catholicam in Russia propagandam ordinata, missionem et missionarios et praeparat et dirigit.

Certe omnes nos Ecclesiarum unionem cupimus vehementer; at via nostra nosterque procedendi modus a directa doctrinae

catholicae propaganda longe differt. — Hoc unum tantummodo cupimus, ut mutua caritas, necessitudo, concordia quaedam et familiaris usus inter utramque partem vigeat; ut loco contentionis polemicae, quae saepe contra adversarium fictum tela ictusque dirigit animosque tantum irritat, seria discussio studium scientificus labor paulatim introducantur.

Cui autem ignotum est fraternam caritatem illud esse quod apud Christi discipulos praecipuum est habendum, quod est maxime catholicum et maxime orthodoxum. Attamen mutuus usus, caritas odio, discordiae ut succedat fieri non poterit, nisi prius ignorantia doctrinae adversarii, antiqua praeiudicia decursu temporum accumulata de medio auferantur. His impedimentis delendis auditores clarissimi insudemus oportet quicumque operi unionis adlaborare cupimus, huc et antecedentis conventus edicta spectant et decreta, hic hodierni finis praecipuus.

Admirationem non mediocrem movet haec in quibusdam ephemeridibus pro dolor catholicis nuperrime divulgata opinio, conventus nostros non fidei et caritatis, sed panslavismi promovendi gratia esse institutos. Criminatio ne refutatione quidem digna. — Primi conventus sodales optime norunt nemini simile quid ne in mentem quidem venisse. In actis quae ceteroquin publici iam iuris facta sunt ne minimum quidem vestigium ullius politicae theseos invenitur. Quodsi Slavi praecipuam conventus partem constituunt, id sane nemini nec mirum videri nec scandalo esse potest. —

Sane etenim non nostra culpâ causa unionis ecclesiae orientalis cum occidentali facta est quasi causa nostra, Slavorum dico. Slavi orientales constituunt partem numero fidelium saltem praecipuam ecclesiae orientalis cum ecclesia catholica non unitae et partem non minimam illarum ecclesiarum orientalium, quae cum Romana Sede unitae sunt. Quid mirum proinde si Slavi ecclesiarum unionem causam quodammodo suam esse arbitrantur. Pari ratione si de studiis, deque scientia agitur, Slavi occidentales et illi orientales qui in unitate fidei cum ipsis iam sunt constituti ceterorum orientalium Slavorum indolem, linguam, consuetudines historiam facilius quam alii aliorum gentium catholici commentari queunt.

Undequaque proinde conveniens, ut nos hanc quaestionem unionis moveamus atque eam sub caeleste patrocinium Apostolorum Slavicarum gentium Sti Cyrilli et Methodii reponamus, ut nos demum prae aliis Universali Ecclesiae hoc pacto servitia quodammodo offeramus nostra.

Sed inde nullo modo sequitur fines nostros esse politicos panslavismum esse nobis motivum agendi. Minime gentium! Absit a nobis ut sacrosancto operi fidei universalis, operi unionis Ecclesiarum res misceamus et causas politicas. Finis noster idem est ac Christi Domini fuerat, ut omnes unum sint — finis noster quem oratione labore sacrificiis assequendum esse opinamur, ut

expleatur tandem Christi prophetia, atque fiat unus pastor et unum ovile — motivum autem nostrum Christi caritas. Dixi.»

Postquam Excellentissimus Praeses peroravit, primus legit RR. D. protoiereus Al. de Mal'cev, *De vestigiis epicleseos in Missa Romana*, qui cum lectione sua tum eis, quae de Antonii metropolitae Petropolitani erga conventum animo benevolo dixit, summum gaudium omnium excitavit. Alter legit R. D. Palmieri, *De pristinae academiae ecclesiasticae Kioviensis doctrina, B. Mariam V. praemunitam fuisse a peccato originali*.

Post lectionem R. D. Palmieri lecta sunt nonnulla telegrammata. Ad conventum miserunt salutationes hi P. T. DD.: RR. Ex. ac Spect. Prof. Dr. Jan Sedláček, facult. theol. Pragensis decanus; RR. et Ill. D. Paulus episcopus Brunensis; RR. ac Ill. Josef Antonín Hůlka, ep. Bohemo-Budvicensis; R. D. M. Haluščyňskyj, O. S. B. M. (Glinsko); RR., Ex. ac Ill. D. Emanuel Ioannes, ep. Litomericensis; R. D. Methodius Halabala O. S. B. (Rajhrad); Dr. Hruban, delegatus (Kunovice); Pl. R. D. Ignat Wurm (Olomouc); RR. ac Ill. Msg. Tumpach (»cras adventurus«); RR. et Celsiss. D. Car. Princeps de Hohenlohe-Langenburg; Pl. R. et Exim. D. Fr. Gillig; R. D. A. Rejzek, S. I. (Hostýn); RR. Ill. ac Ex. D. Jos. Doubrava, ep. Reginae-Hradecensis (Chrast); RR. et Ill. D. Wisnar, episcopus (Olomouc); Excell. ac RR. D. Georgius Posilović, archiep. Zagrabiensis; RR. ac Ill. Filip Nakić, ep. (Dubrovnik); Excell. ac RR. D. Iosip Stadler, archiep. Sarajevensis; R. D. Jan Czekaj, Resurr. (Stara Zagora); Pl. R. D. Alois Hlavinka (Kučerov); R. D. Jos. Vajs (Praha); D. Veselić, Spljet, RR. ac Ill. D. Šarić, ep. (Zepce); A. R. D. Kar. Procházka (Stochov in Bohemia). Doct. collegium professorum Seminarii Sarajeviensis.

Postea legit R. D. Mart. Jugie, *De immaculata Deiparae conceptione apud Byzantinos scriptores post schisma consummatum defensa*.

Sectio communis theoretica.

Post has lectiones deliberabatur de proposito a R. D. Dre Grivec consilio condendi Academiam. Quamquam res omni ex parte considerari non potuit, omnes convenerunt, aliquam societatem doctam, internationalem, cui nomen sit *academia Velehradensis*, esse condendam et ad hoc delegati sunt tres RR. DD. (Dr. Grivec, Palmieri, Špaldák), cum iure cooptationis, qui secundum placita sectionis et conventus rei perficiendae operam darent. Omnes convenerunt praecipuum munus eius fore omnibus modis iuvare studia, quae pertinent ad discidium inter ecclesiam orientalem et occidentalem componendum; imprimis ad adiuvandos et augendos commentarios »Slav. litt. theol.«, qui tamen, quatenus eorum est conspectum litteraturae theologicae Slavorum exhibere, non ab ipsa ederentur sed tantum adiuvarentur. De amplitudine tamen obiecti, quod sibi proponere debeat nonnihil disputatum

est (RR. DD. Rostworowski, Bukowski, Špaldák). Denique in pleno approbata est sententia eorum, qui (cum R. D. Dre Grivec) academiam volebant esse societatem *ad »studia ecclesiae orientalis (Graeco-slavicae)« alenda*. Nihilominus consilium commentarios »Slavorum litteras theologicas« per eam adiuvandi mutatum non est. Leges societatis, similes legibus societatis »Görres-Gesellschaft«, ferendi munus collegio delecto commissum est; secretarius futurae societatis designatus R. D. Ad. Jašek.

Sectio orientalis.

2./VIII. hora 8. in aula consedit sectio orientalis. Consenserunt omnes doctrinam catholicam accuratius ac verius esse exponendam ab orthodoxis theologis et ex purioribus (non protestanticis vel veterocatholicis) fontibus hauriendam. Loco vocis »nepogrěšimost'« (quae proprie significat libertatem a peccando) adhibenda est — auctore ipso doctissimo RR. D. Mal'cev vox »bezošibčnost'« ad infallibilitatem Romani pontificis significandam, sicut adhibetur de infallibilitate ecclesiae. Item, quod R. D. Franco proposuit, ratio infallibilitatis ecclesiae bene explicanda est, ne permisceatur cum inspiratione. Maxime notatum est compendia, quae in seminariis orthodoxis a professoribus explicantur, doctrinam ecclesiae catholicae non exhibere puram, sed corruptam (R. D. Jugie)

Haec deinde proposita unanimi consensu approbata sunt:

Conventus exprimit desiderium, ut mutua cognitio orientalium et occidentalium in dies crescat et augeatur.

Conventus exprimit desiderium, ut speciatim orthodoxi non ex fontibus protestanticis hauriant, quia ibi doctrina catholica vitiata proponitur, sed ex catholicis.

Iuventus ex oriente invitatur ad invisendas universitates catholicas, ut non solum theologiae, sed etiam historiae et archaeologiae et aliis studiis operam dent.

Conventus invitat praecipue iuvenes theologos ad studium speciale historiae ecclesiasticae septem conciliorum.

Desiderium exprimitur, ut inter orientales propagentur libelli et ephemerides, quibus serium studium, ut omnes unum simus, excitetur et promoveatur.

Conventus exprimit votum, ut catholica instituta faciliorem aditum praebeant orientalibus.

Invitentur omnes universitates et seminaria catholica, ut indices lectionum et professorum mittant quotannis institutis orientalibus.

Postero die haec sectio in deliberando perrexit. Omnia consilia, quae tunc approbata sunt, a RR. D. protoier. Al. de Mal'cev saltem adumbrata erant. Cuius, utpote viri doctissimi, quo ritus ecclesiae orientalis nemo peritior dici possit, verba, quibus de consilio exposuit, ut ecclesia orientalis omnes sanctos occidentales colere velit, ingenti plausu excepta sunt; spiritus enim est

manifestatus eo modo, quo clarius esse non potest. Volebat autem imprimis, ut animi christianorum orientalium et occidentalium remediis contra indifferentismum inter se, mutuo officio, adiuventur et communibus (sepositis igitur controversis, ne in hac re »propaganda« agatur, sed caritatis auxilium praestetur) fundamentalibus veritatibus ad veram pietatem inter se impellantur; sed etiam mutua caritatis externae officia, ut ad mutuum amorem fovendum aptissima, floreant.

Approbata deinde sunt haec proposita:

Oportet, ut oriens cum occidente conveniat in operibus caritatis etiam externae, et mutuo praestentur.

Item conveniat in oppugnandis motionibus adversus fidem christianam.

Conveniat porro in quaerendis omnibus rebus, quibus honoratur Pater caelestis, quae sunt quodammodo communia eis, qui Christum diligunt.

Conventus exprimit desiderium, ut omnes sacerdotes unionis amicissimi in utraque ecclesia saltem semel in mense missam celebrent ad tollendum schisma cum pari intentione (saltem secunda); simul instruaturs populus, ut accedat cum eadem intentione ad communionem.

Idem exprimit desiderium, ut sacerdotes praedicent de mutua caritate.

Rogandus est Apostolatus ss. Cyrilli et Methodii, ut usum, quem in his rebus servat, velit divulgare.

Lectiones 2.VIII. habitae.

Legerunt: R. D. Dr. Antonius Straub S. I., theol. prof. in C. R. universitate Oenipontana (Kalksburg): »*De principio essentiali unitatis ecclesiae Christi*«. — R. D. A. Gratieux, prof. (Châlons sur Marne): »*De elemento morali in theologia A. S. Homjakov*«. — R. D. Jos. Bocian (Lvov): »*Quomodo liturgica studia ad ecclesiarum discidium tollendum pertineant*«. — A. R. D. Fr. Snopek, aep. archivarius (Kroměříž): »*De discipulorum s. Methodii ad Romam relatione*«.

Meridie conventus photographo speciem sui exprimendam praebuit.

Post meridiem legerunt R. D. Al. Bukowski, prof. theol. (Weidenau): »*Quid Russi orthodoxi doceant de poena temporali pro peccatis remissis ac de fine epitimiarum sacramentalium*«. — A. R. D. Dr. Basilius Suciú (Blasii in Hungaria): »*De natura medicinali et vindicativa epitimiarum in ecclesia Graeca*«. — A. R. D. Dr. Svetozar Ritig, prof. theol. (Djakovo): »*De Vlad. Solov'ev relationibus ad Croatas*«. — Doct. D. Dr. Mar. Zdziechowski, prof. univ. Jag. (Kraków): »*Litterata Russia quid Occidentis gentibus in rebus fidei*

exhibere possit«. — R. D. Dr. Mat. Končar, prof. theol. (Sarajevo): »*Quid agendum sit, ut unio ecclesiarum promoveatur*«.

Sectio communis practica.

Post lectiones conventum est ad deliberandum de quibusdam rebus agendis. Proposita approbata sunt haec:

Propositum de Kalendario primum (seu a) et tertium (seu c) negligenda sunt.

In proximo conventu ne misceantur cum conventu doctrinae studioso res alio pertinentes.

Iam nunc statuatur tempus (dies e constituto dimidio mensis suo tempore eligenda), quo proximus conventus habendus sit.

Creentur praeparaturi conventum III., qui suo tempore quaestiones tractandas publicent.

In proximo conventu ante meridiem tantum lectiones habeantur, post meridiem variae quaestiones discutiantur. Singulae lectiones ne durent supra 20 minutas.

Qui aliquid proponere volent, mittant proposita sua ante conventum eis, qui eum praeparabunt.

Ultimus dies.

Ultimo conventus die deliberabatur in sectionibus de rebus nondum ex omni parte expensis. Post meridiem legit R. D. Sévérien Salaville (Constantinople): *De s. Theodori Studitae doctrina de B. Petri Romanique pontificis primatu*«. Deinde orationem habuit A. R. D. Nicolaus Franco, assistens Bibl. Vatic. (Roma): »*De solidaritate christiana*«.

Quo facto proposita a sectionibus a pleno conventu approbata sunt.

Postea hymno Te Deum in ecclesia decantato laeti omnes de prospero eventu ac novo ardore inflammati discesserunt.

Slavorum litterae theologicae. Conspectus periodicus.

Dirigentibus

Dr. Jos. Tumpach, Dr. Ant. Podlaha, Ad. Špaldák. Pragae
E. Matzel, Chyroviae. Dr. F. Grivec, Labaci. Dr. Kam. Dočkal,
Zagrabiae.

Annus V. (1909)

Pragae Bohemorum.

Nr. IV.

BOHEMICA.

Adolf Jašek, Výklad idey cyrillo-methodějské. Velehrad 1900. Str. 56,
Adolphus Jašek, Quid sibi velit idea Cyrillomethodiana. Velehradii 1909,
pag. 56.

Eodem fere tempore, eadem extensione, simili argumento, dispositione, fine ac Dris Fr. X. Grivec libellus lingua slovenica exaratus »Vzhodno cerkveno vprašanje« (Orientalis quaestio ecclesiastica), editum est opusculum supra nominatum. Diligens et bonae spei sacerdos Moravus, notus laboribus occasione utriusque congressus Velehradensis ad studia in̄ter Orientem et Occidentem promovenda exantlatis et susceptis itemque commentationibus de studio biblico et in his fasciculis et nuper in »Biblische Zeitschrift« publici iuris factis, quod non sine studiorum nostrorum emolumento fore speramus, e specialis scientiae cacuminibus descendit ad campum lectorum latius patentem, ut summa capita illorum studiorum, quibus dant operam patroni et amici horum commentariorum, modo quo fieri poterat ad captum omnium accommodato, explicaret et ita novos operi huic in genere et »Apostolatui SS. Cyrilli et Methodii« in specie fautores conciliaret.

Optimis iisque cum vetustioribus tum recentissimis huc pertinentibus litteraturae russicae, polonicae, bohemicae, aliquatenus etiam croaticae, italicae, germanicae fontibus usus, quinque capitibus propositum suum exsequitur: Quomodo singulae gentes slavicae religionem christianam susceperint; quae sint causae, quae sit origo discidii ecclesiastici in Oriente; conspectus historiae ecclesiae russicae et unionis; quae sint quaestiones inter utramque ecclesiam controversae; quae sit huius temporis ecclesiae russicae condicio.

Laudandum est in hoc scriptore studium, quo alteram partem in quavis quaestione audit, quo praesertim, ubi facile offendi posset ferendis iudiciis adversis vel minus acceptis, id per verba alicuius scriptoris illius populi fit, ad quem illud iudicium pertinet. Utinam, quo amore libellus hic scriptus est, eodem legatur. Tales vel similes commentationes in alias quoque linguas, imprimis non slavicas, verti

deberent, quo veriora de re hac iudicia pleniorque eius cognitio eo pertingerent, quo cothurni latinitatis huius non possunt penetrare.

Quae minus placent, haec fere sunt: Initia fidei christianae apud Croatas et maxime apud Slovenos forsitan aliquibus eorum in tempus nimis serum reposita videantur. Titulus opusculi magis ad prooemium quam ad totum libellum pertinet. Pag. 30. in versione ex lingua polonica vox »jednak« minus recte per idem vocabulum fidei bohemicae reddita est, cum non »partim«, sed *ovšem* (= »utique« vel »quidem«) denotet; hoc manifesto ipsa orationis series postulat. Denique sermo bohemicus, quamvis aliarum linguarum slavicarum serio studio excultus et politus sit, tamen hinc inde, praecipue in syntaxi, germanismum redolet: nimis crebro adhibentur verba passiva, ubi hoc a linguae genio abhorret, minus rectus est interdum usus instrumentalis in praedicatis loco nominativi; praeter alia minora laedit germanicus usus pronominis »tento«, ubi omnino superfluum est; in libello quindecies.

Jos. Vraštil.

RUSSICA.

Богословскій Вѣстникъ. 1908.

A. Spasskij, Пахоміѣ і Theodor, pervye osnovateli kinovitskago podvižničestva po grečeskim i koptskim skazaniyam (De Pachomio et Theodoro, primis vitae coenobiticae institutoribus iuxta graecas et copticas versiones). I, 53—80, 287—308.

A S. nec graecus textus (in Actis Sanct. t. III. Maii 1866 p. 24—44.) nec memphiticus (in Annales de Musée de Guimet. t. XVII, Paris 1889, Monuments pour servir à l'histoire de l'Egypte au IV siècle) primitivum vitae s. Pachonii textum continere iudicatur. Uterque autem et graecus et memphiticus ex uno eodemque textu coptico desumptus est. Instituta autem textus graeci et memphitici comparatione memphiticus ob suam cum IV. saeculi chronologicis adiunctis convenientiam textui graeco praestare dicendus est.

M. Tarčev, Duhovnaja pravednost' (De perfectione spirituali), I, 90—134. T. triplicem perfectionem distinguit: legalem, quae in caeremoniarum ac legum observatione consistebat; prophetica, quae quidem interna curabat, at praepriis bonum sociale ut finem spectabat; N. Legis perfectionem, quae spiritualis est. Novae legis praescripta, quae perfectionem spectant, dupliciter dividit Tarčev: in ea, quae ut lex praeepta sunt, et quae solum ut principia praescripta sunt. Ultima ab eo illa intelleguntur, quae catholici consiliorum nomine a Christo christianis commendatorum comprehendunt.

Toto articulo quaedam notionum confusio observatur.

P. Strahov, Bogoslovie i estestvoznanie (Theologia et scientiae naturales) I, 257—286. Cum fides ac ratio ab uno eodemque Deo procedat, pugna inter ipsas nequaquam esse potest; — cum vero scientiae naturales magis in dies multiplicentur, quam maxime necessarium est, ut aliquis ultimas disciplinarum naturalium conclusiones synthetice coniungat atque ex ipsis disciplinis naturalibus ostendat: veritatem cum agnosticismo vel indifferetismo coniungi minime posse. Quamobrem in academiis apologetica introducenda est, in qua ultimae illarum conclusiones encyclopaedica ratione perstringantur atque ita via etiam homini rerum naturalium perito sternatur, ut suae disciplinae auxilio adiutus fidem veram amplectatur. Huic propositioni etiam quivis catholicus prosperum successum ex intimo corde exoptat.

N. Kapterev. Reformationis ecclesiasticae actio tempore patr. Iosephi eiusque principales auctores, I, 309—338, 456—505.

Reformatio, quam saec. XVII. patr. Nikon perfecerat (cf. E. Golubinskij, Къ нашей полемикѣ съ старообрядцами. Moscovia 1905) opus Alexii imp. fuit. Ipse enim cum ex motivis ecclesiasticis (educatio a Steph. Bonifat'evič, — totius familiae a Philareti patriarchae, imperatoris avi, erga ecclesiam Const. et Graecos reverentia) tum ex motivis politicis (Moscoviam post Constantinopolim captam tertiam esse Romam) omnibus viribus curavit, ut Russorum ecclesia iuxta Graecae ecclesiae disciplinam reformaretur. Imperatorem hac in causa protopresb. Stephanus Bonifat'evič, patr. Nikon, senatores Rtiščev Theodorus eiusque soror Anna ac sen. Borys Morozov, magistri ex urbe Kiovia advocati, ut rem ad effectum perduceret, adiuvabant. Attamen patr. Nikon, imperatore non instigante, suis viribus derelictus Kapterevii sententia nihil efficere potuisset.

Singulorum quoque, qui reformationi peragenda manum apposuerunt, in auxilio praestando sors describitur.

N. Aksakov, Predanie Cerkvi i predanie školy (De ecclesiae et scholae traditione). I, 374—399, 517—551; II, 151—175, 382—409; III, 27—48, 583—599.

Occasione disquisitionis a collegio ad praeparandam synodum constituto de chirotonia factae Aksakov ostendit a) inter ecclesiasticam traditionem et scholarum traditionem probe distinguendum esse, — b) sacerdotem atque episcopum omnia iura atque facultates, ut sacramenta conficere atque ecclesiam regere possint, in ordinatione vi solius gratiae divinae, non ex episcopi delegatione accipere (contra Ostroumov ac Dmitrievskij). Alteram disquisitionis partem Aksakov argumentis ex traditione petitis evincere studet. Verum optime difficultas solveretur, si iurisdictionis atque ordinis notio probe discerneretur. *A.* ibi suam de fidelium, sacerdotum atque episcoporum ad ecclesiae organismum relatione sententiam proponit. In argumentis ex traditione adductis multa inveniuntur, quae ad quaestionem illustrandam, quomodo in ecclesia orientali populus, clerus atque episcopus ad sacerdotis atque episcopi electionem, consecrationem regiminisque ecclesiastici collationem concurrerint, magnam lucem affundere possunt.

N. Kapterev, Bor'ba kružka revnitatelej blagočestija s patriarhom Iosifom o edinoglasii (De factionis pietatem propugnantium pugna cum patr. Iosepho de monotonia) I, 668—692; idem: Pervyja cerkovno-reformatorskija dējstvija patriarhi Nikona (De primis patr. Nikonis reformationibus ecclesiasticis), II, 176—220; idem: Cerkovno-obrjadovija reformy Nikona (De ritualibus patr. Nikonis reformationibus), II, 341—381; III, 218—252; idem: Ispravlenie cerkovno-bogoslužebnyh knig pri patriarhe Nikone (De ecclesiasticis libris a patr. Nicone correctis), III, 538—559. — Regnante in Russia imperatore Alexio constituta est factio, quae populi mores et ecclesiae atque cleri disciplinam reformare conabatur. Ad ipsam praeter imperatorem pertinebant: Stephanus Bonifat'evič, metrop. Nikon (futurus patr.), senatores Theodorus Rtiščev atque Boris Morozov aliique. Nominata factio imperatore protegente ecclesiam regebat, populi atque cleri vitam atque mores reformabat. Quae factionis actio sua sponte ad pugnam cum patr. Iosepho ducebat, quae occasione plurium versuum psalmi uno eodemque momento a pluribus decantatorum revera exarsit. Qua ex pugna patriarcha Iosephus, licet in synodo 11./2. 1649 habita contrariam sententiam propugnarit, in synodo 1651 habita victus cessit. 15. aprilis 1652 p. Iosepho mortuo eligitur Nikon, qui factione dispersa, solus reformationem, quae totam Russiam in duas partes divisit, ad finem perduxit. Quod Nikonis opus auctor in principalioribus eius momentis evolvit.

Kapterev patriarcham Nikonem ad opus, ad quod utpote solida doctrina theologica et historica destitutus, omnino ineptus fuit, ag-

gressum esse dicit. In rebus disciplinariis, neglectis rebus maioribus, minuta curabat atque mutabat (cf. II, 176 sqq.); in rebus vero ritualibus, quas dogmatis loco habebat, secundum recentioris Constantinopolitanae ecclesiae normas, disciplina suae patriae omnino spreta procedebat (III, 218 sqq.; libros vero liturgicos iuxta editiones Venetianas correxit (III, 538 sqq.). Non in omnibus tamen culpandus est patr. Nikon; ipse enim utpote indoctus id quod patriarchae orientales, qui Moscoviam eleemosynam petentes veniebant, ipsi suadebant, faciebat atque ritus ac caerimonias, sicut alii, pro dogmate reputans ad ritus reformandos sese convertit.

M. M. Tarčev, Spasitel'. I, 221—256.

S. S. Glagolev, Duhovnaja pravednost'. I, 90—134. Religioznaja filozofija u negrov Barili. I, 135—147.

S. Glagolev, Grečeskaja religija. I, 339—373, 552—589; 613—667; II, 1—31; III, 1—26, 157—187.

N. Zaozerskij, Točnyj smysl i značenie Apostol'skago 34go pravila. I, 81—89.

N. A. Zaozerskij, O principě religioznoj svobody. I, 506—516.

P. V. Tihomirov, Očerki po gnoseologii. I, 693—706.

A. I. Pokrovskij, Vethozavětnyj profetizm, kak osnovnaja, tipičeskaja čerta biblejskoj istorii Izrailja. I, 764—793.

G. A. Voskresenskij, Iz cerkovnoj žizni pravoslavnyh slavjan. Bukovinsko-dalmatinskaja mitropolija. II, 260—291.

E. Žmakovskij, O harakterah. II, 509—534.

S. I. Smirnov, Miloserdij podvižnik — Daniil Perejaslavskij. II, 569—576.

D. G. Konovalov, Religioznyj ekstaz v ruskom mističeskom sektantstve. II, 535—568; III, 188—217.

D. G. Konovalov, Psihologija sektantskago ekstaza. III, 628—638.

N. Zaozerskij, K voprosu o zlonaměrennom rastorženii braka. (De malitiosa derelictione unius coniugis per alteram partem tamquam causa ad solvendum matrimonium) II, 246—259.

N. S. Suvorov in suis «Замѣтания на проектъ положеній къ разбору: составленный Особымъ Совѣщаніемъ при св. Синодѣ 1903» oppugnat commissionis synodalis opinionem, derelictionem unius coniugis malitiosam ad matrimonii vinculum solvendum sufficere. Zaozerskij vero eandem atque commissio sententiam tuetur, quam in libello: «Злонамѣренное оставленіе однимъ супругомъ другою какъ основаніе къ расторженію брака 1907» (Malitiosa derelictio unius coniugis per alteram partem ut causa solvendi matrimonii) latius propugnat.

S. Bratkov, Novokatholicizm i enciklika Pija X. protiv modernistov. Neocatholicismus et encyclica Pii X. contra modernismum. II, 410—437. Commemorata encyclica Pascendi Dom. gregis ex 8. 10. 1907 et modernistarum responsis, Bratkov Pii X actiones reprehendit, modernistas vero laudat.

V. Myšcyn, Cerkovnoe ustrojstvo po poslanijam Ignatija Antiohijskago (Ecclesiae temperatio secundum Ignatii Antiocheni epistolas), II, 473—508. Cum testimonia (Polycarpus, Irenaeus, Origenes) atque interna argumenta Ignatianas epistolas opus Ignatii Antiocheni manifesto ostendant, M. in principalem s. Ignatii doctrinam, nempe de oboedientia episcopo debita, quae in ss. Eucharistiae participatione quam maxime enitet, inquirat. Myšcyn doctrinam apud s. Ignatium de subordinatione episcopo debita ex motivis practicis exsurgere existimat, ut ecclesiam nempe a Docetis, qui humanam Christi naturam ac propterea ss. Eucharistiae sacramentum negabant, tueatur

ac defendat. Monitum itaque unionis cum episcopo nihil est nisi adhortatio, ut fideles participes sint ss. Eucharistiae, quae ab episcopo conficitur et a Docetis repudiatur, — utque fideles hac ratione a Docetarum erroribus immunes serventur (cf. p. 499).

Non apostolicam episcoporum successionem vel ecclesiarum inter se connexionem intuitus monet s. Ignatius, ut fideles episcopo adiungantur, sed timor, ne Docetae suis haeresibus fideles corrumpant, s. Patrem ad eam adhortationem compulit. Quare doctrina Ignatii non ut momentum theologico-historicum, sed solum sub specie polemico-practica spectari potest (p. 499).

At nemini dubium esse potest, quin s. Ignatius episcopum monarchicum ut factum universale admittat, ita ut episcopus, licet presbyterio adiutus, ecclesiam regat (p. 505 sq.) Verbis ἵπτις καὶ προχάθηται ἐν τόπῳ χωρίῳ Ῥωμαίων» председательство римской церкви мыслилось Игнатием не въ одной сферѣ благотворительности (praesidentia ecclesiae Romanae ab Ignatio non intellegitur sola amoris praesidentia) (p. 507).

Duo tamen animadvertenda esse videntur: a) quam ex tribus epistularum Ignatianarum redactionibus *M.* sequatur quamque germanam putet, non est manifestum; b) practico-polemicum finem, quem s. Ignatius in componendis suis epistulis habuit, nimis premere videtur.

A. Pokrovskij, Alexius P. Lebedev, II, 577—603; *A. Spasskij*, A. P. Lebedev, III, 103—141, 298—326, 455—486. — Alexius Lebedev, natus a. 1844, † 14.7. 1908. Lebedev ab a. 1870—95 professor historiae ecclesiasticae in Academia Mosc. ab a. 1895 hist. eccl. in Univer. Mosc. ut professor ord. tradebat. Mortuo hoc professore atque historico amisit historia ecclesiastica apud Russos suum optimum cultorem, qui ipsam ex infantili aetate eduxit, methodum criticam atque viam idoneam ei monstravit, viros, qui ipsam colerent, educavit.

Ante Alexii Lebedev tempora historia eccl. ob Nicolai I. severum regimen ac Philareti Mosc. ac Macarii rectoris Acad. Petr. agendi modum doctrinae nomen nequaquam meretur. Lebedev, cum Alexander II. benignius regere coepit, ut professor in Acad. Mosc. constitutus, historiam tradebat. Quam ut evolveret atque aliis ut rationem atque modum tractandi historiam ostenderet, imprimis fontes ecclesiasticae historiae analysi subiecit. Cuius studii fructus est: »Церковная историография въ главныхъ ея представителяхъ съ IV в. по XX.« Москва, 1908» (Historiographia eccl. in principalioribus eius repraesentantibus a IV. saec. ad XX. s. M. 1898, altera editio 1903 Petropoli), in qua historiae eccl. evolutio monstratur atque quid unusquisque fons valeat, iudicatur.

Hiscе studiis adiutus »онъ далъ ни болѣе ни менѣе, какъ научный и всесторонній курсъ всей церковной исторіи« (totius historiae ecclesiasticae doctrinalem atque universalem cursum praebuit) (p. 470). Operum, quae 1870—1895 Lebedev edidit, indicem praebet I. N. Korsunskij in Bogosl. Věstnik 1895, Nro. 11: »Двадцать-пятилѣтіе учено-литературной дѣятельности проф. А. Н. Лебедева.« Quae opera Lebedev denuo 10 tomis edenda curavit sub titulo: »Собрание церковно-историческихъ сочиненій.« Quae Lebedev ab a. 1895 scripserat, A. Spasskij in suo articulo, praesertim p. 104. annotata habet; alia vero in professoris mortui theca non edita manent.

In suis operibus Lebedev universam historiam ecclesiasticam singulaque eius maioris momenti facta illustravit ita, ut facta simul cum eorum causis atque effectibus conectere studuerit. Qua ratione ipse iam in primo suo opere ad doctoris gradum consequendum conscripto historiam tractat (Вселенскіе соборы IV. и V. вѣка. Обзоръ ихъ догматической дѣятельности въ связи съ направлениемъ школы Александрийской и Антиохійской, Москва 1873). Quo in opere tum dogmatum evolutionem tum partium inter se pugnantium motiva, relationis scil. fidei ad rationem quaestionem, non sola facta enarrat atque evolvit,

ita ut Concilia IV. et V. saec. a Lebedev descripta, quod evolutionem historicam attinet (non facta enarranda, in quibus Hefele excellit), episcopi Hefele Conciliengeschichte superent. Ad «Всеярусские соборы VI., VII., VIII. вѣковъ», licet solide conscripta sint, praecedentis operis dotibus carent. Verbo opera a Lebedev composita (— eleganter scripta intelleguntur —) etiam quae posterioris ecclesiae fata spectant, et doctrinae soliditate et critica ac doctrinae propria methodo et integritate atque universalitate praestant, ita ut hisce operibus Lebedev historiam ecclesiasticam in Russia in aliarum disciplinarum ordine posuerit. Praeterea Lebedev scholam historicam, cuius initia Methodius et Innocentius Smirnov, Philaretus Černigovskij, A. V. Gorskij posuerunt, evolvit atque instituit.

In eius tamen opinionibus de hierarchiae ecclesiasticae origine atque evolutione, protestantium erroribus seductis, quaedam minus recta, alia confusa habentur. Quod vero eius «Исторія Греко-восточной Церкви подъ властію Турокъ» attinet, cum non multa documenta adsint, quaedam populariter magis quam ratione doctrinae propria conscripta sunt.

A. P. Orlov, Proisħozhdenie i ħarakter t. n. fragmentov ex opere historico Ilarija Piktavijskago. II, 32—56.

B. G. Grečev. Prep. Nil Sorskij i »zavolžskie starecy« — publicisty II, 57—86.

S. S. Glagolev, Al'bert Lapparan [Lapparent] (1839—1908). II, 221—245.

M. M. Tarčev. Monističeskaja etika. II, 438—472.

Idem, Sociologičeskaja moral'. III, 253—343.

Idem, Ortobioz (Optimističeskaja nauka i npravstvennost') III, 560—582.

V. Myšcyn, Otnošenie cerkovnago ustrojstva k stroju obščestvennomu i gosudarstvennomu v pervye dvě vėka (Organizatio ecclesiae saec. I. et II. in relatione ad ordinem socialem et ad gubernii organismum), III, 49—66, 269—297. Secundum M. ecclesiae forma in suis essentialibus elementis (episcopatus, presbyteratus; diaconatus) ex formis ethnicorum omnino non pendeat; iudaismus vero minimum ad ipsam pertinuit (p. 80). Etenim a) paganorum societates temporalia tantum curabant nullasque proprietates ethicas a suis membris exigebant (81 sqq.); b) etsi christiani primis temporibus, ut legum tutela fruarentur, collegia simili ratione ac pagani efformabant, nulla tamen ratione hierarchia ecclesiastica (episcopus, presbyter, diaconus), in sua origine e paganorum collegialibus institutis pendet. Nam α) christianus episcopatus si nomen excipias, quod ex LXX desumptum est, non ex ordine officialium aerariorum, qui episcopi nominabantur, evolutus est: id enim manifestissime epigraphica documenta testantur. Etenim episcopis christianis, quorum munus primario spectabat ad cultum et regimen ecclesiasticum, solum secundo super temporalia invigilare iniunctum fuit; praeterea episcopus apud paganos rarissime officialis aerarius fuit. Nec ἀρχισυνάγωγος Iudaeorum quidquam in hac quaestione valet: ipse enim solum, ut ritualia praescripta servarentur, observabat; — minime vero regebat societatem aut cultus officium ullum obibat (p. 70 sqq.). β) Diaconus apud paganos servi sortem significabat; contra apud christianos officium denotat ecclesiasticum (p. 75 sq.). γ) Presbyteratus, si regimen et magisterium excipias (— quod solorum christianorum presbyterorum proprium est —) ē Iudaeorum seniorum collegio, qui et presbyteri vocabantur, ortus est. (76 sqq.).

Si vero praedictorum ordinum evolutio consideratur, ipsam et e populi psychologia illius temporis et e gubernii temperatione pependisse dicendum est. Etenim si socialis ordinis et regiminis civilis in imperio Romano evolutio cum regiminis ecclesiastici evolutione comparatur, secundum Myšcyn similitudo quam maxima observatur. Nam

republica sublata collegia et publica et privata, quae suis iuribus, ut eligendi officiales, iudicandi sua membra etc., utebantur, nondum suppressa sunt; et solum tempore procedente (II. saec. et initio III. s.) omnia iura ac privilegia, quae collegia habebant, a monarchismo absoluto et centralistico, usurpata sunt. Id etiam in regiminis ecclesiastici evolutione observatur. Quare tum ob evolutionis simultaneitatem tum ob populi indolem (— multi enim e Romanis, qui centralismo favebant, christiani fuerunt —) unam ab altera evolutione dependentem fuisse dicendum est (p. 83 sqq.)

I. M. Gromoglasov, Kanoničeskija opredelenija braka i značenie ih pri izslédovanii voprosa o formě hristianskago brakozaključenija. III, 344—361; 516—537.

A. Roždestvenskij, Ulučšenie položenija pastyrja, kak odna iz glavnějših sredstv k oživleniju prihodskoj žizni. III, 362—385; 600—627.

S. S. Glagolev, Istina i nauka. III, 400—422.

A. A. Kirčev, Sovremennoe položenie starokatoličeskago voprosa. (De recenti vetero-catholicae quaestionis statu) III, 433—486. Inde a consensibus vetero-catholicorum et orthodoxorum in urbe Bonn a. 1874—5 habitis vetero-catholici unionem ecclesiasticam cum russo-orthodoxa ecclesia sine intermissione quaerunt. Sed licet condiciones, quibus unio perfici possit, iam in illis consensibus constitutae sint: unitas nempe in dogmatibus, quae ab una, non divisa, oecumenica ecclesia septem conciliorum discenda sunt; et libertas suam disciplinam et formam ecclesiasticam retinendi ac theologicas opiniones profitendi; — novae tamen in dies difficultates oriuntur, quae quominus unio ad optatum finem perducatur, impediunt.

Quae impedimenta ut amoveantur, commissio Petropolitana unioni favens, quomodo vetero-catholici quaestionem de »Filioque« praesertim prout a s. Augustino explicatur intellegant, e commissione vetero-catholica in Rotterdam existenti a. 1907 quaesivit. Qua in interrogatione commissio Petropolitana haec annotat: a) s. Augustinum nulli traditioni innixum suam sententiam docuisse; b) s. Augustini sententiam reiiciendam esse, quia α) duo statuit principia in processione Spiritus Sancti (p. 426, 428), β) proprietates personales Patris Filio attribuit; γ) s. Cyrillus, cum de processione Spiritus Sancti a Filio loquitur, temporalem intellegit (p. 430); δ) quia denique alii Patres, cum processionem Spiritus S. a Filio tradebant, eandem doctrinam simili ratione ac Patres Graeci: διὰ τοῦ Υἱοῦ intellegebant (p. 428 sq.); ε) διὰ τοῦ Υἱοῦ a Patribus docetur, nam ante Spiritus Sancti spirationem Filius ponendus est ut condicio (p. 428 sq.).

Ad quae commissio vetero-catholicorum in Haag constituta a. 1907 respondit: a) vetero-catholicos Filioque non ut dogma acceptare (p. 440), sed solum ut opinionem theologiam (p. 136, 440), utpote quae ex dogmate ratione duce evoluta sit; b) ideo sententiam, quae Spiritum Sanctum a Filio procedere docet, non esse haeticam (p. 430), eo magis, quod ipsa a multis Patribus docetur, qui sunt: Tertullianus, Athanasius, Hilarius, Basilius, Didymus, Epiphanius, Ambrosius, Gregorius Nyssenus, Cyrillus Alex., Damascenus); c) Nominatos vero Patres hanc doctrinam profitentes idem sentire atque alios Patres, qui διὰ τοῦ Υἱοῦ docent (p. 442). d) verum Patres processionem non solum temporalem, sed et aeternam intellegere, cum Spiritum Sanctum a Filio procedere teneant (p. 439); e) ideo doctrinam s. Augustini teneri posse, cum Filius ideo in processionem Spiritus Sancti influxum habuerit, quia a tribus personis divinis una communis eaque identica natura possidetur (p. 440 sq.). f) cum vero sententia, quae »Filioque« tenet, solum opinio theologica sit, — etiam altera sententia, quae Spiritum Sanctum a solo Patre procedere docet, licet ipsa a nemine ex Patribus proclamata sit, ut opinio theologica tuto admitti potest (p. 442).

M. Hatuščýnskyj.

CROATICA.

Vesperal rimsko-slověnski (Vesperale Romano-Slavicum). Krk (Veglia). Sumptibus Academiae Palaeo-Slavicae. An. 1907. P. XV. + 343 + (104).

Adiuvantibus Archiepiscopo Olomucensi Francisco Sal., Episcopo-Praeposito Pragensi Francisco Borg., Praeposito Vyšehradensi Dre Nicolao Karlach, Canonico Dre J. Marek, monasterio Emautino Pragensi atque Josepho Vajs edidit Academia Palaeo-Slavica opus suprascriptum.

Quod argumentum libri attinet, continet Vesperas Dominicarum et Sanctorum totius anni iuxta libros Palaeo-Slavicos. Festa praecipua totum habent officium adiunctum. Dispositio libri consueta est. Praecedit Calendarium et preces (V—XV), dein sequuntur Vesperae Dominicae cum Completorio. (1—15). Postea Proprium de tempore (16—212), Proprium Sanctorum (213—343), Commune Sanctorum, In Dedicatione Ecclesiae, In Festis B. M. V., off. Defunctorum ([1]—[62]) et in fine officia Sanctorum pro aliquibus locis ([62]—[104]).

Externa libri condicio valde commendatur. Charta optima. Multis festis additae sunt imagines, immo etiam in Proprio Sanctorum.

Quod linguam attinet palaeo-Slavicam, haec notanda sunt. Vocales et consonantes juxta linguam Croaticam nostri temporis mutantur et scribuntur. V. gr. loco „št“ et „žd“ scribitur „ć“ et „đ“. — Vocales nasales mutantur in puras. Loco „ж“ scribitur „u“, v. gr. loco **сжтк** scribitur „sut“, loco **чѡѡжтк** „čujut“. Similiter **ѡ** mutatur in purum „e“. Loco **настоѡѡцѡѡѡ** scribitur „nastojecije“. — Palaeo-Slavicum **ѡ** scribitur littera ě, transcriptio melior non est. Loco **дѡло** scribitur „dělo“, loco **тѡхѡ** „těh“. — **ѡ** scribitur „i“. V. gr. loco **нѡ** scribitur „ni“, loco **бѡти** „biti“. — Semivocales simpliciter omittuntur. V. gr. 1. p. pl. „prosim“ loco **проснѡ**, „va vlnah“ loco **вѡвнѡхѡ**, „pogrezl“ loco **погрѡзѡ**. Omissio haec simpliciter admitti non potest. Est quidem verum, semivocales temporis cursu excidisse, ast num semper absque ulla recompensatione, magna est quaestio. Lingua Croatica hodierna testatur, **ѡ** in quibusdam verbis aliquam recompensationem obtinuisse. V. gr. jesam loco **јѡсѡмѡ**. Hinc quaestio est, num transcriptio „jesm“ optima sit.

Formae linguisticae in declinatione et coniugatione linguae palaeo-Slavicae omnino respondent. V. gr. „rikaje“ **риѡѡѡ** vel „k tebě vazdihajem tužecē i plačucē“ = **к тѡѡѡ вѡздѡхѡѡѡѡѡ тѡжѡѡѡѡѡ и плѡчѡѡѡѡѡ**.

Proprietates syntacticae, v. gr. brevior sententiae expressio per participia, nec non stylus gravis vere classicus ornant linguam Vesperalis prouti et vetustissima monumenta linguae palaeo-Slavicae.

Dr. D.

Hrvatska Straža. Dirigente dre. *Francisco Binički*. An. 1908.

O. I. Sabadini Subotić, Problem kulturnog razvoja (De problemate culturae evolvendae.) Fasc. IV.—VI.

Dissertatio haec ambitu suo maximis huius anni adnumeranda est, licet nondum ad finem perducta. Hucusque has quaestiones auctor solvit: quid sit cultura, quando incipiat, quando incipiat philosophia historiae. Reiectis variis falsis definitionibus auctor culturam definit

hoc modo. Cultura est constans influxus acquisitarum veritatum et practicarum conclusionum in societatem. Quoad secundam quaestionem contra materialismo-monismum asserit, culturam incipere, cum homo quoad corpus et animam aptus sit ad opera culturae creanda. Ad tertiam quaestionem respondet, veram historiae philosophiam cum religione christiana incipere. Triplex theoria generatim historia explicatur: theistica, rationalistico-pantheistica et sociologica accomodata scientiis naturae investigandae. Modo auctor omnes has theorias crisi subiecit.

Theoria theistica supponit Deum Creatorem omniaque facta historica Providentia divina explicat. Rationalismo-pantheistica theoria contra omnia necessitate, caeca lege, determinismo explicat. Defectus primae theoriae iuxta mentem scriptoris est, quod careat analysi factorum historicorum, defectus vero secundae, quod nullam Providentiae divinae rationem habeat.

Dissertatio pulchris ornatu sententiis, sed nimis fusa est et lata. Res porro tractatur sequenti anno.

Dr. *Matija Pacher*: Božanstvo Kristovo (De divina Christi natura) Fasc. III.

Dr. P. praeprimis sententias praecipuorum nostri temporis rationalistarum nempe Harnack et Loisy refert. Harnack negat quidquid ordinem naturalem superat, miracula Christi progressui scientiae explicanda remittit. Loisy vero »qua historicus« Christum Deum non novit, tamen »qua catholicus« hoc confitetur, quamvis — sicuti ait — Christus se ipsum nunquam Deum declaraverit. Contra Harnack probat P. divinam Christi naturam ex possibilitate et vi probativa miraculorum; contra Loisy vero ex ipsis Christi effatis.

Dr. *Alfirevič*: Slobodna škola (De schola liberalismi) Fasc. III.

A. probat scholam laicalem finem educationis non attingere, quippe quae characteres educare nequeat, ruinamque rei publicae sub omni respectu efficere — exemplum Gallia. Pugnandum contra monopolium reipublicae et contra scholas simultaneas, optanda libertas prouti in Anglia exstat.

Katinov: Historički apriorizam (De apriorismo historico) Fasc. IV—V

In praesenti commentatione refellit K. apriorismum historicum. Moderni enim a priori supernaturale negantes ex historia omne elementum supernaturale eliminant. Cum hocce praeiudicio historiae incumbentes facillime quidem Christum purum hominem asserunt, sed et maxima cum iniuria, cum testes quoque oculos propter sua praeiudicia contemnant.

Dr. *Alfirevič*: O dakle živuća bića? (De origine vitae.) Fasc. VI.

Experimentis Pasteuri innixus refutat auctor imprimis generationem aequivocam, quia ad vitam producendam sola mechanica et chemia non sufficit; dein refutat hypothesim »meteoricam«, quia hoc modo quaestio non solvitur, cum eadem quaestio de vita huiuscemodi siderum exurgat. Denique refutat theoriam cosmoorganicam, quia sola motione corporis anorganici vita non oritur. In fine reiecit hypothesim, quae ope radii originem vitae explicare conatur.

P. Lončar.

SLOVENICA.

Dr. *Avguštin Stegenšek*, profesor bogoslovja in c. kr. konservator. **Konjiška dekanija**. Umetniški spomeniki lavantinske škofie, drugi zvezek. S 75 nariski v tekstu in 94 slikami na 59 tablicah. V Mariboru 1909, založil pisatelj. Str. VIII + 300. **Decanatus Konjicensis**. Artis monumentorum in episcopatu Lavantino extantium tomus II. Cum 75 delineationibus textui insertis et 94 imaginibus in 59 tabulis. Maribor

(in Styria inferiore) 1909, sumptibus scriptoris. Paginae VIII et 300.)

St. opus susceptum magnae molis, exaraturus topographiam ecclesiasticam dioeceseos Lavantinae; consilio paulisper mutato profanae quoque artis monumenta in operis sui provinciam assumpsit hoc tomo secundo, quod in primo (*Dekanija Gornjegrajska*, 1905) nondum fecerat

Singulis decanatibus singulos dans tomos, in hoc secundo, qui argumento non minor priore, extensione potior evasit, post historicam introductionem de ecclesiis, arcibus, castellis praediisque recenset antiquitates praehistoricas, romanas (inter quas aliquot inscriptiones latinas ex temporibus Antonini Pii et posterioribus), palaeo-historicas, in qua operis parte dilucidat, qualis olim dominorum condicio et iuridica relatio fuerit ad subditos, quorum tres classes distinguit (*nevoljnik*, *kmet*, *obrestninar*) variis servitii gradibus dominis obstrictas, indagat causas, quae pedetentim tristiores inter utrumque incolarum genus relationes adduxerunt.

Partis specialis, singularum parochiarum historiam et artis monumenta ita pettractantis, ut omnia, quae ad rem pertinent, eleganter exponantur et integre, pars fere dimidia, eaque lectorum remotiorum animos magis attrahens, data est historiae *Žičensis* monasterii Carthusiani fusi narratae (1163—1782). Ut materiae suae auctor satisfaciatur et quae de hoc argumento minus recte dicta fuerant, refellat, altius rem repetit et lectoribus instituto monastico non initiatis praebet ea, quae ad foundationem huius ordinis et in specie *Žičensis* monasterii pertinent, primaevas eius regulas totumque modum vivendi, deinde quomodo per saecula floruerit, defloruerit, revixerit, extinctum sit. Non minorem diligentiam navat historiae aedificiorum, oeconomicae, litterariae, luvat afferre ultima huius partis verba: „Quanti sit momenti Carthusia *Žičensis* ad localem historiam provinciae, apparet e conspectu nostro possessionum illius monasterii. Nemo alius aeque diligenter acta scripta recondebat et asservabat atque monasteria. Ex documentis Styricis, usque ad a. 1260 pertinentibus, a Zahn publici iuris factis, quae 1535 numerantur, manibus hominum profanorum tantum 46, ergo $3\frac{0}{10}$ servata sunt; ex 733 antiquissimis (I. tomi) profana sunt tantum sex, ergo $0\cdot8\frac{0}{10}$! Addentes, omnes chronisticos commentarios a viris ecclesiasticis originem duxisse, facile asserimus, nos hodie sine monasteriis de historia provinciali primorum post annum millesimum saeculorum nihil fere scituros fuisse.“ Verba haec luculenter testantur, quanta pars fuerit monasteriorum in litteris colendis.

Si commemoramus, scriptorem imagines quoque, fundamentorum delineationes, photographias fere omnes propria manu fecisse, totum opus propriis sumptibus (Ordinario eius Dre M. Napotnik munificenter pro I. tomo 1000, pro II. 500 coronas praestante) edidisse, facile patebit, hoc opus eius cum simili opere Dris Antonii Podlaha, canonici Pragensis, comparari posse, monumenta ecclesiastica archidioeceseos Pragensis conquirentis, paulatim publici iuris facientis, pro hoc studio neque tempori neque pecuniae parentis. Immo, si expendimus, in populo etiam minore hunc doctrinae campum minus fuisse cultum, nullas fere exstare societates pro his studiis specialibus, haud scio an palma sit porrigenda libro Dris Stegenšek.

Jos. Vraštil.

PARS DISSENSIONIBUS INTER ECCLESIAM OCCIDENTALEM ET ORIENTALEM COMPO- NENDIS DESTINATA.

De sacramento poenitentiae.

Quaestio V. De requisitis ad absolutionem validam et fructuosam ex parte absolventi.

Thesis X.

Ad valorem absolutionis absolutae, etiam a peccatis venialibus, requiritur semper aliqua confessio et nisi adsit causa excusans, confessio omnium peccatorum (formalium) gravium, quae a se commissa necdum sibi debito modo directe remissa esse poenitenti certò cognitum est, secundum numerum et speciem infimam, et nisi saltem ab hoc excusetur, saltem in genere propria voce prolata; at ad valorem absolutionis condicionatae probabiliter nulla confessio requiritur, si fieri non potest.

Declar. 1. Confessio dupliciter sumi potest; nempe vel stricte vel in magis universali significatione. „Confessio stricte est accusatio, qua in actu secundo aliquis se iudicialiter accusat, ut quando reus in iudicio interrogatus, confitetur iuridice suum crimen coram iudice et notario. Confessio minus stricte et in universaliore acceptatione extenditur ad ea, quae praecedunt, ut, cum reus dicit: ego volo confiteri meum delictum, de quo sum accusatus, vel quando ad hunc finem vocat iudicem et notarium, ut audiat eius confessionem, quia paratus est iam ad confitendum. Quae quidem in latiore significatione dicitur etiam confessio, eo quod implicite videatur iam reus confiteri suum delictum. Solet tamen [etiam] vocari voluntas seu propositum confitendi, ut distinguitur ab illa confessione stricta, qua reus in actu secundo et explicite confiteretur delicta.“ De Lugo, De poen., disp. 17, n. 72. Confessio late dicta potest definiri: signa manifestativa desiderii, quo poenitens desiderat providere animae suae de remedio spectante ad veniam peccatorum obtinendam. Confessio stricte dicta definitur: accusatio suorum peccatorum ad eorum veniam obtinendam sacerdoti potestatem habenti facta. Confessionem „omnium peccatorum“ etc. intellegimus ita ut sufficiat etiam accusatio in communi de peccatis ante distincte narratis, licet non accusatis vel de „omnibus, quae alter novit“ (Suar.) seu „accusatio relata ad memoriam, quam habet confessarius de illis peccatis prius distincte auditis“, qua relatione accusatio prior „aliquo modo fit sacramentalis per accusationem subsequentem taliter, ut possit ad sacramentum deservire.“ Ita cum De Lugo, De poen. d. 16 n. 638, Suarez, De poen. d. 22, s. 6, n. 5. Coninck, Illsung, Dicastillo suam sententiam communem esse testantibus statuimus contra s. Alphonsum, La Croix, Lehmkühl (Theol. mor. ² II, n. 348).

Genettus et Juenin putant bonam vitam anteaetam sufficere ad id, ut valide absolvatur absolute is, qui confiteri nullo modo potest. Et Jacobus Baius putat posse nonnunquam dari absolutionem per modum suffragii.

2. Dicimus peccatorem secundum communiter contingentia debere confiteri omnia peccata mortalia secundum speciem infimam et numerum in quantum fieri potest, in quo utique implicite includitur necessitas respondendi veraciter ad omnes interrogationes confessarii, quibus illa cognitio praeter cognitionem dispositionis acquiratur. (Cf. Conc. Lat. IV. cap. 'Omnis utriusque sexus'). Voce peccata complectimur etiam actus externos, qui licet non habeant per se propriam malitiam, tamen participant malitiam actuum internorum et cum iis unum actum moralem constituunt, sc. peccata in sua specie completa et consummata. Specifica peccatorum distinctio posita est in morali obiectorum differentia. „Porro specifica obiectorum moralium differentia consistit in diversitate bonitatis et in diversitate malitiae. Bonitas autem vel malitia moralis obiectiva exurgit ex convenientia vel inconvenientia cum natura rationali sive cum recta ratione [norma moralitatis] Tunc ergo habebimus diversam bonitatem, cum diversa est ratio, cur aliquid bonum sit, et vicissim diversam malitiam habebimus, quando diversa est ratio, cur obiectum non conveniat cum rationali creatura.“ Ballerini-Palmieri, Opus morale t. I, n. 236. Cf. De Lugo, De poen. disp. 16, n. 221. Singularem hac de re sententiam habet Amort, De sacr. poen. disp. 2, qu. 3, ad 1., qui putat hoc pendere a determinatione Ecclesiae, quid exprimendum sit, quatenus „speciem substantialem vocat illam, quae potest variare iudicium confessarii in ordine ad absolutionem suspendendam vel poenitentiam variandam“; et quatenus „lex de absolutione concedenda vel differenda et lex de modo poenitentiarum taxando dependeat a determinatione Ecclesiae.“ Non omnia, quae nunc pro mortalibus habentur, in ecclesia primorum saeculorum fideles confiteri debuisse alii quoque consentiunt, ut Boudinhon in Canoniste contemporain 1902, p. 408; cf. Dobschütz, Die urchristlichen Gemeinden, 1902 p. 277 ss.: Holl, Enthusiasmus u. Baßgewalt beim griech. Mönchthum 1898, p. 240; Oswald, Teil V., § 3. Ad numericam peccatorum distinctionem declarandam haec sunt notanda. Imprimis quoad peccatum externum non videtur posse dari regula aliqua metaphysica unitatis (quando sc. possit dici unum), „quia cum tota unitas haec sit moralis, recurrendum omnino est ad prudentum arbitrium et usum circa pluralitatem vel unitatem actionis. Unde multum pendet ex circumstantiis et ex qualitate actionis. Aliquae enim actiones sunt, quarum partes facilius uniuntur et faciunt unum, quam aliae. Una comestio v. g. est una actio humana; atque adeo erit unicum peccatum mortale in die Veneris una comestio carnum; si autem fiat duplex comestio, erit duplex peccatum. Unde vero iudicandum sit esse unam vel duas comestiones carnum colligendum est ex unitate comestionis humanae... Illa ergo unitas, quae sufficit ex parte ipsius comestionis ad conservandam unitatem comestionis, sufficiet ad unitatem peccati. Nec licet fuisset interrupta comestio ad dandam epistolam vel pecunias, aliquis

obligabit ad confitendam illam interruptionem, quantumvis facile posset explicari; neque etiam oporteret dicere, quot buccellas vel quanto tempore prandium duravit.“ De Lugo, De poen. disp. 16, n. 542. (Cf. Dicastillo, De sacr. poen. disp. 9, n. 63 ss.) Quoad peccata interna regula unitatis desumenda est arbitrio prudentis ex proportione ad peccata externa. „Quando enim obiectum perseverat nobis praesens moraliter, quia non habuimus animum discedendi ab ea cogitatione, sed casu et naturali aliqua distractione interrumpitur, censetur adhuc moraliter idem congressus (ut ita dicam) cum obiecto, quod nunquam discessit, sed habet se sicut ille, quem contumelia afficis, qui non discedit, licet parum avertas faciem ad loquendum aliquid breve cum alio ibi praesenti. Quando vero discessimus iam voluntarie ab ea cogitatione, licet non per revocationem voluntatis praeteritae, iam censetur congressus ille cum obiecto finitus et completus, data nimirum obiecto licentia discedendi et abeundi. Quodsi postea redeat, censebitur novus congressus et alia iam occasione peccari, non prima, quae iam cessasse videbatur.“ De Lugo, De poen. disp. 16, n. 569. Cf. Dicastillo, De sacr. poen. disp. 9, n. 107.

Venialia autem in genere accusare sufficere ad valorem ita probatur a Noldin, Summa theol. moralis³, t. III, n. 231. „Ad essentiam sacramenti generica peccatorum confessio sufficiens est . . . Quod in necessitate sufficit ad validum iudicium instituendum, id etiam extra necessitatem sufficere debet.“ Hanc confessionem peccatorum in genere tantum extra causam necessitatis etiam licitam esse defendunt: Gury-Ballerini, Eschbach, Bucceroni, Apicella, Génicot, Dicastillo. Contra quos Noldin l. c. putat per consuetudinem adesse obligationem venialia specificè confitendi. Hac de re in scholio.

Cum praeceptum confessionis obliget humano modo et ita ut suaviter observari possit, non obligat ad metaphysicam diligentiam in examine faciendo, sed sufficit, ut diligentia sit mediocris et ordinaria, qualem homines prudentes in re magni momenti adhibere solent; nec confessarius tenetur ad procurandam maiorem integritatem, quam poenitens ipse per examen obtinere possit. Quodsi poenitens postea casu certo cognoscat aliquid determinatius, quod sibi in confessione priore proferendum necessario fuisset, illud accusare tenetur. Solum ab his directe est absolutus, quae accusavit; directa sc. absolutio est Dei directa cessio iuri, quod habebat ad aversionem propter illud peccatum. Qui igitur directe est absolutus ab aliquo peccato nunquam debet (contra Dicastillo, De sacr. poen. disp. 6, n. 318 ss.) illud iterum confiteri. Qui directe absolvitur ab uno peccato speciali vel a genere peccati, a reliquis peccatis vi concomitantiae absolvitur, seu indirecte.

Circumstantias speciem novam afferentes simulque aggravantes mortaliter (non tantum venialiter: cf. De Lugo, De poen. disp. 16, n. 105) et circumstantias, quae ex peccato veniali faciunt mortale eiusdem speciei per se patet esse accusandas. (Cf. Conc. Trid. Sess. 14, cp. 5, cn. 7.) Sed fuerunt, qui etiam alias circumstantias, aggravantes nempe notabiliter in eadem specie, promendas esse censerent. Ita praeter orientales (cf. Šost'in, Prevoshodstvo ispovědi pravoslavnoj in Věra i

Razum 1887, II, p. 487 ss.: Bronzov in *Hr. Čtenie* 1902, I, p. 771) Alexander Halensis, Maior, Caietanus, Victoria, Cano, uterque Soto, Suarez, Henriquez, Fagundez, Th. Sanchez, Concina, Gonet, Natalis, Platelius etc. Sed communior est sententia s. Thomae, Paludani, Navarri, s. Antonini, Toleti, Durandi, Becani, Vasquez, Lessii, Toleti, De Lugo, Illsung, s. Alphonsi, etc. negans debere eas circumstantias explicari ad confessionis integritatem.

Deinde fuerunt, qui insuper requirerent explicationem temporis, si agitur de peccato iam ante remisso vel nondum remisso; ut Turrianus. Fuerunt etiam, qui negarent omni modo debito esse remissum peccatum, quod ut dubium (secundum veritatem) accusatum erat; velut Th. Sanchez, Dicastillo, Turrianus, Diana, Moya, Viva, Cardenas, s. Alphonsus; quod tamen quoad dubietatem numeri (decies plus minusve) communiter negare nolunt (excipe saltem Cardenam).

Tum multi (praeter eos, qui etiam positive dubia mortalia confitenda esse docuerunt, ut Merbes, Concina, Habert et, ut videtur, etiam A. Bronzov in *Hr. Čt.* 1902, I, 771) peccata mortalia ita dubie (vel saltem dubie graviter) commissa, ut ex neutra parte sint rationes positivae, quae ad iudicium prudens probabile sufficiant, (prout se habet homo ad hanc propositionem: sidera sunt paria), patefacienda esse censuerunt, inter quos sunt etiam Suarez, Sanchez, De Lugo, immo et s. Thomas. Peccata vero mortalia eodem modo dubie accusata non debere accusari vix quisquam ex auctoribus docet, cum tamen negari non possit posse aliquando ita dubiam esse obligationem, ut ex neutra parte revera sint rationes positivae, puta, si quis ante viginti annos se rite confessum esse scit, sed dubitat utrum peccatum ante confessionem an postea commiserit, nec certe omnes aequiprobabilismum teneant. Ceterum s. Alphonsus et alii ne tunc quidem concedunt cessare obligationem, cum aliquis habeat rationes probabiles credendi se peccatum esse iam confessum. — Sane et nos certitudinem non intellegimus nisi moralem eam, quae non excludit tenuem oppositi probabilitatem.

Praeterea D. Soto, Th. Sanchez, Castro-Palao, Ripalda, Salmaticenses, Tannerus, Collet, Amort, s. Alphonsus, alii ad integritatem confessionis exigunt etiam effectuum peccati declarationem.

Adversariis nostris etiam hic annumerandi sunt illi, quos in praecedenti positione declaranda attulimus negantes valorem absolutionis post cognitionem peccatorum solum genericam etiamsi paenitens sit bona fide.

Sufficere confusam numeri peccatorum expressionem putabant (probabiliter saltem) aliqui Canonistae, Angelus et Silvester; simile quid docere videtur E. Uspenskij, *Obličitel'noe bogoslovie*. Ufa 1891, p. 145.

Denique Petrus de Osma (damn. a Sixto IV. a. 1478) docuit confessionem in specie ex Ecclesiae universalis statuto, non divino iure esse sancitam. Si credamus scriptori D. Kyriakos in *Revue intern.*

de théol. V (1897), p. 11: „In der Lehre von der Buße, während die römische Kirche die Konfession der Sünden als absolut notwendig betrachtet, da(?) der Geistliche ohne sie die Satisfactionen nicht auflegen kann, die zur Expiation der nach der Taufe begangenen Sünden notwendig sind, die Protestanten aber jedes Sündenbekenntnis verwerfen, indem sie sich mit der inneren Reue begnügen, fordert die griechische Kirche das Sündenbekenntnis als bloß nützlich, damit der Büßende durch die ihm von dem Geistlichen aufgelegten Strafen sich bloß korrigiere.“ Cum hoc usus conveniret, de quo loquitur Leroy-Beaulieu, *L' empire des Tsars et les Russes*, III, 1889, p. 154 s. Nihilominus communis theologorum orientalis ecclesiae sententia concordat cum doctrina catholica. Makarij quidem (Pravoslavno-dogmat. bogoslovie³. Spb. 1868, p. 437 haec scribit: „Neobhodimost etogo isповѣdanija sama soboju očevidna iz togo, čto razrěšit' ili nerazrěšit' kakie libo grěhi, nadobno napered znat' ih.“ Similiter Ignatij Ostajstvaj edinoj, svjatoj, sobornoj i apostol'skoj cerkvi². Spb. 1863, p. 189: Pokajanie slagaetsja iz dnuh dějstvij, iz isповѣdi grěhov so storony kajščagosja, i iz rěšenija o niŭ so storony Služitelja Tainstva, o imeni, vo imja, imenem Božiiim“ etc. De differentia huius doctrinae a doctrina veterocatholicorum, cf. horum theologos: Schirmer, Grundriß der katholischen Glaubens- u. Sittenlehre. p. 40 s. 55; Moos u. Zdenek, Die katholische Kirchenreform u. d. Altkatholicismus. Schönberg 1900, p. 15. Revue intern. de théol. 1900, No. 31, p. 431—451; No. 32, p. 646—664 — Erasmus atque alii existimabant, primis ecclesiae temporibus nondum fuisse institutam confessionem secretam, sed tantum publicam et generalem. Ac N. Suvorov (Vopros o nomokanoně Ioanna Postnika v novoj postanovkě. Jaroslav 1898, p. 98; K voprosu o tajnoj isповѣdi 194) cum aliis dicit, etsi fuisse credatur primis saeculis secretam confessionem, absolvendi potestatem iunctam fuisse cum poenitentia publica.

3. Dicimus esse rationes, ob quas poenitens a tali confessione excusetur, ita ut absolutio valida (et fructuosa) concedi queat. Causae excusantes reducuntur ad duas: impotentiam physicam, qualis est defectus temporis vel defectus loquendi etc., et impotentiam moralem, qualis est, si confitetur adstantibus nimis prope aliis, vel confessario voce nimis elata loquendi etc. Hanc esse causam excusantem negatur a Šost'in l. c. p. 485—6, qui physicam tantum admittit (cf. Pravosl. Bogosl. Enciklopedija VI, 243).

Posse sacerdotem valide absolvere in tali casu audito vel uno tantum peccato omnes consentiunt, solus Victoria dubitavit. Plures (quorum aliquos enumeravimus thes. IX., decl. 2.) negaverunt valorem absolutionis, quando poenitens nullum peccatum in particulari confitetur, sed solum in genere, dicendo se multa peccata commisisse. Iidem negabant sufficere posse desiderium confitendi manifestatum. Cum iisdem etiam alii consenserunt, cum agitur de desiderio manifestato sacerdoti absenti.

4. Cum homines inter se suos conceptus manifestare non possint nisi per signa sensibilia, patet confessionem debere fieri aliquo signo

sensibili. Omnes consentiunt non ex ipsa sacramenti essentia sequi confessionem debere esse vocalem. Sed fuerunt, qui dicerent per se requiri sub gravi, ut confessio distincta sit vocalis (ut Viva, Amort) et alii, qui negarent (ut Villalobus, Ballerini-Palmieri) vel dubitarent (ut De Lugo) gravem ad hoc esse obligationem et alii, qui negarent graviter peccare eum, qui sine iusta causa sacerdoti absenti scripto confiteatur. Causa excusans ab hoc praecepto praeter impossibilitatem physicam potest contingere, cum aliquis vellet coram aliis confiteri occulte et ad hoc daret sacerdoti proxime sedenti scedulam, qua confiteretur peccatum et peteret absolutionem, ut ipse quasi aliud agens eum absolveret nemine advertente. Frequentius vero continget id fieri posse propter difficultatem proferendi vel duo verba (haec accuso) ex morbo vel alio impedimento; nunquam autem ex verecundia nimia. Scotus (?), Gabriel, Angelus necessitatem confessionis secretae affirmaverunt et Scotus propterea dubitavit, num possit fieri scriptura. Et culpabilem quidem fore confessionem publicam (sine iusta causa) censet etiam Suarez, sed non puto graviter culpabilem; nos vero solum ratione scandali eam peccaminosam esse posse arbitramur.

5. Apud antiquiores theologos communior erat sententia homini in extremo agenti, qui nullum dederit signum (quod sc. in aliis adiunctis acciperetur rationabiliter ut signum vel certum vel probabile) petitaе absolutionis, non posse (nec sub condicione interioris dispositionis) absolutionem administrari. Hoc persuasum habebant Suarez, Vasquez, Coninck, Laymann, Henriquez, Diana, De Lugo, Platelius etc. Sed opposita sententia iam communis evasit, licet non ab omnibus eodem pacto explicetur. Eam tenet s. Alphonsus, apud quem enumerantur ex prioribus Merbes, Morinus, Genettus, Holzmann, Sporer, Elbel, Viva, Salmaticenses, Croix, Tamburini et alii. Inter hos tamen plurimi praesumunt saltem aliquod signum sive praecedens sive praesens, quod a confessario non percipiatur et ita tantum posse moribundum absolvi iudicant. Nos vero praescindimus a quovis signo externo et ad hoc tuendum negamus actus suscipientis esse partem essentialem (non tantum condicionem) ritus, quo peccata ex opere operato remittuntur, et dicimus totam essentiam huius sacramenti positam esse in verbis formae, quamvis praerequirat, si proferatur absolute, legitimam confessionem. Ita sentiunt Scotus, Maior, Gabriel, Vivaldus, Dionysius Cisterc., Anton. de Litteratis, Almaynus, Carolus de Baucis, Marcantius, Herinex, Bartholomaeus de s. Fausto, Molfesius, Homobonus de Bonis, Robertus, Pullus, Alexander Ludovis. (postea Gregor. XV.), Maldonatus, Tamburinus, Fr. Brenner, Ballerini, D' Annibale, Berardi, et alii. Praeterea saltem vim seu efficaciam soli absolutioni tribuunt s. Thomas (In l. 4., d. 22, q. 2, a. 1. qc. 1 ad. 2. 3), Capreolus, Ferrariensis, Vega, et consequenter saltem Victoria,⁵ Canus, Dom. Soto, Toletus, Navarrus (cf. Gury-Ballerini, t. 2 n. 414 nota). Potest igitur in nostra sententia sacramentum poenitentiae *definiri*: sunt verba, quibus sacerdos ei, qui

peccavit post baptisma, gratiam peccatorum remissivam confert; quae definitio certe brevitate sua commendatur.

P. I. Ad valorem absolutionis absolutae, etiam a peccatis venialibus, semper aliqua confessio requiritur.

Dub. 1. Gregorius VII. episcopo Leodiensi (Liège) misit absolutionem (Ep. l. 2, 61), quin ille confessus sit. Cf. thes. IX, p. II. dub. 4.

2. Origenes eodem modo disserit de necessitate publicae confessionis, quo de necessitate confessionis in genere; ita In ps. 37 hom. 2, n. 1; In Lev. hom. 3. n. 4. Ergo si publica non est necessaria, nec alia requiretur.

3. Ratio, cur a patribus dicatur „confessio“ necessaria, praeclare assignatur ab Ambrosio (De Cain et Abel, l. 2, c. 27) his verbis: „Est quaedam in peccatis verecundia et poenitentiae portio crimen fateri nec derivare culpam, sed recognoscere . . . Nam qui peccatum suum ad quandam referunt, ut gentiles asserunt, decreti aut operis sui necessitatem, divina arguere videntur, quasi ipsorum vis causa peccati sit“. Sed tunc non est opus aliqua confessione praeter contritionem.

4. Ad recipienda sacramenta Eucharistiae et Unctionis infirmorum sufficit, quod moribundus per christianam vitam, quam habebat, ostenderit implicite voluntatem accipiendi ea sacramenta in illo articulo; sed per similem vitam ostendebat non minus voluntatem recipiendi absolutionem sacramentalem in illo articulo. Ergo illa voluntas sufficit ad dandam ei absolutionem, cum possit haec dari ei, quem constat voluisse confiteri, ut dicitur in rituali romano.

5. Quoad venialia non potest verum iudicium exerceri; ergo nec confessio requiritur, si quis sola venialia habet eaque clavibus subicere vult. Cf. thes. 8. p. II dub. 9. Quodsi ea confitemur, idem est sive sacerdoti sive alii id fit. Haec enim Beda, In Iac. 5 (M. 93, 39): „In hac autem sententia illa debet esse discretio, ut quotidiana leviaeque peccata alterutrum coequalibus confiteamur eorumque quotidiana credamus oratione salvari. Porro gravioris leprae immunditiam iuxta legem sacerdoti pandamus.“

6. Si possent etiam venialia accusari, iudicium confessario difficile redderetur; nec hoc malum aequatur commodis.

Hanc partem quam posuimus veram esse apparet ex his:

1°. Ad absolutionem absolute impertiendam requiritur ex parte absolventis cognitio saltem desiderii confitendi a poenitente manifestati. Cf. thes. 9. p. II. Ergo ex parte absolvendi aliqua confessio opus est.

2°. Idem patet ex doctrina patrum. Secundum Leonem M. (Ep. 108. ad Theod. Foroiul.) ‚poenitentiae actio‘ datur, ‚confitentibus‘ et hanc dicit esse traditam ‚praepositis Ecclesiae potestatem‘. Deinde patres eandem prorsus statuunt confessionis necessitatem, quam generatim usus clavium, in quo certe errassent, si umquam sine confessione dari posset absoluta absolutio (vel quaecumque, cum possibilis est confessio). „Rogo vos fratres etiam pro periculo meo, per illum Dominum, quem occulta non fallunt, desinite vulneratam tegere conscientiam . . . Peccator erubescet perpetuam vitam praesenti pudore mercari . . . an sic illi melius est perire?“ Pacianus, Paraen. ad poenit. n. 6. 8. „Si qui non prius animae suae vitia et peccatorum suorum cognoverit mala, ac proprii oris confessione prodiderit, purgari is absolvi que non poterit“. Rufinus, Versio Origenis, De princ. l. 3, c. 1, n. 12. „Sine confessione non est indulgentia“. Alcuinus, De psalmod. usu c. 9; cf. Ep. 112. Cf. Chrodegangus, Reg. c. 32. Ceterum cf. huius thesis. p. II., ubi testimoniis patrum simul probatur necessitas specialis confessionis, utique si possibilis est; sane cum specialis fieri non

potest, generica potest, haec ex iisdem plane rationibus necessaria erit, quas illius necessitatis patres habuerunt vel habere potuerunt.

30. Idem emergit ex Conc. Tridentino, Sess. 14 ep.: „Constat iudicium hoc sacerdotes incognita causa exercere non potuisse“.

P. II. Ad valorem absolutionis absolutae, etiam a peccatis venialibus requiritur, (nisi causa excusans adsit) confessio omnium mortalium, quae a se commissa necdum sibi directe remissa esse paenitenti certo cognitum est, secundum numerum et speciem infimam, eademque sufficit.

Dub. 1. Reo mortalium ante Eucharistiae susceptionem certe necessaria est absolutio. Atqui non specialem praecipit confessionem Apostolus sed dicit 1 Cor. 11, 28: Δοκιμάζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτόν, καὶ οὕτως ἐκ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. Eum sequuntur Clemens Alex. Strom. l. 1. c. 1. Origenes In Ioan. t. 28. Chrysostomus, Hom. de ieiunio. Augustinus(?), Sermon. 252 de temp. Ep. 54 ad Ianuar. c. 3. Conc. Cabillonense (an. 813) cn. 46.

2. Petro et Magdalenae sine confessione saltem speciali Dominus remisit peccata; sed eandem potestatem tradidit apostolis quam ipse habuit: Sicut Pater me misit, ita ego mitto vos.

3. In primis Ecclesiae saeculis non fuit mos ita confitendi peccata. a) Augustinus S. 352 tres tantum enumerat poenitentiae modos: antibaptismalem, quotidianam fidelium, et publicam lapsorum; atqui ad nullam ex his pertinet confessio secreta et distincta omnium peccatorum. b) S. Cornelius apud Euseb. Hist. l. 6 c. 43 narrat de Novatiano, illum singulos ad Eucharistiam accedentes, eorum manibus apprehensis sibi sacramento obstrinxisse his verbis: „Iura mihi per corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi, te numquam meas partes deserturum, nec ad Cornelium reversurum“. At, si mos tunc fuisset fideles privatim sacerdotibus confiteri, facile fuisset secreto iuramentum hoc extorquere. c) In vitis veterum sanctorum patrum (Cypriani, Ambrosii Gregorii Neoc., Gregorii Naz., Gregorii Nyss., Basilii, Augustini, Martini, Fulgentii etc.) numquam refertur confessio ab iis facta saltem in extremo vitae; quod tamen frequentissime memorari solet in historiis posteriorum. d) Initio nullus fuit minister clavium nisi episcopus (S. Smirnov i Bog. Věstnik 1906, I, 611.); qui certe solus non poterat omnium confessiones audire, praesertim cum adeo frequens tunc esset communicandi usus. e) Primis saeculis non exstabant Specula confessoriorum, Instructiones, Casuum conscientiae decisiones etc., quae post conc. Lateranense IV. velut agmine eruperunt. Ergo nec opus iis fuit.

4. Nec apud Coptitas nec apud Nestorianos confessio viget; unde patet usum eius posterioris temporis esse. Cf. Lactantius, Instit. l. 4, c. 30.

5. Ex Socrate (l. 5, c. 19) et Sozomeno (l. 7 c. 16) constat Nectarium abrogasse confessionem. „Si lex Dei erat auricularis confessio, qui ausus esset Nectarius eam refigere et convellere?“ Calvinus, Instit. l. 3, c. 4. Ita Steitz, Augusti etc. Item Cano, Relect. de poen. 5, p. 6 ad 6, Soto In l. 4, d. 18, q. 1. a. 1, Waldensis etc.

6. Confessio secundum patres est solum aliquod naturale remedium. „Ut febres, cum in alto sunt, non queunt mitigari, cum foras erumpunt, spem afferunt desinendi, ita peccatorum morbus dum tegitur inardescit; si confessionibus proditur, evaporat“. Ambrosius In ps. 37, n. 57. Vel etiam ad instruendos poenitentes adhiberi posse, sed non debere, censebatur, ut ab Hieronymo, In Eccles. 10. et Asterio Amaseno, Hom. 14. vers. fin.

7. Confessio ex Iudaeorum consuetudine (cf. Num. 5, 6—9; Lev. 5, 5. 6; 6, 2 ss. Prov. 26, 26; 28, 13, Matth. 3, 6. Act. 19, 17; Talmud, Sanhed.

6, 2; Maimon. in Tešubba c. 1 ap. Sepp, *Leben Jesu*², II., c. 15) pervenit ad christianos; ergo non resultat ex potestate clavium.

8. Lex non obligat cessante fine eius, etiam in casu particulari, nisi praecise ad oboedientiam exercendam sit imposita. Sed nonnumquam fit, ut confessarius omnia peccata gravia poenitentis optime noverit. Ergo saltem in hoc casu confessio non erit necessaria.

9. Confessionis necessitas probaretur aut ex necessitate cognoscendi dispositionem aut ex necessitate congruae satisfactionis imponendae. Atqui cognitio illa haberi potest sine confessione, praesertim distincta, peccatorum, secus enim requireretur etiam in ordine ad baptismum. (Ceterum cf. Billot, *De Eccl. sacr.* I. 2, th. 17 § 1. Dices; *De San.*, *De paen.* n. 767). Si vero altera ratio valeret, deberet etiam explicari in confessione, num peccatum iam sit iudicialiter remissum necne; debet enim leviozem poenitentiam confessarius imponere pro peccatis iam iterum punitis in alia confessione, quam pro nunquam punitis. Idem dic de exponenda intensione vel remissione doloris de peccatis, de exponendo fervore in operibus poenitentiae etc.

10. Cognitio singulorum peccatorum non influit in ipsam sententiam, nec impositio satisfactionis ad valorem opus est. Ergo nec potest confessio singulorum peccatorum esse necessaria.

11. Cognitio singulorum peccatorum non requiritur per essentiam sententiae iudicialis. Nam id, quod per essentiam alicuius rei requiritur, nunquam potest omitti. Praeceptum vero divinum extra institutionem clavium ostendi nequit.

12. Si esset obligatio ad confitendum singula peccata, esset obligatio ad prodendum diabolo secretas clades atque infirmitates. Quae enim in voluntate et intellectu fiunt, nisi ad extra prodeunt, eum latent.

13. Saltem non necessario omnia mortalia simul clavibus sunt subiicienda. Nam potest aliquis absolvi ab excommunicatione remanente ipso peccati reatu; ergo potest absolvi ab uno peccato, quod confitetur, licet non absolvatur ab alio, quod non confitetur.

14. Saltem nulla est obligatio confitendi omnia peccata nondum iudicialiter remissa simul. Nam haec necessitas non colligitur ex vi institutionis; unde solum sequitur nullum peccatum mortale dimitti posse sine absolutione sacerdotis. Secus semper requireretur talis completa confessio. Ecclesia vero fatetur se obligationi confessionis nihil addidisse praeter temporis determinationem.

15. Ieremias patriarcha Constantinopolitanus, *Resp.* 1. ad Luth. expresse dicit, si oblivione vel pudore in confessione peccata sint celata, firmiter confidi, Deum etiam eorum indulgentiam largiri. Eadem fuit Germani episcopi Amathuntis sententia (ap. Morin. *De poen.* append. pag. 137).

16. Non sufficit accusatio in communi de peccatis antea distincte enarratis, sed non accusatis. Nam iudici, postquam iudex est, danda est a reo notitia distincta delicti; quare cum confessio praecedens non fuerit facta iudici, non est eius habenda ratio. Alioquin, si poenitens anno sequenti dicat confessario: status meae conscientiae hoc anno est sicut anno praecedenti, sufficeret haec confessio ad absolutionem. Nam si iudex cum illa sola notitia ita confusa potest absolvere, licet nullam aliam habuerit postquam iudex est, posset etiam pro secundo anno cum aequali et maiore forte notitia, quam accipit, absolvere et poenitentiam imponere.

17. Etiam effectus subsecutus debet explicari. Nam ille, qui venenum porrexit, tunc primum censetur et denominatur homicida, quando is, qui accepit, moritur. Ergo tunc occidit, tunc committit homicidium.

18. Accedit, quod licet talis effectus non sit in se formaliter et intrinsecus liber et malus, est tamen liber et malus extrinsecus et denominative a libertate et malitia voluntatis, a qua procedit; quod sufficit, ut debeat explicari. Nam etiam actus externus (v. g. dandi venenum) est tantum extrinsecus et denominative a voluntate interna liber. Sane non sufficit dicere: 'proieci sagittam' aut 'explosi sclopetum, ut occiderem', sed debet dici: 'occidi de facto'. Quod autem parum vel multum temporis intercedat inter voluntatem internam et effectum, videtur esse solum differentia secundum magis et

minus, cum non ideo desinat esse voluntarius effectus, qui post diem vel biduum consequetur ex voluntate hodierna.

19. Ecclesia semper requisivit confessionem effectuum. Ita in antiquo Poenit. rom.: Si quis adulterium commiserit: si filium genuerit, septem annos poeniteat, si vero filium non genuerit, tres annos poeniteat. In Poenit. Egberti: Fecisti vomitum per ebrietatem? duodecim dies poeniteas. (Amort)

20. Actio externa tunc solum est peccatum et materia confessionis, quando fit perseverante libertate interna; sed frequenter contingit, ut quando exercetur actio externa, non perseveret actu voluntas interna formaliter libera. Nam licet applicuerit se homo libere ad aliquam actionem v. g. ad legendum, postea tamen non semper habet advertentiam sufficientem ad libertatem saltem plenam. Contingit ergo saepe actionem externam a mortaliter peccaminosa voluntate procedentem, non esse peccatum saltem mortale. Ergo saltem tunc non sunt confitendi actus externi.

21. Concilium Tridentinum, Sess. 14. ep. 5 ait confitenda esse omnia peccata mortalia, quae sunt in conscientia. Ergo ita sunt confitenda, sicut sunt in conscientia; sed si dubitatur an sint commissa, sunt in conscientia saltem dubia. Ergo ita confitenda sunt, saltem ut illo modo possit iudex de illis iudicare et ex coniecturis arbitrium ferre de qualitate talis peccati. (Suarez)

22. Debito certo non satisfit per solutionem incertam; ergo confitendum est peccatum, quando constat certo de peccato commisso et solum probabiliter existimatur fuisse dictum in confessione. (Coninck)

23. Est usus fidelibus sane non gratus totius Ecclesiae, ut poenitentes etiam dubia peccata confiteantur, cuius initium non agnoscitur; quare credendum est eum ab ipsis apostolis promanasse. (De Lugo)

24. Si post maturum examen dubium alicui remaneret, essetne baptizatus necne, deberet sub forma condicionali baptizari; ergo a pari, cui dubitatio insidet de peccato mortali, sive quantum ad ius sive quantum ad factum, tenetur sub condicione declarare; confessio enim lapsis post baptismum non minus est necessaria, quam baptisma nondum renatis. (Drouin)

25. Leo X. damnavit octavum hunc Lutheri articulum: 'In primitiva Ecclesia solum manifeste mortalia confitebantur fideles'. Atqui per 'manifesta' peccata non ea tantum intelligebat novator, quae aliis nota essent, sed et ea, quae certo constarent poenitenti; unde sic loquitur apud Roffensem: 'Ego de his mortalibus locutus sum, quae aut aliis aut sibi manifesta sunt.' (Collet)

26. Lex favorabilis debet ampliari (cf. Sanchez, De matr. l. 1, d. 39, n. 5); atqui lex confitendi est lex favorabilis, quia tendit ad liberationem a peccatis et liberat ab onere gravi contritionis. Ergo debet extendi ad omnia peccata, etiam dubia.

27. Illa spectant ad tribunal sacerdotis, quae spectarent ad tribunal Christi, si adesset, cum sacerdos sit eius vicarius. Atqui huc spectarent etiam mortalia dubia. (De Lugo)

28. In dubiis tuta pars est eligenda; si quis autem omittat confiteri peccatum in dubio, exponit se periculo omittendi aliquid, quod vere commisit; sin illud dicat, nulli periculo se exponit. Ergo tenetur eam partem eligere tanquam tutam.

29. Dubius num peccaverit letaliter tenetur contritionis actum de hoc suo peccato elicere, cum nemini dubio an a gratia Dei exciderit, liceat manere tranquillum, et gratia, si forte amissa est, non per dubium superveniens, sed per contritionem solam reduci possit. Atqui eo ipso quod conteri tenetur, tenetur et confiteri, quia vera contritio votum includit confessionis.

30. In dubio de commisso homicidio incurritur irregularitas. Ergo in dubio de commisso mortali incurritur obligatio confitendi.

31. Saltem qui scit se peccasse mortaliter, dubitat tamen an illud peccatum sit confessus, debet illud confiteri. Nam tunc possessio est contra poenitentem. Constat enim de peccato et de obligatione confitendi; non autem constat de confessione. (De Lugo, Dicastillo).

32. In sacramentis non licet uti opinione probabili relicta tutiore; secus enim valor sacramenti in probabile discrimen adducitur.

33. Etiam circumstantias solum aggravantes oportet accusari. Nam circumstantiae notabiliter aggravantes eae sunt, quae ita mortalem actionis malitiam in eadem specie adaugent, ut unum peccatum pluribus aequivalens efficiant seu ratione durationis, seu ratione quantitatis seu ratione intentionis. Atqui circumstantiae huiusmodi necessario aperiri debent. Ideo enim Tridentinum Sess. 14. cp. 5 aperiri vult circumstantias, quae speciem mutant, quia alioqui confessarii nec 'de gravitate criminum recte censere possunt', nec 'pro illis poenam, quam oportet, poenitentibus imponere'. Atqui eadem ratio militat pro circumstantiis notabiliter aggravantibus. Hae enim, nec raro, criminis gravitatem magis adaugent adeoque maiorem poenitentibus poenam imponi exigunt, quam circumstantiae speciem mutant. Quis enim non videat maiorem esse malitiam in eo, qui, ut hominem interficiat, prius ipsi amputat brachia et pedes, oculos effodit, nasum comburit, ventrem aperit etc. quam in eo, qui solo ictu gladii alterum occidit in templo! (Henno) — Confirmatur: Si circumstantia varians speciem peccati non adderet ipsi novam malitiam, certum est, quod non teneremur eam explicare. Ergo causa necessitatis in explicatione circumstantiae non est differentia specifica, sed adiecta malitia. Ergo ubi est malitia notabilis superaddita, sive sit eiusdem speciei sive alterius, oportebit eam explicare. (Gonet)

34. Circumstantia, quae potest ab ecclesia reservari, est necessario aperienda in confessione; sed circumstantia notabiliter aggravans intra eandem speciem, potest, immo de facto ab Ecclesia reservatur. (Gotti.)

35. Est usus omnium fidelium, timoratorum saltem, confitendi etiam circumstantias aggravantes. Et, si antiqua decreta inspiciamus, intelligimus hanc consuetudinem esse antiquissimam. Nam in VI. synodo cn. 102. in Trullo omnes hae circumstantiae describuntur et proponuntur fidelibus ut necessario confitendae. Item habetur expresse in concilio Vormatiensi [a. 668] cn. 25 dicente: „Poenitentibus secundum differentiam peccatorum sacerdotis arbitrio poenitentiae decernuntur; debet ergo sacerdos singulorum causas singulatim considerare originem modumque culparum etc.“ Et ex Augustino, De vera et falsa poen. c. 14 et De visit. infirmor. l. 2, c. 5. idem habetur. Praeterea fuerunt antiquitus in Ecclesia canones poenitentiales, in quibus variae satisfactiones designantur pro peccatis eiusdem speciei iuxta diversam gravitatem eorum; ergo signum est, non solum haec peccata, sed etiam notabiles gravitates eorum declarandas fuisse in confessione (cf. Conc. Ancyr. cn. 16. 22.) (Suarez) Cf. etiam Catech. Rom., De poen. n. 47. („etiam illa, quae peccatum circumstant et pravitatem valde augent vel minuunt.“)

36. Si circumstantiae eiusmodi non sunt ex necessitate confitendae, ergo licet confessarius poenitentem interroget, poterit ipse eas negare, vel aequivocatione aliqua dissimulare. Nam ipsum tacere tales circumstantias est virtualiter negare peccatum habere tantam gravitatem.

37. Ex institutione clavium colligitur non solum, quod debeat explicari peccatum commissum, sed etiam, quod debeat dici ut certum, quod certum est. Sed qui dicit solum se commisisse furtum grave, solum significat, ut certum furtum in materia certe gravi; furtum vero ulterioris quantitatis non significat certo, nec confessarius potest ferre iudicium certum de illo excessu Idem est de intensione; nam qui dicit se habuisse odium, solum explicat ut certum primum gradum odii, alios vero non explicat.

38. Si quis decies furatus esset decem aureos, teneretur numerum confiteri; ergo si unico furto furatur centum, debet eam quantitatem declarare. Eadem enim est malitia et gravitas in hoc unico furto, quae esset in aliis decem. Et plerumque maior est gravitas, quae provenit ex circumstantia intra eandem speciem, quam quae provenit ex circumstantia mutante speciem; gravius enim peccat, qui mille aureos furatur extra Ecclesiam, quam qui duos furatur ex Ecclesia.

39. In incestu explicari debet gradus consanguinitatis et affinitatis, licet non afferant ii gradus diversitatem specificam. Ergo solum debent explicari propter maiorem gravitatem intra eandem speciem.

40. Si non oporteret circumstantias aggravantes confiteri, sequeretur nullum actum externum esse in confessione explicandum, sed solum internum affectum efficacem. Cum enim iuxta probabiliorem et communiorem sententiam tota malitia peccati desumatur ab effectu interno et nullo modo ex opere externo, opus externum est sola circumstantia peccati, quia nullam novam malitiam, saltem specificam et essentialem ei superaddit. (Gonet.)

41. Qui uno ictu occidit decem homines, debet explicare illam circumstantiam, nec sufficit dicere: ‚feci homicidium‘, sed debet dicere ‚occidi decem homines‘, licet illa sit solum circumstantia aggravans intra eandem speciem; et idem est de voluntate et desiderio interno occidendi decem homines.

42. Debet in confessione explicari an peccatum sit iam remissum necne. Nam magis distat peccatum remissum a non remisso, quam veniale a mortali; nam ens et non ens magis inter se distant, quam ens magnum et parvum. Sed poenitens debet explicare eam circumstantiam, quae facit, quod peccatum transeat de veniali in mortale vel contra. Ergo debet etiam explicare an confessus sit illud peccatum, vel non sit confessus, cum ea circumstantia transferat de materia necessaria in non necessariam, quae est plus quam differentia specifica in genere moris.

43. Qui confitetur peccatum praesens ut praeteritum non confitetur id peccatum quod commisit sed aliud, quia duratio peccati non distinguitur re ab ipso peccato. Unde sicut is, qui occidit Petrum, si dicat se occidisse Paulum non sufficienter confiteretur, ita nec ille.

44. Is qui confitetur se hodie fecisse, quod reapse fecit heri, fatetur peccatum hodie factum, quod hodie non fecit, et negat peccatum heri factum, quod heri fecit. Ergo duplex grave peccatum committit.

45. Peccata debent exprimi prout sunt in conscientia poenitentis. Atqui si poenitens cognoscit peccatum ante accusatum ut dubium, esse reapse certum, iam est in poenitentis conscientia ut certum vel ut longe certius, neque ut tale confessum est (Turianus).

46. Si peccatum ut dubium accusatum ab initio fuisset certum, debuisse exprimi ut certum. Ergo et exprimi debet ut certum, cum post confessionem detegitur certum esse, quandoquidem necdum sub hac ratione clavibus subiectum fuerit (Collet).

47. Aperienda est ea cuiuscumque peccati gravitas, quae ad prudens confessarii iudicium notabiliter conducat. Porro certitudo peccati certam ei gravitatem inurit, quae notabiliter variet iudicium confessarii, cum dubia delicta minoribus quam certa poenis subiaceant (Cardenas).

48. Non est necesse peccata specie diversa distincte confiteri. Nam praecepta moralia, quae omnes obligant, debent esse omnibus moraliter possibile; discernere autem species peccatorum adeo est difficile, ut vix docti homines id assequantur; ergo non debet ad id obligari totus populus christianus.

49. Saepe parva est diversitas inter species morales; itaque non variatur iudicium morale de peccato propter huiusmodi distinctionem, quae tunc inutilis est.

50. Saltem probabiliter non requiritur ut numerus peccatorum distincte explicetur. Nam explicare distinctionem numericam est moraliter difficillimum et nullum habemus de hac re expressum praeceptum, nec ex institutione sufficienter colligitur, quia, cum distinctio numerica accidentaria sit, non potest multum variare iudicium aut medicinam, praesertim si aliquibus verbis generalibus confuse (‘saepius’ v. g.) dicatur. Nec sane hoc iudicium est sicut iudicium vitae futurae, quod ordinatur ad reddendum condignum praemium vel supplicium. Cf. Io. 3, 17.

Hanc partem per partes ita probabimus: *A. Requiritur confessio omnium mortalium, quae a se commissa necdum sibi directe remissa esse poenitenti certo cognitum est.*

Poenitens debet peccata sua distincte confiteri. Nam A) Christus Dominus auxisset proclivitatem hominum ad peccata, si absolutionem dandam concessisset praemissa sola generica confessione. „Sine confessione et consequenter sine iniunctione debitae et salutaris poenae sacramentum poenitentiae non esset remedium, sed incitamentum peccati, quia sine dubio homines multo facilius peccarent, si scirent se debere ad summum in genere confiteri se peccasse, ut statim impetrarent absolutionem.“ Chr. Pesch, Prael. dogm. t. VII. n. 182.

B) Cum subiectum clavium sit ens rationale, exigitur per se, ut cognoscat crimen secundum omnem eius rationem, cum iudicium ferri (actus voluntatis exerceri) debeat in illud et remittere illud, prout est determinatum secundum speciem et numerum; nam quodvis novum peccatum fert secum novum reatum culpae et poenae. Ergo si Christus Dominus rationabiliter hoc peccatorum remedium instituit, non solum essentiam iudicii servari voluit, sed etiam hoc onus subiri, nisi impossibile sit vel ignotum. Cf. De San, De paen. n. 770.

C) „Accedit, quod in potestate remittendi et retinendi evidenter includitur potestas arbitralis imponendi condiciones, sub quibus est concedenda remissio; ut sc. sub alia condicione absolvatur, qui hoc vel illo modo peccavit, sub alia vero, qui alio modo. Ad hoc autem profecto requiritur distincta peccatorum accusatio.“ Billot, l. 2. th. 17 § 1. „Causae pensandae sunt, et tunc ligandi atque solvendi potestas exercenda. Videndum est, quae culpa praecessit, aut quae sit poenitentia secuta post culpam, ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat.“ Gregorius M. Hom. 26 in evang. Cf. Hieronymus, In Matth. 16, 19; Sozomenus, Hist. l. 7, c. 16. Cyprianus(?), De aleatoribus („cum ratione peccata dimittendi“).

D) Idem probatur ex consensu Ecclesiae graecae, quae se saeculo IX. a romana separavit et sectarum orientis, quae iam saeculo V. Ecclesiam reliquerunt. Quarum doctrinam vide ap. Renaudot, Perpetuité de la foi t. 5, l. 3, c. 5. Assemani, Biblioth. Orientalium t. 2., De scriptor. monophys. c. 31. s. Bolland., Acta ss. Iun. V. 145. Denzinger, Kritik der Vorlesungen von Thiersch, Heft 3, p. 79 sqq. Mal'cev, Tajnistva pravoslavnoj katholiceskoi vostočnoj cerkvi p. CXLIV. ss. Exemplo sit quod dicit Ebnassalus, Collectio principiorum fidei, c. 55: Confessio est declaratio peccatorum contra Deum et proximum commissorum, quam poenitens sacerdoti potestatem habenti facit; peccata omnia accurate et diligenter enumeranda, sive cogitatione, sive verbo, sive opere perpetrata; nec quicquam eorum sacerdoti occultare fas est; qui contra faciunt, in animi et corporis certissimam perniciem ruunt. Cf. Sasse, De poen. th. 26, prob. III.

E) Secundum usum Ecclesiae primitivae etiam sponte confessi peccata publicam poenitentiam subire debebant. Hoc certum est im primis de confessis sponte (sacramentaliter) peccata publica quidem, sed

quorum ab aliis accusati non erant. Secus enim dicendum foret canones constitutos fuisse solum pro peccatis, quae in foro externo (cf. Palmieri, De poen. th. 35, V., c)) accusata erant: sed hoc refellitur ipso usu hodie in Ecclesia Graeca vigente ut absolvendo imponatur 'ἐπιτιμία' seu 'kanon', id quod in ritu Slavico his verbis fieri consuevit: „Čado, tolika lěta povelěvajut božestvenii i svjaščennii zakoni, da ne pričastišisja Božestvennyh tain, točiju da pieši agiasmu velikuju.“ Deinde certum est occultis etiam sceleribus constitutum fuisse illum poenitentiae gradum, qui 'consistentia' vocabatur. Cf. Collet, De poen. p. 2 c. 6 n. 191. Denique probabile saltem est (cum Morino, Natali Alexandro, Witasse, Bickell contra Tournely, Collet, Palmieri, De San) etiam pro peccatis omnino secretis impositam fuisse publicam poenitentiam. Testimonio sint: α) Basilius, Ep. canon. ad Amphiloichium en. 63 („Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν ἑαυτοῦ ἀσέβειαν ἐξαγορεύων τὸν αὐτὸν χρόνον ἐξομολογούμενος παραφλύάζεται); cf. 7; Concil. Ancyranum, en. 16. 17; 20; Cyprianus, De lapsis, 28; Gregorius Thaum., Ep. canon. en. 8. 9. Basilius, Ep. can. en. 61; 63; cf. en. 34, ubi exceptio statuitur; Greg. Nyss. Ep. ad Letoium en. 4. β) Concil. Neocaesarcense en. 9; Conc. Illiberitanum en. 76. γ) Ambrosius, De poen. l. 1, c. 16; Augustinus, Serm. 351 (nesciuntur — sponte confessus); Tertullianus, De poen. c. 9. 10; Aphraates, Demonstrat. 7, 5. 7 (cf. De San, De paen. n. 805); Origenes, In ps. 37 hom. 2 n. 6. δ) Conc. Illiberitanum en. 19 ([et] . . et); Conc. Neocaesar. en. 4 (cur eximuntur peccata mentalia?); Leo M. Ep. 168 (al. 80) ad epp. Campaniae (v. F)). Cf. Iren. Haer. l. 1, c. 6; c. 13; Iul. Pomerius, De vita contempl. l. 2, c. 7.

Atqui praeterquam quod iniustum et crudele fuisset publicam imponere poenitentiam, si spontanea confessio opus non fuisset, sane quotusquisque peccator in animum induxisset poenitentiam viginti vel triginta annorum subeundo idem efficere, quod sine distincta confessione alio modo posset obtinere. „Unter dieser Voraussetzung würde man nicht wissen, worüber man mehr staunen müsste, ob über die Nativität der alten Bischöfe und Concilien, welche in ihren Bußkanones voraussetzen, dass irgendjemand ein für sein Seelenheil überflüssiges Bekenntnis ablegen und sich dadurch öffentliche Buße zuziehen werde, oder über den zwecklosen [? cf. Caesar. Arelat., Hom. 1. de poen.] Heroismus der Gläubigen, welche sich dennoch dieser Bürde unterzogen.“ Bickell in Zeitschrift f. kathol. Theologie, Innsbruck 1877, p. 417.

F) Docent sancti patres confessionem distinctam esse necessariam (ad salutem). „Τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἔσται παραλελυμένα. Διὰ τούτων αἰνίττειται μὴ δεῖν συγκρούπειν τὰ ἁμαρτήματα, καὶ σκεπίζειν αὐτὰ τὸν τὴν ψυχὴν λελερωμένον“, Origenes, In Lev. 13, 2; cui sint patefacienda docet In ps. 37 hom. 2, n. 6; In Num. hom. 10 et alibi. „Βούλεται σε ἐλεῆσαι καὶ τῶν ἑαυτοῦ οἰκτιρισμῶν μεταδοῦναι ὁ κοιτῆς. ἀλλ' ἐὰν εὗρη σε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ταπεινόν, συντετριμμένον, πολλὰ μετακλάσαντα ἐπὶ τοῖς ποτηροῖς ἔργοις, τὰ γεγόμενα κρυφῆ ἀνεπαίσχυντως δημοσιεύσαντα, δεηθέντα ἀδελφῶν συγκα-

μῆν σου πρὸς τὴν ἑσθ.“ Basilius, Hom. in ps. 32 n. 3. — „Ad hanc confessionem festinandum est, quae non labiis tantum, sed corde et operibus impleatur. Neminem vulnus suum pigeat confiteri, quia non potest sine confessione sanari. Apud saeculi iudicem publicatum, hic vero occultum crimen interficit.“ Augustinus, Serm. 171 n. 2 (ed. Mai); cf. Serm. 172, n. 2. „Illam etiam contra apostolicam regulam praesumptionem, quam nuper agnovi a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri. De poenitentia sc., quae a fidelibus postulatur, ne de singulorum peccatorum genere, libello scripta confessio publice recitetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamvis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quae propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen, quia non omnium sunt huiusmodi peccata, ut ea, qui poenitentiam poscunt, non timeant publicare, removeatur tam improbabilis consuetudo, ne multi a poenitentiae remediis arceantur, dum aut erubescunt aut metuunt inimicis suis sua facta reserari, quibus possint legum constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, quae primum Deo offertur, tum etiam sacerdoti, qui pro delictis poenitentium precator accedit.“ Leo M., Ep. 168 ad epp. Campaniae etc., c. 2. „Pars illa corporis, quae circumciditur, habet quandam similitudinem cordis et est pudenda. Ob hanc causam Deus nudari eam iussit, ut hoc argumento admoneret, ne involutum pectus haberemus, i. e. ne quod pudendum facinus intra conscientiae secreta velemus. Haec est cordis circumcisio, de qua prophetae loquuntur, quam Deus a carne mortali ad animam transtulit, quae sola mansura est. Volens enim vitae ac saluti nostrae pro aeterna sua pietate consulere, poenitentiam nobis in illa circumcissione proposuit, ut si cor nudaverimus, i. e., si peccata nostra confessi satis Deo fecerimus, veniam consequamur, quae contumacibus et admissa sua celantibus denegatur ab eo, qui non faciem, sicut homo, sed intima et arcana pectoris intuetur.“ Lactantius, Div. Instit. l. 4, c. 17. Io. Climacus, Trig. grad., gr. 4 hortatur ad confessionem culparum „venerabili iudici, vel soli, vel coram omnibus, si ita ille iusserit,“ „sine qua nullus remissione peccatorum potietur.“ Ad haec verba notat Io. Raithuensis: „Quod confiteri simpliciter peccata teneamur ex necessitate divini mandati, patet ex traditionibus apostolicis ac regulis ab eis propositis Ecclesiae sanctae per Spiritum s.; quorum canones et instituta tenentes Dei sacerdotibus iuxta eorum praeceptum peccata confitentes indulgentiam et remissionem peccatorum accipere digni efficimur.“ Cf. Afrem, Paraen. 10 de poen.; Io. Chrysostomus, Hom. de mul. Samarit.; Sozomenus, Hist. l. 7, c. 16; Io. Ieiunatoris Poenitentiale; Egberti Eboracensis Poenitentiale etc. — Cf. P. A. Kirsch, Zur Geschichte der kathol. Beichte. Würzburg 1902.

G) Patres docent distinctam confessionem necessariam esse ante Eucharistiae susceptionem, ut ex indigno fiat dignus. „Ἐξομολόγησαι τῷ Θεῷ διὰ τῶν ἱερέων τὰς ἁμαρτίας σου. Καταδικασόν σου τὰς προάξεις, καὶ μὴ αἰσχυνθῆς· ἔστι γὰρ αἰσχύνη ἐπάγονσα ἁμαρτίαν, καὶ ἔστιν αἰσχύνη δόξα καὶ χάρις“. [Ecceli, 4, 25]. Κατάκριτον σεαυτὸν

ἐνώπιον ἀνθρώπων, ἵνα ἐνώπιον ἀγγέλων καὶ παντὸς τοῦ κόσμου ὁ
 κριτὴς σε δικαίωσῃ αἰτῆσαι ἔλεος, αἰτῆσαι συγγνώμην, αἰτῆσαι ἄφεσιν
 τῶν παρελθόντων, καὶ λύτρωσιν τῶν μελλόντων, ἵνα προεπόντως τοῖς
 μυστηρίοις προσέλθῃς, ἵνα καθαροῦ συνειδῶτι τοῦ σώματος καὶ τοῦ
 αἵματος μεταλάβῃς, ἵνα σου εἰς κάθαρσιν, καὶ μὴ εἰς κατάκριμα γένηται.“
 Anastasius Sinaita, Or. de s. synaxi (ante med.) Fulgentius
 in formula generali peccatorum confessionis, quae invenitur in Gre-
 gorii M. Sacramentario, poenitentem facit se accusantem: „Ego corpus
 Domini et sanguinem eius polluto corde et corpore sine confessione et
 poenitentia sciens indignus accepi.“ Eadem habentur in poenitentialibus
 Alcuini et Egberti et in sacramentario Turonensi. Hoc spectare videtur
 et Doctrina duod. apostolor. IV, 10: Ἐν ἐκκλησίᾳ ἐξομολογήσῃ τὰ πα-
 ραπτώματά σου, καὶ οὐ προσελεύσῃ ἐπὶ προσευχὴν σου ἐν συνειδήσει
 πονηροῦ.

H) Patres docent sacerdotes esse medicos (cf. Asterius Amas.,
 Sermo adv. eos, qui alios acerbius iudicant; Origenes, In Num. hom.
 10; In Luc. h. 17 v. fin.; Hieronymus, In Eccl. 10, 11; Basilius,
 Reg. brev. 229; 288), sine quibus non sanantur vulnera peccatorum.
 „Rogo ergo vos, fratres, etiam pro periculo meo, per illum
 Dominum, quem occulta non fallunt, desinite vulneratam tegere con-
 scientiam. Prudentes aegri medicos non verentur, ne in occultis quidem
 corporum partibus etiam secuturos, etiam perusturos. Peccator erubescet
 perpetuam vitam praesenti pudore mercari . . . an sic illi melius est
 perire?“ Pacianus, Paraen. ad poenit. n. 6. 8. „Qui vulneratus est
 in proelio, non erubescit committere se sapienti medico, eo quod in
 pugna superatus ceciderit; et sanatum rex non reicit sed exercitui suo
 iterum adnumerat et adscribit. Sic eum, quem Satanus percussit, non
 debet pudere delictum suum confiteri et ab eo fugere et poenitentiae
 remedium petere. Qui erubescit vulnus suum manifestare, gangraena
 corripietur, totumque corpus damno inficiet. At qui non erubescit vulnus
 manifestare, sanabitur et ad proelium revertetur, dum ille, qui gangrae-
 nam concepit, nec sanitati restitui neque armaturam, quam deposuit,
 induere iterum poterit. Ita prorsus ei, qui in agone nostro, victus est,
 hoc superest medium sanitatem recipiendi, ut dicat ‘peccavi’ et poeni-
 tentiam postulet. Si quis autem erubuerit, sanari non poterit, quia
 non vult aperire vulnera sua medico, qui accepit duos denarios [pote-
 statem remittendi et retinendi] ut per hos omnibus sauciatis mederetur.
 Vos igitur medici, qui insignis Medici nostri discipuli estis, non debetis
 medicinam iis denegare, qui curatione indigent. Quicumque vulnus vobis
 revelaverit, medicinam poenitentiae imponite; eum autem, qui erubuerit
 manifestare infirmitatem suam, monete, ne hanc vos celet. Et cum re-
 velaverit eam vobis, nolite eam publicare, ne propter eum et qui innoxii
 sunt, ab inimicis et ab iis, quibus odio sumus, noxii aestimentur.“
 Aphraates, Demonstr. 7, c. 2.

Atqui si sacerdotes sunt tales medici, sane requiritur distincta
 confessio peccatorum. Nam praeterquam quod Aphraates etiam id
 explicite doceat, idem exprimit Origenes (Rufinus), In ps. 37
 hom. 2: „Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere,

qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi et compatiendi noverit disciplinam, ut ita demum, si quid ille dixerit, qui se prius et eruditum medicum ostenderit et misericordem, si quid consilii dederit, facias et sequaris, si intellexerit et praeviderit talem esse languorem tuum, qui in conventu totius Ecclesiae exponi debeat et curari, ex quo fortassis et ceteri aedificari poterunt et tu ipse facile sanari, multa hoc deliberatione et satis perito medici illius consilio procurandum est.“ Cf. Synodus Quinisexta seu Trullana (a. 692) cn. 102, ubi ex hoc, quod non est morbus peccati simplex, sed varius et multiformis deducitur obligatio pro ‘medicis’ ‘qualitatem peccati considerandi’.

I) Patres docent confessionem distinctam peccatorum habere effectum remissionis; quam sane non ut actus virtutis sed ut pars usus clavium conferre potest (cf. Basil., Reg. brev. interrog. 288); est ergo pars huius usus necessarii. „Unde et nos, si peccaverimus, debemus dicere: ‘Peccatum meum notum feci tibi’ etc. Si enim hoc fecerimus et revelaverimus peccata nostra non solum Deo, sed et his, qui possunt mederi vulneribus nostris atque peccatis, delebuntur peccata nostra ab eo, qui ait: ‘Ecce delebo ut nubem impietates tuas et sicut caliginem peccata tua’.“ Origenes (Rufinus), In Luc. hom. 17. „Est adhuc et septima [cf. thes. 2 p. II, ad 2], licet dura et laboriosa, per poenitentiam remissio peccatorum, cum lavat peccator in lacrimis stratum suum et fiunt ei lacrimae suae panes die ac nocte, et cum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum et quaerere medicinam.“ Origenes (-Rufinus), In Levit. hom. 2 n. 4. „Si forte in alicuius cor vel livor, vel infidelitas, vel aliquod malum latenter irrepserit, non erubescat, qui animae suae curam gerit, confiteri haec ei, qui praest... quo possit fide integra et operibus bonis poenas aeterni ignis effugere.“ Clemens(?) Epist. ad Iacob. n. 11. „*Κατὰ κυριακὴν δὲ Κυρίου συναχθέντες κλάσατε ἄρτον καὶ εὐχαριστήσατε προσεξομολογησάμενοι τὰ παραπτώματα ὑμῶν, ὅπως καθαρὰ ἡ θυσία ὑμῶν ᾗ.*“ Doctr. duod. apostolor. XIV, 1; ubi vocabulo *ἐξομολογεῖσθαι* patet significari confessionem, cum additum sit obiectum ‘peccata’ in accusativo; ceterum cf. de hac voce Cyprian., De lapsis n. 28, Socrates, Hist. l. 5, c. 19. Similiter loquuntur Barnabas, Ep. n. 19; Pacianus, Paraen. ad poen. n. 6. 8; Ambrosius, De poen. l. 2, c. 6. 8; Caesarius, Serm. 61; Anastasius Sin., De sacra synaxi n. 5. Cf. etiam veteres libros poenitentiales utriusque Ecclesiae atque sectarum orientalium. (Dionys. Barsalibi etc.)

K. Eadem necessitas statuitur a Concilio Tridentino Sess. 14, cn. 7: „Si quis dixerit in sacramento poenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur, etiam occulta et quae sunt contra duo ultima decalogi praecepta, et circumstantias, quae peccati speciem mutant... a. s.“ Cf. Conc. Florent., Decret. pro Armenis; Petri Oxoniensis prop. 2. damnata a Sixto IV. Conc. Cabillonense II. (a. 813), cn. 32 (cf. Kirsch, Zur Gesch. d. kath. Beichte, p. 165); item Ticinense (a. 850) ad cuius praeceptum de recursu confessarii ad episcopum, immo ad pro-

vincialem synodum sc. in dubiis circa 'secretiora' poenitentis 'vulnera' bene notat Collet, De poen. p. 2. c. 5 n. 193: „Mirum si in re libera tot adhibitae fuissent cautiones. Promptius fuisset et multo facilius, soli Deo confiteri.“

Poenitens debet *omnia* peccata mortalia confiteri, quae nondum sunt per claves remissa.

Hoc patet, supposita thesi III. de necessitate usus potestatis clavium, ex A), B), C); item ex D); dein certe ex H); sed et alias patres idem docent, „cum universim, nulla unquam exceptione facta, tradunt peccata admissa revelanda esse sacerdotibus: haec enim propositio indefinita de omnibus et de singulis valet.« Palmieri, de poen. th. 33, V. Denique idem constat ex K); adde propositionem 11. damnatam ab Alexandro VII.

Poenitens omnia mortalia confiteri debet *ideo, ut* claves ei administrentur. Hoc efficitur saltem ex A), B), C), D), H), I), K).

Denique poenitens debet omnia mortalia *simul* confiteri.

Hoc efficitur ex eo, quod debet omnia confiteri; et quidem saltem quoad peccata nondum ullo modo remissa ideo, quia uno peccato non remisso nequeunt alia remitti cum remissio fiat per gratiae infusionem et sacerdos, si intenderet remissionem dividere nihil efficeret. Ergo et poenitens debet, quando unum confitetur, confiteri omnia, et si intendit dividere confessionem, nihil facit. „Nam confessio debet esse adaequata absolutioni; ideo enim necessaria est, quia absolutio non debet dari de ignotis, ut Concilium Tridentinum dixit. Absolutio autem, quamvis per se respiciat peccata in confessione manifestata, tamen etiam cadit in ipsam personam eamque intendit simpliciter absolvere et iustificare apud Deum, atque adeo ab omnibus peccatis mortalibus liberare. Et ideo, sicut peccata mortalia quoad remissionem conexa sunt, ita etiam quoad confessionem et absolutionem.“ Suarez, De poen. disp. 22, s. 1, n. 6. Cf. Thom. In l. 4. dist. 47. q. 3. a. 4. Quodsi peccatum mortale sit indirecte iam remissum, Ballerini.— Palmieri (Opus mor. Vol. V. n. 348) provocat ad legem praecipientem integritatem confessionis, quae „comprehendit iuxta constantem in Ecclesia interpretationem legis, omnia peccata nondum per absolutionem iudicialiter remissa“.

Huc spectat etiam argumentum H). „Nam sacerdos ut medicus debet adhibere remedium peccatis etiam in futurum, ut quoad fieri possit, evitentur; sed ad hunc finem saepe ac moraliter necessarium est, ut confessor totam conscientiam poenitentis perspectam habeat, et ideo merito institutum est, ut poenitens totam aperire teneatur.“ Suarez, De poen. disp. 22, s. 1, n. 10.

Tum ex F) considerentur textus Lactantii et Augustini: cf. eiusdem Augustini Serm. 351, De utilit. agenda poen. c. 7. 9. 1. Tertull., De poen. c. 10 vers. fin.

Invictum est pro hac quoque re argumentum D). Quo modo nunc poenitentes in ritu ecclesiae orthodoxae monentur: „Se čada, Hristos nevidimo stoit, priemlja ispovėdanie vaše; neusramitesja, niže ubojtesja, i da neskryete čto ote mene; no ne obinujasja, reyte vsja, elika sodělali este, da priimete ostavlenie ot Gospoda našego Iisusa Hrista... Aščeli čto skryete ot mene sugub grěh imate.“, et paulo post: „Aščeli že utaiši pred o mnoju ediněm, to pred vsemirnym togda soborom obličeni budeši, i vėčnyja kazni ne gonzneši.“, ita iam monentur in poenitentiali Ioannis Ieiunatoris.

Denique ex K) praecipue considerandus est cn. 32 concilii Cabillonensis II.: „Sed et hoc emendatione indigere perspeximus, quod quidam, cum confitentur peccata sua sacerdotibus, non plene id faciunt... Instruendus est itaque peccatorum suorum confessor, ut de octo principalibus vitiis, sine quibus in hac vita difficile vivitur, faciat confessionem, quia aut cogitatione, aut quod gravius est, opere, eorum instinctu peccavit.“ Clarissime doctrinam hanc utique Tridentinum proponit, Sess. 14, cp. 5: „Qui vero secus faciunt et scienter aliquid reticent, nihil divinae bonitati per sacerdotem remittendum proponunt.“

B. Non requiritur confessio peccatorum dubiorum.

A) Praeceptum incertum non potest parere certam obligationem. Atqui si nulla ex ratione constat peccatum esse commissum vel nondum esse accusatum, non constat de praeepto confessionis quoad hoc peccatum. Nam ex necessitate usus clavium sequitur tantum praeeptum confitendi peccata de facto commissa necdum directe remissa; ergo saltem hinc non oportet confiteri nisi haec. Aliunde vero, adhibitis scilicet aliis principiis, nulla ratione certa probatur necessitas confessionis peccatorum dubiorum. Ergo si dubium est peccatum, dubium est etiam praeeptum et consequenter liberum est confiteri vel non confiteri.

B) In sententia contraria eodem modo dicendum esset etiam ea peccata esse manifestanda, de quorum dubietate non constat. Talia peccata non possent revelari nec ut certa nec ut dubia, sed deberent declarari ut non certo dubia; secus enim, si ut dubia simpliciter declararentur, intellegerentur ut certe dubia, quod falsum esset cum ita non esset in conscientia. Sed si poenitens ultra reflecteret, forte neque hoc ei sufficeret, et deberet declarare tale peccatum ut dubium quoad incertitudinem dubietatis et sic porro. Quae sane, maxime si de numero peccatorum quaestio fiat, ab usu fidelium plane aliena sunt.

Nec requiritur confessio effectuum peccatorum.

Nam in confessione necessario accusanda sunt tantum peccata. Effectus autem peccati non est proprie peccatum. Nam non peccas quando is, cui venenum dedisti vel quem vulnerasti post annum moritur nec etiam quando ille aegrotat; secus peccares actu cum dormis nec ante effectum finitum posses iustificari. Nec dici potest voluntatem nondum retractatam moraliter perseverare ab eaque effectum denominari voluntarium et liberum. Nam retractatio nihil mutat, ita ut non iam sit peccatum, quod secus esset. Nam „effectus ille in tantum est voluntarius et liber denominative, in quantum ortum habuit a voluntate libera, non in quan-

tum pendet nunc a voluntate non retractata. Et ratio est clara, quia negatio retractationis non facit voluntatem magis nunc influere in effectum, nec retractatio facit voluntatem minus influere; totus enim influxus ex parte voluntatis est posuisse causam, quam iam nunc tollere non potest. Cum ergo retractatio non minuat positionem causae, nec carentia retractationis addat vires causae iam positae, consequens est, ut voluntas eodem modo influat in effectum sequentem, sive retractet, sive non retractet, quia non influit ullo modo secundum statum praesentem, sed solum secundum statum praeteritum, ut praeteritus est. Cum ergo effectus in tantum sit voluntarius, in quantum procedit a voluntate, et eodem modo procedat, sive retractetur sive non retractetur voluntas praeterita, consequens est, ut retractatio non minuat nec auferat rationem voluntarii, ergo nec rationem peccati, si potest peccatum appellari. Etenim effectus hic non denominatur malus nec peccatum a voluntate praesenti, sed solum a voluntate praeterita; ab illa enim solum voluntate accipit malitiam, a qua dependet, et omnis alia voluntas habet se mere concomitanter, et per consequens non potest influere suam malitiam in illum. Cum ergo solum dependeat in suo esse a voluntate praeterita, consequens est, ut ab ea sola accipiat denominationem mali et peccaminosi; esse enim malum est procedere a voluntate mala et peccaminosa. Ergo status praesens voluntatis, qui non influit in hunc effectum, non potest illi communicare vel auferre denominationem mali et peccati.“ De Lugo, Disp. 16, n. 446.

Requiritur autem confessio actuum externorum.

Nam „actio externa simul cum voluntate interna integrat unum et idem peccatum, in quo, licet non sit necesse explicare distincte omnia et singula subiecta malitiae [sufficit explicare malitiam et aliquod subiectum illius, v. g. qui semel tria vulnera infligit, sufficit, si dicat vulneravi; item, qui oscula, amplexus et copulam habuit cum femina sufficit si dicat se habuisse copulam, quae fuit pars consummativa et continens implicite illas alias], oportet tamen explicare subiecta, quae differunt specie in modo participandi illam malitiam [ex C]. Sicut ergo in uno peccato constante ex duabus malitiis partialibus, specie diversis, oportet utramque explicare, sic quando unum peccatum constat ex duobus subiectis partialibus, quae in modo participandi malitiam differunt specie, oportet utrumque subiectum explicare; alioquin non explicatur species illius peccati tota, quae non sumitur solum ex malitia, sed etiam ex subiectis tali modo eam participantibus. Porro negari non potest diversum esse specie modum, quo actus externus participat malitiam ab eo, quo reperitur in actu interno, in quo reperitur immediate et formaliter, in externo autem solum mediate et denominative. Si ergo solum explices actum internum, nondum explicasti peccatum illud, quatenus participat malitiam mediate et denominative, ex qua parte est peccatum specie partiali diversum a peccato interno, componens tamen cum eo unam speciem integram peccati.“ De Lugo, De poen. disp. 16 n. 457.

C. Peccata mortalia accusanda sunt secundum speciem infimam.

Probatum est in puncto *A* peccata accusanda esse non generice, sed distincte. Iam vero peccata distinguenda sunt non secundum species superiores seu genus proximum sed secundum infimas. Scilicet non potest sufficere confiteri se peccasse contra generalem aliquam virtutem v. g. totiens contra religionem, contra iustitiam, contra temperantiam, castitatem etc. Nam eadem rationes internae, quae excludunt genericam confessionem, excludunt etiam confessionem secundum species non infimas. Cf. Concil. Trident., Sess. 14, cp. 5, cn. 7. Cf. Sporer, Theol. sacram. P. III. n. 377. Coninck, Disp. 7, dub. 3, n. 10.

Item accusanda sunt secundum numerum.

Nam quodvis peccatum, simulatque commissum est, parit obligationem confitendi hoc peccatum. Quodsi obligatione hac nondum impleta accedit alterum eiusdem speciei peccatum, oritur nova obligatio confitendi hoc peccatum. Iam non potest dici huic alteri obligationi fieri satis per impletionem prioris (v. g. 'furtum feci'). Ergo nec tertiae obligationi accedenti satisfiet per impletas duas priores (vel: 'furtum feci'; et postea iterum: 'furtum feci', vel 'furta (duo) feci'). Sicut enim, si nolit adhibere numerum pluralem poenitens, deberet totiens singularem adhibere, quotiens id peccatum patravit, ita cum vult rem brevius exprimere, debet numerum collectorum peccatorum indicare, nec sufficit indicare numerum dubium, si notus est certus. Cf. Concil. Trid., Sess. 14 cp. 5, ubi particula singillatim ex contextu et ex usu fidelium non imponit obligationem omnia peccata seorsim in individuo confitendi, sed tantum ut peccata etiam in numero accusentur, etiamsi sub uno numerali comprehendantur.

D. Non est necesse confiteri circumstantias aggravantes in eadem specie.

A) „Patroni oppositae sententiae fatentur, legem confitendi eiusmodi circumstantias certam non haberi, ita ut saltem probabilis sit opposita sententia. Atqui, ubi lex certa non est, nemo debet obligari. Ergo, utcumque res spectetur, haec obligatio non adest.“ Ballerini-Palmieri, Op. mor. t. V n. 354.

B) „Ex contraria sententia sequitur debere etiam explicari circumstantias notabiliter alleviantes. Nam in hoc iudicio, sicut non possumus minuere delictum, ita nec augere supra veritatem; ergo sicut illud obligat ad non tacendam circumstantiam aggravantem, ne peccatum appareat minus, sic hoc obligabit ad non tacendam circumstantiam alleviantem, ne peccatum appareat gravius.“ De Lugo, De poen. disp. 16 n. 110. Atqui hanc obligationem negant etiam adversarii paucis (v. g. Gonet) exceptis. Et sane quis dicat virum, qui occidit adulterum cum uxore deprehensum, non satisfacere confitendo homicidium a se factum?

C) „Est contra praxim omnium confessoriorum et poenitentium vel interrogare vel edicere circumstantias tantum aggravantes, quod saltem verum est de circumstantiis se tenentibus ex parte actus, v. g.

quamdiu duraverit actus peccati, quam fuerit intensus etc., quae omnia etiam cognitu sunt difficillima. Ergo non est obligatio haec addendi: ergo nec alias circumstantias tantum aggravantes se tenentes ex parte obiecti. Argumenta enim adversariorum aequaliter procedunt de omnibus. Nam sicuti furtum centum ducatorum moraliter aequivalet centum furtis unius ducati, ita odium Dei per horam continuatum aequivalet pluribus odiis intra eandem horam repetitis.“ *Croix*, *Theol. mor.* l. 6, p. 2, n. 976.

D) „Si quantitas furti declaranda est, debet etiam declarari quantitas in detractioe aut aliis damnis illatis. Nam sicut furtum gemmae valentis quattuor aureos infert tantum nocumentum, sic detractio in tali materia graviore infert gravius nocumentum, quam in tali materia minus gravi. Qui excessus non poterit declarari nisi explicando materiam detractiois et qualitatem personae, cui detrahitur et numerum eorum, coram quibus detrahitur et alia similia. Quae omnia declarare in singulis detractioibus esset nimis onerosum et ideo non est in usu de iis omnibus interrogare.“ *De Lugo*, *De poen. disp.* 16 n. 112.

E) „Tridentinum, Sess. 14, cp. 5 et cn. 7 dum explicat necessitatem confitendi peccata mortalia et circumstantias eorum, semper addit limitationem illam ‘circumstantias, quae speciem peccati mutant’. Quae limitatione videtur tacite excludere alias circumstantias. Nam licet id non dicat expresse, atque adeo videatur esse argumentum solum negativum, non tamen est pure negativum. Aliud enim est, nihil prorsus dicere, aliud vero est agendo de circumstantiis limitare semper positive sermonem ad eas, quae speciem mutant; per quod videtur positive excludere alias, sicut si tradens obligationem confitendi peccata, quae colligitur ex Christi verbis, semper adderet limitationem, sc. esse obligationem confitendi omnia peccata mortalia, quae prodeunt in actum externum, certe videtur positive excludere obligationem confitendi peccata interna. Similiter dicendo non posse aliquem sine speciali privilegio vitare omnia peccata venialia, eo ipso significatur cum speciali privilegio posse. . . . Cum ergo toties Tridentinum addiderit illam limitationem, videtur obiter alias circumstantias excludere ab illa obligatione confitendi, quam ex Christi verbis colligebat. Dicunt, patres concilii voluisse tradere doctrinam certam et abstinere ab incertis, quae sunt in opinione theologorum. Sed contra: 1° potuisset id concilium praestare utendo verbis universalibus, v. g. esse obligationem confitendi saltem circumstantias mutantem speciem etc. His enim loquendi formulis non videretur positive excludere obligationem circa alias circumstantias, prout de facto videtur exclusisse. Deinde 2° ex hac responsione [adversariorum] habemus non colligi clare ex Christi verbis et sacramenti institutione obligationem confitendi huiusmodi circumstantias, siquidem Ecclesia universalis, Spiritus sancti lumine illustrata in generali synodo non potuit hanc obligationem ex verbis Christi colligere et tradere. Unde fit legem illam non esse clare prolatam circa confessionem circumstantiarum intra eandem speciem; lex autem in dubio legis latae non obligat. Contra eum enim, qui ius clarum dicere potuit et non dixit, interpretatio est facienda. Cum ergo lex clare non praecipiat confessio-

nem circumstantiae non mutantis speciem, nec ex eius verbis colligatur clare talis obligatio (alioqui non limitasset Tridentinum suam illationem), consequens est, ut talis lex non obliget atque adeo nec fuerit lata. Quorsum enim Christus edidisset legem, cuius vim et obligationem non manifestasset? De Lugo, De poen. disp. 16, n. 108 s.

E. Nec opus est declarato utrum peccatum iam sit directe remissum necne.

Nam „peccatum idem est, sive illud antea confessus fuerit, sive non, nisi forte mutatio temporis afferat secum circumstantiam specie diversam, ut se accuset coniugatus de peccato contra castitatem commisso, quando erat solutus... Cum ergo peccatum idem sit, sive antea illud confessus fuerit, sive non, nec illa circumstantia variet ullo modo peccatum, non est, cur debeat necessario explicari. Quae quidem ratio non solum probat in sententia negante obligationem explicandi circumstantias notabiliter aggravantes intra eandem speciem, sed etiam in sententia contraria. Ratio est, quia circumstantia illa se non habet ex parte peccati, sed ex parte poenitentis; quare illa non explicata adhuc explicatur totum peccatum secundum totam suam gravitatem specificam et secundum circumstantias omnes ipsum aggravantes.“ De Lugo, De poen. disp. 16, n. 47.

Nec opus est accusare denuo ut certa quae iam ut dubia rite accusata sunt.

A) Certum est, si poenitens confiteatur peccatum ut certum et postea incipit dubitare de illo, non teneri iterum confiteri illud ut dubium, sicut qui accusavit se de decem peccatis, si postea comperiat fuisse sola sex, non tenetur iterum confiteri et accusare se de solis sex. A pari sicut explicato numero confuso v. g. se periurasse decies plus minusve, postea, licet constet certo fuisse duodecim periuria, non debeant secundum communem theologorum sensum et praxim fidelium illa duo iterum in confessione dici, et tamen certum est non solum illa duo, sed etiam ipsum decimum et nonum, non fuisse prius dicta ut certa, sed sub dubio, ita neque etiamsi unicum periurium in dubio confessus fuisset, deberet postea certior factus illud ut certum confiteri. Cur enim magis unum quam undecimum debet confiteri, quando utrumque cum aequali dubio dixit, et postea de utroque aequalem habet certitudinem? Pone, quod dicat: accuso me de decem periuriis certis et rursus de alio dubio; tunc iam seorsim se accusat de isto undecimo. Idem autem est, si dicat: accuso me decem plus minusve, quia tunc etiam de aliquibus se accusat ut certis et de aliis ut dubiis [cf. C.]. Ergo iuxta communem theologorum sensum et iuxta fidelium praxim non debemus iterum, ut certum confiteri illud peccatum, quod prius sub aliquo dubio confessi fueram. Cf. De Lugo, De poen. disp. 16, n. 77. 78. 81.

B) „Quando es confessus peccatum ut dubium, si fuit verum peccatum, absolutio cadit supra illud, et non quidem indirecte, sed directe, quia ad hoc ipsum illud confiteris, ut absolvaris ab illo; et probatur clare, quia in aliquo casu [potes] illud solum confiteri et dare

pro materia absolutionis, si aliud non haberes. Ergo tunc sacerdos absolvit directe ab illo peccato: absolvit autem sub condicione implicita, nempe si fuit peccatum. Si enim peccatum non fuit, non absolvit directe vel indirecte ab illo. Ergo, si fuit verum peccatum, absolveris directe ab illo. Ergo licet postea constet certo, fuisse peccatum, non debes iterum ad iudicium illud deferre. Ad quid enim? Non certe ad absolutionem directam obtinendam, quia iam directe absolutus es ab illo. Neque etiam, ut des notitiam certam illius confessario; nam notitia talis debet tota esse in ordine ad absolutionem, qua tamen iam non indiges, cum sis directe absolutus, et quia alioquin sufficeret dare illam notitiam etiam extra sacramentum, cum non ordinetur ad absolutionem. Repugnat ergo, quod absolutionem directam obtinueris totius peccati, et quod adhuc sit obligatio deferendi iterum illud idem peccatum ad iudicem pro obtinenda absolutione.“ De Lugo, De poen. disp. 16 n. 84. Ad tuendum hoc argumentum v. thes. 9, p. II, ad 7.

F. Non requiritur formalis accusatio distincta de peccatis.

Nam accusatio in communi de peccatis ante distincte narratis non sufficeret aut quia poenitens debet simul intendere satisfacere praecepto confessionis distinctae, aut quia debet ita satisfacere praecepto confitendi, ut absolvens sciat fieri distinctam confessionem seu satisfieri praecepto confessionis. Atqui prioris rationis necessitas non apparet: et sane non refert, utrum poenitens, qui scripto (licite) confitetur inopinato pro scedula praeparata tradat scedulam in qua ipse sibi notaverat sua peccata, ne eorum oblivisceretur. Nec vero apparet quare talis cognitio in sacerdote vel requiratur ut absoluta condicio ad valorem directae absolutionis, vel saltem ita conveniens sit, ut eius defectus a Christo debuerit per se prohiberi. Et sane peccata inscripta memoriae sacerdotis comparari possunt cum peccatis in scedula inscriptis. Ergo gratis asseritur necessitas formalis accusationis distinctae de peccatis, contra communem antiquorum theologorum persuasionem atque usum.

Ad 1. Secundum s. Paulum certe non sufficit qualiscumque probatio, secus nec contritio requiretur. Itaque „probatio ea postulat, ut quis primum consideret sit necne reus peccati, quo indignus efficiatur, deinde medio idoneo utatur ad indignitatem exuendam; hoc alterum indicatur ab apostolo tum habita ratione finis, propter quem probationem praecipit, ne indigne sc. sacramentum accipiatur, tum etiam spectata vi verbi *δοκιμάζεισθαι*, quod et de probatione auri per ignem dicitur (1 Petr. 1, 7), qua probatione quergatur. Paulus quidem non diserte significat, quomodo haec completa probatio sit perficienda, sed nec ullum certum modum excludit; neque Tridentina synodus docet id ab apostolo distincte significari, sed dicit, quod ecclesiastica consuetudo declarat probationem pro communionem requisitam, qua purgetur quis a peccato mortali, esse confessionem sacramentalem“. Palmieri, De poen. th. 34, IX, ad 2^m. Quid hac de re patres doceant, colliges ex Doctr. 12 apost. 14, 1, Cypriano, De lapsis n. 15. 16; Augustino, Serm. 351, n. 7; Paciano, Paraen. ad poen. n. 7. 8.; Gennadio, De eccl. dogmatib. c. 53; Leone M. Ep. 108 ad Theod. For.; Anastasio Sinaita, Or. de s. synaxi; Halitgario, Praef. ad libros de poen. In oppositum „citati scriptores unumquemque fidelium conscientiae suae permittunt, quantum ad examen et iudicium de animae suae statu, de praeparatione sua vel indignitate ad percipiendam Eucharistiam, non vero quantum ad officium expiandi delicta sua ante communionem sine confessione“ Four-

nely, De poen. qu. 6, a. 2. vers. fin. Augustinus, Ep. 54. duas opponit inter se sententias: alteram non quotidie communicandum, quia purius homo continentiusque solito vivere debet, ut dignus accedat; alteram, si peccata tam gravia sunt, „ut excommunicandus quisque iudicetur“, quotidie communicandum est. Porro in utraque sententia supponitur immunitas a peccato mortali; idcirco non erat locus Augustino in suo consilio commemorandae confessioni. Cf. Palmieri, De poen. th. 34, IX, ad 2^m. Denique concilium Cabillonense ibi non quidem expresse meminit confessionis, sed eam indicare videtur nomine purificationis animae.

Ad 2. „Etsi non legatur eorum confessio, potuit tamen fieri. Multa enim facta sunt, quae non sunt scripta. Et praeterea Christus habet potestatem excellentiae in sacramentis, unde sine his, quae ad sacramentum pertinent, potuit rem sacramenti conferre“. Thomas, Suppl. qu. 6, a. 1, ad 3.

Ad 3. Ad probandum usus confessionis testimonia non deesse, obiter imprimis tangemus illud Iac. 5, 16, quod licet alii de Iudaeorum usu confitendi interpretari conati sint vel de confessione mutuo inter laicos facienda, tamen a plurimis doctoribus explicatur de praecepto confessionis ad claves ordinatae (a Conc. Cabillonensi II. c. 33; Beda, Martino legion., Smaragdo, Theodolfo, Iona aureliana., Rabano Mauro, Haymone halberstad. Werner abb., Hildeberto Cenoman., Bernardo Carthus., Hugone Victorino, Thoma Aq., Bellarmino, Morino, De San etc.; item in Confessione orthodoxa Petri Mogilae p. I, q. 113). Huius loci nexum ita bene explicat etiam Sušil in h. l.: „Mluvil o odpuštění hříchů svátostí pomazby; přidává o podmínce či výmínce, za které se hříchové v jiných případech odpouštějí od jednotlivého předpisu k obecnému přecházejí. Vyznávejte se tedy... Dí vespolek, člověk člověku sobě podobnému, totiž tomu, jenž od Krista vyznání to přijímá oprávněn jest, totiž knězi od církve ustanovenému. Tak se děje obecné napomínání: Učte druh druhu, starejte se o se vespolek atd., ovšem v tom smyslu, aby, kdo učen jest jiné učil, a ti se od něho učili, aby ti, kdož zbožím oplývají, starali se o ty, jimž se ho nedostává atd. Tak sv. Pavel Ef. 5, 27 velí: Buďte sobě vespolek poddáni. — Nedí, knězi se vyznávejte, nébrž druh druhu, aby lahodněji mluvil, na um klada, že hříšník hříšníkovi se vyznává.“ — Sed clarius loquuntur v. g. Irenaeus Haer. I, c. 13. (καὶ εἰς φανερόν) Cf. de hoc loco Wilmers, Lehrb. der Religion Band 4., § 67, b. — Cyprianus, De laps. n. 29.; Gregorius Nyss., Homilia in eos, qui alios acerbe iudicant; Basilius, Ep. canon. cn. 34; Theodoretus, Haer. fab. 4, 10; et de confessariis maxime Paulinus, Vita s. Ambrosii n. 39, et auctor Vitae s. Hilarii c. 13. Ille narrat: „Erat etiam gaudens cum gaudentibus et flens cum flentibus, siquidem quotiescumque illi aliquis ob percipiendam poenitentiam lapsus suos confessus esset, ita flebat, ut et illum flere compelleret; videbatur enim sibi cum iacente iacere. Causas autem criminum, quae ille confitebatur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur“. Et alter: „Quotiescumque poenitentiam dedit, saepe die dominico ad eum turba varia confluebat; volabat ad eius castigationem quicumque adesse volebat, lacrimarum se imbribus eluebat, caelestibus iudiciis territus promissisque succensus: tanti gemitus, tanti fletus astantibus nascebantur, ut vitae praesentis horreret habitaculum“.

Igitur ad a) doctrina s. Augustini manifesta est ex Sermone praecedenti (351); ex loco vero opposito non sequitur praeter poenitentiam publicam pro illis tribus praecipuis sceleribus, nullam aliam esse poenitentiam mortalibus peccatis. Cf. Palmieri, De poen. th. 34, VIII, ad 3^m. Ad b) Sane per corpus Domini iurare aliud est ac simpliciter iurare, et iurare publice et sollemniter ac secreto. Ad c) Nec celebratio missae sacrificii in eorum vitis referri solet. „Possidius, diligentissimus vitae s. Augustini scriptor, nunquam eum narrat celebrasse missam. In vitis quoque sanctorum recentiorum rarissime occurrit mentio suscepti sacramenti confirmationis, quod tamen nemo dubitabit eos accepisse. Scilicet haec, quae communia sint omnibus, narrari non solent, praesertim a scriptoribus, qui brevitati

student, nisi aliquid speciale praesetulerint“. Palmieri, De poen. th. 34, VIII ad 7^m. Ad *d*) Imprimis non probatur solos episcopos excepisse confessiones poenitentium; nam aliud est reconciliatio aliud absolutio. Cfr. *Canones Apostolici*, cn. 44 (al. 52). *Conc. Carthag. II*, cn. 3, (publica). Praeterea adeo frequens non fuit in vetere Ecclesia communio usus, ut omnes fideles vel quotidie vel fere quotidie communicarent, cum nec singulis diebus ad mysteriorum celebrationem collectae fierent. Cf. Palmieri, De poen. th. 34, VIII ad 6^m, qui maxime urget 1 Cor. 7, 5. (προσευχή, cf. A, G). Ad *e*) Quatenus spectatur obligatio sacerdotum docendi et respondendi ad quaestiones fidelium non magis urget difficultas posito usu confessionis quam non posito; ad integritatem vero confessionis non erat opus scientia moralis et casuistica. Cf. *Sardagna*, *Theol. dogm.-polem.* t. 8, n. 188. Nec opus est responso Amort, primitus ex determinatione Ecclesiae potuisse omitti species infimas. (De sacr. poen. disp. 2, q. 3, obi. 2, ad 3.) — Cf. Io. B. Pighi, *De universa poenitentiae ratione in primitiva ecclesia*. Veronae 1905, p. 37—46. Ceterum quod discrimen est in commendanda frequentia usus sacramenti et in frequentia confessionis illo et nostro tempore, haud scio an ideo factum sit, quod tum abhorrebatur ab usu „ultima“ rationis et innocentiae baptismali conservandae studiosius incumbatur.

Ad 4. Apud Coptitas notum est per Abulfetah confessionem esse sublatam (saec. XII). Apud Nestorianos vero Ebedjesu (XIV. saec.) docuit adhuc necessitatem confessionis et Io. Sulaka in sua fidei professione facta Romae a. 1569 testatur: „Erat quidem olim apud nos consuetudo, ut revelarem peccata nostra inter nos, sed surrexit violentus tyrannus [Simeon Barmama?] et abolevit eam; orta est caedes ac contentio ac cessare fecit eam.“ A Nestorianis abusus pervenisse ad Malabarenses videtur. Cf. Denzinger, *Rit. orient.*, De conf.

Ad 5. Fuerunt, qui totam hanc narrationem fictam esse censerent, ut Latinius, Francolini. Alii, Thomas Valdensis et Melchior Canus concesserunt abrogasse Nectarium legem confessionis etiam secretae, sed dicunt eum in hoc graviter peccasse. Alii dicunt sublatam esse solum obligationem publicae confessionis occultorum peccatorum (velut Gotti), alii etiam confessionis publicae peccatorum publicorum: alii obligationem agendi poenitentiam publicam pro peccatis non publice notis (ut Collet), alii eandem etiam pro publice notis et scandalosis; alii licentiam publicae confessionis peccatorum occultorum, alii etiam publicorum (Pesch); alii licentiam publicae poenitentiae pro peccatis occultis (Bellarminus, Io. Pighi), alii etiam pro publicis (Vasquez). Cf. Suvorov, *Obem discip. suda* 127—130; Jungmann, *Dissert. sel. in hist. eccl.* II, 137—188. Quidquid hac in re tenendum est, id constat non esse abrogatum a Nectario usum confessionis simpliciter. „Ratio est 1. quia de hac re ne verbum quidem in hac historia; aliud enim prorsus est abolere munus presbyteri institutum ab Ecclesia, aliud abolere confessionis usum, qui et ante illam institutionem vigeat. Porro de abolitione tantum prioris loquuntur historici. 2. Illud abrogavit Nectarius, quod causa fuit vel occasio scandali illius; atqui, etsi ex horum scriptorum narratione haud satis clare constat, quid illi scandalo populiq. offensionem occasionem praebuerit, attamen satis est evidens, non indicari hic confessionem sacramentalem. Sed vel fuit quidam modus indebitus confessionis, puta imprudentia mulieris, quae cum sciret se confiteri illi, qui publicae poenitentiae praeerat, crimen coram aliis divulgavit putans id sibi licere, vel abusus quidam fuit presbyteri, qui notitiam secreto acceptam, episcopo communicavit, vel aliquid huiusmodi. [Cf. Battifol, *Etud. d'histoire* p. 157]. Divinare enim oportet, cum manca sit hac in parte narratio historica. 3. Illud abrogavit Nectarius, quod, ut monet Socrates, fiebat, ut delicta sua invicem homines coarguerent. [Ὁρθὸν δέ, ἔτι πρόφασιν παρέσχε τοῦ μὴ ἐλέγχειν τὰ ἁμαρτήματα μηδὲ φυλάττειν τὸ τοῦ ἀποστόλου παράγγελμα τὸ λέγον· Καὶ μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάροις τοῦ σκότους, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε. (Eph. 5, 11)]. Atqui rursus id non est simpliciter confessio, sed aut publica ipsa poenitentia aut publica etiam repre-

hensio criminum facta ab eo, qui poenitentiae praeerat. 4. Quod iuxta hos historicos sustulit Nectarius, sublatum item fuit in toto oriente a ceteris episcopis [Ἐπηκολούθησαν δὲ σχεδὸν οἱ πανταχοῦ ἐπίσκοποι, Sozomenus: οἰκονόμος τῆς μετανοίας, quam vocem Vacandard (La confession sacramentelle dans l' église primitive p. 8—9, 10—14.) opponit, potuit etiam episcopus ipse vocari]. Atqui usus confessionis viguit post Nectarium ut patet ex poenitentiali Ioannis Ieiunatoris [Ioannis Monachi, Nicephori Cartophylacis, Simeonis archiepiscopi Thessalonicensis, aliorum]“ Palmieri, De poen. th. 34, IV.

Ad 6. S. Ambrosius videtur hortari ad non differendam confessionem post peccatum commissum. Ceterum cf. simile dictum ap. Hurter, Theol. dogm. comp. t. III. n. 487, 1. Illud Hieronymi „magister et frater facile ei prodesse non poterunt etc.“ non est urgendum. Item Asterius licet minus clare loquatur, tamen ita ibi concludit (cum hortatus esset: δεῖξον αὐτῷ (sacerdoti) ἀνευθροιάτως τὰ κεκρυμμένα etc.): Ἐτοπον γὰρ τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς λελογισμένους ποιουμένους τὴν πρόνοιαν, καθαιρῆν ἑαυτοὺς τῶν ὀλῶν πρὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ λεγομένου κυνός, ἵνα μὴ διασαπῆν ἐκ τῆς ἄγαν θερμότητος τὸ ὕγρον, νοσοποιὸν σήψιν ἐργάσθηται· τοὺς δὲ κατὰ διάνοιαν ἐπιμελείας χρήζοντας μὴ προφθάνειν τοῦ θανάτου τὴν ἀθλίαν καὶ τοῦ κολαστηρίου πυρός τὴν ζέσιν, τοῦ ἀλήκτως φλέγοντος καὶ μηδέποτε ψυχομένου.

Ad 7. Lex vetus erat umbra futurorum.

Ad 8. Concesso hoc Caietani, Vivae, aliorum principio negamus unquam in nostra re cessare finem saltem talis confessionis, qualem in *F.* sufficere probavimus. Cf. ad 16. vers. fin.

Ad 9. Imprimis disiunctio maioris, ut novimus ex *A.* A) et B) est incompleta. Quod vero contra C) obicitur, nihil valet. Nam „primo circumstantiae non mutantem speciem, non semper deserviunt ad variandum iudicium circa poenitentiam imponendam, sicut deservit cognitio malitiae specificae; . . . et circumstantia, quae posset variare illud iudicium, potest inquiri a confessario, quando oportuerit, nec propterea deberet fieri regula generalis explicandi omnes circumstantias. Secundo: potest hoc discrimen provenire ex difficultate maxima, quae esset in explicandis his omnibus circumstantiis. Nam licet una vel altera posset explicari, aliae fere omnes difficillime explicarentur. Lex autem universalis debet attendere ad ea, quae frequenter contingunt, non ad unum vel alterum casum. Tertio in iis casibus, in quibus circumstantiae eiusmodi possunt facile explicari, et eorum notitia necessaria est ad iudicium debite exercendum, possunt facile inquisitione confessarii indagari, qui cognita iam specie peccati potest scire, an sit talis species, in qua oporteat ulterius procedi ad cognoscendam circumstantiam individualem, prout saepe (? cf. Ballerini-Palmieri, Op. mor. t. V, n. 361) oportet facere in peccato furti, et tunc debet interrogare; quod ius datum confessario sufficit ad convenientem institutionem huius iudicii, in quo id, quod ex se manifestat poenitens, nempe species peccati, dat occasionem confessario interrogandi id, quod restat, quando in aliquo casu oportet illud scire ad poenitentiam vel ad restitutionem, vel ad medicinam, vel ad alios fines. Si autem species non manifestaretur, non haberet, unde sciret sacerdos, an in hoc casu de circumstantiis deberet interrogare speciem; immo semper deberet ulterius interrogare speciem; id autem, quod semper debet inquiri, debet etiam poenitens ex se manifestare.“ De Lugo, De poen. disp. 16, n. 121.

Ad 10. Cognitio singulorum peccatorum non ita quidem influit in sententiam iudicis, ut secundum eam se determinet ad absolvendum vel retinendum, sed certe ita, ut sit obiectum sententiae per se necessario requisitum.

Ad 11. Per essentiam sententiae iudicialis absolutae requiritur cognitio causae; quodsi peccator generice confitetur, iam habetur cognitio causae iudicialiter propositae, sacerdos novit iudicialiter poenitentem esse ligatum vinculo peccati et poenae. Non potest quidem in illud peccatum, quod poenitens commisit, secundum rationem specificam ferre sententiam, sed in tantum, in quantum cognoscit; at essentia non postulat cognitionem

secundum rationem specificam. Ergo, licet potestas iudicialis per se exigit, ut iudicium feratur in crimen secundum omnem eius rationem, tamen possibilis est sententia iudicialis cum cognitione causae solum secundum rationem genericam. Nec Christus Dominus vetuit eo modo exerceri potestatem iudicalem; instituit enim claves in bonum hominum, in favorem poenitentium. Cf. Ballerini-Palmieri, Opus mor. n. 414 in nota; Palmieri, De poen. th. 33, IV, α), γ).

Ad 12. Si diabolus scientia infusa intellegit omnes linguas, intellegit etiam phantasmata vocabulorum eorum in cerebro, quae cogitationem committantur, ideoque et assensum vel eius negationem. Ceterum, etsi res ita esset, sicut fingitur in dubitatione, maior sane utilitas resultaret ex confessione quam ex cognitione diaboli nocumentum; nec in soliloquiis inutilibus talia attenduntur.

Ad 13. „Disparitas est, quia per absolutionem ab excommunicatione homo praecise iustus non redditur, sed Ecclesiae duntaxat restituitur, a qua fuerat praecisus; e contra per absolutionem a peccatis, si valida sit, homo gratiam adipiscitur et reconciliatur Deo; at implicat aliquem iustum fieri ac Deo reconciliari, cui omnia simul peccata mortalia dimissa non fuerint; si enim vel unum remaneret, exularet ab eo gratia sanctificans.“ Tournely, De sacr. poen. qu. 6, a. 4, init.

Ad 14. „Per se est, ut peccata simul dimittantur, adeo ut de facto nunquam unum sine aliis dimittatur; et ideo etiam institutio sacramenti per se postulat, ut peccata, quae sunt materia necessaria talis sacramenti et ad illius forum pertinent (ut sic dicam) simul et ex vi eius sacramenti tollantur. Et propterea baptismus ita est institutus, ut per se et vi sua tollat non solum originale peccatum, sed etiam omnia mortalia, quae ante susceptionem eius cum originali sunt coniuncta, alia vero subsequencia ad illum non pertinent, et quod illa interdum sint coniuncta cum originali est per accidens et praeter institutionem baptismi, propter impedimentum illi positum. Et idem omnino contingit, quoties aliquod peccatum non confessum per absolutionem tollitur; id enim per accidens est; sicut in universum leges morales respiciunt ea, quae frequentius accidunt, non casus accidentales, (ut ad hoc propositum recte notavit Petrus Soto lectione nona de confessione).“ Suarez, De poen. disp. 22, s. 1, n. 9.

Ad 15. „Ieremias contra omnium Graecorum sententiam singularem hanc opinionem effutiit; quin et ipse sibi ipsi contrarius fuit. In hac enim ad Lutheranos responsione paulo ante dixerat ‘oportere poenitentem, quantum quidem potest et memoria suggerit, minutatim peccata omnia, quorum sibi conscius est, cum corde contrito et humiliato poenitentiario patefacere’... Verba Germani ‘Si oblivione aut pudore aliqua peccata occultavit, tu misericors Domine condona illi’ nihil habent praeter formam benedictionis et indulgentiae, a prece sacramentali longe diversae; nihilque aliud orat sacerdos, nisi gratiam conversionis, qua fiat, ut poenitens pudore deposito, quod ante celaverant, revelare non erubescant, atque ita reconciliationis beneficium consequantur.“ Drouin, De re sacram. t. 2., c. 2, q. 3.

Ad 16. „Confessarius ita est iudex ipse solus in hoc tribunali, ut ipse solus debeat ex peccatorum notitia formare iudicium de eorum gravitate ad proferendam prudenter sententiam. Unde reddi potest ratio differentiae inter nostrum casum et illud exemplum, quod opponebatur. In casu nostro totum iudicium de statu poenitentis fit a solo confessario, qui ex notitia, quam ipsemet habuit distinctam de illis peccatis formavit iudicium de eorum gravitate, quod idem iudicium ex illa memoria confusa tunc retinet et secundum illud regulat et taxat poenitentiam imponendam. At vero in illo alio exemplo, quando poenitens solum diceret statum suae conscientiae esse sicut anno praecedenti, iam tunc non tam confessarius, quam ipse poenitens fuisset iudex, qui ex notitia, quam habet de suis peccatis formaret illud iudicium de statu suo, quod iudicium formatum daret confessario, qui certe non ut iudex illud formasset, cum ipse non habeat nec habuerit notitiam de peccatis huius anni. Praeciperet ergo poenitens officium confessarii, ad quem spectat visa et considerata natura et multitudo pec-

catorum iudicium formare de eorum gravitate et de statu poenitentis, a quo non debet accipere hoc iudicium factum, sed materiam ad id faciendum. Est enim ipse solus medicus, ad quem spectat attenta qualitate morbi iudicare de eius gravitate et de remediis etiam adhibendis. Debet ergo ipse ex se facere utrumque iudicium, quorum primum ex se non posset facere, si ipse non audiret peccata, sed statum conscientiae iuxta iudicium ab ipso poenitente factum. At vero in nostro casu aliter se res habet. Nam confessarius ex se facit utrumque iudicium per notitiam de peccatis, quam ipse habuit. Quam licet non habuerit, quando erat iudex, nihil refert; non est enim necessarium, quod tota notitia, a qua dirigitur ad hoc iudicium, fuerit sacramentaliter accepta. Nam si confessarius aliunde vidit, vel cognovit distincte peccatum, potest poenitens se accusare, dicendo: 'accuso me de illo peccato, quod tu scis me fecisse'; quae confessio sine illa notitia praecedente non sufficeret, sed cum illa sufficit, ut confessarius ex se possit iudicare. Itaque quod omnino requiritur est, quod accusatio sit sacramentalis; quod vero accusatio secundum se det notitiam distincte de peccatis, non requiritur, nisi quando confessarius aliunde non habet notitiam distinctam; si enim illam habet, sufficit accusatio sacramentalis, quae se remittat ad illam aliam notitiam aliunde habitam." De Lugo, De poen. disp. 16, n. 639 s.

Ad 17. Respondeo, si opus spectetur, quatenus habens bonitatem et malitiam moralem coram Deo et in quantum est opus proveniens a creatura libere operante cum iis, quae requiruntur ad moralem denominationem actus liberi et peccati, tunc tantum censi homicidam, quando adhibuit causam et fecit, quod ex parte sua erat faciendum, sive postea sequatur effectus sive non sequatur; quando vero iam physice effectus ponitur, dicitur tunc homo occidi physice per actionem remote proveniente ab illo, qui causam applicuit, et tunc dicitur satis improprie et remote occidere ille, qui causam dedit porrigendo venenum, absque ulteriore concursu, cum posset iam esse mortuus . . . Non tamen in nostro casu potest dici actu peccare, quia ea denominatio actu peccantis est personalis et pendens ab actuali libertate." Dicastillo, De sacr. poen. disp. 9, n. 39.

Ad 18. „Licet actus externus non addat malitiam novam supra actum internum, adhuc per illum dicimur proprie peccatores et mereri poenam, sicut etiam dicimur mereri praemium per eleemosynas et alia opera bona externa, quae denominantur merita, atque adeo proprie dicimur merezi et demereri per eos actus, ergo et peccare. Debent ergo explicari in confessione, cum sint vere peccata, quia licet non afferant malitiam distinctam ab actu interno, ab eadem tamen malitia possunt duo subiecta diversa accipere denominationem peccati et mali. In effectu autem postea secuto non datur talis denominatio, quia non potest esse peccatum actuale in eo, qui actu non peccat, nec potest actu peccare, qui actu non agit, ut ille, qui dormit, dum eius inimicus veneno moritur." De Lugo, De poen. disp. 16, n. 449.

Ad 19. Cf. ad 28.

Ad 20. „Poenitens (non habet in nostra sententia obligationem explicandi effectus peccati, sed solum peccata interna et externa. Cui debito satisfacit) accusando se de detractioe externa v. g. per hoc non intendit dicere fuisse peccatum quoad omnes partes externas; quis enim hoc potest scire? Sed solum dicit quod certum est, incepisse sc. cum libertate actuali, vel aliquamdiu eam habuisse; per quod explicatur, quantum sufficit illud peccatum, sive plures, sive pauciores partes habuerit actu liberas et peccaminosas; omnes enim faciunt moraliter unum peccatum, quod sufficit sub illa generalitate explicare." De Lugo, De poen. disp. 16, n. 460.

Ad 21. „Tridentinum non obligat poenitentes nisi ad confitenda 'omnia peccata mortalia, quorum conscientiam habent'. Non dicit 'uti sunt in conscientia', nempe vel ut certa, vel ut dubia, sed 'quorum conscientiam habent', quod importat habere notitiam certam peccati . . . Conscientia dubia neque est scientia, neque iudicium, sed suspensio iudicii, unde minime dici potest habere conscientiam peccati, qui nullam rationem habet, quod illud commiserit." Alphonsus Liguori, Theol. mor. l. 6, n. 474.

Ad 22. „In aliis quoque praeceptis obligatio est certa v. g. audiendi sacrum, ieiunandi, recitandi officium etc. et tamen satisfacit homo, si iuxta probabilem sententiam ieiunet, audiat sacrum vel recitet officium. Cur ergo non satisfaciat per confessionem probabilem obligationi confitendi?“ De Lugo, De poen. disp. 16, n. 59.

Ad 23. „Haec praxis servatur quidem a timoratis ad levamen maius conscientiae et forte ex quodam errore. Haec autem non inducunt consuetudinem, quae obliget; quia haec exigit voluntatem se obligandi in eo, qui alioquin scit, obligationem alias non existere. Ceterum quomodo cum certitudine constare potest haec praxis universalis?“ *Ballerini-Palmieri*, Opus mor., t. V, n. 377. „Eiusmodi praxis varia potest habere motiva. 1. ut deleatur peccatum saltem veniale, quod frequenter intervenit in eiusmodi actibus, de quibus dubitatur an sint peccatum grave. 2. ut ipsa humiliatione confessionis profundius menti imprimatur admonitio divina, qua Deus per mentis anxietates monet maiorem esse in posterum adhibendam cautelam. 3. ut per firmiter propositum et mulctam confessionis animus obfirmetur contra omnes incursiones tentationum similium. 4. ut ex consuetudine confitendi peccata dubia seipsos absterreant a relapsu. 5. ut tali humiliatione daemon confundatur, sicque saepius non solum victus, sed etiam flagello piae exercitationis mulctatus a tentatione ulteriore absteat etc.“ *Amort*, De sacr. poen. disp. 4., q. 2, ad 13.

Ad 24. Ratio discriminis in hoc est, quod, sicut adhibere materiam dubiam ad conficienda sacramenta, ita et per dubietatem baptismi ea nullitati exponere graviter illicitum sit. Quodsi quis sit in talibus circumstantiis, ut sacramenta suscipere non possit, tamen adhuc teneretur ad iterandum sub conditione baptismum quatenus per votum eius non accipit characterem, qui non est quidem absolute necessarius, sed ex ordinatione Dei requisitus.

Ad 25. Quocumque modo illud ‘manifeste’ est intellegendum, certe falsa est propositio etiam in nostra sententia, cum saltem venialia et dubie mortalia a fidelibus primitivae Ecclesiae in confessionibus non sint exclusa.

Ad 26. „Licet institutio huius sacramenti et potestas confitendi sit favorabilis, ideoque extendatur etiam ad venialia, non ideo obligatio confitendi est favorabilis, cum minuat et restringat libertatem illorum, ad quos hoc praeceptum dirigitur: et ideo etiam, si Christus obligasset ad confitenda venialia, fuisset obligatio onerosa, sicuti potestas absolvendi a reservato est favorabilis, non tamen reservatio. Nec obstat, quod confessio sit ad bonum animae. Nam etiam ad bonum animae sunt excommunicatio, reservatio, immo omnes leges ecclesiasticae; et tamen multae dicuntur odiosae ideoque sunt restringendae.“ *Croix*, Theol. mor. l. 6, p. 2, n. 609. Cf. *Dicastillo*, De sacr. poen. disp. 9, n. 284.

Ad 27. Negandum est talem futuram esse obligationem, si loco sacerdotis Christus Dominus ipse excipiendo confessiones peccata condonaret.

Ad 28. Hoc principium ‘in dubio pars tutior est eligenda’ valet solum, ubi agitur de medio ad salutem necessario vel de valore sacramenti, vel de certo iure alterius. Cf. *Noldin*, De principiis n. 210.

Ad 29. Vera contritio votum includit confitendi id quod confiteri tenemur; et, si quis non habeat aliud peccatum nisi dubium (quod de facto commisit) et de eo coneratur, votum confessionis in contritione contentum non potest esse nisi condicionatum: confitendi si necesse est.

Ad 30. „Quod [in solo sacerdote!] incuratur irregularitas per homicidium dubium est ex speciali dispositione iuris. In dubiis autem circa alias materias non incurrit irregularitas, quia hoc nullibi exprimitur. Ergo cum etiam nullibi exprimitur obligatio confitendi dubia, haec non est asserenda“ *Croix*, Theol. mor. l. 6, p. 2, n. 609.

Ad 31. „Existentia legis prius certa, nullam pro lege potest fundare praesumptionem. Nam praesumptionem fundat possessio (hic existentia legis); possessio autem, ut praesumptionem fundet, debet esse certa, atque id quidem eo tempore, quo praesumptionem fundat; atqui existentia legis prius certa nunc est dubia. Ergo immerito ex principio possessionis quicquam in favorem legis deducitur.“ *Noldin*, De principiis n. 221.

Ad 32. „Eatenus non licet in sacramentis uti opinione probabili relicta tutiore, quatenus ex usu opinionis probabilis sacramenti valor in probabile discrimen adduceretur, dum sc. amplius non habetur nisi probabilis materia vel probabilis forma in concurrentia materiae certae, quam tutioris opinionis usus suppedicaret. Nunc autem, cum confessio certo sufficiens in ratione materiae illa ipsa sit, quae attentis praesentibus subiecti circumstantiis per veram adeoque certam confitendi obligationem mensuratur, omnis probabilitas, per quam eximeris ab obligatione aliquid declarandi, consequenter efficit, ut declaratio ista iam certo non pertineat ad necessariam materiam sacramenti poenitentiae“. Billot, De Eccl. sacr. l. 2, th. 18. Cf. Cardenas, Crisis theol., diss. 2. n. 107 - 118.

Ad 33. „Rationes illae non aequae probant de utrisque circumstantiis, quod quidem adversarii ipsi fateri coguntur; nam si aequae probarent, sine causa concilium limitasset totam doctrinam illam ad circumstantias, quae mutant speciem; debuisset enim de utrisque in genere loqui absque limitatione et discrimine. Agnovit ergo concilium rationes illas non aequae probare de utrisque. Oritur autem haec inaequalitas et differentia potissimum ex eo, quod absque explicatione circumstantiae non mutantis speciem vere et proprie declaratur peccatum; nam quidditas peccati sumitur ex ratione specifica ipsius; ergo declarando speciem, declaratur quidditas et essentia talis peccati; reliqua autem sunt extra essentiam illius atque adeo reputantur quasi eius accidentia, logice loquendo. Qui ergo dicit se commisisse furtum grave, iam explicuit suum peccatum, et integre quidem, quia totam eius essentiam specificam aperuit, quoad genus et differentiam ultimam . . . Hinc ratio adducta a concilio ad obligationem confitendi species ex eo, quod alias sacerdos nec possit censere de gravitate criminis, non aequae procedit in ordine ad explicandas alias circumstantias aggravantes. Nam sine harum explicatione cognita specie peccati mortalis iam cognoscitur eius gravitas specifica et essentialis, licet non cognoscatur distincte tota gravitas individualis. Si autem species non explicetur, iam ignorabitur eius peccati gravitas; quia sicut ignorata specie ignoratur simpliciter peccatum, sic ignoratur simpliciter eius gravitas. Noluit autem Christus exigere talem omnino notitiam, qua sacerdos censere possit de gravitate specifica et essentiali peccati et de gravitate etiam individuali eiusdem.

Restat itaque ratio adducta in Tridentino pro necessitate confitendi et explicandi species, illa, ut possit servari aequitas in poenitentiis imponendis pro peccatis; quae ratio videtur etiam probare necessitatem explicandi alias circumstantias aggravantes, iuxta quarum etiam gravitatem poenitentia debet mensurari. Sed nec haec ratio procedit in his circumstantiis; nam si species peccati ignoratur, nulla potest aequitas servari in poenitentia imponenda. Si enim aliquis dicat solum se peccasse mortaliter, non potest nisi caeco modo poenitentia imponi. Si autem dicat se habuisse ter vel quater odium proximi, iam potest ei poenitentia proportionata imponi, licet non explicet intensionem odii; quae poenitentia quamvis non sit omnino aequalis, nisi cognoscantur circumstantiae aggravantes, non tamen semper requiritur tam exacta aequalitas in poenitentia imponenda.“ De Lugo, De poen. disp. 16, n. 115. 119. 120. Cf. ad 9.

Ad 34. Cf. thes. 8, p. II. ad 6. Et certum est „Ecclesiam posse reservare peccatum mortale ratione circumstantiae alicuius, quae non aggravat notabiliter intra eandem speciem; immo de facto id facere, quia furtum de bonis naufragorum habet excommunicationem reservatam, cum tamen circumstantia illa naufragii praecedentis non aggravet notabiliter, nec esset exprimenda, si non accessisset reservatio Ecclesiae.“ De Lugo De poen. disp. 16, n. 124.

Ad 35. „Non omnia, quae hisce et aliis antiquis canonibus suadentur, simpliciter necessaria sunt ad veritatem sacramenti. Quaedam enim circumstantiae notantur, quae ne quidem rationem habent peccati saltem mortalis ut complexus conjugis gravidae aut tempore festivo, etc., quibus etiam poenitentia praescripta dictabatur; non quod ista aperiri in confessione sacramenti necessitas exigeret, sed quod rigor disciplinae ecclesiasticae et

fidelium fervor ad tantam accurationem procedebant." Wirceburgenses. De sacr. poen. n. 201. Cf. Vasquez, Tom. IX., qu. 91, a. 1, dub. 2, n. 2 ss. — Similiter in libris Augustini (?) „aliquae etiam circumstantiae numerantur, quae nec ab adversariis dicuntur ex necessitate explicandae, v. g. si peccatum contingit in die ieiunii vel orationis, vel in domo domini sui etc. Quare fatendum est eum auctorem non loqui de debito obligationis, sed perfectionis, in ponderandis iis omnibus circumstantiis, vel eius doctrina temperanda est." De Lugo, De poen. disp. 16, n. 122. — „Catechismus Rom. 1° addit: „Quaedam enim circumstantiae adeo graves sunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis tantum constet; quare haec omnia confiteri semper oportet". Atqui ratio culpae letalis ex circumstantia tantum non habetur, nisi haec speciem mutet aut moralem, aut theologicam. 2°. Iubet fatendas circumstantias valde minuentes, quod et adversarii concedunt valere solum, quando imminutio mutat speciem theologicam. 3°. Ita probant exempla a catechismo adducta de persona sacra, coniugata. 4°. Si de furti gravitate loquitur, non potest probari ibi non agi de circumstantia mutante speciem theologicam. Neque dicas exemplum afferri etiam furti diversarum quantitatum. Nam quod dicit de uno aureo, potest recipi ut exemplum circumstantiae, quae levem facit culpam atque adeo speciem diversam theologicam affert." Ballerini-Palmieri, Opus mor. t. V, n. 355.

Ad 36. „Aliqua sunt, quae poenitens ex se non tenetur manifestare, et tamen inquisitus debet ea confiteri. Confessarius enim ut iudex et ut medicus ius habet inquirendi plura, ut debitam medicinam applicet." De Lugo, De poen. disp. 16, n. 123. Secus autem non tenetur poenitens sequi sententiam oppositam confessarii, qui forte interrogat. Cf. Dicastillo, De sacr. poen. disp. 9, n. 147 et n. 193 ss.

Ad 37. „Non explicata quantitate furti (et idem est de intensione odii) nullum peccatum manet, quod non explicetur certo; nam totum illud furtum est unum et idem peccatum, quod licet non explicetur quoad totam suam individuationem, illud tamen re vera explicatur quoad suam speciem et quidditatem, atque adeo poenitens dicit certo se commisisse illud peccatum, nec celat aliquod peccatum a se commissum et per consequens satisfacit toti praecepto confitendi omnia peccata." De Lugo, De poen. disp. 16, n. 118. Cf. Virceburgenses, De sacr. poen. n. 202. At vero „si poenitens interrogatus de furto, v. g. an fuisset decem vel viginti aureorum, diceret fuisse decem, cum revera fuissent viginti, iam non daret pro materia confessionis illud peccatum, quod fecit, sed aliud... Si enim qui occidit Petrum accusaret se de homicidio dicens: 'Occidi Paulum' (volens celare hominem occisum) non confiteretur peccatum, quod fecit, sed aliud, quod non fecit." De Lugo, De poen. disp. 1, n. 123. Cf. Vasquez, tom. IX, qu. 91, art. 1, dub. 3.

Ad 38. „Obligatio explicandi numerum non est praeise, ut explicetur maior gravitas utcumque, sed ut manifestentur omnia peccata eaque certo et non in dubio, si sunt certa." De Lugo, De poen. disp. 16, n. 125.

Ad 39. „Si incestus non sint specie diversi ex graduum diversitate, non sunt gradus in confessione explicandi." De Lugo, De poen. disp. 16, n. 143.

Ad 40. vide *B.* fin.

Ad 41. „Licet in peccato habente plures malitias specie diversas debeant omnes explicari, non sequitur idem in peccato habente plures numero distinctas. Ratio differentiae est, quod in primo casu non explicaretur distincte tota [completa] species illius peccati, si aliqua malitia specifica illius taceretur; cum autem debeant explicari distincte omnia peccata quoad suam speciem, consequens est, quod debeant explicari distincte omnes illae malitiae specie diversae. At vero in secundo casu etiam non explicata distincte tota malitia individuali explicatur illud numero peccatum, quod ad suam speciem distincte, et quoad differentiam numericam confuse, quod sufficit ad satisfaciendum praecepto confessionis, cum nullum peccatum maneat non explicatum quoad suam speciem et aliunde dicatur totus nu-

merus malitiarum, de quo explicando non invenimus aliquod praeceptum.“ De Lugo, De poen. disp. 16, n. 134.

Ad 42. „Peccatum non est materia confessionis prout est habituale, seu prout habet maculam habitualement perseverantem; nam poenitens non se accusat de peccato habituali nec de perseverantia maculae, sed praecise de actu praeterito et de peccato actuali, quod fuit. Alioquin si peccatum fuisset paulo post per contritionem deletum, deberet etiam explicari illa circumstantia. Cum ergo solum detur pro materia actus peccati, prout fuit, quando fuit commissum, et prout sic non sit differentia inter illud, quod iam nunc est ablatum, consequens est totam illam differentiam esse extrinsecam et per accidens in ordine ad accusationem. Peccatum autem veniale et mortale differunt penes id, quod habuerunt, quando fuerunt commissa. Quare differentia illa explicanda omnino est, quando deferuntur ad hoc iudicium“ De Lugo, De poen. disp. 16, n. 49.

Ad 43 et 44. Respondet Noldin, De sacram. n. 270 „Quod opponi solet: diversum est peccatum hoc tempore commissum a peccato alio tempore commissum, solvitur hac distinctione: aliud est peccatum individuale, non autem peccatum specificum; atqui sufficit, ut species peccati in confessione declaretur“. Sed hoc responsum non videtur esse necessarium. Scilicet idem individuum potest postea et antea esse. Etiam ii, qui dicunt durationem esse tantum ratione distinctam ab existentia, debent concedere rem constitutam in sua essentia individuali indifferentem esse ad existendum nunc vel postea, etiam actionem individuatum; utique dicunt rem, quae iam existit non posse denuo existere. — Ceterum sequeretur, quod „qui bona fide confiteretur peccatum v. g. homicidii, quod fecit ante unum annum et diceret se occidisse ante duos, quia per errorem ita putabat, si postea deprehendat [errorem]... teneretur homicidium iterum confiteri“. Dicast illo, De sacr. poen. disp. 9, n. 152.

Ad 45. Cf. ad 21. Ceterum sequeretur „quod etiam peccatum vigesimum primum, cognitum postea ut certum debet confiteri de novo poenitens, qui confessus est viginti, plus minusve“, quia iam illud peccatum certum in conscientia poenitentis“. De Lugo, De poen. disp. 16, n. 87.

Ad 46. „Idem argumentum fieri potest de censura et irregularitate; item de peccato illo, quod ut dubium comprehenditur sub illis verbis plus minusve“. Fatendum ergo est debuisse a principio dici, ut certum fuisset in conscientia; fuisse item impeditam illam obligationem per accidens propter ignorantiam vel dubium, sed postea non resurgere illam obligationem cessante impedimento; quia iam cessat etiam finis obligationis illius, qui erat obtinere absolutionem directam illius peccati; quod cum iam supponatur directe solutum per claves, non est cur iterum clavibus subiciatur“. De Lugo, De poen. disp. 16, n. 85.

Ad 47. Ex hoc sequeretur etiam, contra communissimam doctrinam teneri poenitentem ad fatendum peccatum, quod deprehendit esse mortale, cum prius nec ipse nec confessarius cognovissent uti mortale. Ceterum certitudo non est circumstantia vel aliquid se tenens ex parte ipsius peccati, sed ex parte manifestationis seu notitiae.

Ad 48. „Sufficit quod species morales regulariter notae sint, saltem quodam vulgari modo per diversitatem praeceptorum et rerum seu materialium, circa quas peccatur vel etiam virtutum, quibus peccata opponuntur“. Suarez, De poen. disp. 22, s. 2, n. 5.

Ad 49. „Non refert quod interdum parva sit diversitas inter has species morales, et ideo parum etiam mutet iudicium, tum 1° quia non propterea admittenda est exceptio a generali lege. Nam lex, cum generatim feratur, considerat ea, quae frequentius accidunt. Neque debuit hoc electioni et arbitrio ipsorum poenitentium relinqui, sed stabili ac certa lege statui. Quod fieri aliter non potuit moraliter loquendo, nisi universalem statuendo legem. Tum 2° etiam, quia hic semper intercedit diversitas iudicii, quod novum et distinctum peccatum remittendum est et puniendum. Nec enim semper necesse est, ut diversa satisfactio aut medicina sit applicanda. Nam hoc etiam in peccatis multum diversis non semper necessarium est“. Suarez, De poen. disp. 22, s. 2, n. 5.

Ad 50. Cf. argumentum supra allatum. Ceterum interdum magis variat iudicium multitudo peccatorum in eadem specie, quam diversitas specifica.

P. III. Valida est absolutio praevia confessione non integra, si ab eius integritate aliqua causa sive ex parte poenitentis, sive ex parte confessarii excusaverit.

Dub. 1. Potestas clavium est iudicialis. Iudex autem non potest prudenter iudicare, nisi cognita causa in particulari. „Quare sive absolvat sive retineat, utraque sententia erit imprudens“ Cano, Rel. de poen p. 5. Sed Christus non potuit velle, ut iudicet iudex unquam aliter ac prudenter.

2. Peccata remitti nequeunt vi clavium, nisi iis subiciantur. Sed peccata, quae tacentur, non subiciuntur clavibus Ecclesiae, quia nequit peccatum subici clavibus, nisi manifestetur confessario. Ergo peccata, quae tacentur, nequeunt remitti vi clavium

3. Si impotentia excusaret a distincta confessione, obligatio eius esset tantum ex aliquo praecepto positivo, quod veluti superadditum sit sacramento, non vero esset ex ipsa institutione sacramenti.

4. In nullo prorsus casu licitum est dimidiare sacramentum Eucharistiae, consecrando unam materiam sine alia, panem v. g. sine vino. Ergo nec confessionem sacramentalem.

5. A confessione peccatorum, quorum poenitens recordatur, non habetur causa excusans. Ita enim definit Concilium Tridentinum Sess. 14. en. 7.: „Si quis dixerit in sacramento poenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur, . . . anathema sit“.

6. Saltem non potest unquam sufficere confessio late dicta seu desiderium confitendi manifestatum. Nam velle confiteri non est vere confiteri. Velle enim sumere Eucharistiam aut velle ieiunare, non est vere sumere Eucharistiam aut ieiunare. Ergo nec velle confiteri et ostendere hanc voluntatem erit ullo modo confiteri. Sed sine confessione invalida est certe absolutio.

7. Si semel liceret facere confessionem non integram et ita reconciliari cum Deo, facile sibi quisque persuaderet hic et nunc adesse causam ab integritate excusantem, quod sane cederet in detrimentum salutaris clavium instituti.

Quid tenendum sit patebit ex his:

1°. Vidimus per se ideoque ordinarie requiri confessionem distinctam in re integram, ut peccatum vi clavium possit remitti. Nam rectus et a Christo statutus ordo exigit, ut totiens comparetur distincta causae notitia, quotiens haberi potest. Sed per hoc non excluditur, ut per accidens sufficiat confessio distincta in voto tantum integra ad absolutionem validam. In hac confessione reapse accusantur ea peccata, a quorum patefactione poenitens non excusatur, cum implicito saltem proposito peccata hic et nunc omissa vel in genere tantum manifestata omnia singillatim tempore suo confitendi, ut tunc etiam directe, non ut nunc vi concomitantiae tantum, propter aliud peccatum vel genus directe remissum, remittantur. Porro talem indirectam remissionem de facto obtinere docuimus iam P. II. *B.* relate ad peccata dubia et relate saltem ad memoria elapsa docet etiam Tridentinum, Sess. 14, ep. 5: „Itaque dum omnia, quae memoriae occurrunt peccata Christi fideles confiteri student, procul dubio omnia divinae misericordiae ignoscenda exponunt; qui vero secus faciunt et scienter aliquid reticent, nihil divinae bonitati per sacerdotem remittendum proponunt . . . Reliqua autem peccata, quae diligenter cogitanti non occurrunt in uni-

versum, eadem confessione inclusa esse intelliguntur“. „Quae autem est ratio de oblivione, eadem est de quavis alia impotentia physica vel morali; quia integritas confessionis debet esse moraliter possibilis, nec repugnare aliis praeceptis maioribus, quale est praeceptum caritatis“. Gonet, Clipeus theol. thom. t. V. tract. V. disp. 10. a. 2. Cf. p. II. ad 11. 2° et 3° Cf. thes. IX., P. II. 1. et 2.

Ad 6. respondemus: Neganda est consequentia. „Nam qui vult sumere Eucharistiam aut ieiunare, non habet ullo modo talem actum, sed solum in voto. At vero qui ostendit et dicit se velle confiteri eo ipso confitetur. Nam confiteri in genere loquendo est dicere et fateri proprium delictum, qui autem dicit se velle confiteri suum delictum eo ipso dicit et fatetur se habere delictum, quod confiteatur; non potest ergo ostendere voluntatem confitendi, quin eo ipso aliquo modo confiteatur in actu exercito suum peccatum saltem in genere“. De Lugo, De poen. disp. 17, n. 74.

Ad 7. Argumenta ex semel licito generatim nimis debilia sunt, quam ut certam aliquam obligationem licet levem, nedum gravem, pariant. Nec iis unquam opus est. Cf. Costa-Rossetti, Philos. mor. th. 100, not. ad conf.

P. IV. Confessio saltem in genere propria voce proferri debet, utique nisi ab hac gravi obligatione excusans causa adsit. Non autem per se requiritur ut sit secreta.

Dub. 1. Ad hoc, ut confessio sit vocalis, non obligamur certe ex speciali praecepto divino ab ipsa institutione distincto. Nam neque ex scriptura divina, neque ex traditione constat de huiusmodi praecepto. Nec ex sola institutione satis colligitur huiusmodi praeceptum. Sit quidem maxime consentaneum institutioni, ut ita fiat, sive quod hoc modo facilius et clarius manifestentur, sive quod confessio proprio ore facta magis sit satisfactoria, tamen ex vi institutionis solum postulatur, ut possit sufficiens notitia dari confessario. Denique non tenemur ad vocalem confessionem ex consuetudine. Nam ad consuetudinem obligantem introducendam plurima requiruntur, praesertim quod ea sit introducta a populo animo se obligandi et quod ab episcopis saltem sit approbata. Sed non apparet consuetudinem illam inductam esse quasi ex obligatione et non magis propter communem modum, quem homines in aliis materiis servant, de quibus nunquam loquuntur cum praesentibus per scripturam vel nutus, si loqui possunt per voces, et volunt se bene explicare. Quare cum in dubio melior sit condicio libertatis possidentis, nec ex hac parte probatur gravis obligatio ad vocalem confessionem.

2. Non sufficit per se confessio solum in genere vocalis, ubi poenitens exhibet cartam legendam confessario ac dicit ‚De his omnibus me accuso‘. Nam hac ratione frustraretur finis consuetudinis introductae, sc. ut magis peccator erubescat et ad veniam obtinendam disponatur. (Viva.)

3. Concilium Florentinum (decr. pro Armenis) dicit materiam poenitentiae esse oris confessionem. Ergo nunquam licet adhibere alia signa.

4. Saltem scriptura non potest fieri confessio. Nam scriptura ex sui natura nata est esse publica. (Scotus.)

5. Qui invenit cartam, in qua poenitens sua peccata scripsit ad confessionem faciendam, secundum Coninck, Laymann, alios non tenetur ad sigillum confessionis. Cuius rei alia ratio esse non potest, quam per scripturam non posse fieri confessionem. Nec enim dici potest minorem obligationem habere eum qui (casu) audit confessionem quam ipsum confessarium. Nam eadem rationes, quibus probant auctores (cf. Suarez, De poen. disp. 33, s. 4., n. 7) casu audientem teneri sigillo, probant eum habere totam obligationem religionis et iustitiae quam confessarius, cum ‚res transeat ad alios cum suo onere“. Atqui confessarius tenetur non solum in omni casu ex religione et iustitia (cf. De Lugo, Disp. 23 n. 16) cum certa est obligatio, sed etiam cum dubium sive facti sive iuris habetur.

6. Concilium Tridentinum Sess. 14, en. 6 dicit modum secretae confitendi quem Ecclesia catholica semper observavit non esse inventum hominum; ergo est ex institutione divina.

7. Sixtus IV. damnavit inter alias propositionem Petri Oxoniensis: „non necessario exigitur, quod confessio sit secreta“.

8. Numquam in Ecclesia fuit usus confessionis sacramentalis publicae. Ergo usus confessionis secretae fundatur in perpetua Ecclesiae traditione, qua Christi Domini institutionem declarat. Antecedenti non obviare usum confessionis publicae in Antiqua Ecclesia patet tum ex Orig., Hom. 2 in ps. 37., ex Conc. Agathensi c. 15. etc., tum ex ratione, quia non est credibile fuisse liberum cuicumque fidei dicere crimina, quando vellet et quam vellet de illis publicam poenitentiam agere. Hoc enim posset cedere in magnum fidelium scandalum et alia multa parere incommoda. Ergo ad providentiam pastorum Ecclesiae pertinebat, ut hoc non fieret sine eorum iudicio et prudenti consilio.

9. Saltem concilium Laterjanense IV. praecepit, ut omnis sua solus peccata confiteatur.

10. Est inhonestum, utpote contra caritatem propriam, infamiam quaerere.

Dicendum est: Graviter peccat ideoque invalide confitetur, qui extra casum physicae vel moralis impotentiae scripto aut nutibus, non autem voce confitetur. Esset enim haec mutatio gravis consuetudinis Ecclesiae, quae vim legis obtinuit. Nam „esto requiratur ad consuetudinem obligatoriam, ut animo se obligandi fuerit introducta, et quod consuetudo tanquam ex obligatione (non ex devotione v. g.) introducta, deinde a pontifice vel ab episcopo approbetur, certo certius asserendum, requisita isthaec omnia in casu nostro adfuisse, etsi aliunde probari non possint, nisi a posteriori, videlicet ex hac firma et communissima persuasione, quod ista consuetudo obliget. Aliter de qualibet consuetudine immemorabiliter introducta dubitare possemus, an fuerit cum debitis requisitis introducta, et sic ab eius obligatione essemus liberi. Quod quam sit absonum, nemo est quin videat. Confirmatur, quia Conc. Trident. Sess. 13, c. 7 non aliunde nobis declarat obligationem praemittendi confessionem mortalium communioni, quam ex ecclesiastica consuetudine; et cap. 7 loquens de consuetudine servata semper ab Ecclesia, quod laici a sacerdotibus communionem accipiant, sacerdotes vero celebrantes seipsos communicent, addit morem hunc tanquam ex traditione apostolica descendente retineri debere: idemque passim docet de similibus consuetudinibus, quamvis aliunde non constet illas esse obligatorias, quam ex communi fidelium persuasione, quod ex apostolica traditione emanarint.“ Viva, Damn. thes., prop. 32. Alex. VII, n. 6.

Tamen, quando confessio vocalis moraliter saltem seu sine magna difficultate est impossibilis, non est necessaria. Nam sicut Deus suis praeceptis positivis non obligat nos, ubi adest huiusmodi impossibilitas, ita a fortiori non obligat ista consuetudo confitendi vocibus. Nec aliunde talis obligatio manat. Ceterum est Ecclesiae usus, ut moribundos vocis usu carentes ac mutos per nutus vel alia signa confitentes absolvat. Cf. Benedictus XI. in extrav. ‘Inter cunctas’, De privilegiis. („Nisi articulus necessitatis occurrat“.)

Sed distincta confessio vocalis nunquam opus est ad absolutionem obtinendam. Hoc probatur ex *F.* partis II. huius thes. Nam, si sufficit dicere sacerdoti: ‘Accuso me de peccatis tibi nunc iam notis’ „quando

aliunde per visum vel narrationem extra sacramentum confessarius habet notitiam peccatorum, cur non sufficiet post lectam scripturam ab ipso sacerdote et habita iam notitia omnium peccatorum dicere illi: accuso me de omnibus iis peccatis, quae ex scriptura cognovisti? Nec iuvat opponere cum Viva (Damn. thes., Thesis confixa de confess. et absol. per litt. § 12). „Verum quidem illud est . . . cum hoc ferat communis sensus doctorum et Ecclesiae praxis; et ratio est, quia in his casibus per accidens praefuit in confessario notitia peccatorum, unde sufficit, quod eorum memoria excitetur. At in casu nostro data opera daretur confessario carta legenda ad effugiendam erubescendum, quae haberetur in exprimendis distincte peccatis; quod est contra Ecclesiae consuetudinem.“ Nam malus finis operantis accidentarius non potest rem licitam reddere per se illicitam. Et cum res per se illicita non est, finis ille accidentarius operantis non potest malus dici. Saltem non potest dici oppositum certum, nec obligat quod non certo obligat.

Secretam confessionem esse debere certe non sequitur ex ipsa institutione. Id patet etiam ex multiplici usu confessionis non secretae; ut quando aliquis confitetur sacramentaliter per interpretem vel quando poenitens non potest nisi alta voce confiteri vel quando confessarius non habet sufficientem scientiam, et poenitens ei facultatem concedit, ut rem conferat cum alio doctiore, etiam nominata persona ipsius poenitentis, si ipse voluerit et oportuerit, id quod aequivalet publicae confessioni. Sed nec aliunde potest necessitas secretae confessionis concludi. Nec enim habetur praeceptum Christi de hoc, ut testatur ipsum Tridentinum Sess. 14 cp. 5 (cf. P es ch, Prael. dogm. t. VII, n. 221), nec praeceptum Ecclesiae, nec consuetudo obligans sub gravi; sed habetur communis consensus (contra Valentia, Fagundez, Granadum) saltem grave peccatum non committi ab eo, qui sine iusta causa (praeciso scandalo) publice confiteretur.

Ad 3. „Ibi largius accipitur illud nomen, sicut paulo superius dictum etiam fuerat, omnia sacramenta novae legis constare verbis tanquam forma; quod intelligi debet de verbis largius acceptis, cum matrimonium possit fieri absque vocibus aut verbis strictis. Sic etiam requiritur in sacramento poenitentiae ‚oris confessio‘ largius accepta prout explicatur statim ab eodem Eugenio; subiungit enim statim declarans, quid intelligat illo nomine: ‚Ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter‘. Id ergo sufficit, ut homo sua peccata sacerdoti manifestet, intelligitur per oris confessionem. Unde in Tridentino Sess. 14, c. 3 inter partes huius sacramenti non assignatur ‚oris confessio‘, sed ‚confessio‘ simpliciter, ut omnis confessio comprehenderetur“. De Lugo, De poen. disp. 15, n. 77.

Ad 5. Si scriptura est vera actualis confessio (manens) v. g. muti, legens tenetur sigillo. Quodsi dubium est sitne talis an solum contineat materiam ad confessionem praeparatam, ut facilius fiat confessio, nolumus obligare eum, qui non est confessarius, ad tale sigillum. Nam rationes illae ex Suarez indicatae valent tantum cum de obligatione constat.

Ad 7. Nomine confessionis secretae intellegenda est confessio de secretis peccatis in illa propositione. Cf. Vasquez q. 91. a. 4, dub. 1, n. 5.

Ad 9. „Hoc non dicitur, ut ille modus praescribatur, sed ut alius non exigatur“ Suarez, De poen. disp. 21, s. 2, n. 12.

P. V. Ad valorem absolutionis condicionatae probabiliter nulla confessio requiritur, si fieri non potest.

Dub. 1. Concil. Trid., Sess. 14, cn. 9 definit: Si quis dixerit, non requiri confessionem poenitentis, ut sacerdos eum absolvere possit, anathema sit.

2. Confessio aliqua saltem generalis est de essentia sacramenti poenitentiae, cum actus poenitentis sint pars intrinseca signi efficacis gratiae. Hoc probatur:

a) Eugenius IV. in instructione Armenorum ipsam poenitentiam vocat sacramentum et eius partes materiales esse dicit actus poenitentis, formam autem verba sacerdotis: „Ego te absolvo etc“ . . (Bellarminus).

b) A concilio Tridentino, Sess. 14, cp. 3 actus illi appellantur partes poenitentiae; at partes componunt totum; unde merito concilium ait eos actus partes appellari, quatenus requiruntur ad integritatem sacramenti. Non igitur eo tantum sensu dicuntur partes, ut volunt Scotistae, quod sint requisitae ad integritatem effectus sacramentalis; secus pari iure actus fidei, spei et caritatis, qui debent in adultis praeire baptismatis perceptioni dici quoque possent baptismatis partes (Tournely).

c) Inauditum est in theologia dispositiones suscipientis sacramentum dici pertinere ad integritatem sacramenti.

d) Concilium Tridentinum eodem modo actus poenitentis appellat materiam vel partes sacramenti, quo verba absolutionis appellat formam. Sed verba illa veram habent formae sacramenti poenitentiae rationem.

e) Sess. 14. cp. 3. aut dicitur forma in oppositione ad materiam aut non, sed eo sensu ac Deum vel angelum vocamus formam. Si illud, patet essentiam sacramenti non consistere in sola forma; si hoc, inintelligibilis est usus vocabuli materiae.

f) Concilium Tridentinum Sess. 14. cp. 2 dicit essentiam sacramenti (etiam poenitentiae) perfici materia et forma; et hac ratione differre poenitentiam „longissime“ a baptismo. Ergo debent adesse partes constitutivae.

g) Actus poenitentis aut sunt materia ‚circa quam‘, aut sunt materia ‚ex qua‘ est sacramentum. Atqui evidens est eos non esse materiam circa quam. Nam si essent materia circa quam, totum sacramentum esset absolutio, ideoque essent actus materia, circa quam versatur absolutio. Atqui evidens est absolutionem non versari circa actus poenitentis, sed circa peccata; ab his enim absolvit, non a contritione aut a confessione. Restat ergo, ut actus sint materia ex qua est sacramentum. Materia autem ex qua, si pars est, est pars essentialis constitutiva eius, cuius est pars.

h) Secundum concilium Tridentinum vis sacramenti praecipue sita est in forma ipsius, quae est ‚Ego te absolvo etc.‘ Ergo non unice. Ergo etiam actus poenitentis sunt efficaces gratiae, sunt pars signi efficacis gratiae, eaque constitutiva. Et sane vel ideo dicitur vis sacramenti praecipue sita esse in forma ipsius, quia actus aliqui poenitentis tamquam materia causaliter concurrunt ad effectum sacramenti, vel quia iidem actus sunt condicio externa quidem causae effectus sacramentalis, sed sine qua tamen vis sacramentalis exeri nequit. Atqui hoc alterum admitti nequit. Nam si haec est ratio, cur vis sacramenti dicatur sita praecipue in forma, quae tamen est totum sacramentum, pari iure dici poterit, quod vis baptismi sita est praecipue in toto ritu constante ex verbis: ‚Ego te baptizo etc.‘, et ablutione, et ita porro in aliis sacramentis, quia et in iis, si debita dispositio subiecti desit, sacramentum nihil facit. Nemo autem feret hunc loquendi morem quoad cetera sacramenta. Et quidem merito. Dispositiones enim subiecti non sunt ex parte causae agentis; et hoc est commune omni causae activae in subiecto, ut subiectum dispositum supponat, quamvis vis agendi tota sit a causa. Cum ergo nequeat dici quoad alia sacramenta, quod vis eorum sita est praecipue in ipsis, sive in eorum materia et forma, quibus essentialiter constant, eo quod dispositiones subiecti requiruntur, ita si absolutio est tota essentia sacramenti nequit dici quod vis eius sit praecipue in forma, eo quod dispositiones exiguntur ex parte subiecti, sed dicendum est simpliciter quod totaliter vis sacramenti est in absolutione, sicut totaliter vis sacramentalis regenerandi est in materia et forma baptismi.

i) *Contritio, confessio et satisfactio sunt partes sacramenti. Satisfactio ex opere operato producit remissionem poenae temporalis. Ideo etiam reliquae ex opere operato (ita intelligitur, cur vocentur partes sacramenti) producunt remissionem — culpae et poenae aeternae. (De San.)*

k) *Posita absolutione si desit omnis confessio et dolor de peccatis non datur sacramentum; ergo non est sola absolutio totum esse internum huius sacramenti. Dices non quamcumque absolutionem sufficere, sed absolutionem peccati per confessionem dolorosam explicati. Sed contra, quia iam in hoc ipso includis confessionem et dolorem tanquam partes sacramenti internas; nam includis absolutionem non quamcumque, sed a peccato per confessionem dolorosam explicato. Absolutio autem illa, prout sic, constituitur formaliter ab ipsa confessione et dolore praecedente; nam ab illis habet formaliter, quod denominatur absolutio peccati cum dolore accusati. Ergo si absolutio, prout sic denominata, intrat ad constituendum sacramentum, necesse est, quod intrent illa, a quibus formaliter denominatur talis absolutio. (De Lugo.)*

l) *Dum Christus instituit potestatem in ministris non simpliciter absolvendi peccata, sed absolvendi et retinendi per modum iudicii, eo ipso instituit tanquam partem huius sacramentalis iudicii submissionem poenitentem culparum, quantum a peccatore moraliter fieri potest, et satisfactionem sub potestate iudicum absolventium ac retinentium, adeo, ut sine hac poenitente submissione non solum absolutio effectum non consequatur, sed neque sit ad modum iudicii a Christo instituti, atque ideo neque sacramentum. Iam vero ex duplici hoc constitutivo iudicii sacramentalis poenitens submitio culparum sub potestate iudicis supponitur ut res determinanda et perficienda, verba absolutionis determinant et perficiunt signum efficax sacramentale. Illa ergo se habet ad modum materiae, haec sunt forma sacramenti. Porro ubi sunt plures partes materiae, non necessario omnes sunt essentiales ad esse rei simpliciter, sed possunt aliquae esse solum integrantes. Ita in praesenti pars materialis integrans sacramenti est satisfactio, quae tamen utpote pars sacramentalis in sua morali unione cum forma, cum actu sc. iudiciali retentionis et absolutionis vim etiam habet sacramentalem satisfaciendi ex opere operato (Franzelin).*

Verum I^o docuimus thes. 9., p. II. per se, i. e. habita tantum ratione eorum, quae ex essentia sententiae iudicialis postulantur, non requiri ullam notitiam causae et dispositionis acceptam a poenitente ad ferendam sententiam absolutionis hypotheticae; et hoc modo valide exerceri potestatem clavium non posse, si cognitio ad absolutam absolutionem requisita haberi potest. Iam opus est demonstrare nihil obstare aliunde, quominus valeat absolutio talis (utique si condicio dispositionis verificatur) in casu necessitatis. Porro non alia ratio invenitur, quae obstare possit, nisi talis clavium institutio, ut actus poenitentis sint internum constitutum sensibilis signi, per quod gratia sanctificans causatur; seu, cum absolutio ipsa concipiatur tanquam elementum signi determinans, actus poenitentis sint materia ex qua (est sacramentum), seu pars interna signi determinanda. Atqui claves non esse ita institutas his probamus argumentis.

A) *Vis remittendi peccata annexa est soli absolutioni. Hoc patet ex verbis institutionis ap. Io. 20, 23: Ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας ἀφεῶνται αὐτοῖς, ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται. (Cf. Conc. Trid. Sess. 6, cp. 14). Ergo non potest causa vel signum gratiae compositum esse ex actibus poenitentis, cum adaequata causa gratiae sit absolutio.*

B) *Confessio et contritio et satisfactio a Concilio Tridentino, Sess. 14, cp. 3 non dicuntur partes poenitentiae simpliciter, sed „haec ratione, quatenus in poenitente ad integritatem sacramenti, ad plenamque et perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requi-*

runtur." Sed, si essent materia sensu stricto, non eatenus tantum requirerentur (et vocabulum quatenus hic retinere suam significationem restrictivam patet ex addito 'hac ratione', quod secus „plane inutiliter locum occuparet“ [Ballerini-Palmieri, Opus mor. t. V, n. 7]), sed quatenus constituunt integrum practicum (efficax) signum, partes essent. Nec enim restrictio, quae in illo „quatenus“ posita est ad solam satisfactionem pertinet sed ad omnes actus. — Idem Tridentinum expresse docet actus poenitentis requiri ut dispositionem et condicionem; secundum Thomistas autem maxime requiruntur ut internum constitutivum. Cf. Ant. Hiquaenus, In Scoti l. 4 d. 14 q. 4 (n. 6).

C) Si vera esset sententia Thomistarum eodem iure posset poenitens dicere: 'ego mihi remisi peccata', sicut sacerdos dicit: 'ego te absolvo': esset enim ipse quoque minister. Nec enim negari potest cum Suarez et aliis, ex eo, quod actus sint essentialis pars sacramenti sequi eos participare rationem causae ad producendam gratiam: „Nam eatenus fieri potest, quod aliquid sit pars essentialis alicuius compositi et tamen nullam exerat activitatem quoad aliquas operationes, quatenus sint aliquae aliae operationes, effectus vel proprietates propriae compositi, quae ab ipso pendent. Ita quamvis corpus non sit principium intelligendi et volendi est tamen principium aliarum operationum aliorumque effectuum vel proprietatum, quae essentialia sunt homini. Quodsi ita non esset, negaremus corpus esse partem essentialiam hominis.“ Palmieri, De poen. th. 14, IV.

D) Si actus poenitentis essent constitutivum signi efficacis, significarent aut ipsam gratiam aut effectum quendam praevium, sc. ius, quo detentus liberari debeat. Atqui significant ad summum recessum a peccato, sed non futurum, verum praeteritum vel praesentem.

E) cf. 2°.

2°. Ex usu Ecclesiae certum est posse sacramentalem absolutionem administrari etiam illi, qui nullum signum exterius vel per se vel per alium edit confessionis aut doloris. Ubi opinionem actus esse signi efficacis partem constitutivam non posse adaptari patet. „Ubi enim materia essentialis deest, qui potest esse sacramentum? An vita christiana (si talis fuit) praecedens est quaedam postulatio sacramenti et subiectio clavibus pro articulo mortis? Verum, ut cum Lugo, Disp. 17, n. 39 loquamur: »ridiculum enim esset, quod hodie quis vellet se accusare de peccato cras committendo, ut cras ab eo absolvatur in virtute huius accusationis.« Voluntas ergo habitualis, quam tota vita gerere christianus dicitur, ut ei in morte per sacramenta Ecclesiae provideatur, non admodum conferre videtur . . . Profecto, si a parte rei verum est, talem esse naturam huius sacramenti, ut infirmo, qui nullum signum poenitentiae aut petitae absolutionis dedit, possit dari absolutio sub conditione existentis tantum interioris dispositionis, negandum est, actus poenitentis esse materiam ex qua essentialiam sacramenti. At affirmare actus poenitentis esse materiam ex qua essentialiam sacramenti et simul affirmare posse in iis adiunctis (atque exinde debere) absolvi moribundum, duae sunt affirmationes, quae speculative et scientificè non cohaerent, immo repugnant.“ (Ballerini) - Palmieri, Opus mor. t. V, n. 419³⁾.

Hunc usum nullo decreto Ecclesiae directe confirmatum et approbatum esse verum est; at indirecte satis est approbatus, ita ut nunc officio suo plane deesse dicendus sit sacerdos, qui moribundum sensibus destitutum in illis adiunctis non absolveret. Ex quo enim s. Alphonsus illam praxim docuit atque eius sententias quemlibet confessorium sequi posse Ecclesia sollemniter declaravit, nefas esset nolle moribundo illud auxilium ferre, quod ferri liceat et possit.

Ad 1. Sensus definitionis potest tantum esse requiri confessionem per se, et si fieri possit; secus dicendum fuisset: „aliquando non requiri“.

Ad 2. *a)* 1. Etiam a ritu impositionis manuum (qui certe necessarius non est) usus clavium nomen accepit. 2. Philosophi scholastici vocant materiam omnes dispositiones, quae praecedunt formam, quia omnes referuntur ad genus causae materialis.

b) Actus poenitentis sunt partes illius ritus, quo, ut ait Tridentinum „ex Dei institutione“ administrandum est ordinarie hoc sacramentum. — In aliis sacramentis dispositio ad fructum consequendum requiritur, hic ad valorem.

c) Sit haec singularitas inaudita, si sensus non explicatur; sed hic explicatur. Integritas sacramenti comprehendit plenam et perfectam peccatorum remissionem.

d) et *e)* et *f)* Materia et forma dicuntur esse de essentia (cuiuslibet) sacramenti vel essentia eius illis perfici (sed non constitui) sensu non univoco, sed analogo. Materia etiam latiore sensu vere, si non proprie dici potest. Ita in decreto pro Armenis panis triticeus et vinum de vite dicuntur materia Eucharistiae; hae tamen non sunt constitutivae partes Eucharistiae. Materia scilicet vocatur quidquid tam necessario requiritur, ut secus sit prorsus invalida actio ministri, si illud non praeiaceat. Igitur potest etiam dici in oppositione ad formam, dummodo forma intellegatur elementum determinans sensu latiore. — Praeterea actus illi dicuntur „quasi materia“, non ut in aliis sacramentis simpliciter materia aliquid designatur. „Respondet Soto dici quasi materiam, non quod non sit talis absolute, sed quia non est extrinsecus apposita, sicut aqua v. g. in baptismo, oleum in chrismate. Aliter Vasquez ait, quia nempe non esse substantias sicut in aliis sacramentis contingit, ideo dici quasi materiam actus poenitentis. Contra: haec est libera interpretatio, quia in aliis sacramentis v. g. baptismo ablutio, non aqua, est proxima materia, in chrismate unctio, in matrimonio consensus mutuus coniugum“ Ant. Hiquaeus, In Scoti l. 4, d. 14, p. 4, n. 11.

g) Si materia circa quam intellegitur omne, quod non est internum constitutum, et tamen aliquo modo elementum determinabile, disiunctio concedi potest; secus assignatur tertium membrum: materia in qua.

h) 1. Το, praecipue in rigore non excludit τὸ, unice. 2. Etiam in sententia Scotistarum non unice in forma sita est vis sacramenti, quatenus aliter atque in baptismo sine contritione, confessione, satisfactione sacramentum poenitentiae aut non est validum aut non est integrum. 3. Illud „praecipue“ potest sumi et fortasse sumendum est in oppositione ad vim preactionum formae absolutionis indicativae adiunctarum, quae certe non carent omni vi Deum movendi, non ex opere operato sed operantis.

i) „Integer effectus sacramenti in duos partiales distingui potest, quorum alter est remissio culpae ac poenae aeternae, alter remissio reliquae poenae temporalis. Cum hic sit integer et totalis effectus sacramenti, requiritur pro utroque partiali effectui, qui seorsim obtinetur, aliquod opus operatum; cum autem remissio reliquae poenae obtineatur per satisfactionem impositam potestate clavium, quae tamen sine ipsa actuali satisfactione nequit formaliter concurrere ad remissionem poenae, opus est, ut dignitas operis operati in ipsa satisfactione reperiat. Id vero non valet pro aliis actibus: nam etsi ii solum ut dispositiones concurrant ad gratiam remissionis obtinendam, in absolutione sacerdotis reperitur efficientia ex opere operato. eademque absolutio formaliter efficit remissionem culpae, quam

significat“. Palmieri, De poen. th. 40, VI. Ceterum alii, ut Oswald, negant satisfactionem esse efficacem ex opere operato.

k) „Eo quod ex actibus poenitentis denominatur partialiter sententia iudicialis efficax, non sequitur quod actus poenitentis sint pars signi efficacis, pars inquam intrinseca determinabilis eius signi, sed solum, quod sint condicio, ut ea virtus exseri possit, sicut contestatio causae et cetera praecedentia condicio sunt necessaria, ut verba iudicis valorem habeant iudiciale“. Palmieri, De poen. th. 14. IV.

l) Retorquemus argumentum: Ad essentiam iudicii spectat solum sententia efficax iudicis, quae est absolutio. Ergo reliqua sunt tantum condiciones. Nam quod dicunt adversarii „iudicium intrinsecus consistit non in sola sententia iudicis, sed etiam in actibus accusatoris et testium“ (Pesch, Prael. dogm. t. VII., n. 79; cf. Mastrius, disp. 5, q. 11, a. 1, n. 309), confundunt processum iudiciale et iudicium; causa adaequata damnationis est sane sola sententia iudicis. Cf. De Sa n, De poen. n. 318. Haec ratio pro nostra sententia certe efficax esset, nisi superesset effugium, in iudicio sacramentali propter rationem sacramenti essentiam non consistere in sola absolute. — Quod autem Sasse dicit: „Sacramentum poenitentiae divinitus institutum est instar processus iudicialis quo homo peccator cum Deo reconciliatur“ (De poen. th. 16 prob. II.) debuit probare.

Schol. 1. De confessionis convenientia. „Totum hoc institutum divina sapientia dignum esse negari non potest, et si quid aliud, hoc certe in christiana religione praeclarum et laudabile est, quod et Sinenses et Japonenses sunt admirati; nam et a peccatis multos deterret confitendi necessitas, eos maxime, qui nondum obdurati sunt, et lapsis magnam consolationem praestat; et adeo puto pium, gravem et prudentem confesarium magnum Dei organum esse ad animarum salutem: prodest enim consilium eius . . . ad omnia animae mala aut tollenda aut mitiganda: et cum fidei amico vix quicquam in rebus humanis praestantius reperiatur, quanti est eum ipsa sacramenti divini inviolabili religione ad fidem servandam opemque ferendam adstringi?“ Leibniti us, Syst. theol., De conf.

Confessio 1° consentanea est iustitiae divinae. „Omne enim peccatum includit quandam inoboedientiam et superbiam; superbiae medetur confessionis humilitas, inoboedientiam reparat prompta subiectio sub sacerdotis iudicio. Quam ob rem nulla satisfactio confessione est melior, nil adeo placat offensum, quam humilis culpae agnitio et confessio.“ Hurter, Theol. dogm. comp. t. III n. 487, 3. Plura v. ap. Nicolas, Études philos. t. III chap. 16. n. 3.

2° Consentanea est confessio ipsi peccatori christiano a) quia homo natura inclinatur ad quaerendum aliquem, cui cor suum aperiat: cf. Nicolas l. c. n. 1; Špaček in Aletheia I 322; Oswald, D. dogm. Lehre v. d. h. Sacram. II § 11, 1: A. Řehák in C. pro k. d. 1846 (XIX) 448—460. — b) quia accuratius occupare nos cogitatione nostrorum peccatorum cogimur. Cf. Möhler, Neue Untersuchungen ü. Lehrgegens. zw. d. Kath. u Prot. § 61; Špaček, Aletheia I, 325. — c) quia medicum et magistrum adimus, a quo instruimur et monemur. Cf. Oswald § 11, 2; Nicolas n. 2: Alb. Weiss, Apol. d. Christ. III, Votr. 16, n. 11. — d) quia confessio est optimum exercitium virtutis humilitatis. Cf. Oswald § 11, 2. — e) quia liberat nos a pusillanimitate (Cf. Nicolas n. 4.) et quietem nobis conciliat (Weiss, Apol. III, 15, 10; Oswald § 11, n. 2; Wilmers, Lehrb. d. Rel. IV § 67, e; N. Gihl, Die h. Sacramente

II 175—183). — f) quia „ille ipse rubor, quem inter confitendum patimur est frenum cohibens, ne deinceps talia admittantur.“ Bellarminus, De poen. l. 3, c. 12 Cf. Špaček, Aleth. I, 326.

3° Consentanea est confessio ipsi societati humanae. Cf. Catech. Rom. p. 2, de sacr. poen. n. 45; Oswald § 11, 3. Lites et discidia componuntur, reconciliantur inimici, procuratur bonorum ablatorum restitutio, impediuntur et reparantur scandala etc. Cf. Oswald n. 1. 3; Pascal, Pensées, Suppl. p. 1, a. 5; Nicolas n. 3; Špaček I 363 ss.; Zamjatin, Pokajanie i ego značenie 1904 p. 191.

4° „Ad pastores animarum magna utilitas redit, dum per confessionem morbos ovium suarum intellegunt et eo modo tum singulis seorsim convenientia remedia adhibere possunt, tum in publicis contionibus generatim ea vitia potissimum reprehendere, quibus gregem suum magis obnoxium esse sciunt.“ Bellarm., De poen. l. 3, 12. Cf. Oswald n. 4.

Schol. 2. Cum remitti nobis volumus iterum, quae iam directe remissa sunt, nec habemus, quae directe remittenda primo essent, tamen requiritur confessio eius, a quo iteratam cupimus absolutionem. Patet ex iudiciali clavium natura. „Neque sufficit se accusare de culpa omnino generaliter: ‘Peccavi, peto absolutionem’. Quando enim adest moralis possibilitas plus dicendi, Christus censendus est noluisse, ut absolutio daretur, nisi aliquod peccatum sit determinate cognitum. Talis enim accusatio per se ex natura actionis iudicialis postulatur.“ Chr. Pesch, Prael. dogm. t. VII n. 203. Cf. Navarrus, De poen. dist. 1. cap. Quem poenitet n. 10. V. huius thesis p. II. A, B), quod argumentum sustinendum mihi videtur esse ob argumentationem Tridentini (quamquam cf. Schiffini, De gratia div. 1901, p. 565), unde (contra eundem Pesch n. 204) effici videtur non sufficere minorem speciei determinationem, quam in peccato nondum remisso. Sed nihil obstat, quominus talis peccati species omittatur, si absolutio cadit simul in aliud peccatum, quod secundum speciem (et numerum, si est grave necdum directe remissum) manifestatur, etiamsi hoc sit veniale. Idem, quod de peccatis directe iam remissis, dicendum est ex eadem ratione de peccatis venialibus. Et haec est praecipua ratio, cur absolutio ministrantium in missa et accessurorum ad communionem non possit putari esse sacramentum.

Ad Špaldák

EXTERNA AD NOS PERTINENTIA.

Echos d' Orient, t. X., 1907. Paris, Rue Bayard, 5, paginae 384 in 8°.
M. Jugie, Le mot transsubstantiation chez les Grecs avant 1629 (p. 5—12), après 1629 (p. 65—77). Verbum μετασυστοιᾶν, ex quo formatum est postea substantivum μετασυστοιγῆς, apparet prima vice ut litteralis traductio verbi transsubstantiare in Graeca versione professionis fidei Michaelis VIIIⁱ Palaeologi, cuius latinus textus lectus est in concilio Lugdunensi II°, die 6 Iulii 1274 (Mansi, t. XXIV, col. 67—72). Confessio autem patriarchae Cyrilli Lucaris, quae anno 1629 in lucem venit, occasionem praebuit definite accipiendi in theologia graeca vocem μετασυστοιγῆς, ad clariorem declarationem rectae doctrinae contra minitantem Calvinistarum haeresim. Legitur namque illa vox

in catechismo Petri Mohilae, in confessione Dosithei necnon in confessione Chrysanthi patriarchae. Utinam saepe etiam nunc Orientales theologi talia arma a catholicis mutuarent adversus lutheranas vel calvinisticas doctrinas!

J. Bois, Les débuts du catholicisme à Moscou. P. 12—21; 84—90. Scribit auctor de initiis primarum catholicarum communitatum, quae toleratae fuerunt in Russia. Primi catholici sacerdotes, qui Mosquae suam sedem fixerunt, sunt duo Iesuitae ex Bohemica provincia: PP. Ioannes Schmidt et Albertus de Boye, anno 1684. Narratur historia missionis Mosquensis usque ad annum 1720, quo Fratres Minores Capucini illius directionem susceperunt.

C. Charon, Le concile melkite de Jérusalem en 1849. P. 21—31. Agitur de synodo, quam congregavit patriarcha Maximos III. Mazlum eo fine ut post compositas res externas Ecclesiae gentisque suae, ecclesiastica disciplina meliore modo ordinaretur ac reformaretur. Collectio actorum huius synodi utilitatem haud parvam habet pro statu rerum actuali in Ecclesiis catholicis orientalis ritus.

R. Janin, Les groupements chrétiens en Orient. P. 43—49; 107—112; 136—139. Valde utilis erit conspectus ille generalis de diversis Ecclesiis ritibusque in Oriente constitutis vel ad Orientalem Ecclesiam pertinentibus. Ut titulos aliquot memoremus, ibi invenietur accurata notitia cum numeris »statisticis«, Slavorum orthodoxorum Slavorumque catholicorum; item pro Rumenis; item etiam pro ritu armeno ac ritu syriaco, necnon pro Chaldaeis, Maronitis et Coptis.

V. Istinov, Dans l' Eglise orthodoxe de Bulgarie. P. 50—55. Plura refert cognitu utilia de tertio Congressu Bulgarorum sacerdotum, de relationibus inter superiorem inferioremque clerum, de secundo matrimonio sacerdotum, de quartis laicorum nuptiis, quae mense augusto anni 1906 a Synodo Sofiana ut legitimae acceptae fuerunt.

J. Bois, L' Eglise russe et la réforme projetée. P. 112—122. Analysis laborum congregationis praeparatoriae ad futurum concilium.

M. Jugie, Le Canon de l' Ancien Testament dans l' Eglise grecque et l' Eglise russe. P. 129—135; 193—199; 263—274; 344—357. Vide Slavorum litterae theologicae, t. V. (1909), p. 115—116.

J. Bois, L' église Sainte Catherine à Saint-Pétersbourg. P. 145—151; 230—235. Describit initia catholicismi in civitate Petropolitana. Ecclesia Sanctae Catharinae prima fuit Petropoli ecclesia latina. Catholici extiterunt Petropoli ex eo ipso tempore, quo civitas fundata fuit, 1703. Prosequitur auctor brevem historiam huius catholicae communitatis usque ad nostram aetatem.

G. Bartas, Le patriarcat du Phanar. P. 175—182.

J. Pargoire, Oeuvres de saint Joseph de Thessalonique. P. 207—210. Dissertatio litteraria et critica de operibus praeclari istius hymnographi atque oratoris

S. Vailhé, Les patriarches grecs de Constantinople. P. 210—221. Notae historicae ac »statisticae« circa catalogum et seriem Constantinopolitanorum patriarcharum, cum animadversionibus, quas hae notae suggerunt. Illae animadversiones optime possunt inservire fini apologetico catholicorum theologorum.

C. Charon, La hiérarchie melkite du patriarcat d' Antioche. P. 223—230.

E. Gondal, L' Eglise de Serbie. P. 235—244. Summarius conspectus historicus de serbica Ecclesia, cum descriptione status actualis.

G. Bartas, En Bulgarie. P. 244—250. Notae statisticae circa instructionem primariam, ut aiunt, in Bulgaria et in Graecia.

L. Petit, Le R. P. Jules Pargoire. P. 257—259. Necrologica notitia huius diligentis scrutatoris byzantinorum rerum, praesertim ecclesiasticarum, cum nomenclatura praecipuorum illius scriptorum.

S. Vailhé, Origines de l' Eglise de Constantinople. P. 287—295. Tres opiniones, tribus traditionibus innixae, existunt circa origines byzantini episcopatus. Prima quidem opinio foundationem illius

Ecclesiae tribuit sancto Andreae apostolo, qui suum discipulum, nomine Stachys, ut successorem designaverit. Secunda opinio primum Byzantii episcopum Metrophanem ponit, quarto ineunte saeculo. Tertia denique, quae mediam viam tenet, putat Byzantii episcopum fuisse iam ab initio tertii saeculi. Prima opinio omni critico fundamento caret; secunda hodie fere communis est inter viros criticae historiae addictos; tertiam tamen potius amplectitur dissertationis auctor. Utcumque sit, sic ait in conclusione, certum est Byzantinam sedem episcopalem, quidquid ipsa sibi hodie vindicet, nullo modo esse sedem apostolicam.

E. Goudal, L' élection du patriarche grec orthodoxe d' Antioche. P. 293—305.

J. Bois, Chronique de Russie. P. 306—313. De futuro concilio; de orthodoxiae desertoribus, praesertim in occidentalibus Russiae provinciis; de mariavitismo in Polonia; de »politicis directionibus« S. Synodi; aliquae »statisticae«.

E. Goudal, La révolution dans les séminaires russes P. 321—329. Facta quaedam notat circa tumultuosas agitationes, quae his recentibus annis in russicis Seminariis spiritualibus pluries acciderunt.

D. Placide de Meester, O. S. B., L' office décrit dans la règle bénédictine et l' office grec. P. 336—344. Instituit comparisonem, quae viris liturgicae scientiae addictis utilis erit, inter ordinem divini officii iuxta benedictinam regulam atque horas canoniales graecas.

H. Boustani, Règlement général des patriarchats melkites. P. 357—362.

Th. Khoury, Le Séminaire Sainte-Anne à Jérusalem. P. 368—371. Seminarium ecclesiasticum pro Melchitis anno 1907 celebravit vicesimum quintum suae erectionis anniversarium.

G. Bartas, Chronique. P. 371—380. Notatu digna sunt ea, quae dicuntur de Societate imperiali orthodoxa Palaestinae in Russia, necnon de primo Congressu Velehradensi. Post enumerata vota Congressus ita concludit auctor: »Haec omnia optima sunt, et valde cupimus haec vota executioni mandatum iri, ad maius catholicæ unitatis bonum atque ad maiorem slavicarum gentium felicitatem.«
S. Salaville.

Revue internationale de Theologie. 1908. No. 61.

Prof. Dr. *E. Michaud*, La papauté romaine d' après le pape Gélase (492—496). P. 38—58.

M. epistulas Gelasii I. sub nomine: »Decreta Gelasii papae I.« notissimas aliaque eiusdem pontificis documenta examini subicit quo ostendat, Gelasium non sibi iurisdictionem super omnem ecclesiam tribuere nec ex eius verbis legitime id deduci posse. Sed *M.* rem non evincere, facile tibi persuadebis, si legeris v. g. locum ex Epistola Gelasii papae ad episcopos Dardaniae, qua ostenditur, Acacium a sede apostolica competentem fuisse damnatum (t. II, p. 447—452): »... patres nostri . . . pontifices . . . quicquid pro fide . . . sanxerunt, inconcussum voluerint deinceps firmumque constare.« Paulo post legitur: »Nec plane tacemus, quod cuncta per mundum novit ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata pontificum, sedes beati Petri apostoli ius habeat iudicandi, neque cuiquam de eius licet iudicare iudicio. Si quidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerunt, ab illa autem nemo sit appellare permissus . . .« Dicimus enim contra id, quod *M.* affirmat: 1. Nihil inde roboris perit, quod Damasus idem omnino dixerit; nam non de re historica sed de re dogmatica agitur. 2. Non agitur de quibusdam solum casibus, in quibus appellatio facta est, sed de iure et lege. 3. Ex verbis: »Si quidem ad illam . . . canones . . .«, non sequitur fontem ultimum huius iuris papae his esse a Gelasio »canones« designatum, sed idem Gelasius solum affirmat, canones agnoscere et confirmare ius sedi Romanae utpote »sedi b. Petri« aliunde iam debitum.

4. »Quorumlibet sententiis ligata pontificum« obvio sensu intel-

leges: causas, quas sententiae quorumlibet pontificum praeter Romanum ligaverunt; hic sensus ex oppositione ad verba »sedes beati Petri apostoli« elucet; sensum, quem *M.* verbis subicit, sine artificiosa interpretatione non invenies, ipsaque adhibita non tenebis.

Simile specimen ex »Epistola Gelasii papae ad Euphemianum« (T. II. [coll. Sixtii] p. 457—460) colligitur. Legitur ibi: »Nunc autem cum societatem praeferre malitis extraneam, quam ad beati Petri purum redire illibatumque consortium, quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?« Manifesto Gelasius se successorem s. Petri nominat et hinc satis aperte infallibilitatem sedis suae deducit. Sequitur in illa epistula locus: »Lege sententiam. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei: illud scilicet verbum, quod confessioni beati apostoli Petri portas inferni nunquam praevalituras esse promisit.« Notum illud effugium: confessionem s. Petri de divinitate Christi »Tu es Christus, Filius Dei vivi« intellegi, saepe iam refutatum est. (Cf. v. g. Palmieri, De Rom. Pontifice, Pars I, cp. I, th. II.) — Tertio ponemus locum ex »Decretali de recipiendis et non recipiendis libris (scripturis apocryphis) P. Gelasii I.« »Est ergo prima Petri apostoli sedes, Romana ecclesia, non habens maculam neque rugam, nec aliquid huiusmodi.« Gelasius argumentum ex illis verbis deducit: »Tu es Petrus« et »Tibi dabo claves«, ex quibus legitime et primum et infallibilitatem concludit, quod *M.* non refutavit. — Quando Gelasius sedem Rom. saepissime »apostolicam« appellat, non solum originem apostolicam extollit, quod etiam aliis sedibus v. g. Alexandrinae competit, sed permanentem quandam apostolicam praeeminentiam, quam ceterae sedes ab apostolis fundatae non habent, sibi tribuit. Quae a *M.* sine ulla ratione ad primum honoris restringitur, quae honoris praerogativa cum appellatione »apostolica sedes« per se non componitur, sed haec appellatio quandam excellentiam iurisdictionis i. e. universalitatem et infallibilitatem comprehendit.

A. Kiréeff, Le futur concile de l' Eglise de Russie, P. 94—104.

K. rationes proponit, ob quas futurum concilium in Russia convocandum est, quaeque ipsi negotia tractanda sint. Quae *K.* primo loco de opinionibus et doctrinis falsis, quae in populo grassantur, ne articuli fidei seu dogmata evadant, abolendis disserit, in vera ecclesia Christi, utpote sponsa eius et corpore, locum non habent. Quod attinet ad veritates in necessarias seu fidei et accidentales, nationales, Russicas (ritus etc.) a concilio dividendas, ut unio cum aliis confessionibus Christianis facilius obtineatur, haud scio num ex re futura sit. Dein de restitutione patriarchatus agitur, sed ipsum in omnibus concilio subesse oportere *K.* existimat. Nonnullae dignitates timent, ne sit periculosum, quaestiones religiosas assumere; sed non potest esse, quin id fiat, certe de raskolnicis qui vocantur uniendis. Potissimum *K.* agit de duabus confessionibus uniendis cum orthodoxia, de Anglicana ecclesia et de Vetero-catholicis. Cum Anglicanis *K.* non videt, cur unio perfici non possit, modo ecclesia episcopalis a sororibus suis se separet. Cum veterocatholicis coalescendi contendit spem adesse, sed adagium »Festina lente« ab ecclesia Russica hucusque recte observatum esse. Maximam vero difficultatem *K.* in unione cum ecclesia Romano-catholica videt, quia haec vult dominari, superior esse, et haec est maior difficultas quam omnia discrimina dogmatica. Hoc non est verum. Ecclesia Romana domini cupida non est, sed non potest omittere, quod Christus Dominus ei mandavit. Hunc nempe sermonem de elatione Romani episcopi patriarchae Constantinopolitani protulerunt, quia Romae subici nolebant, quod recte Solov'ev in suo clarissimo opere »De Russia et ecclesia universali« inscripto, ipsis Russis demonstravit. Haec quaestio non est humana sed maxime divina, utrum Christus Dominus ecclesiam suam cum capite et centro visibili, praedito plenitudine potestatis, instituerit, necne. Cur futurum, concilium hanc omnino seriam quaestionem solutam supponit? *O. Židek*.

INDEX

nominum et rerum

I. Iustri Slav. Litt. theol.*)

- Abercii epitaphium IV 243—4
Abnegatio sui: vide: Temperantia
Abrahae sinus III 196
* Abraham W I 56; III 38; IV 330;
V 139
* Abramovič D II 53; III 317
Absolutio absentis V 98—102
Absolutio acatholici V 123
Absolutio condicionata V 110—113
Absolutio iterata II 68
Absolutio per telephonium V 90.
98—102
Absolutio simultanea complurium V
113—115
Absolutionis forma deprecatoria II
232; IV 199; V 105—110
Absolutionis formulae IV 199—200
Absolutionis sacram. significatio II
68. 231 IV 132—133
Absolutionis valor in ecclesia ortho-
doxa III 286. 295. V 43
Acathistorum historia I 257
Acathistus V 4
Acathistus Deiparae II 120
Achridensis ecclesia III 92
Achridensis patriarchatus I 39
Acoemeti IV 200
Acominatos IV 200
Acropolita Const. IV 200
Actus Ap. I 15. 141; V 70
Act 1, 15 ss.: V 19
Act 2, 4: V 19
Act 2, 15: V 21
Act 3, 1 ss.: V 19
Act 4, 8—30: V 19
Act 5, 1 ss.: V 19
Act 5, 29—32: V 19
Act 5, 38—40: III 25
Act 8, 18—24: V 19
Act 9, 21: III 25
Act 9, 32 ss.: V 19
Act 10, 1 ss.: V 19
Act 11, 2 ss.: V 19
Act 12, 3—19: V 19
Act 13, 6. 8: III 228
Act 15, 7—9: V 19. 21—22
Act 15, 29: V 31
Act 17, 5—6: V 13
Act 17, 27. 29: II 258
Act 18: IV 340
Act 22, 31: III 26
Act 23, 2—5: III 24
Actuum intensio III 336; IV 61. 62
Adalbertus s. I 47; III 7. 371
Adam: v. Gratia sanctif.; Spir. s.
inhab.; Paradisus
Adami peccatum IV 28. 210
Adami redemptorium munus III 105
* Adamski IV 7
* Adamski S. I 20. 110. 250. 251
Adiaphora III 250
Adoptio III 106
Adoptionis finis V 84
Adrianus III 87
Adrianus patr. II 114
Adulterium: v. Matrimonia insolub.
Aegypti antiquitates II 5
Aegyptiorum religio III 315
Afrem II 117
Agapae IV 108
* Agapit II 119
* Agapit archim. V 17
Agar V 144—145
* Agathodor III 53
* Aggeev K. III 53
Agnētis B. monasterium I 47
Agnosticismus IV 329
* Ajvazov I. III 221
* Aksakov N. II 276. 277; III 42.
241; V 195
* Akvilonov E. I 141; II 53. 154.
279; III 53. 318. 369; IV 14
Alacoque IV 240
Albania V 68

*) Nomina eorum, quorum scripta commemorantur vel recensentur, vel eduntur asterisco notantur. Ordo litterarum: a (a), b, c, č, (ч, ć), d (d', e (ə, б, ě, e), f, g, h (boh. pol.), h (ch, x), i, j (и, j), k, l, m, n (ń, ñ), o, p, q, r (ř), s, š (ś, ш), t (ť), u, v (v, w), y, z, ž (ž, ж); ѣ et ѳ negleguntur.

II

- Albertus M. III 88
 * Al'bov A. I 268
 * Aleksandr ep. I 153
 * Aleksandr ierom. I 142
 * Aleksandrov D. IV 105
 * Aleksandrov diak. IV 100
 * Aleksij V 84
 * Aleksij ep. IV 233; V 15
 Alexander I. I 232
 Alexander Alensis III 86
 Alexander Helladius V 118
 Alexander Severus I 194
 Alexandrini episcopi III 12—13
 Alexandrinus patriarchatus I 166; II 46; V 54
 * Alfirevič V 201
 Allatius L. II 36. 233
 * Almazov A. II 62. 156; IV 344; V 36. 160
 Altare privilegiatum IV 242
 Altaria I 8
 Ambrosius III 255; V 75
 Americanismus II 90; IV 246
 Amor concupiscentiae et benevolentiae III 336—6. 351
 Amor Dei IV 11; V 220. 333. 334
 Amor purus III 334
 Amorienses Martyres III 90
 Amoris Dei appretiative summi vis III 332—361; IV 49—53
 Amort E. III 361
 Amos V 163
 Anamnesis III 196
 * Andreas archim. I 254
 * Andreev I. IV 31; V 84
 Andreev L. IV 237
 * Andrej vide Szeptycki
 * Andrusos Ch. III 194; IV 316
 Angeli III 31—33. 256; v. Gratia sanctif.
 * Angelov G. II 20
 Anglicanae ecclesiae status v. Eccl. Angl. st.
 Anglicanae reformationis historia III 332
 Anglicani V 85. 118. 122
 Anglicanorum articuli IV 21—23. 228—230. 339; V 86. 146—150
 Anglicanorum liturgia V 150—151
 Anglicanorum ordinatio III 90; V 158—160
 Anima brutorum v. Brutorum a.
 Anima humana I 16. 42. 138; III 144
 Anima sitne principium formationis III 302
 Anna imper. I 142
 D'Annibale III 85
 Anomoei V 10
 * Anserov P. III 36. 221
 Anthropologia v. Hom.
 Anthropomorphismi I 254
 Anthropomorphismus III 301
 Antichristus II 256; III 308
 Antiochena ecclesia II 255; III 222; cf. Hist. eccl. Ant.
 Antiocheni episcopi III 13
 Antiochenus patriarchatus II 46
 Antitypus III 372
 Antonia abbatissa III 56
 Antonij aep. V 27
 * Antonij aep. III 53; IV 105; V 27. 82
 Antonij amd. III 20
 * Antonij ep. I 259; II 276
 * Antonin A. V 78
 Antonius M. III 55
 Antonius s. I 275; IV 107. 348
 Apocalypsis I 141
 Apoc 2: I 272
 Apoc 20, 14: II 306
 Apocatasis I 88
 Apocrypha II 122; IV 78; V 74. 81
 Apocrypha Acta Martyrum IV 324
 Apocrypha N. T. II 11
 Apologetica I 15. 28. 135. 141. 233; II 4. 52. 54. 116. 256. 257; III 3. 53. 59. 60. 61. 106. 122. 219. 245. 301. 319; IV 2. 214—5. 237. 353; V 5. 69. 83. 86. 199
 Apologeticae bibliogr. IV 104
 Apologeticae historia V 82
 Apologeticae munus IV 207
 Apologeticae ratio et methodus II 250; IV 34—37
 Apologeticae vis V 194
 Apostolatus II 87
 Apostoli in Eccl. ant. III 37. 122
 Apostolus palaeoslav. V 87
 Approbatio confessarii V 51
 Aquila IV 340
 Aquileienses patriarchae I 37. 214
 Aquileiensis patriarchatus V 164
 Arabia Petraea IV 325—6. 328 V 134
 Aramaicae inscriptiones I 8
 Arbor vitae IV 210
 Archaeologia biblica I 46; II 5—6. 7. 8. 243; V 68
 Archaeologia christiana I 42. 58—60. 215. 247; II 274
 Archaeol. eccl. russ. I 86
 Archaeologiae studium III 317
 Archelaus III 251
 Archisynagogus V 198
 Architectura relig. I 213; III 209. 210; IV 107. 216; V 133. 201—2
 * Ared G. I 78
 * Argamakov S. I 29
 Arhangel'skij A. II 120

- *Arhangel'skij M. II 156. 314; III 365; V 93
 *Arhangel'skij N. I 29. 31
 Ariana haeresis II 122
 Ariana V 8
 Ariani in Polonia IV 80. 217. 329
 Arianorum historia IV 30
 Ariminense concilium IV 161
 Aristides Ath. II 98—102
 Aristoteles I 29 (moral.); IV 205
 Aristotelis auctoritas V 8
 Arkaum II 153
 Armeni III 275; IV 71; F. Hist. eccl. Arm.
 Armenochalcedonitae II 55
 Armenorum ecclesiae dogm. I 78
 Armenorum Kalendarium III 375
 *Arribas C. III 278
 Ars christiana I 48. 250; cf. Artificia e.
 Ars dicendi: vide Homilet., Eloqu. s.
 *Arsenev K. I 187; II 53
 Arsenij aep. I 255
 *Arsenij ep. II 51. 265
 Arsenij ep. Tver. s. V 18
 Arsenij (Macěević) metrop. II 56. 102. 105; V 82
 Arsenij (Mogilevskij) metrop. V 157
 Arsenius et Arsenitae I 78
 Artemius monachus IV 27
 Artes: moralitas I 16; nuditas I 16; finis III 230
 Artificia ecclesiastica I 146; III 89; V 133—4. 201—2; cf. Iconogr. Architect. relig.
 Artis relatio ad religionem IV 4
 *Artobolevskij S. II 53
 Ascesis (notio) IV 7—8
 Ascetica I 16. 78. 141. 142. 168. 171. 189. 206. 208. 251; II 56. 94. 255. 256; III 56. 89. 215. 256; IV 7. 7—12. 81. 236. 246; V 73. 79
 Ascetismus I 84. 260; II 56. 115; III 246; IV 317; ; V 83
 Asiae oppida I 78
 Aspersio II 26
 Assyriorum religio III 21
 Astrahan I 89
 Astryk-Anast. III 7
 Athanasii s. doctrina I 210
 Athanasius I 239; III 177. 268; IV 147; V 8—9
 Atheismi origo IV 343—4
 Athenagoras IV 277. 278
 Athonenses picturae IV 102
 Athos I 69—70; IV 97—98; V 68—69
 Atomismus I 137
 Attritio in articulo mortis II 159
 Attritionis vis III 93. 283; IV 129—133
 Augustiniani IV 74
 Augustini s. philosophia IV 344
 Augustinus I 88. 121; II 38; III 211—13; IV 26—7 (de eccl.). 218
 Aula Regia IV 74
 Autocratia imperatoris in Russia III 37. 222
 Autosuggestio III 69
 Auxilii divini supernaturalitas: vide Supernaturalitas; necessitas: v. Hominis inopia; gratuitas: v. Gratia actualis
 Auxilium gratiae: v. Dei aux.
 *Avdaškevič M. II 114
 Avsenev Th. III 232
 Azyma I 21. 248; III 373—6. 378; IV 72. 226; cf. Christi cena ultima
 *Babák E. II 161
 *Babunovič S. IV 239
 *Babuškin S. II 255
 Babylonia et biblia I 28; II 7—8. 19. 91
 Babylonica inventa IV 247
 Babylonica turris III 54
 Babyloniolorum mythi I 51
 Babyloniolorum mores V 1—2
 Baius III 339
 *Bajazitov I 194
 *Bajkov A. II 40. 179
 Bakunin III 19
 *Balanos D. V 55
 Balbin B. IV 324—5
 Ballerini III 85
 *Bandurski W. II 97
 Banulesko-Bođoni I 90—91; III 230
 Baptismi effectus III 102
 Baptismi historia II 156
 Baptismi necessitas III 339
 Baptismus I 94—5. 110; II 55. 77; V 144; v. Rebaptizatio
 Baptismus Christi III 62
 Baptismus per infusionem III 279; V 144
 *Barac F. IV 34
 *Barac G. V 85
 *Baranowski T. IV 329
 *Baranovskij I. IV 346
 *Baranovskij Iu. V 5
 Barensense concilium V 118
 Barlow ep. V 160
 Barnabae epist. I 213
 Barnabas ap. I 146
 *Barsov N. II 117
 *Barsov T. I 78. 139. 162; IV 268. 273. 287; V 17
 *Barsukov V. I 114
 *Barsukovoj Z. II 53

IV

- *Bartas G II 78
 *Bartoník J. III 100
 *Bartoszewski I 34
 *Bartošík II 10
 Baruch II 6. 113; V 78
 Basiliani I 110. 251; II 57; III 249
 Basilicae minores III 257
 Basiliius aep. Novgor. II 53
 Basiliius Macedo III 53
 Basiliius metrop. Mont. II 153
 Basiliius M. I 9. 30 (moral.). 161.
 212. 276. 277; III 56; IV 286—7;
 V 11
 *Bauer Fr. aep. V 174
 *Baurain L. I 167; II 313
 *Bažanov N. II 53
 *Bažanov V 16
 *Bažanov V. I 141
 *Baženov I 100. 233. 331
 Beatitudinis desiderium II 195; V 71
 Beatitudinis notio I 130—131
 Beatitudo: v. vita aeterna
 Beatitudo ante resurrectionem II
 306—313; cf. Iustorum sors p. m.
 *Bědnov V. V 85
 *Belanidiotes I. III 281
 *Běleckij A. IV 100
 *Belen V. III 310
 *Bělevič-Stankevič V. II 51
 Bělgorodenses episcopi I 257
 *Bělickij E. V 85
 *Bělikov D. II 53
 *Bělina J. II 12; III 1
 *Běljaev A. I 29; II 273. 314; III
 37. 220. 243. 371; IV 223; V 82
 *Běljaev N. I 223. 271; II 158; III
 148; IV 137. 364
 *Běljaev V. V 85
 *Běljavskij F. IV 100
 Bellum II 43; III 57
 *Běloděd P. II 111. 120; IV 219
 *Bělokurov III 57
 *Bělokurov S. I 255
 *Beluhan M. IV 244
 Benedictini III 117; IV 74
 Benedictio professorum III 228
 *Beneševič V. II 53; III 53
 Benjamin aep. III 320
 *Berdnikov I. I 29. 268. 268; II 118;
 III 306; IV 224. 231; V 85
 *Berend's A. III 91
 *Berezovskyj P. III 58
 Berka (Zbyněk de Dubá) III 1
 Berlo ep. V 142
 *Bernhard S. V 121
 *Bessmer J. III 197
 Bězjukov m. II 256
 Bezpopovščina III 320
 Biblia IV 102
 Biblia propag. I 71—2
 Biblia prohib. I 72
 Biblia explic. I 45; v. Evange-
 lium etc.
 Biblia Bohem. II 6. 11; V 130
 Biblia Bulgar. II 78
 Biblia Finland. III 317
 Biblia Polon. I 19; II 94; V 69—70
 Biblia Slav. I 46. 215; II 11; v. Pa-
 laeosl.
 Biblica I 34. 37; II 5—13; v. Acta;
 Anthropomorph.; Chron.; David;
 Diaetet.; Eccl.; Evang.; Gemmae;
 Genes.; Ierem.; Introductio; Mor-
 bi; Patriarchae; Paulus; Saul etc.
 Bibliographia Polon. IV 212
 Bibliographia Russ. IV 195
 Bibliographia Serb. I 93
 Bibliorum historia V 67
 Bibliothecae descriptio I 60. 257; II
 53. 54. 56. 96. 122; V 74. 82. 86
 *Bieliński IV 6
 *Bilbasov V. II 177
 *Bilczewski J. I 42. 246; IV 331;
 V 71. 139
 *Bílek F. V 130
 Billot III 340
 *Bilyňskij S. III 59
 *Binički F. I 174; II 91
 Biographica III 62. 110. 215 et pas-
 sim
 *Birjukov N. V 67
 *Blagorazumov N. II 118
 *Blagověščenskij M. II 131
 Blumenberg, W. F. C. a III 110
 *Bobronikov I 30
 *Bocian J. V 3. 4. 186. 191
 *Bočkarev V. IV 24. 105
 Boëthius I 215. 283; II 60—1
 *Bogačev N. III 53
 *Bogdalski Cz. V 139
 *Bogdanov M. III 274
 *Bogdanovič L. IV 354
 *Bogdanovskij L. I 30
 *Bogdaševskij D. I 88. 89. 148; II
 112. 154; III 20. 228. 274. 327;
 IV 221. 224. 225. 226. 340; V 85.
 144. 145
 *Bogoljubov D. I 141
 *Bogoljubov N. IV 94
 *Bogoljubskij M. II 119
 Bogomili II 52; IV 106
 Bogoris v. Boris
 *Bogorodskij A. II 41. 42; III 53
 *Bogorodskij Ja. IV 28. 105. 344
 Bohemiae hist. I 46
 Bohemicae litt. theol. I 105—7
 Bohemorum munus IV 186
 *Bois J. II 77; V 246
 *Bojanov D. III 36. 37. 220. 222
 *Bojovič I. I 214

- *Bok I. III 122; IV 245
 *Bolek F. II 8
 Bolotov V. III 317
 *Bolobov V. IV 100; V 85
 *Bol'sakov S. II 54
 Bona ecclesiastica IV 101; V 25
 Bona temporalia IV 7
 Bonaventura S. III 74
 *Bonč-Bruevič V 85
 Bonum IV 95
 *Bordun D. V 4
 Boris Aleksandrovič V 86
 Boris-Michael II 120
 Boris s. rex IV 33. 34. 237. 351
 Borkov I. III 53
 *Borový C. I 46
 *Borozdin A. II 54
 Bosna Hercegovina V 68; v. Serbi
 Bossuet V 140
 *Bošujaković V. III 62
 Bozveli IV 238
 *Božkov D. IV 34
 *Brandi III 276; V 160
 Branimir V 52
 Branković G. III 250
 *Bratkov S. II 53. 274; III 48. 49;
 V 23. 196
 Braunaviensis seditio I 5
 Bresciense concilium I 19; V 81
 Bresciensis catechismus V 140
 Bresciensis unio I 19; V 162; cf.
 Unitorum historia
 *Bretholz B. III 89
 *Bretšnajdr Z. I 171. 236
 Breviarium II 26
 Breviarium emendandum V 155
 *Brilliantov A. III 317. 319
 *Brilliantov I. III 316
 *Brinzen M. V 54
 *Brjancev D. I 138; III 220. 222;
 IV 94
 *Brodovič I. II 254
 *Brodskij L. III 319
 *Bronzov A. I 29. 30. 63. 64—5. 78;
 II 110. 114. 119; III 17. 318; IV
 122; V 161. 206
 *Brückner A. I 19—20. 87; IV 78.
 80. 329
 Brückner III 209
 Bruno Giord. IV 2
 Brus A. I 46; IV 316
 Bruta I 8. 15. 235; III 58
 Bruta et homo I 194; III 301. 302
 Brutorum anima III 301—304; IV
 232
 *Brychta A. I 7
 Bucceroni III 85
 *Bucher S. F. III 276
 Buchwald IV 71
 Buddhismus I 15. 137; III 59. 121.
 220
 Buharev A. IV 30
 Buharev Th. III 260
 *Bujon Ch. IV 72
 *Bukowski A. IV 309. 342; V 191
 *Bulgakov IV 260
 *Bulgakov A. I 167; II 110; III 39.
 49. 224; IV 105; V 158
 *Bulgakov S. II 113; V 85. 122
 *Bulgakov S. D. III 54
 *Bulgakov S. N. III 54
 Bulgaria catholica I 172; V 124
 Bulgaricae litterae I 51. 239; II 89
 Bulgarorum independentia a patr.
 Cp.: v. Constantinop. patr. iura;
 Eccl. orth. discid.
 Bulgarorum patriarchatus IV 237
 *Bulgarov A. I 206
 *Bulić F. V 29
 *Bulla F. I 107; II 87
 *Burgov A. II 154. 156
 *Butkevič T. I 29. 138. 187; II 111;
 III 221. 274; V 82
 *Bystrickij V. IV 236
 Byzantinismi effectus III 61
 *Cabrol F. III 196. 273
 Caelibatus III 117. 277; IV 38. 196;
 cf. Matrimon. et cael.
 Caelibatus universalis III 320
 Caelum: locus an status II 160
 Caesaropapismus III 307. 325; IV 6.
 14. 26. 29—30; F. Ecclesia et pot.
 civ.; Eccl. Russ. administratio
 Caietanus III 75. 361
 Calabria Byzantina IV 222. 333—5
 Calicis symbolum IV 107
 Calix IV 79
 Callinicus patr. IV 223
 Callixti edictum II 220
 Callixtus I. IV 223; V 7
 *Calvet J. IV 72
 Calvinismus in Polonia III 7
 Calvinus III 68; IV 223
 Camblak v. Grigorij
 Campanella Th. IV 27. 224
 *Cankov S. II 19. 20. 89; IV 32. 237.
 238
 Canon in liturg. IV 224
 Canon s. Script. II 101; V. T. III
 194; v. Deuterocan. libri
 Canon Alexandrinus III 265
 Canon Esdrinus III 265
 Canones IV 224
 Canones apostolici II 117; can. 34:
 V 81. 196
 Canonici libri I 46
 Canoniorum institutum IV 243
 Canonistae orientales I 261—5

- Canonistae Russorum I 265—9
 Canonizatio III 106; IV 224; in eccl.
 Russ. I 114—119; v. Euthymius
 Canticum Cant. IV 234. 236
 Cantus eccl. Graecus I 78
 Cantus eccl. Latinae IV 74
 Cantus eccl. orthodoxae II 55. 256;
 III 309; IV 236
 Cantus eccl. Russ. IV 108
 Cantus eccl. Ruthen. III 59
 Cantus sacer palaeoboh. I 48
 Capellani III 4
 Capitula III 117; IV 225
 Capreolus III 360
 Capuccini IV 75
 Cardenas III 361
 Cardinales IV 225
 *Carevskij A. V 14
 Caritatis actus: v. Amor
 Caritatis christianae momentum III
 323
 Caritatis exercitium III 220
 Caritatis virtus I 143; III 335. 338
 Carnes (moral.) I 78; III 318
 *Caro L. I 19; IV 80
 Caroli M. matrimonia III 100
 Carolus IV. IV 4
 Cartesius III 322
 Carthusianorum ordo III 2
 Catechetae cura pastoralis V 71
 Catechetica I 213; II 92; III 55.
 246; IV 81. 218. 353
 Catechismi apologia V 71
 Catechismi Serb. I 93—94
 Catechismus I 141; IV 6
 Catechismus orthod. V 87
 Categoriae II 15
 Catharina II. I 195
 Catholicae sententiae ap. Russos III
 292. 306; V 73
 Catholicismi defectus III 228. 321.
 322; IV 198. 310. 342; V 123; cf.
 Theol. cath. formal.
 Catholicismi laus III 14
 Catholicismi proselytismus IV 239;
 V 61
 Catholicismus in Polonia III 213
 Catholicitas I 148. 155; II 313; III
 15—16. 112. 256; IV 41—48.
 112—125; V 173; v. Ecclesiae no-
 tae
 Catholicitatis notio I 261
 Catholicorum receptio: v. Rebapti-
 zatio; Receptio in eccl. R.
 Celsus III 221
 *Cènev G. IV 351
 *Cengiè M. III 62
 *Cenkiè J. IV 242. 243
 Censura (eccl.) librorum II 278; III
 16. 43. 44. 240. 243; IV 194
 Censurae ecclesiasticae III 240
 *Cepeliè V 88
 Cereus episc. **praefere**ndus II 52
 Certitudo de contritione (gratia)
 III 81
 Cerularius V 118
 Cessatio ab opera III 246
 Character sacramentalis I 175. 248
 Charismata IV 84—92. 104
 *Charon C. III 90; V 122. 246
 Chersonenses martyres V 81
 Cherubin IV 210
 Choniates IV 200
 Chorepiscopi V 23
 Christi adventus secundus III 53; V
 75. 156—7; baptismus III 62; cena
 ultima I 20; II 60; III 274;
 IV 226. 333; V 74; condemnatio III
 16; Cor II 112; III 256; IV 239;
 Cor colendum V 185. 186; Cor
 perforatum? I 132—3; descensus
 in infernum II 307; discipuli LXX:
 IV 83. 392; divinitas I 17; II 85.
 111; III 59. 61; V 9. 201; existen-
 tia II 12; fratres I 141. 188; II
 112; IV 100; fuga in Aegyptum
 III 251; genealogia II 47—49; IV
 322. 353; idea apud ethnicos I 92;
 idea in Israel IV 329; V 76; ima-
 gines I 142; II 112; III 55; incar-
 nationis causa III 105; V 83. 84;
 lotio pedum III 47; magisterium
 III 107; miracula I 36; II 12. 52;
 mors I 132; nativitas I 36. 207;
 II 12; nativitas repraesentata IV
 1—2; parabola I 36. 89; **passio**
 I 43; III 16; pueri sapientia III
 62; resurrectio I 28. 43. 60.
 131—4; III 256; IV 344; V 71. 85;
 sanctitas II 112; satisfactionis ap-
 plicatio II 63; V 72; scientia V
 76; sermo eschatologicus V 75.
 157; sermo montanus I 35; tenta-
 tio IV 109; V 144; transfiguratio
 III 56; vaticinia V 75; vita I 90;
 IV 218; voluntas III 159—178
 Christiani legenda I 6; II 86; III
 89. 371
 Christianismi idea V 87; origo IV
 243; praestantia II 254; **propaga-**
 tio I 194; v. Japonia orthod. etc.;
 vis socialis I 143; III 220; IV 14.
 79—80. 80. 218. 329
 Chronologia biblica I 27. 194; II
 12; N. T.: III 110—1. 274; IV
 226; F. Christi cena ult.; patri-
 arch.: IV 28. 79
 Chrysostomus v. Ioannes Chrys.
 *Cienniewski M. IV 217
 *Cieplak I. III 260

- *Cincadze K. II 255
 Cisterciensium ordo III 2
 Clemens I. s. (Rom.) II 117—8; III 119; IV 78; (vita) V 74
 Clemens XI. IV 187
 Clemens Alex. I 29 (moral.) 30. 30; II 254; III 219; IV 278—9
 Clemens Bulgarus (Velicensis) I 6. 76—7; II 76. 195; III 39. 128
 Clementis s. basilica III 118
 Cleri educatio: v. Scholae eccl.
 Cleri eruditio theologica I 194; III 322
 Cleri negotia saecularia III 43. 49. 52. 319. 322—3; IV 338; V 5
 Clerus Gallicus III 224
 Clerus Graecus IV 348
 Clerus Latinus V 183
 Clerus Russicus I 196; III 240; IV 191—2. 196. 344; V 160
 Coemeteria I 7. 7
 Coena Domini v. Christi cena ult.
 Cognitio II 14—15
 Cognitio Dei I 125
 Cognitio terrena I 85
 Cognitionis nostrae defectus IV 208
 Collegium Graecum II 36
 Collet III 78. 86. 362
 Colores II 108
 Colossensis ecclesia IV 108
 Colossenses ep. ad IV 108
 Coloss 2, 15. 18: III 34
 Coloss 3, 17: III 251
 Comma Ioanneum I 78
 Communicatio in sacris II 280; V 123
 Communio quotidiana IV 4. 245; V 73
 Communio sub utraque II 4; IV 72
 Communismus III 224; V 161
 Conceptio Immaculata: v. Mariae c.
 Concilia III 9—10
 Concilia oecumenica I 141; II 30; III 54. 306—7; V 197—8
 Concilia Polonica IV 215
 Conciliorum acta I 82
 Conciliorum auctoritas III 11. 317. 328; IV 253
 Conciliorum compositio II 276; III 11. 44. 49. 55. 57. 240. 241. 242. 306. 309. 328—330; IV 29. 106
 Conciliorum oecumenicitas v. Oecumen.
 Conciliorum oecum. numerus IV 259
 Concilium apostolorum II 111; Arausicanum II. III 105; Basileense II 233; Bresciense I 19; V 81; Constantiense II 96—7; IV 235; Constantinop. I. (oec. II.) III 224; V 11; Cp. II. (oec. V.) II 280; Cp. III. III 178—197; Cp. IV. IV 200; Cp. a. 1166: II 121; Ephesium II 281; III 192; Florentinum I 270; II 123. 268; III 216; IV 71. 220; V 118; Hierosolym. II 111; IV 392; V 19; Illiberitanum II 219; Leopoltanum (1896) II 191; Nicaenum II 141. 281; III 13; IV 30; V 9; Russicum futurum III 56. 241. 278; IV 92. 101. 188. 195. 231. 236. 237; V 248; Sirmiense II 122; Tridentinum I 10; III 35. 76. 105. 285; — de gratia III 105. 321; — de matrimonio IV 273. 305—6; Trullanum III 237. 372; Viennense III 302—3.
 Concordantiae e ss. Patribus IV 213
 Concordata I 157
 Concordia inter Occid. et Orient. in studiis V 63—64
 Concupiscentia I 273; quo sensu naturalis III 104; sitne peccatum III 321
 Concursus divinus III 104. 206
 Confessio I 85; facta non sacerdotibus (monachis) II 272; III 243; V 33. 36—7; v. Poenitentiae minister; papae III 106; V 41; prima III 246; publica sacramentalis IV 31; quomodo peragenda V 73; secreta II 26 (hist.); III 4. 57. 75. 80; V 237—9; vocalis V 237—9
 Confessionis institutio divina V 203—236; eius convenientia V 244—5
 Confessionis integritas necessaria V 205—6. 210—236
 Confessionis praeceptum III 86—8. 307—8; IV 136—7
 Confessionis sigillum V 237. 239
 Confirmatio in bono v. Impeccabilitas
 Confirmationis (sacramenti) historia II 156; iteratio III 373; materia III 91; minister III 66—7
 Confraternitates orthod. I 255—6
 Coninck III 87
 Consanguinitas V 86. 123
 Conscientia (ethica) III 250
 Conscientia (psycholog.) II 19; III 303; atomorum IV 232
 Conservativismus catholicus V 71
 Consilia evangelica I 28; III 276—7; IV 8; V 194
 Constantiense concilium: v. Conc. Const.
 Constantini M. conversio I 142. 260
 Constantinopolis occupatio (1204) III 227

VIII

- Constantinopolitana ecclesia I 257;
 II 111. 255; III 222; IV 31; V 118
 Constantinopol. ecclesia s. Mamae
 IV 235
 Constantinopolitani episcopi digni-
 tas III 372
 Constantinopolitani episcopatus o-
 rigo V 85. 246—7
 Constantinopolitani patriarchae II
 45. 120; IV 103. 198; V 246
 Constantinopolitani patriarchae iura
 I 78; III 91. 92; IV 33. 238. 316.
 352
 Constantinopolitanum concil.: v.
 Concil. Cp.
 Constantinus M. I 84
 Constantius IV 147
 Constitutiones apostolicae II 118;
 IV 105
 Contritio II 110
 Contritionis intensitas IV 54. 57—
 66; necessitas III 361—4; IV 49.
 52—53. 70. 134—7; notio III 332-3.
 337. 338; vis II 202; III 332—
 361; IV 54—71
 Controversae quaestiones (inter
 cath. et orthod.) I 77. 269; II 20.
 120. 153. 238—9. 255. 271; III
 260. 291. 320; IV 198. 236. 237.
 261. 342; V 119. 193; sing. III 15.
 17—18. 28. 61. 90. 92—7. 102-3.
 106. 147—194. 196. 198. 208. 259
 —273. 273—6. 277. 291. 293. 365—
 368 etc.; v. Maria, Moralis Lati-
 norum etc.
 Controversarum quaestionum trac-
 tatio III 373; V 180. 181—182.
 183.
 Conversio: v. Receptio in eccl.
 Conversio post mortem II 307; v.
 Mors, Damnat.
 Coptorum ritus sacramentalis III
 367
 Cor Iesu: v. Cristi Cor
 Corani natura II 252
 1 Cor IV 340—1
 1 Cor 1, 12: IV 341
 1 Cor 2, 7—8. 10: III 27
 1 Cor 3, 15: II 159
 1 Cor 4, 6: IV 341
 1 Cor 5, 5: III 34
 1 Cor 5, 9: IV 340
 1 Cor 5, 13: I 150
 1 Cor 7, 14: I 89
 1 Cor 10, 4: III 26
 1 Cor 10, 31: III 251
 1 Cor 11, 28: III 76; V 210. 226
 1 Cor 12: IV 85. 87—89
 1 Cor 13, 12: I 85; IV 86
 1 Cor 14, 12. 16: II 194
 1 Cor 14, 20—25: I 261
 1 Cor 15, 12—13: I 150
 1 Cor 15, 12—23: I 187
 1 Cor 15, 29: III 228
 1 Cor 15, 32: II 258
 1 Cor 15, 43: IV 207
 1 Cor 15, 45—48: III 28
 1 Cor 15, 55: II 308
 1 Cor 16, 15: IV 340
 2 Cor 4, 6: III 27
 2 Cor 5, 6—8: II 307. 310
 2 Cor 5, 16: III 25
 2 Cor 12, 4: IV 210
 2 Cor 12, 7: II 12
 Corporis notio et natura IV 231
 Corsunensis legenda IV 108
 Cosmologia IV 330
 Cosmologicum argumentum II 27
 Creatio I 43
 Creationis notio I 137; II 163
 Creationis ratio III 105. 302. 303;
 IV 207. 211
 Criticismus I 16
 Croatiae apostoli V 52
 Crucis imagines II 121
 Crucis signum I 77; III 218
 Crucis vis IV 104
 Crux I 60
 Crystallorum formae II 174
 Ctisiologia II 163; III 302; cf. Cre-
 ationis ratio
 Culmensis ecclesia III 5
 Cultura christiana I 37
 Cultus externus I 30
 Cultus humani notio V 200—201
 Cultus humanus V 157—8
 Cunegundis IV 216
 Cunitiati III 88
 *Cvĕtaev D. IV 235
 Cyprianus: haeret.? I 151; de pa-
 patu III 90; V 54
 Cyrilli-Const. sepulcrum III 118-120
 Cyrilli et Methodii imago III 310;
 statuariae II 245
 Cyrillus Alexandrinus III 117; V 87
 Cyrillus-Constantinus II 233
 Cyrillus et Methodius I 7. 19. 37.
 72. 87. 107. 109. 111. 171. 214.
 238. 251. 272; II 28. 120. 249;
 III 207—9. 251—5. 257; IV 78.
 205—6. 207—8. 329; V 52. 81—82;
 cf. Methodii d.
 Cyrilus Hierosolymitanus III 268
 Cyrilus Lucaris II 233; III 276; V
 118
 *Czapla B. I 250
 *Czarnecki J. I 109
 *Czaykowski K. I 19; IV 330
 *Czerkowski W. IV 6
 *Czermiński M. V 68

- *Čefranov M. IV 236. 237
 *Čehovskij V. I 90
 *Čel'cov I. I 78; II 32
 *Čel'cov M. III 318. 319
 *Čel'cov N. III 54
 *Čenkić J. III 4
 *Černík J. II 7; III 2
 Černín I 44
 *Černjavskij A. III 54
 *Černocký K. I 107; II 45
 *Černý J. III 2. 115
 *Cervík J. II 8
 *Četverikov I. III 226. 231
 Četvertyňskij ep. V 142
 *Čičerin B. I 138
 *Čireckij A. III 243
 *Čirić I. IV 354; V 163
 *Čižek A. I 215
 *Čiževskij I. II 54
 Čjaadaev P. III 305; IV 23
 *Čokrljan I. I 1 276
 *Čornodolja I. III 246; V 5
 *Čupić J. I 95; II 296
- Dadianus III 131
 Daemones I 24; III 33; V 26
 *Dagaev N. II 131. 291
 *Dalberg H. III 89
 Dalmatiae clerus orthod. III 3
 Damasus (de primatu) V 247—8
 *Damian III 54
 Damianus II 268
 Damnatorum obduracyo II 309; v. Obstinacyo
 Damnatorum sors II 159. 306—7
 Daniel II 10. 54
 Daniel (Perejasl.) thaumat. V 87. 196
 Darwin III 231
 Darwinismus: v. Transformismus
 David I 173
 *Davydenko B. IV 93
 *Davydenko V. I 138
 *Dębicki M. V. I 15
 *Dębecki W. II 93
 Debitum: v. Obligacyo
 Definytyo dogmatica IV 253. 263
 Dei attributa III 369
 Dei auxilium ad actus salutares III 104—5; cognityo III 121; apud ethnicos II 195; in phil. Graeca IV 205; essentia III 369; existentya I 17. 28. 135—6. 233—4; II 13. 27. 53; III 59. 212. 226. 369; immutabilitya III 205; misericordia III 283; natura II 15; natura communicata cum creaturis III 105; IV 10. 11; V 83—84; nomen, quomodo homini conveniat III 104; notio IV 330; potentia II 174; simplicitas III 369; unitas III 369; voluntas immutabilis III 359
 Deificacyo hominis I 113. 131. 175—6. 210; II 157; III 105; V 83
 *Delekanes III 92
 Demetrius Rostov. II 103
 Demetrius Sambikin aep. IV 391—2
 *Deml J. I 8
 *Denisov L. V 76
 *Derevickij A. I 30
 Derviš II 253
 Determinismus: v. Libertas
 Deus-homo I 143
 Deuterocanonici libri I 26. 96. 252—3; II 113. 123—138. 282—296; III 194. 264—273. 372; IV 23. 224. 350. 351; V 28. 68. 77—79. 115—116. 246
 *De Skrohovskij III 57
 Deuteronom. 25, 4; III 26
 Diaboli cognityo secretorum V 230
 Diaconatus V 23
 Diaconi IV 230
 Diaconissae III 224; IV 190; V 160
 Diaconorum potestas V 33—4. 36—7
 Diaetetica bibl. V 83
 Diakovarensis ecclesia V 88
 *Dianin A. I 91
 Dicastillo III 82. 87
 Dietrichštejn IV 2
 Diluvium I 51. 187; IV 28. 79
 *Dimitrij aep. IV 83
 *Dimitrij ep. V 14
 Dimitrij (Muretov) III 53
 *Dimitrijević V. IV 110. 353
 Dionysius Alexandrinus V 12
 Dionysius Bar Salibi II 236
 Discipuli Christi: v. Christi disc.
 Dispositio ad finem supernaturalem III 104. 321; ad gratiam III 105
 Divinacyones I 60
 *Djakov A. III 51
 *Djurić N. III 49
 *Dmitrevskij I. II 156
 *Dmitrievskij A. I 89. 255. 257; II 155. 314; III 19. 21. 54. 230; IV 227. 346
 Dobričeviansse monasterium V 163
 *Dobronravov II 62
 *Dobronravov I. II 119
 *Dobronravov N. I 133; V 23
 *Dobrosmyslov I 29
 *Dobrynin I 65
 *Dobschütz E. I 167
 Docetae V 196—7
 Doctrina 12 apost. II 118; III 122; IV 105
 Doctrinarum defectus IV 227
 *Dočkal K. III 3; IV 37. 241. 243. 244. 245. 248; V 30. 31. 125

- Dogmata „fundamentalia“ I 148; IV 257. 262
 Dogmata nova III 317; IV 259—260
 Dogmatica I 97. 187; II 55. 157. 159. 235; III 17. 54. 61. 63—8. 72—88. 101—4. 110. 168—188. 195. 197. 205. 220. 255. 273. 283—287; IV 341; V 86; v. sing.
 Dogmatica orthodoxa IV 316; cf. Eccl. orthod. doctr.
 Dogmatis notio I 79; II 235; IV 249—253
 Dogmatum obscuratio III 104; IV 262
 Dogmatum progressio I 79. 197; II 234. 235—6; III 57. 103. 197. 304. 327—328; IV 260. 320; V 12
 *Doknał F. IV 4
 *Dolivo-Dobrovolskij A. IV 226
 *Dolivo-Dobrovskij I 65
 Dolus in matrimonio IV 73
 *Dombrovski A. II 125
 *Domentijan S. I 213. 214; II 123
 Domitillae MM. III 100
 Dominio s. V 29
 *Donarovyč I. III 246
 *Dorockyj M. V 5
 *Dorožynskij D. V 184
 Dositheus patr. Hieros. II 153; IV 14; V 118
 Dostoevskij Th. I 142; IV 231
 Draper I. W. III 245
 *Drozdov N. V 78. 157
 *Družinin A. I 133; II 46
 *Dubickýj A. V 4. 5
 Duchesne III 371; IV 183—5
 *Dudarev P. II 156
 Duellum I 30
 *Dujmušić A. III 3
 *Dujmušić D. III 304
 *Dujmušić I. I 174
 Duhoborci III 39
 *Dvořák R. II 6. 8. 9. 10
 Dvorský IV 2
 Dynamistae V 7
 *Dyobuniotos K. II 306; IV 316
 *Dzerovyč I. III 246
 *Džavatzov I. IV 219
 Ecclesia IV 331
 Ecclesia ac status I 61. 80; II 49. 183; III 89. 245; IV 102; V 5
 Ecclesia ac status in Russia IV 107
 Ecclesia corpus Christi I 175. 248-9; II 157; IV 87
 Ecclesia et potestas civilis I 78; II 105; III 225. 307; IV 74. 101. 208. 283—4; V 22. 25
 Ecclesiae: ab imperio separatio IV 347; accommodatio I 62. IV 246; Anglic. status V 26; anima II 157, apostolicitas III 256; V 122; Bulgaricae status V 246; caput I 88; II 156—7; III 278—9. 327; IV 87. 196; catholicae falsitas IV 23. 339 (cf. Catholicismi defectus); catholicae merita III 245; IV 218 (cf. Christian. vis soc. etc.); catholicae spiritus: v. Catholicismi def.; catholicae veritas I 17. 270; III 256; catholicitas: v. Catholicitas; finis I 99—101; II 53; forma I 185—6; III 221; IV 29. 88. 203-4; V 120. 173. 196. 191. 198—9 (cf. Hierarch.; Primatus); Graecae defectus V 119; historia: v. Hist. eccl.; institutio II 112; ius convocandi conc. oec. IV 259; membra I 147—153; III 250. 291. 325; munus I 138; II 153; munus docendi IV 152; notae I 83. 84—5. 153-157. 261; II 28—9. 153; III 256. 291; IV 259; notio I 88; orthodoxae administratio V 118; orthodoxae defectus III 323—4; IV 84. 196. 253. 259. 344. 347; V 119. 123; orthodoxae discidia III 262. 325; IV 254. 316; V 119; orthodoxae doctrina III 291. 324—5; V 182-3; orthodoxae mutata doctrina et usus III 317; V 122; orthodoxae praestantia III 326; IV 198; orthodoxae proselytismus V 135; orthodoxae status I 71; III 317; V 246; persecutio II 275; Russicae administratio III 325; IV 30. 192; V 22 (cf. Synodus s.); Russicae reformatio I 279 (necessitas ref.); II 56. 77. 97. 154. 254. 255. 256. 273. 275. 277; III 15. 36. 43. 48. 49. 52. 56. 220. 222. 241. 243. 281—3. 305. 309. 322. 373. 374; IV 85. 92. 101. 106; V 22. 246; Russicae status III 89. 241. 261. 305. 325; IV 19. 188. 198. 329; V 4. 193; sanctitas I 154—5; Serbicae status V 246; temperatio: v. Eccl. forma; terrestris et caelestis conjunctio IV 102; thesaurus; v. Indulgentiae; unitas III 256. 252; IV 87. 88. 204; V 88. 119. 191; visibilitas I 83; III 318. 325; IV 204
 Ecclesiarum decoratio V 4
 Ecclesiastes I 7; IV 233
 Eccli 15, 11—12: III 105
 Ecclesiasticus V 78
 Ecstasis I 283; V 196
 Edom V 134
 Educatio: v. Paedagogica

- Educatio religiosa II 46; V 17. 201
 Educationis ius V 5
 Egoismus I 29
 *Ejngorn V. I 256
 *Ekzempljarskij V. III 232
 *Elčaminov A. III 48
 *El'čjukov A. I 93; III 230; IV 93
 Electio papae I 7
 *Eleonskij N. IV 224; V 82
 *Eleonskij Th. I 27; III 40
 Eloquentia sacra: v. Homiletica
 Eloquentia sacra Graeca V 156;
 Russica IV 93; Slovenica III 255
 Emancipatio feminae I 8. 16. 29; II
 38. 57; III 58. 214. 220
 Emigrantes III 2
 Empirismus I 87—88; V 5
 Encyclica Patriarch. Orient. (1859)
 III 306
 Encyclopaedia theologica I 19. 119
 —124. 251. 251; II 78. 109. 254
 Eph (Comment.) II 154
 Eph 1, 1: III 228
 Eph 1, 16—19: III 104
 Eph 2, 3: V 144
 Eph 2, 15: I 138
 Eph 4, 24: I 138
 Eph 5, 22—32: I 102
 Ephodius II 10
 Ephraemus Syr.: v. Afrem
 Epiclesis I 170—1. 247; II 60. 154.
 313; III 196—7. 260. 273—4; IV
 71—72. 385—391; V 119, 121. 189
 Epiphanius I 10. 277; IV 289 (de
 matrim.)
 Episcopi: v. Metropolitanae, Hierar-
 chiae origo
 Episcopi electio II 279; III 12. 36.
 54. 220. 222. 322; V 195
 Episcopi monachi I 141; III 44. 57.
 316
 Episcopi Russici IV 189—190
 Episcoporum iura et dignitas II 276;
 III 8. 49. 55. 57. 221. 242. 316.
 317. 326; V 48. 197
 Epistolae cathol. I 141
 Epitimiatarum finis V 191
 *Esaulov M. II 116
 Eschatologia III 29—31. 53; v. Iu-
 storum s.; Spir. s. inhab.
 Eschatologia Hebr. II 154
 1 Esdrae 7, 1: I 79
 1 Esdrae 4, 7—23: I 79
 3 Esdrae V 78
 Esdras I 79; II 10; III 22
 Esther I 252; II 288
 Estius III 339
 Ethica III 48. 56. 120. 194. 220. 221.
 222. 226. 228. 232. 250—51. 276-7.
 304; IV 81. 245. 247. 341; V 198;
 cf. Moralis; v. Faenus, Luxuria,
 Obligatio, Kantii eth. etc.
 Ethica et poësis I 43
 Ethica et religio I 259; IV 5. 7. 111.
 227. 236
 Ethicae fundamentum II 256; III
 226; IV 5. 112
 Ethicae historia I 90
 Euagrius III 223
 Eucharistia I 37. 246. 278; II 60.
 256; III 6. 59. 110. 255. 273; IV
 2; v. Azyma, Communio, Epicle-
 sis, Miss., Sacrif., Transsubst.
 Eugenius Bulg. II 154; V 118
 Euphemius III 371
 Eusebius Caes. II 31. 119
 Eustachiani III 223
 Euthymii opera III 2; reliquiae II
 88. 89; vita II 89
 Euthymius I 171
 Evae formatio e costa IV 210
 Evangeliorum codex Helat. II 37
 Evangeliorum fides II 52
 Evangeliorum veritas historica IV
 243
 Evangelium explicatum IV 100. 218;
 V 70. 130
 Evangelium Ostromiri II 11
 Evangelium Pauli III 23—26
 Evangelium Rhemense I 3—5; II 11
 *Evdokim ep. II 51
 Evolutio dogmatum: v. Dogmatum
 progr.
 Evolutio religionum I 322; V 86
 Evolutionismus: moral. I 29; phil.
 III 231; IV 104. 112. 329; phy-
 siol.: v. Transformismus
 *Evsëev I. II 54; III 115
 Examen sponsorum III 115
 Exarchatus V 13
 Exclusiva II 245
 Excommunicandi potestas I 149. 152
 Excommunicatio III 34
 Exegesis libri naturae IV 207
 Exegetica I 221; II 55. 154; III 17—
 18. 23—36. 53. 54. 56. 57. 62.
 104. 121. 122. 232. 251. 256. 257;
 IV 28. 34. 96. 100. 102. 108.
 209—11. 216. 218. 235; V 130—
 131. 144. 145. 163
 Exhortatio fidelium IV 218
 Exodus II 9
 Expeditus s. IV 19—21
 Ezechiel II 11
 Ezechiel 1: III 228
 Faenus I 44
 Fallacia in rebus naturae III 303
 Familia christiana I 30

- Familiarum christianarum associatio III 256
 *Faminskij V. III 54. 226; IV 21
 *Fedyv V. II 56
 *Feierfeil W. III 90
 Felicitatis condiciones III 323
 *Feliš K. III 4. 5; IV 4. 330; V 71
 Femina: v. Mulier; Emancip.
 Fénelon V 140
 Fermendžija I 53
 Festa II 156
 Festa Mariae: v. M. festa
 Festa V. T. II 10
 Festum Immac. Concept. II 16. 17
 Festum Nativit. Chr. I 206; IV 74. 75
 Feuerbach L. III 54
 *Fevralev E. IV 335; V 152
 Fidei actus I 17; III 57. 242. 257
 Fidei autonomia I 230—1
 Fidei relatio ad scientiam IV 208. 226
 Fidei vera notio III 321
 Fidei vis ad iustificandum III 104. 322
 Fides Christ. I 88; III 53; dubit. c. fidem I 17
 *Figurovskij I. III 242
 *Fijalek J. IV 330
 Filaret III 102
 *Filaret I 26. 148. 221; II 117. 118. 119. 127. 160. 286; IV 253. 279. 364; V 17
 Filiatio adoptiva III 106; IV 10
 *Filimonov A. II 252
 Filioque: v. Spir. s. processio
 Filioque insertum II 153; III 198. 208. 370—71; IV 359; V 82. 117. 172
 Filothej III 57
 *Finkel L. IV 212
 Finlandia catholica IV 330
 Flaviam (metrop. Kiov.) III 231
 Flavianus III 223
 *Florenskij P. III 243; IV 348
 Florentina unio II 57
 Florentinum conc.: v. Conc. Fl.
 *Foltynovský J. I 8. 170
 Formae substantiales III 303
 Formationis (organismi) principium II 163; cf. Anima
 *Fortescue V 116
 Fragmenta Kioviensia I 6; Pragensia I 6
 Fragmentum Verbenicense I 39
 *Frakassini U. III 372
 Franciscani in Russia V 139
 *Franco N. V 180. 192
 Franco-murarii: v. Latomi
 *Franki II 160. 310
 *Franko IV 78
 „Fratres“ Domini: v. Christi fratres
 Fredericq II 243
 *Fridrich A. IV 331
 Fröhlich S. IV 353
 *Fryč F. II 12; III 110
 *Fulman M. II 95
 *Fux A. II 18
 *Gabryl F. I 17. 19. 20; II 94; III 6. 143—5; IV 330
 *Gaima V. IV 71
 *Gaja F. I 58; IV 15
 *Galahov III 43
 *Galahov I. II 255
 Galatae I 24
 Gal 1, 11: III 24
 Gal 2, 5: V 144
 Gal 3, 13—19: III 26. 29
 Gal 3, 20: III 228
 Gal 4, 8. 9: II 258
 Gal 4, 25: V 144
 Gamaliel III 24
 *Garski S. III 7
 *Gavriil I 29
 *Gec: v. Goetz
 Gemmae in s. Script. IV 224
 *Gelski A. I 251
 Generatio aequivoca IV 232; V 201
 Genesis I 26. 44. 50—51; palaeosl. V 86
 Gen 1—3: IV 209—211
 Gen 1—11: IV 28. 344
 Gen 1, 20. 21: III 27
 Gen 3, 15: I 92
 Gen 4, 8. 9: II 258
 Gen 5, 3: III 33
 Gen 10: v. Tabula populor.
 Gen 10, 22: II 9
 Gen 13, 15: III 26
 Gen 14: V 70
 Gen 15, 2: V 2
 Gen 16, 3: V 2
 Gen 33, 18: V 16
 Gen 38 (Thamar): V 2
 Georgiana ecclesia: v. Hist. eccl. Georg.
 *Georgij archim. I 138; III 54
 *Georgij (Daškov) ep. V 160
 *Georgij ep. IV 100
 Georgius (s.) III 123. 127
 Georgius V. Mogila II 272
 Georgius Mtazmindeli IV 220
 Gerasim Domini metrop. III 61
 *Gerbanovskij M. II 54
 *Ger'e V. IV 26
 Germanus I. Cp. IV 385
 Germanus aep. Kaz. 's. V 18
 Germogen ep. Pskov. V 161

- Germogen metrop. Kaz. V 13. 14
 *Germogen V 161
 *Gerstman A. I 250; IV 218
 *Găbescu G. V 55
 *Giduljanov I. V 85
 *Giduljanov P. II 54; III 7
 *Giese III 276
 *Giljarov-Platonov N. II 54
 *Giljarovskij V. I 141
 *Gjurić N. IV 353
 *Gladkov B. III 17; IV 100
 *Glagolev I 87
 *Glagolev A. I 153; II 113; III 22;
 IV 223
 *Glagolev S. I 27. 81. 84. 194. 208.
 209; II 54. 275; III 54. 148; IV
 96. 225. 231; V 196. 198. 199
 Glagolitica I 214—5. 215; II 25. 54;
 III 90. 123—143. 281
 *Glêbov I. I 131—134
 *Glinskij B. IV 27
 Gloria humana I 251
 *Glubokovskij M. V 82
 Glubokovskij N. III 105
 *Glubokovskij N. I 2. 20—24. 30.
 33. 33. 78. 79. 101. 158. 159. 160.
 161. 195. 197; II 54. 111. 114. 257.
 258; III 23. 273. 317; IV 15. 81.
 266. 279. 280; V 75. 85
 Gnoseologia v. Noëtica
 Gnosis IV 11
 Gnosticismus IV 324
 *Gockyj B. V 5
 *Godewski III 213
 *Godlewski M. II 26. 94
 *Goetz L. I 72. 167. 257; V 122
 Gogockij S. IV 94
 *Gołab J. I 20
 *Golubcov A. II 50. 52. 156. 272;
 IV 101; V 85
 *Golubev V 157
 *Golubev M. IV 86
 *Golubev S. I 92. 255. 257; IV 231
 *Golubev V. I 134—7. 194
 *Golubinskij I 77
 *Golubinskij D. I 81; V 82
 *Golubinskij E. I 114—9. 143. 255.
 257; II 54; III 215; V 81
 *Golubinskij Th. IV 106
 *Golubinskij V. I 30
 *Gomerov V. II 158; III 54
 *Gondal J. I 212
 Gorazdus I 77
 Gorbackij I 92
 *Gorjučko P. III 52
 *Górka III 215; IV 6. 331
 Gornjegradensis decanatus V 202
 *Gorodcev P. I 30
 *Gorodenskij N. I 30
 *Gorodskij B. IV 19; V 155
 *Gorskij 274
 Gorskij A. II 32
 *Gorskij A. II 117; IV 86. 392
 *Gostomski W. II 97
 *Goudal E. V 246
 *Govda A. III 245
 *Govjadovskij I. IV 236
 *Govorov S. I 29
 *Grabowski T. III 7; IV 217
 Graecorum religio V 196
 *Grancolas III 276
 *Granč B. I 39
 *Grass K. III 91. 195
 Gratia actualis III 104—5. 108. 321;
 IV 12; v. Auxil. div.
 Gratia in vitis sanctorum I 275
 Gratia quid significet III 104
 Gratia sanctificans ante Christi
 mortem III 100—101; in Adamo
 III 101. 103. 105; in angelis III
 101. 105; in homine III 105-106;
 IV 10
 Gratiae actualis necessitas III 104
 —5; IV 342; cf. Hominis inopia
 Gratiae sanctificantis augmentum V
 131; causa finalis V 84
 Gratianus III 174
 Gratianum actio publica III 207
 *Gratioux A. V 180. 191
 Gratitudinis vis IV 53
 *Grečev B. V 24. 198
 Gregorius V. patr. Cp. II 45; IV
 107
 Gregorius IX. III 62
 Gregorius XVI. III 64
 Gregorius ep. Nonensis (sic) V 53
 Gregorius Illumin. II 153
 Gregorius Naz. I 10. 277; IV 217
 Gregorius Nyss. I 29; (moral.)
 276
 Gregorius Pacurianus III 318
 Gregorius Palamas IV 233
 Gregorius Sinaiticus IV 233
 *Grigorev K. II 46
 *Grigorevskij I 104
 *Grigorevskij M. II 119; III 277.
 320; IV 288
 Grigorij archiep. Kalug. IV 236
 Grigorij Camblak II 268; IV 235-6
 Grigorij ep. Bělgorodensis V 81
 Grigorij ep. Omskij IV 236
 *Grigorovskij S. V 85
 *Grivec F. I 24. 27. 34. 37. 71. 107.
 207. 258; II 20. 33. 37. 57. 316;
 III 15. 122. 251. 293. 294; IV 112.
 344; V 28. 58. 60. 77. 161. 193
 *Gromnicki Th. IV 330; V 2—3
 *Gromoglasov III 240. 241
 *Gromoglasov I. I 141; II 53; IV
 222. 348; V 199

XIV

- *Grossu N. V 156
 *Gruden J. I 37. 214. 282; III 257;
 V 59. 164
 *Grudgev A. IV 223
 *Grujić M. III 62. 250
 *Grujić N. I 143
 *Grujić R. I 282; IV 352; V 163.
 164
 *Grunskij N. II 54
 Grucia: v. Georgia
 *Grzymała-Siedlecki A. III 305
 *Gržetić III 122
 Guilhelmus Paris. III 86. 361
 *Guljaev A. I 196
 Gumilevskij A. III 53
 *Gumplowicz M. IV 329
 *Gurević J. III 54
 *Gurij J. III 15
 *Gur'janov V. P. III 54
 *Gusev IV 253
 *Gusev A. I 29. 30. 148; V 82
 *Gusev D. II 118. 119. 158
 *Gusev Th. I 29

 Habeliĉ J. I 38
 Habitus regularis III 52
 Hadrianus II. III 209. 253; IV 200
 *Hadzsega J. V 120. 122. 163
 Haeckel E. IV 104. 329; V 87
 Haereses II 280
 Haereses in eccl. ant. IV 108; V
 6—13
 Haeresis psychologia I 107
 Haeretici: v. Ecclesiae membra
 Haeticorum receptio IV 198—9
 Hagiographi II 95
 Hagiographia II 19; III 90; IV 392;
 v. Menaea, Sancti
 Hakman ep. I 143
 *Haluščyrskij M. I 84. 93. 205. 212.
 261. 278; II 47. 102. 105. 111. 272;
 III 14. 47. 50. 147. 224. 245. 293.
 295. 323; IV 12. 26. 31. 72. 349;
 V 80. 143. 199
 *Hamberger J. II 78
 *Háňavka K. I 8
 Hano episc. III 254
 Harmenopolus III 235
 Harnack I 27—8. 37. 143; II 11. 60.
 85. 87; III 122
 Harrach I 47
 *Hart J. IV 312
 Hartmann Ed. IV 237
 *Hartmann S. I 174
 *Haškovec P. II 11
 Hauran I 59
 *Hazuka V. II 8; V 1
 Hebraei: v. Iudaei
 Hebr. ep. ad: III 20—21; IV 85
 Hebr 2, 3: III 21
 Hebr 6, 4 ss.: II 73—5
 Hebr 7, 1—4: III 315
 Hebr 10, 2—8: III 322
 Hebr 10, 26: II 75
 Hebr 10, 38: III 26
 Hebraica lingu. V 87
 Hecker I. IV 246
 Hedvigis II 97
 Hegel IV 237
 *Hejčl J. II 9; V 134
 *Hendrich J. I 7. 77. 171
 *Henner K. II 246; V 66
 Henologicum argumentum I 234
 Henricus de Segusio III 106
 Heortologia IV 392; cf. Mariae fe-
 sta
 *Herasymovyč V. V 3. 4
 Hermas II 115. 118; IV 274—5.
 353
 Hermeneutica III 232; V 78
 Herodes Agrippa III 251
 Hesychastae III 369
 Hexaëmeron II 9; III 53; IV 28.
 207. 209
 Hiacynthus Odrowaž (s.) I 251
 Hierarchia occidentalis
 Hierarchia orientalis V 23. 118
 Hierarchiae origo II 88; III 8. 122;
 IV 88. 101. 225. 349; V 159. 198
 Hieronymus s. V 14. 68
 Hierosolyma V 14. 15
 Hierosolymitani patriarchae II 111.
 153; III 230. 276
 Hierosolymitanum concilium anno
 1672: v. Conc. Hierosol.; cf. Do-
 sitheus
 Hierosolymitanum concil. a. 1849:
 V 246
 Hierosolymitanum templum II 246
 Hierosolymitanus patriarchatus I
 208; II 46
 Hierosolymorum historia II 113;
 topographia II 113
 Hilarius III 79; V 26. 198
 *Hilbert K. III 209
 Hippolytus II 220; V 7
 Historia bibl. II 8. 9
 Historia ecclesiae I 47. 197; II 55;
 IV 331; v. Adalb., Alex. Sev., Ar-
 chaeol., Architect., Concil., Cy-
 rillus et M., Schisma, Unit. etc.
 Hist. eccl.: Alexandrinae II 36; V
 117; Amer. V 85; Angl. IV 107;
 Antioch. II 36; III 222; V 117;
 antiquae II 30—32. 54. 55. 87.
 114—5. 207—227. 255. 273; III
 7—14. 36. 37. 55. 100. 220—1.
 221. 231; IV 100. 108. 225; V 85
 (v. Concilior. compos., Ursacius
 etc.); Armen. II 153; IV 14; Au-

- striae I 43; Bohem. I 5. 46. 47;
 II 2—3. 83; III 2. 110. 115—8.
 209—210. 251—5; IV 74. 75. 316.
 325. 326 (v. Agnet. etc.); Buko-
 vin. V 4. 120; Bulg. I 53; II 19.
 20. 120; IV 200. 237. 238; V 28;
 catholicae in Oriente IV 316; ca-
 tholicae in Russia V 139; Caucasi
 IV 222; Constantinop. III 91. 222;
 Croat. I 174; II 21. 91; IV 352;
 Cypriacae V 117; Dalmat. I 145;
 Finland. V 85; Galic. V 139; Gall.
 III 39; IV 348; Georgianae II 153.
 255. 256; III 231; IV 220. 221.
 Graecae I 78. 78. 197; II 33; IV
 348; V 118; Graecae in Italia III
 225; Hierosol. II 36; Hung.-Val.
 V 55; Illyricae IV 244; V 52; in-
 sul. Ion. IV 221; Istr. I 145; La-
 tinae in Russia III 38; V 246;
 Lavant. I 256; Litthuan. I 256; II
 26. 94; Macedon. II 20; Moldav.
 et Valach. I 197—205. 282; II
 265—272; IV 236; Orientalis in
 Hungaria III 250; Orientalis in
 Italia IV 334—5; Orientalis in Po-
 lonia III 44—47; IV 104; V 139;
 orthodoxae II 256; orthod. in
 Austro-Hung. IV 109; V 196; or-
 thod. in Japonia III 37—8 (cf.
 Jap.); Podlachiae IV 329 344; V
 140; Polon. I 250. 251; II 93. 94.
 96. 249. 250; III 5. 6. 7. 213. 214.
 215. 228. 230; IV 80. 212—3.
 215. 216. 330; Romanae III 100.
 147—194; Rumén. II 51 (cf. H.
 e. Mold.); Russ. I 56—8. 73—76.
 77. 80. 89. 91. 92. 93. 142. 143.
 143. 195. 196. 254—8; II 38—9.
 257; III 15. 16. 36. 44—7. 54. 55.
 57. 91. 230. 276. 309. 315. 320.
 323. 375; IV 24—6. 102. 103. 106.
 236; V 13. 28. 84. 122 (v. Anna
 imp., Veteroritual. etc.); Russ.
 occidentalis IV 13. 104. 109; V
 85. 140. 157; Ruthen. II 57; saec.
 XIX: I 31; Serb. V 123. 246; Slav.
 I 109 (v. Cyrill. etc.); Slav. me-
 rid. V 194; Sloven. V 164; Ukrai-
 nae III 248; Vladislaviensis III 6
 Historia Iudaeica III 15. 22; V 139;
 v. Iudaei
 Historia vitae christianae in Russ.
 IV 335—8; V 152—5
 Historiae eccles. scriptores V 24. 26
 Historiographia Bohem. II 120; ec-
 cles. V 197; Russ. V 85
 *Hlavatý V. I 50
 *Hobza A. IV 73
 *Hoffmann J. III 90
 Hołowiński aep. II 97
 *Hölscher G. III 194
 Homiletica I 37. 141. 142. 215. 252;
 II 26. 56. 91. 195 (hist.: 56); III
 7. 39. 56. 220—1. 230. 233. 245.
 255; IV 107. 218
 Hominis elevatio III 105
 Hominis inopia ad salutem III
 104—5; IV 228—9. 342
 Hominis mira proclivitas ad pec-
 candum III 104. 105; V 72
 Hominis munus redemptorium III
 105—6
 Hominis natura II 9; III 303; v.
 Brutum
 Hominis natura empirica III 104
 Hominis natura idealis III 104
 Hominis origo I 27. 43; II 174
 Hominis praestantia IV 232. 233
 Hominum aequalis impietas III 105
 Homo (anthropol.) I 50; II 55; III
 56; in iustitia creatus I 146; lae-
 sus in naturalibus III 103. 321;
 V 72 (v. Voluntatis aequilibrium);
 praehistoricus I 6
 *Honorat IV 217
 Honorii I. causa III 147—214. 328
 Honorius II 153. 280—1
 *Hortyński IV 7. 329
 *Horvath K. III 3
 Hosius III 360; IV 217
 Hozakowski Wł. IV 79; V 71
 *Hradský V. II 4
 *Hruda F. I 238
 *Hruševskij M. III 248
 *Hudec T. IV 324
 *Hudeček J. III 107
 *Hugo A. III 90
 Humanismus IV 13; V 161
 Hume IV 208
 Hummelauer III 227
 Hungaria: v. Serbi in H.
 Hus Io. I 49. 236—7; III 301. 372;
 V 32. 122
 Husitismus II 242
 Huysmans IV 4
 Hymni: v. Cantus
 Hypnotismus: v. Psychurgica
 Hypotheseos vis IV 112
 Hyssopus II 10
 Habiri V 70
 *Hahanov A. IV 220. 222
 *Halkolivanov I. I 29
 *Harlampovič K. I 255; II 43. 54
 *Charszewski J. III 215; IV 217; V
 71
 *Hejfec Z. V 85
 Heremetev B. IV 186
 *Chłędowski V 139
 Hlysti III 104

- *Chodyński S. I 250; II 93
 Holmogory III 320
 Homjakov A. II 153; III 306. 327;
 IV 333; V 191
 *Homjakov A. I 168; II 153. 309;
 IV 137
 *Chotkowski I 250. 251; III 249; V
 139
 *Hrapovičskij I 29
 *Hrustalev A. II 252
 *Hvolson D. III 274

 Iacobi s. epist. V 145
 Iac 1, 13: V 145
 Iac 4, 5: III 228; V 145
 Iac 5, 12: III 121
 Iac 5, 16: V 36. 227
 Iacobitarum ritus sacramentalis III
 367
 Iacobus IV 83
 *Iakov A. III 54
 Ianuarii s. miraculum III 58
 Iason s. V 13
 Iconoclastae II 281
 Iconographia I 28. 142; II 27. 46.
 54; III 54. 55. 118. 210. 310; IV
 1—2. 102. 104. 106. 107. 108
 Iconostasis I 59
 Idea Creatoris: v. Creationis ratio
 Ideae innatae II 188—9; III 121; IV
 344
 Ideae rerum creatarum II 163; III
 302; IV 207. 211. 315
 Idealismus concretus IV 343
 Idearum viis ad cognitionem IV 207
 Ideologicum argumentum I 135—6
 Idololatriae origo I 187—8 (cf. Po-
 lyth.)
 Ieiunium I 8. 142; IV 200; V 5
 Ieiunium die patroni V 4
 Ieremias I 8; II 9. 113
 Iesu Sirach l. II 113; V 78
 Iesuitae I 42. 141. 270; II 110; III
 276; cf. Societ. Iesu
 Iesuitae: in Alba Russia III 213; in
 Bohemia IV 325; in Graecia II
 35; in Polonia I 251; III 213; IV
 6; in Russia I 190—3; 280—1; II
 94. 115; III 375; IV 186. 187; V
 246
 Iesuitarum moralis III 15. 17; mu-
 nus IV 197; scholae IV 325
 *Ignatij aep. III 366; V 207
 Ignatij ep. III 105
 *Ignatij ep. II 54
 *Ignatij Semenov II 314
 Ignatius Antioch. V 196—7
 Ignatius patr. Cp. II 153
 Ignorantia excusans II 176
 *Iščiev D. IV 352; V 28

 *Ikonnikov V. V 85
 *Il'in A. I 141
 *Il'inskij G. II 54. 120; III 38
 *Il'inskij Th. II 52. 273
 *Il'inskij V. III 16; V 85. 160
 Illuminatio IV 4
 Illustratio III 104
 *Ilovajskij D. V 27
 Imago Dei II 9
 Immortalitas I 15. 17. 250; II 195;
 III 144; IV 232
 Impeccabilitas beatorum I 179
 Impositio manuum I 8—9
 Incredulitas huius temporis III 257
 Index librorum prohibit. II 92—3;
 III 16
 Indifferentes moraliter actus III
 250—1. 277
 Individualismus III 231; (ethicus)
 IV 30
 Individualitatis origo I 137
 Indulgentiae I 7. 112. 270. 271; II
 153. 309; IV 342. 363—384; V 191
 Infallibilitas ecclesiae I 118; III 231.
 306. 317. 327; IV 252; V 173; cf.
 Concilior. auctoritas
 Infallibilitas papae I 121. 172; II
 153; III 106. 147—194. 262—3; IV
 26. 204. 342; V 190
 Infallibilitatis ecclesiae obiectum II
 236
 Infantium morientium sors II 153.
 309; IV 109
 Inferni ignis II 308; locus II 308
 Infernum IV 2; v. Apocatast.
 Innocentes MM. V 130
 Innocentius III. III 227
 *Innokentij III 367; IV 364; V 72
 Innokentij aep. IV 103
 *Innokentij aep. V 85
 Innokentij metrop. II 53
 Innokentij Smirnov ep. Penz. V 24
 Inquisitio I 6; II 85—6. 89; IV 3
 „Inquisitio“ Russica I 168
 Inspiratio I 46; II 7. 95. 254; III
 22. 57. 219. 227. 327; IV 6. 218
 Intensio actuum: v. Actuum int.
 Intentio ministri sacram. III 90; V
 89—94
 Intentio necessaria recipientis III
 368
 Interpretationis leges IV 209. 211
 Introductio in s. Scr. IV 6. 330; V
 66—68. 71; N. T. I 43. 46; II
 10—11; III 20—21. 23—26. 194;
 IV 74. 211. 321—4 (v. Apoc.; Mar-
 ci evang. etc.); V. T. I 44. 169.
 252; II 6; IV 101—3; V 82 (v.
 Iob, Prophet. etc.)
 Intuitivismus III 55

Z
7757
.S47
S47
v.5
IMS

Slavorum litterae theologicae :

PONTIFICAL INSTITUTE
OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK
TORONTO 5, CANADA

